

T.C.

**İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ**

**KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI
ÇERÇEVESİNDE VALİ RECEP YAZICIOĞLU'NUN
MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

EMRE AKCAGÜNDÜZ

TEZ DANIŞMANI: DR.ÖĞR. ÜYESİ ÖMÜR AYDIN

İSTANBUL-2019

T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

**KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI
ÇERÇEVESİNDE VALİ RECEP YAZICIOĞLU’NUN
MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİ ÜZERİNE BİR
İNCELEME**

2502120528

Emre AKCAGÜNDÜZ

TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMÜR AYDIN

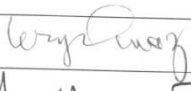
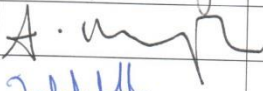
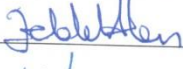
İSTANBUL-2019

Tez onay sayfası

	T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ONAYI	
---	--	---

ÖĞRENCİNİN;			
Adı ve Soyadı	: EMRE AKCAGÜNDÜZ	Numarası	: 2502120528
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı	: SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ	Danışmanı	: DR. ÖĞR. ÜY. ÖMÜR AYDIN
Tez Savunma Tarihi	: 24.04.2019	Saati	: 14:00
Tez Başlığı	" KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI ÇERÇEVESİNDE VALİ RECEP YAZICIOĞLU'NUN MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME "		

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış,
sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUyla karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. BİLAL ERYILMAZ		Kabul
2- PROF. DR. ADALET BAYRAMOĞLU ALADA		Kabul
3- PROF. DR. ZEHRİDDİN ASLAN		Kabul
4- PROF. DR. NALAN DEMİRAL		Kabul
5- DR. ÖĞR. ÜY. ÖMÜR AYDIN		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ. DR. SEVİM BUDAK		
2- DR. ÖĞR. ÜY. MUZAFFER ÖZSOY		

Öz

KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI ÇERÇEVESİNDE VALİ RECEP YAZICIOĞLU’NUN MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Emre AKCAGÜNDÜZ

Çalışmada, Vali Recep Yazıcıoğlu’nun bir mülki idare amiri olarak sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar, Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramına göre analiz edilmiştir. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın kuramsal boyutu olan Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı incelenmiştir. Yine bu bölümde çalışmanın araştırma tasarımı olan nitel araştırma yöntemi ve bu yöntemin alt dalları olan “Tarihsel Araştırma Tekniği, Betimsel Araştırma Tekniği, Sözlü Tarih Tekniği, İçerik-Doküman Analizi ve Yarı Yapılandırılmış Mülakat Tekniği” incelenmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünü literatür taraması oluşturmaktadır. Bu bölümde mülki idare amirlerinin hatıraları, kamu yönetimi reform raporları ve mülki idare araştırmaları incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Tanzimat’tan günümüze kadarki süreçte mülki idarede yaşanan dönüşüm tartışılmıştır. Son bölümde Recep Yazıcıoğlu’nun eserleri ve mülki idare hayatı incelenmiştir. Bu bölümde Recep Yazıcıoğlu’nun düşün dünyasının anlaşılması için hem Recep Yazıcıoğlu’nun bizzat yazdığı eserler hem de hakkında yazılan eserler incelenmiştir. Bu bölümde son olarak Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış 30 mülki idare amiri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlar incelenmiştir. Yapılan mülakatlar, NVİvo-12 nitel araştırma programı ile analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda Recep Yazıcıoğlu’nun bir mülki idare amiri olarak sergilediği tutum ve davranışlar, Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı’nın dört boyutu için anlamlı ve kuvvetli bulunmuştur. Ayrıca Recep Yazıcıoğlu’nun eserleri ve yakın çalışma arkadaşları ile yapılan mülakatlar analiz edildiğinde kendisi hakkında kamuoyunda ‘yanlış bilinen doğrular’ tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mülki İdare, Mülki İdare Amiri, Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı, Recep Yazıcıoğlu.

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF GOVERNOR RECEP YAZICIOGLU'S CIVIL SERVICE ADMINISTRATION PERIOD IN THE FRAMEWORK OF PUBLIC SERVICE MOTIVATION THEORY

Emre AKCAGÜNDÜZ

In this study, the attitudes and behaviors of Governor Recep Yazıcıoğlu as a civilian governor were analyzed according to Public Service Motivation (PSM) Theory. The study consists of four parts. Public Service Motivation Theory, which is the theoretical dimension of study, is examined in the first part. In this section, the research design of the study, namely 'the qualitative research method' and the sub-branches of this method which are 'Historical Research Technique', 'Descriptive Research Technique', 'Oral History Technique' together with 'Content-Document Analysis' and 'Semi-Structured Interview Technique' were examined. The second part of the study comprised of literature review. In this part, the memories of the civil governors, public administration reform reports and civilian administrative research were examined. In the third part, the transformation in the civil administration in the process from Tanzimat to the present has been discussed. In the last part, the works of Recep Yazıcıoğlu and the civil administration life were examined. In order to understand Recep Yazıcıoğlu's world of thought, the works written by Recep Yazıcıoğlu and works written about him were examined. In this section, interviews were conducted with 30 civilian administrators who had worked with Recep Yazıcıoğlu. The interviews were analyzed with NVivo-12 qualitative research program. As a result of the study, the attitudes and behaviors of Recep Yazıcıoğlu as a civilian governor were found to be significant and strong for the four dimensions of Public Services Motivation Theory. In addition, when the Recep Yazıcıoğlu's works and interviews with close colleagues were analyzed, 'false facts' were identified about him.

Key Words: Civilian Administration, Civilian Administrators, Public Service Motivation Theory, Recep Yazıcıoğlu

ÖNSÖZ

Her çalışmanın bir hikâyesi vardır. Bu çalışmanın da bir hikâyesi var. Bu hikâye 6 yıl, 3 ay, 13 günlük bir hikâye. Aslında bu macera şu soru ile başladı: *“Neden Türkiye’de vali denilince akla gelen ilk isim Recep Yazıcıoğlu’dur?”* 2012 yılında, Bursa Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatrosu tarafından sahnelenen “Buzlar Çözülmeden” adlı tiyatro oyununun çıkışında bir adamın: *“Ah Yazıcıoğlu ah! Sen ne adamdın!”* diye serzenişte bulunduğu an, zihnimde, bu çalışma için ilk kıvılcımın çıktığı andır.

2013 yılında başlayan macera, 2019 yılında sona erdi. Fakat çalışma sürecinde yaşanan zorluklar, psikolojik rahatsızlıklar, uykusuz geceler ve Recep Yazıcıoğlu ile 6 ay boyunca her gece yapılan buluşmalar. Evet, yanlış yazmadım. Recep Yazıcıoğlu ile bazen her gece bazen 3 gecede bir buluştum. Recep Yazıcıoğlu, 2003 yılında vefat etti. Doğrudur. Ben kendisi ile nasıl buluştum ki? Anlatayım, şu şekilde: Recep Yazıcıoğlu’nun katıldığı programlardan oluşan 913 video ve 65 bölümlük dizi izlenip bir de üstüne 926 dakikalık katıldığı programlar saniye saniye dinlenilerek yazı aktarılınca, Yazıcıoğlu’ndan başka kimsenin rüyalarımnda olmasına imkân kalmamıştı. Bu sürece, Yazıcıoğlu ile yakinen çalışmış mülki amirlerle yapılan mülakatların 1100 dakikalık deşifre sürecini dâhil etmiyorum. Bu süreçte bir gün kendi kendime konuşurken eşimin içeri girip: *“Emre yeter! Korkuyorum. Bir psikoloğa mı görünsen?”* deyişini ise hiç unutmuyorum.

Çalışma sürecinde yaşanan bazı zorluklar, çalışmanın yarıda bırakılmasını dahi düşündürmüştür. Bunlarından birincisi maddi sıkıntılar. Çalışma sürecinde farklı iller ve ilçelere seyahat yapılması gerekmiştir. Bu seyahatlerin yanında çalışmanın tarihsel arka planı için Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde bir doktora dersinin takip edilmesi gerekmiştir. Özellikle Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış mülki amirlerle mülakat yapılması için yapılan seyahatlerin hiç birine maddi destek bulunamamıştır. Maddi destek için İstanbul Üniversitesine yapılan başvuruda, benim 2547 sayılı Kanunun 35. maddesi ile görevlendirildiğimi kadromun Trakya Üniversitesi’nde bulunması nedeni ile bana maddi destek sağlanamayacağı belirtilmiştir. Diğer başvurduğum kurumlarsa sadece seyahat ve konaklama

masraflarım için bana destek olamayacaklarını belirttiler. Maddi sorunların yanındaki bir diğer sorun Recep Yazıcıoğlu ile çalışan mülki amirlerin bir bölümünün şu anda bürokraside görev almaları ve talep ettiğim randevulara cevap vermemeleridir. Son olarak bir aile babası olarak bu çalışma için başta kızım Nil'i ve eşim Pınar'ı ihmal ettim. Kızımın: *“Babamın tezi bitince biz Edirne'ye gidip her gün oynayacağız.”* demesi hayatımda beni belki de en çok sarsan cümledir.

Sonuç olarak bu çalışma bitti. Bu çalışma için teşekkür edecek o kadar çok kişi var ki... En baştan Sayın Orhan Öztürk. Kendisi Recep Yazıcıoğlu'nun sağ kolu. Çalışma sürecinde özellikle bürokratlardan randevu almamda bana en çok yardımcı dokunan kişidir. Yazıcıoğlu'nu o kadar iyi tanıyor ki kendisi ile mülakat yaptığımda çok şaşırdım. Yine Afyon Valisi Sayın Mustafa Tutulmaz'ın mülakat bittikten sonra: *“Anladığım kadarıyla size bir maddi destek vermemişler. Bu kadar önemli bir çalışma için emek sarf ediyorsunuz. İsterseniz makam aracımız size tahsis edeyim”* demesi. O ana kadar duyduğum en duygulandırıcı cümlelerden birisi. Yine mülakat sürecinde tanıştığım ve kendilerinden oldukça etkilendiğim mülki amirler, Vali İsmail Fırat, Kemaliye eski Kaymakamı ve Mülkiye Başmüfettişi Atilla Şahin, İzmir Bornova Kaymakamı Fatih Genel, emekli Mülki Amir Özgür Aydın Özmen, Mülkiye Başmüfettişleri Ahmet Göçerler, Bahadır Karakaya ve Hamit Yüksel, Gönen Kaymakamı Faruk Bekarlar ve Beşiktaş eski Kaymakamı Abdullah Kalkan'a değerli katkılarından dolayı ne kadar teşekkür etsem azdır. Yine TRT arşivlerinde çalışmama yardımcı olan TRT Genel Müdürü İbrahim Eren'e, tezimde bana her türlü akademik desteği sağlayan Prof. Dr. Mete Yıldız'a, Prof. Dr. Bilal Eryılmaz'a, Prof. Dr. Sangmook Kim'e, Prof. Dr. Said Yazıcıoğlu'na ve Arş. Gör. Muhammet Zahid Çığman'a teşekkürü borç bilirim.

Son olarak iki kişiye ayrı teşekkür etmem gerekmektedir. Çünkü 6 yıllık bu zor süreçte, çalışmanın her aşamasında bana rehberlik eden, bana güvenen ve destekleyen tez danışmanlarım Prof. Dr. Adalet BAYRAMOĞLU ALADA'ya ve Dr. Öğr. Üyesi Ömür AYDIN'a çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAM VE YÖNTEM ÜZERİNE

1.1.Kuram Üzerine: Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramına Genel Bir Bakış ..	8
1.2. Yöntem Üzerine	19

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÜZERİNE

2.1. Mülki İdare Amirleri Hatıraları	27
2.2. Kamu Yönetimi Reform Raporları ve Mülki İdare Araştırmaları.....	47
2.2.1.Kamu Yönetimi Reform Raporları.....	47
2.2.1.1.Yabancı Uzmanlar Tarafından Hazırlanan Raporlar	50
2.2.1.2.Yerli Uzmanlar Tarafından Hazırlanan Raporlar.....	59
2.2.2. Mülki İdare Araştırmaları (MİAR)	75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

3.1. Nizamnameler Dönemi (1839-1876)	89
3.1.1. Taşrayı Merkeze Bağlama Hamlesi: Muhassıllık Meclisleri.....	93
3.1.2. 1841-1852 Düzenlemeleri.....	98
3.1.3. 1856-1864 Düzenlemeleri.....	103
3.1.4. 1864-1876 Düzenlemeleri.....	109
3.2. 1876-1921 Dönemi.....	121
3.3. 1923-1960 Dönemi.....	134
3.4. 1961-1982 Dönemi.....	146

3.5. 1983-2002 Dönemi.....	152
3.6. 2002 Sonrası Dönem	158
3.6.1. Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş Süreci.....	188
3.6.2. 2002 Sonrası Dönem Üzerine Bir Değerlendirme.....	194

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RECEP YAZICIOĞLU’NUN MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİNİN KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

4.1. Recep Yazıcıoğlu’nun Mülki İdare Amirliği Hayatına Kısa Bir Bakış.....	198
4.1.1. Recep Yazıcıoğlu’nun Kaymakamlık Dönemi (1968-1984)	199
4.1.2.Recep Yazıcıoğlu’nun Valilik Dönemi (1984-2003).....	205
4.2. Recep Yazıcıoğlu’nun Tahayyülündeki Yönetimi Anlamak: Eserleri ve Söylemleri Üzerine Bir İnceleme	210
4.2.1. Siyasal Sistem Tartışması.....	217
4.2.2.Toplumun Sistem İçindeki Yeri: Toplum ve Ekonomi	224
4.2.3. İdarenin Örgütlenmesi	231
4.2.3.1. Merkezi Yönetim.....	231
4.2.3.2. Yerel Yönetim	236
4.2.4. Merkeziyetçilik, Bürokrasi ve Siyaset	243
4.2.5. Güvenlik ve Afet Yönetimi Üzerine	253
4.2.6. Recep Yazıcıoğlu’nun Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri.....	262
4.3. Recep Yazıcıoğlu Bir Vali Olarak Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramına Göre Değerlendirilmesi: Mülakat Metinleri Analizi	267
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	286
KAYNAKÇA	305
EKLER.....	337
ÖZGEÇMİŞ.....	572

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo.1: Perry'nin Kamu Hizmetleri Motivasyon Ölçeği.....	14
Tablo.2: Güvenilirliği Test Edilip Onaylanan 17 Alt Ölçek Sorusu	16
Tablo.3: 38 Ülkede KMK Ölçüm Düzeyleri	18
Tablo.4: Mülki İdare Amirlerinin Hatıralarından Çıkan Ortak Noktalar.....	46
Tablo.5: Türkiye'nin İdari Reform Kronolojisi	48
Tablo.6: Tarihsel Arka Plan Dönemlendirmesi	88
Tablo.7: Muhassıllık Meclislerinin Hiyerarşik Yapısı.....	94
Tablo.8: Muhassıllık Meclisleri Üyelerinin Seçim Süreci.....	96
Tablo.9: Yeni Cumhurbaşkanlığı Sistemi Teşkilat Yapısı.....	192
Tablo.10: Recep Yazıcıoğlu'nun Mülki İdare Amirliği Dönemi.....	199
Tablo.11: Toplum Kalkınmasında Mülki İdare Amiri ve Halk İlişkisi.....	226
Tablo.12: Mülakat Yapılan Kişiler Hakkında Bilgi	268
Tablo.13: Mülakat Soruların Ana Başlıklar Çerçevesinde Dağılımı	270
Tablo.14: Mülakatlarda Geçen Sözcüklerin Frekans Ölçümü	272

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil.1: Mülakat Sorularının KMK'ye Göre Kategorize Edilmiş Şekli	270
Şekil.2: Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği ve Ölçüm Soruları	273
Şekil.3: Kamusal Değerlere Bağlılık Boyutu ve Ölçüm Soruları	277
Şekil.4: Özveri Boyutu ve Ölçüm Soruları	279
Şekil.5: Şefkat Boyutu ve Ölçüm Sorular	281
Şekil.6: Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Vali olarak Karakteristik Özellikleri	282
Şekil.7: Recep Yazıcıoğlu'nun Eserlerinde Sık Kullanılan Sözcükler	290
Şekil.8: Recep Yazıcıoğlu'nun Katıldığı Programlarda Sık Kullandığı Sözcükler	291
Şekil.9: Mülakat Metinlerinde Sık Kullanılan Sözcükler	295
Şekil.10: Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Mülki Amir Olarak Karakteristik Özellikleri	303
Şekil.11: Recep Yazıcıoğlu'nu Diğer Mülki Amirlerden Farklılaştıran Özellikler	304

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	:Avrupa Birliği
A.e.	:Aynı Eser
A.g.e.	:Adı Geçen Eser
ANAP	:Anavatan Partisi
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AKP	:Adalet ve Kalkınma Partisi
AP	:Adalet Partisi
AÜ	:Ankara Üniversitesi
AÜSBF	:Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
BDDK	:Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
Bkz.	:Bakınız
BM	:Birleşmiş Milletler
BMM	:Büyük Millet Meclisinin
CHF	:Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	:Cumhuriyet Halk Partisi
C.Ü	:Cumhuriyet Üniversitesi
DAP	:Anadolu Kalkınma Projesi
DP	:Demokrat Parti
DPT	:Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	:Devlet Su İşleri
DYP	:Doğru Yol Partisi
FAO	:Gıda ve Tarım Örgütü
KAYA	:Kamu Yönetimi Araştırma Raporu

KAYAUM	:Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
KHK	:Kanun Hükmünde Kararname
KMK	:Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı
KÖYDES	:Köy Alt Yapısını Destekleme Projesi
KYTKT	:Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı
KSÜ	:Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
MEHTAP	:Merkezi Hükümet Araştırma Raporu.
MİAR	:Mülki İdare Araştırmaları
OHAL	:Olağanüstü Hal Bölge
OTAM	:Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi
SASAM	:Sahipkiran Stratejik Araştırma Merkezi
SBF	:Siyasal Bilgiler Fakültesi
SHP	:Sosyal Demokrat Halkçı Parti
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SYDV	:Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı
TİAV	:Türk İdari Araştırmalar Vakfı
TKDK	:Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TODAİE	:Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TÜBİTAK	:Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu
UNDP	:Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
Vd.	:Ve Diğerleri
YBAD	:Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı
YERYÖN	:Yerel Yönetimler
YKİ	:Yeni Kamu İşletmeciliği

YİKOB

:Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları

GİRİŞ

19. yüzyıl, Türk idare tarihi açısından önemli bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Bu yüzyıl, dönemin imparatorlukları için “En Uzun Yüzyıl¹” olarak nitelendirilmiş ve sona erene dek çeşitli değişimler yaşanmıştır. Osmanlı Devleti de çok uluslu yapısı nedeniyle bu değişimden nasibini almıştır. Osmanlı Devleti’nde 19. yüzyılda yaşanan iç karışıklıklar ve ayaklanmalar, değişimin itici gücü olmuştur. 1839 Tanzimat Fermanı’ndan itibaren bir dizi yasal önlem alınarak idari alanda reforma gidilmiştir. Bu reform sürecinin temel amacı, merkezde güçlü bir devletin kurulması ve dağılmanın engellenmesidir. Fakat yapılan reformlar ve alınan önlemlere rağmen beklenen son gerçekleşmiş ve Osmanlı Devleti parçalanmıştır. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin 29 Ekim 1923’te kurulması ile eskiye kıyasla daha küçük bir toprak parçası üzerinde yeni bir devlet kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti’nin 1923’te kurulması ile Osmanlı Devleti’nden radikal bir kopuşun aksine bir devamlılık benimsenerek Osmanlı Devleti’nden kalan idari miras sürdürülmüştür. 1839 Tanzimat Fermanı’ndan itibaren yapılan idari reformların en temel ögesi “Mülki İdare Sistemi” olmuştur. Yapılan düzenlemelerle mülki idare amirlerinin (özellikle valiler) yetkileri üzerinden yeniden yapılanma sürecine girilmiştir.

Tanzimat’tan günümüze idare tarihi incelendiğinde “Mülki İdare Sistemi” kamu yönetimi alanında, her dönem, temel tartışma ve araştırma konusu olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren modernleşme çabalarına paralel olarak toprak sistemindeki dönüşüm idari yapıyı merkezileşme ekseninde yeniden şekillendirilmiştir. Merkezileşme çabaları ve bu çerçevede yapılan düzenlemeler yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ne yönetsel miras olarak Osmanlı Devleti’nden kalmıştır. Bu nedenle kamu yönetimi yapısının anlaşılması için 19. yüzyılda yapılan düzenlemelerin incelenmesi gerekmektedir.

19. yüzyıldan itibaren idari alanda yapılan reform sürecinde, mülki idare amirlerinin durumu, seçilmesi, yetkileri ve kimlerin mülki amir olması gerektiği

¹ İlber Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, 26.bs. İstanbul, Timaş Yayınları, 2008, b.a.

konuları sıklıkla tartışılmıştır. Çünkü bazı mülki idare amirlerinin yaptıkları hizmetler günümüzde dahi takdir görürken bazılarının davranışları ise çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Tarihsel arka plan göz önünde tutulduğunda, mülki idare sisteminde reformlar, mülki idare amirlerinin görevleri üzerinden yapılmaya çalışılmıştır. Mülki idare sistemi, kendisini, mülki idare amirlerinin hareketleri ve yapmış oldukları hizmetler noktasında somutlaştırmaktadır. Bu nedenle mülki idare amirleri ile ilgili sorunlar, kamu yönetimi ile ilgilenen araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Mülki idare sisteminin yönetilmesi tartışmaları çerçevesinde en çok gündeme gelen konu, “Kimler mülki idare amiri olmalı?” sorusudur. Bu tartışmanın odak noktasında her dönem valiler olmuştur. Görevine kendisini adanmış ve halktan yana olan bir valinin, elindeki kıt kaynaklara rağmen bir ilde yaptığı hizmetler tarihin her döneminde gündemde olmuştur. Bu çerçevede mülki idare amirliği mesleği ile ilgili (özellikle valilik) gündeme gelen en başat sorular şunlardır: “İdeal bir mülki idare amiri prototipi ² var mıdır?” , “Mülki idare amirleri nasıl seçilmeli ve yetiştirilmelidir?”, “Toplumun zihninde yer etmiş mülki amirlerin özellikleri nelerdir?”

Yukarıda belirtilen sorular çerçevesinde, yaklaşık bir yıl mülki idare araştırmaları raporları, mülki idare sistemi ile ilgili yazılan makale ve kitaplar, emekli mülki idare amirlerinin yazdığı hatıralar ve geçmiş dönemlerde mülki amirlik yapan kişiler hakkında yazılan eserler incelenerek geniş çaplı bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan literatür taramasında mülki idare ile ilgili hazırlanan çalışmaların iki ana ekseninde şekillendiği görülmüştür. Bunlardan ilki, 2002 sonrası yaşanan “Kamu Yönetiminde Reform” çalışmaları çerçevesinde “Mülki idare sistemindeki dönüşüme” odaklanmıştır. Bir diğeri ise daha çok liderlik ve liderlik kuramları üzerinden mülki amirlerle yapılan anket çalışmalarına dayalı araştırmalardır. Bu iki ana eksen odaklı çalışmaların dışında, farklı ve literatürü zenginleştirici bir çalışma yapmak amacıyla araştırmalara devam edilmiştir.

²Bu kelime, Türk Dil Kurumu sözlüğünde herkes tarafından kabul edilen, “**ilk örnek, model**” olarak tanımlanmıştır.

Araştırma sürecinde, Mehmet Balcı tarafından 2003 yılında yayımlanan “Halkın Valisi” adlı kitapta dikkat çekici bir bilgiye rastlanmıştır. Balcı, eserinin 10. sayfasında: “*Vali Recep Yazıcıoğlu ile ilgili şimdiye kadar bir doktora tezinin yazılmamasının önemli bir eksiklik olduğunu, böyle bir idarecinin her yönü ile incelenerek gelecek nesillere taşınması gerektiğini*”³ belirtmiştir. Balcı’nın bu önerisi üzerine Recep Yazıcıoğlu hakkında kısa süreli bir araştırma yapılmıştır. Türkiye’de tarih alanında önemli bir yere sahip olan Prof. Dr. İlber Ortaylı, “Defterimden Portreler” adlı eserinde, Recep Yazıcıoğlu’nun mülki idare için önemli ve rol model bir kişilik olduğunu şu şekilde belirtmektedir:

Vali Yazıcıoğlu, özgün ve özgür bir Anadolu çocuğuydu. Vali olmanın ötesinde kişiliği ile ve yaptıklarıyla insanların dikkatini daha çok çekti. Ankara’ya geldiği zaman onu mutlaka dersime davet ederdim. Sınıfa bütün Siyasal Bilgiler Fakültesi talebesi doluyordu. Belli ki mesleğinin rol-model kişisiydi.⁴

Recep Yazıcıoğlu’nun, “neden bir doktora tezine konu olması gerektiğine” dair tartışma yaklaşık 8 ay sürmüştür. Yapılan araştırma sonucunda, Yazıcıoğlu’nun sesli düşünmesi, kamu yönetimi ve mülki idare sistemi hakkındaki farklı görüşlere sahip olması, standart bir mülki idare amirinin dışında bir profil çizmesi nedeni ile araştırılmaya değer bir mülki idare amiri olabileceği fikri oluşmuştur.

8 aylık tartışma sürecinde, öncelikli olarak Recep Yazıcıoğlu’nun halkın ve mülki idare amirlerinin zihinlerine yer eden bir kişi olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede 27.04.2015-15.12.2015 tarihleri arasında 81 ilin valisine kısa bir soru sorulmuştur⁵. İlgili sorunun sorulmasındaki amaç, görev yapan mülki idare amirlerinin zihinlerinde yer edinmiş mülki idare amirlerini belirlemektir. Öncelikli olarak 1 hafta içerisinde 30 ilin valisinden cevap gelmiştir. Sonrasında ise yeniden teker teker cevap gelmeyen valilikler aranarak cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak 46 ilin valisi soruyu cevaplandırmış diğer 36 ilin valisi ise soruyu cevaplandırmak istemediğini belirtmiş ya da soruya karşılık herhangi bir

³ Mahmut Balcı, **Halkın Valisi Recep Yazıcıoğlu**, İstanbul, Gündem Yayınları, 2003, s.10.

⁴ İlber Ortaylı, **Defterimden Portreler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011, s. 171-172.

⁵ Soru metni şu şekildedir: Türkiye’de geçmişten günümüze vali denilince aklınıza gelen ilk kişi kimdir?

dönüş yapılmamıştır. Sonuç olarak 23 ilin valisi, vali denilince ilk olarak akıllarına gelen kişinin Recep Yazıcıoğlu olduğunu belirtmiştir. Yine aynı şekilde 9 vali, Halil Rıfat Paşa; 3 vali, Ziya Paşa; 3 vali, Galip Demirel; 2 vali, Ahmet Cevdet Paşa; 6 vali de sırasıyla: Celal Kayacan, Saffet Arıkan Bedük, Mehmet Varinli, İhsan Dede ve Ahmet Refik Tekerek cevaplarını vermiştir. Bu çerçevede, çalışmanın ana konusunun Recep Yazıcıoğlu ve mülki idare amirliği dönemi olabileceği fikri güçlenmiştir.

Çalışmada Recep Yazıcıoğlu'nun mülki amir olarak incelenmesi gerektiği fikrine sahip olunmasının bir başka nedeni de yakın dönemde yapılan bir araştırmanın sonuçlarıdır. Bu araştırma, 2013 yılında Türk İdare Araştırmaları Vakfı (TİAV) tarafından yaptırılan ve 4 rapor halinde basılan “Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Algısı” adlı çalışmadır. Çalışma 4 rapor halinde sunulmuştur. Raporların içerikleri şu şekildedir:

- 1. raporda vatandaşların, mülki idareye karşı algıları ölçülmüştür.
- 2. raporda İçişleri Bakanlığı'na ve mülki idareye bakışın medya yönü incelenmiştir.
- 3. raporda toplumun farklı kesimlerinin (sivil toplum örgütleri, meslek odaları vb.) İçişleri Bakanlığı'na ve mülki idareye karşı algıları ölçülmüştür.
- 4. raporda mülki idare amirlerinin İçişleri Bakanlığı'na ve mülki idareye karşı algıları ölçülmüştür.⁶

Araştırmanın “Vatandaş Algısı” başlıklı 1. raporunda 35 ilde, 3050 kişiyle anket ve yüz yüze görüşme yapıldığı belirtilmiştir. Yapılan görüşme ve anketlerde “Vatandaşın Unutamadığı Vali ve Kaymakamlar” başlığı altında bir soru sorulmuş ve halkın zihnine kazınan vali ve kaymakamların kimler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda en çok ilde anılan (5 ilde) ve vatandaşların zihnine kazınan kişinin Vali Recep Yazıcıoğlu olduğu belirlenmiştir. Yazıcıoğlu, 5 ilde 37 kez anılmıştır.⁷ Yine aynı araştırmanın “Toplumun Farklı Kesimlerinin (sivil toplum

⁶Orhan Gökçe vd. **Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı (Medya Analizi Rapor-2, Toplumun Farklı Kesimlerinin Algısı Rapor-3,Mülki İdare Amirleri Algısı Rapor-4)**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, b.a.

⁷Yazıcıoğlu'nun anıldığı iller: Aydın, İzmir, Denizli, Erzincan ve Niğde'dir.

örgütleri, meslek odaları vb.) İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdari Algısı” başlıklı 3. raporu için 15.05.2014-15.06.2014 tarihleri arasında 35 ilde 330 avukat ile anket çalışması yapılmıştır.⁸ Yapılan çalışmada “Unutulmayan Mülki İdare Amirleri” başlığı altında araştırmaya katılan avukatlara sorular sorulmuştur. Bu sorular sonucunda avukatların hafızalarına kazınmış vali ve kaymakamlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda en çok ilde (4 ilde⁹) 15 kez anılarak avukatların hafızasında yer edinen valinin Recep Yazıcıoğlu olduğu belirlenmiştir.¹⁰

Sonuç olarak 81 ilin valisine sorulan soru ve yakın dönemde yapılan kamuoyu araştırmalarında da görüldüğü gibi Recep Yazıcıoğlu, mülki idare amiri olarak gerek halkın gerekse mülki idare amirlerinin hafızalarında yer edindiği belirlenmiştir. Bu nedenle Recep Yazıcıoğlu’nun mülki idare amirliği dönemi göz önünde bulundurularak Türkiye’de yaşanan son dönemdeki değişimleri de içine alan bir çalışma yapılması kararlaştırılmıştır.

Çalışma dört bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde “Çalışmanın Kuramı ve Yöntemi” tartışılmıştır. Birinci bölümde öncelikli olarak çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı (KMK) incelenmiştir. Sonrasında çalışmada kullanılacak araştırma yöntemleri açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür incelenmiştir. Literatür taraması sürecinde sistematik bir yol izlenmiştir. Bu bölümde öncelikli olarak farklı dönemlerde çalışmış mülki idare amirlerinin (çalıştıkları dönem ve yıllar göz önüne alınarak) hatıraları incelenmiştir. Sonrasında kamu yönetimi reform raporları incelenerek (Yabancı Uzman Raporları, MEHTAP¹¹, KAYA¹² gibi) bu raporlarda kamu yönetimi sorunları, mülki idare amirleri ve mülki idare sistemi ile ilgili olan konular tartışılmıştır. Bu bölümde son olarak Mülki İdare Araştırmaları (MİAR)

⁸Orhan Gökçe vd. **Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı (Toplumun Farklı Kesimlerinin Algısı Rapor-3)**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014, s.192.

⁹Aydın, İstanbul, Afyon ve Denizli.

¹⁰ Ayrıca çalışma sürecinde bir konu fark edilmiştir. En çok kullanılan arama motoru Google’a : “Unutulmayan vali, sıradışı vali, vali denilince akla gelen kişi, halkın valisi, efsane vali, vb.” kelimeler yazıldığında milyonlarca sayfa içerisinden ilk sayfada Recep Yazıcıoğlu hakkında bilgi çıkmaktadır.

¹¹Merkezi Hükümet Araştırma Raporu.

¹² Kamu Yönetimi Araştırma Raporu.

incelenmiştir. MİAR'lar yapıldıkları dönemdeki mülki idare yapısı ile ilgili kapsamlı bilgiler veren ve uzman ekipler tarafından yapılmış araştırmalardır.

Çalışmanın üçüncü bölümü “Tarihsel Arka Plan” olarak tasarlanmıştır. Bu bölümde, 1839 Tanzimat Fermanı’ndan günümüze (1839-2019) kadar devam eden süreçte mülki idare sisteminde yaşanan değişimlerin mülki idare amirliğine (özellikler valilik kurumuna) olan etkileri tartışılmıştır. Tarihsel arka plan sistematik bir dönemlendirme çerçevesinde incelenmiştir. Bu dönemlendirme şu şekilde yapılmıştır¹³:

1. **Nizamnameler Dönemi (1839-1876):** Osmanlı Devleti’nde Modernleşme Çabaları ve Mülki İdare Sisteminin Tanzimi: 1839–1876 Nizamnameler Dönemi. (Eyaletler Sisteminde Meclisler: ‘Muhassılık Meclisleri’; Eyaletten Vilâyete Geçiş).
2. **1876-1921 Dönemi:** 1876 Anayasası, 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu, 1921 Anayasası.
3. **1923-1960 Dönemi:** 1924 Anayasası, 1926 Teşkilatı Mülkiye Kanunu, 1927 Tarihli 5858 sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun, 1929 tarihli 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu, 1930 tarihli 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu, 1949 tarihli 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.
4. **1961-1982 Dönemi:** 1961 Anayasası ve Mülki İdari Yapı, 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu, 1971 ve 1973 Anayasal Düzenlemeleri, 1982 Anayasası ve Mülki İdari Yapı.
5. **1983-2002 Dönemi:** 1985 tarihli 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun, 1986 tarihli Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer Değiştirme Yönetmeliği, 1987 tarihli Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (KHK).
6. **2002 Sonrası Dönem:** 2002 tarihli Mülki İdare Şûrası, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 2006 tarihli Birinci Sınıf Mülki İdare Amirliğine Yükseltirme Usul ve Esaslarına Dair

¹³ Bu dönemlendirme, 2016 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktora programında bulunan Prof. Dr. Koray Karasu’nun verdiği “Türkiye’de Mülki İdare” adlı ders takip edilerek hazırlanmıştır.

Yönetmelik, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 15 Temmuz 2016 Sonrası Süreç ve Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Recep Yazıcıoğlu'nun mülki idare amirliği dönemi ele alınmıştır. Bu bölümde Yazıcıoğlu'nun bizzat kendisinin yazmış olduğu eserler (kitap ve makaleler) ile hakkında yazılan bütün eserler incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde Yazıcıoğlu'nun katılmış olduğu televizyon ve radyo programları yazıya aktarılarak analiz edilmiştir. Yine bu bölümde, Yazıcıoğlu ile çalışmış 30 mülki idare amirleri ile yapılan yarı yapılandırılmış mülakat görüşmeleri KMK'ye göre analiz edilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, kamu hizmetleri motivasyon kuramına göre Recep Yazıcıoğlu'nun bir mülki idare amiri olarak sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar hakkında genel bir tartışma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KURAM VE YÖNTEM ÜZERİNE

Bu bölümde çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan “Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı” tartışılacaktır. Ayrıca çalışmanın genelinde verilerin elde edilmesi ve çalışmanın içeriğine eklenmesi sürecinde kullanılacak olan bilimsel araştırma yöntemleri de incelenecektir.

1.1. Kuram Üzerine: Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramına Genel Bir Bakış

Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı genel olarak, kamu çalışanlarını hangi etkenlerin motive ettiğini araştıran bir kuramdır. KMK, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa’da kamu yönetimi alanında çalışan akademisyenler arasında oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir. Özellikle Belçika ve Hollanda’da KMK konusunda çalışan akademisyenlerin sayısı oldukça fazladır. KMK, sadece Avrupa’da değil, Asya ülkelerinde de kamu çalışanlarının kamu hizmetlerini görme istençlerinin ölçülmesinde kullanılmıştır. Örneğin, yapılan bir çalışmada, 1998-2012 tarihleri arasında KMK ile ilgili Web of Science veri tabanında 147 adet makale yazıldığı tespit edilmiştir.¹⁴ Makale sayısındaki bu yüksek oran, KMK’nin uluslararası boyutta yoğun olarak çalışıldığını göstermektedir. Fakat KMK, Türkiye’de akademik çevreler tarafından [yurt dışına oranla] gerekli ilgiyi görmemiştir. 2015 yılında Selim Coşkun tarafından hazırlanan bir çalışmada¹⁵ KMK konusunda Türkçe literatürde olan eksiklik vurgulanmıştır.¹⁶

¹⁴ Wouter Vandenabeele, Gene A. Brewer, and Adrian Ritz , “Past, Present, and Future of Public Service Motivation Research, **Public Administration**, Vol: 92, Issue: 4, 2014, pp. 779.

¹⁵ Selim Coşkun, “Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı: Bir Literatür Taraması”, **Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 11, 2015, s. 62-65, 61-74.

¹⁶ Çalışma sürecinde, KMK ile 2014 yılında yapılan literatür taraması sürecinde karşılaşılmıştır. O dönemde Türk araştırmacılar tarafından gerekli ilgiyi görmeyen kuramla ilgili 2015 yılından sonra eserler verilmeye başlanmıştır. Türkçe literatürde Selim Coşkun’un 2015’te yazdığı makaleden sonra 2017 yılında Aydın ve arkadaşlarının kaleme aldığı “Kamu Hizmetleri Motivasyon Ölçeğinin Geliştirilmesi” başlıklı bir makale yayımlanmıştır. Bu makalede Ankara’daki ilk ve ortaokulda görevli idareci ve öğretmenlerin KMK düzeyini tespit etmek için bir ölçek geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışma için bkz.: İnyet Aydın vd.. “Kamu Hizmeti Motivasyonu Ölçeğinin Geliştirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 2, 2017, s. 105-125. 2018 yılında Mustafa Arslan, Kamu Hizmeti Motivasyonu adlı bir kitap yazmıştır. Kitap, KMK’yi tanıtıcı nitelikte bir eserdir. Eser için bkz.: Mustafa Arslan, **Kamu Hizmeti Motivasyonu**, Ankara, Akademisyen Kitapevi, 2018. Yine Mustafa Arslan ve Korhan Karacaoğlu 2018 yılında “Kamu Görevlilerinin

KMK, Türkiye’de yeni yeni ilgi duyulan ve çalışılan bir kuramdır. Bu nedenle kuramın iyi anlaşılabilmesi için KMK’nin amacı, tarihsel gelişimi, uygulandığı ülke örnekleri, uygulama esnasında kullanılan ölçek soruları ele alınarak KMK hakkında genel bir bilgilendirme yapılacaktır.

Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramının bilimsel alanda tartışılmaya başlanması 1980’li yıllara dayanmaktadır. KMK ile ilgili ilk çalışma Rainey¹⁷ tarafından 1982 yılında ABD’de kamu yöneticileri üzerine yapılmıştır. Çalışmada, ücret artışı gibi maddi faktörlerin kamu yöneticilerini güdüleme konusunda özel sektör yöneticilerine göre daha az etki ettiği gözlemlenmiştir. Rainey, yaptığı çalışmada kamu yöneticilerini, dışsal motivasyon unsurları haricinde bazı içsel ve altruistik¹⁸ davranışların (kamuya yaralı iş yapma, toplum için fedakârca davranma gibi) motive ettiğini bulmuştur. Rainey’den sonra KMK’yi sistemli bir şekilde inceleyen ve gelişmesine katkı bulunan kişiler Perry ve Wise’dır.

1990’larda Perry ve Wise, KMK’nin bireysel performans ile olan pozitif yönlü ilişkisini hipotez olarak sunmuştur. Bu hipotez, sonrasında farklı araştırmacılar tarafından sınanmıştır. Perry ve Wise’ın temel tartışma noktaları, kamu çalışanlarının “anamlı-yararlı ve toplum için faydalı” bir iş yaptıklarında içsel güdüler neticesinde motive olup olmadıklarının belirlenmesidir. KMK, kamu çalışanlarının, içsel güdüler neticesinde, kamu hizmetlerinin görülmesinde gönüllü olmalarını, çeşitli faktörlere bağlayarak ölçmeye çalışmıştır. KMK’nin çeşitli tanımları yapılmıştır. Örneğin: Perry ve Wise, KMK’yi: “*Kamu kurumlarına ve kamu hizmetlerine,*

Kurumsal İtibar Algılarının Kamu Hizmet Motivasyonlarına Etkisi: Nevşehir İlçe Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma”, adlı bir makale yayımlamışlardır. Makalede, Nevşehir’e bağlı belediyelerde çalışan 80 memura KMK çerçevesinde bir anket yapılmıştır. Makalede, belediye çalışanlarının KMK düzeyleri, kurumsal itibar algılamaları ile hizmet motivasyonları arasındaki ilişki ölçülmeye çalışılmıştır. Makale için bkz.: Mustafa Arslan- Korhan Karacaoğlu, “Kamu Görevlilerinin Kurumsal İtibar Algılarının Kamu Hizmet Motivasyonlarına Etkisi: Nevşehir İlçe Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma”, **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2018, s.14-29. Son olarak 2019 yılında Kayseri Nuh Naci Yazgan Üniversitesi tarafından düzenlenen 16. Kamu Yönetimi Forumunda KMK ile ilgili çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Forumda “Kamu Yönetimi Bölümü Öğrencilerinin Kamu Hizmet Motivasyonu Düzeylerinin Oluşmasında Kamu Yönetimi Eğitiminin Etkisi” başlıklı bir bildirinin kabul edildiği görülmüştür. Fakat çalışmanın yapıldığı dönemde, bu forumda sunulan bildiriler yayımlanmadığı için bildirinin künyesine ve içeriğine ulaşılamamıştır.

¹⁷ Hal G. Rainey, “Reward Preferences among Public and Private Managers: In Search of the Service Ethic”, **American Review of Public Administration**, Volume: 16, Number: 4, 1982, pp. 288-302.

¹⁸ Altruizm: Bir kişinin kişisel çıkarlarını bir yana bırakıp genellikle toplumun yararı için fedakârca davranıp kendisini topluma yararlı işlere özgülemesidir. (adamasıdır)

öncelik ve vazgeçilmezlik veren yerleşik güdüler, bireysel eğilimler¹⁹ ” olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımda: “Toplumsal iyiliği için hizmet etme gereksinimi duyuran eğilimler²⁰” olarak tanımlanmıştır. Yine farklı bir tanımda ise: “Bireysel ihtiyaçlarla kamusal ihtiyaçlar çakıştığında bireylerin fedakârca kamu yararına çalışmasını sağlayan güdüler” olarak tanımlamıştır.²¹

KMK, kamu çalışanlarını hangi faktörlerin motive ettiğini araştırmaktadır. KMK teorisyenlerini bu araştırmaya iten temel faktör, yerleşik paradigmaya olan karşı çıkışlarıdır. “Yeni Kamu İşletmeciliği” adı altında ortaya çıkan ve kamu yönetimini derinden etkileyen yaklaşım, KMK teorisyenleri için önemli bir tartışma ortamı sağlamıştır. Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımının üç temel sacayağından birisini oluşturan “Kamu Tercihi Teorisi” ve bu teorinin kamu çalışanlarının (özellikle bürokratlar) davranışları üzerine yapmış olduğu çıkarımlar, KMK teorisyenlerinin karşı argüman geliştirmesine yol açmıştır.²² Kamu tercihi teorisyenlerine göre kamu çalışanları, kendi bireysel faydalarını maksimize etmek için hareket ederler. Kamu çalışanları, toplumsal fayda ve iyilik için değil, bireysel çıkar ve iyilikleri için hareket ederler.²³ Kamu tercihi teorisyenleri, kamu çalışanlarının motivasyonunun temeline bireysel çıkar ve faydayı koymuşlardır. Kamu tercihi teorisyenlerinin bu öngörülerine karşın KMK teorisyenleri, kamu çalışmalarını motive eden unsurların, bireysel fayda güdülemesi yerine altruistik ve kamu yararı için çalışma istenci olduğunu belirtmişlerdir. KMK teorisyenleri, kamu

¹⁹ James L. Perry-Lois R. Wise, “The Motivational Bases of Public Service”, **Public Administration Review**, Vol: 50, No: 3 (May/June), 1990, pp. 367-368.

²⁰ UNDP, “Motivation of Public Service Officials Insights for Practitioners”, **UNDP Global Centre for Public Service Excellence Note**, 2014
http://www.undp.org/content/dam/undp/library/capacitydevelopment/English/Singapore%20Centre/GCPSE_PSM_Brief.pdf?download, 08 Mart 2016, pp. 5-6.

²¹ Lotte Bøgh Andersen -Eskil Heinesen -Lene Holm Pedersen, “How Does Public Service Motivation Affect Performance in Schools?” **Journal of Public Administration Research & Theory**, Vol: 24, No: 3, 2014, pp. 651-655.

²² Elias A. Shahda, “The Effects of Political Factors on Public Service Motivation: Evidence From the Lebanese Civil Service” **Journal of Political Sciences & Public Affairs**, Volume: 4, Issue: 4, 2016, pp. 1.

²³ Emre Akcagündüz, “Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2010, s. 30-32.

çalışanlarının özel sektör çalışanları gibi sadece dışsal teşviklerle motive olmadıklarını aksine içsel bazı etkenler ile hareket ettiklerini belirtmişlerdir.²⁴

KMK, son yıllarda, özellikle bazı yazarlar tarafından geliştirilmiş, farklı ülkelerdeki uygulamalara öncü olmuştur. Örneğin Belçika'nın Utrecht Üniversitesi'nden Wouter Vandenabeele ve Güney Kore Seul Ulusal Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sangmook Kim kavramın Avrupa ve Uzak Doğu yazınında gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır. Vandenabeele ve Kim, KMK'nin 20. yılına istinaden önemli bir eser kaleme almışlardır.²⁵ Eserde KMK'nin 20 yıllık süre içerisinde nasıl geliştiği ve farklı ülkelerde nasıl uygulama alanı bulduğu açıkça anlatılmıştır. Yazarlar eserde, KMK'nin her ne kadar Amerikan menşeli olduğunu belirtse de farklı ülkelerde farklı isimlerde KMK'ye benzer çalışmaların yapıldığını tespit etmişlerdir. Örneğin, Hondeghem ve Vandenabeele'nin 2005 yılında yapmış oldukları çalışmaya²⁶ göre KMK'ye benzer çalışmalar, İngiltere'de "Kamu Hizmetleri Değer ve İnanç Sistemi (ethos)" olarak Fransa'da ise "Kamu Hizmetlerinde Ortak İyi İçin Değer ve İnanç Sistemi (ethos)" olarak adlandırılmıştır.²⁷

Her ülkenin farklı bir kamu hizmeti görme sistemi ve kültürü vardır. Bu farklılık, her ülkenin sahip olduğu değerler ve inançlar sisteminden kaynaklanmaktadır. Bu değer ve inançlar; politik fikirler ve politik rejimler tarafından şekillenip etkilenmektedir. KMK'nin evrensel, geçerli bir tanımı ve uygulama formunun olmaması inanç ve değerleri etkileyen unsurların ülkeden ülkeye farklılık göstermesinde (özellikle tarihsel ve kurumsal farklılıklar) yatmaktadır.²⁸

²⁴ Anderfuhren-Biget, S., Varone F., Giauque D., & Ritz, A., "Motivating Employees of the Public Sector: Does Public Sector Motivation Matter?" **International Public Management Journal**, Vol: 13, No: 3, 2010, pp. 214.

²⁵ Sangmook Kim-Wouter Vandenabeele "A Strategy for Building Public Service Motivation Research Internationally", **Public Administration Review**, Vol: 70, 2010, pp. 701-703.

²⁶ Sözü Edilen Eser: Annie, Hondeghem and Wouter Vandenabeele. "Valeurs et Motivation dans l'administration Publique: Perspective Comparative [Values and Motivation in Public Administration: Comparative Perspective]" dir.

²⁷ Wouter Vandenabeele, "Government Calling: Public Service Motivation as an Element in Selecting Government as an Employer of Choice", **Public Administration**, Vol: 86, No: 4, 2008, pp. 1091-1100.

²⁸ Nina Mari Van Loon, "Public Service Motivation of Local Government Employees in The Netherlands and Belgium: The Effect of National Value-Systems on PSM", **Research Master in Public Administration and Organizational Science F.T**, Utrecht University, 2010, pp. 2.

Fakat burada dikkat çekici nokta, ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, farklı isimlerde çeşitli kuramlar, kamu görevlilerini motive eden unsurların neler olduğunu ölçmeye çalışmıştır.

KMK'ye göre kamu hizmetleri görülmesinde en belirleyici etken kurumlardır. Bu nedenle KMK çalışmalarında, öncül araştırma alanı olarak kurumlar seçilmiştir. KMK çalışmalarında, kurumların; bilişsel, normatif ve düzenleyici yapılarının, kurumların iklimine etki ettiği ve bu ortamın sosyal davranışları belirlediğini tespit edilmiştir. Bu nedenle KMK, kurumların bilişsel yapıya olan etkisine odaklanmıştır. Bu bilişsel yapı ve beraberinde neden olduğu davranışlar, çeşitli kodlar, inançlar ve paradigmaların etkisiyle şekillenmektedir. Kurumların yapıları, çalışanlara çeşitli fırsatlar ve sınırlılıklar sunmaktadır. Bu fırsat ve sınırlılıklar, bireylerin davranışlarını çeşitli derecelerde (seviyelerde) etkilemektedir. Bunlar: makro, orta ve mikro seviyelerdir. Bu seviyeler ile ifade edilen etkenler: Mikro seviye için aile; orta seviye için bürokrasi ve din; makro seviye için ülkenin yapısı ve ulusal kimliktir. Bu seviyelerin bütünü bir sistem oluşturup bireysel davranışları etkilemektedir. Özellikle makro seviyedeki kurumlar, örneğin, devlet yapısı (düzenleyici kurumlar), ulusal kimlik (bilişsel kurum) ve değer sistemi (normatif kurumlar) bireysel davranışları etkilemede önemli rol oynamaktadır.²⁹

KMK, özellikle yüksek mevkilerde görev yapan kamu görevlilerinin iş görme ve hizmet etme davranışlarının altında: Kolektivist, vatansever, hümanist duyguların olduğunu vurgulamaktadır. Perry, KMK'nin ölçümü için 4 boyut ve 24 değişken (ölçüm sorusu) içeren bir ölçek geliştirmiştir. Perry, bu ölçek ile diğer iş ve motivasyon arasındaki ilişkiyi ölçen kuramların aksine, kamu çalışanlarında: "Halkın yararına çalışma, yüksek görev bilinci, vatanseverlik, siyasi yapım süreçlerine dahil olma isteği, halka hizmetten mutluluk duyma, zor durumdaki insanlara yardımdan haz alma vb." içsel motivasyonların ölçülmesini hedeflemiştir.³⁰

²⁹Van Loon, A.e. pp. 2.

³⁰James Perry, "Measuring Public Service Motivation: An Assessment of Construct Reliability and Validity", **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol: 6, No: 1, 1996, pp. 5-11.

Perry'nin, KMK ölçmek için geliştirdiği ölçek genel olarak 4 temel boyutu içermektedir. Bunlar:³¹

1. Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği,
2. Kamu Değerlerine Bağlılık,
3. Özveri,
4. Şefkat'tir.³²

Bu ölçek, kamu görevlilerinin, görevleri esnasında hangi etkenlerden motive olduklarının araştırılması sürecinde oluşturulmuştur. Perry ve Wise³³; Knoke ve Wright-Isak'ın eserinden³⁴ etkilenecek kamu görevlilerinin görevleri esnasında gerçekleştirdikleri eylemleri belirleyen temel üç güdüleme etkeni olduğu belirtmişlerdir. Bu güdülerden birincisi Rasyonel Kamu Hizmeti Güdüsü (Rational Public Service Motive), ikincisi Kural (Norm) Temelli Gudu (Norm-Based Motive), üçüncüsü ise Duygusal Gudu (Effective Motive)'dür. Rasyonel Kamu Hizmeti Güdüsü, kamu çalışanlarının kendilerini önemli hissetmek için bireysel güçlerini ve çıkarlarını kamu hizmetlerine adanmaları ile ilgilidir. Kural (Norm) Temelli Gudu ise kamu görevlilerinin; görevlerine, bağlı oldukları kamu idaresine ve sosyal eşitliğe bağlılıkları ile ilgilidir. Son olarak Duygusal Gudu (Effective Motive) ise kamu çalışanlarının başkalarına (örneğin: halka ve zor durumda olan insanlara) yardım etmeye istekli olmaları ile ilgilidir.³⁵

Perry'nin geliştirmiş olduğu 4 boyutlu ölçeğin altında 24 değişken (ölçüm sorusu) vardır. Bu değişkenler şu şekilde belirlenmiştir:³⁶

³¹James Perry, **A.e.** pp. 5-11.

³²Gan, Kaipeng, Linghua Li, and Qiu Wang, "Public Service Motivation Measurement: A Test for Perry's Proposed Scale in China", **2013 International Conference on Public Management**, Atlantis Press, 2013, pp. 8-12.

³³Perry ve Wise, **a.g.e.** pp. 370.

³⁴David Knoke-Christine Wright-Isak, "Individual Motives and Organizational Incentive System", **Research in the Sociology of Organizations**, Volume: 1, Issue: 2, 1982, pp. 209-254

³⁵Massaras Panagiotisa- Sahinidis Alexandros- Polychronopoulos George, "Organizational Culture and Motivation in the Public Sector: The Case of the City of Zografou", **Procedia Economics and Finance**, Vol: 14, 2014, pp. 418.

³⁶James L. Perry, "Antecedents of Public Service Motivation", **Journal Of Public Administration Research and Theory**, Vol: 7, No: 2, 1997, pp. 187-189.

Tablo.1: Perry'nin Kamu Hizmetleri Motivasyon Ölçeği³⁷⁻³⁸

Kamu Politikalarının Çekiciliği
1. Politika (siyaset), kelimesi bende kötü bir çağrışım yapmaktadır.
2. Kamu politikalarına katılma ve yapım sürecinde yer alma bana pek çekici gelmez.
3. Politikacılar bende fazla ilgi uyandırmaz.
Kamu Değerlerine Bağlılık
4. Yaşadığım çevrede ve toplumda gelişen güncel olaylar ilgilenmek bana çekici gelmez.
5. Kendi istencimle fedakârca topluma yararlı işler yaparım.
6. Kamu hizmetlerini kendi şahsi işlerim gibi dikkate alarak yaparım.
7. Toplum için faydalı kamu hizmetleri, benim için çok önemlidir.
8. Toplum menfaati için elinden gelenin en iyisini yapan kamu görevlileri benim çıkarlarıma ve görüşlerime ters olsa bile onu desteklerim.
Şefkat
9. İnsanları tehlikeli ve zor bir durum içinde gördüğümde duygusal olarak etkilienirim.
10. Yapılması düşünülen bir iş ya da proje için sosyal programlar hayati derecede önemlidir.
11. Günlük olayları hatırlarken genellikle birbirleri ile ilişki kurarak hatırlarım.
12. İmkanları kısıtlı(fakir) insanların sorunlarını çözmek için nadiren harekete geçerim.
13. Benim açımdan vatanseverlik insanların refah içinde yaşamaları ile ilgilidir.
14. Yardıma muhtaçlar için yapılacak herhangi bir organizasyona katılmak için gönülsüz davranırım.
15. Bütün kalbimle desteklediğim birkaç kamu programı/politikası vardır.
16. İnsanların refah düzeyleri ile ilgilenmem şahsen de merak etmem.
Özveri
17. Yapılan işin maliyeti işin kalitesinden daha önemlidir.
18. Herhangi bir şeyi gereğinden fazla yapıyorsam bu bireysel faydam için değil toplumsal fayda içindir.
19. Vatandaşların bedellerini ödemedikleri bir kamu hizmet dahi olsa onlara hizmet etmek beni sevindirir.
20. Toplumun tümü ilgilendiren bir başarı şahsi başarımdan daha önemlidir.
21. İnsanlar topluma ne kadar dönerse o kadar özgür olur.
22. Topluma yararlı olacak her türlü hizmetin görülmesinde ve yapılmasında fedakâr bir şekilde hazırım.
23. Başkalarına yardım için şahsi menfaatlerimi kaybetmeye hazırım.
24. Kamu görevlerim özel yaşantımdan önce gelir.

Bu ölçek farklı ülkelere uygulanmak suretiyle dünyanın birçok yerinde araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Ölçeğin uygulanması sürecinde, her ülkenin

³⁷ Ireland Public Administration Institute, "Report: Public Service Motivation", **State of The Public Service Series**, 2013, pp. 14-15.

³⁸ Perry, **Antecedents of Public Service...** pp. 187-189.

kendi kültürel yapısına uygun olarak revize edilip farklı soruların eklendiği görülmüştür. Yapılan araştırmalar, sosyal ve kültürel özelliklerin, eğitim düzeyinin, karakteristik özelliklerin, profesyonelliğin, örgütsel bağlılığın ve kurumsal yapıların KMK ölçüm düzeyini etkilediğini göstermiştir.³⁹⁻⁴⁰

Sangmook Kim ve Wouter Vandenabeele öncülüğünde bir grup akademisyen⁴¹ tarafından KMK'nin uluslararası boyutta geçerliliğini sağlayacak bir ölçek geliştirmek amacıyla ortak bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada KMK'nin ölçülmesinde kullanılan dört boyutlu ölçek üzerine bazı genel değerlendirmeler yapılmıştır. Bu boyutlardan birincisi olan “kamu politikalarının çekiciliğinin” yeniden değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yazarlara göre, KMK ölçülme sürecinde bu boyut ele alınırken kişilerin kamuda çalışma istekleri ve eğilimleri, politika yapım sürecine katılma istekleri, sosyal ve toplumsal kalkınma için hareket etme eğilimleri ölçülmelidir. Bu soruların cevaplarını bulmaya yönelik sorular sorulmadığı takdirde salt “kamu politikalarının çekiciliği” ile ilgili bir sorunun sorulması araştırmada istenilen sonuçları vermeyecektir. Bu nedenle bu boyut ölçülürken tespit edilmek istenilen eğilimlerin neler olduğunun iyi belirlenmesi ona yönelik alt ölçek soruları hazırlanması gerekir. KMK'nin ölçülmesinde ikinci ana boyut olan “kamu değerlerine bağlılık”ta salt olarak “Kamu yararları için çalışmaya istekli misiniz?” sorusu sorularak ölçülmemelidir. Sadece bu soru ile yapılan ölçümlerde de eksiklikler ortaya çıkabilir. İkinci ana boyutun ölçülmesinde daha çok insanların kamusal değerlere olan eğilimleri üzerine odaklanılmalıdır. Bu nedenle KMK'nin ölçülmesinde daha geçerli veriler elde edilebilir. Üçüncü ana boyut olan “şefkat” dört ana ölçek içerisinde alt ölçek soruları ile geliştirilmesi en müsait ölçektir. Bu boyutun KMK'nin ölçümünde alt ölçek soruları geliştirilerek daha geçerli sonuçlar elde edilebilir. Bu boyut ölçülürken alt ölçek soruları “savunmasız insanlar, dezavantajlı gruplar, kamu, halk, toplum ve ülke” temalarına yönelik olması

³⁹ David Giauque, Adrian Ritz, Frédéric Varone, Simon Anderfuhren-Biget, “Public Service Motivation: First Empirical Evidence in Swiss Municipalities”, Zürich, **SGVW Yearbook**, 2010, pp. 160.

⁴⁰ Lotte Bøgh Andersen -Eskil Heinesen -Lene Holm Pedersen, **a.g.e.**, pp. 656-657.

⁴¹ Sangmook Kim-Wouter Vandenabeele et al., “Measuring Public Service Motivation: Developing an Instrument for International Use”, **Annual Conference of the European Group for Public Administration**, Toulouse, France, September 8-10, 2010, pp. 10-14.

bu ana boyutun geliştirilmesini sağlayacaktır. KMK'nin ölçülmesinde dördüncü ana boyut “özveri”dir. KMK'nin revize edilmesi yollarını arayan araştırmacılar “özveri” boyutu ile üç temel kategoriye benimsemişlerdir. Bunlar: “değer temelli, kimlik temelli ve araçsal” kategorilerdir. Bu boyut, KMK'nin operasyonel boyutudur. Bu boyut ile kamu çalışanlarının kamusal değerler için hangi fedakârlıklarda bulundukları, nelerden vazgeçtikleri, hangi tehlikeleri göze aldıklarını ölçmeye yönelik sorular sorulmalıdır.

Sonuç olarak Kim ve Vandenabeele'nin KMK için uluslararası bir ölçek geliştirmek için yaptıkları çalışmada⁴² 33 tane alt ölçek sorusu belirlenmiştir. Bu soruların istatistikî testlerle güvenilirlikleri test edilmiştir. KMK'nin dört ana boyutu ve bu boyutların ölçümünde kullanılan 17 alt ölçek sorusunun uluslararası güvenilirliği yapılan testler sonucu onaylanmıştır.

Tablo.2: Güvenilirliği Test Edilip Onaylanan 17 Alt Ölçek Sorusu⁴³

Kamu Hizmetlerinin Çekiciliği
Kamu hizmetlerinin geliştirilmesine ilgi duyarım.
Başkaları ile bir konu tartışırken kamu programları ve politikalarını göz önünde tutarım.
Sosyal sorunlarla mücadele programlarına katkıda bulunmak benim için önemlidir.
Anlamlı kamu hizmetleri benim için önemlidir.
Toplum için ortak faydalara katkıda bulunmak benim için önemlidir.
Kamusal Değerlere Bağlılık
Bence vatandaşlar için fırsat eşitliği çok önemlidir.
Vatandaşların kamu hizmetlerinin sürekliliğine güvenebilmesi çok önemlidir.
Kamu politikaları geliştirirken gelecek nesillerin çıkarları dikkate alınması esastır.
Etik davranmak kamu görevlileri için gereklidir.
Şefkat
İnsanları zor durumda gördüğümde duygularımı ifade etmekte zorlanırım.
Zor durumdaki insanlar hakkında olumlu düşünüyorum.
Bir insana haksız muamele edildiğini gördüğümde kendimi kötü hissederim.
Başkalarının refah içinde yaşaması benim için çok önemlidir.
Özveri
Toplumun iyiliği için fedakârlık yapmaya hazırım.
Kamu görevlerim özel yaşantımdan önce gelir.
Başkalarına yardım için şahsi menfaatlerimi kaybetmeye hazırım.

⁴² Çalışma kapsamında Avustralya, Belçika, Çin, Danimarka, Kore, İtalya, Litvanya, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Hollanda'da toplam 1884 kişiye KMK ölçek soruları uygulanmıştır.

⁴³ Sangmook Kim-Wouter Vandenabeele et al. **a.g.e.**, s. 23.

Yoksulların iyi yaşaması için yapılacak planları desteklerim, bu planlar bana maddi külfet getirse bile.

Örgütsel ve sosyal farklılıklar KMK ölçüm düzeyinin ülkeden ülkeye farklılaşmasına neden olmaktadır. Yönetmelik açıdan bir karşılaştırma yapılsa örneğin: Fransa’da idare tarafından görülen kamu hizmetlerinin niteliği daha önemli iken İngiltere’de tarafsızlığın ve yansızlığın kamu hizmetlerinde daha önemli olduğu tespit edilmiştir. Yine KMK’nin dört ana boyutu ele alındığında Fransa’da “bireysel şefkat” düzeyi yüksek çıkarken Hollanda’da “toplumsal şefkat” düzeyi yüksek çıkmıştır.⁴⁴

KMK ölçüm düzeyinin farklı değişkenlerden etkilendiği Perry tarafından da belirtilmiştir. Perry, özellikle din, aile ortamı, eğitim düzeyi, siyasi ortam ve profesyonelliğin KMK’nin dört boyutunu etkilediğini belirtmiştir⁴⁵. Aynı şekilde Moynihan ve Pandey⁴⁶ de yaptıkları çalışmalarda profesyonelleşme ve örgüt yapılarının KMK’nin seviyesini etkilediğini tespit etmişlerdir. KMK’nin ölçümünde farklı ülkelerde farklı sonuçlar elde edilmiştir. Lewis ve Frank⁴⁷ yaptıkları çalışmada KMK ölçüm düzeyinin kamu çalışanlarında, özel sektör çalışanlarına oranla daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Aynı şekilde Norris⁴⁸, 2003 yılında 5 farklı bölgede (Anglo-Amerikan, İskandinavya, Batı-Doğu-Merkez Avrupa ve Asya) yaptığı araştırmada toplumun refahı ve iyiliği için çalışma eğiliminin kamuda çalışanlar için daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Fakat Norris, çalışmasında, Asya ülkelerinde kamuda çalışanların toplum refahı için çalışmadıklarını, başkalarının faydası için çalışmanın bu ülkelerde kamu çalışanlarını etkileyen bir faktör olmadığını tespit etmiştir. Bu araştırmaların da gösterdiği gibi KMK ölçüm düzeyi ülkeden ülkeye

⁴⁴ Wouter Vandenabeele-Steven Van de Walle, “International Differences in Public Service Motivation: Comparing Regions Across the World”, **Motivation in Public Management: The Call of Public Service Journal**, Oxford University Press, 2007, pp. 224-225.

⁴⁵ Perry, **Antecedents of Public Service...** pp. 188-190.

⁴⁶ D. P. Moynihan-S.K. Pandey, “The Role of Organizations in Fostering Public Service Motivation.” **Public Administration Review**, Vol: 67, No: 1, 2007, pp. 40-53.

⁴⁷ G. B. Lewis,- S.A. Frank, “Who Wants to Work for the Government?”, **Public Administration Review**, Vol: 62, No: 4, 2002, pp. 395-404.

⁴⁸ Pippa Norris, “Still a Public Service Ethos? Work Values, Experience and Job Satisfaction Among Government Workers”, **For the People: Public Service in the 21st Century**, Ed. John D. Donahue, and Joseph S. Nye, Jr. Brookings Institution, 2003, pp. 8-10.

farklılıklar göstermektedir. Aynı şekilde KMK'nin dört boyutunun geçerliliği ve ülkeden ülkeye gösterdiği farklılıklarla ilgili 2004 yılında da bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışma Uluslararası Sosyal Araştırma⁴⁹ verileri kullanılarak yapılmıştır. Bu çalışmada 38 ülkede 52.500 kişiye anket uygulanmış, uygulanan anketlerde KMK'nin dört ana boyutunu ölçen sorulara yer verilmiştir. Tablo.3'te çalışma sonucunda ülkeler düzeyinde elde edilen sonuçlar belirtilmiştir.

Tablo.3: 38 Ülkede KMK Ölçüm Düzeyleri⁵⁰

Uluslararası Sosyal Araştırma Programı Çerçevesinde Araştırma Yapılan Ülkeler			
KMK Düzeyi Düşük Ülkeler	KMK Düzeyleri	KMK Düzeyi Yüksek Ülkeler	KMK Düzeyleri
Macaristan	4.13	Meksika	5.50
Bulgaristan	4.17	Tayvan	5.00
Finlandiya	4.22	Portekiz	5.63
Letonya	4.34	Filipinler	5.56
Flanders (Belçika)	4.40	Güney Afrika	5.51
Rusya	4.57	İrlanda	5.28
Büyük Britanya	4.58	Brezilya	5.49
Slovakya	4.59	Venezüella	5.44
Yeni Zelanda	4.65	Amerika Birleşik Devletleri	5.29
Almanya	4.72	Kanada	5.31
Japonya	4.74	Şili Cumhuriyeti	5.33
İsveç	4.77	İspanya	5.40
Norveç	4.83	Uruguay	5.42
Slovenya	4.83	Polonya	5.03
Fransa	4.84	Kıbrıs	5.09
Danimarka	4.90	İsrail	5.10
Güney Kore	4.93	Avusturya	5.16
Hollanda	4.94	Avustralya	5.25
Çek Cumhuriyeti	4.97	İsviçre	4.98

Tablo.3'te de açıkça görüldüğü gibi ülkelerin sahip olduğu farklılıklar (idari, siyasal, toplumsal, ekonomik) KMK ölçüm düzeyine etki etmektedir. Tabloda dikkat

⁴⁹ Araştırma verileri için bkz.: International Social Survey Programme 2004: Citizenship (ISSP 2004) <http://zacat.gesis.org/webview/index.jsp?object=http://zacat.gesis.org/obj/fStudy/ZA3950>.

⁵⁰Wouter Vandenabeele-Steven Van de Walle, **a.g.e.** pp. 238.

çeken detay Latin Amerika ve ABD’de KMK ölçüm düzeyinin yüksek olması; Avrupa’da (özellikler Doğu Avrupa) KMK ölçüm düzeyinin düşük olmasıdır. Bu farklılık ülkelerin idari, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısı ile birebir ilişkilidir.

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa KMK, kamu görevlilerinin, kamuya hizmet etme nedenlerini, kamu yararını kişisel çıkarlarından üstün tutmalarını, kamusal değerler için özveride bulunmalarını, kamuyu ilgilendiren işlere neden ilgi duyduklarını ölçmeye çalışan bir kuramdır. KMK ile ilgili yapılan araştırma sonucunda elde edilen bilgiler analiz edildiğinde, kuramın çalışma için uygun olduğu fikrine ulaşılmıştır. Ayrıca yurt dışı literatürde, KMK ile bir kamu çalışanı özelinde yapılan çalışmalar mevcuttur.⁵¹ Çalışmada KMK ölçüm soruları (Tablo.1 ve Tablo.2’de belirtilen) çerçevesinde geliştirilen yarı yapılandırılmış mülakat soruları, Yazıcıoğlu ile çalışan 30 mülki idare amirine uygulanmıştır. Mülakatlar sonucunda elde edilen veriler KMK çerçevesinde tartışılmıştır.

1.2. Yöntem Üzerine

Çalışmada kullanılacak araştırma yöntemlerinin açık ve net bir şekilde aktarılması, çalışmayı ilk defa okuyan kişiler için yol gösterici olması nedeniyle önemlidir. Çalışmanın özgün olması ve daha önce Türkçe literatürde buna benzer çalışmaların yapılmamış olması, çalışmanın sınırlılıkları açısından vurgulanması gereken bir konudur. Türkçe literatürde, genel olarak tanınmış ve politik geçmişi olan kişiler, sıklıkla tez konusu yapılmıştır.⁵²

Çalışmanın farklı bölümlerinde farklı araştırma teknikleri kullanılmıştır. Fakat çalışma esas olarak “Nitel Araştırma Yöntemi” ekseninde şekillenmiştir. Çalışmada

⁵¹ Bir kamu çalışanını Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı çerçevesinde inceleyen örnek çalışma için bkz: Craig M. Wheeland, “Gregory G. Smith: A Township Manager Effectively Managing Ethical Dilemmas”, **Public Integrity**, Vol: 15, No: 3, pp. 265-282.

⁵² Bu kişilere Süleyman Demirel ve Bülent Ecevit örnek verilebilir. Bu tezlerde genel olarak incelenen kişi, eserleri, meslek hayatı ve benimsemiş olduğu ideoloji çerçevesinde kuramsallaştırılmış ve analiz edilmiştir. Ayrıca, Malatya İnönü Üniversitesi’nde bir dönem Prof. Dr. Kemal Kartal önderliğinde yüksek lisans ve doktora tezlerinde “Mesleklerinde Simgeleşmiş Kişilerin Yaşam Öyküsü” yazma geleneği başlatılmıştır. Bu çerçevede bürokratlardan akademisyenlere birçok önemli kişinin yaşamları, akademik bir disiplin içerisinde incelenmiştir. Tezlerde, incelenen kişilerin, biyografi tarzında, meslek yaşamları ve eserleri ağırlıklı analizler yapılmıştır.

neden nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırma yönteminin incelenmesinden sonra açıklığa kavuşacaktır.

Nitel araştırma yöntemi farklı kuramsal temellere dayanan ve birçok disiplinden beslenen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle nitel araştırma yönteminin genelgeçer bir tanımının yapılması zordur. Nitel araştırma yönteminin farklı disiplinleri içerisinde barındırması, yöntemin bir ‘şemsiye’ kavram olarak kullanılmasına olanak sağlamıştır. Bu çerçevede nitel araştırma içerisinde sosyal bilimcileri yakından ilgilendiren; sözlü tarih, kültür analizi, tarihsel yorum yaklaşımı, içerik analizi, betimsel yaklaşım, yarı yapılandırılmış görüşme vb. yaklaşımları barındırmaktadır. Nitel araştırma yönteminin farklı alt yöntemleri içerisinde barındırması, tanımlanmasını da zorlaştırmıştır. Fakat genel olarak bir tanım yapılmak istenirse: *“Gözlem, görüşme, doküman analizi (ses, içerik vb.) nitel veri yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların rasyonel veriler ile doğal ortamda ve gerçekçi veriler ile bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik araştırma süreci”*⁵³ olarak tanımlanabilir. Çalışmada nitel yöntemin beslendiği: “Tarihsel Araştırma Tekniği, Betimsel Araştırma Tekniği, Sözlü Tarih Tekniği, İçerik-Doküman Analizi ve Yarı Yapılandırılmış Mülakat” teknikleri kullanılmıştır. Çalışmanın ilk üç bölümü genel olarak doküman incelemesi ile hazırlanmıştır. İlk üç bölümde konu ile ilgili birincil kaynaklara ulaşıp ilk elden veriler ile çıkarsamalar yapılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde nitel araştırma yönteminin birçok alt dalı kullanılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünün ana temasının “Vali Recep Yazıcıoğlu’nun Mülki İdare Amirliği Dönemi” olması çalışmayı belirli noktalarda sınırlandırmaktadır. Öncelikle çalışmanın Recep Yazıcıoğlu üzerine odaklanması ve Recep Yazıcıoğlu’nun 2003 yılında vefat etmesi, çalışmada, farklı araştırma teknikleri ile verilerin elde edilmesini gerekli kılmıştır. Bu çerçevede çalışmanın bu bölümünde kullanılan yöntemlerin başında “Tarihsel ve Betimsel Araştırma Yöntemi” gelmiştir.

⁵³ Ali Yıldırım-Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayınları, 2006, s. 39.

Tarihsel araştırma yöntemi: “*Tarihteki olayların sebep ve sonuçlarından yararlanarak birtakım genellemeler yapabilmek için tarihsel olayların meydana geldikleri dönemin ve toplumun kendine has özelliklerinin tespit edilmesidir.*”⁵⁴

Tarihsel araştırma yöntemi, geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmayı amaçlamaktadır. Geçmişte yaşanmış olayların, elde edilen bilgiler ve belgeler ışığında incelenerek günümüze dair çıkarımların elde edilmesi, tarihsel araştırma yönteminin temel amacını oluşturmaktadır.⁵⁵

Betimsel araştırma yöntemi, geçmişte ya da yakın zamanda olmuş olayların, belgeler çevresinde ortaya konularak yorumlanması ve farklı kazanımların elde edilmesidir.⁵⁶ Betimsel araştırma yönteminde öncelikli olarak: “*Problemin belirlenmesi, varsayımların oluşturulması, ölçme araçlarının saptanması, araştırma yapılacak grubu ve görüşülecek kişilerin belirlenmesi, ölçme araçlarını kullanarak veri toplama, elde edilen verilerin analiz edilmesi*” gerekmektedir.⁵⁷ Betimsel araştırma yöntemi genel olarak örnek olay (vak’a) incelemelerinde sıkça kullanılmaktadır. Betimsel araştırma yöntemi özellikle geçmişe dönük araştırmalarda, kişilerin yakın dönemde başlamış ve devam eden bir olguya ya da olaya karşı tepkilerini, duygularını ve düşüncelerini ölçmeyi amaçlar. Betimsel araştırma tekniğini bir çalışmada kullanmak için yarı yapılandırılmış görüşme, mülakat ya da anket gibi geçerliliği kabul edilebilecek yöntemlerle veri toplanması gerekmektedir.

Recep Yazıcıoğlu’nun 2003 yılında vefat etmesi, kamu hizmetleri motivasyon kuramının çalışmaya uygulanmasında farklı bir yol izlenmesini gerektirmiştir.⁵⁸

⁵⁴ Burhan Balcıoğlu, **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi**, İstanbul, Der Yayınları, 1997, s. 42.

⁵⁵ Durmuş Ekiz, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Anı Yayıncılık, Ankara, 2013, s.23.

⁵⁶ Veysel Sönmez-Fusun Alacapınar, **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 2.bs., Ankara, Anı Yayınları, 2013, s. 48.

⁵⁷ A.e. s. 48-49.

⁵⁸ KMK literatürüne önemli katkılar sağlayan ve bu kuram üzerinde uzman olan Güney Kore Seul Ulusal Bilim ve Teknoloji Üniversitesi’nden Prof. Dr. Sangmook Kim ile mail yoluyla çalışma hakkında fikir alışverişi yapılmıştır. Kim’e çalışmanın ana teması anlatılmıştır ve nasıl bir yol izlenmesi gerektiğine dair yardım istenmiştir. Kim, çalışmada Recep Yazıcıoğlu’nun çalışma arkadaşlarına anket soruları uygulanması yöntemi ile bir sonuca ulaşılma fikrine olumsuz yaklaşmıştır. Çünkü anket yöntemi test sorunlarını içermektedir. Kim, bu yöntem ile çalışma arkadaşlarının Yazıcıoğlu hakkında olumlu-olumsuz düşüncelerini dile getirmeyeceklerini belirtmiştir. Kim, Recep Yazıcıoğlu’nun çalışma arkadaşları ve onu yakından tanıyan kişiler göz önüne alınarak bir “odak (focus) grup” oluşturup bu gruba KMK ölçek soruları göz önünde bulundurularak yarı

Çalışmada, KMK ölçek soruları, yarı yapılandırılmış mülakat sorularına ⁵⁹ dönüştürülerek odak gruba uygulanmıştır. Mülakat yapılacak odak grubun belirlenmesinde ve gruptaki kişilere ulaşılmasında, Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yazılan kitaplardan, Recep Yazıcıoğlu'nun kardeşi Prof. Dr. M. Said Yazıcıoğlu'ndan, Bitlis Eski Valisi Orhan Öztürk'ten, Türk İdareciler Derneği'nden ve Mülkiyeliler Birliği'nden yardım alınmıştır. Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış bütün mülki idare amirlerine ulaşmaya çalışılmıştır⁶⁰. Bu çerçevede Recep Yazıcıoğlu ile yakinen çalışmış 30 mülki idare amirine ulaşılmıştır. 07.05.2018-30.11.2018 tarihleri arasında (6 aylık süreçte) sırası ile İstanbul (Zeytinburnu, Beşiktaş, Eyüpsultan, Fatih, Bakırköy, Pendik, Sarıyer ilçeleri), Ankara (4 kez), Çanakkale, Yalova (2 kez), Afyon, Aydın, İzmir (2 kez), Balıkesir, Balıkesir-Gönen, Sakarya (2 kez), Samsun-İlkadım ve Yozgat' a gidilerek Yazıcıoğlu ile çalışmış 30 mülki idare amiri ile mülakatlar yapılmıştır. Bu mülakatlarda toplam 1100 dakika ses kaydı alınmıştır. Bu ses kayıtları çözülerek yazıya aktarılmış ve NVivo-12 nitel analiz programı ile incelenmiştir.⁶¹

Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma arkadaşlarıyla yapılan görüşmeler, belirli bir metodoloji çerçevesinde yürütülmüştür. Bu görüşmeler, literatürde genellikle sözlü tarih çalışmaları başlığı altında yapılmaktadır. Araştırma teknikleri ile ilgili kitaplarda sözlü tarih her ne kadar nitel araştırma tekniğinin alt dalı olarak gösterilse de kendine has bazı özelliklere sahiptir. Sözlü tarih yöntemi, Türkiye'de yeni gelişen bir çalışma alanıdır. Bu nedenle sözlü tarih yönteminden kısaca bahsetmek gerekmektedir.

yapılandırılmış mülakat tekniği uygulayıp açık uçlu sorular sorulmasını önermiştir. Bu sorulara örnek olarak "Recep Yazıcıoğlu makamını kaybetmek uğruna toplum faydası için çalışır mıydı? Bu konu ile ilgili şahit olduğunuz bir olay var mı?" sorusunu vermiştir. Bu nedenle Kim, yapılacak olan görüşmelerde bu tip sorular sorularak KMK ölçüm düzeyinin belirlenmesini önermiştir. Çalışma, bu öneri doğrultusunda şekillendirilmiştir.

⁵⁹ Yarı yapılandırılmış mülakatta, hedef odaklı sorular ile görüşülecek kişiden istenilen verilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

⁶⁰ Çalışma sürecinde Yazıcıoğlu ile çalışmış bazı mülki amirlerin vefat ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Vefat eden mülki amirler: Selçuk Botsalı, Yurdakul Önen, Fikret Çuhadar, Ali Haydar Öner, Mehmet Kıran, Nahit Gürkan, Fuat Aslan, Ahmet Ülkü Aktuğ, Hami Kırımca, Nihat Özgen'dir. Ayrıca bazı mülki amirler, hastalıkları nedeniyle; bazıları uzun zaman geçmesi nedeniyle (hatırlayamadıkları için); bazıları da kendi istekleri ile çalışma hakkında görüşmek istemediklerini belirtmişlerdir.

⁶¹ Mülakatların deşifre edilmiş hali ekler kısmında verilmiştir.

Sözlü tarih, kâğıt belgecilikten zihin belgecilğine geçişi anlatan bir yöntemdir.⁶² Sözlü tarih çalışmaları, tarih biliminin bir alt dalı olarak görülmekle birlikte disiplinler arası bir yapıdadır. Sözlü tarih çalışmalarını neden tercih edilir? sorusuna Paul Thompson'un yapmış olduğu tanım ile cevap vermek mümkündür. Paul Thompson sözlü tarih çalışmalarını şu şekilde tanımlamaktadır: “*Sözlü tarih ile [kastedilen] tarihin değişen toplumlarından ve kültürlerden insanları dinleyerek ve onların anlatılarını, hatıralarını, deneyimlerini kaydederek yorumlama sürecidir.*”⁶³ Sözlü tarih çalışmaları özellikle araştırma yapılan kişi ya da dönem ile ilgili belgelerin sınırlı olduğu durumlarda sıklıkla başvurulmuş bir yöntemdir.

Çalışma için yapılan yarı yapılandırılmış mülakatlarda, sözlü tarih disiplinin sağlamış olduğu bilgi birikiminden yararlanılmıştır. Mülakatların yapılması sürecinde ilk 10 dakika bazı konuların hatırlanmasında güçlük çekildiği fakat konu ile ilgili hatırlatıcı bazı bilgilerin verilmesi sonrasında hatıraların daha akıcı bir şekilde aktarıldığı görülmüştür. Sözlü tarih disiplini ve bu disiplin çerçevesinde ortaya konulan öneriler mülakat yapılması sürecinde uygulanmış ve önemli faydalar elde edilmiştir.

Son olarak mülakat metinleri yanında Yazıcıoğlu ile ilgili yazılı ve görsel dokümanlar da analiz edilmiştir. Öncelikle Yazıcıoğlu'nun yazdığı makale ve kitaplar içerik analizine tabi tutularak incelenmiştir. Yazıcıoğlu'nun kendi yazdığı eserlerinin yanında hakkında yazılan eserler de incelenmiştir. Sonrasında Yazıcıoğlu ile ilgili görsel dokümanların analizi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda, Yazıcıoğlu'nun katıldığı programların bazıları kayıt altına alındığı bazılarının ise alınmadığı tespit edilmiştir. Yazıcıoğlu'nun hangi programlara katıldığının tespit edilmesi için hakkında yazılan eserlerden yararlanılmıştır. Bu yöntemle bazı programlar tespit edilmiştir. Bu programların görüntülerinin alınıp yazıya aktarılması için başta Atv olmak üzere özel televizyon kanallarının ilgili birimleri ile irtibata

⁶²Esra Danacıoğlu, **Geçmişin İzleri: Yeni başımızdaki Tarih için Bir Kılavuz**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2001, s. 177.

⁶³Paul Thompson, **Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih Kuramı**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, s. 26.

geçilmiştir. Yazıcıoğlu'nun katıldığı programların (Ceviz Kabuğu ve Ateş Hattı gibi) kayıtlarına ulaşılmıştır.

Özel televizyon kanallarından sonra Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumunun (TRT) arşiv bölümü ile irtibata geçilmiştir. Bu çerçevede 18.10.2018 tarihinde TRT İstanbul Ulus yerleşkesine gidilmiştir. Burada yapılan incelemelerde, Yazıcıoğlu'nun katıldığı ve çalışmada kullanılabilecek içeriğe sahip programlar belirlenmiştir. Daha sonra gerekli prosedür uygulanarak bu programlar yazıya aktarılacak üzere alınmıştır. Yine aynı şekilde video paylaşım sitelerinde (Youtube, İzlesene.com, Facebook, Dailymotion, alkislarlayasiyorum.com, vimeo.com, seyredelim.com, videocarry.com gibi) Recep Yazıcıoğlu ile ilgili videolar taranmıştır. Bu sitelere ek olarak Google arama motorunun videolar kısmından “Recep Yazıcıoğlu” başlıklı tarama yapılarak farklı sitelerden bazı videolara da ulaşılmıştır. Bu bölümde ayrıca TRT'nin arşivdeki programlarının yer aldığı <https://www.trtarsiv.com>⁶⁴/ adresi de taranmıştır. Bu sitede Yazıcıoğlu'nun katıldığı programlar belirlenmiş ve yazıya aktarılacak üzere indirilmiştir.

Yapılan araştırma sonucunda, video tarama süreci 5 ay sürmüştür.⁶⁵ TRT, özel televizyon kanalları, video paylaşım siteleri ve Google'ın video bölümünden yapılan taramalar da değişik boyutlarda 913 adet video tespit edilmiş ve izlenmiştir.⁶⁶ Bu videolardan bazılarının, ana programlardan kesilerek hazırlanmış olduğu, uzunluğu 1 ila 15 dakika arasındaki değişen videolardan oluştuğu tespit edilmiştir. Örneğin, Yazıcıoğlu'nun Aydın Marangozlar Odası'nın düzenlediği bir panelde yaptığı konuşmanın belli kısımları kesilerek Facebook ve Youtube'da paylaşılmıştır. Video tarama sürecinde, Yazıcıoğlu'nun özellikle görev yaptığı il ve ilçelerdeki icraatları, ülke yönetiminin işleyişi ile ilgili konuları, Türkiye'deki kamu politikaları ile ilgili konuları içeren videoları analiz edilmiştir. Yapılan araştırma sonucunda 13 program kaydının incelenmesi, hem Yazıcıoğlu'nun mülki idare amiri olarak tutum ve davranışlarının analiz edilmesi hem de düşün dünyasının anlaşılabilmesi için gerekli

⁶⁴ TRT'nin önemli programlarının paylaşıldığı bu site yakın tarihe ışık tutma açısından faydalı bir sitedir. Özellikle farklı akademik çalışmalar için zengin bir bilgi birikimine sahiptir.

⁶⁵ Video taramaları 01.07.2018–12.12.2018 tarihleri arasında yapılmıştır.

⁶⁶ Bu videolara 65 bölüm halinde çekilen “Köprü” adlı dizi dâhil değildir. Bu dizi çalışmanın yazarınca uzun bir (yaklaşık 1 yıl) periyotta bölüm bölüm izlenmiştir.

olduğuna karar verilmiştir. Bu program kayıtlarının sŸreleri 30 dakika ile 4 saat arasında değişmektedir. Sonuç olarak 926 dakikalık 13 programın video kaydı yazıya aktarılarak NVivo-12 nitel analiz programı ile incelenmiştir.⁶⁷

Sonuç bŸlŸmŸnde de NVivo-12 nitel analiz programı kullanılarak Yazıcıoğlu ile çalışmış kişilerle yapılan mŸlakat metinleri incelenmiştir.

⁶⁷ Programlarda Yazıcıoğlu'nun: Genel idari ve yŸnetsel sorunlar hakkındaki gŸrŸřleri; mŸlki idare amirliği dŸnemindeki çalışmaları; siyasal sistem tartışması; toplumun sistem içindeki yeri; idarenin ŸrgŸtlenmesi; bŸrokrasi ve siyaset; gŸvenlik ve afet yŸnetimi Ÿzerine sŸyledikleri yazıya aktarılmıştır. İlk defa akademik bir çalışmada Yazıcıoğlu'nun yapmış olduğu konuşmalar deşifre edilerek analiz edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

LİTERATÜR ÜZERİNE

Çalışmanın bu bölümü iki ana eksen çerçevesinde şekillendirilmiştir. Birinci ana eksen, geçmişte görev yapmış mülki idare amirlerinin yazmış oldukları hatıralardır. Hatıraların incelenmesindeki amaç, mülki amirlerin, mülki idare sisteminde yaşanan sorunlara, tespit edilen eksikliklere karşı ürettikleri çözüm önerilerinin belirlenmesidir. Mülki idare amirliği yapmış kişilerin hatıralarında çalışma için faydalı olabilecek çeşitli soruların cevapları aranmıştır. Bu sorular şunlardır:

1. Başarılı bir mülki idare amirinin özellikleri nelerdir?
2. Mülki idare amirlerinin karşılaştıkları temel sorunlar nelerdir?
3. Mülki idare amirleri hangi konulara dikkat etmelidirler?
4. Mülki idare amirleri çalışanlara ve vatandaşlara nasıl davranmalıdırlar?

Hatıralar incelendiğinde, yukarıda belirtilen sorulara, mülki idare amirlerinin tecrübeleri çerçevesinde cevaplar verdikleri görülmüştür. Bu cevaplar çalışmanın ilerleyen bölümlerinde yapılan mülakatlarda muhataplara sorulacak soruların oluşturulmasında [KMK ölçek soruları ile birlikte] kullanılmıştır. Ayrıca mülki idare sisteminin sorunlarının ortaya çıkarılması ve kronik hale gelen bazı sorunların belirlenmesinde de hatıralar önemli bir rol oynamıştır. Bu çerçevede hatıra yazmış valiler öncelikle internet ortamında sonrasında ise kütüphane kaynakları taranarak belirlenmiştir.⁶⁸ Hatıralarını yazan ve özellikle valilik yapmış kişilerin hatıralarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Hatıra yazmış mülki amirlerin eserleri kronolojik sıraya (yıllara) göre tasnif edilip analiz edilmiştir.

Literatür taramasının ikinci ana eksenini mülki idareye yönelik yapılan kurumsal araştırmalar ve kamu yönetimi reform raporları oluşturmaktadır. Bu araştırmalar ve raporlarının incelenmesinin çeşitli nedenleri vardır. Mülki İdare

⁶⁸ Araştırma sürecinde Mülkiye mezunu olup hatıra yazan kişilerin Vecdi Seviğ önderliğinde bibliyografyasının çıkarıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Bu çalışmadan, emekli olup hatıralarını yazan mülki idare amirlerine, eserlerine ulaşılmıştır. Bu çalışma için <http://mulkiye.org.tr/mulkiye-bibliyografya/> adresine bakılabilir.

Araştırmaları, araştırma sürecine, anket vb. yollarla mülki idare amirlerini, çeşitli sivil toplum örgütlerini ve halkı dâhil etmektedir. Bu nedenle MİAR'lar, mülki idare amirlerinin durumu, istekleri ve mesleğe ilişkin bakış açılarını yansıtan bilgiler içermektedir. Kısacası MİAR'lar hem yapıldığı dönemle ilgili hem de mülki idare sistemi ile ilgili bilgiler vermesi nedeniyle çalışmaya önemli katkılar sunmuştur. Kamu yönetimi reform raporları ise 1933 tarihinden itibaren kamu yönetimi yapısının daha işlevsel hale getirilmesi için yerli ve yabancı uzmanlar gözetiminde yapılan araştırmalar sonucu hazırlanan raporlardır. Bu raporlarda hazırlandıkları dönemin kamu yönetimi yapılarının adeta röntgeninin çekmiştir. Hazırlandıkları dönemin, mülki idare yapısı ve mülki idare amirlerinin durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ayrıca bu raporlar, mülki idare alanında çıkarılan bazı temel yasaların hazırlanmasında öncül araştırmalar olmuştur. Kamu yönetiminin ve mülki idare yapısının tarihsel arka planı ve bazı kronik sorunların tespit edilmesi için bu reform raporlarının incelenmesi gerektiği tespit edilmiştir.

2.1. Mülki İdare Amirleri Hatıraları

Normal insanlar kendi tecrübelerinden, normalin üstündekiler kendileri ve başkalarının tecrübelerinden yararlanır, normalin altındakiler ise ne kendi ne de başkasının tecrübelerinden yararlanır. (Çin Atasözü)

Çalışmanın bu bölümünde farklı dönemlerde mülki idare amirliği yapmış kişilerin hatıraları incelenecektir. Valilerin hatıraları incelenirken, tarih sırasına göre, en eski tarihte görev yapan valilerden başlanıp en yakın tarihte görev yapan valilerin hatıraları ile inceleme sonlandırılacaktır. Hatıralar incelenirken, bireysel olarak mülki amirin bizzat kendisinin yazdığı hatıralar ve bir ya da birden fazla kişinin editörlüğünde toparlanan hatıralar olmak üzere iki farklı hatıra hazırlama şeklinin olduğu belirlenmiştir. Bu nedenle öncelikle tarihsel sıraya göre en eski tarihte mülki amirlik görevine başlayan ve bireysel olarak hatıralarını yazan valilerden başlanıp en son kısımda birden fazla mülki amirin hatıralarının toplandığı eserler incelenecektir.

General Kazım Dirik,⁶⁹ 1926-1935 yılları arasında İzmir valiliği, 1935 yılında da Trakya umumi müfettişi olarak görev yapmış ve hatıralarını kaleme almıştır. Dirik, incelenen mülki idare amirleri hatıralarında umumi müfettişlik yapan tek kişidir. Kazım Dirik, mülki idare amirliği hayatı boyunca halk ile bütünleşme yolunu seçmiş valilerdendir. Özellikle görev yaptığı yerlerde kamu hizmetlerinin görülmesine önem vermiştir. Dirik, görev yaptığı yerlerde öncelikle eğitim konusuna önem vermiş ve okulların yapımına öncelik vermiştir.⁷⁰ İzmir’de okul sayısını 190’dan 466’ya çıkarmıştır. Yol yapımına önem vermiştir. İzmir’de yapılı yol uzunluğunu 187 km den 753’e çıkarmıştır.⁷¹ Trakya Umumi Müfettişi iken görev alanın devamlı gezerek, halkın nelerden istifade edeceğini araştırmıştır. Elde ettiği bilgiler çerçevesinde halkı teşvik ederek ekonomik kalkınmanın gelişmesini sağlamıştır. Trakya’da hemen hemen her ili ve ilçeyi gezerek, arıcılık, tarım, ulaşım eğitim, imar ve halıcılığın gelişmesi için çalışmalar yapmıştır.⁷² Kazım Dirik’in hatıralarında başarılı bir mülki idare amirlerinde bulunması gereken özellikler şu şekilde belirtilmiştir:

- “1. Mülki amir zamanla sınırlı olmadan çalışmalıdır.*
- 2. Maddi menfaat beklemeden kamu hizmetlerini görmelidir.*
- 3. İşleri ısrarla takip etmelidir.*
- 4. Çalışanlarını takdir etmelidir, koordineli çalışmalıdır.*
- 5. Yapılanları halka mal etmelidir, görevlerini savsaklayanları hoş görmemelidir.”⁷³*

Geçmiş dönemlerde Türkiye’nin farklı illerinde mülki idare amirliği yapan bir diğer kişi de **Vefik Kitapçgil**⁷⁴’dir. Kitapçgil, 42 yıl (1940-1982) mülki idare amirliği yapmıştır. Anılarında mülki idare sistemi ve mülki idare amirliği ile ilgili önemli bilgiler vermektedir. Kitapçgil, anılarında, mülki idare sistemi ve amirliğini ilgilendiren ve birçoğu günümüzde geçerliliğini koruyan bazı tespitler yapmıştır. Tespitler şunlardır:

⁶⁹Doğan Dirik, **Atatürk’ün İzinde Vali Paşa Kazım Dirik**, İstanbul, Güner Yayınları, 2008.

⁷⁰A.e., s. 176.

⁷¹A.e., s. 244.

⁷²A.e., s. 313-350.

⁷³A.e., s. 242.

⁷⁴Vefik Kitapçgil, **Anılarım**, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, 1993.

1. Politikacıların mülki idare amirlerinden yasadışı istekleri ve baskıları
2. Askeri müdahalelerin mülki idareye olumsuz etkileri
3. Siyasi kayırmacılık ve mülki amirlerin durumu⁷⁵
4. Kaymakam ve muhtar çekişmesi⁷⁶
5. Mülki idare amirlerinin eğitim süreci ve yaşanan sorunlar.⁷⁷

Kitapçıgil, özellikle mülki idare amirleri adayların mesleğe hazırlık sürecinde yetersiz eğitim aldıklarını belirtmektedir. Kitapçıgil, adayların aldıkları eğitimin teoriden öteye geçmediğine, görev yerlerine giden adayların önemli zorluklar yaşadığını dile getirmektedir. Kitapçıgil anılarında: *“İsterdik ki adaylık dönemi kurslarında tecrübeli vali ve kaymakamlar konferansçı olarak davet edilsinler, onların başlarından geçen olayları kendi ağızlarından dinleyelim ve tecrübe edinelim.”*⁷⁸

Kitapçıgil, anılarında, yaşadığı tecrübelerle dayanarak başarılı bir mülki idare amirinin taşıması gereken özelliklerden bahsetmektedir. Öncelikli olarak Kitapçıgil, mülki idare amirinin hizmet alanının bizzat kendisinin gezmesi gerektiğini belirtmektedir. Kendisi Üsküdar kaymakamı iken sokak sokak, mahalle mahalle gezdiğini belirtmektedir. Mülki idare amirinin görev yaptığı yeri en kısa sürede tanıması gerektiğini, kapısını herkese açık tutmasını, planlı ve programlı çalışmasını, himayeci ve anlayışlı olmasını belirtmektedir.⁷⁹ Kitapçıgil, mülki amirlerin her şeyi devletten beklememeleri gerektiğini, halka sunulacak hizmetlerin halkı sürece mobilize ederek yapılması gerektiğini belirtmektedir. Kitapçıgil, halkın kamu hizmetlerinin sunulması sürecine dâhil edilmesinde, mülki idare amirine önemli görevler düştüğünü belirtmektedir.⁸⁰

⁷⁵Kitapçıgil, A.e., s. 5.

⁷⁶A.e., s. 19.

⁷⁷A.e., s. 69.

⁷⁸A.e., s. 69.

⁷⁹A.e., s. 144.

⁸⁰A.e., s. 356.

Kitapçıgil ve ileride görüleceği gibi birçok eski vali günümüzde de yapısı sık sık tartışılan “Merkez Valiliği”⁸¹ konusuna değinmektedir. Kitapçıgil, merkez valiliğini eleştirmektedir. Merkez valiliğinin deneyimli ve bilgili kişileri âtıl hale getirdiğini belirten Kitapçıgil, bu nitelikli insan gücünün gerektiği gibi değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Kitapçıgil, merkez valilerinin farklı kamu kurumlarında aktif görev verilmek suretiyle çalıştırılmalarını tavsiye etmektedir. Kitapçıgil, merkez valiliğine “maaşlı zoraki izin” demektedir.⁸²

Kitapçıgil, ileride ele alınacak olan farklı bir eserde⁸³ mülki idare amirinin sahip olması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir: “Tarafsız olmalı, hizmet bölgesini gezmeli, devamlı makamında oturmamalı, yaratıcı olmalı, birlikte çalışacağı insanları iyi tanımalı, halka hizmeti ibadet saymalı.”⁸⁴

Kitapçıgil’den sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de Mehmet Aldan’dır. Vali **Mehmet Aldan**,⁸⁵ 1946-1988 yılları arasında mülki idare amirliği yapmış bir kişidir. Yaşamı boyunca edindiği bilgi ve fikirlerini anılarında yazmıştır. Aldan, mülki idare amirliği yaşamında karşılaştığı sorunları şu şekilde belirtmiştir: “*Siyasi baskılar, kadrolaşma, liyakatin terk edilmesi, kayırmacılık, devlet kurumlarındaki yozlaşma.*”⁸⁶ Aldan, bu tespitlerinin yanında ‘Merkez Valiliği’ konusunda da görüş bildirmiştir. Aldan, merkez valiliğini, yetenekli yöneticileri köreltme süreci olarak görmektedir. Aldan, bu konuda ilginç bir örnek vermektedir. Aldan, bazı valilerin merkeze çekildikten sonra Danıştay’a dava açtıklarında İçişleri Bakanlığı’nın yaptığı savunmayı paylaşmaktadır. Bakanlık tarafından: “*hükümet programlarının uygulanması noktasında ‘kilit personel’ olan valilerin siyasi kadrolarla aynı görüşü benimseyen ve aynı felsefeyi paylaşan kamu görevlilerinden seçilmesi gerektiği*” belirtilmiştir.⁸⁷ Aldan, merkez valiliği kurumunu eleştirirken verdiği örnekte İçişleri Bakanlığı’nın yaptığı savunmayı iletmesi, mülki idare

⁸¹ Merkez valiliği 2018 yılında çıkarılan 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile kaldırılmıştır. Bu konu detaylı bir şekilde üçüncü bölümde incelenmiştir.

⁸² Kitapçıgil, **A.e.**, s. 258.

⁸³ Orhan Kural, **Unutamadıkları ile Valilerimiz**, İstanbul, Ünal Ofset Yayınları, 1994.

⁸⁴ **A.e.**, s. 214-218.

⁸⁵ Mehmet Aldan, **Yönetici Gözüyle Ülke Sorunları: Gözlemler-Öneriler-Anılar**, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 2002.

⁸⁶ **A.e.**, s. 41.

⁸⁷ **A.e.**, s. 170.

amirliğı üzerindeki politik etkinliğı gözler önüne sermektedir. Aldan'ın hatıralarında vurguladığı bir diğer önemli nokta da kadın mülki idare amirlerinin gerekliliğıdir. Aldan, mülki idarenin kadın amirlere ihtiyacı olduğunu ve kadın mülki idare amirlerinin gerekliliğine vurgu yapmıştır.⁸⁸

Mehmet Aldan'dan sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de **M. Şerif Tüten'dir**. 1946-1975 yılları arasında mülki idare amirliğı yapan (valilik ve kaymakamlık) M. Şerif Tüten anılarını 1987 yılında kaleme almıştır. Tüten, eserinde mülki idare amirliğı yaptığı dönemlerde karşılaştığı sorunları yazmıştır. Tüten, mülki idare amirlerinin karşılaştığı en önemli sorunun siyasi baskılar olduğunu yazmıştır. Tüten, siyasi parti il ve ilçe başkanlarının mülki idare amirlerine etki etmek istediklerini, bu etkinin olmaması durumunda mülki idare amirlerinin tayin yoluyla yerlerinin değiştirildiğini belirtmektedir. Tüten, “Partizan İdare” kavramı ile siyasetin mülki idare amirlerini etkilediğini bu nedenle idarecilerin tarafsızlıklarını kaybettiklerini belirtmiştir.⁸⁹ Tüten, son olarak eserinde mülki idare amirlerinin liyakat, sicil ve kıdeme göre seçilmeleri gerektiğini belirtmiştir.⁹⁰

M. Şerif Tüten sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri 1948-1961 görev yapan **Sıtkı Hatipoğlu'dur**.⁹¹ Hatipoğlu, 1961 yılında milletvekili olmuş ve mülki idare amirliğı görevinden ayrılmıştır. Yazmış olduğu eserde mülki idare amirliğı sistemi ve mesleğı ile ilgili önemli tespitlerde bulunmuştur. Hatipoğlu, görev yaptığı dönemde sık sık karşılaştığı bir durumu, yaşadığı ilginç bir olayla aktarır. Hatipoğlu, 1948 yılında Hatay'ın Bedirge nahiyesinde, nahiye müdürü olarak görev yaparken nahiye müdürlüğü binasına bir kadın elinde canlı bir tavuk ile gelir. Kadının kucagındaki canlı tavuğu gören Hatipoğlu, şaşırır ve sorar: “*Bu tavuk neyin nesidir?*” Kadın cevap olarak: “*Bir işim var da onun görülmesi için getirdim*” der. Durumun ilginçliğı karşısında şaşırان Hatipoğlu, şiddetle bu harekete karşı çıkar, kadının işini görür ve kadından tavuğu almadan bir daha böyle bir şey yapmaması

⁸⁸ Aldan, A.e., s. 148.

⁸⁹ M. Şerif Tüten, **Yazıkça Hatırlamak: Bir İdarecinin Acı, Tatlı Anıları İçerisinde Türkiye'nin Kaderi**, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 1987, s. 32.

⁹⁰ A.e., s. 73.

⁹¹ İbrahim Sıtkı Hatipoğlu, **Mülki İdare Amirliğı ve Parlamentoda Geçen Bir Ömür**, Ankara, Erk Yayınları, 1999.

gerektiğini tembih ederek yollar.⁹² Bu örnek, dönemin kamu hizmetleri sunumu ile mülki idare ilişkisinin nasıl olduğunu gözler önüne sermektedir. Hatipoğlu, rüşvet ile iş yapılmasını eleştirmesinin yanında eserinin tümünde siyasetin mülki idare üzerine olan etkisini eleştirmektedir. Özellikle siyasi parti il ve ilçe başkanlarının vali ve kaymakam gibi hareket etmelerine karşı çıkmaktadır.⁹³ Hatipoğlu, meclis koridorlarında vali olmak için siyasilerin peşinde koşan mülki idare amirlerinin, mesleğin yozlaşması ve itibarının kaybı açısından önemli etkilerinin olduğunu söylemektedir.⁹⁴ Hatipoğlu'na göre siyasi nedenler dolayısıyla gerekli özelliklere sahip olmayan köylerin ilçe yapılması mülki düzeni olumsuz etkilemektedir.⁹⁵ Son olarak Hatipoğlu, mülki idare amirlerinin tayin, terfi ve nakil konularının etraflıca düşünülüp yeniden düzenlenmesi gerektiğini söylemektedir. Bunun için Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu'na benzer bir yapının oluşturulması gerektiğini belirten Hatipoğlu, oluşturulacak kurulun tarafsız, âdil ve liyakate uygun bir şekilde atama yapması gerektiğini belirtmektedir.⁹⁶

Sıtkı Hatipoğlu'ndan sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de Hüseyin Ögütçen'dir. **Vali Hüseyin Ögütçen**, 1953-1986 yılları arasında 39 yıl mülki idare amirliği görevi yapmış ve hatıralarını kaleme almıştır. Literatür taraması kısmının başında belirtilen “*Normal insanlar kendi tecrübelerinden, normalin üstündekiler kendileri ve başkalarının tecrübelerinden yararlanır, normalin altındakiler ise ne kendi ne de başkasının tecrübelerinden yararlanır.*” sözü Ögütçen'in hatıralarını yazdığı eserinden alınmıştır.⁹⁷ Ögütçen, hatıralarında yaşadığı olayları göz önünde bulundurarak başarılı bir mülki idare amirinin sahip olması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir:

1. Planlı ve programlı olmalıdır.
2. Güler yüzlü ve halka yakın olmalıdır.
3. Olayları yerinde gidip incelemelidir.

⁹²Hatipoğlu, A.e., s. 18.

⁹³A.e., s. 21.

⁹⁴A.e., s. 27-28.

⁹⁵A.e., s. 29.

⁹⁶A.e., s. 32-33.

⁹⁷Hüseyin Ögütçen, **Cumhuriyet Aydınlığında Bir İdarecinin Zamanla Yarışı**, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 2009, s. VII.

- 4.Astlarına örnek olup onlara yol göstermelidir.⁹⁸
- 5.Halkı yönetime katmalı, hizmetlerin görülmesinde halkı sürece dâhil etmelidir.⁹⁹
- 6.Yol yapımına önem vermelidir.¹⁰⁰
- 7.Çevreye karşı duyarlı olmalı, ağaçlandırmaya önem vermelidir.¹⁰¹
- 8.Mülki idare amirinin yanında her zaman bir not defteri olmalıdır. Gördüğü her sorunu not etmelidir.
- 9.Ödüllendirme sistemini iyi çalıştırmalıdır.
- 10.Zamanı iyi kullanılmalıdır, gerektiğinde uzmanlara danışmalıdır.
- 11.Aile ve iş yaşamında dikkatli olmalıdır.
- 12.Adil olmalıdır, verdiği sözü tutmalıdır, tarafsız olmalıdır, doğruları söylemelidir.¹⁰²

Öğütçen, başarılı mülki idare amirlerinin sahip olması gereken özellikleri belirttiikten sonra mülki idare sistemine karşı görüşlerini açıklamaktadır. Öğütçen, bir devleti yıkmamanın en kolay yolu olarak “bürokrasiye siyasetin sokulmasını” göstermektedir. Bürokrasiye siyasetin bulaşması ile kadrolaşmanın doğacağını belirten Öğütçen, kadrolaşmaya tamamen karşı çıkmaktadır. Öğütçen, mülki idare amirlerinin siyasetle yakinen ilgisi olduğunu ve bu durumun olumsuz sonuçlar doğurduğunu belirtmektedir. Öğütçen, 12 Kasım 1979’da Demirel hükümetinin iş başına gelmesi ile o dönemki 67 valinin yerinin değiştirildiğini hatta pek çoğunun merkeze alındığını belirtmiştir.¹⁰³ Bu olayda akıllara şu soru gelmektedir: Acaba bu 67 validen hepsi mi görevlerini yerine getiremiyordu? Bu sorunun cevabı - Öğütçen’in belirttiği gibi- siyasetin bürokrasiye yaptığı olumsuz etkide gizlidir.

Hüseyin Öğütçen’den sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de Gürbüz Atabek’tir. **Gürbüz Atabek**,¹⁰⁴ 1953-1956 yılları arasında mülki idare amirliği ve sonrasında 1978 yılına kadar emniyet müdürlüğü yapmıştır. Atabek,

⁹⁸ Öğütçen, A.e., s. 42.

⁹⁹ A.e., s. 89.

¹⁰⁰ A.e., s. 122.

¹⁰¹ A.e., s. 150.

¹⁰² A.e., s. 547-549.

¹⁰³ A.e., s. 510.

¹⁰⁴ Gürbüz Atabek, **Unutamadıkları ile Valilerimiz-2: Tam 30 Yıl Dile Kolay**, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, 2000.

eserinde mülki idare amirliği döneminde yaşadığı sorunlara değinmektedir. Atabek, mülki idarenin en önemli sorununun siyasi baskılar olduğunu söylemektedir. Eserinde siyasi baskılar nedeniyle karşılaştığı sorunları uzun uzun anlatmıştır¹⁰⁵. Atabek, genç mülki amirlere nasıl başarılı olabilecekleri konusunda çeşitli öneriler getirmiştir. Atabek'in önerileri şu şekildedir:

- 1.Mülki idare amirleri öncelikle aile yaşantılarına dikkat etmelidir. Çünkü toplumda herkesin gözü üzerinde olacaktır.
- 2.Mülki idare amiri özverili olmalı ve halkla iç içe olmalıdır.
- 3.Yeterli sertlikte olmalı, kişisel ve lakayt münasebetlerden uzak durmalıdır.
- 4.Toplum yararına çalışmalıdır, mesleğini sevmelidir, ümitsizliğe düşmemelidir.
5. Mülki amir, görev yapacağı yerin sosyolojik yapısını ve inanç değerlerini iyi bilmelidir.¹⁰⁶

Gülbüz Atabek'ten sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de **Necati Özen'dir**. Özen, 1955-1982 yılları arasında kaymakamlık ve valilik görevi yapmıştır. Özen, kaymakamlığa başladığı Bolu-Gerede'den Sinop valiliğine kadar olan dönemde yaşadığı olayları, hatıralarında yazmıştır. Özen, eserinde mülki idare amirlerine görevlerinde başarılı olmaları için çeşitli önerilerde bulunmuştur. Özen'in önerileri şu şekildedir:

1. Mülki idare amirleri, halkı kamu hizmetlerinin yapımına ortak etmelidir.¹⁰⁷(Özen, Diyarbakır Dicle'de halkın katılımı ile 5 km yol yapıldığını aktarmaktadır.)
- 2.Mülki idare amirleri, görevlerini ve işini severek yapmalı, doğruluktan ayrılmamalıdır.
- 3.Mülki idare amiri, cesur, kararlı ve sabırlı olmalıdır.
- 4.Mülki idare amiri, planlı ve programlı çalışmalıdır.¹⁰⁸
- 5.Mülki idare amiri, çalışmalarının verimli olması ve aksaklıkların yaşanmaması için önlemler almalıdır.
- 6.Mülki idare amiri halkla iç içe olmalı ve görev alanını daima gezmelidir.

¹⁰⁵ Atabek, **A.e.**, s. 22-26.

¹⁰⁶ Kural, **a.g.e.**, s. 120-128.

¹⁰⁷ Necati Özen, **Gökler Köyünün Büyüsü, Emekli Vali Necati Özen'in Görev Anıları**, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 2008, s. 62.

¹⁰⁸ **A.e.**, s. 181.

Necati Özen'den sonra hatıraları incelenen bir diğer mülki idare amiri de **Ahmet Özer'dir**. Özer, 1958-1984 yılları arasında valilik ve kaymakamlık yapmıştır. Özer, eserinde mülki idare amirliği döneminde yaşadığı sorunları aktarmıştır. Özer'in eserinde, mülki idare amirliği yıllarında yaşadığı ilk sorun olarak yerel siyasetçi-mülki idare amiri çatışması göze çarpmaktadır. Özer, eserinde, sıklıkla mülki idare amirlerinin siyasi baskılara maruz kaldıklarını belirtmiştir. Özer, siyasi baskılara maruz kalan mülki idare amirlerinin giderek mesleğe yabancılaştıklarını belirtmektedir. Özer, bir hatırasında siyasi baskılar nedeniyle hak etmediği sıfatlara maruz kaldığını ve bu durumun kendisini olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.¹⁰⁹ Yine Elazığ valiliği döneminde, Cumhuriyet Halk Partili (CHP) bir grubun kendisini “faşist vali” sözleriyle dönemin başbakanı Bülent Ecevit'e şikâyet ettiklerini ve Ecevit'in bu asılsız iddia nedeniyle kendisiyle görüşmediğini belirtmektedir.¹¹⁰ Özer, eserinde siyasi baskıların mülki idare amirleri üzerine olan olumsuz etkilerinin yanı sıra merkez valiliği konusunda görüş bildirmiştir. Merkez valiliğini “büyük bir ayıp ve insan hakları ihlali” olarak tanımlayan Özer; sistemin kesinlikle değişmesi gerektiğini, merkez valiliğinin, nitelikli kişileri hem psikolojik hem de fizyolojik olarak olumsuz yönde etkilediğini belirtmiştir.¹¹¹

1958-1987 yılları arasında kaymakamlık, mülkiye müfettişliği, valilik ve müsteşarlık görevlerinde bulunup hatıralarını kaleme alan bir diğer mülki amir, **Galip Demirel'dir**. Demirel, mülki idare camiasında tanınmış bir kişidir. Demirel'in hatıralarının kaleme alınması için Malatya Eski Valisi Ulvi Saran büyük çaba göstermiştir. Sonuç olarak 2013 yılında “**Hizmete Adanmış Bir Ömür Galip Demirel**”¹¹² başlıklı bir anı kitabı kaleme alınmıştır. Bu eser, Galip Demirel ile karşılıklı görüşme yapılarak hazırlanmıştır. Eserde, Demirel, özellikle mülki idare ve mülki idare amirleri ile ilgili önemli bilgiler vermiştir. Demirel eserin 79. sayfasında mülki idare amirini şu şekilde tanımlamaktadır:

¹⁰⁹ Ahmet Özer, **Bir İdarecinin Onur Savaşı: Anılar Sorunlar ve Çözümler**, Ankara, Gözlem Yayıncılık, 2007, s. 60.

¹¹⁰ A.e., s. 114.

¹¹¹ A.e., s. 193-195.

¹¹² Ahmet Turan Ayhan, **Hizmete Adanmış Bir Ömür Galip Demirel**, Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, 2013.

Mülki idare amiri demek davranışlarıyla, hareketleriyle, bilgisiyle, görgüsüyle, örnek insan demektir. Siz ancak toplumu bilginizle, görgünüzle, düşüncelerinizle ve tarafsızlığınızla iyi yönetebilirsiniz. Mülki idare amiri, sosyal faaliyetlerin içinde de olmalıdır. Yönetilen insanlar idarecisine karşı saygı duymalıdır. İdareciler halk ile arasındaki saygı ve sevgiyi bir mesafede tutmalı ve mesafeyi olumsuz yönde kısmamalıdır.

Demirel, eserde genç mülki idare amirlerine çeşitli öğütler vermektedir. Bu öğütler şu şekilde özetlenebilir:

1. Mülki amirler, herhangi bir haksızlıkla ya da usulsüzlükle mücadele ederken mutlaka iyi düşünüp iyi araştırmalıdır.
2. Mülki amirler, mevzuat açısından, sosyal açıdan ve bilgi açısından ne kadar donanımlı olurlarsa o kadar güçlü olurlar.
3. Mülki amirler, davranışları ve hareketleriyle örnek olmalıdırlar.
4. Mülki amirler, mutlaka mesleğini sevmelidir.
5. Mülki amirler, görev yaptığı alanı iyi tanımalı ve potansiyelleri değerlendirmelidirler.
6. Mülki amirler, görev yaptığı yerlerdeki kamu hizmetlerini ve yatırımlarını sık sık denetlemelidirler.
7. Mülki amirler, mutlaka fedakâr olmalıdır.¹¹³
8. Mülki amir, halk ile bütünleşmelidir.¹¹⁴
9. Mülki amirler yabancı dil bilmelidir.¹¹⁵ (Kaymakamların yurt dışında dil eğitimi almaları için gerekli yasal düzenlemeler bizzat Galip Demirel'in gayretleri ile kendisinin müsteşarlığı döneminde yapılmıştır.)
10. Mülki amirler spor yapmalı ve sporu teşvik etmelidirler.¹¹⁶

Son olarak Galip Demirel mülkiye müfettişlerinin ve mülki amirlerin yaptıklarını işte ne kadar ciddi olmaları gerektiğine dair bazı olaylar anlatmaktadır. Bu olaylar, mülki amirlerinde ders çıkarması gereken olaylardır. Demirel, Adnan Onurkan isminde bir müfettişten bahsetmektedir. Bu müfettiş bir yere denetime

¹¹³ Ahmet Turan Ayhan, **A.e.**, s. 85-86.

¹¹⁴ **A.e.**, s. 193.

¹¹⁵ **A.e.**, s. 213-214.

¹¹⁶ **A.e.**, s. 229.

gider. Kendisi çok sigara içmektedir. Teftiş yaparken yine sigara içeceği bir sırada kibritinin bittiğini fark eder. Yanında denetim yaptığı muhasipten bir tane kibrit alıp sigarasını yakar. Bu olaydan sonra hemen yanındaki zile basan Onurkan, odacıyı çağırır ve bir kutu kibrit almasını söyler. Odacı hemen gidip kibriti alır. Onurkan, kibrit kutusundan bir kibriti alıp muhasibe uzatır ve ona geri verir. Demirel, Onurkan'ın bu eyleminin göstermelik değil, gerçekten, içinden gelerek yaptığını belirtmektedir. Demirel, Adnan Onurkan adlı mülkiye müfettişinin denetime gittiği yerlerde mülki amirler için ayrılan misafirhanelerde değil, özel otellerde kendi parası ile kaldığını belirtmektedir.¹¹⁷ Bu örneklerle ile Demirel, mülki amirlerin görevleri sürecinde şahsi menfaatlerini ya da isteklerini bir kenara bırakarak hareket etmeleri gerektiğine dikkat çekmektedir.

Hatıralarını kaleme alan bir diğer mülki idare amiri de **Vefa Poyraz**'dır. Vefa Poyraz¹¹⁸ 13 yıl valilik yapmıştır. (1960-1973) Poyraz, diğer valilerden farklı olarak asker kökenli bir mülki idare amiridir. Poyraz, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonrası Bitlis valiliğine atanmıştır. Poyraz, hatıralarında genel olarak yaşadığı dönemdeki siyasal sistem ile ilgili olan sorunları gözlemlemiştir. Poyraz, mülki idare amirliği yaptığı dönemde edindiği bilgilere dayanarak hatıralarında, başarılı bir mülki idare amirinin özelliklerini belirtmiştir. Poyraz, hatıralarında örnek bir mülki amir olmak için şu özelliklerin gerekli olduğuna vurgu yapmıştır:

Mülki amirler emirleri altında olanları korumalı, onlara karşı yumuşak davranmalıdır, öğretici olmalıdır; bilgilerini çalışanları ile paylaşmalıdır, sık sık toplantılar yaparak yaşanan sorunları tespit etmeli ve sorunlara çözüm üretmelidir, baba amir olmalı ama suçluları affetmemelidir. Halkla ve kurumlarla temasta olmalıdır, halkı tanımalı, yoksul ve çaresizleri gözetmelidir, iş bitirici olmalıdır, yabancı dil bilmelidir, temiz, bakımlı, sıcakkanlı olmalıdır, tarafsız olmalıdır.¹¹⁹

Vali Güngör Aydın,¹²⁰ 1966-1982 yılları arasında görev yapmış ve anılarını kaleme almış bir diğer mülki idare amiridir. Aydın, hatıralarında mülki idare

¹¹⁷ Ahmet Turan Ayhan, **A.e.**, s. 135-136.

¹¹⁸ Vefa Poyraz, **Bir Cumhuriyet Valisinin Anıları**, İstanbul, Bizim Kitaplar Yayınları, 2008.

¹¹⁹ **A.e.**, s. 137-162.

¹²⁰ Güngör Aydın, **Vali: Düşündüklerim, Yaşadıklarım**, Ankara, İmge Yayınları, 2012.

amirlerinin karşılaştığı en önemli sorunun politik baskılar olduğunu belirtmiştir. Aydın, politikacıların, valilerin yaptıkları işlere ve niteliklerine bakmadan yerlerini değiştirdiklerini belirtmektedir.¹²¹ Aydın, başarılı mülki idare amirlerinin nasıl olması gerektiği sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: “*Mülki idare amiri: Çağdaş, insan haklarına önem veren, politik baskı ve taraflılıktan kaçınan, hesap verebilir, demokratik, katılımcı, halkla iç içe, halkı yönetime katan otoriter ve geleneksel yönetim anlayışını benimsemeyen, halka tepeden bakmayan bir kişi*” olmalıdır.¹²²

1976-2008 yılları arasında mülki idare amirliği görev yapmış ve anılarını kaleme almış bir diğer kişi de **Kadir Çalışıcı**’dır. Kadir Çalışıcı,¹²³ hatıralarında, başarılı mülki idare amiri olmak için çeşitli önerilerde bulunmaktadır. Çalışıcı, başarılı mülki idare amirinin kesinlikle halka yakın olması gerektiğini vurgulamaktadır. Çalışıcı, kendisinin valilik ve kaymakamlık dönemlerinde sık sık halkın arasına girdiğini böylece halkın sorunlarını rahat bir şekilde anlayabildiğini belirtmektedir. Çalışıcı, mülki amirlerin hizmet bölgelerindeki yardıma muhtaç vatandaşlarla birebir ilgilenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Mülki idare amirliği yapmış ve hatıralarını kaleme almış valiler arasında en dikkate çeken kişi şüphesiz Türkiye’nin ilk kadın valisi **Lale Aytaman**’dır. Aytaman’ın “İğneli Koltukta Dört Buçuk Yıl: Türkiye’nin İlk Kadın Valisi Anlatıyor” isimli eserinde 1991-1995 yılları arasında Muğla’da valilik yaptığı dönemi anlatmıştır. Aytaman, kitabına “İğneli Koltukta...” başlığını koymasının bazı nedenleri vardır. Aytaman, özellikle kadın olmasından dolayı valilik döneminde önemli zorluklar yaşamıştır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin baskın olarak hissedildiği Türkiye’de kadın bir valinin atanması ilk başta bazı kesimlerce tepki ile karşılanmıştır. Fakat Aytaman’ın görev süresinde yapmış olduğu davranışlar ve görevine olan bağlılığı kendisine karşı ön yargı ile davrananları haksız çıkarmıştır.

Aytaman, eserinde özellikle mülki idare amirlerinin sahip olması gereken özelliklerden bahsetmiştir. Bu özelliklerin mesleğini icra etmede kendisine sağladığı faydaları açıklamıştır. Aytaman’ın valiliğini dikkat çekici kılan nokta kendisinin hem

¹²¹ A.e., s. 89.

¹²² A.e., s. 93-103.

¹²³ Kadir Çalışıcı, **Valilerinde Öyküleri Vardır**, Ankara, Bilgi Yay., 2007.

mülki idare amirliği mesleği dışından bir kişi olması hem de kadın olmasıdır. Aytaman'ın eseri incelendiğinde valilik döneminde karşılaştığı sorunları ve valilerin sahip olması gereken bazı temel özellikler ile ilgili şu tespitleri yaptığı görülmektedir:

- Aytaman, valilerin ve diğer mülki amirlerin görev alanları ile ilgili mevzuatı çok iyi bilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Zira kendisinin mevzuatı iyi bilmemesinden kaynaklanan sorunları gidermek için sık sık boş zamanlarında ilgili mevzuatı açıp çalışmıştır.
- Aytaman, mülki amirlerin görevlerinde başarılı olabilmeleri için görev alanlarını iyi tanımaları gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle Aytaman Muğla'yı yöre yöre gezmiştir.
- Aytaman, mülki amirlerin çalışma arkadaşları ile uyum içerisinde olması gerektiğini belirtmektedir. Aytaman, çalışma arkadaşları ile yaşanan uyumsuzluğun başarılı sonuçların alınmasını engelleyeceğini belirtmiştir¹²⁴.
- Aytaman, mülki amirlerin kesinlikle yabancı dil bilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Muğla valiliği döneminde üç dil bilmesinin faydalarını aktaran Aytaman, özellikle turistik bir ilde çalışması nedeniyle yabancılar ile sıkça karşılaşmıştır. Aytaman, görev yaptığı dönemde, uluslararası basında Türkiye ile ilgili çeşitli terör olayları nedeniyle olumsuz haberler çıktığını belirtmiştir. Aytaman, Türkiye'ye gelen turist sayısında azalma olacağı korkusunu, uluslararası basın kuruluşlarına bizzat demeçler vererek bertaraf etmiştir¹²⁵.
- Aytaman, bir mülki amirin kesinlikle çevreye duyarlı olması gerektiğini belirtmiştir. Aytaman, özellikle Yatağan Termik Santrali ve çevreye verdiği zarara karşı verdiği mücadeleyi hatıralarında anlatmıştır. Aytaman, kesinlikle bir valinin ya da kaymakamın çevreye duyarlı olması gerektiğini ve doğayı koruyucu önlemler alması gerektiğini belirtmiştir.¹²⁶
- Aytaman, hatıralarında diğer mülki amirlerin hatıralarının hemen hemen hepsinde tekrarlanan bir sorunu belirtmiştir. Bu sorun siyasi baskıdır.

¹²⁴Lale Aytaman, **İğneli Koltukta Dört Buçuk Yıl: Türkiye'nin İlk Kadın Valisi Anlatıyor**, İstanbul, Turkuaz Kitap, 2008, s. 141.

¹²⁵A.e., s. 258.

¹²⁶A.e., s. 258.

Aytaman'ın en çok yakındığı konu siyasi baskıdır. Milletvekillerinin şahsi çıkarları için yaptıkları istekleri yerine getirmediği için hakkında karalama kampanyalarının yürütüldüğünü belirten Aytaman, görevini adaletli bir şekilde yerine getirmesine engel olan siyasi baskılar konusunda yaşadıklarını anlatmaktadır.¹²⁷ Aytaman, kadrolaşma ve kayırmanın önüne geçmek için verdiği mücadeleyi anlatmaktadır. Özellikle bazı memur pozisyonlarına alınacak kişilerin önceden listeler halinde kendisine gönderildiğini bu durumun oldukça yaygın bir hal aldığını belirtmiştir. Fakat bu adaletsizliğe karşı koyduğunu ve bu yüzden bazı milletvekillerinin kendisini valilikten men ettirmeye çalıştıklarını belirtmiştir. Aytaman, özellikle kamu ihalelerine siyasetin karışmasını engellemeye çalışmıştır. Bir keresinde yerel seçim sürecinde kamu kaynaklarını siyasilere kullandırmadığı için dönemin başbakanına şikâyet edildiğini aktarmaktadır.¹²⁸

Aytaman, yukarıda belirtilen görüşlere ek olarak, bir mülki amirin adaletli ve hukuka uygun hareket ederek başarılı olacağını belirtmiştir.

Yaklaşık 7 yıl valilik görevi yapan (1992-2004 yılları arasında farklı periyotlarda) **Vali Mustafa Malay**,¹²⁹ hatıralarını kaleme alan bir diğer mülki idare amiridir. Malay, özellikle politikacıların mülki amirler üzerine olan etkisini eleştirir. Malay, mülki idare amirliği süresince her işi kanuna ve hakkaniyete uygun yaptığı için birçok kez politikacılarla karşı karşıya geldiğini belirtmiştir.¹³⁰ Malay, mülki idare amirlerinin yetki devrine önem vermeleri gerektiğini [bürokratik hantallığın engellenmesinde yetki devrinin önemini] belirtmiştir. Malay, verdiği bir örnekte yetki devri ile 3 gün süren bir pasaport işini 3 dakikaya indirdiğini belirtmektedir.¹³¹ Özetle Malay, hatıralarında, politik baskılar ve bürokratik yapının hantallıktan kurtarılması gerektiğini bu süreçte mülki idare amirine önemli görevler düştüğünü belirtmektedir.

¹²⁷ Aytaman, **A.e.**, s. 289.

¹²⁸ **A.e.**, s. 306 ; 314-316.

¹²⁹ Ali Haydar Öztürk, **Devletin Güler Yüzü Mustafa Malay**, İstanbul, Özener Matbaacılık, 2014.

¹³⁰ **A.e.**, s. 65.

¹³¹ **A.e.**, s. 197.

Bireysel olarak yazılmış mülki amirlerin hatıralarından sonra bir ya da birden fazla kişinin editörlüğünde hazırlanmış olan ve birçok mülki amirin hatıralarını toparlayan çalışmalar incelenecektir. Bu çalışmalardan ilki ve en geniş kapsamlısı Ali Galip Baltalıoğlu'nun hazırladığı “**Atatürk Dönemi Valileri**”¹³² adlı çalışmadır. Çalışmada tarih araştırmacılığında kullanılan “prospografi” adı verilen, “*bir devletin gerek yönetici kadrolarında gerekse ilim ve kültür hayatlarında sivrilen kimselerin kökenlerinin ve aralarındaki her türlü ilişkilerin araştırılması*”¹³³ olarak tanımlanan yöntem kullanılmıştır. Baltalıoğlu'nun eserinde 1923-1938 arası dönemde valilik yapmış 174 vali belirlemiş ve detaylı bir çalışma yapılmıştır. İncelenen valilerin demografik durumları, sosyal statüleri ve ekonomik güçleri arşiv kayıtları yardımıyla analiz edilmiştir. Analiz yapılırken valilerin görev yaptıkları iller ve görev yaptıkları tarihler belirtilmiştir. Eserde, valilerin aldıkları ödüller (takdirname) ve bu ödülleri nasıl aldıkları da incelenmiştir. Ödül alan valilerin, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde (okul yapımı vb.) öncü oldukları görülmüştür.¹³⁴ Eserde dikkat çeken bir nokta da halk ile valilerin arasında çıkan sorunların nedenleridir. Bu nedenler şu şekilde belirtilmiştir:

- “1.İdarecilerin halkı küçük görmesi ve aşağılaması,
2. İdarecilerin, bazı dönemlerde vergi toplarken halka kötü davranmaları,
- 3.Halk ile idareciler arasındaki değer yargıları farkı.”¹³⁵

Bu üç nedenin yanında eserde valilerin halka karşı sorumlu olmaları gerektiği ve halkla bir bütün olmaları gerektiği de dönemin bazı valilerince belirtilmiştir.¹³⁶

Eserde, siyasi baskının vali seçimi üzerindeki yıkıcı etkisi vurgulanmaktadır. Bu baskı, liyakate göre davranılmasını engellemektedir. Eserde vali atamalarının liyakate göre değil, siyasi kayırmacılığa göre yapıldığı belirtilmiştir. Bu durumun mesleğin yapısını olumsuz yönde etkilediği savunulmuştur. Eserde mülki idare ile ilgili dönemin şartlarında milli bir siyasa geliştirilememesi, sistemin adeta bir ‘yap-

¹³² Ali Galip Baltalıoğlu, **Atatürk Dönemi Valileri (1923-1938)**, Ankara, Ocak Yayınları, 1998.

¹³³ A.e., s. 7.

¹³⁴ A.e., s. 237.

¹³⁵ A.e., s. 244-245.

¹³⁶ A.e., s. 245.

boz' a döndüğünü göstermektedir. Eserde eleştirilen bir diğer dikkat çekici nokta ise “meslek taassubu” olayıdır. Yazar, sistemde hâkim olan bir kısım yöneticilerin, mezun olunan lise, üniversite vb. ‘tahsil kökenine dayanan mensubiyet şuurunun’ hala devam ettiğini, bu durumun tipik bir şark zihniyetini taşıdığını belirtmektedir. Baltalıoğlu, sonuç bölümünü tamamlarken valilerin “halka karşı sorumlu hale getirilmelerini, katılımcı liderler olmalarını, liyakate önem verilerek seçilmelerini ve meslek taassubundan uzak durmalarını” belirtmiştir.¹³⁷

1966 yılında dönemin İçişleri Bakanı Faruk Sükan’ın geçmiş dönemlerde valilik yapmış ve tarihin sayfalarında kaybolmaya yüz tutmuş valilerin hayatlarını gelecek nesiller aktarmak için bir çalışma başlatmıştır. Çalışmanın amacı elde edilebilecek bütün verilerin kullanılması ile akıllarda kalan valilerin hayatlarının bir kitap altında toplanmasıdır. Bu amaçla yola çıkılarak döneminin 67 valisine, İçişleri Bakanın talimatı ile 2 adet yazı gönderilmiştir. Bu yazılarda 67 ilin valisinden görev yaptıkları yerlerde, geçmişte görev almış ve yaptıkları ile akıllara kazınmış valilerle ilgili kitaplar, gazeteler, dergiler ve diğer belgeler istenir. İl valilerinden alınan belgeler ile İçişleri Bakanlığı özlük işleri arşivlerinden alınan belgeler birleştirilerek **50 tane valinin hayatına dair bir kitap** yayımlanmıştır. (**50 Meşhur Vali**¹³⁸) Çalışma özellikle arşiv belgelerine dayandığı için önemlidir. Fakat eserin hazırlanış şekli ve odaklandığı konu valilerin hayatı olduğu için biyografi tarzı bir eserdir. Eserde valilerin hangi tarihte nerelerde görev yaptıkları ve buralarda gerçekleştirdikleri kamu hizmetlerinden bahsedilmiştir. Eserde, Ahmet Vefik Paşa, Halil Rıfat Paşa, Hüseyin Hilmi Paşa ve Mithat Paşaya diğer valilere nazaran daha çok yer ayrıldığı gözlemlenmiştir.

Mülki idare amirleri ile ilgili yapılan bir diğer kapsamlı hatıra çalışması “**İz Bırakan Mülki İdare Amirleri**¹³⁹” adlı eserdir. Eser, kendisi de eski bir mülki idare amiri olan **Mehmet Aldan’ın** Türk İdare dergisi ve İdarecini Sesi dergisinde, Mülki

¹³⁷ Baltalıoğlu, A.e., s. 257-258.

¹³⁸ Hayri Orhun vd., **50 Meşhur Valiler**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları, 1969.

¹³⁹ Mehmet Aldan, **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 1**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1990.

Mehmet Aldan, **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 2**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1995.

Mehmet Aldan, **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 3**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 2001.

idare amirlerinin hayatlarının ele alındığı yazıların birleştirilmesiyle oluşmuştur. Aldan, yaptığı çalışmaları 3 ciltte toplamıştır. 1. cilt 1990, 2. cilt 1995 ve 3.cilt 2001 yılında yayımlanmıştır. Çalışmada, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi'nde görev yapmış mülki amirlerin (çoğunluğu vali) hayatları ele alınmıştır. Çalışmada ele alınan mülki amirlerle ilgili yazılı kaynaklar (kitaplar, arşivler vb.) taranmıştır. Eser, biyografi tarzında yazılmıştır. Aldan'ın eseri geçmiş dönem mülki idare amirleri ile ilgili araştırma yapacak olan kişiler için yol gösterici mahiyette bir eserdir.

Karaköy Rotary kulübü desteği ile **45 vali ile görüşülerek Orhan Kural** editörlüğünde geniş kapsamlı bir sözlü tarih çalışması yapılmıştır. Eserde, uzun yıllar mülki idare amirliği yapmış kişilerle görüşmeler yapılarak çalışma dönemlerine ilişkin hatıralar toplanmıştır. Bu eseri önemli kılan, eserin oluşturulmasında yatan felsefedir. Bu eser, genç mülki idare amirlerine yol göstermek amacıyla yazılmıştır. Eserde bazı valiler genç mülki idare amirlerine başarılı olabilmek için hangi özellikleri taşımaları gerektiğine dair fikirler beyan etmişlerdir. Ayrıca eski valilerin gözünden mülki idarenin sorunları da bu eser ile tespit edilebilmektedir. Kural'ın eserinde, **Yılmaz Cemal Bor** adlı eski mülki idare amiri, genç mülki amirlere başarılı bir idareci olabilmek için sahip olunması gereken özelliklerden bahsetmektedir. Bor' a göre örnek bir idareci: *“Lisan ve tarihi iyi bilmeli, görev yapacağı yerin sosyal, siyasal, etnik ve kültürel yapısını çok iyi bilmelidir.”*¹⁴⁰ Yine eski mülki idare amirlerinden **Cafer Eroğlu**, örnek bir amir olabilmek için sahip olunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir: *“İdareciler dış görünüşe önem vermelidir, hal ve hareketlerine dikkat etmelidir, adil ve halka yakın olmalıdır, siyasi etkilerden uzak durmalıdır, genel kültürü yüksek ve terbiyeli olmalıdır.”*¹⁴¹

Kural'ın eserinde, eski bir mülki amir olan **Fahri Görgülü**, örnek bir amir olabilmek için sahip olunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir: *“Mülki amir demokratik, yaratıcı, üretken, halkla iç içe, kaynak yaratıcı, eldeki kaynakları*

¹⁴⁰Kural, a.g.e., s. 139.

¹⁴¹Kural, a.g.e., s. 175.

akıllıca kullanan, basınla iyi ilişkiler kuran, kolluk güçlerine hâkim, düzenli bir aile yaşamı olan güvenilir bir kişi olmalıdır.”¹⁴²

Kural’ın eserinde, eski bir mülki amir olan **Mukadder Öztekin**, örnek bir mülki amir olabilmek için sahip olunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir: “*Mülki idare amirleri liyakate önem veren, teşvik edici, kolaylaştırıcı, siyasetin etkilerinden uzak, açık, dürüst, olaylara süratle hâkim olan, asılsız ve kanıtsız olaylar hakkında dikkatli olan, haksızlığa karşı duran, iltimas ve ayrımcılığı karşı, halkala içi içe olmalıdır.*”¹⁴³ Kural’ın eserinde, eski bir mülki amir olan **Sadi Turan**, başarılı bir mülki amir olabilmek için sahip olunması gereken özellikleri şu şekilde belirtmektedir: “*Mülki amir; hizmet alanını en kısa sürede en iyi şekilde tanıyan, adil, tatlı-sert, hakkaniyetli, her işi tamamlayan, personeli ile uyum içinde çalışan, eşit, kayırmacılıktan uzak duran, kalıcı eserler bırakmak için çalışan, dernekler ve sivil toplum kuruluşları ile uyumlu çalışan bir kişi olmalıdır.*”¹⁴⁴

Eski valilerden **Nazır Şentürk**,¹⁴⁵ İstanbul’da görev yapmış valilerin, valilik dönemleri ile ilgili bir eser yazmıştır. Şentürk, çalışmasında, hayatta olan valiler ile yapmış olduğu görüşmelerde “İstanbul üzerine nasıl bir yönetim uygulanabilir?” sorusunu ele almıştır. Çalışmada mülki idare amirlerinin gözünden İstanbul’da yaşanan kentsel dönüşüm açıkça izlenebilmektedir. Özellikle Fahrettin Kerim Gökay, Vefa Poyraz, Lütfü Kırdar ve Hayri Kozakçıoğlu’nun İstanbul kent yönetimine üzerine geliştirdikleri düşünceler dikkat çekicidir. Eserin yazarı Şentürk de İstanbul için özel bir yönetim şeklinin getirilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadır. Eserde genel olarak İstanbul konusu işlense de görüşme yapılan valiler, mülki idare ile ilgili çeşitli görüşler ortaya koymuşlardır. Görüşler şunlardır:

Vali yardımcılarının etkin olarak kullanılması;¹⁴⁶ valilerin hükümetle iyi diyalog içinde olması gerektiği,¹⁴⁷ yerel yönetimlerin illerde güçlendirilmesi;¹⁴⁸ mülki

¹⁴²Kural, **a.g.e.**, s. 177.

¹⁴³Kural, **a.g.e.**, s. 244.

¹⁴⁴Kural, **a.g.e.**, s. 284-286.

¹⁴⁵Nazır Şentürk, **İstanbul Valileri**, İstanbul, Doğan Kitap, 2008.

¹⁴⁶Şentürk, **A.e.**, s. 123.

¹⁴⁷**A.e.**, s. 147.

idare amirlerinin seçiminde (valilik) hizmet müddeti ve kıdem derecesi değil, tecrübe yanında geçmişteki başarılı faaliyetleri göz önüne alınması; valiler sadece makamların da oturmayıp il ve bağlı ilçeleri gezmeleri, valilerin halkı doğrudan dinlemeleri gerektiğidir.¹⁴⁹

Sonuç olarak mülki idare amirlerinin hatıraları incelendiğinde iki önemi konu dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisi, farklı dönemlerde görev yapmalarına rağmen valileri büyük kısmı, ortak bazı sorunlardan yakınmaktadır. Bu sorunların farklı dönemlerde görev yapmış valiler tarafından dile getirilmesi sorunların kronikleştiği anlamına gelmektedir. İkincisi ise başarılı bir mülki amirde bulunması gereken bazı özelliklerin bütün valiler tarafından ortak olarak dile getirilmesidir.

Valilerin belirttikleri ortak sorunlar ve örnek bir mülki amirde olması gereken özellikler Tablo.4'te özetlenmiştir. Tablo.4 ve hatıralar ile ilgili yukarıda verilen bilgiler incelendiğinde özellikle valilerin siyasi baskıdan oldukça çok şikâyetçi olduğu görülmektedir. Siyasetçilerin (özellikle yerel) yapmış oldukları baskı nedeniyle valilerin rahat hareket edemedikleri, yerel siyasetçiler ile ters düşüldüğünde merkeze çekilme korkularının olması hemen hemen her vali tarafından dile getirilmiştir. Yine kaynak kullanımındaki eksiklikler, merkez valiliği ve kayırmacılık konuları valilerin en çok rahatsız olduğu konuların başında gelmektedir. Yine Tablo.4 incelendiğinde örnek bir mülki amirde bulunması gereken en önemli özellik, halka yakın olmasıdır. Ayrıca mülki amirlerin görev alanlarını iyi bilmeleri, çalışkan olmaları, çalışanları ile uyumlu olmaları ve üretken olmaları sıklıkla vurgulanan diğer özelliklerdir.

¹⁴⁸Şentürk, A.e., s. 154.

¹⁴⁹A.e., s. 257.

Tablo.4: Mülki İdare Amirlerinin Hatıralarından Çıkan Ortak Noktalar

Valilerce Ortak Olarak Belirtilen ve Mülki Amirde Olması Gereken Özellikler	Valilerce Ortak Olarak Belirtilen Mülki Sistemde Gözlemlenen Sorunlar
Mülki amirler, zamanla sınırlı olmadan çalışmalıdır.	Politikacıların her alanda baskısı (özellikle Yerel düzeydeki baskı)
Mülki amirler, maddi menfaat beklemeden kamu hizmetlerini görmelidir.	Siyasi kayırmacılık ve nepotizm
Mülki amirler, çalışanlarını takdir etmeli ve koordineli çalışmalıdır.	Mülki idare amirlerinin eğitim süreci ve yaşanan sorunlar.
Mülki amirlerin, eğitimi çok iyi olmalıdır. Mülki amirlere eğitim sürecinde hem teorik hem de pratik bilgi verilmelidir.	Merkez Valiliği
Mülki amirler, tarafsız olmalıdır.	Liyakatin hem personel alımında hem de hizmet alımında terk edilmesi
Mülki amirler, birlikte çalışacağı insanları iyi tanımalıdır.	Devlet kurumlarındaki yozlaşma
Mülki amirler, güler yüzlü ve halka yakın olmalıdır.	Kaynak bulmadaki sorunlar
Mülki amirler, halkı yönetime katmalı, hizmetlerin görülmesinde halkı sürece dâhil etmelidir.	
Mülki amirler, olayları yerinde gidip incelemelidir.	
Mülki amirler, adil olmalıdır, verdiği sözü tutmalıdır, tarafsız olmalıdır, doğruları söylemelidir.	
Mülki amirler, aile yaşantılarına dikkat etmelidir.	
Mülki amirler, görev yapacağı yerin sosyolojik yapısını ve inanç değerlerini iyi bilmelidir.	
Mülki amirler, cesur, kararlı ve sabırlı olmalıdır.	
Yabancı dil bilmelidir.	
Mülki amirler, halka tepeden bakmamalıdır. Halk ile bütünleşmelidir.	
Mülki amirler, görevlerinde başarılı olabilmeleri için görev alanlarını iyi tanımalıdır.	
Mülki amirler kesinlikle çevreye duyarlı olmalıdır.	
Mülki amirler, yaratıcı ve üretken olmalıdır.	

2.2. Kamu Yönetimi Reform Raporları ve Mülki İdare Araştırmaları

Çalışmanın bu bölümünde mülki idare sisteminin geçirdiği dönüşümü dönem dönem anlayabilmek için 2 temel doküman üzerinden inceleme yapılacaktır. Birinci doküman MİAR'lardır. Belirli dönemlerde uzman bir ekip tarafından yapılan MİAR'lar dönemin mülki idari yapısını ve sorunlarını açıkça ortaya koymaktadır. Bir diğer doküman ise Türkiye'de kamu yönetiminin yeniden organize edilmesi için yerli ve yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlardır. Bu raporlar, genel olarak kamu yönetiminin reform ihtiyaçlarına yönelik hazırlanmış kapsamlı çalışmalardır. Yerli ve yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlar hem hazırlandıkları dönemde mevcut olan kamu yönetimi sorunlarını hem de mülki idare sistemi ile ilgili olan sorunları detaylı bir şekilde ele almaktadırlar.

2.2.1.Kamu Yönetimi Reform Raporları

Kamu yönetiminde reform ile ilgili çalışmalar, Cumhuriyetin kurulmasından sonra hem yerli hem de yabancı uzmanlar eşliğinde hazırlanmıştır. İdari reform düşüncesi çerçevesinde hazırlanan raporlar incelendiğinde kamu yönetimi için düşünülen reform sürecinin ne kadar köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Bu çerçevede kamu yönetiminde reform süreci 3'lü bir dönemlendirmeye tabi tutulabilir. Bu dönemlendirmelerden birincisi, *“Osmanlı Devleti dönemindeki ‘idari ıslahat’ hareketidir. İkincisi Cumhuriyet döneminde ‘idari reform’ olarak adlandırılan süreçtir. Üçüncüsü ise 1980 sonrası dönemde ‘devlet reformu’ veya ‘devletin yeniden yapılandırılması’ çalışmalarıdır.”*¹⁵⁰ Bu dönemlendirmelerden ilki, çalışmanın tarihsel arka planının anlatıldığı üçüncü bölümde; ikinci ve üçüncüsü ise bu bölümde incelenecektir.

Yerli ve yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporlara kronolojik sırası Yayman ve Avaner'in eserinden yararlanılarak hazırlanan Tablo.5'te verilmiştir. Tablo.5 analiz edildiğinde 1933-1963 yılları arasında yabancı uzmanların hazırlamış olduğu raporlar dikkat çekmektedir.

¹⁵⁰Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi**, İstanbul, Doğan Kitap Yayıncılık, 2016, s. 19.

Tablo.5: Türkiye'nin İdari Reform Kronolojisi^{151 - 152}

Raporun İsmi	Rapor Yılı
Hines Raporu	1933
Hilts Raporu	1948
Thornburg Raporu	1949
Neumark Raporu	1949
Barker Raporu	1949
Martin-Cush Raporu	1951
Devlet Memurları Ücret Rejimini Islahı Hakkında Rapor	1951
Leimgruber Raporu	1951
Gıyas Akdeniz Raporu	1952
Hanson Raporu	1952
Türkiye'de Devlet Personeli Hakkında Rapor	1954
Baade Raporu	1958
Chaillaux-Dantel Raporu	1959
İdari Reform ve Reorganizasyon Hakkında Ön Rapor	1951
Mook Raporu	1952
Fisher Raporu	1952
Podol Raporu	1954
Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme	1959
Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma	1959
İdari Reform Danışma Kurulu Raporu	1961
MEHTAP (Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma) Raporu	1963
KAYA (Kamu Yönetimi Araştırma) Raporu	1991
YERYÖN (Yerel Yönetimler) Araştırması	1998-2002

¹⁵¹Hüseyin Yayman, “Türkiye’nin İdari Reform Politikası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi(Yönetim Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2005, s. EK I.

¹⁵² Tekin Avaner, “Türkiye’de Kamu Yönetimi Reform Raporları”, (Çevrimiçi) kayaum.politics.ankara.edu.tr, 15 Ekim 2017.

Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Projesi	2004
--	------

Reform araştırmalarının içeriğinin incelenmesine 1933-1963 yılları arasında yabancı uzmanların hazırlamış olduğu raporlar ile başlanacaktır. Yayman, bu dönemde hazırlanan yabancı uzmanların raporlarının içeriklerinin özetini şu şekilde belirtmiştir:¹⁵³

- Aşırı şekilde büyümüş olan bürokrasi ve kırtasiyecilik giderilmelidir.
- İdari işlem, usul ve yöntemler en basit şekilde yeniden dizayn edilmelidir.
- Kanunlar, Türk kamu yönetimi ve sosyolojik yapısına göre yeniden hazırlanıp kodifiye edilmelidir.
- Bakanlıkların teşkilat yapıları yeniden ele alınmalıdır. Bazı bakanlık ve genel müdürlükler birleştirilmeli, işlevsiz birimler kapatılmalıdır.
- Kamu hizmetlerinin sunulduğu birimler, modern makine ve teçhizat ile donatılmalı ve bu makine teçhizatı kullanabilecek personeller yetiştirilmelidir.
- Başbakanlığa bağlı Enformasyon Bürosu kurulmalıdır. Bu kurum ile kamu yönetimi ile ilgili sorunların çözümünde halk ile işbirliği yapılmalıdır. Böylece halkın kamu hizmetlerinin alımında yaşadığı sorunları bu birime iletecek ve çözüm önerileri üretilecektir.
- Kamu personeli sistemi baştan değiştirilmelidir. Öncelikle personelin işe alınmasında rasyonel ilkeler belirlenmelidir. Yine personelin ülke dağılımındaki adaletsizlikler giderilmelidir. Kamu personelinin eğitimden özlük haklarına kadar birçok konu yeniden düzenlenmelidir.
- Kamu yönetiminin her kademesinde mutlaka yetki ile imza devri genişletilmeli ve uygulanmalıdır.
- Yerel yönetimler yetki, sorumluluk ve görev açısından güçlendirilmelidir. Ayrıca yerel yönetimler mali, personel ve idari açıdan da iyileştirilmelidir.

¹⁵³ Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık...**, s. 23-24.

- Üniversitelerde hem kamu hem de özel sektöre nitelikli personel yetiştirmek amacıyla gerekli bölümler kurulmalıdır.

Yayman, hem yerli hem de yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporların içeriklerini beş ana başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar şunlardır:¹⁵⁴

- “Örgütsel yapıya ilişkin değerlendirmeler
- Kamu personeline ilişkin değerlendirmeler
- İdari reform sürecine ilişkin değerlendirmeler
- Bürokratik kültüre ilişkin değerlendirmeler
- İdari reformun stratejisine ve politikasına ilişkin değerlendirmeler.”

Yayman’ın bu tespitinden sonra yerli ve yabancı uzmanların hazırlamış oldukları raporlar ayrı başlıklar altında incelenecektir.

2.2.1.1. Yabancı Uzmanlar Tarafından Hazırlanan Raporlar¹⁵⁵

Bu başlıkta kısaca yabancı uzmanlarca hazırlanan raporların içerikleri incelenecektir. Bu çerçevede birinci rapor, **Hines Raporu**’dur. Bu rapora Dorr Raporu da denmektedir. Rapor, 1933-1934 yılları arasında hazırlanmış ve 1936’da yayımlanmıştır. Raporun gerçek ismi, “Türkiye’nin İktisadi Bakımdan Umûmî Bir Tetkiki”dir.¹⁵⁶ Rapor, esas olarak kalkınma amaçlı hazırlanmış bir rapordur. Fakat dönemin kamu yönetimi yapısına ilişkin bilgiler de verilmektedir. Bu rapor oldukça geniş kapsamlı bir rapordur.

¹⁵⁴ Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık...**, s. 77.

¹⁵⁵ Çalışmanın bu bölümünde raporların orijinal nüshalarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat araştırma sürecinde görülmüştür ki yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan raporların tamamı günümüz kadar gelememiştir. Günümüze kadar gelemeyen raporların içeriğine geçmişte bu raporlarla ilgili yazılan makalelerden ulaşılmıştır. Kendisine ulaşılamayan ve hakkında herhangi bir çalışma yapılamayan raporlar incelenememiştir. Ayrıca araştırma sürecinde bu raporların bir kısmının Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde olduğu fakat bu eserlerin künyelerinin elektronik ortama aktarılmaması nedeni ile online katalog taramalarında görünmediği tespit edilmiştir. Bu neden Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde araştırma yapacak kişilere kütüphanenin içinde bulunan kitap künye kartları bölümünde tarama yapmaları tavsiye olunur. İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi’nde şu raporların tam metnine ulaşılmıştır: Hines Raporu, Thornburg Raporu, Neumark Raporu, Martin-Crush Raporu, Hanson Raporu, Podol Raporu, Baade Raporu.

¹⁵⁶ Walker Hines vd. **Türkiye’nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki**, Ankara, Mehmed İhsan Matbaası, 1936.

Raporda önemli olan bölüm 14. başlık olan “idare” başlığıdır. Raporda, idarenin ve kamu personelinin durumu, kamu hizmetlerinin sunumunda yaşanan sorunlar, yetki devri, bürokratik sorunlar, gereksiz formaliteler, plansızlık, memurların mesaisinde yaşanan sorunlar, atalet, birimler arasındaki koordinasyonsuzluk, kanunlardan kaynaklanan sorunlar belirtilmiştir.¹⁵⁷

Raporda en çok vurgulanan konu kırtasiyecilikle savaştır. Hines ve ekibi bu konunun idari yapıyı işlemez hale getirdiğini ve derhal gerekli önlemlerin alınması gerektiğini belirtmiştir. Raporda bürokratik yapının ıslahı, kırtasiyecilik ile mücadelede çeşitli öneriler ortaya konulmuştur. Bunlar:

- Kırtasiyecilik ile ilgili bir iş analizi yapılmalıdır.
- Kırtasiyeciliğe karşı memurları eğitilmelidir.
- Gereksiz formalite işler belirlenmeli ve bu işlere son verilmelidir.
- Kırtasiyeciliği engellemek için kamu kurumlarında zaman etütleri yapılmalıdır.
- Kamu personel sistemi yeniden gözden geçirmelidir. Personel sayısını azaltıp daha da nitelikli hale getirmelidir. Personel alımında liyakat öne çıkarılmalıdır.
- Çözülemeyen sorunlar için uzmanlardan ve üniversitedeki akademisyenlerden yardım alınmalıdır.
- Kamu personeli eğitimine önem verilmelidir.¹⁵⁸

Ayrıca raporda, ısrarla kamu personeline ilişkin tavsiye kararları vurgulanmıştır. Bu kararların en dikkat çeken, kamu personel sayısının azaltılmasına dair görüştür. Son olarak Hines raporunun 5. ve 6. kitaplarının yer aldığı 3. cildin 14. bölümünde kamu yönetimi ile ilgili bulgular ve öneriler belirtilmiştir. Hines ve arkadaşları raporda:¹⁵⁹⁻¹⁶⁰

¹⁵⁷ A.e., s. 365-400.

¹⁵⁸ A.e., s. 365-400.

¹⁵⁹ Hines, A.e., s. 365-400.

¹⁶⁰ Yasemin Mamur Işıkcı, “Türkiye’de İdari Reform Çalışmalarının Tarihsel Perspektif Açısından Değerlendirilmesi”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2013, s. 185.

- İdari yapıda yeniden yapılanma çalışmalarının, idareciler tarafından içselleştirilmesi ve bu çalışmalardan vazgeçilmemesi,
- Merkeziyetçiliğin azaltılıp yetki devrinin genelleştirilmesi,
- Bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi ve basitleştirilmesi,
- Memur alım sürecine liyakatin yerleştirilmesi, işinde uzman olmayan personelin görevden uzaklaştırılması, kamu personelinin işe alım sürecinde ve işe alındıktan sonra tayini ve terfi işlerinde rasyonel ilkelerin belirlenmesi,
- Kamu politikalarının hazırlanmasında ve uygulanmasında uzmanlardan profesyonel destek alınması,
- Kanunların yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bazı kanunların birbiri ile çakıştığı, ithal kanunların Türkiye’de başarılı olup olamayacağının tartışmalı olduğu vurgulanmıştır.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1949 yılında hazırlanan **Thornburg Raporu**’dur.¹⁶¹ Rapor, Semih Yazıcıoğlu tarafından 1950 yılında tercüme edilmiştir. Raporun Türkçe adı, “Türkiye Nasıl Yükselir?”dir. Bu rapor 9 bölüm, 256 sayfadan meydana gelmiştir. Rapor, genel olarak ekonomik kalkınmaya yönelik tespitleri içermektedir. Raporun 2. bölümünde “Türk İnkılabı” başlığı altında kalkınma sürecinde merkezi birimlerle yerel birimler arasındaki koordinasyon sorunu olduğuna değinmiştir. Ayrıca Türkiye’de siyasilerin reform sürecine kuşku ile yaklaştıkları belirtilmiştir. Merkeziyetçi anlayışın özel girişimlere engel oluşturduğu belirtilmiştir.¹⁶² Ayrıca ekonomik kalkınma için uzman teknisyenlere ve personele olan ihtiyaçtan bahsedilmiştir.¹⁶³

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1949 hazırlanan **Neumark Raporu**’dur.¹⁶⁴ Rapor, Profesör Fritz Neumark önderliğinde hazırlanmış ve 60 sayfadır. Raporun tam adı, “Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel

¹⁶¹ Max W. Thornburg, **Türkiye Nasıl Yükselir?**, Çev. Semih Yazıcıoğlu, İstanbul, Nebioğlu Yayınevi, 1950.

¹⁶² **A.e.**, s. 39-40.

¹⁶³ **A.e.**, s. 193.

¹⁶⁴ Fritz Neumark, **Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor**, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1949, s. 1-60.

Esasları Hakkında Rapor” dur. Raporda 5 ana başlık altında inceleme yapılmıştır. Bunlar:

1. Kamu personel sistemi ve memurlar ile ilgili sorunlar (Özellikle kamu personelinin niteliği, sayısı ve kalitesi¹⁶⁵)
2. Kamu örgütlerindeki sorunlar (gizli işsizlik, gereğinden fazla memur çalıştırma, bakanlık iç birimlerinin (müdürlük gibi) birleştirilmesi, personel maaşları¹⁶⁶)
3. Kanunların kodifikasyonu ve yeniden düzenlenmesi,
4. Aşırı bürokrasinin neden olduğu aşırı kırtasiyecilik ve gereksiz işlemlerden doğan sorunlar,
5. Denetim sistemi ve mekanizmasındaki sorunlardır.¹⁶⁷

Raporda en sık işlenen konu kamu personelidir. Bunun yanında kamu yönetimi yapısının aşırı merkezci ve bürokratik yapısına da dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede en kısa sürede kırtasiyeciliğin azaltılması, idari işlemlerin ve süreçlerin olabildiğince basitleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Rapora göre bakanlıklar, yeniden organize edilmelidir. Bazı bakanlıkların birleştirilmesi ve bakanlıkların iyi hizmet verilmesi için komisyonlar oluşturulması gerekmektedir. Memurların yetiştirilmesine önem gösterilmelidir. Kamu personelinin eğitim, istihdam, liyakat, ücret ve tayin işleri yeniden düzenlenmelidir. Âdem-i merkeziyetçilik yaygınlaştırılmalı, merkeziyetçilik azaltılmalıdır. Kamu hizmeti veren birimlerdeki (özellikle bakanlıklarda) işlevlerini yitiren birimler kapatılmalıdır. Mahkeme sürecinde yaşanan sorunlar nedeniyle Adalet Bakanlığı yeniden düzenlenmelidir. Bu düzenlemeler ile yeni komisyonlar kurularak dava sürelerinin kısaltılması sağlanmalıdır.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1951 hazırlanan **Barker Raporu**’dur. Rapor, James Barker başkanlığındaki 11 kişilik bir heyet tarafından hazırlanmıştır. Rapor kendinden önceki raporlardan farklı bir konuya değinmemiştir. Rapor, Neumar, Thornburg ve Hines raporundaki tespitleri tekrarlar niteliktedir. Raporda kamu personeli ile ilgili sorunlar ağırlıktadır. Ayrıca kamu

¹⁶⁵ A.e., s. 13-16.

¹⁶⁶ A.e., s. 16-23.

¹⁶⁷ A.e., s. 50-60.

kurumlarının örgütsel sorunları, merkeziyetçilik, yetki devrinde cimri davranılması konuları işlenmiştir. Raporda, özellikle kamu personelinin ücret politikalarının yanlış olduğu; kıdem, liyakat ve dereceye önem verilmeden düzensiz bir ücret politikası izlendiği belirtilmiştir. Bu sorunlara ek olarak kamu personelinin özlük hakları, emeklilik hakları, terfi sistemi, sınıflandırması konularında köklü bir değişim yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Raporda, kayırmacılık anlayışı nedeni ile ihtiyaca göre değil keyfiyete göre kamu personeli alındığından bahsedilmiştir. Bu durum, kamu kurumlarında gizli işsizliği doğurmuştur. Raporda, uzman bir ekipten oluşan “Kamu Yönetimi Komisyonu” kurulup bu komisyonun rasyonel bir şekilde personel sistemi başta olmak üzere kamu yönetimi sorunlarının çözümüne dair reform süreçlerini yönetmesi gerektiği belirtilmiştir. Raporda, devlet personel dairesine benzer bir kurumun kurulması gerektiğini ilk kez belirtilmiştir.¹⁶⁸

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1951 hazırlanan **Martin-Cush Raporu**’dur.¹⁶⁹ Rapor 165 sayfadır. James Martin ile Frank Cush tarafından hazırlanmıştır. Türkçeye Haluk Demirkan tarafından “Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Çalışmaları Hakkında Rapor” adı ile çevrilmiştir. Rapor 7 bölümden (fasıl) oluşmuştur. Raporda maliye bakanlığı özelinde bazı değerlendirmeler yapılmıştır. Raporun son bölümünün 159. sayfasında bakanlık yapıları ile ilgili derhal alınması gereken önlemler şu şekilde belirtilmektedir:

1. Bakanlıkların üst kademesindeki memurlar, aşırı gereksiz ve formalite işlerle uğraşmaktadır. İş analizi yapıp bu formaliteler kaldırılmalıdır.
2. Kamu kurumları ile ilgili mevzuat baştan itibaren gözden geçirilmelidir.
3. Bakanlıklarda görevde yükselme ve üst kademedeki görev değişikliklerinde gerekli dikkat ve özen gösterilmelidir.
4. Memurların moral ve motivasyonu korunmalıdır.
5. Aşırı merkeziyetçi yapı yumuşatılarak yetki ve imza devri arttırılmalıdır.
6. Kırtasiyecilik azaltılmalıdır.

¹⁶⁸Bülent Kara, “Türkiye’de Personel Reformu Çalışmalarının Altyapısı: 1930-60 Yılları Arasında Yabancı Uzmanların Kamu Yönetimine İlişkin Hazırladıkları Raporlar”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 30, Sayı: 2, 2006, s. 154-156.

¹⁶⁹ James W. Martin-Farnk C.E.Cush, **Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Çalışma Hakkında Rapor**, Çev. Haluk Demirkan, Ankara, Damga Matbaası, 1952.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1952’de düzenlenen **Leimgruber Raporu**’dur. Çalışmanın orijinal ismi, İdare Teşkilatı ve Personeli Hakkında Rapordur. Rapor, Profesör Oscar Leimgruber tarafından hazırlanmıştır. Raporda kamu personel sistemi üzerine çeşitli tavsiyelere yer verilmiştir. Raporun orijinal haline ulaşamadığı için raporun tam anlamı ile kamu yönetimi yapısı ile ilgili hangi önerileri getirdiği bilinmemektedir. Farklı kaynaklardan ulaşılan bilgilere göre raporda kamu personel sistemi ile ilgili şu öneriler ortaya konulmuştur:¹⁷⁰

- Devlet personelinin planlandığı merkezi bir birim olarak Devlet Personel Başkanlığı kurulmalıdır.
- Kamu personelinin ücret rejimi rasyonel bir şekilde yeniden düzenlenmelidir.
- Kamu personelinin çalışma süresi, çalışma koşulları rasyonel şekilde yeniden düzenlenerek belli bir standarda oturtulmalıdır.
- Kamu personel sayısı rasyonel ilkelere göre düzenlenmelidir.
- Kamu personel sisteminde sınıflandırma sistemine geçilmelidir.

Leimgruber raporu ile ilgili dikkat çeken nokta Kamu Personel Sistemi ile ilgili öne sürdüğü görüşlerdir. Raporda sıklıkla kamu personelinin sayısının fazlalığından ve niteliksizliğinden bahsedilmiştir. Raporda, acilen kamu personel sayısının rasyonel ilkeler çerçevesinde azaltılması gerektiği belirtilmiştir.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1952’de düzenlenen **Hanson Raporu**’dur.¹⁷¹ Raporun tam adı, Türkiye’deki İktisadi Devlet Teşekküllerinin Bünyesi ve Murakabesidir. Rapor, İngiltere’nin Leeds Üniversitesi hocalarından A. Hanson tarafından hazırlanmıştır. Raporun incelenen orijinal metni 1954 yılında TODAİE tarafından basılmıştır. Rapor, 75 sayfa ve eklerden oluşmaktadır. Bu raporun başlangıcında Prof. Dr. Mümtaz Soysal’ın rapor sürecinde Hanson’a yapmış olduğu yardımdan bahsedilmektedir. Rapor daha çok devletçilik ve iktisadi devlet teşekküllerinin yapısından bahsetmektedir. Ayrıca raporun ek

¹⁷⁰ Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık...**, s. 172-173.

¹⁷¹ Yakup Altan, “Türk Kamu Personel Rejiminde Reform İhtiyacı: Reformu Gerektiren Dış Etkenler Ekseninde Bir Değerlendirme”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 15, 2016, s. 385.

kısımında Sümerbank ve Etibank gibi kurumların teşkilat yapıları ile ilgili şemalar verilmiştir. Raporda genel olarak kamu yönetiminde olduğu gibi iktisadi devlet teşekküllerinde yaşanan koordinasyonsuzluk anlatılmaktadır.¹⁷²

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor, 1959'da düzenlenen **Baade Raporu**'dur.¹⁷³ Raporun tam adı, F.A.O.¹⁷⁴, Türkiye raporudur. Rapor, 206 sayfadan oluşmuştur. Raporda genel olarak iktisadi kalkınma, (hayvancılık, gübreçilik vb.) ormancılık, sanayileşme ve turizm konularında görüşler bildirilmiştir. Sadece raporun 193. sayfasında ekonomik kalkınma için kamu sektöründe yetişmiş personel eksikliğine vurgu yapılmaktadır.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor, 1959'da düzenlenen **Chailloux-Dantel Raporu**'dur. Rapor, Birleşmiş Milletler Başmüşaviri Maurice Chailloux-Dantel tarafından “Türkiye’de Devlet Personeli Hakkında Bir Araştırma” adı ile yayımlanmıştır. Rapor, üç ciltten ve toplam 387 sayfadan oluşmaktadır. Rapor, bazı yönlerden ilkleri içermektedir. Bu rapor, ilk defa kamu personel sistemi ile ilgili yapılmış bir alan araştırmasını içermektedir. Ayrıca raporda mahalli idarelerde çalışan kamu personeli hakkında ilk defa bazı önerilerde bulunulmuştur. Raporda öncelikli olarak kamu yönetimi sisteminin köklü bir reforma tabi tutulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca personel sisteminde “kadro” uygulamasına geçiş ile ilgili fikirler öne sürülmüştür.¹⁷⁵

Reform sürecinin başlemanın “Kamu Personeli” olduğu raporda sıklıkla belirtilmiştir. Raporda öncelikli olarak kamu personelinin maaş ve sosyal durumlarının acilen iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca raporda personel sisteminde birçok gereksiz ve işlevini yitirmiş “unvan” olduğu belirtilmiştir. Bu unvanların yeniden ve rasyonel şekilde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Kamu personelinin niteliğinde standartlaşmaya gidilmesi gerektiği raporda belirtilmiştir. Kurumdan kuruma kamu personelinin niteliğinde gözlemlenen değişiklik uzmanlar

¹⁷² A.H. Hanson, **Türkiye’deki İktisadi Devlet Teşekküllerinin Bünyesi ve Murakabesi**, Ankara, TODAİE Yayını, 1954, s. 1-75.

¹⁷³ Fritz Baade vd. **F.A.O. Türkiye Raporu**, Ankara, Ziraat Bankası 100. Yıl Dönümü Yayını, 1962.

¹⁷⁴ FAO: Gıda ve Tarım Örgütü. (Food and Agriculture Organisation)

¹⁷⁵ Ayşegül Güneşer Demirci, “Bir Politika Transferi Örneği Olarak Türkiye’de Kadro Sisteminin İnşası”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8-9-10, 2010, s. 159-160.

tarafından fark edilmiştir. Bu nedenle raporda, personel sisteminde liyakate önem verilip işin ehli kişilerin kamu personeli olmasının sağlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Böylece kurumdan kuruma görülen personel niteliği farkı ortadan kalkacaktır. Personel sisteminin ücret politikası “eşit işe eşit ücret” ilkesi çerçevesinde yeniden düzenlenmelidir. Tayin ve terfi olmak üzere bütün işlemlerde tarafsız ve liyakate dayalı bir sistem geliştirilmelidir. Kamu yönetimi ve personel sistemi içerisinde denetim ve teftişin daha etkili ve verimli şekilde yapılabilmesi için teftiş ve denetim sisteminin yeniden organize edilmesi gerekmektedir. Memurların sınıflandırılması rasyonel ilkeler çerçevesinde yeniden yapılandırılmalıdır. Personelin yönetilmesi süreci bireysellikten uzak rasyonel ilkeler çerçevesinde yeniden yapılandırılmalıdır. Personelin idaresi bireysel etkilerden arındırılmalıdır¹⁷⁶.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1962’de düzenlenen **Mook Raporu**’dur. Van Mook tarafından hazırlanan raporun ismi, Türkiye’de Memuriyet Rejimi Alanında Reformdur. Rapor, ağırlıklı olarak kamu personel rejimi ile ilgili veriler içermektedir. Rapor, 4 başlıkta toplanmıştır. Birinci başlıkta, dönemin personel rejiminin genel bir portresi çıkarılmış, mevcut durum ortaya konulmuştur. İkinci ana başlıkta personel rejimi için nasıl bir reform amaçlandığı ana hatları ile ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde kamu personel reformunun durumu hakkında genel bilgiler içeren konular yer almıştır. Son bölümde yönetici sınıfına mensup insanların nasıl yetiştirileceğine dair tavsiyeler verilmiştir. Mook raporu, personel sistemini derinlemesine incelemiştir. Mook raporunda idari yapının belirli bir düzene oturtulabilmesi için personel rejiminin mutlaka sistematik ve sorunsuz hale getirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Raporda şu konulara değinilmiştir:¹⁷⁷

- Memurluların eğitimi, sosyal yaşam şartları, maaşlarının iyileştirilmesi,
- Personel sistemine liyakatin eklenmesi,
- Ekonomik darboğazlara karşı memurun korunması, teknolojik gelişimlere memurların ayak uydurması, terfi işlemlerinin rasyonel bir şekilde yapılması,

¹⁷⁶ Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık...**, s. 151-156.

¹⁷⁷ Hüseyin Yayman, **Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık...**, s. 194-198.

- Yeni ve verimli bir kamu personel kanununun yapılması, yurt dışına memur gönderilip eğitilmesi, personel sisteminin rasyonel bir şekilde sınıflandırılıp derecelendirilmesi.

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bir diğer rapor 1962 tarihli **Fisher Raporu**'dur. Bu rapor Mook raporu ile eş dönemde hazırlanmıştır. Raporu ABD'li uzman John Fisher hazırlamıştır. Fisher, ABD'de kamu personeli ile ilgili bir bölümde müdür olarak görev yapmıştır. Fisher raporu da Mook raporu gibi kamu personel sistemi üzerine yoğunlaşan bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda 3 ana rapor ortaya çıkmış ve bu raporlar dönemin bürokratlarına sunulmuştur. Birinci raporda kamu personelinin seçilmesi hakkında bazı önerilerde bulunulmuştur. İkinci raporda kamu personelinin işe alım sürecinde uygulanan sınavların nasıl ve hangi kurumca yapılması gerektiğine dair öneriler, üçüncü raporda kamu personel rejimi ele alınmış ve bu konuda tavsiyelerde bulunulmuştur. Fisher raporu, Mook raporuna içerik olarak çok benzemektedir. Fisher raporunda genel olarak memurların işe alım süreci, liyakat ve liyakat standartları üzerinde sıklıkla durulmuştur.¹⁷⁸ Raporda, personel rejiminin en belirleyici unsuru olan personelin; nasıl, hangi yöntemlerle, hangi sınavlarla ve en rasyonel şekilde nasıl istihdam edilmesi gerektiği ve bu konularda hangi önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.¹⁷⁹

Yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan ve son olarak incelenecek rapor 1963 tarihli **Podol Raporu**'dur.¹⁸⁰ Rapor, Richard Podol tarafından hazırlanmış ve "Bir Yabancı Gözüyle Yirminci Yüzyıl Ortasında Türk Kamu Yönetimi" adı ile Cahit Tutum tarafından çevrilerek Amme İdaresi Bülteninde 1967'de yayımlanmıştır. Rapor, içerik olarak kısa bir çalışmadır. Bu çalışma detaylı bir rapordan çok Podol'un görüşlerine dayanan bir gözlem yazısı gibidir. Raporda ilk defa Türk idarecileri üzerine bazı gözlemlerini kaleme almıştır. Podol, çalışmasında kamu yöneticileri için bazı gözlemsel özellikler belirlemiştir. Rapora göre kamu yöneticileri:

¹⁷⁸ Gencay Şaylan, **Devlet Reformu: Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynaklarına Geçiş**, İstanbul, TESEV Yayını, 2000, s. 113.

¹⁷⁹ Yayman, A.e., s. 198-201.

¹⁸⁰ Richard Podol, "Bir Yabancı Gözüyle Yirminci Yüzyılın Ortasında Türk Kamu Yöneticisi", Çev. Cahit Tutum, **Amme İdaresi Bülteni**, Sayı: 10, 1967, s. 10-15.

Belirgin bir niteliklerinin bulunmayan, iş başarma eğilimlerinin zayıf, merkeziyetçi yönetim anlayışını benimsemiş, haberleşme bakımından zayıf, makama aşırı önem veren, çalışma mahremiyetine önem vermeyen, batılı olduğuna inanan, yatay ve dikey iletişim yönünden eksik, teknik personel yönünden yetersiz fakat öğrenme ve gelişmeyi isteyen kişilerdir.¹⁸¹

Raporda, otokrasinin Türkiye’de sadece yönetimde değil, her alanda var olduğunu belirtmiştir. Raporda ayrıca kamu yönetimcilerinin yetki devrine sıcak bakmayan, astlarına gereğince güvenmeyen, aşırı kuralcı, hiyerarşik denetime önem veren detaycı kişiler olduğunu belirtmiştir. Bu detaycılık, işlerin yavaşlamasına, hizmet kalitesinin düşmesine ve zaman kaybına neden olmaktadır. Yazar, kamu yöneticilerinin en önemli sorunlarının bağımsız karar alamamaları olduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak raporda kamu yönetimi yapısının iyileştirilmesinde en önemli etkenin kamu yöneticileri olduğunu vurgulamış ve gözlemlerini bu kitle üzerine yapmıştır.¹⁸²

2.2.1.2. Yerli Uzmanlar Tarafından Hazırlanan Raporlar

Bu başlık altında yerli uzmanlar tarafından hazırlanan raporların içeriği analiz edilecektir. Raporlar incelenirken; kamu yönetimi sorunları ve mülki idare sistemi ile ilgili tespitler ön planda tutulacaktır.

Kamu yönetimi reform araştırmaları içerisinde Türk araştırmacılar tarafından hazırlanan en kapsamlı rapor **Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi (MEHTAP) Raporu**’dur.¹⁸³ Bu çalışma Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından ortaklaşa bir çalışma ile yapılmıştır. Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi dönemin konjonktürel yapısına uygun olarak hazırlanmış bir çalışmadır. Proje, planlı kalkınma fikrinin popüler olduğu 1960’lı yıllarda hazırlanmıştır. Projede merkezi yönetim kuruluşları (özellikle bakanlıklar) derinlemesine incelenmiştir. Bu çerçevede bazı sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların çözümü üzerine çeşitli çözüm önerileri ortaya konmuştur.

¹⁸¹ A.e. s. 13-14.

¹⁸² Saylan, a.g.e., s. 113.

¹⁸³ Projenin tam metni için bkz.: http://www.todaie.edu.tr/resimler/ekler/bdfe5e3cddec94c_ek.pdf.

Rapor, sekiz ana başlık ve 382 sayfadan (ekler hariç) oluşmaktadır. Birinci başlık: “Merkezî Hükümet Teşkilatının Genel Yapısı”dır. Bu başlık altında Bakanlıklar, Bakanlar Kurulu, Devlet Bakanlıkları ve Başbakan Yardımcılıkları, Başbakanlığa Bağlı Daireler, Muhtar (özerk) Kurumlar, İdarî Kuruluşlara Ait Mevzuat, Mahallî Toplulukların Kalkınması ve İdarî Usuller hakkında yapılan araştırmalar ve elde edilen veriler ile ilgili bilgiler verilmektedir. İkinci başlık: “Ortak Görevler”dir. Bu başlık altında bakanlıkların, bakanlıklara bağlı kuruluşların kısaca merkez teşkilatının hem başkent teşkilatı içerisinde hem de taşra teşkilatı ile olan eşgüdüm, planlama, personel ile ilgili işlemler, denetleme, personelin ve kurumların makine, araç gereç ihtiyaçları, araştırma ve geliştirme faaliyetleri konusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Üçüncü başlık: “Geleneksel Görevler Adalet, İçişleri, Dışişleri”dir. Bu başlık altında Adalet, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıkları ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. Ayrıca bu üç bakanlığın ne kadar önemli olduğundan bahsedilmiştir. Dördüncü başlık: “Mali ve İktisadi Görevler: Mali İdare, Gümrük ve Tekel, Ticaret ve Sanayi”dir. Bu bölümde daha çok ekonomik gelişme için malî idare, gümrük, tekel, ticaret, sanayi, bakanlıklar ve taşra teşkilatları üzerinde ne gibi sorunlar bulunduğu ve bu sorunların nasıl giderileceği tartışılmıştır. Beşinci Başlık: “Sosyal Görevler”dir. Bu başlık altında; sağlık, çalışma hayatının düzenlenmesi ve sosyal güvenlik konuları incelenmiştir. Bu hizmetlerin verilmesi sürecinde hem merkez teşkilatta (bakanlık boyutu) yaşanan hem de taşra teşkilatlarında (il ve ilçe düzeyinde) yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Altıncı başlık: “Kültürel Görevler”dir. Bu başlık altında “Kültür ve Eğitim, Vakıflar, Din İşleri” ile ilgili merkez ve taşra teşkilatları boyutunda araştırmalar yapılmış mevcut sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Raporda en önemli bölümler yedinci ve sekizinci bölümlerdir. Bu bölümlerde merkez ve taşra teşkilatında saptanan “görevlerdeki eksiklik ve eksikliklerin sebepleri” ortaya konulmuştur. Sekizinci başlıkta ise yapılan araştırma sonucu “Tekliflere Göre Merkezi Hükümet Teşkilatının Temel Kuruluşu” hakkında elde edilen veriler çerçevesinde merkez teşkilatı ve taşra teşkilatını yeniden organize etme ile ilgili fikirler ortaya konulmuştur.¹⁸⁴

¹⁸⁴TODAİE, **Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri: Merkezi Hükümet Teşkilatı**

Rapor analiz edildiğinde derinlemesine bir araştırma ile dönemin idari yapısı hakkında önemli bulgular elde edildiği görülmektedir. Raporda, özellikle kamu yönetiminin merkez teşkilatı üzerine araştırmalar yapılmıştır. Raporda, merkez teşkilat içerisinde bakanlıkların yapısı ve taşra teşkilatı ile ilgili sorunlar tespit edilmiştir. Raporda bu sorunların nasıl giderilmesi gerektiği tartışılmıştır. Raporda bakanlıklarda ve taşra teşkilatlarında görülen sorunların ekonomik gelişmeden ülkenin kalkınmasına kadar birçok konuda sorunlara neden olduğu belirtilmiştir. Bu nedenle idari yapının daha rasyonel ve daha verimli bir şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği belirtilmiştir.

MEHTAP raporu incelendiğinde öncelikli olarak merkezi hükümetçe yapılmayan görevler nedeniyle ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri dikkat çekmektedir. Bu sorunlar ve çözüm önerileri raporda şu şekilde belirtilmiştir:¹⁸⁵

- Kamu ve özel sektör kuruluşları tarafından yapılan bilimsel araştırmaların sonuçları kesinlikle dikkate alınmalıdır. Özellikle farklı ülke örnekleri çerçevesinde idarenin yeniden yapılandırılması ile ilgili bilgi ve belgeler göz önünde bulundurularak bu bilgi ve belgeler kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Bu noktada araştırmacılar önemli bir konunun altını çizmiştir. MEHTAP raporuna kadar Türkiye’de özellikle yabancı uzmanlar eşliğinde birçok araştırma yapılmıştır. Araştırma sonuçları analiz edildiğinde birçok sorunun farklı dönemlerde aynı kurumlarda var olduğu gözlemlenmiştir. Fakat MEHTAP raporunda da belirtildiği gibi bu araştırmaların bulguları yeterince içselleştirilememiş ve raporlarda önerilen çözümler hayata geçirilememiştir.
- Demografik hareketler (özellikle kırdan kente göç hareketleri) kayıt altında tutulmalı ve nüfus hareketlerine göre kırdan ve kentte gerekli tedbirler hem merkezin taşra birimleri hem de mahalli idarelerce alınmalıdır. Özellikle kırdan kente göçün getirmiş olduğu konut ve altyapı sorunu o dönemde karşılaşılan en dikkat çekici sorunlardandır. Raporda bu sorunun iyi gözlemlenmesi gerektiği demografik hareketlerin verilerine göre kentlerin

Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu, Ankara, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1966, s. 1-382.

¹⁸⁵ A.e., s. 352-364.

hazır hale getirilmesi önerilmiştir. Kentlerin hazır hale getirilmesinde mülki idare ile yerel yönetimler beraber çalışmalıdır.

- İdarenin her aşamada geliştirilmesi fikrinin öncelikle idarecilere benimsetilmesi gerekmektedir. Bütün idareciler, bunu bir sorumluluk olarak algılamalıdır. İdari yapının sorunlarını en iyi idareciler bilmektedir. Her idareci karşılaştığı sorunu not alıp bu sorunların çözümü ile ilgili fikir üretirse idari yapıdaki sorunların kolay yoldan çözümü sağlanabilir. Bu nedenle idareciler, idari yapıya ilişkin gözlem ve tespitler yapmalıdır. Bu gözlem ve tespitler sonucu ortaya çıkan sorunlar çözümlenmelidir. İdareciler bu görevi içselleştirmelidir.
- Gecekondu meselesi başta olmak üzere altyapı, içme suyu, kanalizasyon, mahalli idarelerin imarı ve iskânı ile ilgili yerinde, akılcı ve koordineli bir politika belirlenmelidir. Bu politikalar yerel yönetimler ve mülki idare tarafından yapılmalıdır.
- Mülki idare, halkın sorunlarını daha iyi tespit etme amacı ile yeniden dizayn edilmelidir.
- Kamu personel sisteminde, çeşitli aksaklıklar yaşanmaktadır. Bunlar giderilmediği sürece kamu hizmetlerinin sunumunda sorunlar çıkmaktadır. Kamu personel sistemi ile ilgili en temel sorun, nitelikli personel eksikliğidir. Ayrıca kamu personelinin ücret politikasının standart olmayışı, ücretlerin düşüklüğü, personelin bakanlıklar arasındaki dağılımında yaşanan sorunlar, kamu personelinin sosyal imkânlarındaki düşüklükler, personel eğitim sisteminin yetersiz ve verimsiz olması, personelin görev ve yetkileri açıkça belirlenememesi, memurların astları ve üstleri ile olan ilişkilerinin açıkça düzenlenmemesi, kamu hizmetlerinin sunumunda önemli engelleri teşkil etmektedir.
- Merkeziyetçi yapı nedeniyle merkez birimler ve bunlara bağlı taşra teşkilatları arasında yaşanan koordinasyonsuzluk çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Ne merkezden taşraya ne de taşradan merkeze verimli ve sistemli bilgi akışı sağlanamamaktadır.

- Bakanlıkların; gerek merkez gerekse taşra teşkilatları arasında kademelerin yanlış ve eksik kurulması, yetki alanları konusundaki karmaşa, yetki devri sorunları, kronikleşmiş karmaşıklıklar, gereksiz ve verimsiz birimler; teşkilat bozukluklarının ana sebebidir.
- Yapılacak işlemlerin gereksiz birimlere onaylatılması, idari işlemlerde ve usullerde görülen aşırı şekilcilik, yetki devri azlığı hem aşırı bürokrasiyi hem de bunun bir sonucu olarak kırtasiyeciliği doğurmuştur.

Yukarıda belirtilen sorunların tespitinden sonra sorunların nasıl çözülebileceğine dair görüşler ortaya konulmuştur. Bu çerçevede, merkezi yönetim kuruluşlarının daha verimli ve rasyonel bir şekilde yeniden yapılandırılması için çeşitli öneriler ortaya konulmuştur. Bu çerçevede öncelikle bakanlıklar ve birimleri incelenmiştir. Bu çerçevede raporda bakanlıklar için şu öneriler getirilmiştir:¹⁸⁶

- Ülke genelinde yerine getirilecek hizmetlerin merkezi düzeyde bakanlıklar eliyle düzenlenmesi gerektiği ortaya konulmuştur.
- Toplam 17 adet bakanlığın olması öngörülmektedir. Bunlar: Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Bayındırlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı, Turizm Bakanlığı, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Çalışma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür Bakanlığı'dır.
- Bakanlıklar yeniden revize edildikten sonra her bakanlığın kendi içinde bulunan gereksiz ve atıl durumdaki birimler kapatılacaktır.
- Merkezi yönetime ait olan bazı hizmetler 'ofis ya da genel müdürlük' adı altındaki muhtar (özerk) kurumlara verilmelidir.

¹⁸⁶TODAİE, A.e., s. 352-364.

MEHTAP raporunda “**Merkezi Hükümet Teşkilatının Taşra Birimleri**” başlığı altında merkezi yönetimin taşra teşkilatı ile ilgili önemli sorunlar tespit edilmiştir. Bu sorunlar şunlardır:¹⁸⁷

- İlk sorun, il ve ilçe kurulması konusunda rasyonel ilkelere (coğrafi, demografik, ekonomik, sosyal vb.) bağlı kalmadan yapılan düzenlemelerdir. İl ve ilçe kurulmasında partizanca ve popülist politikaların ön plana çıkması il ve ilçelerin etkin şekilde kurulamamasına neden olmaktadır. Bu durum birçok yönden israfa yol açmaktadır.
- İllerin ölçek sorunu da bir diğer önemli sorundur. Bazı iller yüz ölçümü olarak oldukça geniş iken bazıları ise oldukça küçüktür. Bu durum özellikle yüz ölçümü büyük illerde kamu hizmetlerinin sunumunu zorlaştırmaktadır. Bu nedenle iller belirlenirken yüz ölçümleri rasyonel ilkelere göre belirlenmelidir.
- Mülki idarenin teşkilatlanmasında, “halka yakın olma” ilkesi benimsenmelidir.
- Köylerin kamu hizmetlerinden daha etkin ve verimli yararlanabilmesi için dilek, istek ve ihtiyaçlarını ilgili birimlere bildirmeleri gerekmektedir. Bunun için köylerdeki iletişim ağının gözden geçirilmesi gerekmektedir. Posta, telgraf ve telefon hizmetlerinin köylerde yaygınlaştırılması gerekmektedir. Ayrıca köylerde bir ‘köy kâtipliğinin’ kurulması gerekmektedir. Bu birim köy ile merkez arasındaki iletişimi kurmada etkin olarak çalıştırılmalıdır. Bu birim sayesinde köyün istekleri ilgili birimlere rahatça ulaştırılacaktır.
- “Türkiye’de mülki idare sistemi ve taşra idaresi sorumluluğunun idare amirlerinde, özellikle vali ve kaymakamlarda, toplanması, aslında başka ülkelerde denenmeye başlanan mahalli toplulukları kalkındırma tertiplerini aratmayacak bir geleneksel mekanizma teşkil etmektedir. Alınacak yeni önlemlerle kalkındırma görevlerinin de kaymakamların sorumluluğuna

¹⁸⁷TODAİE, A.e., s. 352-364.

verilmesi, il çapında da valinin yakın ilgi ve denetiminin sağlanması çok faydalı olacaktır.¹⁸⁸”

Sonuç olarak MEHTAP raporu dönemin idari yapısını merkez teğkilatı ağırlıklı olarak analiz etmiğtir. Raporda mülki idari yapı ile ilgili tespitlerde de bulunulmuğtur. Yukarıda da eğitli maddelerde belirtildiği gibi raporda mülki idare kademelenmesi ile ilgili sorunlardan sıkça bahsedilmiğtir. İllerin ve ilçelerin nasıl belirlenmesi gerektiği yine il ve ilçelerin oluğumunda tespit edilen ölçek sorunu sıklıkla vurgulanmığtır. Mülki idare kademelerinin arasındaki iliğkilerin daha da basitleğtirilerek merkez ile il ve ilçe arasındaki iletiğimin kuvvetlendirilmesi için özellikle iletiğim yollarının geliğtirilmesi gerektiği vurgulanmığtır. Mülki idare birimlerinin (zellikle ilçelerin) idari kademelerinin basitleğtirilmesi gerektiği vurgulanmığtır. Yine raporun 46. sayfasında şu ifade yer almaktadır:

Zabıta vs. gibi ilçelerde de bulunması zorunlu olanlar dığında, merkezin mülki idaredeki hizmetlerinin illerde toplanması ve bu hizmetlerin tek kademe esasına göre basitleğtirilmesi, halka, sayıca daha az fakat daha ehliyetli personelle hizmet etmesine imkân verecektir. Böyle bir basitleğtirme, personel tasarrufu yanında, hizmetin daha iyi ve daha rasyonel şekilde teğkilatlandırılması gibi eğitli faydalar da sağlayacaktır. Bu arada, illerde eksikliği eğitli sakıncalar doğuran merkez kaymakamlıklarının kurulması çarelerinin arağtırılmasına da iğaret etmek gerekir.¹⁸⁹

Kamu hizmetlerinin sunumunda, illerin merkez olması gerektiği yukarıda yapılan alıntıda vurgulanmaktadır. Böylece ilden ilçelere hizmet akığı sağlanacaktır. İllerde alanında uzman personeller görev yapacaktır. İlçeler ile iller arasındaki iletiğim ve ulağım sorunu kaldırılarak kamu hizmetlerinin illerden ilçelere rahatça götürüleceği belirtilmektedir. Ayrıca alıntıda grldği gibi illerde merkez kaymakamlıkların kurulması gerektiği vurgulanmığtır. Bu kuruma olan ihtiyacın eğitli şekillerde kendisini hissettirdiği belirtilmiğtir.

Son olarak raporda “toplum kalkınması” kavramından bahsedilmiğtir. Raporun hazırlandığı dönemde dünyanın farklı ülkelerinde uygulanan ve ciddi bağarılar elde

¹⁸⁸TODAİE, A.e., s. 364.

¹⁸⁹A.e., s. 46.

eden bu yaklaşımın, idari teşkilat düzeyinde örgütlenerek sisteme entegre edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Raporda sıklıkla vurgulanan “Mali Yetersizlik” yani maddi imkânsızlıkların toplum kalkınması ile aşılabileceği belirtilmiştir. Hatta “toplum kalkınması” kavramını “mahalli toplulukların kalkınması” olarak adlandırmanın daha doğru olduğu vurgulanmıştır. Toplum kalkınması için şöyle bir idari yapılanma öngörülmüştür:¹⁹⁰

- “Bakanlıklar Arası Toplum Kalkınması Kurulu
- Başbakanlıkta: Toplum Kalkınması Genel Sekreterliği
- Bakanlıklarda: Bakanlık Toplum Kalkınması Kurulu
- İllerde: İl Toplum Kalkınması Kurulu
- İlçelerde: İlçe Toplum Kalkınması Kurulu
- Köy Gruplarında: Köy Grubu Toplum Kalkınması Kurulu
- Köylerde: Köy Toplum Kalkınması Kurulu”

Kurulması öngörülen bu idari teşkilatlanma açıkça göstermektedir ki “toplum kalkınması” o dönem için önemli bir yaklaşım olarak kabul edilmiştir. Ayrıca raporda toplum kalkınmasının itici gücünün mülki amirler olacağı da yer yer belirtilmiştir. MEHTAP raporu derinlemesine incelenirken raporda belirtilen yönetsel sorunların, çalışmanın ana konusu olan Vali Recep Yazıcıoğlu’nun dördüncü bölümde incelenecek olan eserlerinde belirttiği yönetsel sorunlarla olan benzerlikler dikkat çekmektedir. Yazıcıoğlu’nun mülki idare amirliği yaşamı boyunca sıklıkla dile getirdiği yönetsel sorunların MEHTAP raporunda da belirtilmesi bu sorunların kronik hale geldiğinin göstergesi olarak yorumlanabilir.

Türk uzmanlar tarafından hazırlanan MEHTAP projesinden sonra en kapsamlı ikinci araştırma **Kamu Yönetimi Araştırma Projesi**’dir.¹⁹¹(KAYA) Bu proje gerek içeriği gerekse yapılış şekli açısından ülkemizde kamu yönetimi alanında yapılmış en kapsamlı projelerden biridir. Projede, TODAİE ve DPT uzmanları ile konunun uzmanı akademisyenler yer almıştır. Projede, “*kamu yönetiminin, ulusal amaçların gerçekleştirilmesini sağlayacak biçimde etkili, tasarruf sağlayıcı, verimli ve nitelikli*

¹⁹⁰ TODAİE, A.e., s. 47-52.

¹⁹¹ TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor**, Ankara, TODAİE Yayınları No: 238, 1991, s. 5-6.

*hizmet görmesi amacına yönelik olarak yapılandırılması ve yeniden düzenlemesi için mevcut durumun analiz edilmesi hedeflenmiştir.*¹⁹²”

KAYA’nın giriş bölümde “Kamu Yönetiminde Yeniden Düzenleme Gereksinimi” başlığı altında dikkat çeken bilgiler verilmektedir. Bu bölümde kamu yönetiminin çağın gereklerinden uzak kalmaması için değişen dünyaya ayak uydurması gerektiği belirtilmiştir.¹⁹³ Aynı başlık altında kamu yönetimi yapısının daha etkin, verimli, hızlı ve sorunsuz çalışabilmesi için mevcut düzenin masaya yatırılması ve sorunların belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. KAYA raporunda kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını gerekli kılan bazı sorunlar belirtilmiştir. Bunlar: Aşırı örgütsel büyüme, teknolojik alt yapı ile ilgili sorunlar, vatandaşların devletten beklediği kamu hizmeti sunumundaki değişimler, yönetsel felsefedeki değişim, devletin görev alanı ve görev sorumluluğu konusundaki yönetsel felsefenin değişimi, idari yapıda yeniden yapılandırılma gereksiniminin şiddetlenmesidir.¹⁹⁴

KAYA, 1988’de başlamış ve 1991’de sona ermiştir. 3 yıllık süreçte kapsamlı bir araştırma yapmıştır. KAYA raporunda araştırmanın amacı şu şekilde belirtilmiştir:

Kamu hizmeti gören merkezi yönetimin merkez ve taşra örgütü ile yerel yönetimleri etkili, süratli, ekonomik, verimli ve nitelikli hizmet görecektir bir düzene kavuşturmak; kamu yönetiminin gelişen çağdaş koşullara uyumunu sağlamak; kamu kuruluşlarının amaçlarında, görev, yetki ve sorumluluklarında ve bunların bölünüşünde, örgüt yapılarında, personel sistemlerinde, kaynaklarında ve bu kaynakların kullanılış biçimlerinde, yöntemlerinde, mevzuatında, haberleşme ve halkla ilişkiler sistemlerinde var olan aksaklıkları, bozuklukları ve eksiklikleri saptamak ve bu konularda yapılması gerekenleri incelemek ve önermektir.¹⁹⁵

KAYA (amaç kısmında yapılan alıntıda da açıkça görüldüğü gibi) kamu yönetiminin sorunlarını analiz etmek için hazırlanmıştır. Fakat daha önce de belirtildiği gibi kamu yönetimi yapısı aşırı şekilde büyüdüğü için bu araştırmayı

¹⁹² Bayram Coşkun, “Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Tarihsel Geçmiş ve Genel Bir Değerlendirme”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 448, 2005, s. 13-14.

¹⁹³ TODAİE, **A.e.**, s. 1.

¹⁹⁴ **A.e.**, s. 1-3.

¹⁹⁵ TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 4.

yapmak dönemin şartları içerisinde oldukça meşakkatli olmuştur. Sonuç olarak araştırma tamamlanmış ve elde edilen veriler bir metin çerçevesinde bir araya getirilmiştir. KAYA raporu, bir giriş ve 8 ana başlıktan oluşmaktadır. Bu başlıklar şunlardır:

1. Bakanlar Kurulu ve Başbakanlık
2. Ortak Görevler
3. Ana Hizmet Grupları
4. Avrupa Topluluklarına Yönetmelik Uyum
5. Taşra ve Yurtdışı Kuruluşları
6. Yerel Yönetimler
7. Personel Rejimi
8. Bürokratik Yöntem ve İşlemler

Ana başlıklardan da açıkça görüldüğü gibi KAYA, Türk idare tarihinde yapılmış en kapsamlı araştırmalardan biridir. KAYA analiz edilirken genel kamu yönetimi sorunları ve mülki idare ile ilgili ne gibi tespitler yapıldığı incelenmiştir.

KAYA raporunda merkezi yönetimin taşra örgütü olan il ve ilçeler hakkında derinlemesine bir araştırma yapılmıştır. Raporda gelişen nüfus, artan hizmet ihtiyacı, ekonomik, sosyal ve siyasal durum neticesinde illerin yeniden düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir. 1940 yılında il sayısı 63 iken 1990’da bu sayı 73’e çıkmıştır. Raporda çok ilginç bir öngöründe bulunulmuştur. İl sayısının ileride 100’e kadar çıkacağı, ilçe sayısının da 1000’e yaklaşacağı belirtilmiştir. Raporda il ve ilçe statüsünün bir bölgeyi geliştirmek amacı ile verildiği belirtilmiştir. Bu durumun verimsiz bir taşra yapılanmasına neden olduğu açıklanmıştır.¹⁹⁶

Raporda mülki idare yapısının revize edilmesin yönündeki görüşün yüz yılı aşkın bir süredir devam ettiği belirtilmektedir. Bu değişim sürecinde valilik kurumunun önemli bir yeri vardır. Kurumun görevlerinin, yetki, sorumluluk ve olanaklarının artırılması, “eşgüdümci valilik ya da bölge valiliği” gibi yeni biçimler alması konularında çeşitli öneriler getirilmiştir. Fakat araştırmanın yapıldığı döneme

¹⁹⁶TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 155-157.

kadar mülki idarede (özellikle mülki idare amirlerinin görev alanı ve yetkilerinde) yapılan bütün değişikliklere rağmen istenilen sonuçlara ulaşamamıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde valilik kurumunun modern bir yönetim sisteminden ve halktan uzak bir yönetim sergilediği belirtilmiştir. Halk kendi sorunlarının çözümü için valiliklerden medet ummayıp doğrudan Ankara'ya ulaşmaktadır. Bu durum, valiliklerin, halktan kopuk ve merkeziyetçi yapısını açıkça göstermektedir. Kısaca raporda, o döneme kadar valilik kurumu ile ilgili yapılan düzenlemelerin kısa vadeli sorunları çözmeye yönelik olduğu bu nedenle kalıcı çözümler üretmekten uzak bir valilik kurumunun olduğu belirtilmiştir.

Raporda valilerin siyasi baskıdan aşırı derecede etkilendikleri belirtilmektedir. Fakat valilik mesleğinin muhtevası gereği bu baskılardan arındırılmasının güç olduğu yine raporda belirtilmiştir. Raporda vali yardımcılığı da ele alınmıştır. Vali yardımcılarının, valiler tarafından etkin işlerde görevlendirilmedikleri belirtilmiştir. Valilerin sınırlı işlerde vali yardımcılarını görevlendirdikleri, yetki aktarımındaki sorunlar nedeniyle vali yardımcılarının gereksiz ve rutin imza işleriyle uğraştıkları belirtilmiştir. Raporda merkez valiliği kurumu ele alınmıştır. Bu uygulamanın tamamen kaynak israfı olduğu ve nitelikli insanların köreldiği bir uygulama olduğu belirtilmiştir. Yaklaşık 29 yıldır hiçbir şey yapmadan sadece maaş alan merkez valilerinin olduğu belirtilmiştir. Büyükşehir statüsünde olan yerlerin dışındaki illerin, merkez ilçelerinde, kaymakamın olmayışı bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu yerlerde kaymakamın yapacağı işler ya vali ya da valinin görevlendirdiği bir kaymakam tarafından yapılmaktadır. Bu durumda genel olarak valiliğin iş yükünü artırmaktadır. Raporda, büyükşehir olan illerdeki merkez ilçe kaymakamlıklarının çeşitli yönlerden sorunlar yaşadığı belirtilmiştir. Bu sorunlar genel olarak yetki ve görev alanları ile ilgilidir.¹⁹⁷ Örneğin:¹⁹⁸

- “Kaymakamın ataması gereken ilçe memurları valilerce atanmaktadır.
- Memurların yer değiştirmesinde kaymakamların görüşü alınmamaktadır.
- Merkez ilçelerde, bakanlıklara ait kuruluşlardan kimileri hiç kurulmamıştır.

¹⁹⁷TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 155-164.

¹⁹⁸A.e., s. 156.

- Merkez ilçe kaymakamlarının resmi bayram ve özel kutlama günlerinde protokoldeki yerleri açık değildir.
- Sicil verme işlerinde kimi belirsizlikler mevcuttur.”

Merkezi yönetimin taşra teşkilatının en önemli birimi olan illerin birçok sorunu bulunmaktadır. Bunlar KAYA raporunda şu şekilde belirtilmiştir:¹⁹⁹

- Personel ve parasal yetersizlikleri nedeniyle yaşanan sorunlar.
- Valiler, siyasi açıdan kayırılan memurları çalıştıramamaktadır. Bu nedenle çalışan memurlar, çalışmayan memurların işlerini yapmaktadır. Bu nedenle memurların görev ve iş yükü açısından sorunlar ortaya çıkmaktadır.
- İllere gönderilen kaynakların çoğu merkezden gelmektedir ve bu kaynaklar yetersizdir. Yetersiz kaynaklar nedeniyle istenilen projeler yapılamamaktadır.
- İl şube müdürlüklerinde uzman ve nitelikli personelin yapmaması gereken işlerin bu personelce yapıldığı tespit edilmiştir. Örneğin, devlet hastanelerinde iş yükü zaten fazla olan doktorlar bir de sevk gibi bazı bürokratik işleri de yapmaktadır. Bu durum zaman ve emek israfına neden olmaktadır.
- İl düzeyinde yapılacak her türlü hizmet için gerekli olan araç, gereç, teçhizat vb. maddelerin alım süreci çok uzun ve aşırı bürokratiktir. Valinin bu durumda yetkisi sınırlı kalmaktadır ve alım süreci uzamaktadır. Bu durum, kamu hizmetlerinin aksamasına neden olmaktadır.
- Valilere pek çok kurul ve komisyon başkanlığı verilmiştir. Bu kurum ve komisyonların pek çoğu işlevsizdir. Bu durum valilerin zamanını çalmaktadır.
- Mevzuatın zorunlu kıldığı durumlar nedeniyle il ve ilçelerde pek çok farklı konu ile ilgili raporlar hazırlanıp merkeze gönderilmektedir. Bu raporlar hazırlanırken büyük emek sarf edilmektedir. Bu raporların gereksiz olanları kaldırılmalıdır.

¹⁹⁹ A.e., s. 155-164.

- Merkezi yönetim ile taşra birimleri arasından yazışmalar gözden geçirilmelidir. Bu çerçevede valilerin yetki genişliği artırılmalıdır. İletişim araçları kullanılarak her bilginin yazılı olarak değil sözlü olarak da bildirilmesi sağlanmalıdır. Böylece bürokratik işlemler de azalacaktır.
- Protokol ve tören süreçlerine mülki amirler önemli oranda zaman harcamaktadırlar. Bu süreçlere valinin gitme zorunluluğu kaldırılıp vali yardımcılarının gitmesi sağlanmalıdır.
- İdari vesayet konusunda vali ve kaymakamların görevleri konusunda çeşitli belirsizlikler mevcuttur. Bu belirsizlikler nedeniyle sıklıkla sorun çıkmaktadır. Bu belirsizlikler acilen giderilmelidir.²⁰⁰

Bu sorunlar için raporda çeşitli çözüm önerileri de getirilmiştir. Raporda, “bölge kuruluşlarının” öneminden bahsedilmiştir. Çeşitli konularda bölge düzeyinde birimler kurulmasından kaçınılmaması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yetki genişliğinin artırılması ve valinin bu yetkiyi daha etkin bir şekilde kullanması gerektiği belirtilmiştir. İlde vali ve il müdürlükleri, ortaya çıkan bir sorunu işbirliği içinde beraber çözmeli ve merkezden medet ummamalıdır. Böylece her şeyi merkeze havale edip beklemek yerine sorunlar yerel düzeyde çözülecektir. Vali seçilirken dikkatli olunması gerektiği belirtilmiştir. Valilerin belirli özellikleri olan kişilerden seçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Valilerin, personel atama ve yer değiştirme konusunda yetkileri artırılmalıdır. Valiler, makine, teçhizat vb. alımlarda hızlandırıcı bazı yetkilerle donatılmalıdır. Raporda, valinin idari vesayet ile ilgili, görevleri hakkında da görüşler bildirilmiştir. Valinin, il özel idaresinin karar organı olan il genel meclisi kararlarını onaylama yetkisinin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Vali bu durumda eğer meclisin kararlarını hukuka uygun bulmaz ise geri meclise göndermeli meclis direnirse ilgili mahkemeye başvurulmalıdır. Valinin yürütmesinin durdurulmasını istediği bir kararın ancak mahkeme kararı ile yürütmesinin durdurulması gerektiği raporda belirtilmiştir. Valilik birimlerinde, iş ve

²⁰⁰TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 155-164.

zaman etüdü uygulanmalı ve işlerin sadeleştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Valilerin üstünde bulunan gereksiz komisyon başkanlığı türü görevler alınmalıdır.²⁰¹

KAYA raporunda ilçe yönetimi ile ilgili mevcut durum ortaya konmuştur. İlçelerin başında kaymakamın bulunduğu ve ilçenin bütün idari işlerinin sorumluluğunun kaymakamda olduğu belirtilmiştir. Ayrıca raporda kaymakam yardımcılığı diye bir birimin olmadığını ilçede her işin kaymakam sorumluluğunda yapıldığı belirtilmiştir. Yine ilçe düzeyinde bazı kamu hizmetlerini (çevre, turizm vb.) görececek birimlerin bulunmaması çeşitli sorunlara yol açtığı belirtilmiştir.

İlçedeki bir diğer sorun ise gerek planlamada gerekse altyapı hizmetlerinde gerekli teknik ve uzman elemanın bulunmayışıdır. Bürokratik işlerin çoğunluğu ve hizmetlerin görülmesinde yaşanan zaman kayıpları, kırtasiyecilik gibi sorunlar, ilçe düzeyinde de görülmektedir. İlçe yönetiminde kaymakamın en çok karşılaştığı sorun, mali kaynaklardaki yetersizliktir. Kaymakam, mali yetersizlik nedeniyle gerekli yatırım işlemlerini yapamamaktadır. Yine kaymakamların gereksiz kurul ve komisyonlardaki görevleri de aşırı zaman israfına yol açarak asıl işlerinden alıkoymaktadır. Raporda ilçelerin hem mali açıdan hem de nitelikli personel ve makine-teçhizat açısından desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir. Kaymakamların zaman israfına yol açacak gereksiz kurul ve komisyon başkanlığı görevlerinin kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Yine merkeze iletilmek amacıyla hazırlanan, zaman ve maddi israfa neden olan raporların işlevsiz olanları hazırlanmamalıdır. Bucakların işlevsiz olması nedeniyle kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Yine kaymakamların çok iyi bir eğitimden geçmesi (staj, hizmet içi, kurs, dil vb. eğitimler) gerektiği belirtilmiştir²⁰².

KAYA raporunda son olarak “Bürokratik Yöntem ve İşlemler” başlığı altında bürokratik yapı ile ilgili bir analiz yapılmıştır. Raporda, o zamana kadar yapılan bürokrasi ile ilgili bütün çalışmalar anlık sorunları çözmeye yönelik olduğu belirtilmiştir. Raporda, bürokratik sorunların köklü ve kalıcı bir şekilde çözülmesine yönelik adımlar atılmadığı vurgulanmıştır. Raporda kamu yönetimi örgütünün görevleri belirtilirken, mevzuatın sınırlayıcı ve daraltıcı etkisinden uzak durulması

²⁰¹TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 155-164.

²⁰²A.e., s. 164-168.

gerektiği belirtilmiştir. Örneğin, bir bakanlığın örgütü ve işlemleri ile ilgili kanun çıkarılırken ilgili kanunun her detayını düzenlemek yerine, genel bir düzenleme yapması gerektiği belirtilmektedir. Çünkü aşırı detaycı mevzuat nedeniyle bürokratik işlemler sınırlandırıcı bir nitelik kazanmaktadır. Mevzuat değişikliği de zor olduğu için işler uzamaktadır.

KAYA'ya göre kamu yönetimi teşkilatının çalışma şeklini belirtilen kurallar daha alt mevzuatla (yönetmelik gibi) belirlenmelidir. Böylece kurumların çalışma şekilleri değişen konjoktüre göre kolayca revize edilebilecektir. Buna kısaca “mevzuatların esnekleştirilmesi” denmektedir. Bürokratik mekanizmadaki üst düzey yöneticilerin güncel gelişmelerden ve yeni yaklaşımlardan haberdar olması için TODAİE gibi kurumlar yardımıyla sıklıkla kısa vadeli eğitimlere tabi tutulmalıdır. Ayrıca kurumlara personel alınırken elden geldiğince üniversite mezunu ve nitelikli personel alınmalıdır. Kamu kurumlarında görev ve yetki karmaşasını engellemek için iş tanımları yapılmalıdır. Bu iş tanımlarında, her kurumda çalışan personelin, sorumlulukları, hangi işleri nasıl ve ne zaman yapacağı açıkça belirtilmelidir. Bu iş tanımları yeni gelişmelere açık olarak revize edilmelidir. Bürokratik mekanizmada imza ve yetki devri yaygınlaştırılmalıdır. Bu sayede üste kademelere olan bağımlılık azaltılarak işlerin daha hızlı yürütülmesi sağlanacaktır. Kamu yönetiminde insan kaynakları birimleri geliştirilmelidir. Kamu kurumlarında, vatandaşların herhangi bir bürokratik işleme takılmadan, rahatça ulaşp bilgi alabileceği halkla ilişkiler birimleri kurulmalıdır. Bürokratik işlemlerin ve kamu hizmetlerinin görüldüğü mekânlar önemlidir. Kiralama yoluyla apartman dairesi vb. nitelikteki yerler kamu hizmet binası yapılmamalı, her kurumun teşkilatına uygun binalar yapılarak kamu hizmetleri orada verilmelidir.²⁰³

Sonuç olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa hem yerli hem de yabancı uzman raporlarının bazı ortak noktaları vardır. Öncelikle çalışmanın esas muhtevasını içeren “mülki idare” konusu ile ilgili veriler, KAYA ve MEHTAP raporlarında verilmiştir. KAYA ve MEHTAP raporlarında, mülki amirlerin eğitimi konusunda tavsiyelerde bulunulmuştur. Mülki amirlerin özellikle yabancı dil bilgisi yönünden kendilerini geliştirecek bir eğitim almaları gerektiği raporlarda

²⁰³TODAİE, **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor...**, s. 155-211.

belirtilmiştir. Yine KAYA ve MEHTAP raporlarında, popülist politikalarla gerekli özelliklere sahip olmayan yerlerin il ve ilçe yapılmaması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak KAYA ve MEHTAP raporlarında, mülki amirlerin siyasi baskılardan arınmadıkça etkin ve verimli bir şekilde çalışamayacakları belirtilmiştir.

Yabancı uzman raporları, yapıldıkları dönem itibariyle daha çok ekonomik kalkınma amacıyla hazırlanmış çalışmalardır. 1933-1963 yılları arasında hazırlanan yabancı uzman raporlarında, kamu yönetimi yapısındaki iyileştirmeler, ekonomik alanda yaşanabilecek sorunların çözümünde mutlak suretle yapılması gereken reformlar olarak görülmüştür. Bu raporların hemen hemen hepsinde bazı ortak sorunlar dikkat çekmektedir. Öncelikle bütün yabancı raporlarda kamu yönetiminin aşırı şekilde merkeziyetçi yapısı ve kamu personel sistemi eleştirilmiştir. Raporlarda, merkeziyetçi yapının ve kamu personel sistemindeki sorunların hemen her alanı etkilediği (ekonomik gelişme ve kalkınma gibi) bu konularla ilgili sorunların hemen giderilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yerli ve yabancı raporlarda sıklıkla yetki ve imza devrinin kamu yönetimi yapısından kullanılmadığı vurgulanmıştır. Yerli ve yabancı raporlar, merkeziyetçiliğin ve aşırı kırtasiyeciliğin çözüm noktası olarak yetki ve imza devrini göstermişlerdir. Bu iki faktörün mutlak surette kamu yönetimi yapısında yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Son olarak yerli ve yabancı raporlarda en çok kamu personel sistemi hakkında eleştiriler yapılmıştır. Personel sisteminin; özlük hakları (maaş, emeklilik vb.) açısından, personelin sınıflandırılması açısından, görevde yükselme açısından, personelin işe alımı ve hizmet içi eğitimi açısından, personelin niteliği açısından birçok soruna sahip olduğu yabancı raporlarda belirtilmiştir. Raporlarda Türkiye'nin kamu hizmetlerinin sunumunda daha verimli ve etkin bir sisteme sahip olmak istiyorsa mutlaka kamu personel sistemini rasyonel ilkeler çerçevesinde yeniden dizayn etmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca raporlarda kamu personelinin gerek işe alımında gerekse işe alındıktan sonra siyasi baskı altında kaldıkları. Bu baskılar nedeniyle kamu hizmetlerinin görülmesi sürecinde çeşitli sorunlar yaşandığı belirtilmiştir. Siyasi baskıların kesinlikle kamu personeli üzerinde kurulmaması ve bu durumu engellemek için gerekli önlemlerin alınması yerli ve yabancı raporlarda sıklıkla vurgulanmıştır.

2.2.2. Mülki İdare Araştırmaları

Mülki idare araştırmaları, belirli dönemlerde uzman bir kadro tarafından, belirli bir bölge ya da ülkenin tamamında “mülki idare yapısı” üzerine yapılan araştırmalardır. Bu kapsamda 1957, 1966, 1976, 1978, 2001 ve 2013 yıllarında MİAR’lar yapılmıştır.

İlk MİAR, 1957 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ve New York Üniversitesi arasında yapılan iş birliği ile hazırlanmıştır. Bu araştırma, Türkiye’deki kaza ve vilâyet idaresi üzerine yapılmıştır. Araştırmanın amacı, kaza ve vilâyet idaresi ile ilgili mevcut durumun ve sorunların belirlenmesidir. Bu çerçevede dönemin valilerine ve kaymakamlarına birer anket gönderilmiştir. 1957 yılında 66 adet il bulunmaktadır. Anketlere, 66 il valisinin 45’i cevap vermiştir. Yine 493 kaza kaymakamından 393 tanesi anketi doldurmuştur.²⁰⁴

Araştırmada dikkat çeken nokta, mülki idare amirlerinin görev sınırları ile ilgili olarak yapılan değerlendirmedir. Bu bölümde kaza ve vilâyet idaresinin merkezi ve sınırlarında yapılan değişikliklerin sıklığı, değişiklik nedenleri belirtilmiştir. Yine kaza ve vilâyetlerin genişliği konusunda görüşler belirtilmiştir²⁰⁵. Araştırmada “*Kaza ve Vilâyet İdarelerinin Halk ile Münasebetleri*” başlığı altında mülki idare amirlerinin karşılaştıkları zorluklar anlatılmaktadır. Mülki idare amirleri genel olarak halkın konuştuğu farklı diller (Kürtçe gibi) nedeniyle, siyasi baskılar sonucu ve batıl inançlar nedeniyle sorunlar yaşamıştır.²⁰⁶ Araştırmada kaza ve vilâyetlerdeki personel sayısı, personel durumu ve personel sorunları belirtilmiştir.²⁰⁷ Personel sayısındaki eksiklik, nitelikli personel bulmada yaşanan sorunlar mülki amirlerce sık sık vurgulanmıştır. Araştırmada kaymakam ve valilerin görev alanları ile ilgili sorunlar belirtilmiştir.²⁰⁸ Sonuç olarak 1957 yılında yapılan araştırma ile Türk mülki idare teşkilatının mevcut durumu, yapısı ve sorunları belirlenmiştir.

²⁰⁴ A. Ü. SBF ve New York University Graduate School of Public Administration and Social Service Müşterek Yayını, **Kaza ve Vilâyet İdaresi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Yayın No: 8, Ajans Türk Matbaası, 1957, s. 2.

²⁰⁵ A.e., s. 31-39.

²⁰⁶ A.e., s. 51-59.

²⁰⁷ A.e., s. 75-79.

²⁰⁸ A.e., s. 81-113.

Araştırmacılar örneklemin bütününe ulaşmaya çalışmıştır. Elde edilen bulgular ve yapılan çözümlemeler, dönemin mülki idare yapısını yansıtmıştır.

Tam olarak mülki idare sistemini ele almasa da yapıldığı dönemdeki il özel idareleri ve valiler hakkında görüş ve fikir beyan eden bir diğer çalışma da Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma'dır. Bu çalışma Prof. Dr. Fehmi YAVUZ tarafından yapılmıştır. Yavuz, mahalli idarelerin problemlerinin belirlenmesi amacıyla bu araştırmayı yapmıştır. Araştırma 15.09.1964-15.08.1965 tarihleri arasında yapılmıştır. Çalışmanın il özel idareleri ile ilgili olan bölümünde²⁰⁹ valinin görevleri ve idari vesayet konuları ile ilgili yaşanan sorunlar ortaya konulmuştur. Araştırmada, valinin, il özel idare bütçesinin kullanımındaki etkisi, personel ile ilgili yaşanan sorunlardaki rolü ve idari vesayet kullanılması konusundaki görev ve sorumlulukları tartışılmıştır. Araştırmada özellikle idari vesayetin kullanımı ve yaşanan sorunlar, valinin görev ve yetkileri çerçevesinde tartışılmıştır.

Doç. Dr. Arif Payaşlıoğlu öndeliğinde 12.10.1964-12.05.1966 tarihleri arasında merkezi idarenin taşra teşkilatı üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. (**Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme**²¹⁰) Bu araştırma 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda devlet hizmetlerinin, devletin iyi organize olamaması nedeniyle verimsiz ve israflı olduğu görüşünün vurgulanması sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışma, merkezi idarenin ve taşra teşkilatının arasında kopukluğa neden olan faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu çalışma, 1963 yılında yapılan MEHTAP'ta eksik bırakılan bazı konuları tamamlamak için yapılmıştır.²¹¹ Çalışmanın başında, çalışmanın temel düşüncesi açık olarak belirtilmiştir: "*Merkezi hükümet kuruluşlarının mahalli teşkilatlanışı dolayısıyla ortaya çıkan sorunları incelemek, tespit etmek ve çözüm önerileri üretmek.*"²¹² Ayrıca çalışmada alt sorular olarak:

²⁰⁹ Fehmi Yavuz, **Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Ankara Ün. Basımevi, 1966, s. 145-171.

²¹⁰ Arif Payaşlıoğlu, **Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1966.

²¹¹ A.e., s. 2.

²¹² A.e., s. 2.

1. Merkezi idarenin taşra teşkilatı ile olan sorunları nelerdir?
2. Bölge kuruluşlarının yönetimi ve ortaya çıkan güçlükler nelerdir?
3. İl, ilçe, bucak ve köy seviyesine kadar inilmesine gerek olmayan hizmetler birleştirilebilir mi?
4. Toplulukça Kalkınma metodu için bucak ve ilçelerin önemi nedir?
5. Merkezi İdarenin Taşra teşkilatları ile mahalli idareler arasındaki çatışmalar, işbirliği ve koordinasyon nasıl düzenlenir?
6. Merkezi idarenin taşra teşkilatı ve mahalli idareler arasındaki ilişkilerde İçişleri Bakanlığı'nın durumu nedir?²¹³

Payaslıoğlu'nun önderliğinde 20 kişilik bir ekip yaklaşık bir yıllık bir süre içerisinde araştırmayı tamamlamıştır. Araştırmada toplam 48 kurumun (başbakanlık, devlet planlama teşkilat, devlet su işleri genel müdürlüğü vd.) il teşkilatı, ilçe teşkilatı, bucak teşkilatı, köy teşkilatı ve bölge teşkilatlarının olup olmadığı; bu kurumlara bağlı kuruluşların olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.²¹⁴

Araştırma yapıldıktan sonra elde edilen veriler incelendiğinde, çalışmanın dönemin adeta fotoğrafını çektiği söylenebilir. Araştırmada illerin sayıları, alanları, sınırları ve merkezlerinin belirlenmesinde yaşanan sorunlar ortaya konulmuştur. İl olmak isteyen ilçelerin durumu üzerine görüşler bildirilmiştir. Araştırmacılar, il olmak isteyen ilçelerin mevcut durumlarının iyi analiz edilmesi gerektiğini, gereksiz yere ilçelerin il yapılmaması gerektiğini²¹⁵ belirtmişlerdir. Aynı şekilde bölge, il, ilçe, bucak ve köy kuruluşlarının mevcut altyapısı (kamu hizmet binaları, personel ihtiyacı vb.) ele alınmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemde 82 ilçede kaymakam olmadığı belirlenmiştir. Var olan personelin sorunları belirlenerek çeşitli çözüm önerileri ortaya konmuştur.²¹⁶ Taşra teşkilatındaki idari problemler belirlenmiştir. Özellikle 1961 Anayasası'nın 115. maddesinde belirtilen "yetki genişliği" ilkesi çerçevesinde bir tartışma yürütülmüştür. Nasıl bir yetki genişliği olacağı ve bu ilkenin uygulama yönünün havada kaldığı belirtilmiştir.²¹⁷ Çalışma bulgularında valinin yanında kaymakamların da görevlerinin açık ve net bir şekilde belirtilmesi gerektiği söylenmiştir.²¹⁸ Araştırmada taşra teşkilatına sağlanan araç-gereç, insan

²¹³ Payaslıoğlu, A.e., s. 3.

²¹⁴ Kurumların adları için bkz.: Payaslıoğlu, A.e., s. 169-195.

²¹⁵ A.e., s. 32.

²¹⁶ A.e., s. 41.

²¹⁷ A.e., s. 110.

²¹⁸ A.e., s. 119.

kaynağı ve fiziki imkânların yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunların acil olarak giderilmesi gerektiği belirtilmiştir.²¹⁹

Sonuç olarak yapılan bu araştırmada dönemin idari teşkilatındaki yapısal bozukluklar tespit edilmiştir. Bu yapısal bozuklukların nasıl giderileceğine dair çözüm önerileri getirilmiştir. Araştırmada belirlenen sorunların günümüzde taşra teşkilatlarında da görülmesi bazı sorunların kronik hale geldiğinin kanıtı olarak değerlendirilebilir.

1978 yılında Doç. Dr. Sacid Adalı tarafından “Doğuda Hizmet Gören Mülki İdare Amirleri²²⁰” adı altında kapsamlı bir çalışma yapılmıştır. Çalışma; Erzurum, Ağrı, Bitlis, Bingöl, Elazığ, Erzincan, Hakkâri, Kars, Muş, Tunceli ve Van illerini kapsamıştır. Bu araştırmada 9 vali, 111 vali yardımcısı ve 29 kaymakamla mülakat yapılmış; 34 kaymakam ve 12 bucak müdürüyle de anket yapılmıştır. Çalışmada belirtilen illerde görev yapan 86 memur ve 139 vatandaşla mülakat ve anket yapılmıştır.

Çalışmanın yapıldığı dönemdeki imkânlar göz önüne alındığında yoğun emek içeren bir araştırma sürecinin yaşandığı görülmektedir. Ayrıca araştırmaya mülki idare amirlerinin yanı sıra memurlar ve halkın da katılması, çalışmayı çok boyutlu bir yapıya taşımıştır. Çalışmanın bulguları dönemin siyasal ve sosyal yapısını analiz etmiştir. Yapılan analizde mülki idare sistemi ve mülki idare amirlerinin yaşadıkları sorunlar elde edilen veriler ile tespit edilmiştir. Çalışma neticesinde aşağıda belirtilen ana konular hakkında bulgulara ulaşılmıştır:

1. Mülki idare yapısındaki eksiklikler.
2. Bürokratik yapı ile ilgili sorunlar.
3. Mülki idare amirlerinin sorunları: “*Maaş yetersizliği, örgütsel ve bireysel tükenmişlik, yalnızlık duygusuna kapılma ve psikolojik tatminsizlik, aile*

²¹⁹ Payaslıoğlu, A.e., s. 138-143.

²²⁰ Sacid Adalı, **Doğuda Hizmet Gören Mülki İdare Amirleri**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 538, 1978.

*ilişkilerine dair sorunlar, üst makamlar ile ilgili sorunlar, bölgenin kültürel yapısına ayak uyduramama*²²¹” olarak belirlenmiştir.

4. Mülki amirlerin ve memurların görevlerine ilişkin sorunları: “*Çalışanların yetersiz olması, altyapı ve yol sorunu, kırtasiyecilik ve denetimsizlik, siyasi baskılar, bütçe sorunları, personel sayısı eksikliği, personelin yaşadığı konut vb. sorunlar, idarecilerin eğitimindeki sorunlar*” olarak belirlenmiştir.

Araştırmada vatandaşların yaşadığı şu sorunlar tespit edilmiştir: “*Halkın eğitim seviyesinin düşük olması nedeniyle kamu dairelerinde yaşadıkları sorunlar, dil ile ilgili sorunlar ve memurların kötü davranışları.*”²²²

Sonuç olarak Adalı’nın yapmış olduğu çalışma diğer çalışmalarla kıyaslandığında önemli ipuçları barındırmaktadır. Öncelikle çalışma Doğu bölgelerinde yaşanan terör sorununun başlangıcından kısa süre önce yapılmıştır. Araştırma sürecinde mülki amirler ile halk arasında yaşanan iletişim kopukluğu açıkça ortaya konmuştur. Memurların halka kötü davranışları, halk ile yapılan görüşmelerde en çok şikâyet edilen konu olmuştur. Adalı’nın çalışması bölgedeki sorunların çözümü açısından yol gösterici olmuştur. Ayrıca araştırma sonucunda, bu bölgelerde görev yapacak mülki amirlerin, bölgenin kültürü (özellikle konuşulan dil) hakkında gerekli bilgiye sahip olmaları gerektiği sıklıkla vurgulanmıştır.

Türkiye’de mülki idare ile ilgili bir diğer araştırma, Kurthan Fişek editörlüğünde 1976 yılında yapılan çalışmadır. Çalışma giriş ve 3 bölümden oluşmaktadır. Eserin giriş bölümünde İlber Ortaylı, kamu yönetimi yapısına hâkim olan sorunların kökenlerini Osmanlı Devleti’nde aramaktadır. Bu bölümde Ortaylı, mülki idare sisteminde yaşanan sorunlara tarihsel bir bakış açısıyla sunmuştur. Ortaylı, özellikle Tanzimat Dönemi üzerine yaptığı tartışmada dönemin en önemli sorunlarının başında “nitelikli personel yetersizliği” olduğunu vurgulamıştır.²²³ Ortaylı, nizamnameler dönemi ile modernleşme sürecinin kâğıda döküldüğünü

²²¹ Adalı, A.e., s. 41-42.

²²² A.e., s. 42.

²²³ Kurthan Fişek vd., **Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sistemi ve Sorunlar**, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 1976, s. 16.

böylece günümüzdeki idari yapının ve mülki idare amirliği sisteminin temellerinin atıldığını belirtmiştir.²²⁴

Giriş bölümünden sonra eserin birinci bölümünde genel olarak Cumhuriyet Dönemi mülki idare amirliği sistemi ele alınmıştır. Bu bölüme Gencay Şaylan, “Mülki İdarenin Belirleyici Özelliği Merkezcilik” başlıklı yazısında yönetsel merkezçiliğin dönüşümünü Cumhuriyetin İlanı’ndan 1970’li yıllara değin tartışmaktadır. Şaylan birinci bölümdeki ikinci yazısında mülki idare amirlerinin denetim ve yetki alanına önemli ölçüde etki eden “siyasal yönetsel alanın bütünleşmesi” konusunu tartışmaktadır. Şaylan bu tartışmayı, “mülkiyet tabanının yönetim yapısına yansıma biçimlerini siyasal-yönetsel ilişkiler” çerçevesinde yürütmüştür. Çelik Aruoba, birinci bölümde mülki amirlerin gelir kaybı-statü kaybı arasındaki doğrusal ilişkiyi istatistiksel kaynakları kullanarak incelemiştir. Son olarak birinci bölümde Artun Ünsal Osmanlıdan itibaren mülkiye-harbiye ayrışmasını kolluk kuvvetleri ve denetim üzerinden tartışmıştır.²²⁵

Eserin ikinci bölümünde beş ana başlık altında mülki idare amirliğinin nicel görünümü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ali Eke ve Şinasi Aksoy yazılarında mülki idare amirlerinin rol anlayışlarını şekillendiren faktörleri tartışmışlardır. Bu faktörlerin temel olarak; halkın beklentileri, sosyo-ekonomik beklentiler ve yasalar olduğu belirlemişlerdir. Metin Kazancı bu bölümde, halkın mülki idareye bakışı ve beklentileri üzerine bir araştırma yazısı yazmıştır. Bu çerçevede halkın beklentilerinin mülki idare amirlerince karşılanıp karşılanamayacağı sorusu yazıda tartışılmıştır. Mümtaz Soysal, bu bölümdeki yazısında planlı kalkınma dönemi ile mülki idare amirliği sistemi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Cahit Tutum, bu bölümdeki yazısında mülki idare sistemi ve yasalar arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Yazıda, yasaların, mülki idare sistemi ve mülki idare amirlerine olan etkileri tartışılmıştır. Son olarak bu bölümde Salih Ak; iktisadi bir bakış açısıyla istatistiksel yöntemleri de kullanarak mülki idareden beklenen hizmet ile gerçekleştirilen hizmet arasındaki ilişkiyi ölçmeye çalışmıştır.

²²⁴Kurthan Fişek vd., **A.e.**, s. 19.

²²⁵**A.e.**, s. 66-90.

Üçüncü bölümde Kurthan Fişek, bir alan araştırması ve sonrasında elde edilen veriler çerçevesinde mülki idare amirliği sisteminin ve taşradaki yöneticilerin sorunları üzerine bir değerlendirme yapmıştır. Bu bölümde iki ayrı anket çalışması yapılmıştır. Bu anketler ile mülki idare amirlerinin mesleklerine ilişkin düşünceleri ve mülki idare amiri olup meslekten ayrılanların ayrılma nedenleri analiz edilmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak yapılan bu çalışma; mülki idare sistemi ile ilgili kapsamlı ve çok disiplinli bir çalışmadır. Çalışma sonucunda elde edilen çıkarımlar günümüzde dahi geçerliliğini korumaktadır.

23.08.2000 tarihinde İçişleri Bakanlığı ve Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi arasında yapılan bir anlaşma ile mülki idare araştırması yapılmasına karar verilmiştir. Bu araştırma sonucunda iki önemli eser ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Doç. Dr. Cahit Emre'nin editörlüğünde “İyi Yönetim Arayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği” başlıklı eserdir. İkincisi ise “Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Beklentileri” başlıklı eserdir.

“İyi Yönetim Arayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği”, başlıklı çalışma gerek araştırma kapsamı gerekse araştırma yöntemi açısından dikkat çekici bir eserdir. Bu çalışmada öncelikli olarak kapsamlı bir literatür ve mevzuat incelemesi yapılmıştır. Sonrasında 1776 mülki idare amirine (görevde olan, merkez valileri ve yurt dışındaki mülki idare amirleri dâhil) anket gönderilmiştir. Bu anketlerden 1140 tanesi yanıtlanmıştır. Yani yaklaşık olarak mülki idare amirlerinin %64’ü anketi tamamlamıştır. Bu veriler, istatistik programları ile analiz edilmiştir. Anketler ışığında çalışma 2 ana bölüm ve 8 alt bölümden oluşmuştur. Birinci ana bölüm başlığı olarak “Mülki İdare Amirliği” seçilmiştir. Birinci ana bölümün ilk alt başlığında Türkiye’de mülki idare amirliğinin sayısal görünümü, farklı kaynaklardan derlenen veriler ile tablo ağırlıklı olarak ortaya konulmuştur.²²⁶ Birinci ana bölümün ikinci alt başlığında mülki idare bürokrasisinin toplumsal-ekonomik görüntüsü karşılaştırmalı bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu alt bölümde mülki idare amirliği mesleğinin, mesleği icra edenler gözüyle kamu yönetimindeki değişim ve dönüşüme karşı tavırları analiz edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca mülki idare amirliğinin sosyo-

²²⁶Cahit Emre vd., *İyi Yönetim Arayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği*, Ankara, Türk İdari Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No:1, 2002, s. 35-42.

ekonomik görüntüsünde ortaya çıkan farklılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Birinci ana bölümün diğer alt başlığında mülki idare amirliğine giriş ve adaylık süreci irdelenmiştir. Bu alt bölümde mülki idare amiri adaylarının seçimi ve sonrasındaki eğitim süreci tartışılmıştır. Birinci ana bölümün son alt bölümünde ise mülki idare amirliği mesleği; statü, konum ve benimsenme açısından çok yönlü olarak incelenmiştir.

İkinci ana bölümün başlığı olarak “Mülki Yönetim Sistemi” seçilmiştir. Bu ana bölüm, dört alt bölümden oluşmuştur. Bu ana bölüm ve alt bölümlerinde genel olarak mülki idarenin yaşadığı sorunlar ve bu sorunların nasıl giderileceği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede mülki idare amirlerinin; görev, örgütsel yapı, yetki ve sorumluluk, mevzuattan kaynaklanan sorunlar, siyasi süreçler, ekonomik sorunlar, atama ve yer değişikliği ile ilgili sorunlar, asker-mülki idare amiri yetki paylaşımı sorunu, mülki idare amirlerinin hizmet ile ilgili sorunları, mahalli idareler ile ilgili sorunların neler olduğu ve nasıl giderileceğine dair konular tartışılmıştır.²²⁷

Sonuç olarak bu çalışma geniş bir literatür taraması ve anket yolu ile birincil kaynaklardan elde edilen verilerin analiz edilmesi ile oluşturulmuştur. Çalışma mülki idare sistemi ve mülki idare amirlerinin yaşadığı sorunların belirlenmesi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmanın sonuç bölümünde değişim çağında kamu yönetiminde yaşanan dönüşümün mülki idareyi ve mülki idare amirlerini nasıl etkileyeceği tartışılmıştır. Bu tartışma ile mülki idare sistemi ve mülki idare amirlerinin kamu yönetiminde yaşanan değişim karşısında alacakları pozisyon tartışılmıştır.

“Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Davranışları”²²⁸ adlı araştırma Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi’nde MİAR çalışmaları esnasında yapılan toplantılar sonucunda ortaya çıkmıştır. Çalışma ekibi²²⁹ “Halkın gözünden mülki idare amirliği ve mülki idare sistemi nasıl algılanıyor?” sorusunun cevabını bulmak amacıyla ek bir çalışma yapılması gerektiği konusu üzerine uzlaşya

²²⁷ A.e., s. 215-245.

²²⁸ Cahit Emre vd., **Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Davranışları**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı Yayın No: 1, 2003.

²²⁹ Doç. Dr. Cahit Emre, Prof. Dr. Tayfun Özşen, Arş. Gör. Koray Karasu, Metin Özügürlü.

varmıştır. Bu çerçevede 21.02.2001 tarihinde İçişleri Bakanlığı ile ek bir anlaşma yapılarak ‘‘Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Davranışları’’ başlıklı çalışmanın yapılmasına karar verilmiştir.

Çalışmada toplumun farklı kesimlerinden kişiler ve kurum temsilcileri ile 1600 anket yapılmıştır. Bu anketlerin 1586’sı analiz edilmiştir. Ayrıca çalışmada toplumun farklı kesimlerinden kanaat önderleri, sendika temsilcileri, baro temsilcileri, siyasi parti temsilcileri vb.²³⁰ 1580 kişi ile mülakat yapılmıştır. Mülakatların amacı, araştırmanın birincil kaynakları (yani anketler) ile ölçülemeyen değer yargılarının belirlenmesidir. Mülakat yapılacak il ve ilçeler seçilirken ‘‘Mülki İdare Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği’’ndeki sınıflama göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede iller dört, ilçeler altı sınıfa ayrılmış belirlenen yerlerde anket ve mülakatlar yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler ışığında halkın mülki idare sistemine, mülki idare amirlerine, devlete ve kamuya bakışı değerlendirilmiştir.²³¹

Sonuç olarak çalışmada; halkın mülki idareden büyük beklentilerinin olduğu, mülki idare amirlerinin halk ile bütünleşmesi gerektiği, mülki amirlerin eğitimi konusu, mülki idare amirlerinin sorunlarının neler olduğu ve mülki idare amirlerinin meslekleriyle bağlarını kuvvetlendirecek adımların atılması gerektiği tespit edilmiştir.²³²

27.04.2013-10.05.2013 tarihleri arasında İçişleri Bakanlığı’nın desteği ile anket ve görüşme yöntemleri kullanılarak bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın amacı, ‘‘İçişleri Bakanlığı’nın ve mülki idarenin kamuoyu ve toplum gözünde imaj ve itibarının nasıl algılandığının analiz edilmesi’’²³³ olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede akademisyenlerden oluşan bir ekip tarafından 35 ilde 3050 kişiyle anket ve yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırma sonucunda toplanan veriler analiz edilerek çeşitli çıkarımlar elde edilmiştir. Verilerin toplanması esnasında anketlerde üç gruba ilgili sorular sorulmuştur. Bunlar: Valiler, İçişleri Bakanlığı ve Kaymakamlardır. Soruların hazırlanmasında bu üç gruba karşı vatandaşların algısı ölçülmeye çalışılmıştır.

²³⁰ Görüşülen kişiler ve bağlı oldukları kuruluşlar için bkz: Emre vd., **A.e.**, s. 25.

²³¹ **A.e.**, s. 31-55.

²³² **A.e.**, s. 118-121.

²³³ Orhan Gökçe vd. **Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı (Vatandaş Algısı-Rapor:1)**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2013, s. 5.

İçişleri Bakanlığı'na yönelik vatandaş algısının ölçülmesinde genel olarak vatandaşların: “bakanlık hakkındaki yargıları, bakanlık tarafından sunulan hizmetler, bakanlığa güven, bakanlık-vatandaş ilişkisi, bakanlığın politika ve projelerinin değerlendirilmesi²³⁴” konuları hakkındaki algısı ölçülmeye çalışılmıştır. Mülki idare amirlerine (kaymakam ve valiler) yönelik algının ölçülmesinde genel olarak: vatandaşların vali ve kaymakamlara yönelik “yargıları, beklentileri, konum ve statülerine bakışları, hizmetlerine ilişkin değerlendirmeleri, performanslarına yönelik düşünceleri ve memnuniyetleri²³⁵” konularına değinilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular şu şekildedir²³⁶: İçişleri Bakanlığı denilince vatandaşların akıllarına ilk olarak “emniyet” gelmektedir. İçişleri Bakanlığı vatandaşın gözünde, köklü ve güvenilir bir kurum olarak algılanmaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın eylemlerinin vatandaşın yararına olduğu görüşü büyük çoğunlukça belirlenmiştir. Yapılan anketlerde %47'lik bir çoğunluk İçişleri Bakanlığı'na; insan haklarının korunması, şiddetin önlenmesi ve huzurun sağlanmasında güvendiklerini belirtmiştir. Fakat %53 bir kısım bu konuda İçişleri Bakanlığı'na güvenmemektedir. 10-15 yıl öncesine (araştırma 2013'te yapılmıştır) göre ülkenin daha huzurlu ve güvenli olduğuna dair görüş belirtenlerin oranı % 50'de kalmıştır. Araştırmaya dâhil olan kişilerin %71'i son yıllarda ülkede şiddet, hırsızlık, soygun, dolandırıcılık, kapkaç, eşini darp etme ve öldürme gibi olayların arttığını belirtmiştir. Dikkat çeken bir diğer bulgu ise vatandaşların mülki amirlere olan güveni ile ilgilidir. Vatandaşlarla yapılan anket ve görüşmelerde güvenilen kamu görevlileri sıralamasında vali 10. sırada kaymakam ise 12. sırada yer almıştır. Vali ve kaymakamların tanınırlık oranı % 50'nin altında kalmıştır.²³⁷ Araştırmada, kurumlara duyulan güven ile kişilere duyulan güvenin doğru orantılı olduğu, bu nedenle mülki amirlerin seçimi konusuna dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine araştırmada mülki idare amirlerinde aranan özellikler şu şekilde tespit edilmiştir:

- 1.Tarafsız, adil, tutarlı, dürüst, güvenilir olma,
- 2.Halka yakın olma,

²³⁴Gökçe vd., A.e., s. 5-10.

²³⁵A.e., s. 5-10.

²³⁶A.e., s. x-xix.

²³⁷A.e., s. x-xix.

3. İletişime açık olma,
4. İnsan haklarına saygılı olma,
5. Yöre sorunlarına vâkıf olma,
6. Çevre sorunlarına duyarlı olma,
7. Çözüm odaklı olma, toplumsal değerlere saygılı ve bağlı olma.²³⁸

Araştırmada ilgi çeken bir diğer bulgu ise il düzeyinde vatandaşların, yerel yöneticileri (belediye başkanları) öne çıkarmasıdır. Araştırmaya katılanların %46,6'sı kendilerini, belediye başkanına daha yakın hissettiklerini belirtmiştir. Katılanların sadece % 12,5'i kendilerini valiye yakın hissettiklerini belirtmiştir. Fakat bu durum vatandaşların mülki idareyi dışladıkları anlamına gelmemektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında araştırmada, vatandaşların İçişleri Bakanlığı ve mülki idare amirleri üzerine olan algıları ölçülmüştür. Çalışma örneklem sayısının büyüklüğü, alan araştırmalarını içermesi ve ilk elden verileri toplaması nedeniyle mülki idare konusunda ufuk açıcı olmuştur. Çalışma, elde edilen birikim ve yapılan analizlerle mülki idare sistemi ve mülki idare amirliği ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır.

Sonuç olarak MİAR'lar yapıldıkları dönemdeki mülki idare sistemine yönelik sorunların tespit edilmesini sağlamışlardır. Bu araştırmaların hem alandan veri alınarak hem de uzman bir ekipçe yapılması sorunların tespit edilmesini kolaylaştırmıştır. MİAR'ların hepsinde mülki idare ile ilgili bazı ortak sorunlar belirtilmiştir. Öncelikle belirtilen en önemli sorun, mülki idare amirlerinin psiko-sosyal yönleridir. Araştırmalarda bu mesleği seçen kişilerin örgütsel yıpranma ve tükenmişlik sendromuna yakalanma risklerinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Mülki amirlerin devamlı halk tarafından gözetim altında tutulmaları, yaptıkları davranışların halk tarafından takip edilmesi, mülki amirlerin üzerinde psikolojik bir yük oluşturmaktadır. Zaten mülki idare amirlerinin hatıralarında da birçok vali, bir mülki amirin en kısa zamanda evlenmesi gerektiği aksi takdirde çeşitli dedikodulara mahal verecek bazı davranışların halkça yanlış anlaşılıp çeşitli sorunlar çıkabileceğini belirtilmişlerdir.

²³⁸Gökçe vd., A.e., s. xii.

MİAR’larda belirtilen ortak sorunlar arasında “siyasi baskı” en başta yer almaktadır. Yerel siyasetçilerin vali ve kaymakamları siyasi baskı ile kendi istekleri doğrultusunda yönlendirmek istedikleri, araştırmalarda mülki amirlerce belirtilmiştir. Yerel siyasetçiler isteklerinin yapılmaması halinde görevden aldırma ya da başka yere tayin gibi baskılar nedeniyle mülki amirler bağımsız ve tarafsız olarak çalışmamaktadırlar. Bu sorun her MİAR’da görüşme ve mülakat yapılan mülki amirlerce sıklıkla vurgulanmıştır. Özellikle mülki amirlerin atama ve yükselme işlemlerinde siyasi baskıların oldukça etkili olduğu belirtilmiştir. Mülki amirlerle - özellikle valilerle- yapılan görüşme ve anketlerde merkez valisi olma ve diğer illere atanmada rasyonel ilkelerin belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yine mevzuattaki aksaklıklar ve çakışmalar nedeniyle yaşanan sorunlar mülki amirlerce sıklıkla dile getirilmiştir. Mülki idare konusunda yeni bir kanun çıkarılmadan önce diğer kanunlara bakılmalıdır. Çünkü önceki kanunlara bakılmadan çıkarılan kanunlar çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Mülki idare ile ilgili bir kanun bir konuda farklı bir şey emrediyor iken bundan habersiz çıkarılan bir kanun başka bir şeyi emredebilmektedir. Bu durum mülki amirleri zor durumda bırakmaktadır. Araştırmalarda sıklıkla dile getirilen diğer sorunlar: Aşırı merkeziyetçilik, kırtasiyecilik, yetki genişliğinin etkin kullanılamaması, imza ve yetki devrinin az kullanılmasıdır. Mülki amirler öncelikle aşırı merkeziyetçilik nedeniyle istedikleri gibi verimli hareket edemediklerinden yakınmışlardır. Devamlı merkezin denetiminde olmak, beraberinde merkeze bağımlı olmayı gerektirmektedir. Merkeze özellikle maddi açıdan bağlı olmak, gerekli yatırımların yapılamamasına neden olmaktadır.

Aşırı kırtasiyecilik nedeniyle kamu yatırımlarının düzenlenmesi, planlanması ve yapılması da uzun süreler almaktadır. Bu durum mülki alanın yönetilmesini hem güçleştirmekte hem de halkın mülki idareye olan güvenini sarsmaktadır. MİAR’larda ortak vurgulanan bir diğer sorun, il ve ilçe kurulurken siyasi ve popülist politikaların kullanılmasıdır. Bir yerin il ya da ilçe olması için o yerin demografik, ekonomik ve sosyal durumu göz önüne alınmalıdır. Aksi halde sadece siyasi yaranma ve popülizm için yapılan il ve ilçeler her açıdan geri kalmaktadır. MİAR’larda ayrıca il ve

ilçelerin her kademesinde gerekli büro araç ve gereçlerin eksikliği ile yetişmiş nitelikli personel eksikliği de vurgulanmıştır.

MİAR’larda mülki idare amirlerinin yeni tayin olarak gidecekleri yeri gitmeden önce kültürel yönden araştırmaları gerektiği de belirtilmiştir. Yeni görev yerlerinde çalışacak mülki amirler herhangi bir kültür şoku yaşamayıp halk ile aralarında çeşitli sorunlar çıkmaması için mutlaka gidecekleri yerin kültürel, dinsel ve sosyolojik yapısı ile ilgili gerekli bilgiyi edinmelidirler. Son olarak MİAR’larda mülki amirlerde olması gereken bazı olmazsa olmaz özelliklerden bahsedilmiştir. Bunlar: Halka yakın olma, görev yapacağı yeri iyi bilme, tarafsız ve adil olmasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TARİHSEL ARKA PLAN

Türkiye’deki mülki idare sistemini analiz edebilmek için sistemin tarihsel süreç içerisinde geçirdiği evreleri incelemek gerekmektedir. Çalışmanın tarihsel arka planının tartışılacağı bu bölümde Tablo.6’da belirtilen dönemlendirme çerçevesinde bir yol izlenecektir.

Tablo.6: Tarihsel Arka Plan Dönemlendirmesi

1	Nizamnameler Dönemi (1839-1876): 1839–1876 Nizamnameler Dönemi: Eyaletler Sisteminde Meclisler (Muhassıllık Meclisleri)-Eyaletten Vilâyete Geçiş.
2	1876-1921 Dönemi: 1876 Anayasası, 1913 tarihli İdare-İ Umumiye-İ Vilâyet Kanunu, 1921 Anayasası.
3	1923-1960 Dönemi: 1924 Anayasası, 1926 Teşkilatı Mülkiye Kanunu, 1927 tarihli 5858 sayılı Umumi Müfettişlik Teşkiline Dair Kanun, 1929 tarihli 1426 sayılı Vilâyet İdaresi Kanunu, 1930 tarihli 1700 Sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu, 1949 tarihli 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu.
4	1961-1982 Dönemi: 1961 Anayasası ve Mülki Yapı, 1965 tarihli Devlet Memurları Kanunu, 1971 ve 1973 Anayasal Düzenlemeleri, 1982 Anayasası ve Mülki İdari Yapı.
5	1983-2002 Dönemi: 1985 yılı 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun, 1986 tarihli Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer Değiştirme Yönetmeliği, 1987 tarihli Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.
6	2002 Sonrası Dönem: 2002 tarihli Mülki idare Şûrası, 5216 Büyükşehir Belediye Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu, 2006 tarihli Birinci Sınıf Mülki İdare Amirliğine Yükseltirme Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 643 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 15 Temmuz 2016 Sonrası Süreç ve Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi.

3.1. Nizamnameler Dönemi (1839-1876)

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne miras kalan mülki idare sisteminin temelleri 19. yüzyılda yapılan değişikliklerle atılmıştır. 19. yüzyıl İmparatorluklar için genel olarak “en uzun yüzyıl” olarak adlandırılmaktadır. “En uzun yüzyıl” nitelemesi imparatorlukların yaşadığı sancılı süreçleri betimlemek amacıyla kullanılmıştır. 19. yüzyıl, modern devletlerin ortaya çıkmaya başladığı yüzyıldır. Ortaylı'nın dediği gibi Türkiye'deki siyasal ve sosyal kurumların yönetim zihniyetini ve yapısını iyi kavrayabilmek için son dönem Osmanlı modernleşme sürecinin iyi bilinmesi gerekmektedir. Çünkü, “19.yy. bütün Osmanlı camiası için en sıkıntılı, en hareketli, en yorucu asırdır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin geleceğini hazırlayan en önemli olaylar ve kurumlar bu yüzyılın tarihini oluşturmaktadır.”²³⁹ Bu nedenle 19. yüzyıldaki değişim süreçlerini analiz ederken “modernleşme ve modern devlet” kavramlarının incelenmesi gerekmektedir.

Modern devlet kavramı ile ifade edilen, daha “standardize olmuş idari, mali, askeri ve hukuki alanlarda merkezileşmiş, bütüncül yapılardır.”²⁴⁰ Poggy, modern devleti: “Belli sınırları olan bir bölgede yaşayan bir nüfusu idare eden bir organizasyon,(1) aynı toprak sınırları içinde faaliyet gösteren diğer organizasyonlardan farklılaşmış;(2) özerk; (3) merkezileşmiş ve (4) bölümleri birbirleriyle resmi koordinasyon içinde çalışıyor ise devlettir.”²⁴¹ diye tanımlamıştır. Aslında Poggy'nin vermiş olduğu tanım, modern devletin gelişiminin erken döneminde var olan temel özellikleri açıkça belirtmiştir. Poggy, modern devletin özellikleri arasında “merkezleşmeye” ayrı bir önem vermektedir. Poggy, merkezleşmeyi açıklarken devlet örgütünün bir bütün olması gerektiğini vurgulamaktadır. Poggy, devlet örgütünün içerisindeki bütün faaliyetlerin bir

²³⁹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun...* s. 37.

²⁴⁰ Cabir Doğan, “Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkeziyetçi Bürokratik Yapısının Kurulması ve Karşılaşılan Bazı Güçlükler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 33, 2014, s. 55-56.

²⁴¹ Gianfranco Poggi, *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, 2. bs. İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008, s. 27.

merkezden kaynaklanması gerektiğini, bu özelliğin merkezileşmeye neden olduğunu belirtmektedir.²⁴²

Devlet örgütü içerisindeki merkezileşme, 19. yüzyılda değişik şekillerde kendisini göstermiştir. Örneğin, modern devletin yapısal özellikleri; uzmanlaşmış bir memur kadro, güçlü bir merkezi denetim ve sistemli bir kayıt mekanizmasıdır. Osmanlı Devleti'ndeki merkeziyetçi yapılanmanın nedenleri, dönemin konjonktürel yapısı ile açıklanabilir. Osmanlı Devleti'ndeki modernleşme hareketleri batılı ülkelere öykünmek suretiyle gerçekleştirilen ıslahat hareketlerinin devamı olarak da görülebilmektedir. 2. Mahmut ile başlayan süreç Tanzimat Dönemi ile doruk noktasına ulaşarak bürokratik ve merkeziyetçi bir yönetim tarzı, Osmanlı Devleti'nin yönetim sistemi için zorunlu görülmüştür.²⁴³

Osmanlı Devleti için 19. yüzyıl adeta düzenlemeler yüzyılı olarak tarihe geçmiştir. 1839 yılında yayımlanan Tanzimat Fermanı, modern anlamda bir devlet oluşturma en ciddi adımlarından biridir. Tanzimat kelime anlamı olarak “düzenleme-nizamlama-yeniden organize etme” demektir.²⁴⁴ Tanzimat Fermanı, kendinden sonraki düzenlemeler için bir rol model olmuştur. Tanzimat Fermanı ile keyfilikten uzak “teokrasi ile bütünleşmiş mutlak monarşinin” yetkilerini hukuk kuralları ile kısıtlayan bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır.²⁴⁵

Tanzimat Dönemi'ndeki reformlar; idari, siyasi ve mali alanlarda görülmüştür. Bu dönemin reformlarının en belirgin özelliği merkeziyetçilik. Merkezileşmenin oluşturulma çabaları beraberinde merkezi bir bürokratik yapının oluşturulmasını da getirmiştir. Bürokratik yapı her modern devlette olmazsa olmaz olan “keyfilikten uzak, idari işlemlerin yapım sürecinin önceden belirlendiği, uzmanlaşmanın olduğu, rasyonalitenin öne çıktığı” özelliklere sahiptir. Tanzimat Dönemi'ndeki merkeziyetçi yapılanma isteğinin sebebi, topluma bütün alanlarda nüfuz edebilme isteğidir. Osmanlı Devleti'nin merkezileşme süreci çeşitli kurumların oluşturulması ile

²⁴² Poggi, A.e., s. 31.

²⁴³ A.e., s. 55-56.

²⁴⁴ Serdal Fidan vd. “Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi, Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 23, 2011, s. 123-128.

²⁴⁵ A.e., s. 124.

sağlanmıştır. Bu kurumlar “meclisler” olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Devleti’nin merkezi Babıali’de kurulan bu meclisler: “Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliye-1839, Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî-1836, Meclis-i Umur-ı Nâfia-1838, Meclis-i Maarifi Umumiye-1846, Meclis-i Maliyye-1846, Meclis-i Âli-i Tanzimat-1854.” Bu meclislerin genel amacı, merkeziyetçi yapının oluşturulmasını sağlamaktır. Tanzimat’ın bir diğer amacı, halkın yönetim süreçlerine katılmasını sağlamaktır. Halkın yönetsel süreçlere katılmasındaki amaç, demokrasiyi geliştirme çabasının aksine özellikle Avusturya’daki Metternikçi sisteme benzer, merkeziyetçi bir yönetim kurmaktır. Bu merkeziyetçi eğilimin temel amacı ülkedeki yerel güçlerle gelirlerini ıslah edip düzenlenmesidir.²⁴⁶

Tanzimat Dönemi’ndeki merkeziyetçi düzenlemeleri, dönemin farklı ülkelerindeki uygulamalara benzeten yazarlar da vardır. Örneğin Şerif Mardin, Tanzimat Dönemi ve bu dönemde oluşturulmak istenilen teşkilat yapılanmasını 18. yüzyılda Avrupa’da görülen kameralist ²⁴⁷ sisteme benzetmektedir. Mardin, “Baticılık” adlı eserinde kameralizm ve Tanzimat benzerliğini şu şekilde ifade etmektedir:

Tanzimat olarak bildiğimiz, 1839’da Gülhane Hatt-ı Humayun’un ilanıyla başladığı kabul edilen yenilik hareketi, büyük çapta Kameralizm’den esinlenmiştir. Kameralizm’in uygulanmasını görerek Batı’nın özünü burada arayanlar arasında Avusturya Büyükelçisi Sadık Rıfat Paşa’yı ve Tanzimat’ın mimarı Londra elçiliğinde, dışişleri bakanlığı ve sadrazamlıkta bulunan Mustafa Reşit Paşa’yı saymak gerekir. Kameralizm’in bu devlet adamlarına belki en cazip gelen tarafı, **Osmanlı İmparatorluğu gibi dağınık bir ülkeyi birleştirici bir görüntü getirmesiydi.** Osmanlı devlet adamları milli çapta idari, hukuksal ve iktisadi tedbirlerle Osmanlı İmparatorluğunda yüksek sayıda yer alan kültür birimlerini "eritebilecekleri" bir "Osmanlılık" şuuru yaratabileceklerini sanıyorlardı. Bu Osmanlılık düşüncesinin temeli, merkezden idare edilen, bütün birimleri birbirinin eşi bir devlet yapısı kurmaktır.²⁴⁸

²⁴⁶Fidal vd. A.e., s. 124.

²⁴⁷ Kameralizm ile ilgili detaylı bilgi için bkz.: Can Umut Çiner, “Fransız Yönetim Düşüncesinin Gelişimi: Polis Biliminden Örgüt Bilimine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı: 1, 2009, s. 1-22 , Birgül Ayman Güler, **Türkiye’nin Yönetimi-Yapı**, Ankara, İmge Yayınevi, 2009.

²⁴⁸ Şerif Mardin, **Türk Modernleşmesi: Makaleler-4**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991, s. 14-15.

Kameralizm, merkezi bir güce ihtiyaç duyan, güçlü devlet yapısı ve güçlü bürokratik mekanizmayı öngören bir yönetim felsefesidir. Kameralizm'in çıkışı, modern devletin doğuşunun ayak sesleridir.²⁴⁹ Kameralizm'i anlamak modern devletin yönetim felsefesinin anlamak için önemli bir mihenk taşıdır. Kameralizm, merkezde güçlü bir yapının oluşturulması nedeniyle ileri sürülmüş bir ideolojinin oldukça ötesinde bir kavramdır. Kameralizm'in 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başında mutlak monarkların (krallar, çarlar, imparatorlar ya da prensler) yönetsel alanlarını korumak amacı ile mevcut idari yapılarını merkezden taşraya doğru yeniden ve güçlü bir merkezîyetçilik anlayışı ile dizayn etme çabalarıdır. Kameralizm, ideolojik beslenme kaynağı olarak dönemin bilim adamları ve filozoflarından da yararlanmışır. Düşün adamlarının “Bilge Hükümdar” ya da “Filozof Kral” betimlemelerinden yararlanan Kameralizm entelektüel bir yapıya da sahiptir. Bu entelektüel yapının meşruluk zeminin hazırlaması ile gerektiğinde toplumsal düzen ve birlik söylemi ile zora başvuran “despotik-zorba” bir karaktere de sahiptir. Bu nedenle Kameralizm'e “entelektüel despotizm” de denilmiştir.²⁵⁰

Kameralizm, modern devlete geçiş yolunda sadece idari alanda değil ekonomik, sosyal ve mali yönlerden de yeni bir yapılanma ortaya çıkarmıştır.²⁵¹ Kameralizm literatürdeki yaygın yanlış anlatım ile salt mali yönden önermeler sunmuş bir bilgiler bütünü değildir. Aksine, Kameralizmin yönetsel mekanizmaya bürokrat yetiştirme ve idari yapıyı yeniden yapılandırma çabaları açıkça görülmektedir. Bu duruma örnek olarak yönetim bilimleri ile ilgili olan ve ilk kez Almanya üniversitelerinde kurulan “Kameral Bilim” kürsüleri, Kameralizmin bir “Devlet Yönetme Bilimi” olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.²⁵² Kısaca Kameralizmin genel bir tanımlaması yapılacak olursa, “mutlak monarşik devletin yönetim bilgisi” ya da “devletin işleyiş süreçlerinde mali, iktisadi, sosyal ve siyasal

²⁴⁹ Süha Oğuz Albayrak, **Güçlü ve Merkezi Devletin Yönetim Bilgisi: Kameralizm**, YBAD Lisansüstü Seminer Çalışmaları, No: 9, Mayıs 2010, s. 3-4.

²⁵⁰ Durmuş Hocaoglu, “Demokrasi, Kameralizm ve Osmanlıdaki Etkileri”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 8, 1997, s. 375-381.

²⁵¹ Ceyhan Gürkan, “Kameralizm: Merkantilizm ve Fizyokrasi ile Bir Karşılaştırma”, Edt: Fikret Başkaya & Aydın Ördök, **Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü**, Ankara, Özgür Üniversite, 2008, s. 625-650.

²⁵² Ceyhan Gürkan, “Kameralizm: Modern Yönetim ve Maliye Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 110, 2007, s. 218-219.

olmak üzere merkezileşmeyi ve tek tipçiliği öngören yönetim bilgisi” olarak tanımlanabilir.²⁵³ Kameralistler Orta Çağ’ın dağınık yönetim yapısına karşı çıkmış, Orta Çağ’ın yönetsel kalıntılarının ortadan kaldırıp tek merkezli yönetimi kurmayı amaçlamışlardır. ²⁵⁴ Osmanlı Devleti’nin Tanzimat reformları süreci sonrası oluşturmaya çalıştığı düzenin altında yatan ideolojik görüşlerin temelini Kameralizm oluşturmaktadır.

1839 Tanzimat Fermanı ile başlayan reform süreci (özellikle idari alanda) bu tarihten sonra yapılacak olan düzenlemelerin temelini oluşturacaktır. 1839 ve sonrası dönemde idari alanda (özellikle mülki idare alanında) bir kodifikasyon süreci yaşanacaktır. Bu süreç kanun metinleri altında değil, ama nizamname ve talimatnameler yoluyla gerçekleştirilmiştir.²⁵⁵ Tanzimat Dönemi’ndeki reformların taşraya yansması 2 yönlü olmuştur. Bunlar: Taşradaki yerel güçlerin(idarecilerin) ıslahı ve yetkilerinin azaltılması; yönetim süreçlerine Müslim ve gayrimüslimlerin katılabileceği meclislerin açılması. Bu iki hamlenin nedeni taşrayı merkeze bağlamaktır.²⁵⁶

3.1.1. Taşrayı Merkeze Bağlama Hamlesi: Muhassıllık Meclisleri

Tanzimat düzenlemelerinin taşraya yansıyış şekillerinden birisi de muhassıllık meclisleridir. Bu meclislerin esas amacı, mali merkeziyetçiliği sağlayıp gelir düzenini artırmaktır. İltizam²⁵⁷ usulünde görülen sıkıntılar ve halktan gelen şikâyetler üzerine gelirlerde istenilen miktarın yakalanamaması, muhassıllık meclislerini doğurmuştur. Bu meclislerin kimlerden, nasıl ve nerede kurulacağına dair bilgiler 1840 tarihli “Talimat-ı Saniyye” ile belirlenmiştir. Tanzimat sonrası kurulan bu meclislerin en belirgin özelliği, modernleşme sürecine uygun olarak meclis başkanının dinsel bir önderlikle ilgili herhangi bir sıfatı taşıyamasıdır. Meclis başkanları (tam olmasa da) laik idarecilerden seçilmiştir. Ayrıca, meclislere,

²⁵³ Albayrak, **a.g.e.**, s. 3-4.

²⁵⁴ Albayrak, **a.g.e.**, s. 3-4.

²⁵⁵ Nizam Önen-Cenk Reyhan, “Osmanlı Mülki İdaresinde Tanzimat Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme (1839-1859), **KÖK Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Sayı:11/1, 2009, s. 10.

²⁵⁶ Fidan vd. **a.g.e.**, s. 39.

²⁵⁷ Osmanlı Dönemi’nde bir yerin vergisini toplamak için devlete belli bir miktar para ödeyen ve o yörenin vergisini toplama hakkına sahip olan kişi.

gayrimüslim halkın da kendi önderleri ile temsil hakkının verilmesi, meclis üyelerinin seçimle belirlenmesi, bu kurumun önemini artırmıştır. Muhassıllık meclislerinin bu özellikleri, Osmanlı taşrasında halkın, dini farklılık gözetmeksizin yönetsel süreçlere katılmasını hedeflemiştir. Meclislerin yapıları incelendiğinde, seçilmiş üyelerin haricinde atanmış üyelerinde olduğu görülmektedir. Seçimle muhassıllık meclislerine üye olan kişiler millet esasına göre seçilmiştir. Tanzimat dönemindeki muhassıllık meclisleri tam olarak: Muhassıllar, muhassıllara bağlı 2 kâtip üye, hâkim, askeri zabıt, müftü, memleketin ileri gelen güvenilir ve dürüst 4 kişi olmak üzere toplam 10 kişiden oluşmuştur. Gayrimüslim vatandaşların sayıca üstün olduğu yerlerde dini liderler (metropolit) ve 2 kocabaş²⁵⁸ da bu meclislerde üye olarak yer almıştır. Yani gayrimüslim tebaanın çok olduğu yerlerde üye sayısı 13'e çıkmıştır. Muhassıllık meclisleri haftada 2 ya da 3 gün toplanmıştır. Muhassıllık meclisleri kazalarda muhassıl, eyaletlerde müşir²⁵⁹ başkanlığında toplanmıştır.²⁶⁰

Tablo.7: Muhassıllık Meclislerinin Hiyerarşik Yapısı²⁶¹

<u>EYALET MECLİSLERİ</u>	
Toplanma Yeri	Eyalet merkezi olan sancak
Başkanı	Müşir
Üyeleri	Muhassıl: Muhassıl, muhassıla bağlı 2 kâtip, hâkim, müftü, asker zabiti, seçimle belirlenecek dört üye, metropolit ve iki kocabaşı (gayrimüslimlerin olduğu yerlerde)
<u>SANCAK MECLİSLERİ</u>	
Toplanma Yeri	Sancak merkezi olan kaza
Başkanı	Ferik
Üyeleri	Muhassıl: Muhassıl, muhassıla bağlı 2 kâtip, hâkim, müftü, asker zabiti, seçimle belirlenecek dört üye, metropolit ve iki kocabaşı (gayrimüslimlerin olduğu yerlerde)
<u>KAZA MECLİSLERİ</u>	
Başkanı:	Muhassıl
Üyeleri:	Muhassıl: Muhassıl, muhassıla bağlı 2 katip, hâkim, müftü, asker zabiti, seçimle belirlenecek dört üye, metropolit ve iki kocabaşı

²⁵⁸Osmanlı Dönemi'nde Hristiyanların ileri gelenleri.

²⁵⁹Osmanlının son dönemlerinde eyaletlerde en yüksek askeri rütbeli subay (mareşale denk).

²⁶⁰Önen-Reyhan, **a.g.e.**, s. 9-11.

²⁶¹Nizam Önen-Cenk Reyhan, **Mülkten Ülkeye: Türkiye'de Taşra İdaresinin Dönüşümü (1839-1929)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011, s. 126.

	(gayrimüslimlerin olduğu yerlerde)
<u>KÜÇÜK MECLİSLER</u>	
Toplanma Yeri	Muhassıl gönderilmeyen kazalardan 3 ya da 4'ünün birleştirilmesi ile oluşan yer
Üyeleri	Muhassıl tarafından vekil kılınan kişi, müftü, naib ve ahaliden 2 kişi
<u>KÖY MECLİSLERİ</u>	
Üyeleri	Bir veya 2 muhtar (köyün büyüklüğüne göre) imam, kocabaşı (gayrimüslim ahalinin olduğu yerde)

Sencer'in ifade ettiği gibi aslında muhassıllık meclisleri birer “yetki genişliği” uygulaması örneğidir. Meclislerden önce yerel bölgenin ayanları her konuda olduğu gibi vergi toplama konusunda da tek yetkili kişilerdir. Taşradaki ayanlar aynı zamanda mültezimlerdi. Tanzimat düzenlemeleri ile taşradaki mali yetkiler muhassıllık meclislerine geçmiştir. Muhassıllık meclisleri üyeleri, devlet memuru niteliğinde kişilerdir. Devlete bağlı olarak maaş almaktaydılar. Muhassıllar ile birlikte mali açıdan merkezileşme yönünde ciddi adımlar atılmıştır. Bu meclisler ile taşradaki merkezkaç eğilimlere sahip güçler resmi yetki ile donatılmış muhassıllık meclislerine entegre edilip memurlaştırılmak suretiyle ıslah edilmeye çalışılmıştır.²⁶²

Meclislerin yapısına bakıldığında ikili bir yapı ile karşılaşılmaktadır. Muhassıllık meclisleri büyük ve küçük meclisler olmak üzere ikiye ayrılmıştır.²⁶³ Büyük meclisler genel olarak gayrimüslimlerin yaşadığı büyük şehir merkezlerinde (13 kişiden) oluşturulmuştur. Büyük meclislerin başkanı eğer kuruldukları yerde müşir varsa müşir, ferik varsa ferikler olacaktır. Eğer bu iki rütbeden herhangi bir kimse yoksa başkanlık muhassıl-kadı-zaptiye üçlüsü arasında çekilecek kura ile belirlenir.²⁶⁴ Büyük meclislerin yanı sıra kazalarda küçük meclisler kurulmuştur. Bu meclislerin üyeleri ise naib, zaptiye memuru, muhassıl vekili ve halkın ileri gelenlerinden 2 kişi (bu iki kişiden biri gayrimüslim olmalıdır) toplam 5 kişiden

²⁶² Muzaffer Sencer, *Türkiye'nin Yönetim Yapısı*, Ankara, Alan Yayıncılık, 1986, s. 52-55.

²⁶³ Talat Mümtaz Yaman, *Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi*, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1940, s. 96-109.

²⁶⁴ Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi*, Ankara, İmge Kitapevi, 2007, s. 264-265.

oluşturmuştur. Fakat küçük meclisler oluşturulduğundan yaklaşık 1 yıl sonra (1841) de kapatılmıştır.²⁶⁵

Tablo.8: Muhassıllık Meclisleri Üyelerinin Seçim Süreci²⁶⁶

Köyler →	Beşer Kişi →	Sancak merkezinde köylerden gelen kişiler ile kaza önde gelenleri toplanacak, aralarında kura ile 5 kişi seçecek.
 <u>SEÇMENLER</u>		
Şehir için-50 seçmen Orta dereceli yerler için-30 seçmen Küçük yerler için 20 seçmen belirlenir.		
 <u>ADAYLAR</u> Mahkemeye adlarını kaydettirmiş gerekli niteliklere sahip kişiler		

Muhassıllık meclislerine farklı yorum getiren yazarlar da mevcuttur. Örneğin: Muhassıllık meclislerini Fransa’daki departmanlara benzeten Ubicini, Tanzimat’ın en önemli kurumu olarak bu meclisleri göstermiştir. Ubicini, meclislerin çok dinli ve mezhepli yapısını fırsat eşitliği açısından olumlu yönde değerlendirmektedir.²⁶⁷ Yine İhsan Güneş ve Bilal Eryılmaz, Muhassıllık meclisleri ile yerelde ilk seçim deneyiminin yaşandığını ve oluşumun, halkın yönetime katılmasını sağlayan bir girişim olduğunu belirtmişlerdir.²⁶⁸

Önen ve Reyhan, Osmanlı Devleti’ndeki 1839-1859 yılları arasındaki mülki düzenlemeleri ele aldıkları makalelerinde, muhassıllık meclisleri ile ilgili farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Yazarlar, meclislerin, istenilen ve öngörülen seviyede çalışmadığını belirtmiştir. Fakat ilk defa seçim sisteminin yerel düzeyde uygulanmaya başlaması önemlidir. Muhassıllık meclislerinde seçimlik üyelerin olması, “*merkez yerel ilişkilerinde ya da bir başka deyişle merkez ile yerel*

²⁶⁵ Çadırcı, A.e., s. 262.

²⁶⁶ Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 128.

²⁶⁷ M.A.Ubicini, **Osmanlıda Modernleşme Sancısı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998, s. 52-55.

²⁶⁸ Bilal Eryılmaz, “Türk Belediyeciliğinde Demokrasi Geleneği”, **Türkler-Osmanlı Ansiklopedisi**, s. 731; İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi**, Cilt: 1, 1997, s. 40.

egemenler arasında bir denge arayışının göstergesidir. Başka bir ifade ile merkezin valilere karşı yerel güçler ile ittifak arayışlarının bir sonucu olarak ²⁶⁹ ” değerlendirilebilir.

Musa Çadircı ²⁷⁰ muhassıllık düzenlemesinin aslında tam anlamı ile Osmanlı’nın bütün bölgelerinde istenilen seviyede uygulanamadığını belirtmektedir. İstenilen düzeyde muhassıllık meclislerinin uygulamaları sadece merkeze yakın ve Babıali’nin denetiminde bulunan yerlerde uygulandığını belirtmiştir. Bu görüşten farklı olarak Stanford Shaw, meclislerin Avrupa ve Anadolu topraklarında etkin olarak çalışmaya başladığını belirtmiştir. Shaw eserinde, 1840 yılında Avrupa’da 9 büyük, 21 küçük meclisin çalıştığını belirtmiştir. Yine Shaw buna ek olarak 1841 yılı başlarında Anadolu’da 41 tanesi büyük ve 580 küçük meclis olmak üzere 621 meclisin çalıştığını belirtmiştir. ²⁷¹

Muhassıllık Meclislerinin işleyişi ve Osmanlı yönetim yapısına olan etkileri literatürde tartışmalı bir konudur. Bu tartışma yukarıda belirtilen Çadircı, Ortaylı ²⁷² ve Shaw’ın görüşlerinde de görülmektedir. Muhassıllık meclislerinin etkinliği konusunda Çadircı’nın “Muhassıllık Meclislerinin işlevsizliği” görüşü literatürde biraz daha ağır basmaktadır. Çünkü merkezden yapılan düzenlemeler Osmanlı Devleti’nin coğrafi ve kültürel yapısı ele alınmadan hazırlanmıştır. Demokratik kültürün henüz Osmanlı Devleti’nde oturmaması ve meclislerin yerel güçlerin egemenliğinden kurtulamaması yapılan düzenlemeleri etkisizleştirmiştir. Fakat muhassıllık meclislerinin oluşum sürecinde seçimlik üyelerin yönetsel süreçte yer alması demokratik gelişim için önemli bir adım olarak okunabilir.

²⁶⁹ Nizam Önen-Cenk Reyhan, **Osmanlı Mülki İdaresinde Tanzimat...** s. 10.

²⁷⁰ Musa Çadircı, Osmanlı İmparatorluğu’nda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşması 1840-1864, Derleyen: Tülay Coşkun, **Tanzimat Sürecinde Ülke Yönetimi**, Ankara, İmge Kitapevi, 2007, s. 274-275.

²⁷¹ Stanford J. Shaw, “The Origins of Representative Government in the Ottoman Empire: An Introduction to the Provincial Councils, 1839-1876” , **Near Eastern Round Table 1967-1968**, Edt: R. B. Winder, New York, 1969, pp. 53-142.

²⁷² İlber Ortaylı, **Türkiye Teşkilatı ve İdare Tarihi**, 3. bs., Ankara, Cedid Neşriyat, 2008, s. 408.

3.1.2. 1841-1852 Düzenlemeleri

Taşrayı merkeze bağlama hamlesi olarak kurulan “Muhassıllık Meclisleri” istenilen amaçlara ulaşamamıştır. Muhassıllık meclisleri, kendilerinden beklenen vergi gelirlerinin altında gelir toplamışlardır. İstenilen amaçlara ulaşamaması beraberinde yeni düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu çerçevede 1842-1849-1852 ve 1858’de çeşitli nizamnameler ile düzenlemeler yapılmıştır.²⁷³ Yapılan düzenlemeler doğrudan mülki idare yapısını ve mülki idare amirlerini etkilemiştir. Bu düzenlemelerin arkasındaki temel neden, vergi gelirlerindeki azalıştır. Özellikle 1839-1840 yılları arası vergi gelirlerinde dikkate değer bir düşüş yaşanmıştır. Bu dönemde vergi gelirlerinde yaşanan azalmayı anlamak için iki faktörün irdelenmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki, vali-muhassıl mücadelesidir. Muhassılların valiyi ikame eder davranışlarda bulunması, taşrada ikili bir mülki idare amiri yapısının oluşmasına neden olmuştur.²⁷⁴ İkinci faktör ise, yerel güçlerin (taşradaki nüfuzlu kişilerin) güçlerini kaybetmemek için muhassıllık meclislerine karşı olumsuz propaganda yapmalarıdır. Muhassıllık meclislerinin başarısızlığında bu iki faktör önemli bir rol oynamıştır. Muhassıllık meclislerinden istenilen verimin alınamaması sonucunda 1841 ve 1842 yıllarında çıkarılan nizamnameler ile çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler hem mülki idare yapısını hem de mülki idare amirlerini etkilemiştir. Bu düzenlemeler ile yapılanları şu şekilde özetlenebilir:²⁷⁵

- 1.Muhassıllık meclisleri kaldırılmıştır. Bu meclislerin yerine eski sistem olan iltizam sistemi tekrar getirilmiştir.
- 2.Taşradaki muhassıllık meclisleri “Eyalet Meclisleri” olmuştur.
- 3.Eyalet ve sancak meclisleri “Memleket Meclisleri” olarak anılmaya başlanmıştır.
- 4.1841’de Meclisi Vâlâ kararı ile küçük meclisler kaldırılmıştır.
- 5.1842’de önemli bir gelişme olarak “Kaza” idari bir birim olmuştur. Bu düzenleme ile idari teşkilat yapısı eyalet-sancak-kaza şeklinde değiştirilmiştir.

²⁷³ Önen-Reyhan, *Mülkten Ülkeye...* s. 132-136.

²⁷⁴ *A.e.*, s. 132-136.

²⁷⁵ Özetin yapıldığı eser için bkz.: Önen-Reyhan. *A.e.*, s. 132-136.

6.Kazaları yönetecek olan “kaza müdürlerinin” seçiminde düzenlemeye gidilmiştir. Bu düzenlemeye göre kaza müdürlerinin yörenin ileri gelenleri tarafından seçileceği ve bu seçimlere kaymakam ve valilerin müdahale etmeyeceği belirtilmiştir.

1841-1842 düzenlemeleri incelendiğinde bu düzenlemelerin amacının muhassıllık meclisleri ile çıkan sorunların giderilmesi olduğu açıkça görülmektedir. Düzenlemelerin en temel amacı, vergi gelirlerinin artırmaktır. Bunun yanında taşradaki meclislerin “Memleket Meclisleri” olarak devam etmeleri, merkezi yönetimin muhassıllık meclislerinden tam olarak da vazgeçemediğini göstermektedir. 1841-1842 düzenlemelerinde en dikkat çekici nokta günümüzde ilçe olarak adlandırılan kazaların idari bir birim olarak kabul edilmesidir. Ayrıca kaza müdürlerinin seçim usulü de dikkat çekicidir. Kaza müdürlerinin seçiminde yörelerin ileri gelenlerinin aktif rol oynaması ve bu sürece mülki idare amirlerinin (kaymakam ve valileri) müdahale edememeleri, merkezin taşıyıcı kendine bağlama hamlesi olarak okunabilir.

1841-1842 düzenlemelerinden sonraki bir diğer düzenleme 1849 yılında yapılmıştır. 1849 yılında Meclisi Vâlâ’da hazırlanıp yürürlüğü giren “Eyalet Meclisleri Talimnamesi” gerek idari teşkilatta gerekse mülki yapıda önemli düzenlemeler getirmiştir. 1849 Talimatnamesi ve getirdikleri derinlemesine olarak Prof. Dr. Musa Çadırcı tarafından incelenmiştir. Çadırcı, doçentlik çalışmaları esnasında arşivlerde rastladığı bu talimnamenin fark edilmediği ve en az bir “vilâyet nizamnamesi” kadar önemli olduğunu belirtmiştir.²⁷⁶ Çadırcı, eserinde bu talimatname ile gelen düzenlemeleri şu şekilde belirtmiştir:²⁷⁷

1.1849 Talimatnamesi ile mülki idare amirlerinin (kaza, sancak ve eyaletlerde) görevleri, yetkileri ve atama usulleri belirlenmiştir.

2.Talimatnamenin ilk bölümünde Tanzimat Fermanı’nda belirtilen ırk, namus, can ve mal güvenliği ile ilgili hükümler yer almıştır.

²⁷⁶Musa Çadırcı, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eyalet ve Sancaklarda...** s. 274-275.

²⁷⁷A.e., s. 277-285.

3.Talimatnamede, eyalet meclislerinin yapısı, çalışma usulü ve kimlerden oluşacağına dair hükümler verilmiştir. Bu noktada talimatname ile eyalet meclislerinde önemli değişiklikler olmuştur. *“Eyalet meclislerine, meclis başkanı, 2 kâtip ve bir üye doğrudan merkez tarafından seçilecektir. Ayrıca eyalet meclisleri; Vali, defterdar, hâkim, müftü ve halktan seçilen 4 Müslüman ve 1 gayrimüslim temsilciden oluşacaktır.”*²⁷⁸ Meclis toplantıları eyalet merkezlerinde yapılacaktır. Toplantılar cuma hariç her gün yapılacaktır. Herkesin katıldığı önemli toplantıların ise haftada en az 2 kez yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

4. Eyalet meclisi başkanları, çalışmalar esnasında görüşlerini açıklarken hiç kimseden ve hiçbir kurumdan baskı görmeden özgürce fikirlerini açıklayabileceklerdir. Ayrıca meclislere başvuru sürecinde kolaylıklar sağlanarak hiç kimseye haksızlık yapılmayacaktır.

5.Eyalet meclisleri merkezi idare ile halk arasında köprü görevi göreceklerdir. Merkez adına halk ile ilgili çıkarılan her türlü tebliği, emir, ferman vb. metin mecliste okunacaktır. Bu tür belgeler halkın anlayacağı dilde yalın olarak halka duyurulacaktır. Bu konuda meclisler sorumludur.

6.Meclisler kaymakam, kaza müdürü gibi mülki idare amirlerinin görevlerinin gerektirdiği işlemleri yapıp yapmadıklarını denetleyecektir. Ayrıca vergilerin toplanması ve dağıtımı sürecinde yolsuzluk ve usulsüzlük yapıp yapılamadığını da meclisler denetleyecektir.

7.Toplumsal huzurun ve refahın sağlanması için gerekli olan asayiş önlemlerinin alınması da meclislere bırakılmıştır. Bu çerçevede kolluk kuvvetlerinin kullanımı ve denetimi meclislere verilmiştir. Kolluk kuvvetlerinin görevlerini icra ederken halka zulmetmemeleri ve bu sürecin denetlenmesi meclislere bırakılmıştır. Ayrıca tutukluların gerektiği gibi muamele görmesi ve yolların güvenliğinin sağlanması da meclislere bırakılmıştır.

²⁷⁸ Musa Çadircı, **Osmanlı İmparatorluğu’nda Eyalet ve Sancaklarda...** s. 277.

8.Toplumsal huzurun sağlanabilmesi için yiyecek ve içecek maddelerinin esnaf tarafından satışı yapılırken kullanılan ölçü aletlerinin kontrolü, “narhın²⁷⁹” belirlenmesinde gereken dikkatin gösterilmesi, herhangi bir yerde karantina durumu olursa orada gereken önlemlerin alınması görevleri meclislere bırakılmıştır.

9.Vergilerin toplanması ve tasnif edilmesi sürecinde ortaya çıkabilecek yolsuzlukların engellenmesinde meclisler görevlendirilmiştir.

10.Meclisler, kendi görev alanlarında bulunan ve kamuya ait olan köprü ve çeşme gibi yapıların bakım ve onarımı 2000 kuruşa kadar yapacaklardır. Hatta çok önemli bir bakım ve onarım işi olursa bu miktar 4000 kuruşa kadar çıkarılabilecektir. Fakat bu onarım yapıldığında gerekli bütün evraklar merkeze yollanacaktır.

11.Kaza müdürleri ve kaymakamların aylık ve yıllık harcamalarını gösteren muhasebe defterleri doğrudan merkeze gönderilmesinin yanında bu defterlerin birer örneği meclislere gönderilecektir. Meclisler defterleri inceleyerek herhangi bir sorunun olup olmadığını merkeze bildireceklerdir.

12. Vergi toplama sürecinde personel yetersiz kalırsa halktan gönüllü olarak bu işi yapabilecek nitelikte olanlar meclis tarafından seçilerek görevlendirilecektir.

13.Eyalet meclisleri okulların bakımı, onarımı, açılması; zirai verimin artırılması için tarla, bahçe, bağ vb. yerlerin ekiminde ve hasat sürecinde zararlı olabilecek haşerelerin ilaçlanması, yapılacak binaların denetimi, cadde, yol ve sokakların genişliği ve temizliği konularında yetkili kılınmıştır.

14. “Adam öldürme, yol kesme ve hırsızlık” gibi asayiş olaylarında eğer kaymakam sancak merkezlerinde herhangi bir çözüm yolu bulamazsa bu tip olayların çözümüne meclisler bakacaktır.

15. 1849 tarihli talimatnamenin belki de en önemli kısmı 9. bölümüdür. Bu bölümde kaza ve sancak yönetimi ile ilgili önemli düzenlemelere yer verilmiştir. Bu bölümde sancaklarda çıkacak sorunların sancaklarda oluşturulacak “sancak meclislerinde”

²⁷⁹ Tüketiciyi korumak için bazı yiyecek ve içecek maddelerinin fiyatlarının idare tarafından belirlenmesi. İdarenin belirlediği zorunlu fiyat.

çözüleceği, diğer önemli sorunların ise “eyalet meclislerinde” çözüleceği belirtilmiştir. Fakat kaymakam ve kaza müdürleri eyalet meclislerine çözüme kavuşturulması amacıyla gönderdikleri her olayı valiye bildirmek zorunda idiler.

16. Kaza müdürleri ve diğer maliye memurlarının hazineden para kaçırmamaları için gerekli denetim meclisler tarafından yapılacaktır. Ayrıca eğer kaza müdürleri görevden alınırsa halkın bildiği ve sevdiği birisi meclis tarafından vekil olarak atanacaktır. Atama işlemi ve kimin atandığı merkeze bildirilecektir. Eğer aranan nitelikte atanacak birisi bulunamaz ise bu atama merkezden yapılacaktır.

1849 yılında yayımlanan yönetmelik -yukarıdaki maddeler görüldüğü gibi- önemli düzenlemeleri içermektedir. Yönetmelik incelendiğinde, mülki idare amirlerinin sahip olduğu birçok yetki, meclislere devredilmiştir. Yönetmelik kısaca, mülki idare amirlerini yetki bakımından zayıflatmıştır. 1849 Yönetmeliği birçok yetkiyi meclislere devretmesine karşın yine de istenilen amaçlara ulaşılmasını sağlayamamıştır. Rüşvet ve irtikâp bir türlü engellenememiş, gerekli denetim sistemi bir türlü kurulamamıştır. Meclislerin başarısız olmasında meclise seçilen üyelerin nitelikleri önemli bir faktör olmuştur. Meclislere sahtekâr, rüşvetçi ve dolandırıcı kişiler seçilmiştir. Bu kişiler, meclislerin kamu yararı çerçevesinde hareket etmesi yerine, kendi çıkarları çerçevesinde hareket etmesi için çaba göstermişlerdir. Çadircı, 1849 Yönetmeliğinde özellikle bir noktanın altını çizmiştir. Diğer mülki idare amirlerine nazaran vali, bu yönetmelikle safdışı bırakılmıştır. Valilerin görevlerinin çoğunun meclislere devredilmesi ile valilerin yaşanan olaylara sadece seyirci kaldığını belirtmiştir²⁸⁰. Meclis Başkanları bu yönetmelik ile doğrudan merkezden atandığı için vali gibi algılanmışlar ve bu doğrultuda hareket etmişlerdir. Fakat meclislerde istenilen amaçlara ulaşılabilmesi hatta eski sisteme nazaran daha kötü sonuçlar ortaya çıkması eskiye dönüşü mecbur kılmıştır. Eskiye dönüş ile kastedilen mülki idare amirliği sisteminin tekrar etkin hale getirilmesidir.²⁸¹ 1849 düzenlemesi ile mülki idare amirliği sisteminin önemi anlaşılmış ve kurum tekrar güçlendirilmeye başlamıştır.

²⁸⁰ Musa Çadircı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Eyalet ve Sancaklarda...* s. 284.

²⁸¹ A.e., s. 285.

1849 düzenlemesinin neden olduğu sorunların giderilmesi için 1852’de yeni bir düzenleme yapılmıştır. 1852 düzenlemesi, mülki idare amirliğinin yeniden güçlendirilmesi olarak yorumlanabilir. 1852 düzenlemesi ile öncelikle valiler, “muhassıllar, mal müdürleri, kaza meclisi üyeleri, nahiye meclisi üyeleri, zabıtalının” idari amiri olmuşlardır²⁸². Valiler ayrıca bu kişileri azledebilme yetkilerine tekrar kavuşmuşlardır. Valiler tekrar asayişten sorumlu hale getirilmiştir. Eyalet Meclisi Başkanlarının eskisi gibi merkezden atanma usulünden vazgeçilmiştir. Mülki idare yapısı “kaza-sancak-eyalet” şeklinde düzenlenmiştir. Yine önemli bir gelişme olarak hiçbir eyalete bağlı olmayan “müstakil liva” terim olarak ilk kez mülki idare yapısında belirtilmiştir. Diğer yandan *“doğrudan merkeze bağlı müstakil sancakların idaresi mutasarrıflara, eyaletlere bağlı sancakların idareleri kaymakamlara ve kazaların idareleri de müdürlere bırakılmıştır.”*²⁸³

3.1.3. 1856-1864 Düzenlemeleri

1856-1864 yılları arasındaki üç önemli düzenleme, mülki idare yapısını doğrudan etkilemiştir. Bunlar: Islahat Fermanı, 1858 düzenlemesi ve 1861 tarihli Cebel-i Lübnan Nizamnamesi’dir. 1853-1856 yılları arasında süren Kırım Savaşı sonrasında özellikle İngiltere ve Fransa’nın baskısı ile Islahat Fermanı ilan edilmiştir. Bu fermanda mülki idare ilişkin bazı hükümler yer almıştır. Bu hüküm eyalet ve liva meclisleri ile ilgilidir. Eyalet ve liva meclislerine üye seçiminde, gayrimüslim tebaanın seçim sonuçlarına hile karıştırılmadan, güvenilir bir şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu madde ile gayrimüslim tebaanın yönetsel süreçlere katılımında güvence tahsis edilmeye çalışılmıştır.²⁸⁴

Islahat Fermanı’ndan sonra 1858 yılında bir talimatname yayımlanmıştır. Talimatnamenin adı “1858 Tarihli Vülat-ı Nizam ve Mutasarrıf-ı Kiram ile

²⁸²Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 143.

²⁸³Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 143.

²⁸⁴Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 146.

Kaymakamların ve Müdürlerin Vezafını Şamil Talimat²⁸⁵ tır. Bu talimat ile gelen yenilikleri şu şekilde özetlenebilir:²⁸⁶

1. Bu talimatname ile ülkenin; eyalet, liva, kaza ve karye (köy) olmak üzere 4 bölüme ayrıldığı görülmektedir. Yine talimatta bu idari birimlerin başında mutasarrıf, vali, kaymakam ve müdürlerin görev ve yetkileri belirtilmiştir. Talimatnamede o dönemde livaların başında bulunan mülki idare amirlerinin kaymakam, kazaların başında bulunan mülki amirlerin de müdür diye belirtildiği görülmektedir. Ayrıca bir eyalete bağlı bulunmayan livaların başında bulunan mülki amirlere de mutasarrıf denildiği görülmektedir.

2. Talimatnamede valilerin merkez yönetimin eyaletteki temsilcileri oldukları ve bu temsilin derecesinin tam ve kesin olduğu vurgulanmaktadır. Bu temsil yetkisi çerçevesinde vali:

- Eyaletteki memurlar üzerinde geniş denetim ve gözetim yetkisi
- Memurları tayin etme, zabıta kuvvetlerini işe alma yetkisi
- Eyaletle ilgili imar, ziraat ve ticaret ile ilgili görevleri vardır.

3. Gayrimüslim liva mutasarrıf vazifelerinin eyalet valilerinin vazifeleri ile aynı olduğu açıkça belirtilmiştir.

4. Liva kaymakamları ile kaza müdürlerinin vazifeleri de valilerinkine benzemektedir. Fakat kaymakamlar vali; müdürler ise kaymakamlara bağlı olup belli istisna haller dışında hükümet merkezi ile aralarında herhangi bir temas ve iletişim yoktur.

5. Valiler eyaletlerde ortaya çıkan asayiş sorunlarının (özellikle eşkıya saldırılarında) giderilmesi için gerekli bütün yetkilerle donatılmıştır. Vali bu konuda gerekli bütün tedbirleri almak ile yükümlüdür. Vali özellikle eşkıya ile mücadelede gerekli personelin istihdam edilmesinden de sorumludur. Vali eyaletlerdeki her türlü asayiş

²⁸⁵Vecihi Tönük, **Türkiye’de İdari Teşkilatı**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Seri: 3, Sayı: 1, 1945, s. 116-131. Bu bölümdeki maddeler Tönük’ün eserinden derlenerek hazırlanmıştır.

²⁸⁶1858 tarihli talimatnamenin tam metninin özeti Vecihi Tönük’ün eserinde hazırlanmıştır.

olayından dolayı merkeze karşı sorumludur. Vali, asayiş ile ilgili yaptığı bütün faaliyetleri merkeze bildirmek zorundadır.

6. Kaymakamlar ve kaza müdürlerinin vergi toplaması sürecinde rüşvet ve irtikap gibi olumsuz davranışları sergilememeleri için vali gerekli tedbirleri alıp bu tedbirleri ve yaptığı denetimi merkeze bildirmek zorundadır.

7. Kaza müdürlerinin görevlerini eksik yapmaları ya da yapmamaları durumunda bunların görevden alınmasında ve tekrar yeni güvenilir bir kaza müdürünün bulunmasından vali sorumludur.

8. Sancak kaymakamlarının sancakta bulunan memurların amiri olduğu onları denetleme görevlerinin olduğu belirtilmektedir. Sancak kaymakamları, eyalet valilerine bağlıdır ve onlardan aldıkları emirleri yerine getirir.

9. Kaymakamlar görev alanlarında toplanacak olan vergilerin adaletli, düzgün ve sistemli bir şekilde toplanmasından sorumludur. Kaymakamlar asayiş konusunda sürekli valiyi bilgilendirmekle görevlidirler.

1858 Talimatnamesi, mülki idare amirlerin görev ve yetki yönünden güçlendirildiği görülmektedir. Özellikle asayişin sağlanması ve vergilerin toplanması konusunda merkez adına karar alma yetkisine sahip kılınan valiler, merkezin taşradaki “gölgesi” konumuna gelmiştir.

1858 Talimatnamesi’nden sonraki gelişme 1864 tarihli Cebel-i Lübnan Nizamnamesi’dir. Bu nizamname, 1864 Vilâyet Nizamnamesi’nin yayımlanmasından kısa bir süre önce yayımlanmıştır. Nizamname, Lübnan gibi çok uluslu ve çok dinli bir bölgeyi düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır. Lübnan’da idari düzenlemeleri kaçınılmaz kılan olayların nedeni mezhepsel²⁸⁷ çatışmalardır.²⁸⁸ Bu

²⁸⁷ Olcay Özkaya Duman, “Bir Orta-Doğu Buhranı Cebel-i Lübnan Olayları, (1860-61)” **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2006, s. 3-6.

²⁸⁸ Lübnan tarihsel süreç içerisinde Hristiyan ve Müslümanların bir arada yaşadığı bir bölgedir. Lübnan’da Hristiyan Katolik mezhebinin benimsenmiş “Maruniler”; Grek-Ortodokslar; Katolikler ve Ermeniler nüfusun dinsel farklılıklarını oluşturmuştur. Yine Müslümanlar içerisinde Sünni ve Şii gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar içerisinde en yaygın olan mezhep Dürzilik’tir. Kısaca belirtmek gerekirse Müslüman ve Hristiyan gruplar içerisinde Marunî ve Dürzi gruplar çoğunlukta bulunmaktadır. Bu çok kültürlü yapı içerisinde sıklıkla çatışmalar meydana gelmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Özkaya Duman, **A.e.**, s. 3-6.

süreçte 1841 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. 1841 yılında temel nedeni egemenlik mücadelesi olan “Marunî-Dürzi” çatışması meydana gelmiştir. 1841 yılında Lübnan’da yönetime hâkim olan Marunî Şihab ailesi ile çeşitli nedenlerle sürgüne gönderilen ve geri dönen Dürzi aileleri arasında çatışma başlamıştır. Sürgüne gönderilen ve geri dönen Dürzi aileler, eski itibar ve imtiyazlarını geri istemişlerdir. Şihab ailesinin talepleri geri çevirmesi üzerine 1841 yılında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. Çatışmalar sonrası düzen bozulmuş ve yaşanan can kayıpları nedeniyle Osmanlı Devleti, Cebel-i Lübnan’a karşı bazı tedbirler almıştır. Osmanlı Devleti, ilk önlem olarak Cebel-i Lübnan’ı doğrudan merkeze bağlamıştır. Merkez tarafından atanan bir paşa yönetiminde söz sahibi olacak o zamana kadarki yönetim sistemi rafa kaldırılacaktır. Bir paşanın idaresinde, ortaya çıkan sorunların giderileceği düşüncesinin kısa süre sonunda işe yaramayacağı ortaya çıkmıştır. Özellikle merkezden atanan Ömer Paşa’nın idaresinden memnun olmayan halk sık sık şikâyet etme yoluna gitmiş ve yönetimden memnun olmadıklarını belirtmiştir. Merkezden atanan bir paşanın yönetimi ile istenilen sonuçların elde edilemeyeceğinin anlaşılması üzerine yeni bir yönetim tarzının gerekliliği ortaya çıkmıştır.²⁸⁹

Yeni yönetim tarzı yapılan tartışmalar sonucu “İki Kaymakamlı Yönetim” şeklinde formüle edilmiştir. Bu düzenlemeye göre “Lübnan, Sayda eyaletine bağlı 2 kaymakamlığa ayrılmış ve her bir idari ünitenin başına Dürzi ve Marunîlerden seçilmiş kişiler atanmıştır.”²⁹⁰ Kaymakamların atanmasında yetkili kişi olarak Sayda valisi görevlendirilmiştir. Sayda valisi tarafından atanacak kaymakamlar, vergilerin toplanması ve merkeze aktarılmasında kurallara bağlı kalacaklar fakat, idari işlerde daha rahat davranacaklardır. Kısacası vali, mali işler hariç kaymakamlara çok müdahale etmeyecektir.²⁹¹ Bu yeni yönetim düzeni, Lübnan içindeki çatışmaları sona erdirememiştir. 1845’te 1841’dekine benzer bir iç çatışma yaşanmıştır. Bu çatışma kısa süre içerisinde Osmanlı güçleri tarafından bastırılmıştır. Sorunun tamamen

²⁸⁹Erdoğan Keleş, “Cebel-i Lübnan’da İki Kaymakamlı İdari Düzenin Uygulanması ve 1850 Tarihli Nizamname”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 43, 2008, s. 133-135.

²⁹⁰Erkan Tural, “Minyatür Bir Tanzimat Ülkesi: Lübnan ve 1861 Vilayet Nizamnamesi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2005, s. 77.

²⁹¹Lütfi Özcan-Abdülkadir Aksoy, “Tanzimat dönemi Taşra Politikalarının Cebel-i Lübnan Örneğinde Analizi”, **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 26, 2013, s. 108.

çözülmesi için yabancı devletlerin de sürecin içinde bulunduğu bir çözüm yolu önerilmiştir. Bu süreçte Osmanlı Devleti yönetsel sürecin ve sistemin revize edilmesi için dönemin Dış İşleri Bakanı Şekip Efendi'yi Lübnan'a göndermiştir. Şekip Efendi yaptığı gözlemler sonucu, bazı önemli değişikliklerin yapılması gerektiğini belirtmiştir²⁹². Şekip Efendi öncelikle ikili kaymakamlık sisteminde yaşanan sorunları gözlemleyerek işe bu sistemin revize edilmesinden başlamıştır. Şekip Efendi yönetimde merkeziyetçiliği sağlamak amacı ile kaymakamların atama yetkisini elinde bulunduran Sayda valisinden bu yetkiyi almıştır. Artık Lübnan'a kaymakamlar merkezden atanacaktır. Şekip Efendi, iki kaymakamlıkta birer meclis oluşturulmasını bu meclislerde yöreye ait bütün unsurların temsil edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Şekip Efendi, Lübnan gibi çok kültürlü ve dinli bir bölgede her kesimin temsil edildiği meclislerin varlığını şart görmüştür. Meclislerin başkanı kaymakam olacaktır. Kaymakamın olmadığı zamanlarda meclise onun tayin ettiği bir vekil başkanlık edecektir. Şekip Efendi tarafından kurulması öngörülen meclislerin, aynı zamanda yargılama yapması da öngörülmüştür. Bu nedenle mecliste temsil edilen her gruptan bir kişi üye olduğu grubun hukuk işlerinden anlaması gerekmektedir. Bu hukuktan anlayan kişinin “kadı” olarak adlandırılacağı belirtilmiştir. Ayrıca kurulacak olan meclislerdeki kişilerin memur niteliğinde olacağı ve maaş alacakları belirtilmiştir. Meclisler idari işlerde yeterince yetkili olmayıp sadece kaymakamların kendilerine gönderdikleri işler hakkında görüş bildireceklerdir.²⁹³ Sonuç olarak Şekip Efendi'nin yapmış olduğu gözlemler sonucunda yapılan düzenlemeler Lübnan'daki “kaza meclislerini karma meclisler” şeklinde yeniden yapılandırmıştır. Böylece meclisler, “12 üyeden oluşacak mecliste, İslam dininden, Marunî, Rum Ortodoks ve Katolik Hristiyanlardan ikişer kişi ve mütevalilerinden bir kişi olacak; kaymakamın olmadığı durumlarda bir vekil seçilecek; son olarak Şekip Efendi'nin önerisi ile kadılar sınav ile meclise seçilecektir.”²⁹⁴ Şekip Efendi'nin gözlemleri sonucu yapılan düzenlemeler ile Lübnan kısa süreli de olsa yönetsel anlamda bir durgunluk yaşamış ve karmaşanın önüne geçilmiştir. Fakat 1860'ta yeniden Dürzi-Marunî çatışmasının çıkması ile

²⁹²Tural, a.g.e., s. 79.

²⁹³Tural, a.g.e., s. 79.

²⁹⁴Tural, a.g.e., s. 79.

Lübnan’da iç düzenin sağlanması işine Avrupalı devletler de karışmıştır. Bu süreçte İngiltere, Osmanlı, Prusya, Rusya, Fransa ve Avusturya devletlerin temsilcilerinden oluşan “Avrupa Komisyonu” kurulmuştur. Komisyon “Lübnan Nizamnamesi”ni hazırlamıştır. Bu nizamnamenin son hali 9 Haziran 1861’de İstanbul’da beş büyük devletin temsilcilerinin toplanması ile imzalanmıştır. Önen ve Reyhan, nizamname ile yapılan düzenlemeleri şu şekilde özetlemiştir:²⁹⁵

1. Cebel-i Lübnan bölgesine özerk bir statü verilmiştir.
2. Cebel-i Lübnan bölgesinin yönetiminin başına Hristiyan bir mutasarrıf getirilmiştir.
3. Mutasarrıfın yanında Cebel-i Lübnan bölgesinde bulunan her cemaatin bir temsilcisi bulunacaktır.
4. Cebel-i Lübnan’ın idaresi için merkezi bir meclis kurulacak, bu mecliste Cebel-i Lübnan’daki her gruptan iki kişi bulunacaktır.
5. Kurulacak meclis mali konularda (vergi gelir ve giderleri konusunda) çalışacaktır. Ayrıca mutasarrıfa gerekli konularda danışmanlık yapacaktır.
6. Cebel-i Lübnan 6 kazaya ayrılacaktır. Her kazada cemaatler tarafından seçilen 3 ila 6 üyeli bir kaza idare meclisi bulunacaktır.
7. Kazalar, etnik bakımdan türdeş olmayan nahiyelere bölünecektir. Her nahiyede her cemaatin kendi sulh yargıcı olacaktır.
8. Hristiyan mutasarrıf, Bâb-ı Âli tarafından atanacaktır. Bu mutasarrıf Bâb-ı Âli’ye bağlı kalacaktır.
9. Hristiyan mutasarrıf “müşir” unvanını taşıyacaktır. Görev süresi ise üç yıl olacaktır.

1861 Cebel-i Lübnan Nizamnamesi 1864 yılında bazı küçük değişiklikler geçirmiştir. Bu değişiklikler sonucunda 06.09.1864 tarihinde tekrar çıkarılmıştır. Cebel-i Lübnan Nizamnamesi’nin son haline mutasarrıfın yetkilerini genişletici bazı düzenlemeler eklenmiştir.

Sonuç olarak; Cebel-i Lübnan bölgesi için yapılan düzenlemelerin, dönemin şartları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Tanzimat Fermanı sonrası

²⁹⁵ Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 150.

yaşanan karışıklıklar, Bâb-ı Âli'nin istediği sonuçların ortaya çıkmaması, peşine Islahat Fermanı'nın çıkması ve süreçte birçok nizamname ile yerel meclislerin yönetsel süreci ılımlaştırma amacı ile kullanılmaları... Yapılan bütün düzenlemeler esas olarak taşranın merkez bağlanma çabalarından başka bir uğraş değildir. Fakat Lübnan bölgesi ve bu bölgede yapılan düzenlemeler, Osmanlı Devleti'nin yaşadığı sorunların çözümü öncesi adeta bir “staj dönemi” olmuştur. “Staj dönemi” benzetmesi ile kastedilen, çok dinli ve çok kültürlü bir coğrafya olan Lübnan'ın yönetsel açıdan durulmasının sağlanması için alınan önlemlerin diğer Osmanlı coğrafyalarında kullanılabileceği düşüncesidir. Bu açıdan bakıldığında, Lübnan Nizamnamesi'nin son halinden kısa bir süre sonra “Osmanlı Vilâyet Nizamnamesi” yayımlanmıştır. Osmanlı Vilâyet Nizamnamesi hazırlanırken Cebel-i Lübnan Nizamnamesi'nden yararlanılmıştır. Bu açıdan bakıldığında Cebel-i Lübnan'da yaşananlar ve sonrasında düzenin sağlanması için çıkarılan talimatnameler, Osmanlı Devleti'nin genel Osmanlı coğrafyası için yapmayı planladığı yönetsel dönüşümden önce önemli bir tecrübe sağlamıştır.

3.1.4. 1864-1876 Düzenlemeleri

1839 Tanzimat Fermanı'ndan 1864 yılına kadar gerek yerel gerekse bölgesel düzeyde çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler yapılırken dönemin sorunları göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca Osmanlı genelinde yapılan teftişler sonucunda elde edilen bilgiler, yapılan düzenlemeleri etkilemiştir. Osmanlı idarecileri bütün ülkeyi kapsayan mülki bir düzenlemenin gerekliliğine dair düşüncelerini Cebel-i Lübnan Nizamnamesi'nin hazırlanması sürecinde ifade etmişlerdir. Bu çerçevede 7 Kasım 1864 tarihinde Vilâyet Nizamnamesi²⁹⁶ yayımlanmıştır.

Nizamname, 1 giriş ve 5 ana bölüm olmak üzere toplam 78 maddeden oluşmaktadır. Giriş kısmında ilk beş madde mevcuttur. Giriş kısmındaki ilk ibarede bundan sonra eyaletlerin adının vilâyet olacağı yazmaktadır. Yine aynı şekilde ilk

²⁹⁶Nizamnamenin ilk 65 maddesinin Latince transkripsiyonu için bkz.: Tönük, **a.g.e.**, s. 149-164. Nizamnamenin tam metni için bkz.: Erkan Tural, “Bir Belge: 1861 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilayet Nizamnâmesi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 13, Sayı: 2, Nisan 2004, s. 110-120.

beş maddede mülki idare birimleri sayılmıştır. Nizamnameye göre mülki idari taksimat vilâyet, liva, kaza ve karye olarak belirlenmiştir.²⁹⁷ İlk beş maddeye göre vilâyetin başında vali, livanın başında mutasarrıf, kazanın başında kaymakam bulunacaktır.²⁹⁸ Giriş kısmında en dikkat çeken unsur dördüncü maddededir. Madde de: “Her kazâ kurâya münkasım olup her karyede aşağıki bendlerde beyan olunan vechle bir idâre-i belediyye olacaktır. Bazı kurânın ictimâ’ından hâsıl olan küçük daireler hasbe’l-mevkii müstakil kazâ olamayıp diğer bir kazâyâ ilhaken idâre olunur ve bunlar nahiye î’tibâr kılınır.”²⁹⁹ denmektedir. Maddede açıkça görüldüğü gibi “nahiye” birimi ilk defa idari teşkilat yapısına girmiştir. Fakat, Önen ve Reyhan’ın belirttiği gibi bu madde hariç nizamnamenin diğer maddelerinde nahiye ile ilgili herhangi bir ifade bulunmamaktadır. Nahiye idaresi ileride dış baskılar sonucu oluşturulacaktır.³⁰⁰ Nizamnamenin 6. ve 15. maddeleri arasında il idaresinde görevli memurlar belirtilmiştir. Bu memurlar: Vali, mektupçu, defterdar, dış işleri memuru, bayındırlık memuru, ticaret ve ziraat memurudur³⁰¹. Vilâyette görevli memurların görevlerine bakıldığında Defterdarın vilâyetteki vergi ve işlerinden sorumlu olduğu görülmektedir. Defterdar, Maliye Bakanlığına bağlıdır. Mektupçu, vilâyetlerdeki evrak kayıt işlemlerinden sorumludur. Mektupçunun kendisine ait bir kalemi vardır. Vilâyete gelen her türlü resmi evrakın tasnifi, muhafazası ve kaydı mektupçu tarafından yapılmaktadır. Bayındırlık memuru (Umûr-ı Nâfia) vilâyetteki bina, yol, köprü, kemer ve geçit gibi yapıların denetimini, keşfini yapacak ve uygulayacaktır. Ticaret ve ziraat memuru ise vilâyetteki ziraat üretimi ve ticaretini denetleyip zabıt altına alacaktır.³⁰²

Vilâyetteki memurların atanma şekli dikkat çekicidir. Vali-mutasarrıf ve kaymakam doğrudan padişah tarafından atanmaktadır. Aynı şekilde mektupçu, defterdar, ziraat ve ticaret memuru, bayındırlık memuru merkezden, Bâb-ı Âli tarafından atanmaktadır. Her ne kadar vilâyet memurları merkezden atansalar da valiye karşı sorumlulukları vardır. Belirtilen memurlar dışında Davison, ‘dış ilişkiler

²⁹⁷Tönük, **a.g.e.**, s. 149; Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**, s. 160-161.

²⁹⁸Tönük, **a.g.e.**, s. 149.

²⁹⁹Tural, **a.g.e.**, s. 110.

³⁰⁰Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**, s. 160-161.

³⁰¹Tönük, **a.g.e.**, s. 150-151; Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**, s. 160-161.

³⁰²Tönük, **a.g.e.**, s. 151.

memuruna (umuru hariciye memuru)' ayrı bir dikkat çekmiştir. Davison, vilâyetlerin dış ilişkiler konusunda elçiliklerle yaptıkları görüşme, yazışma ve antlaşmaların dış ilişkiler memuru tarafından yürütüldüğünü belirtmiştir. Bu memur merkezdeki Dış İşleri Bakanlığı tarafından atanmaktadır. Davison, vilâyetteki memurlar ile vali arasındaki ilişkinin niteliği ile ilgili bazı tespitler yapmıştır. Davison, vilâyetteki bürokratik ilişkilerin (özellikle hiyerarşinin) merkezîyetçilik ile âdem-i merkezîyetçiliğin bir karışımını temsil ettiğini belirtmiştir. Nizamnamede halkın seçimi ancak en alttaki memurlar için (köy muhtarı gibi) söz konusudur. Bütün diğer otorite kanalları doğrudan merkeze bağlıdır. Vali, polislere siyasal ve mali konularda emir verebilmektedir. Bu hiyerarşiye merkezden bakıldığında, valinin kendi inisiyatif ile hareket edebildiği yerlerde, otoritenin âdem-i merkezîleşmesini temsil ederken vilâyetlerden bakıldığında da (vilâyette) önemli bir merkezîleşmeyi temsil etmektedir.³⁰³ Önen ve Reyhan ise vilâyet memurları ve vali arasındaki ilişkinin nizamnamede muğlak kaldığını belirtmişlerdir.³⁰⁴

Nizamnamenin 13. maddesinde vilâyet idare meclislerinden bahsedilmektedir. Maddeye göre, vilâyet idare meclisi, valinin başkanlığında, şer'iyye işleri uzmanı, defterdar, mektupçu, dış işleri müdürü, ikisi Müslüman ikisi gayrimüslim olan halk tarafından seçilen kişiler olmak üzere toplam dokuz kişiden oluşmaktadır. Valinin yokluğunda meclise valinin görevlendireceği bir kişi başkanlık edecektir³⁰⁵. Meclisin görevleri 14. maddede belirtilmiştir. Maddeye göre meclisin görevleri: Maliye, mülkiye, dış işleri, bayındırlık ve ziyaretle ilgilidir. Fakat meclisin hukuk işlerine müdahale etmesine izin yoktur. 15. maddede Alay Beyi³⁰⁶ adında valiye bağlı bir alayın başındaki kişi ile eşdeğer yetkide olan ve vilâyetteki güvenlik işlerinden sorumlu bir birimden bahsedilmektedir.

Nizamnamenin 25. ve 28. maddeleri arasında İl Genel Meclisi'ne benzer bir yapıdan bahsedilmiştir. "Meclis-i Umumi-i Vilâyet" isimli bu meclisin üyeleri, her sancaktan seçilen iki Müslüman ve iki gayrimüslim üyeden oluşacaktır. Meclisin

³⁰³ Roderic H. Davison, **Osmanlı İmparatorluğunda Reform 1856-1876**, 2 bs., İstanbul, Agora Kitaplığı, 2005, s. 153-154.

³⁰⁴ Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**s. 162.

³⁰⁵ Tönük, **a.g.e.**, s. 151.

³⁰⁶ Bu birimin günümüzdeki "garnizon komutanlığı" sistemine benzer bir yapıda olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

başkanı validir. Vali, seçeceği bir kişiyi yardımcısı olarak belirleyecektir. Meclis yılda bir kez vilâyet merkezinde toplantı yapacaktır. Bu toplantılar 40 günü geçmeyecektir. 27. maddede meclisin görevleri şu şekilde sayılmıştır: “vilâyet sınırları içerisindeki yol yapımı, düzeltimi, muhafazası; binaların inşaatı, muhafazası; liva ve kazalarda yol, bina vb. sorunlarla ilgili halkın isteklerinin dinlenmesi, değerlendirilmesi; ticari ve zirai işlerle ilgili önlemlerin alınması; vergi ile ilgili görevler”. Meclise seçilen ve sancaklardan gelen üyeler bağlı bulundukları sancak ile ilgili isteklerini meclise sunacaklardır. Fakat sancak temsilcileri isteklerini vali aracılığı ile meclise sunacaklardır. Valinin belirttiği ve önem gösterdiği konuların görüşülmesi zorunludur.³⁰⁷ Vilâyet Umumi Meclisi incelendiğinde, her ne kadar meclis seçimle gelen kişilerden oluşsa da meclis gündeminin oluşması ve belirlenmesinde valinin ağırlığı açıkça görülmektedir. Sancaktan seçimle gelen temsilcilerin sancakla ilgili konuları meclise sunmak için önce valiye arz etmeleri akıllara günümüzdeki “idari vesayet” uygulamasını getirmektedir.

Nizamnamede vilâyet yönetim yapısından sonra liva yönetim yapısı açıklanmaktadır. 29. maddede livaların başında mutasarrıfların bulunduğu belirtilmiştir. Livalarda ayrıca bir tane muhasebeci ve bir tane tahrirat müdürü bulunmaktadır. 30. madde muhasebecinin görevleri açıklanmıştır. Muhasebeci 30. maddeye göre defterdarın liva versiyonudur. Devam eden maddelerde muhasebecinin kendisine ait bir kaleminin bulunduğu livadaki mali işlerin kaydı ve düzeni muhasebeci tarafından yapılacaktır. Ayrıca livada, her türlü resmi evrakın kaydı ve saklanmasıyla sorumlu olan bir tahrirat müdürünün olacağı belirtilmiştir. 31. madde de liva meclislerinden bahsedilmektedir. Meclis mutasarrıfının başkanlığında, iki Müslüman ikisi de gayrimüslim halk tarafından seçilmiş 4 üye ile tahrirat müdürü, muhasebeci, müftü, gayrimüslim halkın ruhani liderleri ve merkezdeki kazanın kaymakamından oluşmaktadır.³⁰⁸ Liva meclisinin görevleri de eyalet meclisinin görevlerine benzemektedir. Liva meclisinin görevleri: Mülkiye, bayındırlık, ziraat, tapu-tahsil ve maliyedir. Liva meclisleri de hukuki işlere karışmamaktadırlar. 35. maddede merkezi liva kaymakamından bahsedilmektedir.

³⁰⁷Tönük, a.g.e., s.152-154; Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 165-167.

³⁰⁸Tönük, a.g.e., s.154-155; Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**s. 169.

Merkezi liva kaymakamı hem sorumlu olduğu kazanın yönetimini üstlenecek hem de mutasarrıfa yardımcı olacaktır. Merkezi liva kaymakamı ile ilgili konular, mecliste görüşülecektir.³⁰⁹

Nizamnamede liva yönetim yapısından sonra kaza yönetim yapısı açıklanmaktadır. Madde 43'te kazaların başında kaymakamların olduğu belirtilmektedir. 43. maddede "her kazada mülki yönetime, mülki güvenliğe bakmak üzere devlete bağlı bir kaymakamın bulunduğu" belirtilmiştir. Yine kaymakamların birinci derecede mutasarrıflığa bağlı olduğu belirtilmiştir. 44. maddede kaymakamın kazadaki mali işleri düzenleyip merkeze bildirmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca 45. madde de kazalarda gerek hesap işlerinin gerekse resmi evrakların kayıt altına alınması için duruma göre iki tane kaza kâtibinin alınabileceği belirtilmiştir.

Nizamnamenin 46. maddesinde, kaza idare meclislerinde bahsedilmiştir. Meclisin başkanı kaymakamdır. Mecliste; kazanın hâkimi, 3 Müslüman 3 tane de gayrimüslim seçilmiş üye, müftü, kaza kâtibi, gayrimüslimlerin ruhani liderleri bulunmaktadır. Kaza meclisinin görevleri: mülki idare, maliye, güvenlik, bayındırlık, tapu, ziraat ve tahsilattır. Meclisin hukuki işlere müdahale yetkisi yoktur³¹⁰. 49. maddede kazada asayiş için zaptiye askerlerinin olacağı ve bu askerlerin amirlerinin de kaymakam olacağı belirtilmiştir. Zaptiyelerin seçiminde sancak mutasarrıflığının ve zaptiye nizamnamesinin usulleri uygulanacaktır. Kazaların idari yapısı incelendiğinde, yapının, önemli değişikliklere uğradığı görülmektedir. Daha önceki incelenen 1842 Nizamnamesi ile kaza idaresinin başında kaza müdürü var idi. Bu müdürün en dikkat çeken özelliği seçimle iş başına gelmesi idi. Fakat bu durum kaza müdürlerinin yerel güçlerin baskısı altında kalmalarına neden olmuştur. Bu nedenle, vilâyet nizamnamesinde, kazaların başına seçimle gelen bir idarecinin varlığından vazgeçilmiştir. Seçimle gelen bir kişinin yerine merkezden atanan bir kişinin kaza idaresinin başına getirilmesi, Bâb-ı Âli'nin taşrayı merkezin güdümünde tutmak istemesi olarak yorumlanabilir.³¹¹

³⁰⁹Tönük, **a.g.e.**, s.159; Önen-Reyhan, **a.g.e.**, s. 169.

³¹⁰Tönük, **a.g.e.**, s. 156-157.

³¹¹Önen-Reyhan, **a.g.e.**, s.164.

Nizamnamenin 54. ve 66. maddeleri arasında son idari teşkilat birimi olarak köylerden (karye) bahsedilmektedir. İlk olarak 54. maddede muhtarların seçimi konusu ele alınmıştır. Bu maddede nizamnamede belirtilen usullere göre her köy için iki muhtar seçileceği belirtilmiştir. Fakat nüfusu 20 hanenin altında olan köylerde bir muhtar seçilecektir. 55. maddede köy muhtarının seçimden sonra kaza kaymakamına bildirilerek onun emri ile göreve başlayacağı belirtilmiştir. Her köyde muhtarlar, köydeki malların tahsil işinde ve gerekli hususların yerine getirilmesinde, hükümetin temsilcisi olup köylerdeki beledi işlerin görülmesinde yetkilidirler. Her köyde bekçi ve korucular, köyün güvenliği işlerinde muhtara bağlıdırlar. Muhtar bu güvenlik görevlilerini ilgili nizamnamelere göre yönetir. Nizamname'nin 58. maddesinde, köylerde kurulacak ihtiyar meclislerinden bahsetmektedir. Meclisler, her köyde en fazla 12, en az 3 kişiden oluşacaktır. İmamlar ve gayrimüslim tebaanın dini liderleri meclislerin doğal üyesidir. Meclisin görevleri ise 59. maddede belirtilmiştir. Bu maddeye göre meclislerin görevleri: Vergilerin pay edilmesi ve salınması, köyün temizlik ile ilgili işleri, ziraatle ilgili kolaylaştırıcı ve zararları önleyici işlerdir. Köydeki beledi ve zirai işler mecliste görüşülebilmektedir. İhtiyar meclisinde görüşülecek bir konu için mecliste en çok 12, en az 6 kişinin bulunması gerekmektedir. Mecliste görüşülecek bir konunun tarafı gayrimüslim olduğunda, meclisin yapısı gayrimüslim ve Müslüman üyeler açısından eşit olmak zorundadır. Meclise daima muhtarların en yaşlısı başkanlık eder. Muhtarlarla meclis üyeleri bir yıllığına seçilir. Aynı kişilerin tekrar seçilmesinde bir sakınca yoktur. Muhtarların haklarında şikâyet olursa hükümetçe görevden alınabilirler. Aynı şekilde ihtiyar meclisinin talebi ile de görevlerinden azlolabilirler.

Vilâyet Nizamnamesi genel olarak incelendiğinde, Osmanlı idarecilerinin dönemin ruhuna eşdeğer bir düzenleme sürecine girdikleri görülmektedir. 19. yüzyıl sadece Osmanlı için değil, diğer imparatorluklar için de modernleşme sürecinin şiddetli bir şekilde yaşandığı dönemdir. Nizamnamenin tamamı, madde madde ele alındığında bazı çıkarımlar yapılabilir. Nizamname ile ilgi yapılacak birinci çıkarım “kapitalizasyon³¹²” sürecidir. Nizamnamede kapitalizasyon süreci ile ifade edilmek istenilen “hem başkent etrafında (yeniden) güçlü bir devlet oluşturma çabaları hem

³¹² İngilizcede “capital” sözcüğü hem sermaye hem de başkent anlamında kullanılmaktadır.

de devlet eliyle sermaye birikiminin³¹³ yaratılmasıdır. Nizamname incelendiğinde mülki idare amirlerinin yanında, içerisinde seçilmişleri de barındıran idare meclislerinde olduğu görülmektedir. Osmanlı devlet aklı, bir yandan yerel katılımı mümkün kılan meclislerin varlığını olanaklı kılarken, bir yandan da geçmiş tecrübeler ışığında, bu meclislerde mülki idare amirlerinin etkili olabilecekleri bir denge düzeni kurmuştur. Bu meclislerin temel görevlerinden birisi, vergilerin toplanması ve tasnifidir. Gerek vilâyet idare meclisi gerekse diğer idari kademelerdeki meclislerin oluşumunda Müslüman ve gayrimüslim seçilmiş üyelerin bulunması taşırayı merkeze bağlama hamlesi olarak okunabilir. Meclislerin oluşumu ve mülki amirlerin meclisler üzerindeki denetimi göz önüne alındığında Nizamname ile birlikte bir kapitalizasyon (merkezileşme) sürecinin hedeflendiği söylenebilir.

Nizamname ile ilgili bir diğer çıkarım da “merkezi devletin oluşma” çabalarının somut göstergeler ile ortaya konulmasıdır. Modern devletin en belirgin özelliği, resmi belgeleri kayıt altına almasıdır. Ortaylı bu durumu “Merkeziyetçi devlet; uzmanlaşan ve kalabalıklaşan bir bürokrasiye, toplumun üzerindeki güçlü kontrol nedeniyle mükemmelleşen bir bürokratik kayıt sistemine sahiptir.”³¹⁴ ifadesiyle desteklemektedir. Nizamnamede il idaresinde görevli olarak mektupçunun belirtilmesi ve görevinin açıkça nizamnamede belirtilmesi, Bâb-ı Âli’nin modern devletin belirgin özelliğini uygulamaya koyduğunu göstermektedir. Yine nizamnamede vilâyet idaresindeki bürokratik kurumların açıkça düzenlenmesi, modernleşme çabaları çerçevesinde yapılan hamleler olarak okunabilir.

Nizamname ile ilgili farklı bir çıkarım “Teritoryal Sabitlik” kavramı üzerinden yapılabilir. “Teritoryal Sabitlik” kavramı “*ekonomik ve toplumsal ilişkilerin giderek belirli bir coğrafya ile sınırlanması, hukuksal ve yönetsel boyutlarıyla toprağa bağlı bir biçimde tanımlanması, toprağa sabitleme olarak*”³¹⁵ tanımlanabilir. Bu çerçevede, nizamnamede, eyaletten vilâyete geçiş ve mülki taksimatın net bir şekilde vilâyet, liva, kaza ve karye olarak tanımlanması, “modern devletin standardizasyonu”

³¹³Koray Karasu, “İdarenin Mülkle Bağının Kurulması: Mülkileşme”, Vilâyet Nizamnamesinin 150. Yılı Sempozyumu Kitabı, Edt: Erkan Tural-Selim Çapar, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015, s. 361.

³¹⁴Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun...* s. 97.

³¹⁵Karasu, A.e., s. 361.

olarak yorumlanabilir. Ortaylı'nın da belirttiği gibi “*Modern çağda merkezîyetçilik, devletlerin büyük ölçüde mali, idari, hukuki alanda standart ve bütüncül bir kontrol kurmalarıyla ortaya çıkan bir niteliktir.*”³¹⁶ Nizamnamede idari kademenin net bir şekilde belirtilmesi, Bâb-ı Âli'nin idari alanda standart ve bütüncül bir kontrol kurmayı hedefleme stratejisi olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak Osmanlı idarecileri modernleşme çabaları içerisinde, toplumsal hayatı düzenleme girişimlerini hukuki mevzuatlarla düzenleme yoluna gitmişlerdir. Hukuki düzenleme yoluyla idari alanda yapılmak istenilen düzenlemeler Vilâyet Nizamnamesi ile somutlaşmıştır. Nizamname, her ne kadar kendi içinde bazı eksiklikleri barındırsa da modern devletin en somut göstergesi olan yasal-ussal idare anlayışının oluşturulmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

1864 Vilâyet Nizamnamesi'nden sonra mülki idari sistemi kapsamlı olarak düzenleyen bir diğer düzenleme 1871 Nizamnamesi'dir.³¹⁷ Davison, 1871 Nizamnamesi'ni, 1864 Nizamnamesi'ndeki belirsizlikleri gideren, memurların ve meclislerin görevleri ile ilgili düzenlemeler yapan bir nizamname olarak yorumlamıştır. 1871 Nizamnamesi ile hem 1864 Vilâyet Nizamnamesi hem de 1867 düzenlemesi ile ortaya çıkan belirsizlikler giderilmeye çalışılmıştır.³¹⁸

Reyhan, 1871 Nizamnamesi'nin, 1864 Nizamnamesi'ni tamamen ortadan kaldırmayan, aksine onu tamamlayan bir düzenleme olduğunu belirtmektedirler. Reyhan, kısaca 1871 düzenlemesi ile vilâyetlerde ve kazalarda yeni müdürlüklerin ve memurlukların oluşturulduğu çeşitli görevlerin yeniden düzenlendiğini belirtmiştir³¹⁹. 1871 Nizamnamesi ile ilgili Vecihi Tönük bazı tespitlerde bulunmuştur. Tönük, 1871 Nizamnamesi'nin öncelikli olarak adli teşkilatı düzenlediğini belirtmiştir. Tönük, bu nedenle “Mehakim-i Nizamnamesi'nin³²⁰”

³¹⁶Ortaylı, **İmparatorluğun En Uzun...** s. 97.

³¹⁷Nizamnamenin tam metni için bkz: Vecihi Tönük **a.g.e.** s.177-212-; Selim Çapar-Erkan Tural, **Vilâyet Nizamnamesini 150. Yılı Sempozyumu Kitabı**, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015, s. 422-440.

³¹⁸Davison, **a.g.e.** s. 156-157

³¹⁹ Cenk Reyhan, “1864-1871 Vilâyet Nizamnamelerinde İdare Meclisleri: Osmanlı Taşrasında Birörnek Yönetim Modelinin Kurulması Sorunu”, **Vilâyet Nizamnamesini 150. Yılı Sempozyumu Kitabı**, Edt: Selim Çapar-Erkan Tural, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015, s. 56.

³²⁰ Nizamnamenin tam adı: Mehakim-i Nizamiye Hakkında Nizamnamedir.

çıkarıldığını, adli birimlerin idari birimlere; idari birimlerin adli birimlere müdahale etmeyeceği prensibinin benimsendiğini belirtmiştir. Adli kaza-idari kaza ayrımının bu nizamname ile yapıldığını, nahiye'nin açıkça idari bir kademe olarak düzenlendiğini Tönük eserinde belirtmiştir. Tönük, özellikle bu nizamname ile valilere geniş yetkiler verildiğini belirtmiştir³²¹.

1871 Nizamnamesi okunduğunda kapsamlı ve detaylı bir düzenleme olduğu görülür. 1 giriş ve 129 maddeden oluşmaktadır. Bu bölümde 1871 düzenlemesinin sadece mülki yapı ile ilgili kısımları incelenecektir.

1871 Nizamnamesi'ni önemli kılan en belirgin özellik 1864 Vilâyet Nizamnamesi'nde adı geçen bazı idari birimleri açıkça düzenlemesidir. Örneğin: “Nahiye” birimi açıkça tanımlanarak 1864 Vilâyet Nizamnamesi'ndeki belirsizlik giderilmiştir. Mülki idari yapı, “vilâyet-liva-kaza-nahiye-karye” olarak belirtilmiştir. Bu mülki yapının en yetkili kişisi (başı) validir. Vali ile diğer mülki idare amirlerinin arasında hiyerarşik bir bağ mevcuttur. Hiyerarşik yapı şu şekildedir: Vali-mutasarrıf-kaymakam-nahiye müdürü-muhtar. Vilâyet idaresindeki memurlar, 1864 Nizamnamesi'ne nazaran 1871 Nizamnamesi'nde farklılıklar göstermiştir. Memurlar vilâyette “defterdar, mektupçu, umuru ecnebiye müdürü, ziraat ve maarif müdürü, defter-i hâkânî, emlak-nüfus-evkaf idaresinin reisleri ve alay beyleri” olarak belirtilmiştir. 1871 Nizamnamesi, mülki idare amirliği sistemini güçlendirmiştir. Nizamname, özellikle valiyi güçlendirmiştir. Nizamnamede valilerin görevleri beş başlık altında toplanmıştır. Valinin birinci görevi, mülki-idari işlerdir. İkinci görevi, beledi işlerdir. Üçüncü görevi, güvenlik işleridir. Dördüncü görevi, ceza ve hukuk işleridir. Beşinci ve son görevi ise mali işlerdir³²².

1871 Nizamnamesi'nin 5. ve 16. maddeleri arasında valilerin görevleri sayılmıştır. Bu görevler şunlardır:^{323_324_325_326_327}

³²¹Tönük, **a.g.e.**, s. 177-179.

³²²Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...**s. 196-197.

³²³Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 198-201.

³²⁴Tönük, **a.g.e.**, s. 177-182.

³²⁵Mustafa Gençoğlu, “1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:2, Sayı:1, 2011, s. 35-38.

- Sosyal hayatı kanun ve nizamlar çerçevesinde yürütmek.
- Kanunların uygulanmasını sağlamak ve kanunlara uyulup uyulmadığını denetlemek.
- Birinci derecede mutasarrıflar ve vilâyet merkezi memurlarını denetlemek; kusurlu memurları görevden almak, kusurlu memurlara ceza vermek.
- Azledilen memurun azil sebebi, cinayet veya suça dayanıyorsa memurun yargılanması için emir vermek.
- Vilâyetteki memurlardan seçimi ve atamalarını yönetmeliklere uygun olarak yapmak.
- Nahiye meclislerinin toplantı zamanlarını belirlemek ve nahiye meclislerinin kararlarından kendisine liva mutasarrıfları aracılığıyla bildirilen hususlardan genel düzenlemeler ile vilâyetlerin yürütme gücüne ait olanlara izin vermek.
- Vali, belirlenmiş görevleri dışında gerçekleşen ve Bâb-ı Ali'den izin alması gereken mülki idareyi ilgilendiren konularda gerekli izni alarak hareket eder. Eğer yapılacak iş merkezden izin almayı gerektirmiyorsa kendisi yapar.
- Vilâyet dairesini üç ayı geçmemek üzere senede bir ya da iki defa denetlemek. Uygunsuz bir durum gördüğünde müdahale etmek.
- Vilâyetin bütün gelir ve vergilerinin toplanmasını denetlemek.
- Vilâyette üretilen malların genel olarak yönetilmesini denetlemek.
- Vergi memurların tutum ve davranışlarını denetlemek.
- Vilâyetin vergilerin saptanması ve dağıtımında ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkları, uyuşmazlıkları ve talepleri ilgili birimlere iletmek, bu süreci denetlemek.
- Vilâyet dâhilinde genel talim ve terbiyenin, ticaret, ziraat sanayinin gelişiminin sağlamak.
- Kamu yollarının inşası ve tamirini denetlemek.
- Sahil alanlarında liman ve rıhtımlar yapılması ve düzenlenmesini denetlemek.
- Su kanalları açılmasını sağlamak.
- Nehir ve göllerin temizlenmesini denetlemek.

³²⁶ Ortaylı, **Türkiye Teşkilatı...** s. 198-520.

³²⁷ İlber Ortaylı, **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 -1880)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000, s. 90-102.

- Genel sağlığın korunması sağlamak.
- Terk edilmiş tarım topraklarının imarını denetlemek.
- Vilâyetin ve bağlı birimlerin istatistiksel yöntemlerle incelenmesini ve derlenmesini sağlamak.
- Hastanelerin, şirketlerin, fabrikaların açılıp kalkınmasını sağlamak.
- Madenlerin ve ormanların arttırılması ve korunmasını sağlamak.
- Zabıta gücünün nizamnameler uyarınca istihdamı ve idaresini yapmak.
- Yollar ve geçitlerin güvenliği, bakımı, onarımı ve denetimini yapmak.
- Halkın huzurlu ve sorunsuz bir şekilde yaşamasını sağlamak.
- Kanunların ve düzenlemelerin belirlediği durumdan dolayı devlet, memleket ve şahıs aleyhinde hareket edenleri ele geçirmek.
- Belediye güvenliği hakkında her türlü denetlemeler ve soruştırmaların icrasını yapmak.
- Vilâyet dairesinde devletin veya halkın hukuk, emniyet ve çıkarlarını dâhilen ve haricen ihlal edecek küçük veya büyük çaplı hareketlerin ortaya çıkması durumunda valilerin vakanın kaynağını ve gerçekleşme biçimini, kuvvet derecesini ve şeklini derhal Bâb-ı Âli'ye bildirerek bütün önlemleri almasını sağlamak.

1871 Nizamnamesi daha önce de belirtildiği gibi 1864 Vilâyet Nizamnamesi'nin eksik bıraktığı noktalar tamamlanmıştır. Mülki idari kademelenme beşli yapıda düzenlenmiştir. Nahiye birimi 1864 Nizamnamesi'ne nazaran daha açık şekilde düzenlenmiştir. Vali yardımcılığı ilk kez tanımlanmıştır. Mülki idare sistemi ve özellikle valinin görevleri arttırılmıştır. Bu durum, esas olarak merkezin yani Bâb-ı Âli'nin taşrayı kendine bağlama hamlesi olarak da okunabilir. Yani valilerin görevlerinin bu derece arttırılması ve madde madde açıkça yazılması merkezin taşrayı kendi istekleri çerçevesinde şekillendirmesini, mülki amirler yoluyla yapacağının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ayrıca 1871 Nizamnamesi'nde belirtilen, valinin görevleri ile günümüzdeki valinin görevleri arasındaki benzerlik dikkat çekmektedir.

Findley, 1864-1871 Nizamnameleri'ni yorumlamıştır. Findley, bu iki nizamname ile esas olarak Osmanlı'nın taşra idaresinde Fransa idari yönetim modelini esas aldığını belirtmektedir. Bu modelde merkezi yönetimin taşra sorumlusu olan vali, yerelleşme ve yetki genişliği ilkesi çerçevesinde vilâyetleri merkezin gözetiminde şekillendirmede önemli bir figür haline gelmiştir. Yine bu konuda Findley şu çıkarımı yapmıştır:

1864 ve 1871 düzenlemeleri, Fransızların merkezi sistem modeli örnek alınarak yapılmış çalışmalardı. Yine dört kademedan oluşan bölgeler olacak ve bunlar arasında en alt sırada bulunan dışındakilerin idari amirleri merkezden atanacak. Bir bakıma yeni kanunlar merkezi yönetimden çok yerinden yönetime yönelikti çünkü valilerin 1864'te artırılan yetkileri 1871'de bir kez daha artırıldı. Valilerin yetkilerinin sınırlı olduğu dönemde daha önce yaşanan güçlükler ve valilerin, kendilerinden önceki kuşağa mensup seleflerinin aksine artık daha çok İstanbul merkezli bürokrasi seçkinleri arasından çıkacağı göz önünde bulundurulduğunda, bu değişikliğin hem uygulamada merkezileşmeye yönelik hem de geniş kapsamlı bir merkezileşme politikası içinde hoş görülebilir bir uygulama olduğu düşünülmüş olmalıdır.³²⁸ 1871 Kanunu 1913'e kadar yürürlükte kaldı. Bu kanun, modern bir yerel yönetim sisteminin oluşturulmasında, sivil bürokrasinin başkentin dışında üstlendiği idari rollerin artırılmasında ve halkın, siyasi ve bürokratik süreçlere katılım oranının artırılmasında bir dönüm noktası olarak dikkat çekmektedir.³²⁹

1839-1876 yılları arasında yapılan düzenlemeler (nizamnameler) incelendiğinde mülki idare amirlerinin (özellikle valiler) bir nevi ıslahı ile taşranın merkeze bağlı kılınma çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. 1839 Tanzimat Fermanı öncesi merkezle bağlarını koparmış ve merkeze kafa tutan bir vali profili (Mısır Valisi Kavalalı M. Ali Paşa gibi) sıkça rastlanan bir durum idi. Bu olumsuz durum, Osmanlı reformistleri tarafından gözlemlenmiş ve reformların önündeki en büyük engellerden birisi olarak bu valiler belirtilmiştir. İşte gerek 1864 gerekse 1871 Nizamnameleri ile bu vali prototipinden uzak, merkezin taşradaki temsilcisi ve memuru konumunda olan bir vali profiline geçilmek istenmiştir. Bu nedenle özellikle 1871 Nizamnamesi'nde valinin görevleri açık ve detaylı bir şekilde belirtilmiştir.

³²⁸Carter Findley, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform-Babıali 1789-1922**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2014, s. 210.

³²⁹A.e., s. 211.

Merkezin bir ajanı konumuna gelen vali yetki genişliği (tevsi-i mezuniyet) daha etkili kullanmaya başlamıştır. Bu durum valileri güçlendirmiştir.³³⁰

3.2. 1876-1921 Dönemi

1876-1921 arası dönemde mülki idari yapı ile ilgili dört önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan birincisi 1876 tarihli Nahiye Nizamnamesi, ikincisi ise 1876 Vilâyet İdaresi Hakkındaki Talimat, üçüncüsü Kânun-i Esasi, dördüncüsü 1913 Tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu'dur.

1876 yılında mülki idare sistemi ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme esas olarak 1864 Nizamnamesi'nde kısa ve belirsiz bir yaklaşımla bahsedilen fakat 1871 Nizamnamesi ile bu sorunların giderildiği Nahiye idari birimi ile ilgilidir. 1876 yılı mart ayında, Nahiye Nizamnamesi yayımlanmıştır. Bu nizamname literatürde çokça bahsedilmese de mülki idari taksimatın oluşturulması yönünden önemlidir.³³¹ Bu nizamname ile ilgili Tanör, eserinde şu yorumu yapmıştır:

Taşra yönetiminde önemli bir yenilik de 1876'da yapıldı. Bununla, nahiye müdür ve muavinlerinin seçimle işbaşına gelmesi usulü getirildi. Yerleşim alanındaki nüfus Hristiyan ise, müdür ve muavini de bunlardan seçilmekteydi. Nahiye ahalisi karışıksa, müdür çoğunluktaki din mensupları, muavini de azınlıktaki din mensupları tarafından belirleniyordu. Bu demokratik usulün, 20. yüzyılın karışık nüfuslu bazı ülkelerinde (Kanada, Belçika, Hollanda, Lübnan, Kıbrıs) uygulanan kotalı demokrasi modelini çağrıştırmaması imkânsızdır.³³²

Nizamname genel olarak incelendiğinde bazı önemli yenilikler getirdiği görülmektedir. Öncelikle nizamnamenin birinci ve ikinci maddesinde nahiyelerin köy ve çiftliklerden oluştuğu belirtilmiştir. İki çeşit nahiyeden söz edilmiştir. Bunlar hane sayısı 200 ve üstü olan ve camisi olan nahiyeler ile nüfusu 200 hanenin altında olan köy ve mahallelerden oluşan nahiyelerdir. Burada ayrıca nüfusu 50 hanenin

³³⁰Önen-Reyhan, **Mülkten Ülkeye...** s. 250-251.

³³¹ Bu nizamname ve maddeleri ile ilgili en geniş ve kapsamlı bilgi Vecihi Tönük tarafından yapılmıştır. Tönük'ün daha öncede belirtilen Türkiye'nin İdari Teşkilatı isimli eserinde hem 1876 tarihli nahiye nizamnamesi hem de 1876 tarihli Vilâyet İdaresi Hakkındaki Talimatı (s. 200-218) bulmak mümkündür.

³³²Bülent Tanör, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri: 1789-1980**, 4.bs., İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1999, s. 109.

altında olan yerler ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu yerler, nahiye müdürü, yardımcılar ve nahiye meclisinin azalarına maaş ödeyebileceklerini taahhüt ederlerse nahiye olabileceklerdir. Üçüncü maddede nahiyeyi oluşturacak köylerin nahiye olan uzaklığı belirtilmiştir. Bu uzaklık üç saati geçmemelidir. Dördüncü maddede köylerin dağıtılıp farklı nahiyelere bağlanamayacağı belirtilmiştir. Yine beşinci maddede eğer nahiye bir köyden oluşuyorsa o köyün adı ile anılacağı belirtilmiştir.³³³ Bu genel bilgileri verdikten sonra detaylı olarak nahiye nizamnamesine incelemek yerine mülki amirin yani nahiye müdürünün görevleri analiz edilecektir.

Nahiye müdürü halk tarafından seçilecektir. Nahiye müdürünün yanında bir de nahiye meclisi bulunacaktır. Bu meclisin sayısı en az dört, en fazla sekiz kişiden oluşacaktır. Bu kişiler, yani meclis üyeleri, seçimle iş başına gelecektir. Meclis üyelerinden birisi nahiye müdür yardımcısı görevini üstlenecektir. Meclisin bir de kâtibi olacaktır. Eğer nahiye halkı genel olarak bir dinsel grup ya da cemaatten oluşuyorsa müdür, meclis üyeleri arasından, müdür yardımcısı ise bu gruptan seçilecektir. Fakat durum eşitse yani hem Müslüman hem gayrimüslim nüfus eşitse o zaman meclis üyeleri yarı yarıya seçilecektir. Seçilen nahiye müdürü, liva mutasarrıfının kabulü ve valinin onayıyla göreve başlayacaktır. Seçim, yılda bir yapılacaktır. Nahiye müdürü seçilecek kişi, nahiye dışından olmayacak, nahiye ile ilgili orada yaşayan bir kişi olacaktır. Nahiye müdürü seçilecek kişi Osmanlı tebaasından olacak ve yaşı 30'dan aşağı olmayacaktır. Ayrıca müdür olacak kişi senede 100 kuruştan az olmamak kaydıyla vergi vermelidir. Nahiye müdürlüğüne imam, öğretmen, memur ve papazların seçilmesi yasaktır. Müdürler okuma-yazma bilmelidir. Nahiye meclisi üyeleri haftada en az iki kere toplanacaklardır. Nahiye meclisi üyelerinin yarısı her sene değişecektir.³³⁴

Sonuç olarak, her ne kadar 1871 Nizamnamesi ile nahiyeler ayrıntılı olarak düzenlense de bu nizamname ile 1871 ve 1864 Nizamnameleri'nde nahiye ile ilgili eksik kalmış noktaları tamamlanmıştır. Nahiyeler ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Bu nizamnamede ilgi çeken nokta nahiye müdürlerinin seçimle iş başına gelmesi ve gayrimüslim tebaanın çoğunlukta olduğu yerlerde kendi dinlerine mensup kişileri

³³³Tönük, **a.g.e.**, s. 202-203.

³³⁴Tönük, **a.g.e.**, s. 202-203.- Önen-Reyhan, **a.g.e.**, s. 246-247.

nahiye meclisi üyesi ve nahiye müdürü olarak seçilebilmeleridir. Bu yetki ile esas olarak taşradaki gayrimüslim tebaa merkeze bağlanmak istenmektedir. Bu hamle, taşrayı merkeze bağlama hamlesi olarak okunabilir.

1876 yılında mülki idari sistemi ile ilgili bir diğer önemli gelişme de Vilâyet İdaresi Hakkındaki Talimat'tır. Bu talimat 40 maddeden oluşmaktadır. Talimatı önemli kılan nokta, valilerin görevlerini açık şekilde belirtmesidir. Valinin görevleri bu talimatnamede iki ana başlık altında toplanmıştır (talimat 4. maddesi). Birincisi valilerin asli görevleri, diğeri ise ıslah edici görevleridir. Talimatnamede valinin görevleri ile ilgili şunlar belirtilmiştir³³⁵:

1. Vali vilâyetin başıdır. Valiler, kanunların ve nizamların adaletli bir şekilde uygulanması ile ilgili sorumludur. Valiler halkı zulümden ve hukuksuzluktan korumakla yükümlüdür.
2. Hapishaneleri denetlemek ve ıslah etmek.
3. Askeri birliklerin ihtiyaçlarını belirlemek ve gidermek.
4. Bazı memurların işe alınmasında bizzat müdahil olmak. (bu memurlar 6. maddede belirtilmiştir: Zabıta-i yani güvenlik ile ilgili işe alınacak kişiler, mübaşirler, tahsildarlar, gardiyanlar)
5. Mahkeme ve meclislerin oluşturulması ve üye seçim ile ilgili işler.
6. Altyapı işleri (yol vb.) için işe işçi almak ve bu süreci sağlıklı bir şekilde yürütmek.
7. Talimatın 15. ve 32. maddelerinde valilerin daimi görevleri belirtilmiştir. Bu maddelerde valilerin vilâyetteki memurların amiri oldukları, vilâyetteki memurların işlerinin gereğince yapıp yapmadıklarını denetlemekle yükümlü oldukları belirtilmiştir. Vali, eğer denetlediği memurların görevlerini yerine getirmediğini saptalarsa memurların görevden azli yetkisine de sahiptir. Vali böyle durumları merkeze bildirmek zorundadır. Valiler güvenlik konusunda vilâyette yetkili kişidir. Valiler güvenlik konusunda gerekli tedbirleri alır ve uygular. Halktan haksız bir şekilde vergi vb. şeylerin toplanması yasaklanmış ve konu ile ilgili denetim yetkisi valiye verilmiştir. Askeri konularda intikal

³³⁵ Bu talimatın tam metni, Vehici Tönük'ün eserinde sayfa: 212-219 arasında mevcuttur.

yapılırken hayvanların bakımında (yem ve su veriminde) halka zarar verici eylemler yapılmayacak. Zaptiyeler, tahsildarlar ve hademelerin (temizlik ve ayak işlerine bakan kişiler) halktan bedelsiz ve karşılıksız yem ve yiyecek almayacaklardır. Alanlar vali aracılığı ile tespit edilip gerekli işlem yapılacaktır. Valiler, hapishaneleri devamlı denetim ve gözetim altında tutacaklardır. Hapishanelerin temizliği ve mahkûmların durumu konusunda vali gerekli teftişleri yapacaktır.

8. Valiler hapishanelerle ilgili istatistiki bilgileri Adalet Bakanlığı'na bildirecektir. Valilerin mahkeme süreçlerine müdahale etmesi katiyen yasaktır. Valiler, keyfi olarak vergi toplayamaz. Valiler mülki, mali ve zabıta (güvenlik) işlerini aksatmadan ve geciktirmeden yapacaklardır. Son olarak 32. maddede valilerin vilâyetlerdeki bütün kamu kurumlarını bizzat denetleyeceklerini ve işlerin sağlıklı bir şekilde yapılıp yapılmadığından sorumlu oldukları belirtilmiştir.
9. Talimatnamenin 33. ve 36. maddesinde mutasarrıf ve kaymakamlardan bahsedilmiştir. Mutasarrıflar, sorumlu oldukları sancakta valilerin vekilleri olduğu belirtilmiştir. Mutasarrıflar, valinin vilâyetteki görevlerini kendi görev alanı içerisinde kullanacaklardır. Mutasarrıf, güvenlik konularında valiye danışır ama bazen doğrudan merkeze yani Bâb-ı Âliye durumu bildirebilir. Hukuki işlerde ise Adalet Bakanlığı ile irtibata geçebilir. Kaymakamlar da kazada liva mutasarrıfının vekili sayılmıştır. Kaza sınırları içinde güvenlik, hukuk, mali ve idari işlerden kaymakam sorumludur.
10. 37. ve 40. maddeler arasında meclisler ve mahkemelerden söz edilmiştir. İdare meclisleri vilâyette valilerin, livada mutasarrıfların ve kazada kaymakamların başkanlığında toplanacaktır. Bu meclisler, görev alanları ile ilgili idari ve mülki işleri yerine getireceklerdir. Görevlerini bağımsız bir şekilde yapacaklardır. Meclislerin en dikkat çeken özelliği idari işlerde (yani devlet işlerinde) ortaya çıkan yolsuz ve uygunsuz icraatları Bâb-ı Âli'ye bildirebilmeleridir. Ayrıca Osmanlı tebaasından bir kimse memurlar

tarafından bir haksızlık ya da zulme uğratılırsa meclis tarafından bu durum Bâb-ı Âli'ye bildirilebilir.³³⁶

Sonuç olarak Vilâyet İdaresi Hakkındaki Talimat etraflıca incelendiğinde bazı noktalar dikkat çekmektedir. Öncelikli olarak talimatta mülki idare amirlerinin (vali, mutasarrıf ve kaymakam) görevleri üzerine detaylı düzenlemeler getirilmiştir. Mülki idare amirlerinin (özellikle valilerin) 1864 ve 1871 Nizamnameleri'nde görevleri detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Fakat 1876 talimatnamesi ile bu iki nizamnamede muğlak olan ve yeterince düzenlenmeyen konular detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Bu nedenle talimatname günümüzdeki “yönetmeliklere” benzemektedir. Bu talimatnamede Bâb-ı Âli'nin taşıyıcı merkeze bağlama hamlesi olarak hem mülki amirleri hem de meclisleri kullandığı görülmektedir. Bu talimatname, Osmanlı Devleti'nin modern devletleşme sürecinde yaşadığı hukuki kodifikasyona örnek olarak gösterilebilir.

1876-1921 arası dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme Osmanlı Devleti'nin ilk yazılı anayasası olan Kânun-i Esasi'nin kabul edilmesidir. Kânun-i Esasi, uzun yıllar monarşi ile yönetilmiş bir devletin, ilk defa anayasa adlı bir metni kabul etmesi ve yönetim rejimini değiştirmesi açısından önemli bir adımdır. Kânun-i Esasi'de mülki idari yapı düzenlenmiştir. Kânun-i Esasi, 119 maddeden oluşmaktadır. 108. ve 112. maddeleri arasında mülki idari yapı ile ilgili hükümler yer almaktadır. Fakat esas önemli olan 108. ve 109. maddelerdir. 110. maddede uzunca il genel meclislerinin görevleri anlatılmıştır. 111. maddede cemaat meclislerinin oluşumundan bahsedilmektedir. 112. maddede İstanbul ve dışında (taşrada) belediye idaresinin seçilmiş kişilerden oluşan belediye meclislerine bırakılacağı, seçilmiş kişilerin görevleri ve nasıl seçileceklerinin kanunla belirleneceği belirtilmiştir.

108. maddede vilâyetlerin idaresinin yetki genişliği ve görevler ayrımı ile düzenlendiği belirtilmektedir.³³⁷ 109. maddede vilâyet, liva ve kaza merkezlerinde kurulacak olan idare meclisleri ile ilgili bir hüküm yer almaktadır. Bu meclisler

³³⁶Tönük, **a.g.e.**, s. 218-219.

³³⁷Orjinal 108. madde şöyledir: Vilâyetin usulü idaresi, **tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif kaidesi** üzerine müesses olup derecatı nizamı mahsus ile tâyin kılınacaktır.

senede bir defa merkezi vilâyette toplanacak olan il genel meclisi üyelerinin seçimin açıklamıştır. Bu seçimin bir yasa ile düzenleneceği belirtilmiştir.³³⁸

Kânun-i Esasi’de mülki idare ile ilgili düzenlenip üzerine tartışma yapılan konu, 108. maddedeki tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif ilkeleridir. Bu ilkeler Kânun-i Esasi’de açıkça belirtilmemişse de üzerine çeşitli tartışmalar yürütülmüştür. Yıldızhan Yayla eserinde³³⁹ 108. maddeyi ele alırken tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif ilkelerinin “derecesi” üzerine kafa yormuştur. Çünkü bu iki ilkenin nasıl ve ne derece uygulanacağı mülki idari yönetimin merkezîyetçi ya da âdem-i merkezîyetçi olup olmamasına etki edecektir.³⁴⁰ Yayla, Osmanlı’nın Tanzimat’tan itibaren reform dönemini ve yaşanan kodifikasyon süreçlerini, 18. ve 19. yüzyılda Fransa’da yaşanan kodifikasyon süreçlerine benzetmiştir. Yayla, Fransa’da 19. yüzyıldan itibaren mülki idari birimlerin merkezi yapıdan kopmadan merkeze bağlı bir şekilde geliştiğini ve güçlendirildiğini belirtmektedir. Yayla, her ne kadar Kânun-i Esasi’de sadece kavram olarak tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif geçtiğini belirtse de aslında uygulamada Fransa modeline uygun bir yapının hayata geçirilmesi için 1871 Nizamnamesi’nden beri çeşitli düzenlemelerin yapıldığını belirtmiştir³⁴¹. Yayla, eserinde, Kânun-i Esasi’nin yönetsel anlamda merkezîyetçi bir felsefeyi bütünüyle yansıttığını belirtmektedir. Gerek birinci maddesinde gerekse yetkilerin merkezde toplanmasına dair hükümler nedeniyle Yayla, Kânun-i Esasi’nin aşırı merkezîyetçi yapısına dikkat çekmektedir. Yayla, bu merkezîyetçi yapı içerisinde 108. maddede vurgulanan tevsii mezuniyet ilkesinin sınırları ve tanımı üzerine dikkat çekici bir tartışma yapmaktadır. Yayla, tevsii mezuniyet kavramı ile ilgili şu görüşü belirtmektedir:

‘Tevsi’ yani genişlemeyi, ‘mezuniyet’ ise bir konuda salahiyet sahibi olmayı, yetkili bulunmayı ifade ettiğine göre tevsii mezuniyet ’in karşılığı olarak ‘yetki genişliği’ kavramının kullanılması sakıncalı olmayacaktır. Fakat yetki genişliği

³³⁸ Orijinal metinde 109. madde şöyledir: Vilâyet ve leva ve kaza merkezlerinde olan idare meclisler ile senede bir defa merkezi vilâyette içtima eden Meclisi Umumî azasının sureti intihabı bir kanunu mahsus ile tevsi olunacaktır.

³³⁹ Yıldızhan Yayla, **Anayasalarımızda Yönetim İlkeleri Tevsii Mezuniyet ve Tefriki Vezayif**, 2.bs., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1984.

³⁴⁰ A.e., s. 41.

³⁴¹ A.e., s. 53-63.

ilk kez 1961 Anayasasında geçmektedir. Orda geçen yetki genişliği ile Kânun-i Esasi'de geçen tevsii mezuniyet kavramları farklıdır.³⁴²

Bu noktada Yayla, Kânun-i Esasi'de belirtilen tevsii mezuniyet kavramının daha merkeziyetçi bir yapı içerisinde mülki birimleri merkeze bağlamak adına merkez tarafından bahsedilmiş bir ilke olarak görmektedir. Fakat Yayla, eserinde bu ilkeyi farklı şekilde yani adem-i merkeziyet anlayışı içerisinde okuyan bazı yazarlardan da bahsetmektedir. Örneğin Scalieri, adem-i merkeziyet anlayışını: “*Osmanlı imparatorluğunun merkezi iktidarından ve onun organlarından ayrı olarak işleyen hizmetlerin ve çalışan görevlilerin özgürlüğü ve bağımsızlığı*³⁴³” olarak tanımlamaktadır. Scalieri'nin adem-i merkeziyeti bu şekilde tanımlaması ister istemez Kânun-i Esasi'nin 108. maddesindeki tevsii mezuniyet kavramına merkeziyetçilikten farklı bir anlam katmaktadır. Scalieri, idari sistemin daha iyi işlemesi için merkezin denetiminde olan adalet, güvenlik, ordu, maliye gibi birçok faktörün vesayetten kurtarılması gerektiğini belirtmiştir.

Sonuç olarak Kânun-i Esasi'nin 108.maddesine bakıldığında buradaki iki ilkenin farklı yazarlarca -benimsedikleri ideolojik görüşler çerçevesinde- farklı yorumlandığı görülmektedir. Fakat Tanzimat Fermanı'ndan itibaren yapılan değişiklikler göz önüne alındığında, 108. maddedeki iki ilkenin merkeziyetçi yaklaşım çerçevesinde taşrayı merkeze bağlama amacı ile konulmuş olduğu söylenebilir.

1876 yılında mülki idari sistem ile ilgili bir diğer düzenleme de 13 Mart 1913 Tarihli Umumiye-i Vilâyet Kanun-i Muvakkat'tır (İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu). 1913 tarihli bu Kanun, mülki idari sistemini önemli ölçüde değiştirmiştir. Kanun, bir anda hazırlanmış ya da planlanmış bir düzenleme değildir. Reyhan'ın da belirttiği gibi bu kanun İkinci Meşrutiyet'in düşünsel-bilişsel ortamının hukuk sistemine yansımış halidir.³⁴⁴ Bu nedenle az da olsa İkinci Meşrutiyet Dönemi

³⁴²Yayla, A.e., s. 79-80.

³⁴³ G. C. Scalieri, **Le Régénération Constitutionnelle-La Décentralisation et La Réforme Administrative**, Constantinople, 1911, s. 62-63. Scalieri'den aktaran Yayla, A.e., s. 81. Scalieri'nin eserinin Fransızca tam metnini ulaşmak için bkz.: <https://archive.org/details/largeneration00scal/page/166>.

³⁴⁴Cenk Reyhan, “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilâyet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt:9, Sayı:1 (Ocak 2000), s. 129-154.

düşünsel ortamına bakılması gerekmektedir. Esas olarak bu dönem, Jön Türkler olarak adlandırılan grubun içindeki ideolojik tartışmalar çerçevesinde şekillenmiştir. Çünkü Birinci Meşrutiyet ve Kânun-i Esasi'nin ilk hali tam olarak meşruti monarşi sistemini yansıtmamaktaydı. Kânun-i Esasi'nin ilk halinde padişaha geniş yetkiler verilmektedir. Bu yetkilerden birisi -en önemlisi- padişahın parlamentoyu feshetme yetkisidir. Yani özde olmasa da Kânun-i Esasi'nin ilk halinde Parlamenter Monarşi'ye geçildiği ileri sürülebilir. Fakat esas olarak 2. Meşrutiyet ile Parlamenter Monarşi'ye en yakın anlamda geçildiği söylenebilir.³⁴⁵ Padişahın parlamentoyu 1878-1909 arası dönemde savaş nedeniyle tatil etmesi (yani pasifize etmesi) doğal olarak muhalif hareketlerin yükselmesine neden olmuştur.

1878-1909 yılları arası Abdülhamit ile yönetim rejimine karşı muhalif tutum takınan gruplar arasında zamanla görüş ayrılıkları yaşanmaya başlamıştır. Bu ayrılık yönetsel alanın idaresinden, siyasal alanın idaresine kadar farklı alanlarda kendisini göstermiştir. Bu farklılıkların ilki 1902'de, ikincisi ise 1907'de yapılan Jön Türk kongrelerinde kendini göstermiştir. Paris'te yapılan birinci Jön Türk Kongresinde parçalanmış bir yapı ortaya çıkmıştır. Yaşanan tartışmada Ahmet Rıza'nın başını çektiği grup "Terakki ve İttihadi Cemiyeti'ni" kurmuştur. Bu ekip ideolojik olarak Aguste Comte ve Pozitivizm yanlısı bir profil çizmiştir. Diğer yandan, Prens Sebahattin ve grubu da "Teşebbüsü Şahsi ve Adem-i Merkeziyet" cemiyetini kurmuşlardır. Bu grup da Fransız Edmond Demolins ve Frederic Le Play'in Science Social, (İlm-i İctima- Toplu Yaşayış ve Cemiyet Bilgisi) görüşünden etkilenmişlerdir. Bu ayrışma sonraki süreçte siyasal alanda devam etmiştir³⁴⁶. Bu ayrışmada Ahmet Rıza ve ekibi merkezîyetçi yönetim anlayışını benimserken Prens Sebahattin ve grubu adem-i merkezîyetçi görüşü benimsemiştir. O dönem başlayan tartışma günümüze kadar devam etmiştir. Bu tartışmada özellikle Prens Sebahattin'in eserlerinde belirttiği bazı hususlar dikkat çekicidir. Birgül Ayman Güler³⁴⁷ ve

³⁴⁵ İhsan Güneş, "II. Meşrutiyet Dönemi Hükümet Programları (1908-1918)", **Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1990, s. 172.

³⁴⁶ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasal Partiler-1: 2. Meşrutiyet Dönemi**, 2. bs., İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988, s. 21.

³⁴⁷ Birgül Ayman Güler, "Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Adem-i Merkeziyetçilik mi?" **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Sayı: 9, Cilt: 2, 2000, s. 15.

Yıldızhan Yayla³⁴⁸, Prens Sebahattin'in adem-i merkeziyet fikri ile açıkça Kânun-i Esasi'nin 108. maddesinde belirtilen tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif ilkesini tanımladığını belirtmişlerdir. Prens Sebahattin: “*Adem-i Merkeziyet tevsii mezuniyet ve tefriki vezayif başka bir şey değildir. Ancak tevsii mezuniyet, idari adem-i merkeziyetin ismi değil tarifidir.*”³⁴⁹ demektedir.

Prens Sebahattin, yerel halkın kendi kendini idare etmesini değil, yereldeki devlet görevlilerinin merkeze gerek kalmadan gerekli işleri görebilmelerini savunmaktadır. Prens Sebahattin, merkezin her durumda yetkili kılınmasını ve merkezden devamlı yardım alınmasını eleştirmektedir. Yerelde yaşanan sorunlar, yerel yaşayan kişilerce çözülmelidir. Prens Sebahattin buna adem-i merkeziyet demektedir. Bu adem-i merkeziyet anlayışı esas olarak tevsii mezuniyettir³⁵⁰. Bu görüşler, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu incelendiğinde, maddelerdeki hükümler ile örtüştüğü görülmektedir. Kısaca; 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu, adem-i merkeziyetçilik fikri çerçevesinde oluşturulmuştur.³⁵¹

Reyhan, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu'nu, Osmanlı Türkçesinden günümüz Türkçesine aktarmıştır³⁵². Çeviride önemli bir nokta göze çarpmaktadır. Kanun giriş kısmında (yani mukaddemesinde) şöyle demektedir: “*Kânun-i Esasinin 108. maddesinde gereğince vilâyetlerin idare usulü Tevsii mezuniyet ve Tefriki Vezayif ilkeleri üzerine kuruludur.*”³⁵³ 1913 tarihli Kanunun giriş kısmından yapılan bu alıntıda ve Güler'in makalesinde de belirttiği gibi İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu dönemin ideolojik tartışmalarından beslenerek ortaya çıkmış bir düzenlemedir.

1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu 1 giriş, 149 maddeden oluşmaktadır. Kanunun 1. bölümü, “Vilâyetin Genel İdaresi” başlığını taşımaktadır.

³⁴⁸Yayla, **a.g.e.**, s. 84-86.

³⁴⁹M. Sabahattin, **Teşebbüs-i Şahsi ve Tevsi-i Mezuniyet Hakkında Bir İzah**, Dersaadet, Matbaa-i Kütüphane-i Cihan, 1324, s.13. Prens Sebahaddin'in bu eserin latin harfleri ile tam metni için bkz.: Rukiye Akkaya, **Prens Sabahaddin**, Ankara, Liberte, 2005, s. 123-156.

³⁵⁰Yayla, **a.g.e.**, s. 87.

³⁵¹Güler, **a.g.e.**, s. 17.

³⁵²Kanunun Türkçe çevirisi için bkz.: Cenk Reyhan, **Yerel Yönetim Metinleri XX...** s. 131-152.

³⁵³Cenk Reyhan, **Yerel Yönetim Metinleri XX...** s. 131.

Bu bölüm, 74 maddeden oluşmaktadır. 1. ve 19. maddeler arasında idari taksimat ve valilikte görevli memurlar düzenlenmiştir. 20. ve 36. maddeler arasında valinin ve vilâyet memurlarının görevleri düzenlenmiştir. 37. ve 48. maddeler arasında mutasarrıf ve liva memurlarının görev ve yetkileri düzenlenmiştir. 49. ve 61. maddeler arasında kaymakam ve kaza memurlarının görevleri düzenlenmiştir. 62. ve 74. maddeler arasında il idare meclisinin, oluşumu ve görevleri düzenlenmiştir.

İkinci bölümde ise il özel idaresi düzenlenmiştir. 75. ve 102. maddeler arasında vilâyete ait mahalli hizmetlerin neler olduğu madde madde sayılmıştır. Yine vilâyetin bütçesi, nasıl oluştuğu ve nasıl kullanıldığı belirtilmiştir. İl özel idaresinde valinin ve memurların görevleri düzenlenmiştir. İkinci bölümün ikinci kısmında il genel meclisinden bahsedilmiştir. 103. ve 135. maddeler arasında il genel meclisinin yapısı, görevleri ve işleyişi düzenlenmiştir. 136. ve 144. maddeler arasında il encümeninin yapısı, kuruluşu ve işleyişi düzenlenmiştir³⁵⁴.

Atilla Nalbant, 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu ile ilgili önemli tespitler yapmıştır. 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu, Meclisi Mebusan'da tartışılırken dönemin düşünsel iklimi (2. Meşrutiyet Dönemi) çerçevesinde çeşitli tartışmaların yaşandığını görülmektedir. Tartışmalarda dikkat çeken noktalardan birisi, idari birimlerin ölçek sorunu ile ilgilidir. Bazı vekiller, kanunda idari birimlerin, “küçük birer krallık” olmaması gerektiğini belirtilmiştir. Ayrıca idari kademelerin elden geldiğince küçültülmesi ve nahiye ve karye) sisteminden vazgeçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Fakat bu görüşler meclisten geçememiş, hayat bulamamıştır. 1913 tarihli kanun esas olarak çok da yenilik getiren bir düzenleme değildir. Kendisinden önceki düzenlemelere paralel olarak çıkarılmıştır. Fakat kanun iki önemli yenilik getirmiştir. Bunlar: İl genel meclisinin tüzel kişilik kazanması ve il encümeninin oluşturulmasıdır. İl encümeni, il genel meclisinin içinden seçilen üyelerden oluşmaktadır. Bu durum vilâyetin yerel işlerinde il genel meclisini önemli bir konuma yükseltmektedir. Kanunda, vilâyetin işleri genel ve özel olarak 2'ye ayrılmıştır. Vilâyet genel işleri, doğrudan merkezin

³⁵⁴ Cenk Reyhan, **Yerel Yönetim Metinleri XX...** s. 131-132.

taşıradaki temsilcisi olan vali ve vilâyet idare kurulları tarafından görülecektir. Bu yasa ile Fransa’da 1871 Anayasası ile temel biçimini alan il örgütlenmesinin benzeri Osmanlı Devleti’nde de kurulmuştur.³⁵⁵

1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyet Kanunu’nun ilk maddelerine bakıldığında mülki idari yapısıyla ilgili bilgiler verildiği görülmektedir. Bu maddelerde hem mülki idari yapı hem de bu yapıların başında bulunan mülki idare amirleri ile ilgili herhangi bir değişiklik yapılmadığı görülmektedir. Yani sistem yine vilâyet-liva-kaza-nahiye-karye(köy) olarak düzenlenmiştir. Vilâyetin başında vali, livanın başında mutasarrıf, kazanın başında kaymakam, nahiyenin başında müdür vardır. Kanun 8. Maddesi ile valinin atamasında müşterek kararnameye benzer bir sistem getirilmiştir. Vali, Dâhiliye Nezareti (yani İçişleri Bakanlığı) teklifi ve Meclisi Vükela (yani bakanlar kurulu) kararıyla atanacaktır. Buna karşılık kaymakam, vali yardımcıları ve mutasarrıflar İçişleri Bakanı’nın seçimi Padişahın yüksek onayı (ba-idare-i seniyye) ile atanacaktır. Yine 11. maddede valilerin görevden alınmasına değinilmiştir. Buna göre valililer İçişleri Bakanlığı’nın teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile görevlerinden azlolunurlar. Valiler ayrıca 12. maddede belirtilen bazı memurları görevden azletme yetkisine de sahiptirler. Vali, bir memurun görevden alınmasını o memur hangi bakanlığa bağlı ise gerekçesi ile birlikte o bakanlıktan talep eder. Bakanlıklar, 1 ay içerisinde cevap verirler. Eğer bir bakanlık, valinin bir memuru işten el çektirmesine dair öne sürdüğü nedenleri yeterli bulmaz ise Danıştay’a (Şûrayı Devlete) durumun araştırılması için başvurur. Danıştay en geç 2 ay içinde kararını verir. Eğer bakanlıklardan 1 ay içerisinde herhangi bir sonuç ya da görüş çıkmaz ise vali ilgili memurun görevden alınması konusunda yetkilidir. Kanun 20. ve 36. maddeleri arasında valinin görevleri şu şekilde sayılmıştır:³⁵⁶

1. Vilâyet sınırları içerisinde huzuru ve güvenliği sağlamak,
2. Merkezi yönetimce çıkarılan kanun metinlerinin yayımlanması ve duyurulmasını sağlamak ve bunların uygulanmasını gözetmek,

³⁵⁵ Atilla Nalbant, **Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, 2. bs., İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2012, s. 138-139.

³⁵⁶ Cenk Reyhan, **Yerel Yönetim Metinleri XX...** s. 134-136. - Önen-Reyhan, **a.g.e.**, s. 332-333.

3. Mahkemelerin bağımsız ve tarafsız işlemlerini gözetmek ve kararların hızlı şekilde verilmesini sağlamak,
4. Vatandaşlar (bireyler ve cemaatler) arasındaki eşitliliği ve adaleti sağlamak,
5. Toplumun sağlığının korunması için önlemler almak, (özellikle frengi, verem ve sıtma gibi hastalıkları için)
6. Her sınıftan ahalinin can ve mal güvenliğini sağlamak,
7. Ticari, sınai ve ziraat işlerinin gelişimin sağlanması için faaliyetlerde bulunmak,
8. Bazı dönemlerde vilâyeti denetime çıkmak, (1 senede 2 aydan az, 4 aydan fazla olmayacak şekilde)
9. Kolluk kuvvetlerinin kullanımı ile vilâyetteki asayiş sağlamaktır.

Valinin görevleri yukarıda görüldüğü gibi detaylı olarak belirtilmiştir. Bu görevlerin benzerleri de diğer mülki idare amirlerinin görev alanlarında (livalarda mutasarrıf, kazalarda kaymakam, nahiyelede müdürler) kendilerine tanınmıştır. Bu kanunla birlikte ilk defa il özel idareleri de düzenlenmiştir. Kanunda vilâyet hususi yönetimleri olarak adlandırılan il özel idarelerinin, görevleri, organları madde madde belirtilmiştir. Yine vilâyet hususi yönetimlerine tüzel kişilik verildiği ve mahalli bazı görevleri yerine getireceği belirtilmiştir. Vilâyet hususi yönetimlerinin organları üç tane olarak belirtilmiştir. Bunlar: Vali, Vilâyet Genel Meclisi ve İl Encümeni'dir.

Vilâyet hususi yönetimlerinin bir organı olarak valinin çeşitli görevleri sayılmıştır (87. ve 102. maddeler). Bunlar: Vilâyet hususi yönetimlerinde çalışan personelin istihdam edilmesi, vilâyet hususi yönetiminin kendi gözetiminde bütçesinin hazırlanması ve il genel meclisine gönderilmesi, vilâyet bütçesinin uygulanmasını denetlemek, kamu hizmetlerinin görülmesi için gerekli binaların sağlanması ve ilgili hizmete tahsisi edilmesi (okul, hastane gibi), vilâyeti, davalarda temsil etmek, il genel meclisin kararlarını denetlemek.³⁵⁷

³⁵⁷ Yüksel Kaşkan, "Osmanlı Devleti'nde "1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilayat Kanun-i Muvakkati" İle Vilayet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması", **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, s. 91-93. Reyhan, **Yerel Yönetim Metinleri XX**...s. 146-147.

Vali, il genel meclisinin kararlarına karşı yirmi günde Şûrâ-yı Devlet'e [şimdiki adıyla Danıştay'a] başvurabilir. Son olarak kanunda il encümeninden (Encümeni Vilâyet) bahsedilmiştir. İl encümeni, il genel meclisi üyeleri arasından seçilmektedir. 1 yıl için 4 üye seçilmektedir. Encümenin başı validir. İl encümeninin görevleri şu şekildedir: Valiye danışmanlık yapmak (özellikle bütçe ile ilgili), il genel meclisinin gönderdiği konular hakkında görüş bildirmek, vilâyet bütçesinde yapılacak olan değişiklikler (artırma ve eksiltme) konusunda il genel meclisi kararları doğrultusunda raporlar hazırlamaktır. Birde birbirine yakın yani komşu iller arasında il genel meclislerinin sorumluluğu altında olan işler hakkında ortak bir karar alınması ve hizmetlerin koordineli bir şekilde yürütülmesi için “Karma Encümen” kurulabilir. İçişleri Bakanlığı'nın onayı ile kurulacak olan bu karma encümenin üyeleri, komşu illerin il genel meclisi üyelerinden oluşacaktır. Bu encümen, komşu illerin kamu hizmeti görülmesi sürecinde ortak hareket edilmesini sağlayacaktır³⁵⁸.

Sonuç olarak, 1876-1921 yılları arası yapılan düzenlemelere bakıldığında mülki idari yapıda [günümüzde dahi etkileri devam eden] derinlemesine değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Öncelikli olarak bu dönem ile ilgili Atilla Nalbant'ın yorumuna bakılması gerekmektedir. Nalbant, 1864 ve 1871 Nizamnameleri'nden sonra 1876 Vilâyet İdaresi Hakkındaki Talimat ve 1913 tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu ile Fransız “departman” sistemine geçişin tamamlandığını belirtmektedir. Nalbant, Osmanlı Devleti'nde, esas olarak 1879 Fransız İhtilali ile başlayan ve Napolyon merkezileşmesi ile devam eden süreçten etkilenilerek oluşturulmaya çalışılan mülki idari sistem, bu son düzenlemeler ile tam anlamı ile kurulduğunu savunmaktadır. Bu sistem esas olarak vilâyet merkezli bir mülki idare sistemidir. Bu yapıda temel amaç, vilâyet ve ona bağlı diğer idari birimler ile idari yapıda bir örneklemenin sağlanarak bu durumun yasalar ile resmiyet kazanmasıdır. Vilâyetler yoluyla merkezin yerelde kurmaya çalıştığı egemenlik mücadelesi esasta taşranın merkeze karşı direnişini kırma amacı taşımaktadır. Bu taşımayı merkeze bağlama hamleleri hem 1876 Nahiye Nizamnamesi hem de 1913 tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu ile sağlanmaya çalışılmıştır. Nalbant'a göre bu iki yasal düzenleme, merkez tarafından yapılmış önemli

³⁵⁸Kaşkan, A.e., s. 31-93.

hamlelerdir. Çünkü Nahiye Nizamnamesi ile aslında Fransız komün yapısına yakın bir yönetim anlayışı kurulmak istenmiştir. Farklı dinsel ve etnik grupların temsil edildiği bir nahiye meclisi, merkezden maaş almayan bir nahiye meclisi müdürü, seçimle iş başına gelen üyeler... Nalbant bu yapının Fransız komün sistemine çok benzediğini belirtmektedir. Nalbant, 1913 tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu ile vilâyetin, Fransız modelinden bir ölçüde farklı olarak hem merkezi yönetimin taşradaki bir idari birimi hem de ayrı tüzel kişiliğe sahip bir yerel yönetim birimi olarak kurulduğunu belirtmektedir.³⁵⁹

1876-1921 arası yapılan düzenlemelerin dönemin konjonktürel yapısından etkilendiği söylenebilir. Bu dönemdeki tartışma konuları [özellikle Birinci ve İkinci Meşrutiyet Dönemi'ndeki konular] günümüzde de devam etmektedir. Öncelikli olarak bu dönemde merkezîyetçilik ve adem-i merkezîyetçilik tartışmaları çerçevesinde yönetsel alanın düzenlenmesi tartışılmıştır. Bunun yanında daha önce de belirtildiği gibi tevsii mezuniyet ve tevriki vezaif kavramları her ne kadar Kânun-i Esasi'de geçse de ne anlama geldikleri açıkça belirtilmemiştir. Farklı düşünürler bu kavramları farklı şekilde (merkezcilik ya da adem-i merkezcilik) yorumlamıştır. Bu tartışmalarda [düzenlemelerin içeriğine bakıldığında] merkezîyetçilik kazanmış gibi görülmektedir. Fakat 1913 tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu ile yerel yönetimlere de önem verildiği ve kanunda açıkça düzenlendiği görülmektedir. Bu düzenlemelerde merkezîyetçilik ağır bassa da yerel yönetim birimlerinin de ihmal edilmediğini söylemek yanlış olmaz. Sonuç olarak 1864 Nizamnamesi ile başlayan Osmanlı Devleti'nin modernleşme sürecinin mülki yapılanma ayağı 1913 tarihli İdare-i Umumiye Vilâyat Kanunu ile sona ermiştir.

3.3. 1923-1960 Dönemi

1923-1960 arası yapılan düzenlemeler içerisinde gerek mülki idari taksimat gerekse Türk Anayasacılık hareketi açısından 1921 Anayasasının önemli bir konumu bulunmaktadır. 1921 Anayasası³⁶⁰ içeriği ve hazırlandığı dönem itibarıyla farklı bir niteliğe sahiptir. 1921 Anayasası, 24 maddedir. 1921 Anayasasının maddelerinin

³⁵⁹ Nalbant, **a.g.e.**, s. 137-145.

³⁶⁰ 1921 Anayasasının tam metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa21.htm>.

önemli bir kısmı (11. ve 23. maddeler arası) yerel yönetimlerle (özerklik-yerel özerklik ve muhtariyetle) ilgilidir. 1921 Anayasası hazırlandığı dönemin özelliklerini barındıran merkez-yerel konumlandırmasında yerele daha çok önem veren bir anayasadır.

1921 Anayasası, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde yöneticilerin teslimiyetçi ve pasifist siyasi anlayışlarına karşı, halkın içinden doğan yerel yapılanmaların (teşkilatlar) siyasallaşması ile oluştuğu söylenebilir. Bu yerel yapılanmalar bazı ortak paydalar (işgale ve emperyalizme karşıtlık) etrafında birleşmişlerdir. Ortak paydalar etrafından birleşen yerel halk güçleri kendilerini ve isteklerini daha net ifade edebilecekleri “Şûra” tipi yapılar oluşturmuşlardır. Bu birbirinden kopuk fakat, ortak paydada buluşan Şûralar, zamanla birleşmiş ve yerel kongreler çerçevesinde örgütlenmeye çalışmıştır³⁶¹.

1921 Anayasası idari anlamda üç temel sacayağı üzerine kurulmuştur. Bunlar: siyasi merkeziyet, özerklik ve kanuni idaredir. Nalbant, 1921 Anayasasının ulus devleti temel alan bir yapısı olduğunu belirtmektedir. Nalbant, 1921 Anayasası'nın üniter devleti kurma yönünde bir fikre sahip olduğunu belirtmektedir.³⁶² 1921 Anayasası'nın özerklik anlayışı idari yerinden yönetim ilkesine bağlıdır. Örneğin yerel şûralar bir güç olarak kabul edilmiştir. Fakat, bu Şûralara tanzim ve idare yetkisi verilmiş, yasama yetkisi verilmemiştir. 1921 Anayasası mahalli idareler ile ilgili genel çerçeveyi çizmiştir. Fakat ayrıntılı düzenlemeleri, yasa koyucuya bırakmıştır. 1921 Anayasası çeşitli maddeleri ile hem mülki idarenin taşra birimlerini hem de yerel yönetimleri bir örnek kurumlaşmaya bağlamıştır. 1921 Anayasası'nın 10. maddesinde “idare” başlığı altında: Türkiye'nin coğrafi durumu ve iktisadi ilişkileri açısından vilâyetlerden, vilâyetlerin kazalardan, kazaların da nahiyelerden oluştuğu belirtilmiştir. Bu madde ile Osmanlı Devleti'nden miras kalan 4'lü mülki idari bölümlerden (vilâyet, liva, kaza, nahiye) üçlü mülki idari bölümlere

³⁶¹Tanör, a.g.e., s. 226-227.

³⁶²Nalbant, a.g.e., s. 184.

geçilmiştir. Ayrıca mülki idari bölümlere yapılırken daha rasyonel ilkelere bakılacağı (coğrafi durum-ekonomik ilişkiler) belirtilmiştir.³⁶³

1921 Anayasası'nın 11. ve 15. maddeleri arasında vilâyet yapısı düzenlenmiştir. Bu maddeler incelendiğinde vilâyetlerin hem tüzel kişiliği hem de özerkliği olduğu görülmektedir. Ayrıca vilâyetler hem bir mülki idare birimi hem de bir yerel yönetim birimidir. Vilâyetlerin başında Büyük Millet Meclisinin (BMM) atadığı vali vardır. 1921 Anayasası'nda vali devletin hem genel hem de özel görevlerini yerine getirmekle mükelleftir. Nalbant, 1921 Anayasası'nda tanımlanan vali prototipini şu şekilde belirtmektedir: “*Günümüz anlamında Napolyon tipi merkezîleşmenin bir kamu ajanı olarak hükümetin atadığı validen çok Fransız Devrimi ile birlikte gündeme gelen il genel meclisine ya da ulusal görevliye benzeyen bir kişilik.*”³⁶⁴

1921 Anayasası'ndaki vali bir nevi “denetçi” niteliğinde bir validir. Bu denetçilik rolü esas olarak vilâyetlerdeki birçok ana hizmetin ve görevin vilâyet şûralarında olmasından kaynaklanmaktadır. Valinin denetçi rolünü destekleyen bir diğer madde ise 14. maddedir. Bu maddede valinin “Büyük Millet Meclisinin vekili ve mümessili” olduğu belirtilmektedir. Bu maddeden aslında güçlü bir yetki devrinin valiye tanındığı anlamı çıkarılabilir. Bu güç genel olarak kendisini denetim anlamında somutlaştırmaktadır.

1921 Anayasası'nın 15. maddesinde kaza idari birimine değinilmiştir. Kazanın tüzel kişiliği olmadığı, yalnızca bir idari birim olduğu belirtilmiştir. Kazanın başında kaymakam vardır. Kaymakam, Büyük Millet Meclisi'nce atanır. Vali, kaymakamın hiyerarşik amiridir. Son olarak nahiye aynı vilâyet gibi hem ayrı bir tüzel kişiliğe hem de özerkliğe sahip bir idari birim olarak düzenlenmiştir. Nahiyenin özerk oluşu, onu bir yerel yönetim birimi olarak tasarlandığı düşündürmektedir. Burada dikkat çeken nokta nahiye müdürünün seçimle iş başına gelmesidir. Nahiye müdürünün seçimle iş başına gelmesi, komün anlayışının korunmak istendiği fikrini akıllara getirmektedir. Nahiyenin yapısı, nahiye şûrası ve idare heyeti olmak üzere ikili bir yapıda tasarlanmıştır. Şûra, doğrudan halk tarafından seçilen kişilerden oluşur. İdare

³⁶³Nalbant, **a.g.e.**, s. 185-186.

³⁶⁴Nalbant, **a.g.e.**, s. 187.

heyeti ve müdürü, şûra tarafından seçilmektedir. Nahiye bir veya birkaç köyden oluşabileceği gibi bir kasabadan da oluşabilir. Esas olarak 1876 Nahiye Nizamnamesi'nde de işlendiği gibi bu nahiyeler Fransa'daki komün yapıları göz önüne alınarak kurulmuştur. Tanör, 1921 Anayasası'nda bu yapı ile “*yerel işlerin merkeze danışmadan yürütülmesinden, devletin merkezi otorite ve denetimi düşük düzeyde tutmak istendiğini*” belirtmiştir.³⁶⁵ Böylece Büyük Millet Meclisi, “*toplumsal siyasal ayağının ilerleme taşı olarak nahiyeyi*” göstermiştir. Nahiye birimi, Büyük Millet Meclisi'nin milli hareket, halkçılık ve demokrasi ideallerini gerçekleştirmede başvurduğu en somut yoldur.³⁶⁶

1921 Anayasası'ndan sonra mülki idari yapının oluşmasında bir diğer önemli gelişme 1924 Anayasası'dır.³⁶⁷ 1921 Anayasası, 1924 Anayasası'na nazaran maddi anlamda anayasa tanımına daha çok uymaktadır.

1924 Anayasası'nın 89. ve 91. maddeleri mülki idari yapı ile ilgilidir. Öncelikli olarak bu maddelerde 1921 Anayasası'ndaki il olmak için getirilen rasyonel ilkeler (coğrafi durum-ekonomik şartlar) korunmuştur. 1921 Anayasası'ndaki vilâyet-kazanahiye mülki idari taksimatı değişmiştir. 1924 Anayasası'nın 89. maddesinde mülki idari taksimata kasaba ve köy de eklenmiştir. Yine illere, şehirlere, kasaba ve köylere tüzel kişilik verilmiştir. 1924 Anayasası'nın 91. maddesinde illerinde idaresinin yetki genişliği ve görev ayrımı çerçevesinde olacağı belirtilmiştir. Bu ilkeler, ilk olarak 1876 Kânun-i Esasi'de belirtilmiştir. Fakat bu maddede esas dikkat çeken nokta tüzel kişilik tanınan birimlerdir. Nahiye, 1924 Anayasası'nda tüzel kişiliği olmayan bir birim olarak belirtilmiştir. Nahiyenin bu şekilde bir statüye sokulması, birimin 2. Meşrutiyet'ten beri aktif hale getirilmeye çalışılmasına rağmen gittikçe önemini yitirmesi anlamına gelmektedir. Daha öncede belirtildiği gibi Fransa'daki komün yapılarından etkilenilerek oluşturulan nahiye istenilen amaçlara ulaşılamayınca Fransa'daki kantonlarla aynı kaderi paylaşarak önemini peyderpey yitirerek kaldırılmıştır.³⁶⁸

³⁶⁵Tanör, **a.g.e.**, s. 264.

³⁶⁶Tanör, **a.g.e.**, s. 264-265- Nalbant, **a.g.e.** s. 187-188.

³⁶⁷ 1924 Anayasası'nın tam metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>.

³⁶⁸Nalbant, **a.g.e.**, s. 194.

1924 Anayasası'nın muhtevası ile ilgili gerek Atilla Nalbant gerekse Yıldızhan Yayla bazı ortak görüşler ileri sürmüşlerdir. Her iki yazar da 1921 Anayasası'nın aksine, 1924 Anayasası'nın daha merkeziyetçi bir yapıya sahip olduğunu belirtmişlerdir.³⁶⁹ 1921 Anayasası'ndaki adem-i merkeziyetçi yapının, 1924 Anayasası'nda terk edildiğini belirten yazarlar, 1924 Anayasası'nın, merkezin kontrolünde bir mülki idari yapı ve yerel yönetim biçimi oluşturmak istediğini belirtmişlerdir.

1924 yılında bir diğer önemli gelişme ise 442 sayılı Köy Kanunu'nun çıkmasıdır. Bu kanun, çeşitli değişiklikler yapılarak günümüze kadar uygulanagelmıştır. İl özel idaresi ve belediye yapısı Tanzimat Dönemi'nden itibaren özellikle Fransa'dan öykünerek oluşturulmuştur. Fakat köy ve mahalle yapıları ekonomik, sosyal ve idari gereksinimler nedeniyle doğmuş yapılardır.³⁷⁰ Köy idaresi, 1924 Anayasası ile tüzel kişiliğe kavuşmuştur. Köy Kanunu hazırlanırken sadece idari bir birim yaratmak amacı ile değil, ayrıca toplumun yaklaşık %75'nin yaşadığı bir alanı yeniden düzenleyerek toplumsal kalkınmanın sağlanması amaçlanmıştır. Köy, idari yapının temeli olarak görülmüş, bu nedenle Köy Kanunu detaylı bir şekilde hazırlanmıştır.³⁷¹ Köy Kanunu da içeriği itibarıyla merkeziyetçi yönler taşımaktadır. Her ne kadar 1924 Anayasası'nda köye tüzel kişilik verilse de Köy Kanunu içerisindeki bazı maddeler ile bu birim merkeze bağlanmıştır. Öncelikli olarak kanunda dikkat çeken nokta 10. maddedeki muhtarın devletin bir memuru olduğu vurgusudur. Yine 40. ve 41. maddelerde, kaymakamın idari vesayet makamı olarak muhtarın kararlarını bozabildiği belirtilmektedir. Aynı zamanda kaymakam, görevini yerine getirmeyen muhtara yazılı ihtarla bulunabilir. Bu maddelerden anlaşılacağı gibi kanun taşranın en küçük idari birimi olan köyü çeşitli yollara merkezin denetimine sokmuştur. Bu kanun yeni Cumhuriyet ile birlikte taşırayı merkeze bağla hamlesi olarak da okunabilir.

³⁶⁹ Nalbant, **a.g.e.**, s. 191-198. Yayla, **a.g.e.**, s. 133-135.

³⁷⁰ Sibel Bilgin-Hatice Altunok, "Yönetmelik ve Mali Boyutlarıyla Köy Kanunu Tasarı Taslağı", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 22, Sayı: 3, 2013, s. 81.

³⁷¹ Muhammed Sarı, "442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik Çalışmalar", **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 19, 2014, s. 509-534.

Mülki idare ile ilgili önemli bir değişiklik de 1926 yılında kabul edilen “Teşkilâtı Mülkiye Kanunu³⁷²”dur. Bu kanun, çıkması muhtemel bir kanun olarak değerlendirilebilir. Çünkü Osmanlı Devleti’nin yıkılışı ve akabinde kurulan yeni Cumhuriyet, köklü bir değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu tip derin ve köklü değişimler sonrası, idari taksimatın ve mülki idare sınırlarının değişmesi kaçınılmaz olarak görülmektedir. Yeni kurulan bir devlet, idari teşkilatını ve mülki idare birimlerini kendi görüş ve fikirleri çerçevesinde yeniden organize etmek isteyecektir. Eldeki mevcut olanaklar (yetişmiş bürokratik insan gücü) göz önüne alındığında yönetsel coğrafyanın mülki idari birimler üzerinden yapılandırılması normal bir süreç olarak görülebilir. İşte bu yönetsel coğrafyadaki yeniden yapılanma, ilk olarak 1926 Teşkilat-ı Mülkiye Kanunu ile yapılmıştır. Öncelikli olarak yönetsel coğrafyanın il, ilçe ve bucak bazında belirlenmesi için Teşkilatı Mülkiye Heyeti kurulmuştur. Yapılan çalışmalar sonucu, 74 il, 315 ilçe, 673 bucak incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda mülki yapıdaki 11 il, ilçeye; 27 ilçe de bucağa dönüştürülmüştür. Bunun yanında 60 bucak da kaldırılmıştır. Bu değişime ek olarak yeni 18 ilçe kurulmuştur. Sonuç olarak 877 sayılı Teşkilatı Mülkiye Kanunu’yla mülki idare birimleri: 63 il, 317 ilçe ve 661 bucak olarak tekrar düzenlenmiştir.³⁷³

Teşkilâtı Mülkiye Kanunu, 1924 yılı başlarında yapılan düzenlemeler ile büyük bölge ölçeği esaslı mülki idare bölümlenmesinde (15 vilâyetli sistemden) daha küçük ölçekli yapıya dönüşü tamamlamıştır. İlk dönemde 71 olan il sayısı bu kanun ile 63’e düşürülmüştür. Böylelikle “mekânsal ölçek ve kademelenme bakımından “province” sistemi terk edilerek, Fransız mülki idare kademelenme birimi olan “departement sistemi” kurulmaya çalışılmıştır.³⁷⁴

1924 Anayasası ile başlayan merkezîyetçi eğilimler, 1927 yılında çıkarılan “Umumi Müfettişlik Kanunu” ile iyice belirgin hale gelmiştir. Bu kanunun çıkış nedenleri dönemin konjonktürel yapısı ile doğrudan ilgilidir. Özellikle iç isyanlar

³⁷²Kanunun tam metni için bkz.:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc004/kanuntbmmc004/kanuntbmmc00400877.pdf.

³⁷³Birgül Ayman Güler, “Otuzlu Yıllarda Yönetim”, **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940 – 1949**, Edt: Birgül Ayman Güler vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007, ss. 10.

³⁷⁴A.e., s. 11-12.

nedeniyle dönemin yönetimi daha merkeziyetçi idari tedbirler alınması gerektiği görüşü üzerinde uzlaşmıştır. Kısacası Umumi Müfettişlikler, merkeziyetçilik politikasının en somut göstergesi olarak 5 farklı bölgede kurulmuştur. Umumi Müfettişliklerin temel kurulma amacı güvenliktir. Fakat daha sonradan müfettişlikler sosyal, ekonomik ve daha birçok yönden güçlenmiştir.³⁷⁵ Umumi Müfettişlik Kurumu hatırlanacağı gibi ilk olarak 1921 Anayasası'nda belirtilmişti. 1921 Anayasası'nın 23. maddesinde Umumi Müfettişlikler görev alanlarındaki asayişî sağlamla görevlidir. Ayrıca yine görev alanının teftişi ve işlerin uygun biçimde yapılıp yapılmadığını denetlemekle görevlidir. Bu yetki ve görevleri mahalli idareleri de kapsayacak şekilde yapacaklardır. 23. maddeye bakıldığında, bu kurumun merkeziyetçi bir yaklaşımla kurulduğu ortadadır. Kısacası bu kurum denetim ağırlıklı bir merkezileşme stratejisi, olarak okunabilir.³⁷⁶

Umumi Müfettişliklerin mülki idare açısından nasıl konumlandırılabilceği konusu sıkça tartışılmıştır. Bu konuya açıklık getirmek için 27 Kasım 1927 tarihli Umumi Müfettişlik Kanunu'nun uygulanmasına dair hazırlanan talimatnameye bakılmalıdır³⁷⁷. Talimatın 7. maddesinde müfettişler, vali de dâhil olmak üzere görev alanlarındaki bütün memurların hiyerarşik amiri olduğu belirtilmektedir. Vali dâhil bütün memurlar, Umumi Müfettişe karşı sorumludurlar. Bu maddeden de açıkça anlaşıldığı gibi Umumi Müfettişler hiyerarşik sıralamada valinin üstünde bir konuma sahiptirler. İlk müfettişlik 1927'de, ikincisi 1934'te, üçüncüsü 1935'te, dördüncüsü 1936'da, beşincisi ise 1945'te kurulmuştur. Müfettişlikler özellikle asayiş olaylarında elde ettikleri başarılar nedeniyle takdir edilmiştir. Fakat 1952'de bu kurum kaldırılmıştır.³⁷⁸

Umumi Müfettişliklerle ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa bu kurumun taşradaki [Michael Mann'ın ifade ettiği] “altyapısal iktidarın” kurulmasını

³⁷⁵ Engin Çağdaş Bulut, “Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 21, Yıl:11, 2015, s. 83-110.

³⁷⁶ Nuray Ertürk Keskin, **Türkiye’de Devlet’in Toprak Üzerine Örgütlenmesi**, Ankara, Tan Yayınları, 2009, s. 396-400.

³⁷⁷ Gerek bu talimatnamenin tam metni gerekse konu ile ilgili diğer önemli belgeler için bkz.: Cemil Koçak, **Umumi Müfettişlikler (1927-1952)**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010, s. 303-330.

³⁷⁸ Bulut, **a.g.e.**, s. 96.

amaçladığı söylenebilir.³⁷⁹ 1924 Anayasası'ndaki merkeziyetçi eğilimin esas nedeni, devletin taşra üzerine hâkimiyet kurmak istemesidir. Daha önce de belirtildiği gibi 1924-1927 yılları arasında özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çeşitli isyanlar çıkmıştır. Dönemin yöneticileri, merkezin etki alanının dışında kalan bölgelere nüfuz etmek ve orada olduklarını göstermek amacı ile çeşitli hamleler yapmak zorunda olduklarını düşünmüşlerdir. Bu hamleler *“taşranın eğitiminden ekonomik kalkınmasına; karayollarının genişletilmesinden sulama sorunlarına; sıtma ölüm oranlarından doğumun teşvikine kadar gündelik hayatın çok farklı alanlarına temas eden yeni kurumlarla*³⁸⁰ ” gerçekleştirilmiştir. Bu yeni kurumların somut örneği, umumi müfettişliklerdir. Bu bağlamda, iktidarın taşraya nüfuz edebilmesi ancak taşradaki altyapısal iktidarı en iyi şekilde dizayn etmesi ile sağlanabilirdi. Merkezi iktidar Umumi Müfettişlikler yardımıyla merkezden periferiye doğru etki alanını genişletmek istemiştir. Bu etki alanı genişlerken *“merkezi iktidar toplumsal kontrol mekanizmalarına sahip olması ve aynı mekanizmaların toplumun gündelik hayatının en ücra köşelerine işleyebiliyor olması gerekmektedir.*³⁸¹ ” Çalışmanın literatür kısmında “Trakya Umumi Müfettişi General Kazım Dirik'in Hayatı” adlı eserden bahsedilmiştir. Bu eser incelendiğinde Umumi Müfettişlerin sadece bir denetim mekanizması olarak değil; eğitimden sağlığa, tarımdan ekonomiye birçok alanda faaliyetler gösterdiği görülmektedir. Yani Umumi Müfettişlikler, sadece bir idari denetim mekanizması olarak değil, ayrıca merkezin taşrayı altyapısal iktidar ilişkileri ile kendine bağlama çabası olarak da okunabilir.

Mülki idare sistemi ile ilgili bir diğer önemli düzenleme 1929 yılında yapılmıştır. 1929 yılında 1426 sayılı Vilâyet İdareleri Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun, çıkarıldığı dönemin şartlarında hazırlanmış merkeziyetçi eğilimler taşıyan bir kanundur. 1929 yılı önemli bir yıldır. Çünkü dünya çapında yaşanan ekonomik kriz her alanı etkilemiştir. 1929 Ekonomik Krizi ile liberal-kapitalist ekonomik sistem ve beraberinde getirmiş olduğu yönetsel zihniyet ağır bir eleştiriye tabi tutulmuştur. “Bırakınız yapınlar-bırakınız geçsinler” fikrinin aslında her şeyin çaresi olmadığının

³⁷⁹ Ayfer Genç Yılmaz, “Devlet Kapasitesi ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2013, s. 43-45.

³⁸⁰ A.e., s. 43-45.

³⁸¹ A.e., s. 43-45.

farkına varılmıştır. 1929 yılından itibaren devletçi ve merkeziyetçi politikalara dönüşler yaşanmıştır. Bu merkeziyetçi dönüşüm sürecinden, idari alanlar da nasibini almıştır.³⁸² - ³⁸³ 1929 yılında 1426 sayılı Vilâyet İdareleri Kanunu ile “*kamu yönetiminde merkezileşme sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Cumhuriyet yönetimi, kamu yönetimi anlayışını bu kanunla ifade etmiştir.*³⁸⁴”

Kanun metnine genel olarak bakıldığında, merkeze bağımlı hava hemen hissedilmektedir. Kanunun üçüncü maddesinde ilin başında valinin, ilçenin başında ise kaymakamın olacağı belirtilmiştir. Dördüncü maddede hükümetin gerekli gördüğü yerlerde vali yardımcılarının atanacağı ve bunların valiye bağlı olacağı belirtilmiştir. Dokuzuncu maddede, “*Valiler, Dâhiliye vekâletinin inhası ve icra Vekilleri Heyetinin kararıyla, vali muavinleri, mektupçular, kaymakamlar Dâhiliye vekâletinin inhası ile Reisicumhur tarafından tayin olunur.*” denmiştir. Burada açıkça kararnameler ile merkeze bağlı olarak mülki amirlerin atandığı görülmektedir. Diğer maddelerde de valinin hiyerarşik amir olarak vilâyet memurları üzerinde geniş bir denetim yetkisi olduğu görülmektedir. Ama kanunun belki de en dikkat çeken maddesi 17. maddedir. Bu maddede, “*Vali vilâyette Devletin ve her vekâletin mümessili (temsilcisi) ve vekâletlerin idarî ve siyâsî icra vasıtası olup vilâyetin umumî idaresinden mes'uldür.*” demektedir. Bu maddede açıkça vali merkezi yönetimin taşradaki yansıması olduğu belirtilmiştir. Zaten kanun başında da “*Teşkilâtı Esasiye Kanunu’nun 91’inci maddesi mucibince, vilâyetler umuru tevsii mezuniyet ve tefriki vazaif esasi üzerine idare olunur.*³⁸⁵” ibaresi geçmektedir. Gerek kanunun 17. maddesi gerekse diğer maddeleri göz önüne alındığında, valiye merkeze sıkı sıkıya bağlı kalmak şartı ile önemli bir “yetki genişliği” yetkisi verildiği görülmektedir. Valiye belediyeler dâhil bütün kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme yetkisi verilmiştir. Vali asayişten, cezaevlerinin denetimine, vilâyetin huzurundan ticari hayatı denetlemeye birçok görevi bu kanun ile elde etmiştir.

³⁸² Sonay Bayramoğlu-Özügür, “1929:Yönetimde Merkeziyetçiliğin İnşası”, **Açıklamalı Yönetim Zamanizini 1940 - 1949**, Edt: Birgül Ayman Güler vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007, s. 28.

³⁸³ Ertürk Keskin, **a.g.e.**, s. 357.

³⁸⁴ Bayramoğlu-Özügür, **a.g.e.**, s. 28.

³⁸⁵ 1929 Tarihli Vilayet İdaresi Kanunun tam metni için bkz.: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1184.pdf>.

Kısaca belirtmek gerekirse, 1929 tarihli Vilâyet İdaresi Kanunu devletçi politikaların, merkezden taşraya doğru yayılması için tasarlanan planlamanın bir ürünüdür. Bu yasa ile *“başlatılacak devletçilik uygulamalar için gerekli olan merkezileştirilmiş taşra yönetiminin kuruluşu”* amaçlanmıştır.³⁸⁶ Taşranın merkeze bağlanması yani merkezileşmesi süreci de ilk elden mülki idare amirleri eliyle sağlanmaya çalışılmıştır.

1929 tarihli Vilâyet İdaresi Kanunu’ndan sonra mülki idare (özellikle mülki idare amirlerini) sistemini etkileyen önemli bir kanun çıkarılmıştır. 1930 tarihli Dâhiliye Memurları Kanunu³⁸⁷ ile işlerinde çalışacak personel derece derece ve sınıf sınıf gösterilmiştir. Kanunda mülki idare amirleri bir sınıf olarak belirtilmiştir. Kanunda işleri personelinin işe alınma kriterleri belirtilmiştir. Burada özellikle kaymakamlık mesleği için gereken şartların neler olduğu, atama usulleri, görevleri, görevlerini kötüye kullanan mülki amirlere uygulanacak cezalar ve valinin diğer işleri personelinin üzerindeki hiyerarşik denetim yetkisi belirtilmiştir. Bu kanun genel olarak analiz edildiğinde merkeziyetçi eğilimler kuvvetli şekilde hissedilmektedir. Özellikle valinin, işleri memurları üzerindeki güçlendirilmiş denetim yetkisi vurgulanmaktadır. Ayrıca kanun ile mülki idare amirlerinin ayrı bir sınıf olduğu belirtilmiştir. Özellikle mülki idare amirlerinin nasıl atanacağını açıkça belirtilmesi, bu meslek mensuplarının atama işlerindeki belirsizliklerin giderilmesini sağlamıştır.

1921-1961 arası dönem incelenirken mülki idare amirleri ile ilgili bir noktaya değinmek gerekmektedir. 1923-1945 yılları arası tek parti dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde 4. ve 5. Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) kurultayları arası dönemde (1936-1939) parti devlet bütünleşmesi tezi altında valiler illerde CHF’nin il başkanlığı görevini yürütmüşlerdir.³⁸⁸ Bu görevlendirme, 1939 yılında CHF’nin 5. kongresinde sona ermiştir. Bu kongrede ayrıca *“Başbakanın aynı zamanda parti genel başkanı olması uygulamasına son verilmiştir. İçişleri Bakanı’nın parti genel sekreteri, valilerin il başkanı olması uygulaması terk edilip*

³⁸⁶Ertürk Keskin, **a.g.e.**, s. 357-363.

³⁸⁷Kanun tam metni için bkz.: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1700.pdf>.

³⁸⁸ Işıl Çakan Hacıbrahimoglu, “Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 39, 2006, s. 60.

memurların partiye üyeliği yasaklanmıştır.”³⁸⁹ Sonuç olarak bu tarihler arasında belki de dünya siyasi tarihinde eşine az rastlanır bir “aşırı merkeziyetçi vali modeli” denenmiştir. Ayrıca vali, yönetsel bir figür olmaktan çıkıp siyasal bir figür haline getirilmiştir. Gelen yoğun eleştiriler, istenilen amaçlara ulaşamaması bu sistemden vazgeçilmesine neden olmuştur.

1921-1961 arası yapılan düzenlemeler içerisinde 1949 tarihli İl İdaresi Kanunu’nun ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu kanun, uzun bir hazırlık dönemi sonrasında çıkarılmıştır. Kanun için öncelikle 1946 yılında mülki idare amirlerine 5 sorudan oluşan bir anket yapılmıştır. Sonrasında ise 1947 yılında 1. İdareciler Kongresi düzenlenmiş ve kanun ile ilgili konular mülki idare amirlerine sorulmuştur.³⁹⁰ Bu kongrede illerin durumundan yeni bir memurlar kanuna kadar birçok konu tartışılmıştır. Ama kongrenin esas amacı dönemin Başbakanı Recep Peker’in şu sözlerinde açıkça belirtilmektedir: “*Arkadaşlar, İdareyi Umumiye Vilâyet Kanunu hükümleri itibariyle eskidir. Zamanın tesiri altında bu eski kanunun bünyesinde valililerin yetkisi çeşitli idare görüşlerinin tutumu altında zayıflamıştır.*”³⁹¹ Bu alıntıdan da anlaşıldığı gibi dönemin şartlarına uygun, mülki idare amirlerinin görev alanını ve yetkilerini düzenleyen yeni bir yasaya ihtiyaç olduğu belirtilmektedir.

Kanun, dönemin konjonktürel şartları ile de bağlantılı olarak özellikle valiler üzerinden taşranın gözetim ve himayesini artıran bir niteliğe sahiptir. Valilerin yetkilerinin aşırı şekilde artırılması, kanunun meclisteki görüşmeleri esnasında muhalif milletvekilleri tarafından ağır eleştirilere tabi tutulmuştur. Kanun hakkında “*totaliter rejimlere özgü bir uygulama*”³⁹² şeklinde eleştiriler getirilmiştir.

Kanun, 10.06.1949 tarihinde kabul edilerek yasalaşmıştır. Kanun, genel olarak merkeziyetçi eğilimlere sahip bir nitelik taşımaktadır. Kanun ile mülki idari taksimat il-ilçe ve bucak şeklinde örgütlenmiştir. Kanunda, taşra birimi il ölçeği üzerinden

³⁸⁹ Sevdâ Mutlu, “Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: Dilek Sistemi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 86, 2013, s. 62.

³⁹⁰ Ertürk Keskin, **a.g.e.**, s. 365.

³⁹¹ İçişleri Bakanlığı, **Birinci İdareciler Kongresi, 20 Ocak 1947-31 Ocak 1947**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1947, s. 3.

³⁹² Ertürk Keskin, **a.g.e.**, s. 370.

ekonomik ve coğrafi nitelikler göz önüne alınarak tasarlanmıştır. İl ölçeğinin temel alınmasındaki ana sebep, valiler üzerinden merkeze sıkı sıkıya bağlı ve merkez adına önemli görevlere sahip bir mülki idare amirliği sisteminin kurulma isteğidir. Kanunda, 1924 Anayasası'ndaki “yetki genişliği ve görevler ayrımı” ilkeleri tekrar edilmiştir. Fakat kanunda bir noktadaki eksiklik göze çarpmaktadır. Kanunda il idari ölçeği sadece merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak düzenlenmiş fakat bir yerel yönetim birimi olarak ilden bahsedilmemiştir. İl yönetiminin yerel yönetim boyutuna bu kanunda yer verilmemiştir. Kanun baştan sona okunduğunda esas göze çarpan nokta, valinin görev ve yetkileri olmaktadır. Bu kanun ile taşrayı merkeze bağlama hamlesi diğer düzenlemelere nazaran valilerin yetkileri genişleterek sağlanmaya çalışılmıştır³⁹³. Kanunda, öncelikli olarak il-ilçe ve bucakların kurulması ve kaldırılmasının kanun ile olacağı belirtilmiştir (md.2). Bu madde ile mülki idari taksimatın, idari kararlar ile değişikliğe uğramasının ve keyfi değişikliklerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Kanunda, valinin yetkileri ve görevleri üzerine ayrıntılı bir düzenleme yapılmıştır. Öncelikle vali, il genel idaresinin başı ve yetkili merciidir. Vali, ildeki askeri ve adli birimler hariç olmak üzere bütün devlet kurumlarını denetleyebilmektedir. Ayrıca vali hem hükümetin hem de devletin temsilcisidir. Bu sıfatlar ile her bakanlığa karşı ilde ayrı ayrı sorumludur (md.3-4-9). Vali, ilde kolluk kuvvetlerinden cezaevlerine kadar bütün kurumların denetlenmesi ve düzenli çalışmasından sorumludur. Kısacası vali, ilde merkez adına hemen hemen her türlü yetkiyi kullanan önemli bir figürdür. Kanunda valiye yardımcı olmak üzere vali yardımcılığı birimi de düzenlenmiştir. Vali yardımcısı olmak için 2 yıl doğuda hizmet yapmış olmak şartıyla 6 yıl kaymakamlık yapma şartı getirilmiştir. Aynı şekilde kaymakamda, hiyerarşik olarak valinin altında bulunmaktadır. Kaymakam, ilçe idaresinde hükümetin temsilcisi olarak görev yapmaktadır. Kanun 41. ve 56. maddelerinde bucak idari birimi düzenlenmiştir.³⁹⁴ Bucak: “*Coğrafya, ekonomi, güvenlik ve mahalli hizmet bakımlarından aralarında münasebet bulunan kasaba ve köylerden meydana gelen bir idare bölüm*” olarak tanımlanmıştır. Bucak müdürü, bucakta en büyük hükümet memuru ve temsilcisi olarak belirtilmiştir. Yine ilçede kaymakamın görevlerine benzer görevler, bucaklarda bucak müdürüne verilmiştir.

³⁹³Ertürk Keskin, **a.g.e.**, s. 371-375.

³⁹⁴Bucak idari birimi 2014 yılında 5747 sayılı Kanun ile kaldırılmıştır.

Sonuç olarak 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu hakkında bir değerlendirme yapılacak olursa dönemin konjonktürel yapısı ile birebir uyumlu olduğu savunulabilir. Kanunun kabul edildiği dönemde, “hızlı kalkınma istenci” hedeflenmiştir. Bu istek doğrultusunda taşra birimlerinin yeniden organize edilmesi için çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların sonucu olarak İl İdaresi Kanunu çıkarılmıştır. Kanun her ne kadar 1949 yılında çıksa da kanunun yapılış amacındaki “merkezin bir gölgesi olan valiler eliyle düzenleme ve denetleme” anlayışı, özellikle 1960’lı yıllarda kendisini gösterecektir. Çalışmanın dördüncü bölümünde işlenecek olan ve 1. beş yıllık kalkınma planında da sıklıkla vurgulanan “toplum kalkınması” kavramı merkez adına hareket eden valiler aracılığı ile yürütülecektir. Kısacası bu kanun ile vali, ilde [merkez adına] ekonomik, sosyal, kültürel, kalkınmacı, mili birlik ve beraberliği temsil eden bir ajana dönüştürülmüştür.

3.4. 1961-1982 Dönemi

1961-1982 arası dönemde yaşanan konjonktürel olaylar beraberinde idari alanda yeni düzenlemeleri getirmiştir. Öncelikli olarak 1960’lı yıllar, dünyada bir yandan savaş karşıtı hareketler diğer yandan kadın ve öğrenci hareketleri ile farklı bir siyasi görünüm sunmaktadır. Ayrıca bu dönemde Sovyetlerin kalkınmacı anlayışının elde ettiği büyük başarılar, kalkınma kavramını merkezine almış ülkeleri etkilemiştir. Dünyadaki değişim rüzgârı, dönemin Türkiye’si için farklı anlamlar ve etkiler içerse de Demokrat Parti (DP) iktidarının 27 Mayıs 1960 İhtilali ile düşürülmesi, olayları bambaşka bir boyuta taşımıştır. Sezen, eserinde bu dönemin konjonktürel durumunu şu şekilde tasvir etmektedir:³⁹⁵

Türkiye 1960’ların başında, bir bütün olarak devlet aygıtının önemli parçalarını, temel hukuk kurallarını, bu kuralları uygulayarak toplumun düzenini ve sürekliliğini sağlayacak olan örgütleri gözden geçirme ve gerekirse yeni örgütlenmelere gitme çabası içine girmiştir. Bu çabaların ürünleri, toplumsal tabanın desteği aranmaksızın ve alınmaksızın, asker-sivil bir grup aydının katkısıyla elde edilerek topluma sunulmuştur. Amaç, DP dönemindeki antidemokratik uygulamaları önleyecek mekanizmaları yasal ve kurumsal düzlemde gerçekleştirmektir. Demokrat Parti uygulamalarına duyulan tepkinin

³⁹⁵ Seriya Sezen, **Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama**, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 293, 1999, s. 172-173.

bir yansıması türündeki bu mekanizmalar kurulduğunda, demokratik rejim güvence altına alınmış olacaktı. Bu önlemlerin başında, devletin varlığını önkoşul olarak gören ama haklar ve özgürlükler yönünden önceliği bireye veren bir anayasanın hazırlanması, yasama organının ikili bir yapıya kavuşturularak bir tür süzme işlevi görecektir Cumhuriyet Senatosunun oluşturulması, yasamanın yargı organınca denetlenmesi amacıyla Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, hâkim teminatının ve üniversite özerkliğinin sağlanması geliyordu³⁹⁶.”

Sezen'in de ifade gibi 1960'lı yıllarda devlet aygıtının önemli parçaları (parlamento, idari yapı, kamu personel sistemi, Anayasa, yargı sistemi gibi) derin bir dönüşüme tabi tutulmak istenmiştir. Bu dönemde ilk köklü değişim yeni bir anayasa hazırlanarak gerçekleştirilmiştir. Sonrasında kamu personel sistemi, 1965 yılında kanunlaşan 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu dönemde 1971-1973 muhtıra dönemleri ile yürütme erkini güçlendirici adımlar atılmıştır. Son olarak bir diğer önemli düzenleme, 1982 Anayasası'dır. Bu düzenlemeler hem doğrudan hem de dolaylı olarak mülki idari sistemi ve mülki idare amirlerini etkilemiştir.

1961-1982 arası dönem de yapılan ilk köklü anayasa, 1961 Anayasası'dır. Tanör'ün belirttiği gibi 1961 Anayasası birçok yönden çağının oldukça ilerisinde bazı düzenlemeleri içermektedir. Özellikle temel hak ve özgürlükler, kişi hakları, ekonomik ve sosyal haklar anayasada geniş kapsamlı olarak düzenlenmiştir. Tanör, bu anayasayı İtalya'nın 1948 Anayasası'na benzetmiş ve döneminin Fransız Anayasası dâhil birçok anayasadan daha ileri bir seviyede olduğunu belirtmiştir³⁹⁷. Genel olarak 1961 Anayasası'na bakılacak olunursa 112. ve 115. maddeleri idare ile ilgilidir. 112. maddede: İdarenin kuruluş ve görevleri merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayandığı, idarenin kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve kanunla düzenlenebileceği belirtilmiştir. 115. maddede ise Türkiye'nin, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, iktisadî şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrıldığı, illerin idaresi yetki genişliği esasına dayandığı belirtilmiştir. Yine devam eden

³⁹⁶Sezen, A.e., s. 172-173.

³⁹⁷Tanör, a.g.e. s. 382.

maddede, çeşitli kamu hizmetleri için birden çok ili içine alan çevrede, yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebileceği belirtilmiştir. Bu maddede kalkınma amaçlı, bazı yerlerde, özerk bölge kuruluşlarının kurulabileceği belirtilmiştir. 1961 Anayasası'nın 116. maddesinde yerel yönetimler geniş manada tanımlanmıştır. Bu maddede dikkat çeken nokta yargı yolu ile mahalli idarelerin korunmuş olmasıdır. Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetimin, ancak yargı yolu ile olacağı açıkça belirtilmiştir. Yine mahallî idarelerin kuruluşları, kendi aralarında birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, mali işleri, kolluk işleri ve merkezi idare ile karşılıklı ilişkilerinin kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Mahalli idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanacağı belirtilmiştir.

1961 Anayasası'nda dikkat çeken bir nokta da mülki idari kademelenme açısından sadece ilden bahsedilmesidir. Mülki kademelenmenin sadece il belirtilerek düzenlenip yerel ve özerk birimlere ağırlık verilmesindeki temel sebep, dönemin kalkınmacı konjonktürel havasından kaynaklanmaktadır. Dönemin konjonktürel havası, refah devleti uygulamalarının daha iyi yapılabilmesi için yerelleşmeci ve bölgeselleşmeci bir yapıya sahiptir. Özellikle uluslararası örgütlerin tavsiyeleri bu yöndedir. Bu tavsiyelere uyulduğunun en somut örneği 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinden yaklaşık 2 sene sonra 1963 yılında gerçekleşmiştir. 1963 yılında, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda yapılan bir değişiklik ile belediye başkanının doğrudan halk tarafından seçileceği kabul edilmiştir. Bu değişiklik yerel yönetimler ile halk arasındaki bağı kuvvetlendirecek önemli bir adım olarak okunabilir.³⁹⁸

14.07.1965 tarihinde kabul edilen, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ile kamu personelinin çalışma düzeni, sınıfları, istihdam şekilleri, ödev ve sorumlulukları, hakları ve yasakları düzenlenmiştir. Fakat kanun hızlı bir şekilde çıkarılmıştır. Bu durum da bazı sorunların çıkmasına neden olmuştur. Örneğin: Cahit Tutum, kanunun tasarı aşamasında gerektiği gibi tartışılmadan hızlı bir şekilde çıkartıldığı için kısa süre içerisinde çeşitli değişikliklere tabi tutulduğunu

³⁹⁸ Ahmet Apan, **Türkiye'de Mülki İdare: Tarihsel Gelişim ve İşlevsel Dönüşüm**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2005, s. 118-119.

belirtmiştir.³⁹⁹ Kanun, ilk çıktığında gözlemlenen en önemli eksiklerden birisi, mülki idari hizmet sınıfının ayrı bir sınıf olarak düzenlenmeyerek genel idari hizmet sınıfı içerisinde sayılmasıdır. Bu durum, mesleğin gerek itibarı ve gerekse icra ettiği önem açısından çeşitli eleştirilere maruz kalmıştır. Mülki idare amirleri, her fırsatta bu durumu eleştirmişlerdir. Sonuç olarak yapılan eleştiriler ses getirmiş ve 1974 yılında çıkarılan 12 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Mülki İdare Amirliği Hizmetleri ayrı bir sınıf olarak düzenlenmiştir. Bu düzenleme ile mülki idare amirliği mesleği, gerek kurumsallaşma gerekse mesleğe olan saygınlık açısından önemli bir kazanım elde etmiştir.⁴⁰⁰

1961 Anayasası'nda, 1971-1973 arası dönemde önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler, anayasadaki yasama ve yürütme arasındaki güç dengesini, yürütme lehine çevirmiştir. İlk değişiklik 20.10.1971 tarihinde 1488 sayılı Kanunla, ikincisi 15.03.1973 tarihinde 1699 sayılı Kanunla yapılmıştır. İlk düzenleme ile Anayasanın 34. maddesi değişmiştir. İkincisinde ise Anayasanın 4. maddesi değişmiştir. Bu değişiklikler ile Bakanlar Kurulu'na, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verilmiştir. TRT'nin özerkliği kaldırılmıştır. Üniversitelerin özerkliği zayıflatılmıştır. Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur. Temel hak ve özgürlükler sınırlandırılmıştır. Özellikle sosyal haklar açısından devlet memurlarının sendika kurma hakkı engellenmiştir. Ayrıca tabî yargı yolu yerine kanunî yargı yolu getirilmiştir. Küçük siyasal partilerin Anayasa Mahkemesi'ne başvurma olanağını kaldırılmıştır.⁴⁰¹ Bu uygulamalar yapılan düzenlemelerin sadece bir bölümüdür. Fakat genel bir değerlendirme yapılacak olursa bu düzenlemeler ile 1961 Anayasası'nın ilk halinde elde edilen birçok kazanım (özellikle yerelleşme-özerkleşme ile ilgili) kaybedilmiştir.

1961 Anayasası'nın yarattığı [görece] özgürlükçü ortam, her ne kadar 1971-1973 düzenlemeleri ile tırpanlanmaya çalışılsa da toplumsal olayların ve siyasi sorunların çözülmesine yardımcı olamamıştır. 12 Eylül 1980 Darbesi'ne giden

³⁹⁹ Cahit Tutum, "Yeni Personel Rejimi Üzerine", **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 3/3, 1973, s. 11.

⁴⁰⁰ Şafak Başa- Mete Yıldız, "Birinci Sınıf Mülki İdare Amirliği Düzenlemesi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", **Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 2, 2011, s. 37-38.

⁴⁰¹ Özkan Tikveş, "Anayasada On beş Yıllık Dönemde (1961 -1976) Yapılan Değişiklikler ve Ekler", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, Ankara, 1977, s. 19-60.

süreçteki en önemli neden, demokratikleşemeyen her toplumda belirgin şekilde görülen sivil-asker ilişkilerindeki mücadeledir. 1980 Darbesi'ne giden süreçte, sadece asker-sivil ilişkileri açısından değil, siyasal ve toplumsal açıdan da bir dizi sorun yaşanmıştır. Öncelikli olarak cumhurbaşkanının seçilememesi siyasi sorunların başını çekmiştir. Sonrasında toplumun sağ ve sol görüş olarak radikal bir şekilde kutuplaşması, artan şiddet ve terör olayları, askeri müdahaleye zemin hazırlamıştır. Son olarak dış politikadaki gelişmeler (İran'daki Şah Devrimi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) Afganistan'ı işgali, küresel ideolojik değişimler) de darbeye zemin hazırlamıştır.⁴⁰²

Sonuç olarak 12 Eylül 1980'de darbe gerçekleşmiştir. Darbeden kısa bir sürede sonra da 1982 Anayasası hazırlanmıştır. 1982 Anayasasının hazırlanış nedeni devlet otoritesini kurmak ve pekiştirmektir. Anayasayı yapma görevi Kurucu Meclis adında iki kanattan oluşan bir meclise verilmiştir. Meclisin ilk kanadını Milli Güvenlik Konseyi, ikinci kanadını Danışma Meclisi oluşturmuştur. Danışma Meclisi atama ile belirlenmiştir.⁴⁰³

1982 Anayasasının 123. maddesinde “idare” başlığı altında idarenin, kuruluş ve görevleriyle bir bütün olduğu ve kanunla düzenlendiği belirtilmiştir. İdarenin kuruluş ve görevlerinin ise merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanmaktadır. Aynı maddede kamu tüzel kişiliğinin de kanunla veya kanunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulacağı belirtilmiştir.⁴⁰⁴ 123. madde, 1982 Anayasası'nın yapılış felsefesi ile uyumlu bir maddedir. Maddede dikkat çeken nokta “İdarenin bütünlüğüne” yapılan vurgudur. Bu maddede idarenin üniter yapısı vurgulanmıştır. Yine idarenin iki ayrı açıdan hem merkezden hem de merkezin kendi tüzel kişiliği dışında bulunan birimlerce yürütüleceği belirtilmiştir. Bu madde analiz edildiğinde, 1982 Anayasası'nın merkeziyetçi yapısına uygun bir idarenin yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca kanuni idare ilkesi çerçevesinde hem

⁴⁰² Abdolvahap Akıncı, “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra” **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 15, Sayı: 2, 2010, s. 39-45.

⁴⁰³ Bülent Tanör-Necmi Yüzbaşıoğlu, **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 2010, s. 4-29.

⁴⁰⁴ Kamu tüzel kişiliğinin kazanılması usulü 2017 yılında çıkarılan 6717 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile şu şekilde değiştirilmiştir: Kamu tüzel kişiliği, kanunla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulur.

idarenin kuruluş ve görevleri hem de kamu tüzel kişiliği yasal güvence altına alınmıştır. Yine idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunun açık olduğu belirtilmiştir.

126. maddede Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; illerin de kademeli bölümlere ayrıldığı belirtilmiştir. Burada mülki idari kademelenmesi sayılırken il ölçeği esas göz önüne alınmıştır. İllerin idaresinin yetki genişliği esasına dayandığı, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabileceği, bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenleneceği belirtilmiştir. Yetki genişliği açık ve net bir şekilde vurgulanarak gerektiğinde birçok ili içine alan ve genellikle kalkınma amaçlı çeşitli birimlerin (bölge kuruluşları) kurulabileceğini belirtilmiştir.

1982 Anayasası [ilk hali] vesayetçi yapısını, mahalli idarelerin düzenlendiği 127. maddede göstermiştir. 1961 Anayasası'nda: *“Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının organlık sıfatını kazanma ve kaybetmeleri konusundaki denetim, ancak yargı yolu ile olur.”* ibaresi yer almakta idi. 1982 Anayasası'nda bu duruma ek olarak *“Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.”* ibaresi yer almıştır. Bu durum merkezi idarenin yerel yönetimler üzerindeki yoğunlaştırılmış vesayet denetimine örnektir. Yine 1982 Anayasası'nda “İdari Vesayet” açıkça belirtilmiştir. Anayasada *“Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.”* ibaresine yer verilmiştir. Yine 1982 Anayasası'nda mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile kendi aralarında Bakanlar Kurulu'nun izni ile birlik kurabilecekleri belirtilmiştir.

Sonuç olarak 1961-1982 arası dönem ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa, bu dönemde 1961 Anayasası'ndan 1982 Anayasası'na kadar olan

dönemde “kalkınma odaklı” mülki idare amiri profili çizilmeye çalışılmıştır. Dönemin kalkınmacı anlayışı çerçevesinde, toplum kalkınmasını merkez adına taşrada hayata geçirecek kişilerin, mülki idare amirleri olması öngörülmüştür. Bu anlamda mülki idare amirleri, merkezin taşradaki kalkınma koordinatörleri olacaktır. Ayrıca bu dönemde 1974 yılında çıkan 12 sayılı KHK ile mülki idare amirliği 657 sayılı Kanun’da bir hizmet sınıfı olarak tanımlanmıştır. Bu durum mesleğin daha saygın ve güvenilir olmasına katkıda bulunmuştur. 1982 Anayasası ile getirilen düzenlemelerden mülki idare sistemi de etkilenmiştir. 1982 Anayasası’nın merkeziyetçi yapısı, mülki idareyi de etkilemiştir. 1982 Anayasası, ‘denetimci ve vesayetçi’ mülki idare amiri profili çizilmeye çalışılmıştır. 1982 Anayasası’ndaki mülki idare ile ilgili düzenlemeler bütün olarak ele alındığında, merkezi yönetimin, yerel yönetimler üzerinde denetimci ve vesayetçi yetkilerinin artırıldığı görülmektedir.

3.5. 1983-2002 Dönemi

1980 Askeri Darbesi’nden sonra sivil hayata geçiş, 6 Kasım 1983 seçimleri ile olmuştur. 6 Kasım 1983 seçimleri sonucunda liberal eksenli politikalara sıcak bakan Turgut Özal hükûmeti göreve başlamıştır. Özal dönemi, mülki idarenin güç kaybedip yerel yönetimlerin daha güçlendiği bir dönem olarak okunabilir. Özal ile birlikte yapısal reform düzenlemeleri başlamıştır. İlk dalga reform rüzgârı yerel yönetimler alanında başlamıştır. 1981 yılında çıkarılan, 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu ve 2560 sayılı İstanbul Su ve Kanalizasyon İdaresi Kanunu, ilk reform kanunlarıdır. Sonrasında 1984 tarihinde 3030 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu yürürlüğe girmiştir. 3030 sayılı Kanun ile ilk defa Büyükşehir Belediyeleri müstakil bir kanun ile düzenlenmiştir. Büyükşehir Belediyesi Kanunu’ndan sonra 1985 yılında İmar Kanunu çıkarılmış ve bu kanun ile özellikle imar verme vb. yetkiler açısından belediyeler güçlendirilmiştir.⁴⁰⁵

Bu düzenlemelerin yanında doğrudan ya da dolaylı şekilde çıkartılan bazı kanunlar da mülki idare sistemini etkilemiştir. Bu kanunlara sırası ile:

⁴⁰⁵ Apan, a.g.e., s. 122-130.

1. 1984 tarihli 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun; 174 sayılı Kanun Hükmünde Kararname; 1983 tarihli 174 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında 202 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun.
2. 1985 tarihli 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun.
3. 1986 tarihli Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer değiştirme Yönetmeliği.
4. 1987 tarihli 13 Mart 1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu Muvakkatinin Adının ve Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine, Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun,
5. 1987 tarihli 285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname.

3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında Kanun'un⁴⁰⁶ ilk maddesinde, kanunun amacının, kamu hizmetlerinin düzenli, süratli, etkili, verimli bir şekilde yürütülebilmesi için bakanlıkların kurulması, teşkilat, görev ve yetkilerinin belirlenmesi olduğu belirtilmiştir. Bu kanun ile bakanlıkların taşra teşkilatlarının örgütlenmesinde idarenin bütünlüğü ilkesini zedeleyici hiçbir işlem ve eylemin yapılamayacağı belirtilmiştir. Kanunda bakanlıkların taşra teşkilatları, ilde valiye, ilçede kaymakama ve doğrudan merkeze bağlı olmak üzere üç kademeli bir yapıda oluşturulmuştur. Ayrıca kanunun 15. maddesinde, bakanlıkların taşra teşkilatlarındaki hiyerarşik kademelenmesi belirtilmiştir. Bu maddeye göre, ilde vali, ilçede kaymakam, bakanlık birimlerinin taşradaki en yüksek dereceli hiyerarşik amirleridir. Sonuç olarak 3046 sayılı Kanun ile mülki idare amirleri, bakanlıkların taşra birimlerinin hiyerarşik amiri konumuna gelmişlerdir. Bu kanun içeriği itibariyle merkeziyetçi bir yönetim anlayışını yansıtmaktadır.

⁴⁰⁶ Bu kanun, yeni Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemine uyum yasaları gereğince mülga olmuştur.

3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun⁴⁰⁷ da mülki idareyi ve mülki idare amirlerinin durumunu düzenleyen kanunlardan birisidir. Kanunun birinci maddesinde kanunun amacı detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu maddede dikkat çeken nokta yoğun bir güvenlik ve asayiş vurgusunun yapılmasıdır. Ayrıca kanunda mülkî idare bölümlerinin kurulması, kaldırılması ve düzenlenmesi ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bununla birlikte bu kanun ile önemli bir düzenleme daha yapılmıştır. Bu düzenleme “merkez valiliği” ile ilgilidir. 3152 sayılı Kanun ile merkez valiliği, diğer yasal düzenlemelere göre daha net bir şekilde tanımlanmıştır. Kanun, genel olarak İçişleri Bakanlığı’nın merkez ve taşra birimlerinin nasıl düzenlenmiş olduğunu açıklığa kavuşturmuştur.

1986 tarihli Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer değiştirme Yönetmeliği mülki idareyi etkileyen bir diğer önemli düzenlemedir. Yönetmelik mülki idare meslek mensuplarının atanma, değerlendirme ve yer değiştirme şekil ve esaslarını detaylı bir şekilde düzenlemiştir. Yönetmelikte, mülki idare amirlerinin; atanması, değerlendirilmesi ve yer değiştirmelerinde; liyakat, performans ve kıdem gibi kriterlerin dikkate alınacağı belirtilmiştir. Yönetmelikte iller ve ilçeler çeşitli kriterler çerçevesinde sınıflandırılmıştır. Sosyal, kültürel, coğrafi ve ekonomik şartlar atama düzeyinde illerin sınıflandırılmasında temel göstergeler olmuştur. İller dört, ilçeler altı sınıfa ayrılmıştır. İllerin bu sınıflar içerisindeki değişimleri de yaşanan gelişmeler ile birlikte yeniden düzenleneceği belirtilmiştir. Bu yönetmeliğin çıkarılmasındaki esas amaç, mülki idare amirlerinin sıklıkla vurguladığı “haksız atamalar ve kıdem alma” konusudur. Örneğin, başarılı bir mülki amir daha büyük bir ilçede çalışması gerekirken kayırmacılık nedeni ile potansiyeli olmayan küçük bir ilçeye tayin edilebilmektedir. Bu ve benzeri olaylar, yönetmeliğin çıkmasını sağlamıştır. Zaten yönetmeliğin içeriği incelendiğinde sık sık objektif kriterler çerçevesinde mülki amirlerin değerlendirileceği belirtilmektedir. Örneğin yönetmelikte (ilk halinde) “Değerlendirmeye Esas Olacak Unsurlar” başlığı altında: *“Meslek mensupları grup hizmetlerinin son yılında veya gerekli görüldüğü*

⁴⁰⁷ Bu kanunun Adı “İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun” iken, 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 18. maddesiyle “İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu İle İl Yatırım ve Hizmetlerine İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun” olarak değiştirilmiştir. Kanunun pek çok maddesi mülga olmuştur.

zamanlarda, o grupta çalıştığı süre içinde değerlendirme amirlerince ve mülkiye müfettişlerince düzenlenen değerlendirme raporundaki notlar ile özlük dosyasındaki diğer bilgi ve belgelere göre Personel Genel Müdürlüğünce değerlendirilir.” ifadesine yer verilerek daha tarafsız bir değerlendirme yapılacağı vurgulanmıştır. Yine görev yaptıkları süre içerisinde mülki idare amirlerinin, "üstün başarılı", "başarılı" veya "yeterli" olarak değerlendirilecekleri belirtilmiştir. Yönetmelikte, üst üste veya aralıklı olarak iki yıl "yetersiz" olarak değerlendirilen meslek mensuplarının, aynı grup hizmetinde eşdeğer bir göreve atanabilecekleri belirtilmiştir. Yine atandıkları görevde de "yetersiz" olarak değerlendirilenler, Bakanlık Encümeni'nin teklifi ve Bakan'ın onayı ile Genel İdare Hizmetleri sınıfından bir göreve atanabileceklerdir.

Yönetmeliğin ilk halinde⁴⁰⁸ vali yardımcısı olmak için gerekli şartlar (altıncı derecedeki ilçelerde en az iki yıl görev yapmak gibi) ile bazı yerlerde (kendisinin ve eşinin nüfusa kayıtlı olunan yer, ticaret yaptıkları yer, en az 15 yıl oturdukları yer gibi) görev yapamayacakları belirtilmiştir. Bu madde ile mülki idare amirlerinin yerel bir güç olarak ortaya çıkması engellenmek istenmiştir. Yine mülkiye müfettişi olmak için gerekli şartlar ile yer değiştirme (tayin) de öncelikli olmak için gerekli şartlar (hastalık, eş durumu gibi) sayılmıştır. Kısacası bu yönetmelik ile mülki idare amirlerinin atama, yer değiştirme ve sicil konularında daha açık ve objektif bir düzenleme getirilmesi amaçlanmıştır.

1987 yılında, il idaresinde önemli bir yeri olan “il özel idareleri” ile ilgili önemli bir gelişme yaşanmıştır. 13 Mart 1913 tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanunu’nun adı “İl Özel İdaresi Kanunu” olarak değiştirilmiştir. Değişiklikte il özel idarelerinin çalışma düzeninde valinin görevleri ve faaliyetleri belirtilmiştir. Vali hem merkezin taşradaki sorumlusu hem de bir yerel yönetim olarak il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi olarak kanunda belirtilmiştir. Yine vali hem il encümeninin hem de il genel meclisinin başı olduğu kanunda belirtilmiştir. Bu kanun

⁴⁰⁸ Vali yardımcılığına atanma şartları değişmiştir. Vali yardımcılığına atanabilmek için 6. sınıf ilçe hizmetini yapmak şarttır. Mülki İdare Amirleri Atama, Değerlendirme ve Yer Değiştirme Yönetmeliğine göre, meslek mensupları; yönetmelikte belirtilen 5. coğrafi bölgede en az iki yıl vali yardımcılığı yapmakla mükelleftirler. Yönetmelikte belirtilen 5. coğrafi bölgedeki beş yıllık hizmet süresinin tamamını kaymakam olarak yapan kişiler, 5. coğrafi bölge dışındaki illerde en az iki yıl vali yardımcılığı yapmakla mükelleftirler.

ile vali, il özel idaresinde, idari vesayet makamı olarak merkeziyetçi bir yapının simgesi ve organı olarak konumlandırılmıştır. Valinin il özel idaresindeki konumu ve merkezi yönetimin bir ajanı olması nedeniyle sahip olduğu statü sıklıkla tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar 2002 sonrası dönemde yapılan yerel yönetim reformları ile esnetilmeye çalışılmıştır.

1987 tarihli 285 sayılı Olağanüstü Hal Bölge (OHAL) Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’de mülki idare sistemini düzenleyen bir diğer gelişmedir. Esas olarak OHAL valiliğinin temeli 1980 Darbesi’nin hemen sonrasına dayanmaktadır. Darbe sonrası Milli Güvenlik Konseyi’nde özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine öncelik verilmek ve asayiş koordineli bir şekilde sağlamak amacıyla daha önce değinilen Umumi Müfettişliklere benzer bir yapının oluşturulması planlanmıştır. Bu çerçevede 1981 yılında dönemin 11 bakanlık müsteşarlarının katılımıyla bir çalışma grubu kurulmuştur. Çalışma grubu, bölgesel çapta örgütlenecek bir idari birim oluşturma amacı ile çalışmış ve bu çalışma sonucu bir rapor hazırlanmıştır. Raporda sıklıkla koordinatör bir bölge valiliği oluşturulması yönünde görüşler bildirilmiştir.⁴⁰⁹ Sonuç olarak bu rapor dönemin hükümeti tarafından değerlendirilerek bir KHK’ye konu yapılmıştır. Sonuç olarak 04.10.1983 tarihli ve 18181 sayılı Resmî Gazete’de “Bölge Valiliği Hakkında” 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’de yayımlanmıştır.⁴¹⁰ KHK’nin birinci maddesinde Kararname’nin amacı şu şekilde ifade edilmiştir:

... Bu KHK’nin amacı, kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak için birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatının kurulmasıyla ilgili esas ve usulleri; bu teşkilatın, il valileri, bölge kuruluşları, yargı kuruluşları, askeri kurum ve kuruluşlar, diğer kamu kurum ve kuruluşları ile ilişkilerini ve görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.

KHK’nin amacında her ne kadar kamu hizmet vurgusu yapılsa da bu düzenlemenin güvenlik amaçlı yapıldığı ortadadır. Bu Kararname ile Erzurum, Diyarbakır, Adana, Kayseri, Ankara, Konya, İstanbul, İzmir merkez olmak üzere ülke, sekiz bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerinde birer OHAL valisi ile idare edileceği

⁴⁰⁹ İsmet Tayşi, “Bölge Valiliği Neden ve Niçin Kurulmuştur?”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Sayı: 622-623, 1997, s. 480-481.

⁴¹⁰ KHK tam metni için bkz.: <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18181.pdf>.

belirtilmiştir. Bu düzenleme, çıkarıldığı dönemde çokça tartışılmıştır. Yapılan tartışmalar sonucunda düzenlemenin birçok açıdan (özellikle Anayasanın 126. maddesindeki hükümler gereğince ilin üstünde bir mülki idare kademelenmesine yer verilmeyeceğinden) sorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle 28.07.1984 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 3036 sayılı Bölge Valiliği Hakkında 71 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’nin Reddine Dair Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. Sonuç olarak OHAL Bölge Valiliği sistemi yapılan bütün çalışmalara rağmen hayata geçirilememiştir.⁴¹¹

OHAL valiliği her ne kadar 1984 yılı itibari ile kaldırılrsa da aynı yılın ağustos ayından itibaren özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu’da PKK terör örgütünün eylemleri ile kısa sürede tekrar gündeme gelmiştir. PKK terör örgütünün 1984’ten itibaren giderek artan terör eylemleri neticesinde 1987 yılında Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname⁴¹² yayımlanarak OHAL Bölge Valiliği sistemi hayata geçirilmiştir. KHK’nin birinci maddesinde, Bingöl, Diyarbakır, Elazığ, Hakkâri, Mardin, Siirt, Tunceli ve Van illerini kapsamak üzere Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin kurulduğu belirtilmiştir. Yine KHK’de, Olağanüstü Hal Bölge Valiliğine, valilik sıfat ve unvanı ile Bakanlar Kurulu tarafından atama yapılacağı belirtilmiştir. Olağanüstü Hal Bölge Valiliğinin, İçişleri Bakanı’na bağlı olarak görev yapacağı ayrıca Bakanlar Kurulunca Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kaldırılabilceği veya sınırları değiştirileceği belirtilmiştir. KHK’nin 4. maddesinde OHAL valisine birçok yetki tanınmıştır. Bu yetkiler şunlardır :

- Görev alanındaki iller arasında koordinasyon sağlanmak, özel ve genel kolluk kuvvetlerine emir vermek.
- Gerekli hallerde görev alanı içinde bulunan yerlerdeki genel güvenlik, asayiş ve kamu düzeni bakımından sakınca görülen veya hizmetlerinden yararlanılamayan kamu görevlilerinin yerini değiştirmek.
- Güvenlik yönünden gerekli düzenlemeleri yapabilmek için geçici veya sürekli olarak görev alanı içinde bulunan köy, mezra ve benzeri yerleşim

⁴¹¹ A. Nafiz Demiröz, “Bölge Valiliği Üzerine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 4,1999, s. 64-65.

⁴¹² KHK tam metni için bkz: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.285.pdf>.

birimlerini boşalttırmak, yerlerini değiştirebilmek, birleştirebilmek ve bu maksatla gereken kamulaştırma ve diğer işlemleri re'sen ve ivedilikle yapabilmek.

Sonuç olarak 1987 yılında çıkarılan Olağanüştü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, tamamen güvenlik amaçlı çıkarılmış bir düzenlemedir. OHAL valiliği uygulamaları ile ilgili 1990-1994 yılları arasında çeşitli KHK'ler çıkarılarak OHAL valilerinin yetkileri genişletilmiştir. Sonraki süreçte OHAL Bölge Valiliği, 30 Kasım 2002 tarihinden itibaren kademeli olarak kaldırılmıştır.

1983-2002 arası dönem hakkında genel bir değerlendirme yapılacak olursa konuya Özal Dönemi ile başlamak gerekmektedir. Çünkü, 1980 Darbesi ile liberal anlamda köklü ekonomik reformlar yapılmıştır. 24 Ocak kararları ile ekonomik alanda başlayan dönüşüm, siyasetten kamu yönetimine bütün alanları etkilemiştir. Liberal politikalar çerçevesinde şekillendirilmeye çalışılan kamu yönetimi, yerelleşmeci ve serbest piyasaya uygun bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte, mülki idare sistemi yerine yerel yönetimlerin daha güçlü olduğu bir model yaratılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde çıkarılan yerel yönetimler ile ilgili yasalar ve içerikleri bu modelin somut adımlarıdır. Bu dönemde valilerin seçimle iş başına geldiği, mülki idare ile yerel yönetimlerin kaynaştığı bir model önerisi dahi sunulmuştur. Fakat 1990'lı yıllardan itibaren artan terör olayları nedeni ile mülki idare sistemi, asayiş konusunda güçlendirilerek yeniden organize edilmiştir. OHAL Bölge Valiliği sistemi, devletin özellikle ülke bütünlüğü ve asayiş konusunda yerel yönetimlere nazaran mülki idareye güvendiğinin somut bir göstergesi olarak okunabilir.

3.6. 2002 Sonrası Dönem

3 Kasım 2002 günü yapılan seçimler, Türk siyasi tarihi açısından bir dönüm noktasını ifade etmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) seçimleri kazanması ve tek parti olarak görev alması, bu tarihten sonra siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda dönüşümün başlangıcı olmuştur. Kendilerini "Liberal Muhafazakâr" olarak tanımlayan Adalet ve Kalkınma Partisi, yapmayı düşündüğü

reformların başına kamu yönetimini koymuştur. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin 2002 seçim beyannamesi yapılmak istenilen reformları açıkça ortaya koymaktadır. 2002 seçim beyannamesinin 5. bölümü “Yönetimin Yeniden Yapılandırılması” başlığını taşımaktadır. Bu başlık, 5 alt başlıktan oluşmaktadır. Bu alt başlıklar şunlardır:⁴¹³

- Devletin Değişen Rolü
- Devlette Şeffaf Yönetim
- E-Dönüşüm Türkiye Projesi
- Merkezi İdare Reformu
- Yerel Yönetimlerin Güçlendirilmesi

2002 seçim beyannamesinin 5. bölümü incelendiğinde Adalet ve Kalkınma Partisinin ciddi anlamda köklü bir kamu yönetimi reformu düşündüğü açıkça görülmektedir. Beynamede, yeni konjonktürel düzende devletin toplumun her alanına müdahaleci ve kontrolcü yaklaşımının geçerliliğini yitirdiği belirtilmektedir. Beynamede, kamu yönetiminin; kamu hizmetlerine ve yerel yönetimlere önem veren, katılımcı, şeffaf, hesap verebilir bir yönetim anlayışının sahip olması gerektiği belirtilmiştir. Beynamede en dikkat çeken nokta, temel kamu hizmetlerinin karşılanmasında piyasa, devlet ve sivil toplum ilişkisinin kaçınılmaz olduğunun vurgulandığı, mevcut idari yapının tasvir edildiği kısımdır. Beynamede Türkiye'nin idari yapısı şu şekilde tasvir edilmiştir:⁴¹⁴

- Merkeziyetçi ve katı hiyerarşik yapıdadır.
- Toplumsal denetim ve katılıma kapalıdır.
- Kırtasiyeci, şekilci ve verimsizdir.
- Hızla büyümekte ve hantallaşmaktadır.
- Yolsuzluğa açıktır ve siyaseti yozlaştırmaktadır.⁴¹⁵

Beynamede bu sorunlara ek olarak bakanlıkların yapıları ve işlevleri de tartışılmıştır. Bakanlıkların sayısının azaltılarak daha etkin ve verimli bir yapıya dönüştürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yıllardır uygulanan ve devletçi-merkeziyetçi mekanizmanın yaratmış olduğu “kapalı yönetim yapısının” daha esnek

⁴¹³ AKP, “2002 Seçim beyannamesi”, **TBMM Kütüphanesi**, (Çevrimiçi), <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/954/200304063.pdf?sequence=1&isAllo wed=y>, 5 Mart 2017.s. 33-39.

⁴¹⁴ A.e., s. 33-39.

⁴¹⁵ A.e., s. 34-35.

ve şeffaf hale getirilmesi için çalışmalar yapılması gerektiği beyannamede belirtilmiştir. Beyannamede, çağın gereklerine uygun olarak kamu hizmetlerinin elektronik ortamlar üzerinden verilmesi için “e-Devlet Uygulama Planının” devreye sokulması gerektiği belirtilmiştir.⁴¹⁶

2002 seçimi sonrası iktidar olan Adalet ve Kalkınma Partisi, seçim beyannamesinde belirttiği konulara sadık kalarak reform sürecini öncelikle kamu yönetimi alanında başlatmıştır. Bu çerçevede “Yönetişim” ilkelerine dayalı kamu yönetimi reform süreci başlamıştır. Bu süreçte yerel yönetimler başta olmak üzere bir dizi yasal reform düzenlemeleri yapılmıştır. Bu süreçte öncelikle şu düzenlenmeler yapılmıştır:

- 2003 tarihli 4982 sayılı Bilgi Edinme Kanunu
- 2003 tarihli 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu
- 2003 tarihli Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı
- 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- 2005 tarihli 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu
- Düzenleyici ve Denetleyici Üst Kurullar İle İlgili Düzenlemeler
- 2006 tarihli 5549 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun
- 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu
- 2012 tarihli 6360 sayılı Büyükşehir Belediyeleri İle İlgili Kanun
- 2012 tarihli ve 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kanunu
- E-Devlet İle İlgili Düzenlemeler

Bu belirtilen yasal düzenlemeler ile kamu yönetimi köklü bir yapısal dönüşüm sürecine girmiştir. Bu süreçten ister istemez mülki idare sistemi de etkilenmiştir. Yukarıda belirtilen düzenlemelere ek olarak çeşitli düzenleyici işlemler ile (KHK-Tüzük ve Yönetmelik gibi) önemli değişiklikler de yapılmıştır. Fakat ana hatları ile kamu yönetimindeki dönüşüm yukarıda sayılan düzenlemeler ve kanunlarla yapılmıştır. Bu düzenlemelerin tamamında yönetim yaklaşımının temel

⁴¹⁶ AKP, A.e., s. 34-35.

sacayaklarını oluşturan “şeffaflık, hesap verebilirlik, etkinlik, hukukun üstünlüğü, demokratiklik ve çok aktörlü yönetim” ilkelerine bağlı kalınmıştır. Yapılan düzenlemelerde piyasa-devlet ve sivil toplum işbirliği çerçevesinde daha liberal bir yaklaşım benimsenmiştir. Her şeye hâkim olan devlet anlayışından, dümen tutan devlet anlayışına geçiş, diye adlandırılabilir bu reform düzenlemelerinin bütünü, kamu hizmetlerinin sunulmasında gözlemlenen sorunların giderilmesi amacıyla yapılmıştır.

2002 sonrası yapılan reformların mülki idare sistemine olan etkileri iki açıdan incelenecektir. Bunlardan birincisi, mülki idareyi doğrudan etkileyen düzenlemeler ikincisi ise dolaylı şekilde etkileyen düzenlemelerdir.

2002 sonrası mülki idarenin yeniden yapılandırılması ile ilgili ilk çalışma, 25-27 Nisan 2002’de yapılan Mülki İdare Şûrası’dır⁴¹⁷ -⁴¹⁸. Şûranın⁴¹⁹ amacı, 21. yüzyılda yaşanan değişim karşısında mülki idarenin vizyonunun belirlenmesidir. Şûrada, konunun uzmanları tarafında mülki idarenin mevcut durumu, sorunları ve geleceği üzerine genel bir tartışma yapılmıştır. Şûrada üç alt komisyon kurulmuştur. Bu komisyonlar şunlardır:

1. Mülki idare amirlerinin mesleğe alımı, yetiştirilmesi ve statüsü komisyonu
2. Mülki idare sistemi, idari yapımızdaki değişiklikler, kamu yönetimindeki yeni gelişmeler ve mülki idare sisteminin geleceği komisyonu
3. Mülki idare amirleri ve toplumsal gelişme komisyonu

Alt komisyonlarda yapılan çalışmalar temel olarak mevcut yönetim sisteminin durumunu analiz etmiştir. Özellikle mevcut yapının nasıl daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulabileceği üzerine kafa yorulmuştur. Yapılan tartışmalarda hem merkezi hem de mahalli idare yapıları incelenmiştir. Mevcut yönetim yapısının çıkmazları, kronik sorunları ve tıkanıklıklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan tartışmalarda il ölçeği sisteminin verimliliği ve bu ölçek sisteminin nasıl daha

⁴¹⁷ Mustafa Ayık, “Mülki İdare Şûrası”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 435, 2002, s. 3.

⁴¹⁸ İçişleri Bakanlığı, **25-27 Nisan 2002 Tarihli Mülki İdare Şûrası İhtisas Komisyonu Raporları**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayını, 2002.

⁴¹⁹ Bu şûranın bir diğeri 10-12 Ocak 2019 tarihinde Ankara’da yapılmıştır. Bu çalıştayın raporları (çalışmanın yapıldığı dönemde) yayımlanmadığı için bu bölümde incelenememiştir.

rasyonel hale getirilebileceği tartışılmıştır. Şûraya hem mülki idare amirleri hem de uzman akademisyenler katılmış ve toplamda 250'ye yakın önerge ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak alt komisyonlarında hazırladığı önergeler ile toplamda 76 adet önerge şûra çıktısı olarak kabul edilmiştir. Raporlar, kısaca özetlenecek olursa şûra sonrası şu tespitler yapılmıştır:⁴²⁰

- Mülki idare amirlerinin siyasi baskılardan arındırılmaları gerektiği belirtilmiştir.
- Dünyadaki farklı ülke uygulamaları da göze alınarak bir mülki idare akademisinin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca mülki idare amirlerinin mesleğe alınması, alınma süreci, şartlar ve sınav sisteminin revize edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Gelişen ve değişen şartlar karşısında mülki idare amirlerinin konumu tartışılmıştır. Bölge düzeyinde valilik kurumu tartışılmıştır. Ayrıca kaymakamlık mesleğinin daha işlevsel hale nasıl getirileceği tartışılmıştır.
- Avrupa Birliğine (AB) uyum sürecinde yaşanan gelişmeler karşısında mülki idarenin konumu tartışılmış ve gerekli düzenlemelerin yapılmasına karar verilmiştir.
- Meslekte yükselme ve yer değiştirme konularında mevcut sistemin yetersizlikleri ele alınmış ve liyakate dayalı bir sistemin kurulması gerektiği vurgulanmıştır.
- Mevcut sorunlar masaya yatırılıp analiz edilmiştir. Çözüm önerileri üzerinde tartışma yapılmıştır.
- Mülki idari yönetiminin hizmet alanını belirleyen il ölçeği sisteminin yararları ve zararları ortaya konarak bu sistemin daha etkin bir şekilde nasıl dizayn edilebileceği tartışılmıştır.
- Mülki idari yapının Avrupa Birliği kriterleri çerçevesinde düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.
- Mülki idare ile yerel yönetimler arasındaki görev paylaşımı ve vesayet yetkisi tartışılarak bazı düzenlemelere gidilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

⁴²⁰İçişleri Bakanlığı, 25-27 Nisan 2002 Tarihli Mülki İdare Şûrası... s. 3-400.

- Merkezi yönetimin taşra teşkilatı olarak il idaresinin mülki amirlerinin yanında diğer paydaşlarla da iş birliği yapılarak daha etkin ve vatandaş odaklı bir yönetim modelinin hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.
- Planlı kalkınmanın önemi ve mülki amirlerin kalkınma süreçlerinde daha aktif bir rol alması gerektiği vurgulanmıştır.
- Mülki idare amirlerinin kamu hizmetlerinin sunumunda yaşanan sıkıntıların belirlenmesi için vatandaşlarla daha sık iletişime geçmeleri gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, “toplam kalite yönetimi, stratejik yönetim, insan kaynakları yönetimi, bilgi ve teknoloji yönetimi” gibi yöntemlerle mülki idare ile vatandaşlar arasındaki ilişkilerin daha olumlu yönde gelişeceği belirtilmiştir.
- Valilerin yetki genişliğini daha aktif bir şekilde kullanması ve merkeze bağımlılığın azaltılması önerisinde bulunulmuştur.
- Mülki idare amirlerinin birer toplumsal lider olmaları yönünde tavsiyelerde bulunulmuştur. Kalkınma ve daha birçok konuda mülki amirlerin toplumun itici gücü olması gerektiği vurgulanmıştır.
- Mesleki yabancılaşma ve örgütsel tükenmişliğin engellenmesi için başarılı mülki idarecilerin ödüllendirilmesi yöntemine sıklıkla başvurulması gerektiği belirtilmiştir.
- OHAL Bölge Valiliği benzeri bölge valiliği modeli kaldırılmalıdır. Bunun yerine “Güçlü İl Valiliği” sistemine geçilmeli ve bölge temelli güçlü valilik yerine bütün illerde eşit yetkilere sahip valilik sistemine geçilmelidir.
- Sadece protokollerde halk ile birlikte olan değil, her zaman halkın içinde olan mülki idare amirleri yetiştirilmelidir.
- Yolsuzluk, usulsüzlük, rüşvet vb. olumsuz davranışların acilen giderilmesi için valiye bağlı bir denetim birim oluşturulmalıdır.
- Mevcut yasal düzenlemelerdeki eksikler giderilerek İl İdare Kanunu güncel gelişimlere paralel olarak revize edilmelidir.

2002 yılında gerçekleştirilen “Mülki İdare Şûrası” her ne kadar mülki idare ana teması altında gerçekleşse de yapılan tartışmalar genel kamu yönetiminin sorunları

üzerinde şekillenmiştir. Şûrada o zamana kadar gerek mülki idare amirlerinin gerekse konunun uzmanı akademisyenlerin sıklıkla dile getirdiği sorunlar tekrarlanmıştır.

Adalet ve Kalkınma Partisi iktidara geldikten kısa bir süre sonra kamu yönetimi sorunlarının çözümü ile ilgili en somut adım olan Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısını (KYTKT) kamuoyu ile paylaşmıştır. Tasarı incelendiğinde içeriğinin, Yeni Kamu İşletmeciliği (YKİ) ve Yönetişim yaklaşımları çerçevesinde şekillendiği görülmektedir.⁴²¹

Tasarıda genel olarak yerel yönetimlerin ve bakanlıkların yeniden düzenlenmesi, kamu yönetiminin denetimi ve Kamu Denetçiliği (Ombudsmanlık) konuları ele alınmıştır. Tasarının birçok yerinde kamu yönetiminin daha hesap verebilir ve daha şeffaf olması gerektiği açıkça belirtilmiştir. Örneğin, tasarının 1. maddesinde şu ifade yer almaktadır:

Bu kanunun amacı; katılımcı, saydam, hesap verebilir, insan hak ve özgürlüklerini esas alan bir kamu yönetiminin oluşturulması; kamu hizmetlerinin adil, süratli, kaliteli, etkili ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi için merkezi idare ile mahalli idarelerin görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi; merkezi idare teşkilatının yeniden yapılandırılması ve kamu hizmetlerine ilişkin temel ilke ve esasların düzenlenmesidir.⁴²²

Açıkça görüldüğü gibi, Kamu Yönetimi Temel Kanunu Tasarısı'nın amacı, daha şeffaf ve daha katılımcı bir kamu yönetimi anlayışının sisteme hâkim kılınmasıdır. Tasarının ikinci kısmında merkezi idarenin, merkez ve taşra teşkilatının yeniden yapılandırılması konusu ele alınmıştır. Bu bölümde illerde valiler ve ilçede kaymakamların görevlerinden bahsedilmiştir. Özellikle merkezi idarenin, yetki genişliği ve yetki devrini sıklıkla kullanması gerektiğine dair hükümler tasarıda belirtilmiştir. Tasarıda, yerel hizmetlerde belediyelerin görevleri daha ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Tasarıda, merkez teşkilatta işlevsiz kurumların kapatılması, bakanlık teşkilatlarının daha sade ve etkin olarak yeniden yapılandırılması amaçlanmıştır. Tasarıda, mülki idare daha çok denetçi-gözlemci bir role

⁴²¹ Ömer Dinçer-Cevdet Yılmaz, **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişimi**, Ankara, T. C. Başbakanlık Yayınları, 2003, s. 20-27.

⁴²² Tasarının tam metni için bkz.: <http://www.igb.gov.tr/Kutuphane/10%202003%20KYYY%20II.pdf>.

büründürölmek istenmiştir. Tasarıda, yerel yönetim ombudsmanından bahsedilmiş ve denetim sistemine halkın da dâhil olabileceğı bir sistem önerilmiştir. Tasarı, 2003 yılında kamuoyunun bilgisine sunulmuş ve yaşanan tartışmaların ardından kanunlaşmadan gündemden kalkmıştır. Ancak, sonraki süreçte tasarıda yer alan birçok konu ve kurum farklı düzenlemeler ile kamu yönetimi yapısına entegre edilmiştir.

Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı'ndan sonra kamu yönetiminin şeffaflaştırılması ve etkin hale getirilmesi için 2003 yılında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun amacı, *“Demokratik ve şeffaf yönetimin gereğı olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarının sağlanmasıdır.”*⁴²³ Kanun ile geleneksel kamu yönetiminin halka kapalı yanının daha açık ve ulaşılabilir kılınması amaçlanmıştır. Yine 2003 yılında kabul edilen “Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu”⁴²⁴ ile kamu yönetiminin mali açıdan hesap verebilir ve saydam olması hedeflenmiştir. Bu kanun ile kamu harcamalarının kamuoyu tarafından denetlenebilir hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla kanunun 7. maddesinde, *“Her türlü kamu kaynağının elde edilmesi ve kullanılmasında denetimin sağlanması amacıyla kamuoyu zamanında bilgilendirilir.”* ibaresi yer almaktadır. Kısacası bu iki kanunla da daha hesap verebilir ve daha saydam bir kamu yönetiminin oluşturulması amaçlanmıştır.

Kamu Yönetimi Temel Kanun Tasarısı, Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Kamu Malî Yönetimi Kontrol Kanunu'ndan sonra kamu yönetimindeki köklü değişimler yerel yönetim yasaları ile gerçekleşmiştir. Yerel yönetim yasaları ile kamu yönetiminin “Weberyan tarzda, merkezden ve yerinden yönetim ilkeleri” çerçevesinde örgütlenmiş yapısı değiştirilmeye çalışılmıştır. Bu yapı zamanla aşırı merkeziyetçi ve kapalı bir hale dönüşmüştür. Bu yapı hem merkezi yönetimin merkez ve taşra teşkilatını hem de yerel yönetimlerin etkin ve verimli çalışmasını engellemiştir. Yerel yönetimlerin daha etkin ve verimli çalışabilmesi için merkezin baskısının azaltılarak daha çok yetkilendirilmeleri gerekmektedir. Yerel yönetimlerin canlandırılmasındaki sürecin yönetim anlayışı ile sağlanabileceğı düşünülmüştür.

⁴²³ Bilgi Edinme Hakkı Kanunu için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4982.html>.

⁴²⁴ Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5018.html>.

Bu nedenle yerel yönetimler “yönetişim” ilkesi ekseninde yeniden yapılandırılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasındaki yetki-görev paylaşımı yeniden düzenlenmiştir. Yeni yasalarla yerel yönetimler daha da yetkilendirilmiştir. Bu süreçte merkezin elinde bulunan yetkiler, yerele devredilmek istenmiştir.⁴²⁵ Bu süreçte doğrudan olmasa da dolaylı olarak mülki idare zayıflamıştır. Yerel yönetimler reform süreci, 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile başlamış, 2005 tarihli 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 2005 tarihli 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediyeleri ile ilgili kanunla devam etmiştir.

Genel olarak bu kanunlara bakılacak olursa, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanununda; yerel özerklik, yerelleşme, vesayetin azaltılması, demokratikleşme, şeffaflık, hesap verebilirlik, rasyonelleşme, personel yapısının değişimi, idari ve mali özerklik konularında yerel yönetimler yetkilendirilmiş ve güçlendirilmiştir⁴²⁶. Örneğin 5393 sayılı Belediye Kanunu incelendiğinde, bir önceki 1580 sayılı Belediye Kanunu’na göre yerel hizmetlerle ilgili daha fazla yetki belediyelere verilmiştir. Ayrıca belediye yönetiminin daha demokratik ve daha şeffaf olabilmesi için bazı önlemler alınmıştır. Örneğin, kanunun 20. maddesinde belediye toplantılarının herkese açık olması, 55. maddesinde belediyelerin denetim raporlarının kamuoyuna duyurulması, 56. maddesinde belediyenin faaliyet raporlarının kamuoyu ile paylaşılması gibi hükümlerin bu kanun ile daha şeffaf bir belediye yönetiminin kurulması amaçlandığını göstermektedir. Benzer değişiklikler 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunlarında da yapılmıştır. Hem il özel idaresinin karar merci olan il genel meclisinin hem de büyükşehir belediye meclisinin toplantıları halka açıktır. Bu iki yerel yönetim biriminin de denetim raporları halka açıktır. Ayrıca bu iki yerel yönetim biriminin yıllık faaliyet raporları kamuoyu tarafından erişilip incelenebilir.

⁴²⁵Filiz Tufan Emni, “Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri”, **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, 2009, s. 42.

⁴²⁶A.e., s. 45.

Yerel yönetim reform kanunları, mülki idare açısından incelenecek olursa vesayet yetkisi ve valinin konumundaki değişiklikler göze çarpmaktadır. Mülki amirlerin vesayet yetkisi (mahalli idarelerin karar organlarının verdikleri kararlara karşı) tasdik-onama gibi işlemlerden, idari yargıya başvurma sistemine dönüşmüştür.⁴²⁷ Örneğin, 1580 sayılı belediye eski kanunun da vali ve kaymakamın belediye meclisi kararlarını onaylama ya da onaylamayıp tekrar meclise iade etme hakları kaldırılmıştır. Bunun yerine uygun görülmeyen kararlara karşı idari yargı başvurma yolu açılmıştır. Başka bir örnek ise il özel idaresi eski kanunundan verilebilir. Eski kanunda, il genel meclisinin başkanı vali idi. Ayrıca meclisin bütün kararlarının kesinleşmesi valinin onayına tabi idi. 5302 sayılı kanun ile hem valinin il genel meclisi başkanı olması kaldırılmış hem de meclis kararları üzerindeki belirleyici rolü azaltılmıştır. Vali, kanuna aykırı gördüğü kararlara ilgili idari yargıya başvurabilmektedir. Yerel yönetim reformu kanunları, mülki idare açısından incelendiğinde bazı vesayet hükümlerinin yumuşatılmasının mülki idareyi güçsüzleştirildiği savunulabilir. Mülki idarenin bu yasalar ile güçsüzleşip güçsüzleşmediği noktasında farklı görüşler mevcuttur. Daha çok mesleğin içinde bulunan ve bu konuda makaleler yazan mülki amirleri⁴²⁸ bu yasalar ile mülki idarenin güç kaybettiğini belirtmektedirler. Mülki idare mesleği içinden gelen kişiler özellikle 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve bu kanunun mülki idareye olan etkileri ile ilgili eserler kaleme almışlardır. Örneğin, “İdarecinin Sesi”⁴²⁹ adlı derginin 107. sayısında “Türk İdareciler Derneği’nin İl Özel İdaresi Yasası Hakkındaki Görüşleri” başlığı altında genel bazı görüşler yayımlanmıştır. Beş başlık altında belirtilen görüşler şu şekildedir:⁴³⁰

⁴²⁷ Can Umut Çiner- Oral Karakaya, “Merkez-Yerel İlişkileri ve Mülki İdarenin Dönüşümü”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı: 68, Cilt: 2, 2012, s. 86.

⁴²⁸ Örneğin 2014 yılında kaymakam Hacı Hasan Gölpinar’ın İdarecinin Sesi dergisinde yayımladığı “Bir Kaymakamın Gözünden Mülki İdaredeki Dönüşüm” adlı makalede yerel yönetim reformu yasaları nedeniyle mülki idarenin güç kaybettiği vurgulanmaktadır. Hacı Hasan Gölpinar, “Bir Kaymakamın Gözünden Mülki İdaredeki Dönüşüm”, **İdarecinin Sesi**, Sayı: 160, Mart-Nisan 2014, s. 51-55.

⁴²⁹ İdarecinin Sesi dergisinin 107 ve 127. sayılarının temininde idareciler derneği özel kalem müdürü Erkan Yüksel’in önemli katkıları olmuştur. Fakat idarecilerin görüşlerini yansıtan bu denli önemli bir derginin elektronik ortama aktarılmaması akademik camia için bir kayıptır. Bu konuda derneğe gerekli tavsiyelerde bulunulmuştur.

⁴³⁰ İdareciler Derneği, “Türk İdareciler Derneği’nin İl Özel İdare Yasası Hakkındaki Görüşleri”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 107, Ankara, Kasım-Aralık 2004, s. 4-5.

- İl genel meclisi başkanlığının validen alınarak meclis üyeleri arasından seçilmesi konusu tekrar ele alınmalıdır.
- İl özel idaresinin İçişleri Bakanlığınca işlevsel denetimi konusunda yeniden düşünülmelidir. İl özel idarelerinin sadece Sayıştay denetimi ile sınırlandırılması sakıncalar doğurabilir. Ayrıca yeni kanun ile özel idarelerin kaynak konusunda eski kanunda olduğu gibi merkeze bağlıdır. Yeni kanunda il özel idarelerinin kaynak yaratmaları için yetkiler verilmelidir.
- İl özel idaresi için adem-i merkeziyet anlayışına uygun bir model yaratılmamıştır.
- Valilerin, il özel idaresinin işlerini yeni yasada olduğu gibi parçalı bir yapı ile değil, maiyetindeki bütün kaymakam ve memurlar ile yapması.
- Son olarak kanunda mülki idare amirleri sayılırken vali yardımcılarına yer verilmemiştir. Bu durum il idaresinde valiye önemli yardımı dokunan vali yardımcılarının yok sayılması anlamına gelmektedir. Bu durum kabul edilemez.⁴³¹

2008 yılında dönemin Kahramanmaraş valisi Niyazi Tanılır, 2008 yılında “İdarecinin Sesi” adlı derginin 127. sayısında 5302 sayılı Kanun ile valinin il özel idaresindeki konumunda yaşanan değişimi tartışmıştır. Tanılır’ın 5302 sayılı Kanun ve mülki idarede yaşanan dönüşüm hakkındaki görüşleri şu şekilde özetlenebilir⁴³²:

- Yapılan düzenlemeler ile il özel idareleri yatırımcı bir niteliğe kavuşmuştur.
- Valinin, il genel meclisi başkanlığından alınması 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun uygulanmasında bazı sorunlar çıkarmıştır. Eğer herhangi bir yasal düzenleme yapılacaksa bu düzenlemeyi etkileyen bütün kanunlar göz önüne alınmalıdır.
- İl genel meclisi başkanları, mülki idareden ayrı ve görece özerk statüleri nedeniyle kendi güçlerini hissettirmek amacıyla keyfi, popülist ve çıkar

⁴³¹ Bu düzenlemeden 2005 yılında dönülmüş ve 5302 sayılı Kanunda vali yardımcılar da mülki idare amiri olarak sayılmıştır.

⁴³² Niyazi Tanılır, “İl Özel İdarelerinde Valinin Konumu Yeniden Düzenlenmelidir”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 127, Mart-Nisan 2008, s. 45-46.

ilişkileri nedeniyle valilerden gelen talepleri reddedebilir. Bu da il özel idaresi yönetiminde güç ve enerji kaybına neden olur. İşler aksayabilir.

- 5302 sayılı Kanun'da valinin görevleri açık ve net şekilde belirtilmelidir. Muğlak kavramlar ve diğer yasal hükümlerle çelişen düzenlemeler kaldırılmalıdır.
- İl encümeninin başkanı il genel sekreteri olmalıdır. Bütçe ve kesin hesabı hazırlama sorumluluğu genel sekretere verilmelidir.
- İl genel meclisi kararları üzerinde valinin belirleyici denetim yetkisinin daraltılmaması gerekmektedir.

Çiner ve Kaya, makalelerinde mülki idarenin yerel yönetimler karşısında güç kaybedip kaybetmediğini tartışmışlardır. Çiner ve Kaya, konuya farklı bir tarzda yaklaşarak yerel yönetim reformu kanunlarında özellikle idari vesayetin azaltılmasının mülki idareyi zayıflatmadığına dikkat çekmişlerdir. Reform kanunları ile azaltılmış gibi görünen vesayet denetimi, özü itibari ile korunmaktadır. Kısaca Çiner ve Karakaya, *“vesayet yetkilerindeki azalmanın yeni bir merkezi yönetim-yerel yönetim ilişkisi tanımlamasına yol açabilecek boyutta olmadığını sadece günün koşullarına uyarlandığını, bu durumun da mülki idarenin zayıfladığı anlamına gelmediğini”* belirtmişlerdir.⁴³³ Bu konuda öne sürülen her iki görüşün de kendi içinde haklılık payları vardır. Fakat reform süreci ve sonrasında yapılan uygulamalara bakıldığında her ne kadar yerel yönetimlerin dönemin konjonktürel yapısına uygun olarak daha özerk bir yapıya kavuşturulmak için merkezin vesayetinden uzaklaştırılmak istense de farklı kamu politikaları ve uygulamaları ile merkezileşme sürecinden vazgeçilememektedir. Farklı uygulamalarla merkezileşmenin tekrar güçlendirilmesine örnek Anayasa Mahkemesi kararları verilebilir. Anayasa Mahkemesi 2007 yılında⁴³⁴ (E:2005/32, K:2007/3) 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu 15. maddesindeki bir hükmü iptal etmiştir. İptal edilen hüküm, il genel meclisinin kararlarının yürürlüğe girmesi ile ilgilidir. Maddede: **“İl genel meclisinin yeniden görüşülmesi istenilmeyen kararları ile yeniden görüşülmesi istenip de il genel meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen**

⁴³³Çiner ve Karakaya, **a.g.e.**, s. 83.

⁴³⁴Kararın Resmi Gazetede ki metni için bkz.:

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/12/20071229-17.htm>.

kararları, kesinleşir.” hükmü yer almakta idi. Fakat Anayasa Mahkemesi koyu harflerle belirtilen kısmı iptal etmiştir. Bu durumda vali, hukuka uygun bulmadığı il genel meclisi kararlarını her defasında il genel meclisine geri gönderebilecektir. Kısacası bu kararlar valinin hukuka aykırı gördüğü il genel meclisi kararlarının yürürlüğe girme şansı kalmamıştır. Bu durum açıkça valinin il genel meclisi kararları üzerindeki vesayet denetimini güçlendiren bir uygulamadır. Bu örnekte de görüldüğü gibi farklı bazı kararlar ve uygulamalarla merkeziyetçi anlayış devam ettirilmektedir.⁴³⁵

2006 yılında mülki idareyi etkileyen 5540 sayılı Kanun⁴³⁶ çıkarılmıştır. Kanun hem 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu’nda hem de 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nda önemli değişiklikler yapmıştır. 5540 sayılı Kanun ile getirilen ek maddeler ile ilk defa “1. Sınıf Mülki İdare Amiri” statüsü ortaya çıkmıştır. Bu statüye nasıl atanabileceğine dair ayrıntılı birtakım şartlar getirilmiştir. Bu şartlar şunlardır:⁴³⁷

- Mülkî idare amirliği hizmetleri sınıfında; kaymakam adaylığı dâhil olmak üzere, fiilen 15 yılını doldurmuş ve kazanılmış hak aylıkları birinci derecede olmak.
- Sicil notları, mülkî idare amiri değerlendirme raporları, mülkiye müfettişlerince düzenlenen rapor ve değerlendirme belgeleri, takdirname, ödül, tecziye ve yabancı dil bilgisi ölçütleri dikkate alınarak yapılacak değerlendirmeye göre meslekte başarılı bulunmak.
- Anayasa ile tanımlanmış olan cumhuriyetin temel niteliklerine aykırı davranışta bulunmaktan dolayı affa uğramış olsa bile hüküm giymemiş veya bu nitelikteki suçlardan dolayı birinci sınıf mülkî idare amirliğine ayrılmaya engel bir disiplin cezası almamış olmak.
- Mesleğin onuruyla bağdaşmayan veya mesleğin haysiyet ve itibarını zedeleyen bir suçtan hüküm giymemiş olmak.

⁴³⁵ Ömür Aydın, “Anayasa Mahkemesi Kararlarında İdari ve Siyasi Özerklik Kavramları”, **Uluslararası XI. Kamu Yönetimi Forumu**, Samsun, 2013, s. 955-956.

⁴³⁶ Dâhiliye Memurları Kanunu, İl İdaresi Kanunu, İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.

⁴³⁷ 5540 sayılı Kanun metni için bkz.: <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5540.html>.

- Aylıktan kesme veya kademe ilerlemesinin durdurulması cezası almamış olmak.

Bu düzenleme çeşitli yönlerden eleştirilmiş, bazı yönlerden ise desteklenmiştir. Bu düzenlemenin yapılmasındaki esas amaç, valilik mesleğine yapılan atamalardaki boşluklar ve iktidarın sınırsız diye tabir edilen takdir yetkisinin sınırlandırılmasıdır. Ayrıca 5540 sayılı Kanun'da birinci sınıf mülkî idare amirlerinin tespiti amacıyla yapılacak inceleme ve değerlendirmeler, İçişleri Bakanlığı Encümeni'ne bırakılmıştır. Encümence yapılan değerlendirmede başarılı olabilmek için 100 puan üzerinden en az 75 puan almak şarttır. 1. sınıfa atanacaklar için yapılacak değerlendirmenin daha nesnel ölçütler ve birden fazla kişiden oluşan encümence yapılması (geçmiş uygulamalara nazaran) liyakat ilkesine daha uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca yapılan değerlendirmeye karşı ilgililer bir defaya mahsus olmak üzere İçişleri Bakanlığı Encümeni'ne başvurabilmektedir. Kanunda birinci sınıfa yükselen kişiler için liyakatin sürdürülmesi için önemli bir hüküm getirilmiştir. Birinci sınıfa yükselen mülki amirler, iki yılda bir tekrar değerlendirmeye tabi tutulacaklardır. Bu değerlendirme birinci sınıfa geçiş için belirtilen şartlarla aynıdır⁴³⁸. Mülki idare amirlerinin atama ve değerlendirilmesi ile ilgili mevzuat oldukça dağınık ve karmaşıktır. Örneğin: Karasu, "Vali Atamalarında Çok Bilinmeyenli Denklem"⁴³⁹ adlı çalışmasında vali atanmak için var olan yasal mevzuatın ne kadar karmaşık ve belirsiz olduğunu örnekler ile açıkça ortaya koymaktadır. Fakat 5540 sayılı Kanun'la yapılan düzenlemenin "*mülki idare amirlerinin statü kaybının önüne geçilmesi, mülki idare amirleri arasından vali olarak atanacaklar için bir ölçüde de olsa bazı ölçütler getirildiği, siyasi iktidarların bu konudaki sınırsız takdir yetkisi ile kariyer ve liyakat sistemi arasında bir miktar denge sağlandığı*"⁴⁴⁰ söylenebilir.

⁴³⁸ 5540 sayılı Kanun madde: 2-3.

⁴³⁹ Koray Karasu "Vali Atamalarında Çok Bilinmeyenli Denklem" Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan Ed.: O. Zengin-Ş. Özkan Erdoğan , Ankara, KAYAUM Yayınları, 2016, s. 397-416.

⁴⁴⁰ Başa-Yıldız, a.g.e., s. 60-62.

5442 sayılı İl İdaresi Kanununda 2002-2016 yılları arasında çeşitli değişiklikler yapılmıştır⁴⁴¹. Bu değişiklikler mülki idareyi doğrudan etkilemiştir. İlk değişiklik 14.07.2004 tarihli ve 5219 sayılı Kanunun 5. maddesi ile 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 10. ve 33. maddelerinin bazı bentleri yürürlükten kaldırılmasıdır. Kaldırılan bentler şunlardır:

Madde 10-A) Vali, adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı vakit gecikme sebeplerini Cumhuriyet savcılarında yazılı olarak sorabilir, Cumhuriyet savcılar bu sebepleri vereceği cevapta açıklar.

D) Vali, ilin düzen ve güvenliği ile ilgili işlerde amme davası açılncaya kadar geçecek safhalar hakkında Cumhuriyet savcılarında yazılı olarak bilgi isteyebilir. Cumhuriyet savcılar gereken bilgileri vermekle ödevlidir.

Madde 33-A) Kaymakam, adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı vakit gecikme sebeplerini Cumhuriyet savcılığından yazılı olarak sorabilir. Cumhuriyet savcılar bu sebepleri vereceği cevapta açıklar.

C) Kaymakam, ilçenin düzen ve güvenliğiyle ilgili işlerde amme davası açılncaya kadar geçecek safhalar hakkında Cumhuriyet savcılığından yazılı olarak bilgi isteyebilir. Cumhuriyet savcılar gereken bilgileri vermekle ödevlidirler.

Kaldırılan maddeler incelendiğinde, ilk olarak “Yargı bağımsızlığı” kavramı çerçevesinde valinin, savcılar üzerindeki etkisinin kaldırılması fikri akıllara gelmektedir. Fakat bu değişikliğin mülki idareyi zayıflatığına dair görüşler mevcuttur. Özellikle mülki idare amirliği yapmış ve bu konuda çeşitli bilimsel eserler vermiş olan Başa:⁴⁴² *“bu düzenlemeyle il idaresi kanununda önemli bir delik açıldığını ve mülki idare amirlerinin adli teşkilat karşısında güçsüzleştirildiğini”* ifade etmiştir. Çünkü valiler artık *“adalet dairelerinde görülmekte olan işlerin geciktiğini haber aldığı zaman gecikme sebeplerini cumhuriyet savcılarında soramayacaklar, ayrıca ilin/ilçenin düzen ve güvenliği ile ilgili işlerde amme davası açılncaya kadar geçecek safhalar hakkında artık cumhuriyet savcılarında bilgi isteyemeyeceklerdir.”*⁴⁴³ Bu yorum, mülki idarenin zayıflatıldığı görüşünü desteklemektedir.

⁴⁴¹ Kanunun 2-6-10-11-14-19-45- 65 ve geçici 5. maddeleri değiştirilme, mülga edilme ya da ekleme yolu ile farklılaştırılmıştır. Bu değişikliklere 15 Temmuz 2016 sonrası çıkarılan KHK'ler dâhil değildir.

⁴⁴²Şafak Başa, “İl İdaresi Kanunu Ne Durumda?”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 127, 2008, s. 39-44.

⁴⁴³Başa, **A.e.**, s. 39-41.

2006 ve 2008 yıllarında da İl İdaresi Kanun’da çeşitli değişiklikler yapılmıştır. 2006 yılında 6. maddeye ek yapılarak genişletilmiştir. Ayrıca 2008 yılında 14. madde mülga edilmiş ve 66. madde de değiştirilmiştir. 2008 yılında 5442 sayılı Kanun’un kaldırılan 14. maddesi şu şekildedir:

İhtisaslaşma gereği olarak, özel eğitim görmüş personel nokta atamasına tabi tutulur. Ancak nokta ataması yapılmayıp il jandarma komutanlıkları emrine atanan astsubay ve uzman jandarmalardan emniyet ve asayiş görevi alacak olanların istihdam yerleri ve il içi yer değiştirmeleri il jandarma komutanının teklifi üzerine valinin onayı ile belirlenir.

Bu düzenleme ile kolluk kuvvetleri üzerinde valinin etkin denetim ve görev belirleme yetkisi kaldırılmıştır. Bir de 2008 yılında 66. maddede yapılan değişiklikler ile mülki idare amirlerinin güç kaybettiği söylenebilir. Şöyle ki 66. maddenin eski halinde:

İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler hakkında hareketi **ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde Türk Ceza Kanunu’nun 526’ncı maddesi uygulanır.**

İbaresi bulunmakta idi. Yeni değişiklikle madde şu şekilde düzenlenmiştir:

İl genel kurulu veya idare kurulları yahut en büyük mülkiye amirleri tarafından kanunların verdiği yetkiye istinaden ittihaz ve usulen tebliğ veya ilan olunan karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet eden veya müşkülât gösterenler veya riayet etmeyenler, mahallî mülkî amir tarafından Kabahatler Kanunu’nun 32. maddesi hükmü uyarınca cezalandırılır. Ancak, kamu düzenini ve güvenliğini veya kişilerin can ve mal emniyetini tehlikeye düşürecek toplumsal olayların baş göstermesi hâlinde vali tarafından kamu düzenini sağlamak amacıyla alınan ve usulüne göre ilan olunan karar ve tedbirlere aykırı davrananlar, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır.

66. maddedeki bu düzenleme ile “*Mülki idare amirlerinin karar ve tedbirlerin tatbik ve icrasına muhalefet etmek veya zorluk göstermek veya uymamak artık hapis cezasını gerektiren bir suç olmayacaktır.*⁴⁴⁴” Bu durumda da açıkça görüldüğü gibi mülki idare amirlerinin yetkisi önemli derecede azalmaktadır.

2002 yılından itibaren yapılan reformlar içerisinde mülki idareyi en derinden etkileyen düzenleme 2012 yılında kanunlaşan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir

⁴⁴⁴Başa, A.e., s. 40-45.

Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'dur. Kanunun 2012'de yasalaşmış ve 2014 yerel seçimlerinden sonra uygulanmaya başlamıştır. Kanun, özellikle büyükşehir belediyelerinin olduğu illerde, il özel idarelerinin kapatılmasını düzenlediği için yoğun şekilde eleştirilere maruz kalmıştır.

SASAM (Sahipkiran Stratejik Araştırma Merkezi) yazarlarından İsmail Doğru ve akademisyen Şenol Adıgüzel, 6360 sayılı Kanun ile ilgili yaptıkları çalışmalarda, kanunun olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalarda belirtilen olumlu ve olumsuz yönler kanun ile ilgili farklı çalışmalarda belirtilen görüşlerin hemen hemen hepsini içermektedir. Çalışmalara göre 6360 sayılı Yasanın olumsuz yönleri şu şekilde belirtilmiştir:⁴⁴⁵⁻⁴⁴⁶

- Kanun ile yerelleşme adına genelleşmiş ve merkezileşmiş bir yapı ortaya çıkmaktadır. Bu durum hizmetlerin aksamasına yol açabilir.
- Hizmet ölçeğinin genişlemesi ile ilçe, mahalle ve köylere gereken hizmet götürülemeyebilir.
- İl özel idarelerinin ve köylerin kaldırılması ile "Subsidiarity" ilkesine aykırı durumlar yaşanabilir.
- Her ne kadar Kocaeli ve İstanbul'da uygulanıp başarılı sonuçlar elde edilse de bu yapının diğer illerde başarılı olma şansı azdır.
- Bu kanun ile mülki idare, aşırı şekilde zayıflatılacaktır. Üniter yapı zarara uğrayacaktır. Merkezi yapının nüfuzu azalacaktır. İllerde valilerin kalkınmacı ve üretken rolü yok edilecektir.
- Büyükşehir belediyesinin hizmet alanının, il mülki sınırı olması nedeniyle kent planlamasında yaşanacak değişimler pek çok sorunu beraberinde getirecektir.

⁴⁴⁵ İsmail Doğru, "Büyükşehir Belediyeleri ve Yeni Büyükşehir Kanununun Sisteme Etkileri", (Çevrimiçi), **SASAM Online Sitesi**, <http://sahipkiran.org/2013/06/06/buyuksehir-belediyeleri-kanununun-sisteme-etkileri/>, 11 Ekim 2017.

⁴⁴⁶ Şenol Adıgüzel, "6360 Sayılı Yasa'nın Türkiye'nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme", **Toplum ve Demokrasi**, Yıl: 6, Sayı: 13-14 , 2012, s. 153-176.

- Büyükşehir belediyesinin hizmet ölçeğinin genişlemesine rağmen gerekli ekipman ve personel sayısında artış olmayacaktır. Bu durum hizmetlerin aksamasına neden olacaktır.
- Mali yapıdaki değişiklikler nedeniyle sorunlar çıkacaktır.
- Daha önce köy olup ani bir yasa değişikliği ile mahalle olan yerlerde yaşayan vatandaşların farklı vergi ve düzenlemelerle karşılaşması sonucu çeşitli sorunlar ortaya çıkacaktır.
- Lağvedilen il özel idaresindeki personel ve araç gereçlerin dağıtımında sorunlar yaşanacaktır.
- Mülki idare ve yerel yönetimlerin hizmet konusunda aralarında çatışmalar yaşanacaktır.

Adıgüzel ve Doğru'nun aynı çalışmalarında 6360 sayılı Kanun'un olumlu yönleri şu şekilde belirtilmiştir:⁴⁴⁷⁻⁴⁴⁸

- Hizmet açısından mağdur olan yerler (en başta köyler) mimari, alt yapı, elektrik, yol ve su bakımından daha kaliteli hizmet alabileceklerdir.
- Sağlık hizmetleri ve evde bakım hizmetleri gibi yerel birimlerin üstlendiği hizmetler, il ölçeğinde bulunan bütün vatandaşlara sunulabilecektir.
- Yerinden yönetim ilkesi daha da sağlam ve verimli bir şekilde uygulanabilecektir.
- Daha önceden turizm potansiyeli olan fakat yeterli altyapı hizmetleri alamayan yerler canlanacaktır. Örneğin, arıtma sistemi olmadığı için turizm potansiyelini kaybeden yerler, beledi hizmetlerin desteği ile birer turizm cenneti haline gelecektir.
- İl özel idaresi ve belediye arasındaki görev ve yetki sorunu ortadan kaldırılacaktır. Belirli bir bölgeye kimin nasıl hizmet götüreceğine dair tartışmalar geçmişte sıklıkla yaşanmıştır. Örneğin, 30 km'lik bir yolun, 20 km'sinden sonrası ile özel idaresinin alanıdır deyip yolu yarım bırakan belediyeler vb. sorunlar artık görülmeyecektir.

⁴⁴⁷ Doğru, A.e., b.a.

⁴⁴⁸ Adıgüzel, A.e., 153-176.

- İl özel idaresinin başı ve tüzel kişiliği validir. Vali atanmış bir şahsiyettir. Hizmetler, yasa ile atanmış bir kişinin başında olduğu bir birim yerine, seçilmiş bir kişinin başında olduğu bir birim tarafından görülecektir.
- Yeni kanun ile il ölçeğinde optimal hizmet dağılımı sağlanacaktır.
- İl planlaması daha rasyonel bir şekilde yapılacaktır.

6360 sayılı Kanun’a olumlu ve olumsuz yönde getirilen eleştiriler çoğaltılabilir. Fakat ana hatları ile yukarıda belirtilen olumlu ve olumsuz görüşler, konu ile ilgili literatürün özeti olarak kabul edilebilir.

6360 sayılı Kanun ile daha geniş mekânsal ölçekleme ile daha kaliteli ve verimli kamu hizmeti verilebileceği düşünülmüştür.⁴⁴⁹ 6360 sayılı Kanun ile mülki idare sisteminde köklü bir değişim olmuştur. Dünyada merkezden yönetimin taşra teşkilatının örgütlenmesi iki temel sistem ile gerçekleşmektedir. Bunlar: İl (Mülki) İdare Sistemi ve İşlevsel (Fonksiyonel) Sistem’dir.⁴⁵⁰ Bu sistemler irdelendiğinde 6360 sayılı Kanun ile Türkiye’de oluşturulmak istenilen mülki yapı açıkça ortaya çıkmaktadır.

İşlevsel sistemde, merkezi yönetimin taşra teşkilatı, il vb. yönetim birimleri ile sınırlandırılmadan hizmet ihtiyacının gereklerine göre serbest bir şekilde belirlenmektedir. Taşra örgütlenmesinde temel iki ana faktör vardır. Bunlar: Uygunluk ve verimlilik. Bu sistem daha çok liberal demokrasilerin geliştiği Anglo-Sakson ülkelerinde uygulanmaktadır. Bu sistemde mülki idarenin başında atanmış herhangi bir kaymakam ya da vali bulunmamaktadır. Bu sistemde daha çok yerel yönetimlerin rol oynadığı güçlü yerel birimler görülmektedir. Bu sistemi uygulayan ülkelerde yerel yönetimler tarihsel süreç itibarıyla güçlüdür. Bu yapının başındaki kişiler, seçimle iş başına gelmektedir. Bu sistemde idari işler de yerel yönetimlerce yapılmaktadır. Bu nedenle merkeze bağlı ayrı mülki birimlerin kurulmasına gerek kalmamaktadır. Bu sistemde taşra teşkilatı, tek bir hiyerarşiye bağlı değildir. Çünkü

⁴⁴⁹ Ferit İzci-Menaf Turan, “Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 sayılı Yasa ile Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:1, 2013, s. 121.

⁴⁵⁰ Cihangir Köksal, “Türkiye’de, ABD’de ve Fransa’da Valilik Sistemleri ve İç Güvenlik Yönetiminde Valilerin Rolü”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 480, 2015, s. 113.

her birim kendi içerisinde özerktir.⁴⁵¹ Kısacası bu sistemde, merkezi yönetimin taşra teşkilatında merkezi temsil eden bir mülki idare amiri yerine (kaymakam-vali) seçilmiş bir yönetici (belediye başkanı) vardır.

İl (Mülki) İdare Sistemi, ülkenin illere bölünmesi suretiyle oluşmaktadır. Bu sistem, modern devletin oluşumu sürecinde, bir merkeze bağlı idari birimlerin oluşturulması için tasarlanmıştır. Bu sistemde, merkezin atadığı bir vali, illerde bulunmaktadır. İller, merkezi yönetimin taşra teşkilatı birimleridir. Vali, ilde merkezin bir ajanı, merkez adına karar alabilen ve yetki genişliğini kullanan kişidir. Bu sistemde merkeziyetçi bir yapı hâkimdir. Bu sistem iki şekilde uygulanmaktadır. Bunlar: Kapsayıcı valilik ve sınırlı valilik sistemidir.⁴⁵²

Kapsayıcı valilik sistemi, Fransız sistemi olarak da adlandırılmaktadır. Bu sistem, merkezi yönetimin taşra teşkilatları üzerinde sıkı bir denetimi öngörmektedir. Sistemin kurucu babası Napolyon'dur. Napolyon, kendisine sıkı sıkıya bağlı bir kişinin (vali), kendi politikalarını, kendi fikirleri doğrultusunda, kendi adına ilde uygulamasını istemiştir. Kısacası, il sınırları içinde her şey Napolyon adına vali tarafından yapılacaktır.⁴⁵³ Türkiye'de merkezi yönetimin taşra teşkilatının oluşturulmasında [daha önceki bölümlerde anlatıldığı gibi] Fransız sistemi model alınmıştır.⁴⁵⁴ Kapsayıcı valilik sisteminde başta belirtilen “kapsayıcı” kelimesi ile ifade edilen valinin konumudur. Vali, merkezi idarenin temsilcisi olarak taşrayı idare ederken bir yandan da merkez ile yerel yönetimler arasındaki ilişkiyi yönetmektedir. Vali, hem ilde kamu düzenini sağlamakta hem de memurların denetim ve gözetimini yapmaktadır. Bu sistemde sadece askeri ve adli kuruluşlar validen bağımsızdır. Merkezi yönetim, ilde bütün düzenlemelerini vali eliyle yapmaktadır. Kısaca vali, merkez ile taşra arasındaki köprüdür. Bu sistemde valilerin görev yaptıkları yer ile

⁴⁵¹ Ö.Faruk Günay, **Vali Atanlarına İlişkin Yeni Bir Model**, Sivas, Özemek Matbaası, 1999, s. 27-28.

⁴⁵² Mehmet Boztepe, “Valilerin ‘Siyasi Yürütme Sıfatı’ ve Bu Çerçeve de Bürokrat-Siyasetçi İlişkisi Üzerine Bir Analiz”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, s. 58-59.

⁴⁵³ Gencay Şaylan, “Mülki İdare Amirliği Sisteminin Belirleyici Özelliği: Merkezcilik”, Edt: Kurthan Fişek vd., **Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sistemi ve Sorunlar**, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 1976, s. 29.

⁴⁵⁴ Onur Karahanoğulları, “Fransa”, **Kamu Yönetimi Ülke İncelenmeleri**, Edt: Birgül Ayman Güler, Ankara, KAYAUM Yayınları, 2004, s. 26.

ilişkileri yoktur. Yani orali değildir. Atama yoluyla gelmektedirler. Merkezi idare, istediği valileri görevden alabilmekte ya da başka yere atayabilmektedir.⁴⁵⁵

Sınırlı valilik sistemi, literatürde “İtalyan örneği” olarak adlandırılmaktadır. Bu sistemde merkez ile taşra kuruluşları arasında il ölçeği üzerinden yapılandırılan bir bağ bulunmamaktadır. Örneğin taşra birimlerinin herhangi birisi, bulunduğu yerdeki taşra birimi olan il özelinde örgütlenmeye gitmeyerek doğrudan merkezdeki bakanlıklarla ilişki içerisinde. Bu sistemde, teknik ve idari işlemler, bizzat bakanlıklarca taşradaki birimlere yaptırılmaktadır. Bu sistemde (İtalya örneğinde olduğu gibi) vali, tarihsel süreç itibarıyla yetkilerini ve mülki alandaki gücünü kaybederek sadece İçişleri Bakanlığı’nın ildeki hizmetlerini yürüten bir ajan haline gelmiştir. Bu sistemde standartlaştırılmış bir mülki idari yapı bulunmamaktadır. Bu sistemde kamu örgütleri işlevlerine göre örgütlenmiştir. Bu yapıda her bakanlık ülke düzeyinde farklı kademelerde (bölge ya da daha farklı birimlerde) örgütlenmiştir. İtalya örneğinde olduğu gibi ülke, hizmetlerin gereğine göre bölümlere ayrılmıştır. Her bir hizmet birimi bağımsız ve tek bir otoriteye bağlı olmaksızın örgütlenmiştir. Taşra birimleri doğrudan merkezle iletişime geçebilmektedir. Bu sistem genel olarak federal yapıya sahip olan ülkelerde uygulanmaktadır.⁴⁵⁶

Sonuç olarak il (mülki) idare sistemi ve işlevsel (fonksiyonel) sistem incelendikten sonra Türkiye’de 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5393 sayılı Belediye Kanunu ve 6360 sayılı Kanun ile il (mülki) idare sisteminden işlevsel (fonksiyonel) sisteme geçilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Mülki idare mesleğinden gelen kişilerin yazmış oldukları makale ve kitaplarda mülki idari sistemde yaşanan güç kaybı açıkça görülmektedir. Bu kişilerin meslekten gelmeleri, mülki idari sistemdeki dönüşümü açıkça görmelerini sağlamaktadır. Bu konuda Ahmet Apan, yayımlamış olduğu eserde, mülki idare amirlerinin yapılan düzenlemeler sonucu nasıl yetki ve güç kaybettiklerini şu şekilde açıklamaktadır:⁴⁵⁷

⁴⁵⁵ Mustafa Tosun, **Türkiye’de Valilik Sistemi**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1970, s. 3-5.

⁴⁵⁶ Tosun, A.e., s. 5-7.

⁴⁵⁷ Apan, a.g.e., s. 112-116; 173-182.

- Yaşanan değişim sürecinde illerde ve ilçelerde mülki idare amirlerinin ve mülki idare sisteminin en önemli yardımcılarında olan idare kurulları, güçsüzleşmiştir. Örneğin 1580 sayılı Belediye eski Kanunu'nun 73. ve 74. maddelerinde belediye meclisinin kesinleşmiş kararları ile mevzuata aykırı kararları hakkında, il merkezi olmayan yerlerde, il idare kurulu, hem başvuru hem inceleme hem de karar yeri idi. Fakat 5393 sayılı Kanun ile bu süreç idari yargıya bırakılmıştır. Bu düzenleme, il İdare kurulunun önemli bir yetkisini kaybettiği anlamına gelmektedir.
- İdare kurullarının içerisinde yer alan ve valiye her anlamda yardımcı olan kişiler, farklı düzenlemeler ile pasifize edilmiştir. Bu duruma defterdar örnek gösterilebilir. İlde defterdarlar tarafından yürütülen vergi ile ilgili süreçler, mülki idari yapıdan ve il ölçeğinden bağımsız, Gelir İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Gelir İdaresi Başkanlığı bölge ölçeği göz önüne alınarak yapılandırılmış bir kurumdur. Maliye Bakanlığı'na bağlı olarak örgütlenmiştir. Bu kurum, mülki idareden bağımsız bir kurumdur. Yine defterdarın durumu ile benzer bir durum il idare kurulunun üyesi il sağlık müdürü içinde geçerlidir. Kamu Hastaneleri Birlikleri'nin kurulmasıyla il sağlık müdürlüklerinin yetki ve görevlerinde önemli daralmalar olmuştur.
- 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile yapılan bazı düzenlemeler mülki idareyi güçsüzleştirmiştir. 5302 sayılı Kanun'da yapılan en dikkat çeken değişiklik, il genel meclisi başkanının artık valinin olmayacağı, kendi üyeleri arasından seçileceğine dair maddedir. Bu uygulama ile il genel meclisi bağımsızlığını hissettirmek amacıyla valilerin yapmış oldukları teklif ve önerileri keyfi olarak reddetmektedir. İl genel meclisi, yerel güçlerin ve popülizmin etkisinde kalarak karar vermektedir. Bu durum valinin il genel meclisi üzerlerindeki vesayet yetkisini gereğinden fazla esnetmiştir. Bu durum da mülki idareyi zayıflatmıştır.
- 6360 sayılı Kanun ile getirilen büyükşehir sınırlarının il mülki idare sınırları ile bir tutulması uygulaması, kamu hizmetlerinin verimli ve etkin sunulmasını engellemektedir. Ayrıca Büyükşehir sınırlarının il mülki idare sınırları ile bir tutulması kent ve kırsal ayrımının yapılmasında önemli sorunlar çıkarmaktadır.

Kırsal alanlara hizmet götürme açısından deneyimsiz olan büyükşehir belediyeleri gerekli personel ve ekipman açısından sorunlar yaşamaktadır.

- 6360 sayılı Kanun’la [gerekli tartışmalar yapılmadan] il özel idaresi ve köy gibi kurumların kapatılması olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Özellikle il özel idareleri mülki idarenin ayrılmaz bir parçasıdır. Geçmiş dönemlerde il özel idareleri ile mülki idare amirleri önemli başarılarla imza atmışlardır.
- Mülki idare, kırsal alanların kalkınması sürecinden koparılmıştır. Bu duruma yönelik ilk somut adım, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu’nun (TKDK) kurulmasıyla atılmıştır. 2007 yılında kurulan TKDK Avrupa Birliği uyum süreci çerçevesinde kurulmuş bir kurumdur. TKDK tüzel kişiliğe sahip ve her ilde taşra teşkilatı bulunan, mülki idareden bağımsız bir kurumdur. Bu kurum ve sonrasında 6360 ile getirilen düzenlemeler mülki idareyi (özellikle kaymakamları) zayıflatmıştır.
- 6360 sayılı Kanun ile köy statüsünden mahalleye dönüşen yerlerle mülki idarenin ilişkisi de değişmiştir. Çünkü mahalle, her ne kadar bir yerel yönetim birimi gibi gözüксе de kanunların köy idari birimi için çizdikleri sınır ve yetki mahalle için çizilmemiştir. Bu duruma en net örnek, mahalle muhtarı ve köy muhtarı arasındaki görev ve yetki farkıdır.
- Köylere hizmet götürme birlikleri ile il özel idarelerinin kapatılması sonucu kaymakamlar ve valilerin mali kaynakları kullanma yetkileri de önemli ölçüde azaltmıştır. Kaymakamlar ve valilerin mali kaynak kullanımı sadece merkezden gelen kaynaklar ile sınırlı kalmıştır. Bu durum da mülki idarenin mali açıdan yaşadığı güçsüzlüğü göstermektedir.
- 6360 sayılı Kanun ile illerde valiye bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları (YİKOB) kurulmuştur. 6360 sayılı Kanun’un ilk halinde YİKOB’ların tüzel kişiliği ve bütçesi yoktur. Bu durum valilerin konumunu iyiden iyiye gözetleyici ve koordine edici bir duruma sokmuştur. Çünkü valiler, kamu hizmeti yapma adına, tüzel kişiliği ve kendine ait bütçesi olan bir kuruma sahip değildir. Bu durum karşısında ilde yapılan kamu hizmetlerinde aksamalar başlamıştır. Konu ile ilgili eleştiriler neticesinde 1 Eylül 2016 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 674 sayılı KHK’nın 35.

maddesi ile YİKOB'lara hem tüzel kişilik hem de bütçe olanağı sağlanmıştır. Valiler artık YİKOB'ları [eski uygulamadaki] il özel idareleri gibi kullanmaktadır.

Apan'ın yapmış olduğu tespitler, mülki idari sistemin nasıl dönüştüğünü açıkça ortaya koymaktadır.⁴⁵⁸ Yine Apan'ın görüşleriyle paralel olarak Köksal'da⁴⁵⁹ Türkiye'de 2002 sonrası yaşanan reform sürecinin il (mülki) idare sisteminden işlevsel (fonksiyonel) sisteme doğru geçişi ifade ettiğini belirtmektedir.

Mülki idare mesleğinin içinden gelen ve son dönemde yaşanan kamu yönetimi reformlarının mülki idareye olan etkisini inceleyen bir diğer kişi Selim Çapar'dır. Çapar, "Türkiye ve Fransa'da Neoliberal Dönem'de Mülki İdare" adlı 2015 yılında yayımlanan çalışmasında, mülki idarede yaşanan dönüşümü Fransa ile eş zamanlı ve karşılaştırmalı olarak araştırmıştır. Çapar, eserinde 2002 sonrası çıkarılan reform yasaları ile hizmet ölçeği esasına uygun olarak klasik yapıdan daha farklı bir yapılanmaya gidildiğini belirtmektedir. Bu yeni yapılanmada esas olan il ölçeği haricinde merkezi yönetim teşkilatından bağımsız bölge ölçeğine dayalı yapılanmalardır. Çapar, eserinde aşağıda verilen kanunlar ile mülki idarenin yetkisinde olan bazı görevlerin farklı yapılanmalara kaydığını göstermektedir.⁴⁶⁰

- 2005 tarihli Gelir İdaresi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 2005 tarihli ve 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu
- 2006 tarihli 5449 Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun
- 2009 tarihli Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 2010 tarihli 5952 sayılı Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun
- 2011 tarihli 6172 sayılı Sulama Birlikleri Kanunu
- 2011 tarihli 663 sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

⁴⁵⁸ Apan bu konu ile ilgili farklı bir çalışması için bkz: Ahmet Apan, "Bütünşehir Modeli ve Taşra Yönetimine Etkileri", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2016, s. 1-24.

⁴⁵⁹ Köksal, **a.g.e.**, s. 113.

⁴⁶⁰ Selim Çapar, "Türkiye ve Fransa'da Neo-Liberal Dönemde Mülki İdare", Ankara, **Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları**, 2011, s. 203-227.

- Heyet ve Kurul Tarzı Yapılanmalar: Tüketici Hakem Heyetleri; İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

Selim Çapar da aslında Ahmet Apan gibi ölçek politikalarının yerelleşme üzerinden yeniden tanımlanması ile mülki idarenin işlevsizleştirilip il (mülki) idare sisteminden, işlevsel (fonksiyonel) sisteme doğru bir kayışın olduğunu vurgulamaktadır. Yukarıda belirtilen reform kanunları ile geleneksel mülki idare yapısının il ölçeği üzerinden yürütülmesi kaldırılmıştır. 2002 sonrası yapılan reformlarla valilerin ve kaymakamların görevlerinin bir bölümü, merkezi yönetimin taşra teşkilatı içerisinde bulunmayan, tüzel kişiliğe sahip kurumlara devredilmiştir. Bu durum, valilerin bu kurumlar üzerindeki vesayet yetkilerini sınırlamıştır. Valiler, bu düzenlemelerle ilde gözetleyici ve koordine edici bir figür haline gelmiştir. Yine bölge ölçeğindeki yapılanmalar, il ve ilçe idare kurulunun yetkisinde bulunan bazı görevleri (sağlık, vergi toplama gibi) kendi yetki alanları içerisine almışlardır. Böylelikle mülki idare, geleneksel işlevinden uzaklaşarak neo-liberal, bölgeselci-yerelci yaklaşım çerçevesinde yeniden yapılandırılarak güç kaybetmiştir.⁴⁶¹

Nuray Ertürk Keskin, “Mülki İdare Sistemi: Genel Yönetimden Esnek Gözetime” adlı eserinde mülki idare sisteminde yaşanan dönüşümü gözler önüne sermektedir. Keskin, eserinde⁴⁶² Türkiye’nin AB’ye giriş sürecinde, mülki idari yapı ve genel olarak kamu yönetimi yapısının “*Yerelleşme ve Bölgeselleşme*” politikaları çerçevesinde yeniden yapılandırıldığını belirtmiştir. Bu politikaların hayata geçirilmesi için en somut adımlar 2002 yılından itibaren başta mahalli idareler reform yasaları olmak üzere bir dizi yasal düzenleme ile atılmıştır. Mülki idareyi devletin toprak üzerine örgütleniş stratejisi olarak konumlandıran Keskin, bu stratejinin yeni politikalar çerçevesinde şekillendiğini belirtmektedir. Keskin, 2002 sonrası yaşanan reform sürecinin, mülki idareyi pasifize ettiğini belirtmektedir. Keskin, yapılan reformlarla sınırlı valilik sistemine geçildiğini ve bu sistemde mülki idare amirlerinin yetkilerinin azaltıldığını belirtmiştir. Keskin, mülki amirlerin sadece

⁴⁶¹ Çapar, A.e., s. 227-268.

⁴⁶² Nuray Ertürk Keskin, “Mülki İdare Sistemi: Genel Yönetimden Esnek Gözetime”, **Kamu Yönetimi: Yapı- İşlev-Reform**, Edt: Barış Övgün, Ankara, AÜSBF KAYAUM Yayını, 2009, s. 117-128.

yönlendirici ve gözetleyici bir figür haline geldiklerini belirtmiştir. Keskin, makalesinde mülki idarede yaşanan dönüşümü şu şekilde açıklamaktadır:⁴⁶³

- Yerel yönetim yasaları ile mülki idarenin merkez adına yapmış olduğu denetim (idari vesayet) zayıflatılarak yeni bir sistem oluşturulmak istenmiştir. Yeni sistemde kamu hizmetleri idari ve mali özerkliği olan, mülki idareden bağımsız kurumlar tarafından yapılacaktır. Bu yeni durum mülki idareyi zayıflatmaktadır.
- 5302 sayılı Kanun ile il özel idareleri yeniden tanımlanmıştır. Bu tanımlama yapılırken yerellik ilkesi göz önünde bulundurularak idari ve mali özerklik vurgusu yapılmıştır. Valinin, il genel meclisi başkanlığından alınması, il özel idaresi organları arasındaki ilişkilerde ağırlık sıralamasının; il genel meclisi-encümen-valilik, biçiminde değişmesine neden olmuştur. Bu durum hem valinin denetim yetkisini azaltmış hem de valiyi sanki “il genel meclisinin denetiminde çalışan üst düzey yönetici hâline” getirilmiştir. Bu durum valilik kurumunda statü ve güç kaybına neden olmuştur. Bu yeni durumda vali gözetleyici bir role bürünmüş ve il özel idaresindeki etkisi kırılmıştır.
- Mülki idare amirlerinin yegâne yardımcısı [hatta eli kolu olan] idare kurulları özellikle 5393 sayılı Belediye Kanunu ile etkisizleştirilmiştir.
- Belediyelerin diğer kamu kurumları ile yazışma sürecinde kaymakam ve valilerin aracılık etmesi [yani evraklar üzerinde yapılan vesayet denetimi] son bulmuştur. Belediyeler, doğrudan istedikleri kamu kurumu ile yazışabilmektedir. Bu durum mülki idarenin hem vesayet yetkisinin azalmasına hem de il düzeyinde yapılan iş ve işlem akışından haberdar olamamalarına neden olmuştur.
- Mülki amirlerin belediye bütçesi ve kesin hesap üzerindeki denetim-gözetim yetkisi sonlandırılmıştır.
- 5393 sayılı Kanun ile belediye meclisinin kararlarında mülki idarenin etkinliği azaltılmıştır. Belediye meclisinin kararlarına karşı mülki amirler ancak idare mahkemesine başvurma yoluyla denetim yapabilmektedirler. Bu durum mülki amirleri “yargısal denetim başlatıcısı” konumuna sokmuştur.

⁴⁶³ Ertürk Keskin, A.e., s. 117-128.

- Hizmet ölçeğinin bölge düzeyine ulaşmasını sağlayan düzenlemelerle mülki idare zayıflatılmıştır. Örneğin 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanunu ile bölge ölçeğinde hizmet veren kurumların kurulabileceği belirtilmiştir. Bölge ölçeği ile kurulan kurumlar, mülki idareden bağımsız hareket etmektedir.
- Oluşturulan yeni kurumlar vasıtasıyla (bölge ölçeği göz önüne alınarak) kırsal alanda kaymakamlar, geleneksel rollerinden ve mülki idari işlerinden uzaklaşarak farklı sıfatlar altında etkisizleştirilmiştir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Müdürlüğü, Köy Altyapısını Destekleme Projesi (KÖYDES), AB ya da Dünya Bankası Projeleri gibi uygulamalar ve kurumlarla kaymakamlara “genel müdür, genel koordinatör” gibi unvanlar verilmiştir. Bu durum, kaymakamlık kurumunu genel bütçe sistemi ve kamu hizmeti kuralları içinde çalışma düzeninden uzaklaştırmıştır.

2012 yılında Türk İdareciler Derneği tarafından “Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdarelerine ve İl Sistemine Etkisi” başlıklı bir panel düzenlenmiştir. Bu panelde hem idarecilik mesleğinin içinde olan kişiler hem de akademisyenler tarafından 6360 sayılı kanun hakkında önemli tespitler yapılmıştır. Örneğin panelin açılış konuşmasında Türk İdareciler Derneği genel başkanı Saffet Arıkan Bedük, 6360 sayılı kanun ile büyükşehir belediyesi sınırlarının il mülki sınırlarına eşit olmasının pek çok soruna neden olacağını açıklamıştır. Bedük, konuşmasında, başkanı olduğu Türk İdareciler Derneğince yapmış oldukları çalışmada 6360 sayılı Kanun ile ilgili düşüncelerini şu şekilde bildirmiştir:⁴⁶⁴

- Büyükşehir belediyelerinin görev alanı, il sınırlarına kadar genişletilmesiyle, il idaresi sistemi ortadan kalkacaktır. Bu durumda merkezi idarenin taşrada temsili zayıflayacaktır. Hükümet ve devlet politikalarının yerine getirilmesi güçleşecek hatta imkânsız hale gelecektir.
- 6360 sayılı Kanun ile oluşturulacak büyükşehir modelinin; nüfus ölçeği, coğrafi genişlik, bütçe büyüklüğü vb. birçok açıdan bölgesel yönetimlerle örtüştüğü görülmektedir.

⁴⁶⁴ Saffet Arıkan Bedük, “Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s. 6-10.

- Sınırları il sınırları ile örtüştürülen büyükşehir belediyelerinin halkın ihtiyacı deyip doğrudan milli egemenlik alanına giren konulara el atmaları sürecin doğal sonucudur. Bu durum, federal yapı, otonomi, özerklik gibi tartışmaları beraberinde getirecektir.
- İl idaresi sisteminin aşındırılması, taşrada devletin tarafsızlığını ve hukukun üstünlüğünü uygulayacak makamların zayıflamasına hatta zaman içerisinde ortadan kalkmasına yol açacaktır.
- Büyükşehir sınırlarının il sınırını kapsayacak şekilde genişletilmesi yerelleşme eğilimleriyle tezat oluşturmaktadır. Bu uygulama ‘subsidiarite’ ilkesine, yani ihtiyaçların en yakın yönetim birimleri tarafından karşılanması ilkesine de aykırıdır.
- 6360 sayılı Kanun ile yüzlerce belediyenin sınırları değişmekte ve binlerce köy yerel yönetiminin tüzel kişiliğine son vermektedir. Bu durum Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na aykırıdır. Çünkü Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın “Yerel Yönetim Sınırlarının Korunması” başlıklı 5. maddesinde; “Yerel yönetimlerin sınırlarında, mevzuatın elverdiği durumlarda ve mümkünse bir referandum yoluyla ilgili yerel topluluklara önceden danışılmadan değişiklik yapılamaz.” şeklinde düzenleme bulunmaktadır.
- Tüm dünyada olduğu gibi belediyecilik anlayışı geniş kırsal alanlara hizmet vermeye uygun değildir.
- Türkiye’de yerelleşme eğilimlerinin büyükşehirlerin sayısının ve yetki alanının artırılarak uygulamaya konulması tam bir tezattır.
- Büyükşehir belediye başkanıyla hükümetin farklı siyasal partilerden olması durumunda il genelinde kamu hizmetlerinin aksaması söz konusu olabilecektir.
- Ülkemizde yerel hizmetlerin yürütülmesinde koordinasyon sorunu vardır. Yeni oluşturulacak bu yapı ile sorunlar daha da çoğalacaktır.

Aynı panelde Türkiye İl Genel Meclis Üyeleri Derneği Genel Başkanı Satılmış Gürbüz⁴⁶⁵, Prof. Dr. Mehmet Akif Çukurçayır⁴⁶⁶, Eski Bakanlar Hasan Celal Güzel⁴⁶⁷ ve Mehmet Keçeciler⁴⁶⁸ de 6360 sayılı Kanun ile ilgili görüş bildirmişler. Bu kişilerin görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

- Mehmet Keçeciler⁴⁶⁹ konuşmasında şu konulara değinmiştir: Bir kanun ile 16.000'e yakın köyün kaldırılması ve başka bir birime (mahalleye) dönüştürülmesi yanlıştır. İstanbul ve Kocaeli'de uygulanıp başarılı sonuçlar doğuran bir uygulamamanın her yerde başarı getirecek diye algılanması yanlıştır. Çünkü İstanbul ve Kocaeli'nin coğrafi yapısı ve bu iki ildeki kırsal alanların mevcudu (ki bu iki ilde kırsal alan çok az) diğer illere oranla oldukça azdır. Büyükşehir belediyesi yapılması düşünülen illerdeki kırsal alan ve coğrafi durum yeterince göz önüne alınıp analiz edilmeden bu kanun hazırlanmıştır. Hizmetlerin görülmesinde hem makine ve teçhizat bakımından hem de hizmetlerin verimliliği açısından çeşitli sorunlar çıkması muhtemeldir. Ayrıca yeni uygulama ve getirdikleri ile büyükşehir belediye meclislerinde temsil durumunda eşitsizlikler yaşanacaktır.
- Hasan Celal Güzel ise konuşmasında şu noktalara değinmiştir: 6360 sayılı Kanun başbakana ve diğer yetkililere gerektiğince anlatılmamıştır. Özellikle büyükşehir belediyesi yapılmak istenilen illerin yüz ölçümü vb. konular yeterince irdelenmemiştir. İstanbul'un yüz ölçümü 5000 km², Kocaeli'ninki 3500 km² 'dir. Fakat Konya'nın yüz ölçümü 39.000 km² 'dir. Yani Konya'da büyükşehirin hizmet sınırı, il mülki sınırları ile aynı olduğunda bir belediye başkanının hizmet alanını gezmesi belki de günler sürecektir. Bu uygulama tam anlamıyla "Bölge" sistemine geçiştir. Ayrıca Konya gibi şehirler için "yerellik ilkesine" aykırı durumlar doğuracaktır.

⁴⁶⁵ Satılmış Gürbüz, "Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran, 2012, s. 34-35.

⁴⁶⁶ Mehmet Akif Çukurçayır, "Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran 2012, s. 20-23.

⁴⁶⁷ Hasan Celal Güzel, "Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran 2012, s. 12-15.

⁴⁶⁸ Mehmet Keçeciler, "Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran 2012, s. 16-19.

⁴⁶⁹ Keçeciler hem valilik hem bakanlık hem de belediye başkanlığı yapması nedeni ile görüş ve fikirleri dikkat çeken bir kişidir.

- Satılmış Gürbüz ise konuşmasında şu noktalara değinmiştir: Bu kanun (6360) sadece bir sonun başlangıcıdır. Zamanla diğer illerde de il özel idareleri sorgulanıp kaldırılacaktır. Hizmetlerin sunulmasında hizmet ölçeği büyüdüğü için sorunlar yaşanacaktır. Verimlilik azalacaktır. İl özel idarelerinin toptan kaldırılması yerine daha etkin ve verimli bir hale getirilmesi gereklidir.
- Prof. Dr. M. Akif Çukurçayır ise konuşmasında şu noktalara değinmiştir: Yeni düzenleme hazırlanırken “Optimal Ölçek Sorunu” göz önüne alınmamıştır. Bu nedenle yapılması düşünülen düzenlemeler ile yerellik ilkesi zarar görmüştür. Bu yeni düzenleme ile yerel yönetimlerin temel felsefesi olan “halka en yakın birimin hizmet görmesi” anlayışı “halka en yakın birimi halktan uzaklaştırma” anlayışına dönüşmektedir. Büyükşehir belediyesi yapılmayı düşünülen illerdeki turizm beldelerinin durumu ne olacak? Örneğin, normalde nüfusu az olan bir turizm beldesinin ya da köyün yaz aylarında nüfusu 10 kat artabilmektedir. Ayrıca kıyı yönetimi sorunu da bu düzenleme ile daha da derinleşecektir. Ayrıca bu düzenleme ile il mülki sınırları içerisinde aşırı şekilde güçlenen büyükşehir belediye başkanlarının, denetlenmesi ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının ortaya çıkmasında sorunlar yaşanabilir. Çukurçayır ve ekibi 2011’de bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmada “36 kurumdan 63 kişi ile (belediye, il özel idaresi, il genel meclisi üyeleri, başkanları, belediye başkanları, büyükşehir belediye başkanları, akademisyenler) görüşülmüştür. Ayrıca 6 tane (Erzurum, Konya, Gaziantep, Ordu, İstanbul, İzmir illerinde) çalıştay yapılmıştır. Bu çalıştaylarda da 89 kişiyle görüşülmüştür.⁴⁷⁰ ” Araştırma sonucunda katılımcıların %90’ının büyükşehir ile ilgili yapılacak olan düzenlemeleri istemedikleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucunda genel talep olarak büyükşehirlerin eşgüdümücü bir yapıda olmaları gerektiği il ve ilçe belediyelerinin güçlendirilmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır.

2012 yılında yapılan panelde hem akademisyenler hem de mülki idare sistemi içerisinde gelmiş kişilerin görüş belirtmesi önemlidir. Bu paneli hazırlayan kurumun emekli ya da çalışan mülki idarecilerden oluşması ilk bakışta “değişime

⁴⁷⁰ Çukurçayır, A.e., s. 23.

karşı bir direniş” algısı yaratabilmektedir. Fakat bu panelin yapıldığı dönemde 6360 sayılı Kanun’un tasarı aşmasında olduğunu unutmamak gerekmektedir. Yapılan eleştirilerin ne denli haklı olduğu da 2014 yılından sonra yapılan uygulamalar ve ortaya çıkan sorunlarla açıkça görülmektedir.

Sonuç olarak 2002 sonrası yaşanan reform sürecinde mülki idare sistemini derinden etkileyen düzenlemeler yerel yönetim yasaları ile gerçekleştirilmiştir. Özellikle 6360 sayılı Kanun mülki idareyi derinden etkilemiştir. Yerel yönetimlerle ilgili çıkarılan bütün reform kanunlarında, mülki idarenin doğrudan ya da dolaylı olarak güçsüzleştiği söylenilebilir.

3.6.1. Yeni Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine Geçiş Süreci

Türkiye’de 15 Temmuz 2016 tarihinde bir darbe girişimi yaşanmıştır. Bu girişim bastırıldıktan sonra OHAL ilan edilmiştir. OHAL’in ilanından sonra başta güvenlikle ilgili olmak üzere bir dizi KHK çıkarılmıştır. Bu KHK’ler ile il idaresi kanununda değişiklikler yapılmıştır. 2016 tarihli 674 sayılı KHK ile 5442 sayılı Kanun 11. maddesinin H fıkrasına güvenlik amaçlı şu ibare eklenmiştir:

Valiler, kamu düzeni ve güvenliği ile kişilerin can ve mal emniyetinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, trafik güvenliği ve kontrolünün sağlanması amacıyla meydan, karayolları, cadde, sokak ve park gibi kamuya açık alanlarda kurulacak sistemlerin yerlerinin tespiti, kurulumu ve altyapı faaliyetlerini koordine edebilecektir.

674 sayılı KHK ile mülki idare sistemi için önemli değişiklikler getirilmiştir. 674 sayılı KHK ile “Belediyelere Kayyum Atanması” uygulaması düzenlenmiştir. 674 sayılı KHK ile getirilip 5393 sayılı Belediye Kanununun 45. maddesine yapılan düzenleme şu şekildedir:

Belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyesinin terör veya terör örgütlerine yardım ve yataklık suçları sebebiyle görevden uzaklaştırılması veya tutuklanması ya da kamu hizmetinden yasaklanması veya başkanlık sıfatı veya meclis üyeliğinin sona ermesi hallerinde bu kişilerin yerine ilgili makamlara, büyükşehir ve il merkezi belediyeler de İçişleri Bakanlığı, diğer belediyelerde de vali görevlendirme yapar.

Bu düzenleme farklı açılardan tartışılabilir. Öncelikle bu uygulama, 2002 sonrası çıkarılan yerel yönetimler reform kanunlarının özüne aykırı bir düzenleme olarak yorumlanabilir. Bu düzenleme hem yerel demokrasiyi hem de yerelleşmeyi zayıflattığı savunulabilir. Sonuçta seçimle iş başına gelmiş bir belediye başkanı çeşitli nedenlerle görevinden alınarak yerine merkezi yönetimin taşradaki temsilcisi olan vali atanmaktadır. Bu konuda Keleş ve Özgül⁴⁷¹ şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

...herhangi bir belediye başkanının ya da belediye meclis üyesinin terör ve şiddet eylemlerini gerçekleştirmesi durumunda görevden alınmaları doğaldır. Fakat görevden alınan ve seçimle iş başına gelmiş kişilerin yerine, yine seçimle iş başına gelmiş bir kişi getirilmelidir.

Keleş ve Özgül, görevden alınan belediye başkanı veya başkan vekili ya da meclis üyelerinin yerine yine seçimle gelmiş kişilerin atanması gerektiğini savunmaktadırlar. Keleş ve Özgül ancak bu şekilde yerel özerklik ve yerel demokrasi kavramlarının zedelenmeyeceğini belirtmişlerdir. Bu düzenleme ile 2002 sonrası yerelleşme adına çıkılan yolun merkezileşmeye doğru evrildiği savunulabilir. Sonuç olarak 674 sayılı KHK ile merkezi vesayet makamları yerel yönetimler üzerinde vesayet denetiminin çok ötesinde bir hiyerarşik yapıda konumlanmışlardır.

OHAL süreci devam ederken 16 Nisan 2017 tarihinde önemli bir anayasa değişikliği referandumu yapılmıştır. Bu referandum sonrası merkezi yönetimin başkent teşkilatı baştan aşağı değişmiştir. Merkez teşkilatta bulunan birçok birim kaldırılmıştır.

16 Nisan referandumu ile yürütme tek başlı hale getirilmiştir. Cumhurbaşkanı artık yürütmenin tek sahibidir. İdari yapıdaki başkent teşkilatı artık cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlardan oluşmaktadır. Yeni sistemde 16 tane bakanlık kurulmuştur. 9 tane de merkezi idareye yardımcı Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları kurulmuştur. Kamu tüzel kişiliği ve ayrı bütçesi olan 4 adet ofis kurulmuştur. 10 tane kurum da cumhurbaşkanlığına bağlı olarak çalışmaktadır. Yine yeni sistemde Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği kaldırılmış, yerine İdari işler

⁴⁷¹ Ruşen Keleş-Can Giray Özgür, “Belediye Organlarına ‘Kayyum’ Atamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Cilt: 72, Sayı: 2, 2017, s. 299-313.

Başkanlığı kurulmuştur. İdari işler başkanlığı beş birimden oluşmaktadır.⁴⁷² İdari işler başkanı, en yüksek devlet memurudur. İdari İşler Başkanlığı, cumhurbaşkanlığı teşkilatından sorumludur.

Bu değişikliklerden sonra mülki idare sisteminde de önemli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nda değişiklikler ve eklemeler yapılmıştır. Özellikle kanun 11. maddesine 7145 sayılı “Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile bazı yetkiler eklenmiştir. Kanunun 11. maddesinin C bendine aşağıda belirtilen kısım eklenmiştir.

İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, tasarrufa müteallik emniyetin, kamu esenliğinin sağlanması ve önleyici kolluk yetkisi valinin ödev ve görevlerindendir. Bunları sağlamak için vali gereken karar ve tedbirleri alır. Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlandırabilir. Belli yerlerde veya saatlerde kişilerin dolaşmalarını, toplanmalarını, araçların seyirlerini düzenleyebilir veya kısıtlayabilir ve ruhsatlı da olsa her çeşit silah ve merminin taşınması ve naklini yasaklayabilir.

Yine aynı kanunun 9. maddesinde “Vali, ilde hem devletin hem de hükümetin temsilcisidir.” ifadesi, “Vali, ilde cumhurbaşkanının temsilcisi ve idari yürütme vasıtasıdır.” şeklinde değiştirilmiştir. Yine 27. maddedeki, “Kaymakam, ilçede hükümetin temsilcisidir.” ifadesi “Kaymakam, ilçede cumhurbaşkanının idari yürütme vasıtasıdır.” şeklinde değiştirilmiştir. Yine aynı maddeye göre valiler, ilin genel idaresinde cumhurbaşkanına karşı sorumludur. Ayrıca cumhurbaşkanı, yardımcıları ve bakanlar, görevlerine ait işleri için valilere re’sen emir ve talimat verebilmektedir. Ayrıca 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu’nun bütününde:

“Kanun, tüzük, yönetmelik ve hükümet kararlarıyla” ibaresi, “kanun, Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ve diğer mevzuatta” şeklinde; “kanun, tüzük, yönetmelik, hükümet kararları ve emirlerini” ibaresi “kanun, cumhurbaşkanlığı

⁴⁷² Bu birimler: Hukuk ve mevzuat genel müdürlüğü, personel ve prensipler genel müdürlüğü, güvenlik işleri müdürlüğü, destek ve mail işler müdürlüğü, karma hizmetler müdürlüğüdür.

kararnamesi ve diğer mevzuat ile cumhurbaşkanınca alınmış bulunan karar ve tedbirleri” şeklinde değiştirilmiştir.

Bu çerçevede valiler ve kaymakamlar artık cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile getirilen yükümlülükleri de yapma zorundadırlar. 5442 sayılı Kanunun 6. ve 7 maddeleri mülga edilmiştir. Bu maddelerden özellikle 6. madde önemlidir. 6. maddede: “*Valiler, İçişleri Bakanlığı’nın inhası, Bakanlar Kurulu’nun kararı ve cumhurbaşkanının tasdiki ile tayin olunurlar*” ibaresi yer almakta idi. Sonraki süreçte 10.07.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 3 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesi⁴⁷³ ile valilerin cumhurbaşkanı kararı ile atanacağı belirlenmiştir. Yine aynı (3 numaralı) kararnamede vali olabilmek için şu şartlar getirilmiştir:

1. 657 sayılı Kanun’un 48’inci maddesinde sayılan genel şartları taşımak.
2. En az dört yıllık yükseköğrenim mezunu olmak.
3. Kamuda ve/veya sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmak kaydıyla uluslararası kuruluşlar ile özel sektörde veya serbest olarak en az beş yıl çalışmış olmak.

Yine aynı (3 numaralı) kararnamede:

Valilerin görev süresinin atandıkları tarihte görevde bulunan cumhurbaşkanının görev süresini geçemeyeceği belirtilmiştir. Yine valilerin cumhurbaşkanının görevi sona erdiğinde, görevlerinin sona ereceği belirtilmiştir. Fakat valilerin yerlerine atama yapıncaya kadar görevlerine devam edebileceği belirtilmiştir. Görev süreleri sona eren valiler, yeniden atanabilir. Valiler, görev süreleri sona ermeden de cumhurbaşkanınca görevden alınabilir.

Hükmü getirilmiştir.

⁴⁷³ 3 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi kamu yönetimi teşkilat yapısı için önemli bir kararnamedir. Bu kararname ile idari teşkilat yapısındaki kademelere atama şartları belirtilmiştir. Bu kararname metni için bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.3.pdf>.

Tablo.9: Yeni Cumhurbaşkanlığı Sistemi Teşkilat Yapısı⁴⁷⁴

YENİ CUMHURBAŞKANLIĞI SİSTEMİ TEŞKİLAT YAPISI (MERKEZİ YÖNETİMİN BAŞKENT TEŞKİLATI)			
Bağlı Politika Kurulları	Bağlı Ofisler	Cumhurbaşkanı Kabinesi (Bakanlıklar)	Bağlı Kuruluşlar
1. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu 2. Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu 3. Ekonomi Politikaları Kurulu 4. Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu 5. Hukuk Politikaları Kurulu 6. Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu 7. Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu 8. Sosyal Politikalar Kurulu 9. Yerel Yönetim Politikaları Kurulu	1.Dijital Dönüşüm Ofisi 2.Finans Ofisi 3.İnsan Kaynakları Ofisi 4.Yatırım Ofisi	1. Adalet Bakanlığı 2. Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı 3. Dışişleri Bakanlığı 4. İçişleri Bakanlığı 5. Milli Savunma Bakanlığı 6. Milli Eğitim Bakanlığı 7. Sağlık Bakanlığı 8. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı 9. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı 10. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 11. Tarım ve Orman Bakanlığı 12. Kültür ve Turizm Bakanlığı 13. Gençlik ve Spor Bakanlığı 14. Hazine ve Maliye Bakanlığı 15. Ticaret Bakanlığı 16. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı	1.Devlet Arşivleri Başkanlığı 2.Devlet Denetleme Kurulu 3.Diyanet İşleri Başkanlığı 4.İletişim Başkanlığı 5.Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği 6. Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı 7. Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı 8. Savunma Sanayi Başkanlığı 9. Strateji ve Bütçe Başkanlığı 10. Türkiye Varlık Fonu

⁴⁷⁴ Bu tablodaki veriler 10.07.2018 tarihinde yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında 1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinden derlenerek hazırlanmıştır. Kararname için bkz.: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf>.

10.07.2018 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan 3 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kaymakam ve vali yardımcılarının cumhurbaşkanının onayı ile atanacağı belirtilmiştir. 3 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kaymakam olabilmek için şu şartlar getirilmiştir:

1. 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’nun 48’inci maddesinde sayılan genel şartları taşımak.
2. En az dört yıllık yükseköğrenim mezunu olmak.
3. Kamuda en az 5 yıllık hizmeti bulunmak.

Kaymakam olmak için 5 yıl kamuda çalışma şartı getirilmesi eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştiriler dikkate alınarak 15.07.2018 tarihinde 4 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesi yayımlanmıştır. Bu kararnamenin 800. maddesinde kaymakamlık için kamuda 5 yıl çalışma şartı kaldırılmıştır. Daha sonra 3 numaralı cumhurbaşkanlığı kararnamesine şu ifade eklenmiştir: *“Mesleğe özel yarışma sınavı ile girilen kadro, pozisyon ve görevlerde 5 yıl kamuda çalışma şartı uygulanmaz.”*

Yine 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 1 numaralı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi’nin İçişleri Bakanlığı bölümüne yeni bir madde eklenmiştir. Bu madde şu şekildedir:

Kaymakam adaylarının 09.06.1930 tarihli ve 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu’nda belirtilen şartlar yanında, yurt içindeki üniversitelerin veya diploma denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanmış olmak kaydıyla **yabancı üniversitelerin en az dört yıllık lisans eğitimi veren fakültelerinin uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi, iktisat, işletme, maliye ve finans, sosyoloji, halkla ilişkiler ve tanıtım, psikoloji bölümlerinden veya bu bölümlerden herhangi birinin müfredatında yer alan derslerin en az yüzde seksenine sahip olan diğer bölümlerden ya da hukuk fakültelerinden mezun olmaları veya üniversitelerin sosyal bilimler, mühendislik fakülteleri ile tarih bölümlerinde en az dört yıllık lisans eğitimi yapmış ve uluslararası ilişkiler, siyaset bilimi, kamu yönetimi, hukuk ve iktisat alanlarında lisansüstü eğitim yapmış olmaları gerekir.**

Bu maddeden önce 1700 sayılı Dâhiliye Memurları Kanunu’nun 2. maddesinde kaymakamlık sınavına girebilecek kişilerin: *“Siyasal Bilgiler, Hukuk, İktisat, İşletme,*

İktisadi ve İdari Bilimler Fakülteleri ile bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından kabul edilen yurtdışındaki en az dört yıl süreli fakültelerden mezun olması” şarttı. 1700 sayılı Kanun’daki bu madde ilga edilmiştir.

09.07.2018 tarihinde yayımlanan 703 numaralı KHK’nin geçici 32. maddesine göre: *“Bakanlık ve bağlı kuruluşlardaki müsteşar, müsteşar yardımcısı ve merkez valisi kadroları iptal edilmiştir. İptal edilen bu kadrolar kurumların kadro cetvellerinin ilgili bölümlerinden çıkarılmıştır.”* Ayrıca bu KHK ile 3152 sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun’un adı İçişleri Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu İle İl Yatırım ve Hizmetlerine İlişkin Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun olarak değiştirilmiştir. Kanunun pek çok maddesi mülga edilmiştir.

3.6.2. 2002 Sonrası Dönem Üzerine Bir Değerlendirme

2002 sonrası kamu yönetiminde yaşanan reform süreci genel hatları ile incelendiğinde çağın gereklerine uygun, şeffaf, demokratik, hukukun üstünlüğüne dayanan bir sistem oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu süreçte yerel yönetim kanunları ile reform süreci başlatılmıştır. Reform sürecinde yaşanan değişimden ister istemez mülki idare sistemi de etkilenmiştir. 2002 sonrası yapılan reform sürecinde, yerel yönetimlerin güçlendirilmek istendiği görülmektedir. Bu süreçte, mülki idare sisteminin sahip olduğu bazı yetkiler yerel yönetimlere ve bölge ölçeği esasına göre örgütlenmiş kurumlara aktarılmıştır. Bu durum, mülki idari sisteminin, il ölçeği esasına dayanan Fransız modelinden, yerel yönetimlere daha fazla yetki veren işlevsel sistem modeline doğru evrildiği şeklinde yorumlanabilir. Fakat mülki idare sisteminin evrimini tam anlamı ile Anglo-Sakson sistemindeki işlevsel modele benzetmekte hatalı olacaktır. 2002 sonrası yapılan reformlarla mülki idari sistemi hem işlevsel modele hem de il ölçeği esasına dayanan sınırlı valilik sistemine benzemektedir. Sınırlı valilik sisteminde vali, devletin ve hükümetin ildeki tek temsilcisi değildir. Vali sadece İçişleri Bakanlığı’nın ildeki temsilcisidir. Sınırlı valilik sisteminde teknik ve idari işlemler bizzat bakanlıklarca, bakanlıkların taşradaki birimlerine yaptırılmaktadır. Bu birimlerin yapamadığı diğer işlerse yerel yönetimlerce yapılmaktadır. Sonuç olarak 2002 sonrası yapılan düzenlemeler ile

hem sınırlı valilik sistemine hem de işlevsel modele benzer melez bir mülki idare yapılanması ortaya çıkmıştır.

2002 sonrası mülki idare yapısını güç kaybetmesi yerel yönetimler reform yasaları ile olmuştur. Bu yasalarla mülki idarenin yerel yönetimler üzerindeki vesayet yetkisi daraltılmıştır. Özellikle 5302 ve 6360 sayılı Kanun'larla mülki idare güçsüzleştirilmiştir. 5302 sayılı Kanun ile valinin, il genel meclisi başkanlığı son bulmuştur. Bu durum valinin il özel idaresindeki konumunu zayıflatmıştır. Fakat mülki idareyi asıl zayıflatan düzenleme 6360 sayılı Kanun ile olmuştur. Öncelikle bu kanun ilk hali büyükşehir belediyesi olan illerde valiyi tam anlamı ile 'koordinatör' haline getirmiştir. Çünkü valinin geleneksel kalkınmacı, yatırımcı ve icracı rolü büyükşehir belediyesi olan yerlerde, il özel idarelerinin kaldırılması ile son bulmuştur. Bu uygulama ile vali, ilde yapılacak herhangi bir kamu hizmetine mülki idare olarak katılamamaktadır. Çünkü valinin kullandığı mali kaynaklar, il özel idaresinin kapatılmasıyla son bulmuştur. Yasanın ilk halinde, il özel idaresi yerine kurulan YİKOB'ların kamu tüzel kişiliği ve özerk bütçeleri yoktur. Bu konu ile ilgili Recep Yazıcıoğlu ile çalışan mülki amirlerle yapılan mülakatlarda, YİKOB'ların tüzel kişiliği ve özerk bütçesi olmadan önce valiliklerin elinin kolunun bağlı olduğu belirtilmiştir. Bu uygulamadan 2016 yılında çıkarılan 674 sayılı KHK ile dönülmüştür. YİKOB'lara tüzel kişilik ve özerk bütçe verilmiştir. Bu düzenleme ile ilde valiler, YİKOB'ları il özel idaresi gibi kullanmaktadır. 6360 sayılı Kanun ile büyükşehir belediyelerinin görev alanı, il mülki sınırları ile bir tutulmuştur. Bu durumda mülki idarenin sorumlu olduğu mülk ile (il özel idaresinin sorumlu olduğu alanlar) olan bağıni koparmıştır. Bu durum, mülki idarenin hem geleneksel görevlerini hem de geleneksel yapısını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Görev alanı daralan mülki idare 6360 sayılı Kanun ile büyük oranda güçsüzleşmiştir.

2002 sonrası mülki idare sisteminin güç kaybettiğini söylemek mümkündür. Mülki idarenin yönetim, vergi toplama, idare vesayet, hiyerarşik denetim ve merkezi yönetimin taşradaki temsilcisi olma özellikleri gerek yeni kurumlar gerekse yeni kanunlar ile zayıflatılmıştır. Fakat 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra mülki idare özellikle güvenlik ve asayiş konularında güçlendirilmiştir. Kısacası, mülki idare hem 2002 sonrası çıkarılan reform kanunları hem de 15 Temmuz Darbe Girişimi

sonrası çıkarılan KHK'ler ile geleneksel görevlerinden çok gözetleyici-denetleyici ve güvenliğe dayalı bir yapıya dönüşmüştür.

16 Nisan 2017 Anayasa değişikliği referandumu sonrasında yapılan düzenlemeler ile mülki idare amiri olabilmek için getirilen şartlar da ayrıca tartışılmalıdır. Yapılan düzenlemeler ile artık sosyoloji, mühendislik, halkla ilişkiler ve psikoloji gibi bölümlerden mezun kişiler de kaymakam olarak atanabileceklerdir. Bu düzenleme farklı yönlerden eleştirilebilir. Çünkü mülki idarelere amirlerinin mevzuatı iyi bilmeleri gerekmektedir. Çalışmanın literatür taraması bölümünde Türkiye'nin ilk Kadın Valisi Lale Aytaman'ın mülki idare mesleği dışından olması ve mevzuatı iyi bilmemesi nedeni ile yaşadığı sorunları, hatıralarında açıkça anlatmıştır. Yeni yapılan düzenleme ile gerekli hukuk eğitimini almayan kişilerin mülki amir olmasıyla pek çok sorunun ortaya çıkabileceği düşünülmektedir. Çünkü mevzuatı bilmeyen yöneticiler bürokratlara mahkûm olmaktadır. Bu durumda idarecilerin rasyonel karar almalarını engellemektedir.

Yeni cumhurbaşkanlığı sistemi ile düzenlenip eleştirilebilecek bir diğer konu valilerin atamalarının ve görev sürelerinin sıkı sıkıya Cumhurbaşkanı'na bağlı olmasıdır. Bu konuda literatür taraması bölümünde hem mülki idare amirlerinin hatıralarında hem de yerli ve yabancı uzman raporlarında belirtilen valilerin üzerindeki siyasi baskı sorununu akıllara gelmektedir. Hatırlanacağı gibi Vali Hüseyin Ögütçen, hatıralarında siyasi baskılar nedeniyle başarılı valilerin görevden alındığını belirtmiştir. Ögütçen, 12 Kasım 1979 da Demirel hükümetinin iş başına gelmesi ile o dönemki 67 valinin yerinin değiştirildiğini hatta pek çoğunun merkeze alındığını belirtmiştir. Ögütçen, bu uygulamadan yola çıkarak görev yeri değiştirilen ve merkeze alınan valilerin içinde hiç başarılı vali yok muydu? sorusunu sormaktadır. Valilerin, cumhurbaşkanına bu kadar bağlı olması ile valilerin de cumhurbaşkanının başkanı olduğu siyasi partinin il başkanı gibi çalışıp çalışmayacakları sorusunu akıllara getirmiştir. Bu konu kamuoyunda ve akademik çevrelerde tartışılmıştır.

Yeni cumhurbaşkanlığı sistemi ile ilgili eleştirilebilecek bir diğer konu vali ya da vali yardımcısı atanabilmek için “*kamuda ve/veya sosyal güvenlik kurumlarına*

tabi olmak kaydıyla uluslararası kuruluşlar ile özel sektörde veya serbest olarak en az beş yıl çalışmış olmak.” şartının getirilmesidir. Bu düzenleme ile mülki idare kökenli olmayan kişilerin valilik görevine atanması, yıllardır yerleşmiş bir geleneğin yok olması olarak yorumlanabilir. Örneğin; bu madde gereğince mülki idare amirliği tecrübesi olmayan, herhangi bir sivil yönetici diğer şartları taşıması halinde vali olarak atanabilecektir. Valilik, özel sektör mantığı ile idare edilebilecektir. Bu durum, valiliğin kamusalılık boyutunu zayıflatabileceği endişesini ortaya çıkarmaktadır. Yeni cumhurbaşkanlığı sistemi ile düzenlenip eleştirilebilecek bir diğer konu il idaresi kanununa eklenen şu maddedir:

Vali, kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratacak şekilde bozulduğu ya da bozulacağına ilişkin ciddi belirtilerin bulunduğu hâllerde on beş günü geçmemek üzere ildeki belirli yerlere girişi ve çıkışı kamu düzeni ya da kamu güvenliğini bozabileceği şüphesi bulunan kişiler için sınırlayabilir.

Bu yetki ile valiler, iyiden iyiye denetleyici bir fonksiyonu üstlendiği savunulabilir. 2002 sonrası her ne kadar valilerin görev ve sorumluluklarında azalma olsa da 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası yapılan düzenlemelerle valilerin asayiş konusundaki yetkileri artırılmıştır. Fakat yukarıda belirtilen maddede valilere tanınan yetkinin “aşırı” olduğu ileri sürülebilir. Çünkü bu yetki partizanca ya da tarafgir olarak kullanıldığında, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını engelleyebilir. Son olarak yeni cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş sürecinde ‘merkez valiliği’ kaldırılmıştır. Bu düzenleme faydalı bir gelişme olarak yorumlanabilir. Bu şekilde atıl bir kadronun kaldırılması, insan kaynağı israfının engellenmesi açısından olumlu bir gelişme olarak yorumlanabilir.

Vali Recep Yazıcıoğlu’nun tahayyül ettiği mülki idare ve il yönetimi anlayışı dördüncü bölümde ilgili alt başlıklar altında tartışılmıştır. Fakat 2002 sonrası yapılan düzenlemelerle Yazıcıoğlu’nun tahayyül ettiği yönetim anlayışı arasında il genel meclislerinin yönetim sistemi içerisindeki konumu, yerel yönetimler, halkın yönetsel sürece katılımı, halkın yönetsel süreci denetimi ve sert güçler ayrılığına dayalı başkanlık sistemi konularında belirgin farklılıklar olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

RECEP YAZICIOĞLU’NUN MÜLKİ İDARE AMİRLİĞİ DÖNEMİNİN KAMU HİZMETLERİ MOTİVASYON KURAMI ÇERÇEVESİNDE ANALİZİ

Bu bölümde, Recep Yazıcıoğlu’nun mülki idare amirliği döneminde sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar, kamu hizmetleri motivasyon kuramı çerçevesinde analiz edilecektir. Bu bölümde öncelikli olarak Recep Yazıcıoğlu’nun mülki idare amirliği dönemi (kaymakamlık ve valilik) kısaca incelenecektir. Sonrasında Recep Yazıcıoğlu hakkında yazılan eserler ile kendisinin katılmış olduğu televizyon programları, sempozyum, açılış törenleri ve konferans konuşmaları da deşifre edilerek analiz edilecektir. Son olarak Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış mülki idare amirleri ile yapılan mülakatlar kamu hizmetleri motivasyon kuramına göre analiz edilecektir. Sonuç bölümünde de elde edilen veriler çerçevesinde Recep Yazıcıoğlu’nun bir mülki idare amiri olarak sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar kamu hizmetleri motivasyon kuramına göre tartışılacaktır.

4.1. Recep Yazıcıoğlu’nun Mülki İdare Amirliği Hayatına Kısa Bir Bakış

Recep Yazıcıoğlu, görev yaptığı dönemde popüler bir kişi olması nedeniyle hem hayatta iken hem de vefatından sonra hakkında eserler yazılmıştır. Bu eserlerde (özellikle kitaplarda) Yazıcıoğlu’nun hayatı detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Bu nedenle Yazıcıoğlu’nun hayatına dair uzun bir tartışma bu bölümde yapılmayacaktır. Bu bölümde, esas olarak, Yazıcıoğlu hakkında yazılmayan ya da yazıldığı halde incelenmeyen eserlerin ve bilgilerin analiz edilmesi hedeflenmektedir.

Tablo.10’daki bilgiler Yazıcıoğlu hakkında yazılan eserler ve bizzat kendi yazdığı eserlerden toparlanarak hazırlanmıştır. Özellikle bu tabloda Yazıcıoğlu’nun

maiyet memurluğu ile ilgili görev yaptığı yerler ve görev süreleri ilk defa belirtilmektedir.⁴⁷⁵

Tablo.10: Recep Yazıcıoğlu’nun Mülki İdare Amirliği Dönemi⁴⁷⁶

Görev Yaptığı Zaman	Görevi	Görev yeri
1968-1969	Maiyet Memuru (Kaymakam Vekili)	Aydın
1969 (1 ay)	Maiyet Memuru (Kaymakam Vekili)	Artvin-Ardanuç
1969 (4 ay)	Maiyet Memuru (Kaymakam Vekili)	Çorum-Sungurlu
1970 ⁴⁷⁷ (6 ay kadar)	Maiyet Memuru (Kaymakam Vekili)	Aydın-Bozdoğan
1971-1973	Kaymakam	Rize-Kalkandere
1973-1975	Kaymakam	Adana-Bahçe
1975-1977	Kaymakam	Ağrı-Hamur
1977-1979	Kaymakam	Çanakkale-Ayvacık
1979-1980	Kaymakam	Hatay-Kırıkhan
23.03.1980-03.01.1983	Kaymakam	Çorum-Alaca
17.01.1983-08.05.1984	Kaymakam	Bolu-Akçakoca
14.05.1984-31.07.1989	Vali	Tokat
14.08.1989-19.08.1991	Vali	Aydın
19.08.1991-02.10.1999	Vali	Erzincan
02.10.1999-20.02.2003	Merkez Valisi	Ankara
20.02.2003-08.09.2003	Vali	Denizli

4.1.1. Recep Yazıcıoğlu’nun Kaymakamlık Dönemi (1968-1984)

Recep Yazıcıoğlu’nun kaymakamlık dönemi ile ilgili yayımlanmış 3 eser bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2001 yılında Elvan Feyzioğlu tarafından yazılan, “Vali Uçan Kuşlar Gülümser” adlı kitaptır. Bu kitap, Yazıcıoğlu ile hem yüz yüze

⁴⁷⁵ Çalışma sürecinde İzmir’de Recep Yazıcıoğlu’nun yakın arkadaşı ve damadı olan Ersal Yavi ile görüşülmüştür. Bu görüşmede Yavi’den Yazıcıoğlu’nun bizzat kendisinin kaleme aldığı ‘öz geçmişe’ ulaşılmıştır.

⁴⁷⁶ Tablo.10’daki bilgiler ilgili kaymakamlık ve valiliklerin resmi sayfasına girilerek “Geçmiş Dönem Kaymakamlarımız” ve “Geçmiş Dönem Valililerimiz” kısımlarından düzenlemiştir.

⁴⁷⁷ Yazıcıoğlu maiyet memurluğundan sonra 6 ay kadar Ankara’da kaymakamlık kursuna gitmiştir. Kaynak için bkz. M.Said Yazıcıoğlu, **Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya Anılar**, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2013, s. 41.

hem de telefon vasıtası ile görüşülerek hazırlanmıştır. Kitabın yazarı, Yazıcıoğlu'na hitaben yazdığı teşekkür bölümünde, Yazıcıoğlu'nun lehinde ya da aleyhinde olmasına bakmadan kendisi ile ilgili her türlü kaynağı kitaba aktardığını belirtmiştir. Bir diğer önemli kitap, Recep Yazıcıoğlu'nun kardeşi Prof. Dr. M. Said Yazıcıoğlu tarafından kaleme alınan “Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya Anılar” isimli kitaptır. Said Yazıcıoğlu, Recep Yazıcıoğlu'ndan birebir dinlediği olayları kitabındaki “Ağabeyim Vali Recep Yazıcıoğlu” başlığı altında anlatmaktadır. Son kitap ise roman niteliğindeki Ayşe Kulin'in kaleme aldığı “Köprü” dür. Kulin, romanın bir bölümünde Yazıcıoğlu'nun mülki idare geçmişini aktarmaktadır. Bu eser her ne kadar bazı kurmacaları içerse de bu bölüm Yazıcıoğlu'ndan bizzat dinlenerek kalem alınmıştır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Yazıcıoğlu'nun kaymakamlık dönemindeki icraatları, valilik döneminde yapacaklarının habercisi olarak okunabilir. Yazıcıoğlu, kaymakamlık döneminde pek çok sorunla karşılaşmış ve bu sorunların giderilmesi için canla başla çalışmıştır. Kardeşi Said Yazıcıoğlu eserinde Recep Yazıcıoğlu'nun kaymakam iken içinde bulunduğu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Görev yaptığı her ilçede mutlaka önemli ve ses getiren işler yapıyor, bunun için bir yandan insanlarla diğer yandan bürokrasiyle inanılmaz mücadele ediyordu. Çoğu zaman insanların şikâyeti sonucu siyasetçilerle mücadele etmekten hiç çekinmemiştir. Popülist yaklaşımlara pirim vermemiş, zaman içinde yaptıkları toplum tarafından da kabul görmüştür. Başarısı bu mücadelecî ve yılmaz karakterinden gelmekteydi.⁴⁷⁸

Yazıcıoğlu'nun kaymakamlık süreci, 1968 yılında, o dönem “Maiyet Memuru” olarak adlandırılan kaymakam vekilliği ile başlamıştır. Recep Yazıcıoğlu, meslek hayatında sıklıkla şikâyet edip savaş açacağı bütün sorunları mesleğe başlar başlamaz görmüştür.

Yazıcıoğlu, ilk sorununu maiyet memuru iken Aydın'da yaşamıştır. Bir vali yardımcısı tarafından kendisine çeşitli görevler verilir. Bu görevlerin birisi de yazı işleri ile ilgilidir. Aydın'da maiyet memuru iken yazı işlerinde bazı durumları

⁴⁷⁸ M.Said Yazıcıoğlu, **Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya...** s. 42.

gözlemler. Mesela yazı işleri biriminde birden fazla kişi çalışmaktadır. Fakat işi sadece bir kişi yapmaktadır. Diğer personel ise kendi tabiri ile “boş boş” oturmaktadır. Hatta bu çalışmayan boş boş oturan memurlar, çok çalışan kişiye: “*Bu ülkeyi sen mi kurtaracaksın? Boşver!*” diye telkinlerde bulunmaktadırlar. Yazıcıoğlu, bürokratik mekanizmanın sağlıklı ve güven kırıcı durumunu, ilk olarak bu örnek ile anlamıştır. Bu sağlıklı durum, kamu yönetimini adeta bitirmektedir. Yaşadığı ve bizzat gördüğü bütün sorunları not eden Yazıcıoğlu, bu sorunların çözümüne dair fikirler geliştirmeye başlamıştır.⁴⁷⁹

Yazıcıoğlu, Artvin-Ardanuç ve Çorum-Sungurlu’da vekil kaymakam olarak çalışmıştır. Bu iki ilçede de başına ilginç olaylar gelmiştir. Ardanuç’ta kamu hizmetlerinin yapımını bizzat denetlemek ister. Yazıcıoğlu daha vekil kaymakam iken kamu hizmetlerinin yapımının mülki amirlerce bizzat denetlenmesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Bu nedenle hizmet yapılacak alana, işçilerle gider. Bu nedenle bir gün büyük bir kaza atlatır. Ardanuç’ta Bilan Yaylası’na yol yapılacaktır. Yazıcıoğlu, bu süreci yakından takip etmek için bizzat işçilerle yaylaya doğru yol alır. Fakat Yazıcıoğlu, gittikleri yolun sıkıntılı olduğunu ve başlarına bir kazanın geleceğini anlar. Şoföre: “*Bu taraftan dönelim.*” der. Şoför, Yazıcıoğlu’nu dinlemez. Yamaçtan kopan bir kaya az daha bindikleri aracı ezecektir. Yazıcıoğlu ve işçiler kıl payı kurtulurlar. Yazıcıoğlu sonra da Sungurlu’ya gider. Bu ilçenin ilginç bir yapısı vardır. İlçede hem kan davaları hem de silahlı çatışma fazladır. İlçede bireysel silahlanma da fazladır. Ölümlü kavgaların önünü geçmek için bu silahların toplanması gerekmektedir. Yazıcıoğlu, bizzat köylere giderek silahları toplatmaya başlamıştır. Bir gün, Sungurlu’da bir köy kahvehanesine silah toplamak için güvenlik kuvvetleri ile gider. Kahvehaneye varır. Fakat ahali dışarıdan Yazıcıoğlu’nu ve jandarmaları izlemektedirler. Sonradan anlaşılır ki köylülerin pek çoğu silahını yarı kızgın sobaya atmışlardır. Dışarıdan kahvehaneyi izlemelerinin nedeni ise silahların patlayıp patlamadığını görmektir. Sungurlu’daki kısa görevinden sonra (yaklaşık 4 ay) Aydın, Bozdoğan’da kısa süreliğine maiyet memuru olarak görev yapar. Burada

⁴⁷⁹ Elvan Feyzioğlu, **Vali: Uçan Kuşlar Gülümser**, İzmir, Yazıcı Kitabevi, 2001, s. 26.

da kamu binalarındaki (özellikle lojmanlardaki) bakımsızlık ve belediye başkanının bir genelevin ortağı olduğunu öğrenmesi kendisini şaşırtır.⁴⁸⁰

Yazıcıoğlu, aday kaymakamlık dönemini bitirdikten sonra ilk kaymakamlık yeri olan Rize'nin Kalkandere ilçesine tayin olur. Burada da çok zor günler geçirir. Kalkandere coğrafi açıdan sorunlu bir yerdir. Kalkandere, dağlık ve yamaç bir yer olduğu için arazi çok değerlidir. Yazıcıoğlu, gelip ilçeyi gezdikten sonra bazı tespitlerde bulunur. Yazıcıoğlu'na göre ilçeye bir yol gereklidir. Çünkü ilçede sadece bir yol vardır. Bir yol ile bu ilçenin gelişmesi mümkün değildir. Fakat yolun açılacağı güzergâhta bulunan arazilerin sahipleri, yol için ödenecek ücretin düşük olması nedeni ile yol yapımına direnmiştir. Yazıcıoğlu'nun kaymakamlık konutu bu yol meselesi yüzünden silahlı kişilerce basılmıştır. Fakat Yazıcıoğlu, vazgeçmeyerek bir cuma günü belediyeden tahsis edilen bir operatörle yolu açmıştır. Bu olay çok ses getirmiştir. Kalkandere'de hakkında sıklıkla şikâyetle bulunulmuştur. Yapılan siyasi kulisler nedeni ile tayini çıkarılmıştır. Tayininin çıkarılmasında, yerel siyasetçilerin de rolü büyük olmuştur. Yazıcıoğlu, Kalkandere'de görev yaparken bir gün Adalet Partisi ilçe başkanı mevzuata uymadığı halde silah ruhsatı almak istemiştir. Yazıcıoğlu da: *"Bu işin bir kayırmacılık olduğunu kimseye ayrıcalık tanıyarak bir şey yapamayacağını"* belirtmiştir. Sonuç olarak hakkında yapılan şikâyetler ve siyasi baskılar nedeni ile tayini Adana'nın Bahçe ilçesine çıkmıştır.⁴⁸¹

Yazıcıoğlu'nun Bahçe kaymakamlığı da zor geçmiştir. Burada özellikle yerel ağalar ile devamlı çatışır. Bahçe'de sık sık ilçeyi teftişe çıkar. Hatta bir keresinde bir lokantacının pis bir suda bulaşık yıkadığını görür ve lokantayı mühürletir. Bu olaydan yola çıkarak ilçedeki lokantaları devamlı denetler ve belirli bir düzenin oturmasını sağlamaya çalışır. Bahçe'de yaptığı bazı konuşmalardan ve silah ruhsatı meselesinden devamlı siyasi mercilere şikâyet edilir. Ceyhan Nehri'ne komşu olan topraklarda nehir suyunun değişmesi nedeni ile yüzlerce kilometre karelik ekime elverişli ve verimli alan ortaya çıkmaktadır. Bu alanları da yerel ağalar kendi isteklerine göre ve devlete para vermeden ekmektedirler. Yazıcıoğlu, bu alanların devlete ait olduğunu belirtir ve ekip biçenlerden kira ister. Yerel ağalar, siyasetçileri

⁴⁸⁰ Feyzioğlu, A.e., s. 27.

⁴⁸¹ A.e., s. 53.

arkasına alarak devamlı Yazıcıoğlu'nu şikâyet ederler. Son olarak dönemin Güven Partisi ilçe başkanının hukuki iş takibi yapmasına göz yumması istenir. İlçe başkanı aslında arzuhalcidir. Arzuhalcilerin hukuki iş takibi yapamayacakları mevzuatça hükme bağlanmıştır. Fakat valinin isteği bu yöndedir. Yazıcıoğlu, bu işi kesinlikle yapamayacağını, mümkünse kendisinin doğuda bir ilçeye tayin edilmesini ister ve dilekçe verir. Sonuç olarak Ağrı'nın Hamur ilçesine tayini çıkar.⁴⁸²⁻⁴⁸³

Hamur, Yazıcıoğlu için önemli bir tecrübe olacaktır. Daha sonraları “kendisi ile çalışmaya doyamadığım vali⁴⁸⁴” olarak adlandırdığı Adnan Darendeliler’le bu ilçede çalışacaktır. Bu ilçede pek çok sorunla karşılaşmıştır. Yazıcıoğlu, Hamur’u “tam bir mahrumiyet bölgesi” olarak betimlemektedir. Hamur’un sorunlarından birisi tuvaletsizliktir. Halk, tuvalet ihtiyacını dışarda görmektedir. Yazıcıoğlu, titizlikle bu konu üzerine eğilir. “Her eve bir tuvalet” sloganı ile çalışmaya başlar. İlçedeki vatandaşlara malzeme yardımı yaparak her eve bir tuvalet yapılmasını sağlar.⁴⁸⁵ Yazıcıoğlu, Hamur’un en önemli sorununun ‘yoksulluk’ olduğunu gözlemlemiştir. Yazıcıoğlu bir gün, Ağrı’dan kendi evinin ihtiyaçlarını aldıktan sonra Hamur’a dönerken yolda bir grup çocuk görmüştür. Yazıcıoğlu, yolda çocukları arabaya alıp konuşmuştur. Yazıcıoğlu, çocukların çok yoksul ve muhtaç olduğunu görünce Ağrı’dan aldığı bütün malzemeyi onlara dağıtmıştır. Olayın geri kalanını Said Yazıcıoğlu şu şekilde aktarıyor:⁴⁸⁶

Çocukların haline o kadar üzölmüş ki evin birkaç günlük ihtiyacı olarak aldığı bütün malzemeleri onlara dağıtmış. Eve eli boş döndüğünde eşi niçin bir şeyler almadığını sorunca olanları anlatmış. Sonra bir odaya çekilerek uzunca bir süre yalnız kalmış. Odadan çıktığında gözlerinin ağlamaktan kızardığını, rahmetli eşi bir vesile ile bizimle paylaştı.

Yazıcıoğlu, Hamur’da üç şeyle savaşımıştır. Bunlar: Doğa, cahillik ve yoksulluktur. Yazıcıoğlu, Hamur’ a ilk gittiğinde kaymakamlık konutu dâhil ilçede doğru düzgün elektrik ve su yoktur. Su ihtiyacı, taşıma yoluyla, elektrik ihtiyacı ise

⁴⁸² Köksal Pabuççu, **Adam Gibi Vali**, 6. bs., İstanbul, Nesil Yayınları, 2010, s. 19-20

⁴⁸³ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 56-60.

⁴⁸⁴ Bu bilgiyi, Beşiktaş Kaymakamı Sayın Abdullah Kalkan vermiştir.

⁴⁸⁵ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 63-64.

⁴⁸⁶ M.Said Yazıcıoğlu, **Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya...** s. 42.

jeneratörle sağlanmaktadır. İlçedeki memurlarda mesai kavramı farklılaşmıştır. Memurlar, mesaiye saat:11.00'de başlamaktadır. Yazıcıoğlu, özellikle Hamur'daki kahvehanelere tuvalet yapılması zorunluluğu getirmiş. Bu durumu sık sık denetleyip bu kurala uymayan kahvehaneleri kapatmış. Bu nedenle pek çok kahvehane sahibi hemen bir dilekçe yazarak: "*Komünist kaymakam kahvehanemi bilerek kapattı.*" diyerek Yazıcıoğlu'nu defalarca şikâyet etmişler.⁴⁸⁷ Yazıcıoğlu, Hamur'dan önemli tecrübeler edinmiş ve tayin olmuştur.

Yazıcıoğlu'nun yeni görev yeri Çanakkale'nin Ayvacık ilçesidir. Burada da çeşitli sorunlarla boğuşur. Özellikle dönemin Çanakkale valisi ile uyuşmaz. Bazı kahvehaneleri, hijyen şartlarına uymadığı için kapatır. Vali, bu kahvehanelerin siyasi nedenlerle açılmasını ister. Yazıcıoğlu ise kararında diretir. Hijyen şartlarını sağlayan kahvehaneler yeniden açılır. Ayvacık'ta ilk cezasını alır. Ayvacık kaymakamı iken Zülfikar Ali Butto'nun asılmasını protesto ettiğini belirten bir telgraf çeker.⁴⁸⁸ Yazıcıoğlu, kendince adil olmayan bu duruma bir tepki göstermiştir. Hatta telgraf memuru şaşırmıştır.⁴⁸⁹ Fakat kendisi bu konuda ısrar eder ve hakkında bir soruşturma başlatılır.⁴⁹⁰

Yazıcıoğlu'nun Ayvacık'tan Bozdoğan'a sonra Kırıkhan'a tayini çıkar. Burada da kısa süre kalır. Oradan Çorum'un Alaca ilçesine tayini çıkar. Kırıkhan ve Alaca'da görev yaptığı dönem, 1980 Darbesi öncesi dönemdir. Çorum olaylarının ilk olarak Alaca'da çıkması beklenmektedir. Fakat Yazıcıoğlu'nun dikkati ve aldığı önlemlerle olayların çıkmasını engellemiştir. Özellikle Beşiktaş Kaymakamı Sayın Abdullah Kalkan ile yapılan görüşmede Yazıcıoğlu'nun ağzından birebir dinlediği bir olay da bu görüşü destekler niteliktedir.⁴⁹¹ Kalkan'ın anlattığı olay şu şekildedir:

Yazıcıoğlu'nda hiçbir bürokratta görülemeyecek denli bir halka hizmet etme istenci vardı. Size birkaç olay anlatayım, bu soru ile paralel, konu daha iyi anlaşılacaktır. Birisi Çorum-Alaca Kaymakamlığı sırasında sene 1979 civarı. Tabii Çorum karışık o dönemde. O dönemde Alaca'da bir Alevi dedesi köyden

⁴⁸⁷ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 67.

⁴⁸⁸ Yazıcıoğlu, **a.g.e.**, s. 42-43.

⁴⁸⁹ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 68.

⁴⁹⁰ Kulin, **a.g.e.**, s. 102.

⁴⁹¹ Bu olay ilerleyen bölümlerde Sayın Abdullah Kalkan ile yapılan mülakat bölümünde aktarılmıştır.

ilçe merkezine alışveriş için gelmiş. Alaca'daki bir grup genç, adama saldırıp dövmeye kalkışmış. Yazıcıoğlu o esnada aynı yerde yürürken olayı görmüş. Koşmuş, o yaşlı Alevi dedesinin üstüne kapanmış. Kalabalığa: *"Beni dövün, adamı bırakın!"* demiş. Gençler haliyle kaymakamı görünce uzaklaşmış. Sonuç olarak Çorum olayları sırasında Alaca'da olayların çıkmaması ve can kaybının yaşanmamasında Yazıcıoğlu'nun önemli bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu olayı anlatmasının nedeni, ikimiz konuşurken: *"Çorum merkezde bu kadar olaylar olurken Alaca'da neden olmadı?"* diye sormam üzerine bu olayı anlattı.⁴⁹²

Yazıcıoğlu, Alaca'da Alevi-Sünni çatışması, ruhsatsız silahlanma, izinsiz yürüyüşler ve provokasyonla mücadele etmiştir. Yazıcıoğlu, Alaca'dan önemli tecrübeler edinerek ayrılmıştır.

Yazıcıoğlu, Alaca'dan Bolu'nun Akçakoca ilçesine tayin olur. Akçakoca, kendisinin son kaymakamlık yaptığı yer olacaktır. Akçakoca'da yaptıkları kısa sürede gazetelere manşet olur. Akçakoca'da ilk olarak kahvehaneleri denetler. Yazıcıoğlu, kahvehanelerde havalandırma ve sağlık şartlarının sağlanması için gerekli adımları atar. Bunu yapmayan kahvehanelerin kapatılmasını sağlar. Kahvehanelerde kitap bulundurma zorunluluğunu getirir. Yazıcıoğlu, kahvehanelerin birer kıraathane olması için mücadele etmiştir. Ayrıca Akçakoca'da temizlik şartlarına uymayan fırın, pastane, restoran ve lokantaları sık sık denetlemiştir. Yazıcıoğlu yaptıkları ile ilçeye bir düzen getirmeye çalışmıştır. Yine ilçede emanet usulü ile halkı da işin içine katarak önemli hizmetleri gerçekleştirmiştir.⁴⁹³ Yazıcıoğlu'nun Akçakoca'da yaptıkları sık sık basında yer almış ve adı duyulmaya başlamıştır.

4.1.2. Recep Yazıcıoğlu'nun Valilik Dönemi (1984-2003)

Yazıcıoğlu, sırası ile Tokat-Aydın-Erzincan ve Denizli'de aktif valilik yapmıştır. Bu illerden özellikle Tokat ve Erzincan valilikleri, Yazıcıoğlu'nun tüm Türkiye tarafından tanınmasını sağlamıştır. Aydın ve Denizli valiliklerinin kısa sürmesi nedeni ile bu illerde istediği hizmetleri gerçekleştirememiştir.

⁴⁹² Bu alıntı, Beşiktaş Kaymakamı Abdullah Kalkan ile 22.06.2018 tarihinde yapılan mülakat metninden alınmıştır. Mülakat metinleri ekler kısmında verilmiştir.

⁴⁹³ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 72-74.

Yazıcıoğlu, Tokat valiliği döneminde farklı bir yönetim tarzı benimsemiştir. Yazıcıoğlu “toplum-devlet el ele” sloganı ile “toplum kalkınması” sürecini başlatmıştır. Yazıcıoğlu, bu süreçte, her şeyi devletten bekleyen değil, kamu hizmetlerinin her sürecinde yer alan, aktif bir halk bilincini oluşturmaya çalışmıştır. Yazıcıoğlu, Tokat’ta yaklaşık beş buçuk yıl valilik yapmıştır.⁴⁹⁴ Yazıcıoğlu, Tokat’ta sadece kamu hizmeti yatırımları yapmamış, halkın zararlı alışkanlıklardan kurtulması için çeşitli sosyal sorumluluk projeleri de geliştirmiştir. Yazıcıoğlu, kamu binalarında zaman israfının önlenmesi, kamu binalarında sigara yasağı, spor yapmaya teşvik ve topluma açık yerlerde hijyen gibi konularda önemli projelere imza atmıştır. Yazıcıoğlu’nun Tokat valiliği döneminde yaptıklarına kısaca bakılacak olursa⁴⁹⁵:

1. Toplum kalkınması yaklaşımı ile halkı sürecin içine dâhil ederek kamu hizmetlerinin maliyeti düşürülmüştür.
2. 1000 derslik parası ile 3500 derslik; 50 adet sağlık ocağı parası ile 175 adet sağlık ocağı yapılmıştır.⁴⁹⁶
3. Öğrenciler için 3500 yatak kapasiteli yurtlar yapılmıştır.
4. 120 yataklı misafirhaneler, Tokat merkez ve Almus’ta 2 tane sosyal tesis yapılmıştır.
5. Küçük çaplı uçaklar için bir adet hava limanı ve Büyük Tokat Oteli yapılmıştır.
6. Eğitim araç ve gereçleri üretim merkezinin kurulması ve burada çok ucuz fiyata malzeme üretilmesi sağlanmıştır.
7. Asfaltlı yol sayısı artırılmıştır.
8. 117 adet tescilli sivil mimari örneği yapının restore edilmesi sağlanmıştır.
9. İl merkezinde ve ilçelerde kültür merkezleri kurulmuştur.
10. Maden Tetkik Arama ile ortaklaşa maden arama işleri sonrasında çeşitli maden rezervleri tespit edilmiştir.
11. Halk sağlığı için zararlı alışkanlıklarla mücadele projeleri üretilmiştir.

⁴⁹⁴ M.Said Yazıcıoğlu, *Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya...*, s. 47.

⁴⁹⁵ Recep Yazıcıoğlu, *Popülist Politikaya, Tıkanmış Ekonomiye, Yozlaşmış Sisteme Sil Baştan*, İzmir, Yazıcı Kitapevi, 1999, s. 131-145.

⁴⁹⁶ Yazıcıoğlu döneminde Tokat’ta İl Özel İdaresi vasıtasıyla yapılan hizmetler için bkz. Güngör Erdumlu, *Bir İl Özel İdare Uygulaması: Tokat Örneği*, Ankara, DPT Yayınları, Yayın No: 418, 1989.

12. Tokat organize sanayi bölgesi projesi hayata geçirilmiştir.
13. Kanalizasyon ve su alt yapısı çalışmalarına önem verilmiştir.
14. Meyve ve sebze pazarlaması için soğuk hava depoları inşa edilmiştir.
15. Sayısız kamu binasının tadilatı ve onarımı yapılmıştır.

Bu yatırımların yanında Tokat'ta istihdamın artırılması için halı dokuma atölyeleri, mermer işleme atölyeleri, ayçiçeği yağı üretim eğitimleri, arıcılık, bağcılık, ipek böcekçiliği, kavakçılık ve dut fidancılığı eğitimleri düzenlenmiştir. Sonuç olarak Yazıcıoğlu, Tokat'ta her şeyi merkezi yönetimden bekleyen bir mülki idare anlayışı yerine halkı da sürecin içine dâhil eden bir yaklaşım sergilemiştir.

Yazıcıoğlu, Tokat'tan sonra Aydın'da görev yapmıştır. Kardeşi, Said Yazıcıoğlu'nun da tabiriyle Aydın kendisinin “en zor ve sıkıntılı⁴⁹⁷” görev yeridir. Yazıcıoğlu, iki yıllık Aydın valiliği döneminde pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Öncelikle Aydın'a gitmeden kendisinin adı gitmiştir. Kendisine “Otoriter Vali” ve “4.Murat” sıfatları layık görülmüştür. Çünkü Tokat'ta iken halk sağlığı için içki ve sigara kullanımına sınırlamalar getirmiştir. Bu durum dönemin gazete ve televizyonlarında sıklıkla yer almıştır. Bir de Aydın'a vali olduğunda Aydın cezaevi karışmıştır. Pek çok mahkûm ölüm orucuna girmiştir. Bu sorunu çözmek için epey çaba sarf etmiştir. Sonrasında memurları toplayıp bazı konularda emirler vermiştir. Bu emirler arasında şunlar vardır: “Halka iyi davranılacak.”, “Kapalı ortamlarda sigara içilmeyecek.”, “Mesai saatlerine riayet edilecek.” Yazıcıoğlu 2 yıllık Aydın valiliğinde kısaca şu hizmetleri yapmıştır:

1. 2 yılda 200 derslik yapımı.
2. Söke, İncirova, Kuşadası ve Didim'e tam teşekküllü devlet hastanelerinin yapımına başlanması.⁴⁹⁸
3. İl özel idaresinin mülklerinin yıllardır yenilenmeyen kiralarının düzenlenip özel idare kaynaklarının artırılması.
4. İmar planına aykırı ve şekilsiz binaların yıkımının sağlanması.
5. Özellikle turistik yörelerdeki altyapı çalışmalarının hızlandırılması.

⁴⁹⁷ M.Said Yazıcıoğlu, *Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya...* s. 48.

⁴⁹⁸ Recep Yazıcıoğlu, *Popülist Politikaya, Tıkanmış Ekonomiye...* s. 8-10.

6. Devlet hastaneleri başta olmak üzere kamu çalışanlarının rüşvet almaları ile mücadele.⁴⁹⁹

Yazıcıoğlu, Aydın'da daha pek çok projeye imza atmaya çalışmıştır. Yazıcıoğlu, Aydın'ın yarısından fazlasını kışın bedava ısıtacak bir “termal su değerlendirme projesi” hazırlatmıştır. Fakat özellikle rüşvet nedeniyle açığa aldığı doktorlar ve diğer memurların kendisini sık sık Ankara'ya şikâyet etmeleri nedeniyle 2 yıl sonra tayini Erzincan'a çıkarılmıştır.

Yazıcıoğlu, Erzincan'da tam 9 yıl valilik yapmıştır. Yazıcıoğlu, Erzincan'a gider gitmez çeşitli sorunlarla karşılaşmıştır. Erzincan'daki kamu binaları ve kendi makam odası oldukça kötü durumdadır. Erzincan'da memur alımlarında liyakat ilkesi terk edilip kayırmacılık çerçevesinde alımlar yapılmaktadır. Bir de Yazıcıoğlu Erzincan'a vali olduktan kısa bir süre sonra deprem olmuştur. Deprem süreci Erzincan için daha pek çok sorunun doğmasına yol açmıştır. Bir de yıllardır çözilemeyen iki sorun Kemaliye Köprüsü ve Taşyol projeleri ile uğraşılır. Kısaca özetlenecek olursa Yazıcıoğlu'nun Erzincan'daki 9 yıllık valiliği döneminde yaptığı hizmetler ve karşılaştığı sorunlar şunlardır.^{500_501_502}

- Erzincan'da sık sık yerel siyasetçilerle çatışmıştır. Yerel siyasetçilerin kayırmacılık isteklerine karşı çıkmıştır.
- Merkezi yönetimin fevri davranışlarından ve özellikle il müdürlerinin sık sık tayininin çıkmasından rahatsızlık duymuş, bu konuda ilgili bakanlara ve müsteşarlara yazılar yazmıştır.
- Merkezi yönetimin kaynak israfına neden olan kararlarından şikâyetçi olmuştur. Örneğin nüfusu çok az olan köylere merkezi idare tarafından alt yapı hizmetlerinin götürülmesine karşı çıkmıştır.
- Erzincan'daki kayak merkezinin önemli bir bölümünü, il özel idaresi vasıtasıyla yapılmasını sağlamıştır.

⁴⁹⁹ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 109-126.

⁵⁰⁰ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 126-192.

⁵⁰¹ M.Said Yazıcıoğlu, **Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya...**, s. 49.

⁵⁰² Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Tıkanmış Ekonomiye...**, s. 148-164.

- Erzincan kültürü ve doğal güzelliklerinin tanıtımı için çalışmalar yapılmıştır.
- Merkezi yönetimin kaynak ayırma sorunu ve kaynakların verimsiz projelere aktarılmasını engellemeye çalışmıştır.
- Erzincan Depremi döneminde özellikle mevzuatta afet yönetimi ile ilgili pek çok eksiğin olduğunu belirtmiştir. Bu durumu makale ve kitaplarında işlemiştir.
- Erzincan'da deprem sonrası gerekli koordinasyon ve planlama ile 8 ayda ihtiyaçların giderilmesini ve şehrin imarı sağlanmıştır.
- Erzincan'da 10 bin konut yeniden yapılmış. 10 bin tanesi de güçlendirilmiştir. Ayrıca devlet hastaneleri ve okullarda yeniden yapılmıştır.
- Erzincan'ın altyapı problemlerinin giderilmesine, kente daha modern bir altyapı kurulması sağlanmıştır.
- Erzincan'a sık sık bilim insanlarını davet ederek kongre ve sempozyum düzenlemiştir.
- Halk ve devlete el ele sloganı ile Başbağlar Köprüsü'nü bitirip hizmete açılmıştır.
- Kemaliye'deki Taşyol'un önemli bir kısmı bitirilmiştir.
- Terörle psikolojik harp yürütmüştür. Spora özellikle doğa sporlarına önem vermiş, halkı spora teşvik edilmiştir. Yamaç paraşütü, rafting ve su kayağı ile sık sık basında gündem olarak Erzincan'ın tanıtımına önem verilmiştir.

Yazıcıoğlu 02.10.1999 tarihinde merkeze alınmıştır. Yaklaşık 4 yıl merkez valisi olarak görev yapan Yazıcıoğlu, bu süreçte boş durmayarak pek çok televizyon programı, açık oturum, seminer, konferans ve söyleşilere katılmıştır. Bu faaliyetlerinde genel olarak Türkiye'deki yönetim sisteminin sorunları, aşırı merkeziyetçilik ve bürokrasi, yerel yönetimler, başkanlık sistemi ve afet yönetimi konularını işlemiştir.

Yazıcıoğlu 2002 seçimlerinden sonra Adalet ve Kalkınma Partisi'nin göreve gelmesi ile Denizli valisi olarak atanmıştır. 20.02.2003'te Denizli'ye atanan Yazıcıoğlu yaklaşık 6 ay sonra 08.09.2003 tarihinde trafik kazasında vefat etmiştir.

4.2. Recep Yazıcıoğlu'nun Tahayyülündeki Yönetimi Anlamak: Eserleri ve Söylemleri Üzerine Bir İnceleme

Recep Yazıcıoğlu, çalışma hayatı boyunca gözlemlediği sorunlarla ilgili hem yüksek sesli düşünmüş hem de eserler yazmıştır. Çalışma sürecinde Ankara ve İstanbul başta olmak üzere kütüphanelere gidilmiş ve Yazıcıoğlu'nun bizzat yazdığı ve başkaları tarafından hakkında yazılan eserlere ulaşılmıştır. Yapılan araştırmada Yazıcıoğlu'nun 1980-2001 yılları arasında pek çok makale⁵⁰³ yazdığı tespit edilmiştir. Özellikle İdarecinin Sesi dergisi ve Yeni Türkiye dergisinde, daha önce akademik bir çalışmada incelenmeyen makaleleri olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde Yazıcıoğlu'nun Tokat valiliği döneminde hakkında yazılan ve herhangi bir akademik çalışmada incelenmeyen bir kitap⁵⁰⁴ ve tiyatro oyunu⁵⁰⁵ olduğu bulunmuştur. Yapılan araştırma sonucunda bulunan Yazıcıoğlu'nun bizzat yazdığı ya da hakkında başkaları tarafından yazılan eserler şunlardır:

Makaleler

- Recep Yazıcıoğlu (1987) “Mahalli İdareler Reformu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, 4. sayı, s. 53-55.
- Recep Yazıcıoğlu (1987) “Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi: Mahalli İdareler Reformu, Kalkınma ve Bürokrasi”, **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu**, (Tokat, 08-11.06.1987), s. 197-209.
- Recep Yazıcıoğlu (1987) “Açılış Konuşması”, **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu**, (Tokat, 08-11.06.1987), s. 1-8.
- Recep Yazıcıoğlu (1989) “Mahalli İdareler Reformu” **İdarecinin Sesi Dergisi**, 3. Cilt, Sayı:1, s. 20-27.

⁵⁰³ Yazıcıoğlu'nun yazmış olduğu makalelerin büyük çoğunluğu Ankara Milli Kütüphane'den temin edilmiştir.

⁵⁰⁴ Cemal İncesoyluer tarafından 1988 yılında yazılan, “**Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum**” adlı kitap.

⁵⁰⁵ Mehmet Emin Ulu tarafından 1987 yılında kaleme alınan “**Hızır Paşa**” adlı iki perdelik tiyatro oyunu.

- Recep Yazıcıoğlu (1992) **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi**, Erzincan, Ermat Ofset Matbaacılık. (Makale formatında küçük kitapçık)
- Recep Yazıcıoğlu (1992), “Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-1”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Mart, Cilt:1, Sayı:2, s. 7-24.
- Recep Yazıcıoğlu (1992), “Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-2”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Mayıs, Cilt:1, Sayı:3, s. 5-26.
- Recep Yazıcıoğlu (1995) “13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Çıkan Sonuçlar”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, 9. Cilt, 51. Sayı, s. 25-26.
- Recep Yazıcıoğlu (1995) “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Yeni Türkiye Dergisi**, I. Cilt, 4. Sayı [Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı] , s. 34-49.
- Recep Yazıcıoğlu (1995) “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Üretim Dünyası Dergisi**, 1. Cilt, 10. Sayı, s. 52-53.
- Recep Yazıcıoğlu (1995) “İl ve İlçe Enflasyonu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, 9. Cilt, 53. Sayı, s. 29-30.
- Recep Yazıcıoğlu (1997) “Türkiye Nereye Gidiyor? İdari ve Siyasi Yozlaşma”, **Yeni Türkiye Dergisi**, III. cilt, 13. sayı [Siyasette Yozlaşma I Özel Sayısı] , s. 254-264.
- Recep Yazıcıoğlu (1998) “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma” **Ekonomik Denge Dergisi**, 3. cilt, 13. sayı, s. 55-57.
- Recep Yazıcıoğlu (1998) “Türkiye’nin Bin Yıllık Hastalığı Bürokrasi”, **Yeni Türkiye Dergisi** (Cumhuriyet V Özel Başlık), Sayı: 23-24, 1998, s. 3639-3647.
- Recep Yazıcıoğlu (1998) “Polis Devleti”, **Yeni Türkiye Dergisi**, IV. Cilt, 21. Sayı [İnsan Hakları I Özel Sayısı] , s: 536-540.
- Recep Yazıcıoğlu (1999) “Toplum Kalkınması ve Toplam Tasarruf”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Cilt.5, Sayı:26, s. 131-139.
- Recep Yazıcıoğlu (2001) “Türkiye Nereye Gidiyor?” **Yeni Türkiye Dergisi**, 7. cilt, 41. sayı [Ekonomik Kriz I. Özel Sayısı], s.378-382.

- Tokat Şairler ve Yazarlar Derneği (2008) “Kümbet Dergisi Recep Yazıcıoğlu Özel Sayısı”, **Kümbet Dergisi**, Yıl:3, Sayı: 12, 2008, s. 3-50⁵⁰⁶

Kitaplar

- Recep Yazıcıoğlu, (2000) **Bu Sistem Değişmeli**, Birey Yayıncılık, 5. Baskı, İstanbul.
- Recep Yazıcıoğlu (1999), **Popülist Politikaya, Tıkanmış Ekonomiye, Yozlaşmış Sisteme Sil Baştan**, Yazıcı Basım Yayın, 1. Baskı, İzmir.

Hakkında Yazılan Kitaplar

- Mehmet Emin Ulu (1987), **Hızır Paşa**, 2 Perdelik Tiyatro Oyunu, Yayımlanmamış Eser, Tokat.
- Cemal İncesoyluer (1988), **Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum**, Çankaya Basım Yayıncılık, Ankara.
- Recep Yazıcıoğlu (2000), **Neden Sıra dışı Bir Valiyim? Söyleşiler ve Yorumlar**, Birey Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- Elvan Feyzioğlu (2001), **Vali: Uçan Kuşlar Gülümser**, Yazıcı Yayınevi, 1.Baskı, İzmir.
- Mahmut Balcı (2003), **Halkın Valisi Recep Yazıcıoğlu**, Gündem Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- Turan Yalçın (2010), **Hizmetkâr Vali Recep Yazıcıoğlu**, Akis Kitap, İstanbul.
- Köksal Pabuççu (2010), **Adam Gibi Vali**, Nesil Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- Turan Yalçın (2013), **Recep Yazıcıoğlu’nun Liderlik Sırları**, AZ Kitap, İstanbul.

Hakkında Yazılan Makale ve Tezler

- Mete Yıldız “Kamu Yönetimi Reformu ve Kamu Yöneticisi Davranışı: Recep Yazıcıoğlu Örneği⁵⁰⁷”, **Mülkiye**, Cilt: 29, Sayı: 249, 2005, s. 97-12.

⁵⁰⁶ Kümbet dergisinin bu sayısı, Recep Yazıcıoğlu özelinde çıkarılmıştır. Bu sayıda, Yazıcıoğlu, Tokat valisi iken kendisini tanıyan kişiler, hatıralarını kaleme almışlardır. Dergi, Yazıcıoğlu’nun Tokat valiliği dönemi ile ilgili bilgiler vermektedir. Derginin tam metni için bkz.: http://www.tosayad.org.tr/pdf/kumbet_12.pdf.

- Tahsin Güler, Mülki İdare Amiri Prototipi Olarak Vali Recep Yazıcıoğlu, **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**⁵⁰⁸, Kütahya, 2008.
- Mete Yıldız-Uğur Ömürgönülşen, “Why Do Bureaucrats Push For Administrative Reform? Proposing A Model Of Bureaucratic Behavior”⁵⁰⁹, **Journal of Social Sciences**, Vol: 2, No: 1, 2009, s. 113-140.
- Mehmet Fethi Yanardağ, “Türk Romanında Yönetici Profili ve Köprü Romanında Yer Alan Vali Örnekleme”⁵¹⁰, **7. Kamu Yönetimi Forumu**, Kahramanmaraş, 2009.
- Betül Kocabay, Recep Yazıcıoğlu'nun Yaşamı, Yapıtları, Fikirleri, Uygulamaları ve Türk Toplumsal Yaşamına Katkıları: Kamu Yönetimi Açısından Bir Araştırma, **İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, Malatya, 2010.
- Dilek Canyurt “Recep Yazıcıoğlu’nun Söylemlerinde Müzakereci Demokrasi”⁵¹¹, **Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Cilt: 2, 2016, s. 793–802.

⁵⁰⁷ Bu eserde Yıldız, 3 farklı kuramsal yaklaşımın verilerini göz önüne alarak Yazıcıoğlu’nun bir bürokrat olarak davranışlarını incelemiştir. Yıldız, makalesinin sonunda yararlandığı üç kuramsal yaklaşım çerçevesinde Türkiye’de bir model oluşturulabileceğini savunmuştur. Makalenin hazırlanması sürecinde Yıldız, Yazıcıoğlu ile bir mülakat yapmıştır. Yıldız’ın Yazıcıoğlu ile yapmış olduğu mülakat metninin el yazısı formu kendisinden alınarak çalışmada kullanılmak üzere temize çekilmiştir. Bu mülakatın metni, ekler kısmında verilmiştir.

⁵⁰⁸ Yüksek Öğretim Kurumu’nun tez arama sitesinde Yazıcıoğlu ile ilgili yazılan tezler taratılmıştır. Yapılan taramada Yazıcıoğlu hakkında 2 adet yüksek lisans tezi yazıldığı bulunmuştur. Yazıcıoğlu hakkında yazılan iki yüksek lisans tezinde de daha çok Yazıcıoğlu’nun hayatı incelenmiştir.

⁵⁰⁹ Bu eser, Yıldız’ın 2005 yılında Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yayımlanmış olduğu makalenin belirli kavramlarla geliştirilmiş halidir. Yıldız ve Ömürgönülşen bu makalede Yazıcıoğlu’nun bir kamu bürokrati olarak incelerken, “siyasal çevre, olumlu örnekler, eleştirel olmanın riski, eleştirinin süresi, başarılı uygulama örnekleri vermek, basın ve vatandaş desteği”⁵⁰⁹ gibi değişkenleri kullanmışlardır. Makalenin sonunda Yıldız’ın 2003 yılında Yazıcıoğlu ile yaptığı mülakat verileri ve Yazıcıoğlu’nun eserleri değerlendirilerek bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre bir kamu yöneticisini, kamu yönetimi alanında yapılacak reformlar için motive eden (güdöleyen) bazı örnek durumlar olduğu görülmüştür. Makalede, bu ortaklıktan yola çıkarak farklı ülkelerdeki örnek olaylara da uygulanabilecek bir model önerisinin oluşturulup oluşturulamayacağı tartışılmıştır.

⁵¹⁰ Bu eserde Recep Yazıcıoğlu “Köprü” romanında nasıl tasvir edildiği incelenmeye çalışılmıştır. Eserde “Köprü” romanından yapılan alıntılar çerçevesinde bir inceleme yapılmıştır.

⁵¹¹ Dilek Canyurt, Yazıcıoğlu’nun demokrasi hakkındaki söylemlerini, “Müzakereci Demokrasi” kuramı çerçevesinde tartışmıştır. Canyurt, çalışma sonucunda müzakereci demokrasi ile Yazıcıoğlu’nun demokrasi üzerine söylediklerinin örtüştüğünü belirtmiştir.

- Özcan Karatay ve Mehmet Kapusızoğlu, “Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele; Kamu Yönetiminde Bir Örnek Vali Recep Yazıcıoğlu⁵¹²” **Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Cilt: 2, 2016, s. 871–883.
- Ahmet Hamdi Aydın-Sadegül Özcan “Yazmaya Değil Yapmaya Memur Olan Vali: Recep Yazıcıoğlu”⁵¹³, **Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Cilt:2, 2016, s. 883–891.
- Yasemin Mamur Işıkcı “Vali Recep Yazıcıoğlu’nun Anlayışında Mülki İdare Sistemi: Sorunlar ve Çözümler⁵¹⁴” **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 20, 2017, s. 89–94.

Recep Yazıcıoğlu’nu bir mülki idare amiri olarak farklı kılan en belirgin özelliklerinden birisi entelektüel olmasıdır. Entelektüel kelimesi günümüzde pek çok farklı anlamda kullanılmaktadır. Fakat entelektüel kelimesi, esasında, mevcut düzeni kendi görüş ve fikirleri ile analiz edip bu analiz üzerinden mevcut düzenin sorunlarına çözüm yolları üretebilen kişiler için kullanılan bir kavramdır. Yazıcıoğlu, entelektüel bir kişi olduğu için farklı ortamlarda ve farklı zamanlarda sistemsal sorunları ortaya koymak için sesli düşünmüştür. Yazıcıoğlu, özellikle 1999 yılında merkez valisi olarak atandıktan sonra Türkiye’nin pek çok il ve ilçesinde konferanslara, panellere ve televizyon programlarına katılmıştır. Yazıcıoğlu’nun yapmış olduğu konuşmaların bir kısmı kayıt altına alınmış bir kısmı ise alınmamıştır.

⁵¹² Eserde Recep Yazıcıoğlu’nun rüşvet ve yolsuzlukla mücadeledeki fikirlerinin neler olduğu Yazıcıoğlu’nun eserleri çerçevesinde tartışılmıştır.

⁵¹³ Bu eserde, Yazıcıoğlu’nun yapmış olduğu çalışmalar, Erzincan özelinde incelenmeye çalışılmıştır. Çalışmada internet kaynaklarından yararlanılarak Yazıcıoğlu’nun Erzincan dönemindeki icraatları açıklanmıştır.

⁵¹⁴ Uluslararası Erzincan Sempozyumu’nda Yasemin Mamur Işıkcı “Vali Recep Yazıcıoğlu’nun Anlayışında Mülki İdare Sistemi: Sorunlar ve Çözümler” başlıklı bir sunum yapmıştır. Bu eser daha sonra Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisinin 2017 yılı 20. sayısında yayımlanmıştır. Mahmur Işıkcı, eserinde, Recep Yazıcıoğlu’nun görüş ve fikirlerinin 2002 sonrası “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma” çalışmaları sürecinde yapılan reformlarla olan bağlantısını tartışmıştır. Makalede Yazıcıoğlu’nun eserlerinde sıklıkla dile getirdiği kamu yönetimi sorunları ve bu sorunlara ürettiği çözümler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada özellikle 2002 sonrası çıkarılan kanunlar [Bilgi Edinme Kanunu, 5393 Sayılı Belediye Kanunu, 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, 5216 sayılı Büyükşehir Kanunu, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu] ile yapılan bazı düzenlemelerin Yazıcıoğlu’nun eserlerinde tavsiye ettiği [bazı] düzenlemeler ile uyduğu görülmüştür. Makale Yazıcıoğlu’nun Türk kamu yönetimine yaptığı katkıları anlamak amacı ile yol gösterici bir eser olmuştur.

Yapılan araştırmalar sonrası, Yazıcıoğlu'nun katıldığı, kayıt altına alınmış ve ulaşılan programlar şunlardır:⁵¹⁵

1. Recep Yazıcıoğlu'nun 1989 yılında TRT'de yayımlanan **“Hodri Meydan”** adlı programda yaptığı konuşma⁵¹⁶
2. Recep Yazıcıoğlu'nun 1992 yılında TRT'de yayımlanan **“Açık Oturum”** adlı programda yaptığı konuşma⁵¹⁷
3. Recep Yazıcıoğlu'nun 1994 yılında TRT'de yayımlanan **“Türkiye Ekonomisinin Dar Boğazları”** adlı programda yaptığı konuşma⁵¹⁸
4. Recep Yazıcıoğlu'nun 1994 yılında TRT'de yayımlanan **“Zirveye Ulaşanlar”** adlı programda yaptığı konuşma⁵¹⁹
5. Recep Yazıcıoğlu'nun 2000 yılında TRT'de yayımlanan **“Kulis”** adlı programda yaptığı konuşma⁵²⁰
6. Vedat Yenerer'in 1996 yılında Mehmetçik kanalında Recep Yazıcıoğlu ile yaptığı röportajlar⁵²¹
7. Recep Yazıcıoğlu'nun **“23–25 Mayıs 1997 Tarihli Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler”** sempozyumunda yaptığı konuşma⁵²²
8. Recep Yazıcıoğlu'nun 06.02.1998 tarihinde Kanal 7'deki **“Mayın Tarlası”** programında yapmış olduğu konuşmalar⁵²³

⁵¹⁵ 5 ay süren video tarama sürecinde TRT, özel televizyon kanalları, video paylaşım siteleri ve Google'ın video bölümünden yapılan taramalar da Yazıcıoğlu'nun katıldığı değişik boyutlarda 913 adet video tespit edilmiş ve izlenmiştir. Sonuç olarak 926 dakikalık 13 programın video kaydı yazıya aktarılarak NVivo-12 nitel analiz programı ile incelenmiştir.

⁵¹⁶ Recep Yazıcıoğlu, **“1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programında Yaptığı Konuşma ”** TRT Özel Program Arşivi, 27 Eylül 2018.

⁵¹⁷ Recep Yazıcıoğlu, **“1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programında Yaptığı Konuşma”**, TRT Özel Program Arşivi, 01 Ekim 2018.

⁵¹⁸ Recep Yazıcıoğlu, **“1994 Türkiye Ekonomisinin Dar Boğazları Adlı Programında Yaptığı Konuşma”** TRT Özel Program Arşivi, 17 Eylül 2018.

⁵¹⁹ Recep Yazıcıoğlu, **“1994 Yılı TRT Zirveye Ulaşanlar Adlı Programda Yaptığı Konuşma”** (Çevrimiçi), <https://www.trtarsiv.com/izle/74579/zirveye-ulasanlar-51-bolum>, 10 Ekim 2018.

⁵²⁰ Recep Yazıcıoğlu, **“2000 Yılı TRT Kulis Programında Yaptığı Konuşma”**, TRT Özel Program Arşivi, 15 Ekim 2018.

⁵²¹ Vedat Yenerer, **“Recep Yazıcıoğlu ile Röportaj 1”** (Çevrimiçi), <https://www.dailymotion.com/video/x1aixy0>, 01 Eylül 2018.

Vedat Yenerer, **“Recep Yazıcıoğlu ile Sistem Üzerine (Demokratik Yerel Yönetim Modeli) Röportaj”** (Çevrimiçi), <https://www.izlesene.com/video/recep-yazicioglu-ile-sistem-uzerine-demokratik-yerel-yonetim-modeli/8839862>, 01 Eylül 2018.

⁵²² Recep Yazıcıoğlu, **“23-25 Mayıs 1997 Tarihli Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu Konuşması”** (Çevrimiçi) <https://www.dailymotion.com/video/xkuj00>, 05 Eylül 2018.

9. Yaşar Solak'ın 2000 yılında Recep Yazıcıoğlu ile gerçekleştirdiği **“Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 1 ve 2”** adlı röportaj⁵²⁴
10. Recep Yazıcıoğlu'nun TRT 2'de Yaprak Özer'in sunduğu **“Kamuda Kariyer”** adlı programında yapmış olduğu konuşma⁵²⁵
11. Vali Orhan Öztürk'ün özel arşivinden Recep Yazıcıoğlu'nun 2003 yılı Denizli valisi iken katıldığı çeşitli toplantı ve açılış törenlerinde yaptığı konuşmalar⁵²⁶
12. Recep Yazıcıoğlu'nun 2001 yılında Aydın Marangozlar Odasının Düzenlediği **“Yarımlara Ümitle Bakalım”** adlı seminerde yaptığı konuşma⁵²⁷
13. Recep Yazıcıoğlu'nun 20.04.2001 tarihli **“Ceviz Kabuğu”** programında yaptığı konuşmalar.⁵²⁸

Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yazılı ve görsel dokümanlar analiz edilip yazıya aktarıldığında büyük bir bilgi birikimi ortaya çıkmıştır. Bu birikim sistematize edilerek Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yazılı ve görsel dokümanlar belirli alt başlıklar altında incelenmesine karar verilmiştir. Bu alt başlıklar şunlardır:

- ✓ Siyasal Sistem Tartışması
- ✓ Toplumun Sistem İçindeki Yeri: Toplum ve Ekonomi
- ✓ İdarenin Örgütlenmesi
- ✓ Bürokrasi ve Siyaset
- ✓ Güvenlik ve Afet Yönetimi Üzerine

⁵²³ Recep Yazıcıoğlu, **“06.02.1998 tarihinde Kanal 7'deki “Mayın Tarlası” Programında Yapmış Olduğu Konuşmalar”** Kanal 7 Özel Program Arşivi, 25 Eylül 2018.

⁵²⁴ Yaşar Solak, **“Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 1”** (çevrimiçi)<https://www.youtube.com/watch?v=i7ahcNQ7eEw>, 08 Eylül 2018.
Yaşar Solak, **“Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 2”** (Çevrimiçi)
<https://www.youtube.com/watch?v=x2U5IkRXe4k&t=8s>, 08 Eylül 2018.

⁵²⁵ Recep Yazıcıoğlu, **“2001 Yılı TRT-2 Kamuda Kariyer Programı Konuşması”** (Çevrimiçi)
https://www.youtube.com/watch?v=f_Dx9TbPF70&t=1468s, 10 Eylül 2018.

⁵²⁶ Recep Yazıcıoğlu, **“2003 Yılı Denizli Valisi İken Katıldığı Çeşitli Toplantı ve Açılış Törenlerinde Yaptığı Konuşmalar”**, Orhan Öztürk Arşivi Videosu, 12 Eylül 2018.

⁵²⁷ Recep Yazıcıoğlu, **“Aydın Marangozlar Odasının Düzenlediği ‘Yarımlara Ümitle Bakalım’ Adlı Seminerde Yaptığı Konuşma”** (Çevrimiçi),
https://www.youtube.com/watch?v=dVUT0d_yFFY, 14 Eylül 2018.

⁵²⁸ Recep Yazıcıoğlu, **“20.04.2001 Tarihli Ceviz Kabuğu Programı'nda Yaptığı Konuşmalar”** ATV Özel Program Arşivi, 25 Eylül 2018.

✓ Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri

Ayrıca, Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yazılı ve görsel dokümanların analiz sonrası elde edilen bilgilerden, sonuç bölümünde kamu hizmetleri motivasyon kuramının 4 boyutu [özveri, şefkat, kamu politikalarının çekiciliği ve kamusal değerlere bağlılık] analiz edilirken de yararlanılmıştır.

4.2.1. Siyasal Sistem Tartışması

Recep Yazıcıoğlu'nun eserleri incelendiğinde siyasal sistem üzerine yapmış olduğu eleştiriler açıkça görülmektedir. Yazıcıoğlu, hem siyasal sistemi eleştirmiş, hem de sistemin sahip olduğu sorunlara çözüm önerileri getirmiştir. Yazıcıoğlu, Türkiye'deki kronik sorunların siyasal sistemden kaynaklandığını savunmaktadır. Yazıcıoğlu bir sempozyumda⁵²⁹ Türkiye'deki siyasal-yönetimsel sistemle ilgili şu tespiti yapmaktadır:

Sistemde boşluk olursa o boşluk başkaları tarafından doldurulur. Örneğin: Mafya. Tahsilat mafyası neden var? Devletin tahsilat işlemlerinde bir otorite boşluğu var da ondan. Bakın bir hocamız diyor ki: *"Bütün mafya babalarını öldür. Mafya bitmez yeni babalar çıkar."* Yani bu iş sistem işi. Bu 'boşluk' işi her yerde böyledir. Sosyal hayatta, devlette, idarede her yerde. Özellikle devlet yönetimi ve sosyal hayat boşluk tanımaz. Boşluk olursa hemen biri doldurur. Şimdi bakın, dinsel konularda yaşanan boşlukları siz din alanındaki bilim insanları ile doldurmazsanız, o boşluğu birileri doldurur. Koyunun olmadığı yerde keçi Abdurrahman Çelebi olur. 1923 yılında bu halk sistemin adını koymuştur: Cumhuriyet. Demokratik Cumhuriyet. Fakat henüz daha organları ile biçimi ve şekli, şemailiyle kesinleşmiş, oturmuş bir sistem olamamıştır. Anayasadan başlayarak siyasi partiler kanunu dâhil, ceza kanunu dâhil, tüm kanunların demokratik cumhuriyete uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Bunu da yapacak, halkın seçtiği parlamentodur. Sadece parlamento değil halk da işin içinde olmalıdır. Yeniden yapılanma olmalıdır. Demokratik katılımı ve demokratik cumhuriyeti tamamlayacak mekanizmaları kuracak bir sistem gereklidir. Bu sistemde yetki toplumda olmalıdır. Hukuk devleti ve insan hakları ön planda tutulmalıdır. Bizim imzaladığımız uluslararası bazı antlaşmalar var. İmza ettiğimiz uluslararası antlaşmalar Anayasa hükmündedir. Mevcut

⁵²⁹ Recep Yazıcıoğlu, 23-25 Mayıs 1997 Tarihli Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu...

kanunlarımız, uluslararası antlaşmalara aykırı olamaz. Bunlar var olan şeyler fakat toplumumuzu ilgilendirmiyor. Halk diyor ki: "*Aman boşver! Böyle gelmiş böyle gider.*" Bizim sistemden kaynaklanan sorunlarımızın sonuçları açık: Kayıt dışı ekonomi, faili meçhul cinayetler, mafyalaşma... Biz kanun devletiyiz, hukuk devleti değil! Kanun devleti farklı bir şey, hukuk devleti farklı. Biz hukuk devleti olmalıyız.

Yazıcıoğlu'na göre siyasal sistemin sahip olduğu sorunlar, kamu hizmetlerinin sunulmasından idari işlerin yürütülmesine kadar pek çok alanı olumsuz şekilde etkilemektedir. Yazıcıoğlu, sıklıkla: "*Küçük beyinler kişileri, orta beyinler olayları, büyük beyinler sistem ve fikirleri tartışır.*"⁵³⁰ sözünü kullanarak sistemin önemine vurgu yapmıştır.

Yazıcıoğlu, siyasal sistemi çağın gereklerinden uzak, eskimiş, gelişmemiş ve devamlı sorun üreten bir yapı olarak betimlemiştir.⁵³¹ Öncelikle parlamenter sistemin güçler birliğine doğru kaydığını savunan Yazıcıoğlu, kuvvetlerin birbiri ile kaynaşması ve bu nedenle ortaya çıkan "fonksiyon gasplarının" güçler ayrılığı ilkesini zedelediğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, siyasal sistemdeki sorunların "Başkanlık Sistemi" ile giderilebileceğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu'nun savunduğu siyasal sistemin [başkanlık sistemi] ana hatları şu şekildedir:^{532_533_534_535}

- Başkanlık sistemi ile sert kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmelidir. Bakanlıkların sayısı en fazla 7–8 olmalıdır. Bu kişiler teknik uzmanlardan oluşmalıdır. Kuvvetlerin birbirine müdahalesi engellenmeli ve başkanı denetleme süreci etkin bir yapıya oturtulmalıdır. Özellikle halkın denetimine

⁵³⁰ Atilla Şahin ve Turan Atlamaz ile yapılan mülakat metinlerinde Yazıcıoğlu'nun bu Çin atasözünü sıkla kullandığı belirtilmiştir.

⁵³¹ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi**, Erzincan, Ermat Ofset Matbaacılık, 1992, s. 1-5.

⁵³² Recep Yazıcıoğlu, "Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-1", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Mart, Cilt:1, Sayı: 2, 1992, s. 7-24.

Recep Yazıcıoğlu, "Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-2", **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Mayıs, Cilt: 1, Sayı: 3, 1992, s. 5-26.

⁵³³ Recep Yazıcıoğlu, "Türkiye'nin Bin Yıllık Hastalığı Bürokrasi", **Yeni Türkiye (Cumhuriyet V Özel Başlık)**, Sayı 23-24, 1998, s. 3641.

⁵³⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya Baştan...**, s. 7-175.

⁵³⁵ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...**, s. 1-5.

yönelik adımlar atılmalıdır. Yazıcıoğlu, katıldığı bir programda siyasal sistemin durumu ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır:⁵³⁶

Ben yıllardır yerelleşmeyi, yerinden yönetimi, halkın sisteme ortak olması ve sorumluluğa ortak olması için çabaladım. Merkezin olması gerektiği yere yani idarede, siyasette ve ekonomide olması gereken yere gelmesi yani bir teknik devlete dönüşmesi gerektiğini savundum. Yasama ve yürütmenin de başkanlık sistemi ile bizim kültürümüze uygun olarak ayrılması, bağımsız bir yargı ile de kuvvetler ayrılığının hayat geçirilmesini belirttim. Türkiye belki de bu noktaya geliyor...

...Türkiye yeniden yapılandırılmadan, halkı sisteme ortak etmeden, bürokratik cumhuriyet yerine demokratik cumhuriyet kurulmadan, kuvvetleri birbirinden ayrılmadan ki parlamenter sistem bunu yapamamıştır. Neden yapamamıştır? Batı ülkelerinde yaşanan sosyoekonomik süreç Türkiye'de yaşanmadığı için parlamenter sistemin orada verdiği sonuç bizde vermedi. Bizde fiilen 'de facto' oldu. Yani kuvvetler birliğine dönüştü. Bu durum, savurganlık, kaynak yutma ve şeffaf olmamak suretiyle oto kontrolü gerçekleştirememiştir. Bu durumu bugün enkaz haline gelmiş şu sistemden anlayabiliriz. Yeniden yapılanma dönemine girdiğimizi görüyoruz. Bu yapılanma döneminde dikkat ederseniz bakanlıkların işlerinin üst teknik kurullara devredilmesi şeklinde oluyor. Anayasadan başlayarak, siyasi partiler, seçim kanunu komple değiştirilmelidir. Bunu yapmazsak yani yeniden bir yapılanmayı radikal bir değişim ve dönüşümü yapmadığımız sürece, teknik devleti yakalamadığımız sürece, sorumluluğu halkla paylaşmadığımız sürece işimiz zor.

...Fakat biz yıllardır sistemi tartışmadık. Yeni yeni başlıyoruz sistemi tartışmaya. Sistemi de zaten hep gece 12'den sonra tartıştık. Sizin program yine 11'de başladı. Bizde 12'ye kadar magazin, 12'den sonra sistem tartışılıyor. Bu Japonlar diyor ki Toplam Kalite anlayışında "Sistem %98, iyi niyet %2." Biz zannettik ki hep iyi adamlar gelecek. Düzeni değiştirecek. Fakat düzen, gelen adamları değiştirdi. Bugün biz de gelsek bizde Bismillah desek birinci hafta içinde ya değiştirirsin ya da sistem seni değiştirir "defterini düzer" o çarkın altında ezilir gidersin. Yani bu işi, sil baştan yapmadığımız sürece ki bu çöküntü bize bu fırsatı veriyor, istenilen olmaz. Bakanlar kurulunun yetkilerini üst kurullara devreden bir yasalar dizisi yerine

⁵³⁶ Recep Yazıcıoğlu, 20.04.2001 Tarihli Ceviz Kabuğu Programı...

ülkeyi "Teknik Devlet" yapacak yasalar lazım.

- Bütün hiyerarşinin üstünde, halkın seçtiği ve teknisyen bakanların kendine bağlı olduğu bir başkan olmalıdır.
- Sistemin yozlaşmasına neden olan “politik bakan” yerine teknik (teknisyen) bakanlar olmalıdır. [Bakanlıklar birer teknik birimlere dönüştürülmeli.]
- Merkezi yönetim, makro planlama, ulusal politika, milli savunma, ulaştırma, haberleşme, adalet hizmetleri yani ulusal projelerle ilgilenecek. Mikro ölçekli hizmet sorunları merkezi yönetimin alanına girmeyecek. İcraat ve hizmetlerin görülmesindeki bütün meseleler yerelde, yerel meclislerde, yerel halkın katılımı ile olacaktır. Mali sorunlar, yerel bütçe ve yerel vergilerle çözülecektir.
- Bakanlıkların “yerel nitelikteki bütün yetkileri, kaynak ve teşkilatıyla” beraber yerel yönetimlere devredilmelidir. Bakanlıkların taşra teşkilatları olmamalıdır. İlçe idare şube başkanlıklarının yerine getirdiği işlemler yerel yönetimlere devredilmelidir.
- “Geri Çağırılma Hakkı” getirilmelidir. Halk, memnun olmadığı vekili, o seçim çevresindeki seçmenlerin 1/3 çoğunluğun istemi ile vekilliğini düşürebilmelidir. Aynı şekilde Türkiye’deki seçmenlerin 1/3’ünün yazılı istemi ile seçimler yenilenebilmelidir.
- Yazıcıoğlu, milletvekillerinin parlamentodaki asli görevleri olan yasama ile alakalarının kalmadığını, kendilerinin tayin, terfi ve iş takibinden başka bir şey yapmadıklarını belirtmektedir. Bu durum, kuvvetler ayrılığı ilkesinin zedelemekte, özellikle iktidar partisinin yerel teşkilat başkanlarının vali ve kaymakam gibi davranmak istemelerine yol açmaktadır. Yazıcıoğlu, politikacıların birer karar organı olarak çalışmasını ve bürokrasinin işlerine karışmamasını önermektedir. Güçlü ve yerleşik bir demokrasi için hem politikacılar hem de bürokratlar duracağı yeri bilmelidirler. Politikacılar ve bürokratlar, memurlarla ilgili konulara karışmamalıdır. Aksi halde yozlaşma ve verimsiz işlerin önü kesilemeyecektir. Yazıcıoğlu bu konu ile ilgili yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmaktadır.⁵³⁷

⁵³⁷ Recep Yazıcıoğlu, **Aydın Marangozlar Odasının Düzenlediği, Yarınlara Ümitle Bakalım...**

...Bakın size bir olay anlatayım. Bir memur bir suç işlemiş. İşte başhekimin imzasını taklit etmiş vs. Bu kişi görevinden alıp başka bir yere verilecek. Bu şahıs önce gezmedik yerel politikacı bırakmıyor. Sonra ilgili bakana çıkıyor. Bakan da bana bir yazı yazıyor. İşte *'ilgili memurun eski görevine iade edilmesi ve durumun bana bildirilmesi'* bakan bey böyle emir buyuruyor. Tabii biz gereğini de yapmadık, neticeyi de bildirmedik. O bakan geldi bir gün. Ben kendisine: *"Efendim bana böyle bir yazı yazdınız. Peki, size soruyorum: Siz başhekim olsanız, böyle bir memurunuz olsa, size rağmen geri gelse, başhekim kim olur?"* Bakan dedi ki: *"Yav işte bana öyle demediler vs."* Eğer siz her denilene inanır ve iş yaparsanız durumumuz vahim! Nazilli'de bir başkomiser. Adam orada ilçe başkanının kucagından çıkmıyor. 6 yıl kalmış orada. Soruşturma ile almışız merkeze. Şimdi geri gidecekmiş. Neden? İlçe başkanı öyle istiyormuş. Bakın bu iş için öyle uğraşılıyor ki... Emniyet müdürüne falan söyleniyor. Ben de dedim: Bana söyleyin, bana! 5-6 ay sonra bana söylendi. Ben sordum: Kim istiyor bu adamı geri? Cevap: İlçe başkanı. Bakan bana dedi ki: *"Ben bakanım. 40 yılda bir, bir şey istedik."* Ben de dedim: *"Bu isteğiniz yanlış. Yapacağımız şey de yanlış."* Bu böyle olmaz.

Yazıcıoğlu, başkanlık sistemi ile paralel olarak devlet örgütlenmesinin yeniden yapılandırılması için bazı öneriler getirmektedir. Bu öneriler şunlardır:^{538_539_540_541}

- Türk idare sistemi baştan itibaren yeniden düzenlenebilmesi için Anayasa ve kanunların çağa uygun hale getirilmesi gerekmektedir.
- "Uzaktan hükümet edilir, yerinden yönetilir." prensibine geçilmeli ve sistem buna göre revize edilmelidir.
- Hukuk devleti ilkesi içselleştirilmeli ve bu yönde gerekli yasal dönüşümler yapılmalıdır. Fiili durumların (Örneğin: iktidar partisi il başkanlarının vali gibi davranması) önüne geçilmelidir.

⁵³⁸ Recep Yazıcıoğlu, "Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi: Mahalli İdareler Reformu, Kalkınma ve Bürokrasi", **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu Kitabı**, Tokat, DPT Yayını, 1987, s. 197-209.

⁵³⁹ A.e., s. 1-8.

⁵⁴⁰ Recep Yazıcıoğlu, "Polis Devleti", **Yeni Türkiye**, Cilt:4, Sayı:21 [İnsan Hakları I Özel Sayısı], 1998, s. 536-540.

⁵⁴¹ Recep Yazıcıoğlu "Türkiye Nereye Gidiyor? İdari ve Siyasi Yozlaşma", **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı:13, [Siyasette Yozlaşma I Özel Sayısı], 1997, s. 254-264.

- “Halka rağmen, halk için” anlayışı devlet örgütlenmesinden ve devlet aklından çıkarılmalıdır.
- Temel haklar ve hürriyetler geliştirilmeli, devletin vazgeçilmez unsuru olmalıdır.
- Seçim sistemi değiştirilmelidir. Seçimlerde iki dereceli çoğunluk seçim sistemi getirilerek istikrarlı hükümetlerin oluşturulması sağlanmalıdır. Yazıcıoğlu bu konu ile ilgili bir programda şu konuşmayı yapmıştır:⁵⁴²

Bir de son olarak yönetimde istikrar çok önemli. Sayın Demirel de bunu geçen günlerde belirtti. 6 ayda bir hükümetlerin değiştiği, koalisyonların ömrünün 4 ila 6 ay olduğu bir ülkede, kaos ve karmaşa eksik olmuyor. Bürokrasi, özellikle toz duman oluyor. Bütün kamu hizmetleri tayin ve terfilerin sıklığı nedeni ile aksıyor. Peki, ne yapabiliriz? Öncelikle seçim sisteminin değişmesi gereklidir. Çift turlu seçimle olayı götürüp %51'i yakalayanların iktidar olmasını öngören bir sisteme ihtiyaç vardır. İktidar olma süresi 4 yıl olmalıdır. Şimdi Özal'ın ilk 4 yılı istikrarlı bir 4 yıldır. Bürokrasiye de fazla bulaşmamıştır. Üretken ve dinamik bir dönemdir. İstikrarlı dönemlerde diğer dönemlere nazaran enflasyon daha düşük olmuştur. Bürokrasideki felaket te yaşanmamıştır. Ülkede seçim sistemi iki turlu dar bölge sistemi olmalıdır.

Yazıcıoğlu, Türkiye’de siyasal sistemin ana unsurunun “adalet” olması gerektiğini vurgulamaktadır. Yazıcıoğlu, Türkiye’de özellikle “Biçimsel Batıcılık” anlayışının yaygın olduğunu belirtmektedir. Yazıcıoğlu’nun eserleri incelendiğinde kendisinin sıklıkla yabancı ülkelerin idari yapısını incelediği ve Avrupa Birliği çerçevesinde yaşanan yönetsel gelişmeleri yakından takip ettiği görülebilir. Yazıcıoğlu’nun, ‘Biçimsel Batıcılık’ ile ifade etmeye çalıştığı, Türkiye’nin Batı ülkelerinin sadece tüketim ve yaşam kültürünü kendilerine örnek almasıdır. Batı toplumlarının bilimsel ve kültürel gelişme boyutları göz ardı edilirken tüketim ve yaşam kültürü özellikle genç kesim tarafından taklit edilmeye çalışılmaktadır. Yazıcıoğlu, Batı ülkelerinde (özellikle Avrupa Birliği ülkeleri) haksız gelir elde edimi, kara para aklama, rüşvet, kayıt dışı ekonomi, vergi kaçakçılığı ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin az olduğunu vurgulamaktadır. Öte yandan işin Türkiye

⁵⁴² Recep Yazıcıoğlu, 06.02.1998 tarihinde Kanal 7'deki Mayın Tarlası Programı...

boyutunda ise durum Batı ülkelerinin tam tersi yöndedir. Yazıcıoğlu, rüşvet alan politikacıların, mafya babalarının, soyguncuların ve banka hortumcularının kayırmacılık nedeni ile az ceza almaları ya da hiç ceza almamalarının adalet anlayışını zedelediğini vurgulamaktadır. Buna karşın pankart asan, tatlı çalan, slogan atan gençlere 99 yıla kadar hapis cezası veren yargı sistemi toplumsal adalet anlayışını yok etmektedir.⁵⁴³

Yazıcıoğlu, idare tarihinden verdiği örneklerle siyasal sistemin temelinde adaletin ve liyakatin olmasının ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır. Yazıcıoğlu, Osmanlı Devleti'nin yıkılış nedenlerinden en önemlisinin, siyasal sisteme hâkim olan “adaletsizlik” olduğunu “Atçalı Kel Mehmet” olayı ile açıklamaktadır.⁵⁴⁴ Fakir bir köylü ve zeybek olan Kel Mehmet, Aydın'da memurların ve idarecilerin keyfi davranışlarına daha fazla dayanamayarak isyan etmiş bir kişidir.

Zamanla güçlenerek halkı etrafında toplayan Kel Mehmet, Aydın'ın il idaresini ele geçirmiştir. Kel Mehmet kendisinden normalde beklenmeyen davranışlar göstererek [çok güçlü olmasına rağmen] Aydın'da adil bir düzen yaratmayı başarmıştır. Aydın'da bir dönem vali gibi çalışmıştır. Kel Mehmet öncelikle memurların halka zulmünü engellemiştir. Çalışmayan memurlar hakkında şikâyet aldığında hemen gidip denetim yapmış, işini yapmayan memurları azletmiştir. Memur alımında liyakate önem vermiştir. Vergilerin toplanmasında adaleti getirmiş ve halkın sorunlarını birebir dinleyerek çözümler bulmuştur. Kısa sürede halk, Kel Mehmet'in etrafında kenetlenmiş ve onu desteklemiştir. Kel Mehmet sırası ile rüşveti engellemiş, ağır ve yersiz vergileri kaldırmış, liyakate önem vermiştir. Bu olayın ilginç yanı Kel Mehmet'in hiçbir zaman Padişaha karşı olmadığını, istenirse Aydın'ın vergilerini padişaha kendisinin toplayıp gönderebileceğini belirtmesidir. Hatta Bâb-ı Âli Aydın'a bir heyet göndermiş ve durumu analiz ettirmiştir. Görüşme yapılan Aydınlılar, Kel Mehmet'e sonuna kadar güvendiklerini ona canlarını, mallarını ve ırzlarını bile emanet edebileceklerini belirtmişlerdir. Fakat Kel Mehmet yaptığı olumlu işlere rağmen hükümet görevlileri tarafından öldürülmüştür. Yazıcıoğlu, makalede Kel Mehmet olayı üzerinde çokça durmuş ve analizler

⁵⁴³ Recep Yazıcıoğlu, **Polis Devleti...**, s. 536-540.

⁵⁴⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Türkiye'nin Bin Yıllık Hastalığı...** s. 3640-3641.

yapmıştır. Yazıcıoğlu, herhangi bir eğitim almadan sadece adaleti tesis ederek ve halkın sorunlarını dinleyerek başarıya ulaşan Kel Mehmet olayı üzerinden devlet sisteminde adaletin içselleştirilmesi olayına vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak [genel bir değerlendirme yapıldığında] Yazıcıoğlu'nun tahayyül ettiği siyasal sistemin, bazı temel değerlerin üstüne kurulduğu söylenebilir. Öncelikle Yazıcıoğlu, “Devlet mi halk için, halk mı devlet için?” sorusu üzerine yoğunlaşmaktadır. Yazıcıoğlu, Tanzimat'tan itibaren ortaya çıkan yapının halkı dışladığını ve devleti aşkın bir yere konumlandığını belirtmektedir. Bu yapı içerisinde halk unutulmuştur. Halkın unutulması ile hukuk devleti, demokratik devlet, temel hak ve özgürlükler gibi kavramlar da unutulmuştur. Devletin aşkın yapısı, devlet sistemi içindeki çürümeyi kamufle etmiştir. Bu nedenle ortaya çıkan sorunlar ötelenmiş, biriken sorunlar devasa boyutlara ulaşmıştır. Sonuç olarak halkını dışlayan, gerektiğinde halkına eziyet etmekten çekinmeyen, halkına işkence eden, adaleti sadece kendi açısından değerlendiren, temel hak ve özgürlükleri istediği gibi sınırlayan bir devlet sistemi ortaya çıkmıştır. Bu sistem halkı pasifize ederek sindirmiştir. Pasifize olmuş halk: “Devlet her zaman en iyisini bilir, devlet baba, devlet başa kuzgun leşe” gibi söylemleri içselleştirerek devletin aşkın yapısını benimsemiştir. Yazıcıoğlu, siyasal sistem sil baştan yeniden yapılandırılırken adalet ve liyakate dayalı bir sistemin oluşturulması gerektiğini aksi halde sistemin [Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyıldaki hali gibi] çürümeden arındırılamayacağını belirtmektedir. Yazıcıoğlu, başkanlık sistemi ile merkezi yönetimin asli birkaç görev hariç (milli savunma gibi) herhangi bir görevle ilgilenmemesi gerektiğini, hizmette asli unsurun yerel yönetimler olması gerektiğini savunmaktadır.

4.2.2.Toplumun Sistem İçindeki Yeri: Toplum ve Ekonomi

Recep Yazıcıoğlu'nun düşün dünyasından eserlerine yansıyan fikirler analiz edildiğinde bir kavram sıklıkla göze çarpmaktadır. Bu kavram: Toplum Kalkınmasıdır. Toplum Kalkınması kavramının anlaşılması, Recep Yazıcıoğlu'nun tahayyülündeki halk algısının anlaşılması için önem arz etmektedir. Bu nedenle Toplum Kalkınması kavramı kısaca incelenecektir. Toplum Kalkınmasının çeşitli tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

- “Toplumun aktif iştiraki ve mümkünse girişkenliği ile daha iyi yaşama şartlarına ulaşabilmesi için girişilen çaba.”⁵⁴⁵
- “Halkın müşterek problemlerini tayin ve kabul için teçhiz eden bu problemlerin çözümü için demokratik yoldan gereken bilginin verilmesini sağlayan ve onları başarılı bir sonuca götüren bir faaliyet şekli.”⁵⁴⁶
- “Toplumların ekonomik, sosyal ve kültürel olanaklarını geliştirmek, bu toplumları ulusal yaşayışa uydurmak onların ulusal gelişmeye bütün yönleriyle katılmalarını sağlamak üzere halkın ve hükümetlerin birleşik gayretleriyle ortaya çıkan kalkınmadır.”⁵⁴⁷
- “Küçük topluluklarda sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeyi sağlamak üzere halkla hükümetin birlikte hareket etmesi.”⁵⁴⁸
- “Halkın müşterek problemlerini tayin ve kabul için teçhiz eden bu problemlerin çözümü için demokratik yoldan gereken bilginin verilmesini sağlayan ve onları başarılı bir sonuca götüren bir faaliyet şekli.”⁵⁴⁹

Yapılan tanımlarda açıkça görüldüğü gibi toplum kalkınmasının ana noktası halk ile devletin beraber hareket etmeleridir.

Acaroğlu ve Türkdoğan toplum kalkınmasının başarılı olabilmesi için öndere olan ihtiyaçtan bahsetmektedirler.⁵⁵⁰⁻⁵⁵¹ Toplum kalkınması sürecinde önderin, halka liderlik edip mevcut sorunların halk ile birlikte çözmesine yardımcı olması amaçlanmaktadır. Acaroğlu ve Türkdoğan, toplum kalkınmasında önderlerin mülki idare amirleri olması gerektiğini belirtmektedirler. Bu konuda Tablo.11 toplum kalkınmasında mülki idare amiri ve mülki idare amirinin halk ile ilişkisini açıklamaktadır.

⁵⁴⁵Leyla Sayar, “Türkiye’de Toplum Kalkınması Pilot Çalışmaları”, **Toplum Kalkınması Notları**, Ankara, Köy İşleri Bakanlığı Yayınları No:19,1965, s. 17.

⁵⁴⁶Orhan Türkdoğan, **Toplum Kalkınması**, Erzurum, Dede Korkut Yayınları, 1977, s. 13.

⁵⁴⁷İrem Acaroğlu, **Toplum Kalkınması Teori ve Uygulaması**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1966, s. 3.

⁵⁴⁸Fehmi Yavuz, **Memleketimizde Toplum Kalkınması (Köy Kalkınması)**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1969, s. 19.

⁵⁴⁹Türkdoğan, **A.e.**, s. 13.

⁵⁵⁰Acaroğlu, **A.e.**, s. 5.

⁵⁵¹Türkdoğan, **A.e.**, s. 25.

Tablo.11: Toplum Kalkınmasında Mülki İdare Amiri ve Halk İlişkisi⁵⁵²

Halk	Mülki İdare Amiri
Kendi gereksinimini ortaya koyma	Hükümet adına toplum kalkınmasında önderlik yapma
Para, malzeme ve işgücü gibi programların tamamlanmasında kullanılacak kaynakları sağlama	Planlama için teknik bilgiyi sağlama
Problemlerin tespiti ve çözümü için fikir üretme	Planlama çalışmasında halkı destekleme
Köy, ilçe, kasaba temsilcileri ile ortaklık yapma	Elde edilmesi zor malzeme ve teçhizatı elde etme
Problemlerin belirlenmesinde yardımcı olma	Halkı kalkınma konusunda eksik kalan konularda yardım etme
	Mahalli idareler yoluyla kalkınmayı destekleme
	Halkın devamlı eğitimi için gerekli faaliyetleri organize etme

Toplum kalkınması çalışmalarının nasıl uygulandığı örnek olaylar çerçevesinde Cevat Geray tarafından incelenmiştir. Geray, “Toplum Kalkınmasında Örnek Olay Araştırmaları Konusunda Bir Deneme” başlıklı çalışmada farklı yerlerde gözlemlediği deneyimleri çalışmasına aktarmıştır. Geray, toplum kalkınmasında iki temel önderin bulunduğunu belirtmiştir. Bunlar: Yerel ve resmi önderlerdir. Yerel önder, toplumun içinden çıkan önderdir. Bu önderler, halk tarafından kabul görmüş, sözü dinlenen nüfuzlu kişilerdir. Resmi önder ise muhtar, öğretmen, kaymakam, vali gibi devlet adına resmi olarak çalışan kişilerdir.⁵⁵³

Geray, çalışmada belirttiği 12 numaralı örnek olayda mülki idare amirlerinin toplum kalkınmasındaki itici gücünü ortaya koymaktadır. Bu örnek olayda 1963 yılında görev alanındaki bir köyde okul ve yol yapılması için köylüleri ikna etmek için mücadele eden bir kaymakam anlatılmaktadır. Kaymakam, köye gidip bir konuşma yapar. Konuşmasında, toplum kalkınmasının bir kuşa benzediğinden bahseder. Kuşun iki kanadı olmadan uçamayacağını belirten kaymakam, bu kuşun bir kanadının halk, diğer kanadının hükümet olduğunu

⁵⁵² Acaroğlu, A.e., s. 19-24.

⁵⁵³ Cevat Geray, “Toplum Kalkınmasında Örnek Olay Araştırmaları Konusunda Bir Deneme”, **Ankara SBF Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 4, 1969, s. 141-142.

belirtir.⁵⁵⁴ Geray'ın eserindeki 24 numaralı örnek olay, mülki amirlerin Toplum Kalkınmasındaki liderlik rolünü betimlemektedir. Bu örnek olay, 1965 yılında Yomra-Oymalı arasındaki yolun yapımı ile ilgilidir. Yolun yapımına istekli olmayan halkı isteklendirmek için dönemin valisi, ilçe kaymakamı ve memurlar kazma, küreği ellerine alıp yolun yapımına başlarlar. Bunu gören halk, motive olarak yol yapımına katılır ve yol kısa sürede biter. Bu olay sonrası köylüler: “*Kendi alın terlerini, köylünün alın terine karıştıran memurları unutmayacağız.*” derler.⁵⁵⁵ Toplum Kalkınması, yerel birimlerin kendi sorunlarını kendilerinin çözmesi gerektiğini vurgulayan bir yaklaşımdır. Bu süreçte yerel birimlerin eksik kalan yönleri hükümetçe desteklenerek hükümet ve yerel birimler ortaklığı ile sorunların aşılması amaçlanmaktadır.⁵⁵⁶

Yazıcıoğlu, hem eserlerinde hem de söylemlerinde halkın gücüne olan inancını sıklıkla tekrarlamıştır. Yazıcıoğlu, siyasal sistemdeki sorunlar, Tanzimat sonrası kalan idari miras ve darbeler neticesinde halkın devlet karşısındaki konumu üzerine sıklıkla fikir beyan etmiştir. Yazıcıoğlu, devlet-halk-sistem üçgeninde halkın pasifize edildiği, devletin aşkınlaştırıldığını, sistemin de eleştiriye izin vermediğini savunmuştur. Yazıcıoğlu hem yazdığı eserlerde hem de hakkında yazılan eserlerde ve söylemlerinde halkın sistem içerisindeki konumu ve durumu üzerine şu tespitleri yapmıştır:^{557_558_559_560_561}

- Tanzimat'tan itibaren oluşturulmaya çalışılan merkeziyetçi yapı, halkı giderek pasifize etmiştir. Bu durum da “Devlet Baba” kavramını doğurmaktadır. “Devlet Baba” söylemi vatandaşları, zamanla pasifize etmiş ve her şeyi devletten bekler hale getirmiştir. Yazıcıoğlu, bu anlayışın

⁵⁵⁴ Geray, **A.e.**, s. 215.

⁵⁵⁵ **A.e.**, s.154-155.

⁵⁵⁶ Nabi Dinçer, “Toplum Kalkınması Kavramı”, **Toplum Kalkınması Notları**, Ankara, Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 19, 1965, s. 1.

⁵⁵⁷ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...**, s.1-5.

⁵⁵⁸ Recep Yazıcıoğlu, **Polis Devleti...**, s. 536-540.

⁵⁵⁹ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya Baştan...**, s. 7-175.

⁵⁶⁰ Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 26-28.

⁵⁶¹ Recep Yazıcıoğlu, “Toplum Kalkınması ve Toplam Tasarruf”, **Yeni Türkiye Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 26, 1999, s. 131-139.

kesinlikle terk edilerek halkın kamu hizmetlerinin görülmesi ve ülke yönetiminde daha aktif hale getirilmesi gerektiğini savunmaktadır.

- Kamuoyu denetimi artmalıdır. Yazıcıoğlu, halkın pasif durumdan daha aktif bir duruma geçirilerek idari sorunların çözülebileceğini belirtmiştir. Yazıcıoğlu, halkın yönetsel sürece katılması ve kamu hizmetlerinin görülmesine yardımcı olması için “Toplum Kalkınması” kavramının hayata geçirilmesi gerektiğini belirtmiştir.
- Halkın daha aktif hale getirilmesi için; toplumun üzerindeki vesayet mekanizmalarının kaldırılması, sivilleşmeye önem verilmesi, marjinal fikirlerin ve düşüncelerin bastırılmayarak dinlenilmesi gerekmektedir.
- Yazıcıoğlu, İzmir’de 20 Kasım 1999’da katıldığı bir panelde, panele katılan halkı birçok noktada acımasızca eleştirir. Fakat durumu ironik kılan şey, bu aşırı eleştirel konuşma sonrası halkın Yazıcıoğlu’nu coşku ile alkışlamasıdır. Yazıcıoğlu, bu ironik durumu metaforik bir hale getirerek halkın bazı süreçler sonrası “pasifize” edildiğini belirtmektedir. Yazıcıoğlu o dönemki Türkiye’nin içinde bulunduğu sorunların ve açmazların nedenini “Halkın Pasifize” edilmiş durumuna bağlamaktadır. Halk önce 1980 Darbesi ile pasifize edilmiştir. 1980 Darbesi’nin apolitik toplum yaratma uğraşı etkisini göstermiştir. 1980 Darbesi ve sonrasındaki katı yönetsel ortam, halkı pasifize ederken hantal ve dediğim dedik bir “Bürokratik Oligarşi” oluşturmuştur. Halk ile yönetimin arasındaki ilişkiler tamamen kopmuş, merkeziyetçilik giderek artmıştır. Bu olumsuz duruma ek olarak terör olayları ve 1999 Marmara Depremi de eklenince ülke yönetimi iyice zorlamıştır. O dönemde “Devlet iflas etti.” görüşü sıklıkla dile getirilmiştir. Yazıcıoğlu, gözlemlerine dayanarak dönemin konjonktürel ve yapısal sorunlarının halkın pasifize olmasından kaynaklandığını savunmuştur.
- Türkiye’nin batılılaşma ve modernleşme süreci, batının tüketim ve yaşam biçiminin kopyalamaktan öteye geçememiştir. Bu durum halkı yönetsel süreçlerden uzaklaştırmış, pasifize etmiştir.
- Halk yıllardır hor görülmüş ve küçümsenmiştir. Bu süreçte “bürokratlar halka karşı değil, devlete (yani merkeze) karşı sorumlu hale gelmiştir. Bürokrasiyi

ve devleti kontrol etmesi gereken halk sistem dışına itilmiştir. Halk vergi verir, ücret öder, ama hesap soramaz. Aksak ve eksik demokrasi, yerel demokrasi yoksunluğu, egemenliğin tek elde ve merkezde toplanmasının doğal sonucudur.”

- Yazıcıoğlu’na göre Türkiye’de bir umutsuzluk havası hâkimdir. Bu umutsuzluk havası özellikle bürokratlarda baskın bir şekilde görülmektedir. Örneğin; Yazıcıoğlu’na kaymakamlık kursunda ders vermeye gelen Atilla Karaosmanoğlu şöyle bir söylemde bulunmuştur: “*Türkiye ancak 2176 yılında İtalya’nın 1971’deki durumuna gelebilir.*” Bu örnekte de görüldüğü gibi merkezîyetçi yapının başında bulunan bürokratlar, hem kendilerine hem de halka güvenmemektedirler.
- “*Bu ülkeyi Hassolar, Memolar mı yönetecek?*”⁵⁶² anlayışı nedeni ile elitsit bir bakış açısı oluşmuş ve halk yönetsel süreçlerden dışlanmıştır.

Recep Yazıcıoğlu’nun tahayyülündeki halk betimlemesi, kendi işini kendisi yapan, herhangi bir kurtarıcı ya da mehdi beklemeyen bir yapıya sahiptir. Yazıcıoğlu, 1992 yılında TRT’de yayımlanan “Açık Oturum” adlı programda şu tespiti yapmaktadır:⁵⁶³

Murat Belge çok iyi bir şey söylüyor. Belge: “*Türk devleti, Türk halkına bir şeyi başarma ya da başarmama fırsatını ve imkânını vermedi. Her şeyi kendine topladı, her şeyi kendine mal etti devlet. Fakat başarısızlıkları hiç kendinden bilmedi. Cahil, yobaz ve anarşist halktan bildi.*” diyor. Bakın ne kadar ilginç bir tespit. Tanzimat’tan beri yaşadığımız süreci özetleyen en iyi tespit Murat Belge’nin tespitidir.

Yazıcıoğlu, Murat Belge’ye referansla yapmış olduğu söylemde halkın sistem içindeki konumunu özetlemiştir. Yazıcıoğlu, Türkiye’de halkın pasifize olmasına neden olan üç önemli faktörden bahsetmektedir. Bunlar: Tanzimat’tan beri süregelen idari miras, darbeler ve aşırı merkezîyetçi bürokratik yapıdır. Yazıcıoğlu, görev yaptığı dönemde halkı bu durumdan kurtarmak için girişimlerde bulunmuştur. Bu

⁵⁶² Yaşar Solak, “**Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 1**”. (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=i7ahcNQ7eEw>, 08 Eylül 2018.

⁵⁶³ Recep Yazıcıoğlu “**1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programında Yaptığı Konuşma**”, TRT Özel Program Arşivi, 01 Ekim 2018.

girişimlerden en dikkat çeken, [kendisinin sıklıkla kullandığı] Toplum Kalkınmasıdır.

Recep Yazıcıoğlu özellikle Tokat valiliği döneminde toplum kalkınması kavramı ile özdeşleşmiştir. Yazıcıoğlu, TRT’de katıldığı bir programda toplum kalkınması ile Tokat’ta yapılanları şu şekilde açıklamaktadır:

Tokat'taki olayda, il özel idaresi aracılığı ile merkezi idarenin, bakanlıkların, DPT'nin aktardığı fonlar, bir havuzda, bir çanakta toplandı. Bu toplanan para en çok ihtiyacı olan yerlere ağırlık verilerek hizmetler yapıldı. Burada önemli olan şu: Devlet bir verdi, biz üç yaptık. Bu bir toplum kalkınması idi. İşin içinde halk vardı. 1000 derslik parası, 3000 derslik oldu. 1 öğrenci yurdu yerine 8 öğrenci yurdu yapıldı. 3000 yatak kapasiteli yurtlar. 40-45 sağlık evi parası, 176 sağlık evine dönüştü. Yani ne aldysak, 2-3 katını yaptık. Yani 70 milyar liralık proje 25 milyar liraya yapılmış oldu.⁵⁶⁴

Yine başka bir programda Yazıcıoğlu, toplum kalkınması için şunları söylemektedir:

Toplum kalkınmasının önemini çok sık vurguladım, bu konuda sesli düşündüm. Toplum kalkınması bir kırsal kalkınmadır. Ülkemize uygun düşen budur. Bir bürokrat olarak her zaman sesli düşündüm. Çünkü ülkemizde şöyle bir algı var: “Bürokrat konuşmaz, düşünmez, hiçbir şeye karışmaz” bu algı oldukça yanlış. Toplum kalkınması yaklaşımı çok önemli. Bu yaklaşımı ben icat etmedim. Benden önceki idareciler bunu uygulamış. Kalkınma planında da var. Ben sadece var olan bir şeyi uyguladım. Toplum kalkınması ile kırsal alanda kalkınma sağlanmıştır. Kırsal alanda eğitim, sağlık, içme suyu ve alt yapı yatırımları hakkında katılımı ile sağlanmıştır. Bu noktada Tokat çok önemlidir. Tokat'ta toplum kalkınması ile yapılan 3000 derslik ve lojman oldukça dikkat çekmiştir. Bu sayı diğer illere de örnek olmuştur. Bu hadise diğer illerde bir yarış başlatmıştır. Burada önemli nokta size verilen kaynak ile en iyi ve en fazla hizmeti sunabilmektir⁵⁶⁵.

... Başbağlar Köprüsü için 1997 yılı fiyatı ile yaklaşık 1 trilyon fiyat çıkartıldı. Biz bunu 400.000 liraya mal ettik. Bu köprü kağıt üzerinde ve merkezde hesap edilince maliyet artıyor. Biz tek şerit, ihtiyaçlara karşılık verebilecek nitelikte bir

⁵⁶⁴ Recep Yazıcıoğlu, **1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...**

⁵⁶⁵ Solak Yaşar, **"Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 2"** (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=x2U5IkRXe4k&t=8s>, 08 Eylül 2018.

köprü inşa ettik. Bir 'Toplum Kalkınması' örneği olarak bu köprüyü inşa ettik.⁵⁶⁶

Sonuç olarak [genel bir değerlendirme yapılacak olursa] Recep Yazıcıoğlu, toplumun sistem içinde pasife olmuş halini, nasıl aktif bir hale getirilebileceği üzerine düşünmüştür. Yazıcıoğlu halkın yönetsel sistemde söz sahibi olabilmesi ve üzerindeki ataleti kaldırabilmesi için Toplum Kalkınması modelini önermiştir. Yazıcıoğlu, Toplum Kalkınması modeli ile halkın üzerinde kurulmuş vesayetin ve ataletin kaldırılabilmesini savunmuştur. Yazıcıoğlu, Toplum Kalkınması ile yıllardır, kendine olan güvenini kaybetmiş, bir kurtarıcı bekleyen halkın pasif durumdan aktif duruma geçeceğini belirtmiştir. Yazıcıoğlu, halka güvenilmesi halinde halkın her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu'nun tahayyülündeki halk anlayışı, yönetsel sistemin her istediğini yapan, eleştirmeyen, düşünmeyen ve pasifist bir yapı değildir. Aksine halk, yönetsel süreçlerin her aşamasında yer alan (apartman yönetimi dâhil), kendi işini kendisi gören, bir kurtarıcı, bir mehdi beklemeyen, hayatın her alanında (sivil toplum gibi) aktif, idareyi denetleyen bir yapıdır.

4.2.3. İdarenin Örgütlenmesi

Recep Yazıcıoğlu, siyasal sistemin yeniden yapılandırılması sürecinde, idarenin nasıl örgütlenmesi gerektiği üzerine görüş ve fikirler ileri sürmüştür. Yazıcıoğlu idari örgütlenmeyi iki sacayağı üzerine konumlandırmaktadır. Bunlar, merkezi yönetim diyerek tanımladığı, merkezi yönetimin başkent teşkilatı ve taşra teşkilatı; yerinden yönetim olarak tanımladığı il özel idaresi, belediye ve köydür. Recep Yazıcıoğlu, eserlerinde ve söylemlerinde merkezi yönetim ve yerel yönetim ile ilgili tespitler yapmıştır. Bu tespitler “merkezi yönetim ve yerel yönetim” olmak üzere iki alt başlıkta incelenecektir.

4.2.3.1. Merkezi Yönetim

Yazıcıoğlu, eserlerinde ve söylemlerinde “merkezi yönetim” ile idari yapının başkent teşkilatı (özellikle o dönemki bakanlıklar) ve taşra teşkilatının (iller ve ilçeler) yeniden yapılandırılmasını anlatmaktadır. Yazıcıoğlu, bu yapıda bakanlarla

⁵⁶⁶ Recep Yazıcıoğlu, **20.04.2001 Tarihli Ceviz Kabuğu Programı...**

mülki idare amirleri arasındaki ilişkiler, mülki idare amirlerinin durumu, il ve ilçelerin durumu, il ve ilçelerin idaresi, bakanlıkların yapısı, idari vesayet ve yetki devri konularında çeşitli öneriler sunmuştur. Bu öneriler şunlardır:^{567_568_569_570_571_572_573_574}

- Merkezi yönetimle taşra teşkilatı arasındaki ilişki hızlandırılmalıdır. Hem belediye başkanları hem de mülki idare amirlerinin mesailerinin büyük çoğunluğu başkentte iş kovalamakla geçmektedir.
- Mülki idare amirlerinin, il düzeyindeki kaynakları daha pratik şekilde kullanabilecekleri yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Merkezi yönetimin taşra teşkilatı olan il ve ilçe idaresinde koordinasyon eksikliği nedeniyle farklı sorunlar yaşanmaktadır. Yazıcıoğlu, il ve ilçe düzeyinde, bakanlıkların taşra teşkilatlarında personel, bütçe ve araç-gereç açısından farklılıklar olduğunu belirtmektedir. Bu farklılıklar kamu hizmetlerinin görülmesinde sorunlara yol açmaktadır. Örneğin; il sağlık müdürlüğü hem personel hem de araç gereç açısından farklı eksikliklere sahip iken defterdarlık hem personel hem de araç-gereç açısından daha iyi durumdadır. Bu durum, her bakanlığın il ve ilçedeki birimlerinde aynıdır. Bazı bakanlıklardaki personel ve araç-gereç eksikliği nedeniyle kamu hizmetlerinin sunumunda sorunlar çıkmaktadır. Bu durum halkı devletten soğutmakta ve umutsuzluğa sürüklemektedir.
- Türkiye’de il ve ilçe sayısında aşırı şekilde artış olduğu görülmektedir. Yazıcıoğlu, kesinlikle, gereksiz ve popülist politikalar ile il ve ilçe sayısının artırılmasına karşıdır. Yazıcıoğlu, katıldığı bir programda popülist politikalarla il ve ilçe yapılan yerlerle ilgili şu örneği vermektedir:⁵⁷⁵

⁵⁶⁷ Bu öneriler, hem Yazıcıoğlu’nun katıldığı programlardan hem de kendi yazdığı ve hakkında yazılan eserlerden derlenmiştir.

⁵⁶⁸ Recep Yazıcıoğlu, “Mahalli İdareler Reformu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 4, 1987, s. 53-55.

⁵⁶⁹ Recep Yazıcıoğlu, **Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi...** s. 197-209.

⁵⁷⁰ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...**,s. 8-12.

⁵⁷¹ Recep Yazıcıoğlu, “İl ve İlçe Enflasyonu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 53, 1995, s. 29-30.

⁵⁷² Recep Yazıcıoğlu, **Polis Devleti...**,s. 539-540.

⁵⁷³ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...**, s. 165.

⁵⁷⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Bu Sistem Değişmeli**, Birey Yayıncılık, 5. bs., İstanbul, 2000, s. 88.

⁵⁷⁵ Recep Yazıcıoğlu, **TRT 2 Kamuda Kariyer Adlı Program...**

Adana Bahçe'de kaymakamdım. Tayinim çıkacaktı. Beni Ağrı'nın Hamur ilçesine verdiler. Problemi var, potansiyeli yok. Fakat orada çok ilginç bir kaymakamlık yaşadım. Hamur, nasıl ilçe olmuş anlatayım. Celal Bayar oraya bir vesile ile gitmiş. Bu nedenle Hamurlular deve kesmiş. Bu durum Bayar'ın hoşuna gitmiş ve orayı ilçe yapmışlar. 2 tane bakkal, 2 kahvehane başka bir şey yok. Bir gün babam geldi. Dedi ki: "*Burada ne yapıyorsunuz?*" Yani yapılacak bir şey yok. Kocaman bir hükümet binası var. Başka bir şey yok.

- İl değilken il olan yerleşim birimleri, hayal ettikleri isteklere ulaşamamışlardır. Aksine bu iller, çözülmesi güç yeni pek çok sorunla karşılaşmıştır.
- Alan yönetimi ile şehir yönetimi birbirinden tamamen farklı kavramlardır. Bu kavramlar birbirleri ile karıştırılmaktadır. İl ve ilçe alan yönetimidir. Bu nedenle alan yönetiminde önemli olan optimum ölçek sınırının belirlenmesidir. Bu oldubittiye getirilecek bir durum değildir.
- İller Bankası yeniden yapılandırılmalıdır.
- Bir yer il ya da ilçe yapılırken o yerin coğrafi, ekonomik, ticari, idari, kültürel ve ulaşım açısından mevcut yapısı göz önüne alınmalıdır.
- İllerin aşırı şekilde artması zamanla "Bölge Valiliği Sisteminin" ortaya çıkmasına hatta eyalet sisteminin kurulmasına yol açabilir. Bu durumun tek nedeni aşırı bölünmüş idari birimlerdir.
- Türkiye'de il ve ilçe sayısı azaltılmalıdır. 100 köy esasına göre de 400 ilçe yeterlidir. Taşrada hükümetin tek temsilcisi olan vali ve kaymakamlar başbakanlığa bağlanmalıdır. İçişleri Bakanlığı ise sadece asayiş ve güvenlikten sorumlu bakanlığa dönüşmelidir.
- Yazıcıoğlu, küçük yaşlardan itibaren hiyerarşik bir düzende eğitim görmüş ve çalışmış kişilerin vali olarak atanmasının merkeziyetçi ve ceberut devlet anlayışını geliştireceğini savunmaktadır. Bu nedenle valilik mesleğine asker ya da emniyet kökenli kişilerin atanmaması gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, valilik kurumuna sadece mülki idare kökenlilerin değil

avukatların, doktorların, profesyonel yöneticilerin, büyükelçilerin de atanması gerektiğini savunmaktadır.⁵⁷⁶

- Valilerin seçimle iş başına gelmesi yanlış bir uygulamadır. Bu görüşü dile getirenler, mevcut belediye başkanlarının durumunu (1999 yılı) analiz ederek seçimli valiliğin faydasız olduğunu anlayabilirler.
- İl idaresinde “Torba Bütçe” sistemine geçilmelidir. Merkezi bütçe anlayışı aşırı şekilde israfa neden olmaktadır. Torba bütçe ile il düzeyinde bürokratik engellere takılmadan hangi alanda acil hizmet ihtiyacı varsa o alana hizmet götürülecek, bütçe bu yönde harcanacaktır. Bütçedeki kaynağın nereye harcanacağı ilgili kurumlarca kararlaştırılacaktır. Yazıcıoğlu, özellikle Erzincan’da görev yaparken hükümet konakları, belediye sarayları vb. örnekler ile kamu kaynaklarının nasıl israf edildiğini sıklıkla vurgulamıştır. Yazıcıoğlu, bu israfların önüne ‘Torba Bütçe’ ile geçilebileceğini savunmaktadır.
- Valiler, İçişleri Bakanlığı’na değil Başbakanlığa bağlı olmalıdır. Valilerin İçişleri Bakanlığı’nın önerisi üzerine müşterek kararname ile atanmaları⁵⁷⁷, valileri, İçişleri Bakanlığının şube müdürü durumuna düşürmektedir. Bu durum, her ne kadar valinin ilde bütün bakanlıklara karşı ayrı ayrı sorumlu olacağı ilkesini akla getirirse de durum, fiilî olarak bu şekilde işlememektedir. Vali, İçişleri Bakanı ile daha sert bir hiyerarşik ilişkiye girmektedir. Bu nedenle valiler siyasi baskıdan kendilerini kurtaramamaktadır.
- Vali atamalarında daha rasyonel ve kayırmacılıktan uzak kalınması için “1. sınıf mülki idare amirliği” müessesesi getirilebilir.⁵⁷⁸
- Valilere gerekli hizmet konularında sözleşmeli uzman istihdam etme ve ücretlerini belirleme yetkisi verilmelidir.

⁵⁷⁶ 10.07. 2018 tarihli cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile bu düzenleme hayat geçirilmiştir. Bu konu çalışmanın tarihsel arka planında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

⁵⁷⁷ Valilerin atanmasında müşterek kararname uygulaması son bulmuştur. Valiler Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçişle birlikte Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile atanmaktadır. Bu düzenlemeler çalışmanın tarihsel arka planı kısmında detaylı bir şekilde incelenmiştir.

⁵⁷⁸ Yazıcıoğlu’nun bu önerisi 01.07.2006 tarihinde kabul edilen 5540 sayılı “Dâhiliye Memurları Kanunu, İl İdaresi Kanunu, İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile gerçekleştirilmiştir.

- Yetki genişliği işlevsel olarak geliştirilmelidir. Bakanlıklar taşradaki bütün görevlerini valilere devretmelidir.
- Vali ve kaymakamlar, il ve ilçede hem hükümetin hem de bakanlıkların tek yetkilileri olmalıdır.
- Mülki idare amirleri, özellikle valiler birer liderdir. Gerektiğinde risk almalı, düzenin dışına çıkmalı ve inisiyatif kullanmalıdırlar.
- Yazıcıoğlu, eserlerinde kaymakamlık kurumunun öneminden bahsetmektedir. Yazıcıoğlu: *“Ben ne yaptımsa kaymakamlar aracılığı ile yaptım.”*⁵⁷⁹ demektedir. Yazıcıoğlu, kaymakamlar arasından vali seçilirken önemli bir noktaya işaret etmektedir. Yazıcıoğlu, kaymakamlar arasından valinin şu şekilde seçilmesini önermektedir:

Bir kaymakamın vali olabilmesi için kaymakamlık yaptığı 3 yere gidip bakmak lazım, sormak lazım. Oradaki sade vatandaş; kaymakamın adını hatırlamıyorsa sil onu bir kalemde. Ama tamam ismini hatırlayıp kaymakamın icraatlarını anlatıyorsa o kaymakamın hanesine bir artı koy. Bu dediğimi üç ilçede test et. Eğer bu şekilde vali seçilirse bakın görün, o zaman nasıl valiler çıkıyor... Eğer Valiyi bu şekilde seçmezseniz kulislerle, yaranmalarla, akrabalarla bilmem nelerle bir protokol valisi ya da 23 Nisan valisi seçersiniz. Ondan da zaten ne köy olur ne kasaba...⁵⁸⁰

Recep Yazıcıoğlu, merkezi yönetimin yapılandırılması konusunda yetki göçerimine ayrı önem vermektedir. Yazıcıoğlu, yapılacak pratik düzenlemeler ile kamu hizmetlerinin daha etkin şekilde verilebileceğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu öncelikle merkezi yönetimin yetkilerinin büyük kısmının valililere devredilmesi gerektiğini savunmaktadır. En ufak bir konu için bile merkeze danışmadan karar alınamadığını belirten Yazıcıoğlu, merkezin yetkilerini önemli ölçüde devretmesi gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu ayrıca il ve ilçelerin kurulmasında optimum hizmet ölçeğine riayet edilmesi gerektiğini, popülist politikalarla il ve ilçe kurulmaması gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, il ve ilçe olmak için gerekli

⁵⁷⁹ Birey Yayıncılık, **Recep Yazıcıoğlu: Neden Sıradışı Bir Valiyim? Söyleşiler ve Yorumlar**, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2000, s. 154.

⁵⁸⁰ Birey Yayıncılık, **A.e.**, s. 155.

donanımına sahip olmayan yerlerin [popülist politikalarla] il ve ilçe olduktan sonra bu kararları nedeni ile pişman olduklarını örneklerle açıklamaktadır.

4.2.3.2. Yerel Yönetim

Recep Yazıcıoğlu özellikle yerel yönetimler üzerine hem tespitlerde bulunmuş hem de çeşitli öneriler ileri sürmüştür. Yazıcıoğlu'nun yerel yönetimler hakkında yaptığı tespitler ve getirdiği öneriler şunlardır:^{581_582_583_584_585}

- Yerel yönetimler mali açıdan güçlendirilmelidir. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda yerel idarelerin mali kaynakları ile ilgili şu fikirleri belirtmektedir:⁵⁸⁶

Kaymakam bütçeden mahrumdur. Özel idare bütçesi de zayıftır. Köylerde de durum değişmemiştir. 1924 tarihli Kanun devam etmektedir. 20 liralık bir salma uygulaması vardır. Bu nedenle pek çok muhtar elinde çanta, çantanın içinde arzuhal, başkenttedir. Şimdi köyde halledilemeyen işin, ilçede halledilmesi gerekir. İlçede zaten kaynak yok. İlçeyi aşıyor, geliyor ile. İlin bütçesi de 4-5 milyar civarında zaten yetmiyor. Bu sefer ili de aşıyor başkente geliyor muhtar. Neden geliyor? Çünkü derdine derman bulamıyor. Sonuç olarak kamu hizmetleri yapılamıyor.

- “İl özel idareleri öldü.” ya da “İl özel idareleri işlevsiz, kesinlikle kapatılmalı.” gibi söylemlerde bulunan bilim insanları ve bürokratların Tokat örneğini incelemeleri ve bu görüşlerini tekrardan gözden geçirmeleri gerekmektedir. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda il özel idareleri ve il genel meclisi ile ilgili şu fikirleri aktarmaktadır:⁵⁸⁷

Bizde yerel yönetim olarak il özel idareleri pek fazla bilinmez. Bizde mahalli idare denilince ilk akla belediye gelir. İl genel meclisi bilinmez. Fakat

⁵⁸¹ Recep Yazıcıoğlu, “Mahalli İdareler Reformu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 1989, s. 20-27.

⁵⁸² Recep Yazıcıoğlu, “Sempozyum Açılış Konuşması”, **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu Kitabı**, Tokat, DPT Yayını, 1987, s. 1-8.

⁵⁸³ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...** s. 165.

⁵⁸⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Bu Sistem Değişmeli...** s. 66-67; 92-93; 165-167.

⁵⁸⁵ Birey Yayıncılık, **Recep Yazıcıoğlu: Neden Sıradışı Bir Valiyim?...** s. 29-47.

⁵⁸⁶ Recep Yazıcıoğlu, **1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...**

⁵⁸⁷ Recep Yazıcıoğlu, **1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...**

mahalli idareler seçimlerinde oy atarız. Bu il genel meclisi nedir? Ne iş yapar? Bu konuda fikir sahibi olan vardır ama halkımızın çoğu bu konuda bilgisiz. İl özel idaresi, il mülki hudutlarını kapsayan bir idaredir. Yani ildeki kırsal alanları ve şehirleri kapsar. Bizim sistemimiz ilçe mülki hudutlarını içeren bir yerel idare öngörmemiştir. Aslında ilçe optimum bir ölçektir... Özel idareye gerek var mı, yok mu? Aslında bunu tartışmak gerekir. Tabii il mülki hudutlarını kapsayan bir yerel idareye gerek var mı, yok mu? Bunu da tartışmamız gerekli.

- Köy hizmetleri merkeze bağlı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce yapılmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde bir yerel yönetim biriminin böyle merkeze bağlı bir şekilde çalıştığı görülmemektedir. İhale ile camiler yapılmaktadır. Camisi olmayan köye minare yapımı için merkezden ihaleler yapılmaktadır.
- Köy meclisi - ilçe meclisi - belediye meclisi ve il meclisi gibi kademeler oluşturulup halkın yönetime aktif katılımı sağlanmalıdır. Merkezi yönetim makro işler hariç bütün görevlerini yerele, yerel meclislere devretmelidir. Yazıcıoğlu bir programda konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde açıklamaktadır⁵⁸⁸:

Devlet makro planlama, ulusal politika, milli savunma, ulaştırma, haberleşme, adalet hizmetleri yani ulusal projelerle ilgilenecek. Hizmetleri politikalarının tayin ve tespiti, standartların belirlenmesi gibi. Ülkenin bütününe ilgilendiren konular. İcraat ve hizmetlerin görülmesindeki bütün meseleler yerelde, yerel meclislerde, yerel halkın katılımı ile olacaktır. Yerel program, yerel bütçe ve yerel vergi şeklinde çözülecektir. Bu hem demokrasinin hem de aklın, mantığın ve çağın gerekleridir.

- İlçe yerel idaresi kurulmalıdır. İlçe idaresi canlandırılmalıdır.
- Hem yerel yönetimler hem de genel olarak kamu yönetimi için yapılacak geniş çaplı bir reformu engelleyen üç temel aktör vardır. Bu aktörler: Merkezdeki politikacılar; asker-sivil bürokrat ve halktan kopuk seçkin aydınlardır. Merkezdeki politikacılar, şahsi güçlerini kaybetmemek ve halkın kendilerine bağlı kalmalarını istemeleri sonucu hem yerelleşmeye hem de

⁵⁸⁸ Recep Yazıcıoğlu, 1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...

yetki devrine karşı çıkmaktadırlar. Örneğin, 1987 yılında il özel idarelerinin reformize edilmesi ile ilgili bir kanun tasarısı sırf bazı yetkileri merkezdeki politikacılardan alıp yerel birimlere verdiği için meclisten geçememiştir. Yine katma değer vergisinden pay alınarak il özel idaresine kaynak yaratılması fikri, merkezdeki maliye bakanlığı bürokrasisi tarafından engellenmiştir. Askeri bürokrasinin, darbelerinde etkisi ile kendisini ülkenin bekçisi ve savunucusu olarak algılaması da bir başka engeldir. Asker bürokratların genel olarak emir komuta zincirinden çıkması ve yeniliğe kapalı olmaları da bir diğer sorundur. Son olarak halktan tamamen kopmuş, halka tepeden bakan, halkın sorunlarını bilmeyen fakat onlar adına fikir ve kararlar üretebilen aydınlar reformların önündeki bir diğer engeli oluşturmaktadırlar. Yazıcıoğlu merkezi bürokrasinin yerelleşmeye karşı tavrını katıldığı bir programda şu şekilde anlatmaktadır⁵⁸⁹:

Merkezdeki bürokratlar şunu söylüyorlar: Tamam, haklısınız, yerel yönetimler güçlendirilmeli, halk yönetime katılmalı. Fakat sonra diyorlar ki: Bunu hayata geçirebilmek için daha halk gerekli olgunluğa erişmedi. Bu çok yanlış ve üzücü bir tespit. Peki, bu halk ne zaman olgunlaşacak? Zaten demokrasi yaşanarak gelişen bir olgudur. Öyle hemen gelişmez. İnsanlarımız bunu yaşayarak, geliştirerek olgunlaştıracaktır. Birde merkezdeki bürokratlar yetki kaybetmekten korkuyorlar. Bu nedenle pek çok mazeret üretiliyor. Bir de devamlı “üniter devlet ne olacak?” sorusu soruluyor. Bunun cevabı açıktır. Bu katılımcı modeller insanımızı dışlamayan, insanımızı sistemin içine alan modellerdir. Milleti devlet haline getiren bir modeldir bu. Bu modeller, bütünlüğü sağlayacak mekanizmadır. Yani denemeden, fırsat verilmeden görülemez. Şimdi şunu da belirtmek gerekli, karar organını halk seçmesi lazım peki icra organı? İcra organının her zaman seçimle gelmesi olmayabilir. Yani atama ile de olur. Bunun pek çok örneği farklı ülkelerde mevcut. Vali ve kaymakamın hükümetçe atanması, yerel meclislerin halk tarafından seçilmesi. Bu karma model belki birliği ve bütünlüğü sağlayabilir.

- Vali, kaymakam ve belediye başkanları birer profesyonel yönetici olmalıdır. Çağın gereklerine uygun, yabancı dil bilen, idare ettiği alanda farklı gelir kaynakları yaratabilen yöneticiler olmalıdır.

⁵⁸⁹ Recep Yazıcıoğlu, **1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...**

- Merkezi yönetim ile yerel yönetim arasındaki ilişkiler katı vesayet ilişkisi değil, karşılıklı iş birliği ilişkisine dönmelidir. Merkez ve yerel arasındaki vesayet ilişkisi devam etmeli fakat bu ilişki daha çok “hukuka uygunluk” derecesinde olmalıdır. Mahalli nitelikli kamu hizmetlerinde “yerindelik ve uygunluk” denetimi kesinlikle yerel halkta olmalıdır.
- İstanbul’a özel bir idare biçimi kurulmalıdır. Yazıcıoğlu’nun İstanbul için önerdiği model şu şekildedir:

İstanbul belediye hududu ile mülki hududun çakışması ve olağanüstü nüfus potansiyeli nedeni ile İstanbul ve çevresine has özel bir yönetim biçimi düşünülmeli, bugünkü çift başlı yönetime son verilmelidir. İstanbul ilinde kaymakamlıklar kaldırılmalı, il ve ilçelere bağlı birimler ve halen merkeze bağlı bölge kuruluşlarının tamamı, yeni oluşturulacak il yerel yönetimine ve belediyelere devredilmelidir. İstanbul’da belediye meclislerinden ayrı ve onların üzerinde 100 kişilik bir il parlamentosu, Bakanlar Kurulu’nca atanan yürütmenin başı bir vali bulunmalıdır. Vali tarafından önerilen, meclis tarafından atanan Kabine yürütmeden sorumlu olmalıdır. İl parlamentosunun yetkileri sorumluluğu ile paralel olmalıdır.”⁵⁹⁰

- Yerel yönetimler “hizmet yapan değil, hizmet alan” servis ve bürolara dönüştürülmelidir. Yerel yönetimlerde kayırmacılık ve rüşvetin önüne geçmek için halk denetimi yaygınlaştırılmalıdır. Bu sistemde kamu görevlileri halka karşı sorumlu olup sözleşmeli olarak istihdam edilmelidir.
- Belediye başkanları her ne kadar seçimle iş başına gelseler de “seçilmiş derebeyi” olmadan öteye gidememişlerdir. Rantı yüksek olan yerlerde mafya, haraç ve rüşvet artmış, belediye başkanları da bu duruma ya ses çıkarmamış ya da nemalanmıştır. Seçimle iş başına gelme her ne kadar demokrasinin bir gereği olsa da bu durum “seçilmiş diktatörlüğe” dönüşmemelidir. Yazıcıoğlu, belediye başkanları ile ilgili özellikle yurt dışı örneklerde görüldüğü gibi etkin ve vasıflı niteliklere sahip işi bilen yöneticilerin atanma yolu ile gelmesinin daha iyi olacağını belirtmektedir.
- Belediye başkanı seçilirken halk tarafından seçilmemeli. Ya belediye meclisi tarafından ya da atama yoluyla yetkin ve profesyonel bir başkan atanmalıdır.

⁵⁹⁰ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...**,s.41.

- Türkiye’de kamu hizmetlerinin görülmesinde “belediyelerin ağırlıklı olacağı” bir yönetim modeli oluşturulmasının iyi olacağı yönünde iddialar mevcuttur. Fakat burada gözden kaçırılan nokta il ve ilçe alan yönetimidir, belediye ise şehir yönetimidir. Bu nedenle hizmet ölçeği iyi belirlenmelidir.
- Yazıcıoğlu, valilik yaptığı dönemde faaliyette bulunan “Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü” nün kaldırılmasını ve bu kurumun il özel idaresine devredilmesi gerektiğini belirtmiştir.
- Yazıcıoğlu, özellikle farklı ülke örnekleri incelenerek Türkiye’deki yerel yönetimlerin baştan revize edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Örneğin: Yazıcıoğlu, Ruşen Keleş hocanın “Japonya’da Yerel Yönetimler” adlı makalesinden alıntılar yaparak bazı noktalara dikkat çekmiştir. Yazıcıoğlu, Japonya’da vatandaşların özellikle yerel yönetimlere aktif olarak katıldığını belirtmektedir. Vatandaşlar belediye meclislerinin kararlarına; değiştirme, itiraz etme ve kaldırılma gibi taleplerle etki edebilmektedir. Ayrıca meclisin feshi ve üyelerin görevden alınması da vatandaşların girişimi ile sağlanabilmektedir.
- İller Bankası yeniden yapılandırılarak yerel yönetimlere olan kaynak aktarımı artırılmalıdır.
- Köy kanunu eskimiş ve güncel gelişmelere olanak sağlamamaktadır. Pek çok eksiği bulunmaktadır. Bu nedenle yeni bir köy kanunu yapılmalıdır. Köyün organları yeniden düzenlenmelidir. Köy meclisi ve köy yönetim kurulu gibi organlar köy idaresinde kurulmalıdır.
- Yerel yönetimlerin görevleri belirlenirken elden geldiğince esnek davranılmalıdır. Bu kurumların uzmanlık gerektiren alanlarda sözleşmeli personel çalıştırmalarına imkân verilmelidir.
- Yerel yönetimlerin gelişmesi ile insan hakları ve demokrasinin gelişmesi doğru orantılıdır. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda bu konu ile ilgili şu görüşlerini ileri sürmektedir:⁵⁹¹

Öncelikle bu yerel idare konusunun demokrasi ve insan haklarının gelişmesi ilgili olduğunu vurgulamak istiyorum. Kişinin sistem içindeki yeri insan

⁵⁹¹ Recep Yazıcıoğlu, 1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...

hakları ile ilgilidir. Bugün mevcut sistemimiz 60 milyonu dışlıyorsa yalnız 5 yılda bir oy veren bir konumda ise yerel idareler sembolik bir konumda ise belediyeçiliği, özel idareyi ve köy idaresini tamamen taşradaki bir devlet kurumu gibi görüyorsa halk gerçek anlamda mahalli idareleri yaşamadıysa burada çok önemli bir problem vardır. Ülke yönetimi modelinin enine boyuna tartışılması gereklidir. Bakın, biz hep diyoruz ki: "Demokrasiyi tercih ettik." Peki demokrasiyi tercih ettiysen neden gereklerini yapmıyoruz? Bakın bir ülkede yerel birimler, yerel yönetimler yoksa orada demokrasi olmaz. Yerel topluluklar köyde, kentte, belediyede, ilçede eğer kendi hizmetlerinde söz sahibi olmuyorlarsa, yetkileri yoksa demokrasi o ülkede eksik ve topal kalır. Bakın yüzlerce yıl önce Anadolu beyliklerinde yerel meclisler, senatolar varmış. Sonradan geliyoruz Osmanlıya. Osmanlı sadece maliye, dış işleri askerlik konularında bir şeyler yapmış merkezi yönetim. Diğer hizmetler loncalar ve yerel birimlerce yapılmış.

- 1921 Anayasası yeniden incelenmeli ve bu dönemdeki birikimden yararlanılmalıdır. İl yönetiminde, il genel meclisi güçlendirilmelidir. Belediye meclislerine katılım teşvik edilmeli ve artırılmalıdır. Yazıcıoğlu, katıldığı bir programda bu konu ile ilgili şu görüşlerini ileri sürmektedir⁵⁹²:

Batı toplumları yerinden yönetiliyor. Böyle bir gelenekleri var. Doğu toplumları Türkiye dâhil merkezden yönetiliyor. Şimdi Avrupa Birliği diye bir şey var. Çok revaçta. AB'ye girmeye çalışıyoruz. Onlar yerinden yönetiliyor biz merkezden. Biz bu birliğe gireceksek onlarla paralel bazı şeyler yapacağız demektir. Bakın, 1921 Anayasası döneminde ilde il meclisleri kuruluyor, şuralar kuruluyor. Bucak meclisleri, belediye meclisleri var. Bu dönemde yani 1921 Anayasası hazırlanırken yönetim sistemi dizayn ediliyor. O tartışmalarda bir vekil diyor ki: *"Nasıl ki bir ev kendi kendini yönetirse, bir köy kendi içinde, kendi kendini yönetecektir. Fakat umumi meseleler merkezin işidir."* Yani bir il, ilçe, bucak, köy bunlar kendi içinde kendi kendini yönetecektir. Bu vekil, bu uygulamanın hemen hayata geçirilmesini istiyor. Bakın biz ABD'ye gittik. Bize dediler ki bir belediye meclisi toplantısı var. Gidin tartışmaları izleyin. Konuda şu: Bir kültür merkezi yapılacaktı. Belediye kültür merkezini yapmaya karar verirse emlak vergisini %2 artırılabilecekti. Biz gittik bir baktık herkes orda. Yerel medya, gazetecileri, sivil toplum temsilcileri vs. Bu onlar için çok önemli bir

⁵⁹² Recep Yazıcıoğlu, **2000 Yılı TRT Kulis Programı...**

hadise. Çünkü hizmete karar verince üstüne yük binecek. Emlak vergisi artacak. Bu nedenle herkes orada. Bizde kültür merkezini bakanlık yapıyor. Zaten yapmaya kalsanız merkez eliyle bir kültür merkezi 10 yıla zor bitiyor.

- Belediye meclisi ve il genel meclisi üyelikleri için asgari eğitim şartı koyulmalıdır.

Recep Yazıcıoğlu'nun kendi eserleri ve söylemleri analiz edildiğinde yerel yönetimler konusunda farklı bir görüşe sahip olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Yazıcıoğlu'nun görüşleri, hakkında yazılan eserlerde daha farklı bir şekilde algılanıp yansıtıldığı anlaşılmaktadır. Yazıcıoğlu, öncelikle il özel idaresinin önemine dikkat çekmektedir. Yazıcıoğlu'nun tahayyül ettiği yerel yönetim modelinin temelinde il özel idareleri yer almaktadır. Yazıcıoğlu, belediye başkanlarının aşırı yetkilere sahip olmaları nedeniyle birer “derebeyi” statüsüne kavuştuklarını savunmaktadır. Yazıcıoğlu, belediye başkanlarının seçilmiş kişiler olmasına rağmen onlarla sıradan bir vatandaşın görüşmesinin çok zor olduğunu belirtmektedir. Yazıcıoğlu, belediye başkanlarının ya atama yoluyla ya da belediye meclisince seçilerek göreve gelmeleri gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, yerel yönetimlerin mali ve personel açısından güçlendirilmelerini savunmaktadır. Fakat Yazıcıoğlu'nun esas vurguladığı nokta, il özel idaresinin karar organı olan il genel meclisinin geliştirilerek ilin yönetiminde tek söz sahibi olan bir yapıya dönüştürülmesidir. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda yerel katılım ve il genel meclisi ile ilgili fikirlerini şu şekilde belirtmiştir:⁵⁹³

Yaşadığımız şehirler, diyelim ki Aydın. Örneğin, eğitim ya da sağlık konusu olsun. Vatandaş yani Aydınlılar hiçbir konuda söz sahibi değil. Yetki sahibi de değil. Ayrıca vatandaşlar bu kamu hizmetini sunanları denetleyememektedir. Aslında mahallinde bir yerel meclis var. İl genel meclisi. Bu meclisler yerel katılım ve yerel demokrasi için önemli kurumlar. Aslında çoğumuzun da bu konuda gerekli bilgisi yok. Bir de belediye meclisleri var. Fakat ilçede, bir ilçe meclisi yok. Yani bu kurumlar hep sembolik kalmış. Şimdi normal olarak, mantıken insanlar kendilerine hizmet sunanları neden denetlemesin? Bu hizmetin önceliğini, kalitesini, sağlıklı olup olmadığını, neden denetleyip karar vermeyelim. Bu işin mantık yönü. Bir de demokrasi yönü var. İnsanlar kendileri ile ilgili konularda karar alma

⁵⁹³ Recep Yazıcıoğlu, **1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...**

durumunda olmaları gerekir. Zaten demokrasi yerel halkın kendi meselelerinde söz ve yetki sahibi olmasını belirtmektedir. Halk yönetime katılacak ve söz sahibi olacak.

Recep Yazıcıoğlu halkın mahalli idareler konusunda gerekli bilgiye sahip olmadığını savunmaktadır. Yazıcıoğlu, halkın bu konuda bilgisiz olmasının yerel demokrasinin gelişmesindeki en büyük engel olduğunu savunmaktadır. Yazıcıoğlu halkın yerel yönetimler hakkındaki bilgi seviyesini katıldığı bir programda şu şekilde açıklamaktadır⁵⁹⁴:

Biz mahalli idareler denilince hep belediyeyi temel aldık. Zaten halk da mahalli idare denilince belediyeyi bilir. Mesela köyü bilmez. Köyde bir mahalli idaredir. Zaten köy idaresi ortadan kalktı gibi. Biz mahalli idarenin en alt katmanında bulunan köyü hukuken değil, ama fiilen yok ettik. Belediye bir şehir yönetimidir. Bir de alan yönetimi vardır. Bunun adı il özel idaresidir. İl özel idaresi bir alan yönetimidir. Fakat özel idare denilince pek bir şey anlaşılmıyor. Aslında bu konular birer 'sistem' tartışmasıdır. Bu şu açıdan önemlidir: Ülkemizde insanların kafasında oturmuş bir yönetim yapısı, fikri yoktur. Yani insanlarımız, yerinden yönetim mi iyi? Merkezden yönetim mi iyi? Bunun kararını veremiyorlar. Bunun nedeni merkezden yönetim nedir? Yerinden yönetim nedir? İl özel idaresi nedir? Yani bunlar bilinmeden, netleşmeden, ne konuşsak halka anlamsız gelecektir.

Yazıcıoğlu, başta köy kanunu olmak üzere yerel yönetimleri düzenleyen diğer yasalarda çağa uygun düzenlemeler yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, yerel yönetimlerin kamu hizmetlerinde etkin bir yapıya kavuşabilmesi için halkın yerel karar alma mekanizmalarında aktif rol aldığı, il genel meclisinin yerel demokrasinin kalbi olduğu, il idaresi ile ilgili yapılacak hizmetlerin il genel meclisine devredildiği bir sistemi öngörmektedir.

4.2.4. Merkeziyetçilik, Bürokrasi ve Siyaset

Recep Yazıcıoğlu gerek söylemlerinde gerekse eserlerinde kamu yönetimindeki sorunların temel kaynağının merkeziyetçi yönetim anlayışı olduğunu savunmaktadır. Merkeziyetçi yönetim anlayışı kamu personelinin kamu

⁵⁹⁴ Recep Yazıcıoğlu, 2000 Yılı TRT Kulis Programı...

hizmetlerinin sunumuna kadar pek çok alanı olumsuz yönde etkilemektedir. Yazıcıoğlu, özellikle kamu personelinin ilgisiz, kaba, sorumsuz ve negatif davranışlarının ardında yatan nedenin merkeziyetçi yönetim anlayışı olduğunu savunmaktadır. Yazıcıoğlu, merkeziyetçi yönetim anlayışının kamu kaynaklarının israfına yol açtığını yaşadığı örneklerle açıklamaktadır.

Yazıcıoğlu, merkeziyetçi yapının zamanla “bürokratik bir canavarı” ortaya çıkardığını savunmaktadır. Yazıcıoğlu, bu canavarı “Mamudizm” olarak tanımlamaktadır. Mamudizm kavramı, bizzat Recep Yazıcıoğlu tarafından ilk kez kullanılmış bir kavramdır. Yazıcıoğlu bu kavramı “Mamut” olarak bilinen ve eski çağlarda yaşayan devasa cüsseli bir hayvandan esinlenerek kullanmıştır. Bu kavram aşırı hantallaşmış devlet yapısını, kırtasiyeciliği, memurların ilgisizliğini kısacası kamu hizmetlerinin sunulmasında yaşanan çağdışı ve eskimiş bütün yönleri betimlemek için kullanılmıştır.⁵⁹⁵ Yazıcıoğlu, merkeziyetçi yapının örgütsel iskeletini oluşturan bürokrasinin zamanla “ideal” olmaktan çıkıp sorun yaratan bir yapıya dönüştüğünü savunmaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki Yazıcıoğlu’nun aklındaki bürokratik model Weber’in ideal bürokratik modeline benzemektedir. Yazıcıoğlu, bürokrasiyi, kamu hizmetlerinin görülmesinde etkin bir araç olması gerektiğini savunmaktadır. Fakat merkeziyetçi yapının yıllar içindeki negatif evrimi bürokratik mekanizmayı kamu hizmetlerini göremeyecek denli hantal bir yapıya kavuşturduğunu savunmaktadır. Yazıcıoğlu, katıldığı programlarda merkeziyetçi yapının neden olduğu sorunlarla ilgili şu açıklamaları yapmıştır:⁵⁹⁶⁻⁵⁹⁷⁻⁵⁹⁸

... Ülkenin gündemi sürekli genel konularla meşgul olmakta. Aslında herkesin içinde yaşadığımız idari sistemle ilgili sorunları var. Katı, koyu merkeziyetçi yapı mademki kaynak ve zaman israf ediyor. O zaman sistemin desantralize edilmesi lazım. Yani yetki ve kaynakların merkezi idare ile taşra yönetimi arasında bölüştürülmesi gerekir. Bu ilke olarak yıllardır programlara girer. Çözüm olarak teşhis olarak tespit olarak girer. Fakat bir türlü yaşama geçemez. Peki, neden yaşama geçemiyor? Bunu araştırmak lazım.

⁵⁹⁵ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...** s. 1-5.

⁵⁹⁶ Recep Yazıcıoğlu, **1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...**

⁵⁹⁷ Recep Yazıcıoğlu **1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...**

⁵⁹⁸ Recep Yazıcıoğlu, **2000 Yılı TRT Kulis Programı...**

... “Mamudizm” hastalığı dediğim bir dev ortaya çıktı. Bu dev her şeyi yutuyor. Özellikle kaynakları yutmaktadır. Bu Mamudizmle verimlilik yok olmaktadır. Merkeziyetçi, uzaktan kumandacı anlayışla bu Mamudizm büyümektedir.

... Merkeziyetçi anlayış/merkez, Türkiye’de tüm yetkileri almıştır. Yetkileri kendinde biriktirmiştir. Bu nedenle her türlü sorunun vs. kaynağı merkez görülmektedir. Bunun engellenmesi için merkezin yetki devretmesi gerekmektedir. Fakat sadece yetki devri değil, kaynak devri de gereklidir. Eğer siz, yetki ve kaynak devri yaparsanız size çıkarılacak faturadan kurtulursunuz. Yetki ve mali kaynakların devri ne kadar yerele yapılırsa sorumlulukta o kadar yerelin olur. Doğu toplumlarında kral, padişah, iktidarı tek başına kullanınca “Kutsal Devlet”, “Patrimonyal Devlet”, “Kurtar Bizi Baba” anlayışı yönetim sistemine hâkim olmuştur. Halk reayadır. Ülke de hükümdarın malıdır. Bürokrasi de kralın lütfudur.

... Farz edin ki acil bir kamu hizmeti yapılacak. Mesela okul. Size, öncelikle mevzuatta uyulması durumunda hangi kademelerden geçildiğini aktarayım. Yatırım 1 Ocak’ta programa giriyor. Meclisten geçiyor. 2-3 ay bekliyoruz. Birim fiyatlar yayımlanıyor. Proje hazırlanıyor. Arsa bulunuyor, tapu bulunuyor. İhale dosyası hazırlanıyor. Bu dosya başkente gönderiliyor. Başkentten yetki isteniyor. Yetki alındıktan sonra bu sefer ihale ediliyor. İhale edildikten sonra tekrar başkente gönderiliyor. Tasdik ediliyor. Sonra tekrar Maliye Bakanlığı’na gidiyor. Oradan geliyor, Sayıştay’a gidiyor. Bu süreçte 8 ay geçiyor. İnşaat dönemi bitiyor. Sonra yer teslimi yapılıyor, yıl bitiyor. Programa giren iş ertesi yıla kalıyor.

Yazıcıoğlu’nun katıldığı programlardan yapılan alıntılarda da açıkça görüldüğü gibi merkeziyetçi yönetim anlayışı kamu hizmetlerinin her alanına hâkim olmuştur. Örneğin basit bir bina yapımında bile sadece mevzuata dayalı işlemlerin yapılması bir yıl sürmektedir.

Yazıcıoğlu merkeziyetçi yapının neden olduğu en önemli sorunların başında kamu kaynaklarının israf edilmesini örnek göstermektedir. Yazıcıoğlu bir makalesinde merkeziyetçi yapının neden olduğu kamu kaynağı israflarını şu şekilde sıralamıştır:⁵⁹⁹

⁵⁹⁹ Recep Yazıcıoğlu, “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Yeni Türkiye Dergisi** (Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı), Cilt: 1, Sayı: 4, Ankara, 1995, s. 45-46.

- 1985 yılında Tokat'ın hiçbir ilçesinde lise binası yokken merkezi planlama hatası sonucun Yalinyazı adlı köye tamamen ihtiyaç dışı 21 derslikli okul yapımı.
- Erzincan'da 1992 yılı itibari ile merkezi planlama ile yapılmaya çalışılan ve o dönemki değeri 50 milyar (TL'de 6 sıfır atılmadan önceki değer) olan kültür merkezinin 10 yıldır yapılamamıştır. Hâlbuki bu yapı yerine daha elverişli ve tiyatro salonu da olabilecek bir yapının, 5 milyar liraya yapılabilmektedir.
- Erzincan'da yapılan 19.000 metrekarelik belediye sarayı, yine aynı büyüklükteki emniyet ve vilâyet sarayı.
- Erzincan'da et kombinasi olmasına rağmen yapılan mezbahane.
- Sadece 25 memurun çalıştığı bir ilçeye 90 odalı hükümet konağı yapım işi
- Erzincan'a 15 km uzaklıktaki Üzümlü ilçesinin 15.000 metrekarelik hükümet konağı yapım işi.
- Tercan ilçesinde ihtiyaçları gören bir hükümet konağı olmasına rağmen yeni bir hükümet konağının yapılması. Yapılan bu konağın yarısı âtil durumda kalmıştır.
- 2000 nüfuslu Tercan ilçesine 2000 metrekarelik halk eğitim binasının yapılması.
- Yeterli doktor olmamasına hatta bazılarında hiç doktor bulunmamasına rağmen yapılan Çayırılı, Otlukbeli ve Üzümlü devlet hastaneleri.

Yazıcıoğlu, kamu hizmetlerindeki ihtiyaçların ve sorunların, hizmete en yakın birimlerce tespit edilmediği sürece bu israfların giderek artacağını savunmaktadır. Yine Yazıcıoğlu katıldığı programlarda kamu kaynaklarının nasıl israf edildiğini bizzat yaşadığı şu örneklerle açıklamaktadır:

Türkiye'de ekonominin dar boğaza girmesindeki ve kamu açıklarına neden olan en önemli etmenin kamu binaları olduğunu düşünüyorum. Erzincan'daki Kültür Sarayı 10 yıldır devam ediyor. 16 tane dış kapısı var. Yine Erzincan, Otlukbeli ilçesinde hükümet binası yapılmıştır. Oradaki devlet memurlarının sayısı 24-25 civarındadır. Ama 99 odalı bir hükümet binası yapılmıştır. Demek ki bir memurumuza 4 oda düşecektir. Aslında Otlukbeli ilçesinin nüfusunun tamamı o binaya sığabilir. Çok ufak ilçelerde hastaneler yapılmıştır. Sağlık ocağından ayrı olarak. Bugün Çayırılı ilçesinde hastane, Otlukbeli'nde hastane, Kemaliye ve

İliç'te hastane. Burada hastane var iyi de içinde uzman doktor yok. Bulmak da mümkün değil. Bu hastaneler sağlık ocağı gibi çalışmaktadır. Bir de "Tip" proje dediğimiz mahalli ihtiyaçları gözönüne almadan hatta iklim farklarını gözönüne almadan binalar yapılıyor. Bugün Ağrı, Hamur'da yapılan hükümet binası ile Aydın Söke'deki hükümet binasının projesi aynı. Peki, bu aksaklık nereden kaynaklanmaktadır? Bir kere bizim devlet anlayışımızda bir sıkıntı vardır. Devletin büyüklüğü yapılan binaların büyüklüğü ile ölçülmez. Devletin büyüklüğü yaptığı hizmetin kalitesinden anlaşılır. Maalesef bizde görkemli bina sanki devletin gücünü ortaya koyuyormuş gibi bir kanaat oluşmuştur.⁶⁰⁰

...Bakın merkeziyetçi bütçe olunca herkes "ne koparırsam kâr" mantığı ile yaklaşıyor. Bizim Erzincan'daki kültür merkezi 12.000 m² Fakat içinde personel yok. Fakir fukara fonundan iki kişi görevlendirdik. Yani 500 milyar harcadık, kültür merkezi yaptık. İçinde bir teknisyen bir de odacı var. Başka yok.⁶⁰¹

Yazıcıoğlu, eserlerinde ve söylemlerinde merkeziyetçilik, bürokrasi (memurlar) ve siyaset ile ilgili şu tespitleri aktarmaktadır:^{602_603_604_605_606}

- Aşırı merkeziyetçi yapı, şişkin bir bürokrasiye neden olmuştur. Bu durum kamu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesini engelleyerek bürokrasi hastalığının çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle kırtasiyecilik ve bürokrasi hastalığı ile mücadele için acil bir eylem planı hazırlanmalıdır. Yazıcıoğlu, katıldığı programlarda bürokrasi hastalığını ve özelliklerini şu şekilde tanımlamaktadır:^{607_608}

...Bürokrasi hastalığı bürokratlara, devlet memuruna musallat olan bir hastalıktır. Nedir efendim bu? İşi yapmaktan zevk almak yerine, işi süratle çözmekten haz almak yerine, engel çıkartmaktan, işleri yokuşa sürmekten, problem çıkartmaktan, iş yapmamaktan zevk alma hastalığı. Yani bir insan iş görüyor, süratli görüyor, süratini artırdıkça insanları mutlu ediyor. İnsanları

⁶⁰⁰ Recep Yazıcıoğlu, **1994 Türkiye Ekonomisinin Dar Boğazları...**

⁶⁰¹ Recep Yazıcıoğlu, **06.02.1998 tarihinde Kanal 7'deki Mayın Tarlası programı...**

⁶⁰² Recep Yazıcıoğlu, "Mahalli İdareler Reformu", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 4, 1987, s. 53-55.

⁶⁰³ Recep Yazıcıoğlu, **Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi: Mahalli İdareler Reformu...**, s.197-209.

⁶⁰⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi...** s. 5-10;22-23.

⁶⁰⁵ Recep Yazıcıoğlu, **Türkiye'nin Bin Yıllık Hastalığı...**, s. 3641-3646.

⁶⁰⁶ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...**, s. 165.

⁶⁰⁷ Recep Yazıcıoğlu, **1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programı...**

⁶⁰⁸ Recep Yazıcıoğlu, **TRT 2 Kamuda Kariyer Adlı Program...**

mutlu ettikçe kendisi mutlu oluyor. İşi aksatıyor, yapmıyor, engel çıkartıyor, evrak arıyor, kanunun aramadığını da arıyor. Bu nedenle işler yokuşa sürülüyor. Bu memur, bu durumdan tatmin oluyor, haz alıyor. İşte buna, bu hastalığa "Bürokrasi Hastalığı" deniyor.

...Bu hastalıklar derece derecedir. Bazı memurlarda çok bazılarında az görülür. Bu Osmanlı Dönemi'ndeki "İbrikçi Başı" hikâyesine çok benzer. Osmanlı Dönemi'nde tuvalete giden vatandaşlara tuvaletçi: "Sağdan üçüncü ibriği al, ya da ikinciye al." diye emirler veriyormuş. Bir gün birisi düşünmüş. Ne alaka? Bunu tuvaletçiye sormuş. Sonuçta ibrik ibriktir. Tuvaletçi de: "Burada bütün gün pislik kokusu çekiyoruz bırak da azıcık lafımız geçsin" demiş. Yani kamuda 3Y prensibi vardır: "Yok-Yavaş-Yarın." Özel sektörde bunu bulamazsınız. Özel sektör acımaz, koyar kapıya. Kamuda hem çalışanların hem de yöneticilerin yüzleri pek gülmez. Fakat özel sektörde iseniz güler yüzlü olmanız gerekmektedir. Ben kamuda güler yüzlü olunması için çok çaba sarf ettim. Bu biraz da komplekslerden ve aşağılık duygusundan kaynaklanır. Maalesef millet olarak yetişme tarzımızda sorun var. Aile yapımız, yetişme tarzımız, eğitim sistemimiz. Bu yapıların hepsi emir komuta üzerine kuruludur. Bir kere dayak her yerde var. Okul, aile, askerlik... İşte bu psikolojide insanlar kendilerini tatmin etmek için: *"Tamam, sıra bana geldi. Şimdi ezme sırası bende."* diyerek kendi egolarını tatmin etmeye çalışırlar. İşte memurlarda bu var. Yani "ibrikçi başı" olur. Gereksiz yere gereksiz işler yapar, insanlara hükmetmeye çalışır. Bu bir hastalıktır. Bu hastalık eğitim ile tedavi edilir. Ben görev yaptığım yerlerde bütün personeli toplayıp menfi olayları örnek vererek, devleti de tarif ederek bir şeyler yapmaya çalıştım. Devleti, otoriter, ceberut, katı vs. gibi sıfatlarla tanımlamadım personele. Devletin bir hizmet aracı olduğunu bizlerin de esas görevinin vatandaşa en iyi hizmetin verilmesini sağlamak olduğunu açıkladım, anlattım. Bir de kamuda herkes merkeze sorumludur. Özel sektörde ise hizmet verdiğiniz yere. Bu çok önemli. Türkiye'de hizmet verilen yere karşı sorumlu olmak için mahalli idarelere karşı sorumlu olmak gerekir. Bu nedenle mahalli idare reformu şart. Mahallindeki kişilere, vatandaşlara karşı sorumlu olmak için mahalli yönetimler geliştirilmelidir.

- Türkiye'de merkeziyetçi sistem nedeniyle adeta birileri her gün Türkiye'yi Ankara'ya taşıyor sonra tekrar geri getiriyor. En gereksiz konudan en gerekli konuya kadar her şey mutlaka Ankara'ya iletiliyor. Bu durumun derhal düzeltilmesi gerekmektedir.

- Merkeziyetçilik Türkiye'ye zarar vermektedir. Merkezdeki bürokratlar denetlenememektedir. İhalelerin sonuçlarına bürokratlar karar vermektedir. Bu nedenle ihaleler sadece belli müteahhitler verilmektedir. Ülke kaynakları israf edilmektedir. Örneğin: Tokat'ta 270 milyon lira (dönemin parası ile) merkezden yapılan ihale ile 27 köye içme suyu götürülmüştür. Fakat, Tokat'ta il özel idaresi vasıtasıyla 100 milyon liralık boru alarak köylü devlet işbirliği çerçevesinde 60 köye içme suyu götürülmüştür. Sonuç ortadadır. 270 milyona 27 köy, 100 milyona 60 köy. Yine aynı şekilde merkezi ihale ile bir köye yapılacak kanalizasyon parası ile 40 köye kanalizasyon yapılmıştır. Bu nedenle mahalli hizmetler yerinde görülmelidir.
- Yapılacak olan hiçbir kamu hizmeti için birden fazla sorumlu olmamalıdır. İdari yapılanmalarda iş analizi yapılmalıdır. Herkesin görevi açık ve net şekilde belirtilmelidir. Kurum ve basamak bürokrasisini en aza indirecek bir yetkilendirilme yapılmalıdır.
- Kamu yönetiminin en önemli sorunu, ülkenin seçilmişler tarafından değil, atanmış bürokratlar tarafından yönetilmesidir. Seçilmiş-atanmış kavgasında olan hep vatandaşa olmuştur. Bürokratlar ellerindeki gücü bırakmamak için her türlü eylemi gerçekleştirmektedirler. Bu durum merkezde bir “Bürokratik Oligarşiyi” doğurmuştur.
- Yazıcıoğlu, merkeziyetçi planlama anlayışının sebep olduğu sorunlarla ve kamu personelinin maaşlarında yaşanan adaletsizliklerle ilgili bir örnek vermektedir. Yazıcıoğlu, 1992 yılı itibari kamu işçisi statüsünde bir kişinin normal bir müdürden daha fazla maaş aldığını belirtmiştir. Bu durum kamu personelinin motivasyonunu düşürmektedir.
- Liyakatten ve “Şerefül mekân bil mekin⁶⁰⁹” ilkesinden uzaklaşma.
- Seçkinci, statükocu bürokratların reform karşıtı tavırları.
- Yazıcıoğlu, Turgut Özal'ın “Benim memurum işini bilir.” ve 1998 adli yılı açılışında Yargıtay Başkanı Mehmet Uygun'un “Hâkimler, vicdanı ile cüzdanı arasında sıkışmıştır.” sözünü hatırlatarak 17. yüzyılın sonunda Osmanlı

⁶⁰⁹ Bu kavram, kişilerin makamlardan şeref almayacağını ancak, yaptıkları işlerle makamlara şeref vereceklerini belirtmek için kullanılan bir kavramdır.

Devleti'nde yaşanan sorunların (rüşvet ve kayırmacılık gibi) zamansal farklılaşma hariç 1998 yılı itibariyle de uygulandığını belirtmiştir.

- Yazıcıoğlu, kamu personel sistemine “liyakat, ehliyet, kıdem ve başarı” kriterlerinin hâkim olması gerektiğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu, aksi halde sistemin çürüme ve yozlaşmadan öteye gidemeyeceğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda liyakat ile ilgili yaşadığı bir olayı şu şekilde aktarmaktadır⁶¹⁰:

...Şimdi kamuda kariyerin en büyük sorunu ehliyet, liyakat, merdivenleri tek tek çıkma vs. Bu dediklerim maalesef çok objektif kurallarla sağlanmıyor. Maalesef kamuda paraşütle gelinir, paraşütle gidilir. Yani tepen atanır, kişiler yine tepeden alınır. Özellikle valilik çok siyasi bir meslek. Bu meslekteki değişimi anlarım. Siyasi bir yanı olduğu için. Fakat bunun dışındaki kamu mesleklerinde objektif bazı kurallara göre dönüşüm yapmak şarttır. Örneğin; ilde beraber çalıştığımız müdürler, genelde liyakat vb. kriterlerle değil, subjektif kriterlerle atanır. Bakın, bu olay, özellikle 1950'den sonra çoğaldı, şimdi ise en üst noktada. Ehliyeti, liyakati ve verimli bir yapıyı sağlamak için yeniden yapılanma şarttır. Türkiye'de en ufak bir memur bile nerdeyse siyasi tercihlerin konusu olmaya başlamıştır. Son olarak memur atanmada merkezi bir sistem getirildi. Bu nispeten önemli bir adım. Çünkü hiç olmazsa liyakat az da olsa sağlanacak. Tabi bunun olumsuz yanları da var. Çok düşük bir maaşla insanlar başka illere gidecekler.

...Türkiye'de meşhur bir söz var. Bir kâğıda yazılır: "Hamili kart yakınımıdır." Bu çok önemli. Bu zihniyeti değiştirmeliyiz. Şimdi bakın size yaşadığım bir olayı anlatayım. Erzincan valisiyim. Personel alınacak. O dönemdeki iktidar partisi, il yönetimi ve yönetim kurulu geldiler. Bana şunu dediler: *"Efenim bir imtihan yapılacaktır. Personel alımı için. Acaba bu imtihanda bizim için bazı kontenjanlar olur mu?"* Bir de öyle utana sıkıla söylüyorlar, çekiniyorlar. Bende dedim ki: *"Daha önce böyle mi oluyordu?"* Dediler ki: *"Evet, böyle oluyordu."* Ben de: *"Peki bu yapılan yanlış mıydı?"* Hep beraber : *"Evet."* dediler. Ben de dedim ki: *"O zaman size yanlış yaptırmayacağım."* Bakın bu iş olursa siyasi açıdan torpilli birkaç kişi çıkar elde edecek. Onlarca kişi mağdur olacak. Ben buna izin vermedim. Dedigime karşı bir şey de diyemediler. Zaten bizde kontenjan montenjan olmaz. Ben bu olayda, son gün, son saatte imtihan komisyonunu belirledim. Daha önce

⁶¹⁰ Recep Yazıcıoğlu, **TRT 2 Kamuda Kariyer Adli Program...**

belirleseydik bu sefer komisyondakilerin başı belaya girecekti. Sınava iki saat kala kapandı komisyon. Hazırladı soruları. Böylece sorunu çözdük. Şimdi kamuya insanlar girmek istiyor. Peki neden? En önemli neden, katı iş güvencesi. Yani kamuda bir personel işini yapmazsa çoğu zaman az bir ceza ile kurtulur. Fakat özel sektörde bu yoktur.

- Çalışan memur ile çalışmayan memur ayırt edilmelidir. Çalışan memur her zaman ödüllendirilmeli, onure edilmelidir. Yazıcıoğlu, çalışan memurların motive edilmesinin önemini katıldığı bir programda şu şekilde açıklamaktadır⁶¹¹:

... Merkeziyetçi bürokratik yapıdaki memurlarda bir de tükenmişlik hastalığı vardır. Bu hastalık şöyledir: Yeni mezunsunuzdur. Hayalleriniz vardır. Enerjiksiniyorsunuz. Heveslisiniyorsunuz. Görev aşkı ile yanar tutuşursunuz. Sonra bir kamu kurumuna gidersiniz. Bakarsınız 20 kişi var. 18 kişi oturuyor, 2 kişi çalışıyor. Çalışan 2 kişi ile de diğer 18 kişi dalga geçiyor. Sonra bakarsınız müdürler yukarıdan paraşütle geliyor. Ödül yok. Liyakat yok. Denetim yok. Şimdi bakın bir örnek anlatayım. Ben, Çorum Alaca kaymakamıyım. PTT'de bir memure var. O zaman manyetolu telefonlar var. Bu memure telefonun başına geçtiği zaman telefon etmek zevk olurdu. Her zaman: Merhaba efendim, günaydın efendim, teşekkür ederim efendim. Hep böyle. Çok başarılı, pozitif bir kişi. Adı: Naime hiç unutmam. Hatta kendisinin bir kaza sonucu bir bacağı yoktu. Süper bir memurdu. Günde bir milyon kere "İyi günler efendim." diyen bir insan. Hatta Naime'ye bir ödül verdik. Şimdi bakın insanlar bir idealle, heyecanla kamuya giriyor. Fakat sonradan bu çalışma azimleri, motivasyonları bitiyor. Peki, bu nasıl aşılr? Bu sorunlar nasıl giderilir? Cevabı kolay: Ortamı düzenleyerek motivasyon sağlayarak ehliyeti-liyakati öne alarak. Personel mutlaka gezilmeli, onlar tanınmalıdır. Mesela bizim, Erzincan Kemah'ta bir odacımız vardı. Adam işine tapardı. Adam, cumartesi-pazar şampuanla yıkardı hükümet binasını. Öyle bir adam. Bu arkadaş emekli olacak. Dedik ki bu adama bir tören yapalım. Bir plaket verelim. Müdürleri falan toplayıp Erzincan'da Kemah'a gittik. Bu odacı her kaymakamdan takdirname alan birisi. Adı Yaşar. Odacı Yaşar. Bu olay mahalli medyaya da yansıdı. Yaşar çok onure oldu. Yaşar görevini iyi yaptığı için onure edildi. Yaşar hiyerarşide en sondaki memur. Bizde hep en baştakine ödül-plaket verilir. Alttakiler unutulur. Selçuk Yalçındağ'ın önemli bir tespiti var. Bu tespit şöyle: "Politikacı-bürokrat kavga eder. Sonuçta

⁶¹¹ Recep Yazıcıoğlu, **TRT 2 Kamuda Kariyer Adlı Program...**

bürokrat makamını kaybeder. Bürokratla politikacı koalisyon kurar. Yani iş birliği yapar. Sonuç: Bürokrat partizanlık suçlamasıyla karşı karşıya kalır. İtibarını kaybeder. Bürokrat bakıyor ki kavga ettik koltuk gitti, uzlaştık itibar gitti. En iyisi görme, karışma, bulaşma. İdare-i Maslahat et.” Şimdi bir polis memurunu düşünün. 30 yıl çalışıyor. Fakat kariyer yapması çok zor ya da mümkün değil. Her başarılı polise komiserlik ya da emniyet müdürlüğü yolu açılsa. Başarılı polisler teşvik edilse. Bu çok az yapılıyor. On binde bir oluyor. Hâlbuki bunu bir sistem haline getirsek. İyiyi ödüllendirsek. İşler yoluna girecek. Şimdi diyen olabilir. Bu sistem bizde var. Var ama eksik ve çalışmıyor.

- Yazıcıoğlu, memurlar ile politikacıların karşılıklı çıkar ve kayırma ilişkileri çerçevesinde oluşturdukları bürokratik yapının kamu hizmetlerinin sunulmasında sorundan başka bir şey çıkarmadığını savunmaktadır. Yazıcıoğlu KAMOY adlı bir araştırma şirketinin 3635 kişi ile yapmış olduğu çalışmada idari yapı ve kamu hizmetlerinin görülmesi sürecinde şu noktaların halkı canından bezdirdiğine dikkat çekmiştir:

- Bugün git, yarın gel,
- Rüşvet, kayırmacılık (torpil),
- Gereksiz formalite ve evrak çokluğu,
- Memurların umursamazlığı,
- Memurların vatandaşlara kötü muamelesi,
- Baştan savmacılık,
- Personelin her açıdan (bilgi, eğimi gibi.) eksikliği,
- Kamu personelinin denetimsizliği,
- Teknolojik altyapıdaki eksiklik,
- Politik kaygılarla yapılan tayinler,
- Hukuk sisteminde yaşanan adaletsizlikler ve hâkimlerin bağımsızlığı sorunu,
- İdari işlemlerin hukuksuzluğu,
- Adam sendecilik,
- Asli memurluk görevleri hariç farklı görevler yapma,
- Memurların siyasilere arkalarına alıp iş yapmaması.

- Memurlar ilk işe girdiklerinde coşkulu ve görev yapma istenci ile hareket ederken zaman ile bu duygular körelmektedir. Kendini geliştirmeyen mevcut uygulamalar ile sınırlı kalan memurlar zamanla apatik (duyarsız ve işten tamamen kopmuş) bir ruh haline bürünmektedirler. Yazıcıoğlu, burada bir örnek vermektedir. Ehliyet

verme sürecinde görevli bir memur, şartlarda belirtilen “ilkokul mezunu olma” durumunu öyle kayıtsız bir şekilde algılamıştır ki ilkokul üstü bir öğrenimden (ortaokul, lise ya da üniversite gibi) mezun olanlara ehliyet vermemiştir. Bu trajikomik olay memurların işlerine olan yabancılaşma sürecini anlatan iyi bir örnektir.

- Ülkenin batısında kalan illerde çeşitli suçlar nedeniyle (rüşvet, yolsuzluk, görevi kötüye kullanma vb.) ceza almış memurları ceza olarak Güney Doğu ve Doğu Anadolu bölgesine gönderme geleneği kaldırılmalı. Aksine bu bölgelere daha kabiliyetli ve yetenekli kamu görevlileri gönderilmelidir.

Sonuç olarak Yazıcıoğlu’nu meslek hayatı boyunca en çok düşündüren konu merkeziyetçi yönetim anlayışıdır. Yazıcıoğlu’na göre merkeziyetçi anlayış kamu personelinin bürokrasiye kadar devletin her kademesini olumsuz yönde etkileyerek kamu hizmetlerinin sunulması sürecinde sorunların çıkmasına neden olmaktadır.

4.2.5. Güvenlik ve Afet Yönetimi Üzerine

Recep Yazıcıoğlu, Erzincan valisi olduktan kısa süre sonra büyük bir deprem felaketi yaşamıştır. Yazıcıoğlu, Erzincan valisi olarak deprem sürecinde hem fiziksel hem de psikolojik olarak çeşitli sorunlar yaşamıştır. Yazıcıoğlu, Erzincan Depremi sonrasında yaşadığı durumu katıldığı bir programda şu şekilde açıklamıştır⁶¹²:

Sayın Demirel Başbakan, belediye balkonunda, aşağıda depremin şokunda olan heyecanlı bir kalabalık var. Bu kalabalık toplum psikolojisi gereği bir kişinin bağırması ile harekete geçecek nitelikte bir topluluk. Birkaç kişi vali istifa diye bağırınca o birkaç kişi kendiliğinden bir koroya dönüşmüş ve kalabalık artmış. İnsanlar bağırıyor, "vali istifa" diye. Bende başbakana dedim ki: *"Madem istifa etmemi istiyorlar bende edeyim."* Sayın Demirel dedi ki: *"Bize günde kaç kez 'istifa' diye bağırıyorlar. Biz ediyor muyuz? Sen işine bak."* dedi. Bir başka olayda ise yine halk toplanmış 60-70 kişi. Gene bağırıyorlar: "Vali istifa!" diye. Bende indim aşağıya. Çıktım vilâyetin merdivenlerine. Dedim: "Ne istiyorsunuz?" Dediler ki: *"Çadır."* Dedim: *"Bende istiyorum çadır. Benim çocuk da sizinle aynı durumda. Ben istifa etsem gökten çadır mı yağacak? Ben talep ettim çadır."* Bu sefer de başladılar. *"Hükümet istifa!"* demeye. Ben dedim: *"Hükümet de çalışıyor."* O zaman dediler: *"Mebuslar istifa!"* Yani bunlar çok

⁶¹² Recep Yazıcıoğlu, 20.04.2001 tarihli Ceviz Kabuğu Programı...

doğal şeyler. Ben bu süreçte yani 1992 Erzincan Depremi'nde, durumu çocukların gözünden okuyordum. Çocuklar bana nefretle baktığında anlıyordum. Çünkü evlerinde hakkımda kötü konuştukları anlaşıyordu. Depremde ilk 1 ay önemlidir. İlk bir ayı atlatırsanız işler kolaylaşır. Her deprem yöneticisini yemiştir. Zaten çocuklar barometre gibidir. Yüzlerinden anlarsın. 1 ay sonra çocuklar gülmeye başladılar. O zaman anladım işler yoluna giriyor. Bakın çadır işi benim işim değil! Nasıl değil anlatayım: 60 bin çadır talebi var. Bizde olan ve gelen toplam 2000 çadır. Ben çadırı hemen orada üretemiyorum. Büyük bir organizasyon işi bu. Bakın insanlar depremin birinci günü hemen çadır talep ediyor. Moraller bozuk. Haklılar.

Yazıcıoğlu, deprem sonrasında mülki amirlerin sabırlı ve kararlı olması gerektiğini belirtmiştir. Yazıcıoğlu, deprem sonrasında günlerce sadece 3-4 saatlik uyku ile çalışmıştır. Bu konuda kendisi ile Erzincan'da vali yardımcısı olarak çalışan Turan Atlamaz⁶¹³, o dönemki çalışma durumlarını şu şekilde anlatmaktadır:

Erzincan Depremi döneminde, halktan gelen kişilerle ve uzmanlarla sabahın dördüne beşine kadar çalıştık. Erzincan'ı masaya yatırdık. Çoğumuz masada uyurdu. Hatta bir gün Yazıcıoğlu vali ile kafa kafaya verip uyuyakalmışız.

Yazıcıoğlu, deprem sürecinde edindiği tecrübeleri, çeşitli makalelerde yayımlamıştır. Yazıcıoğlu, doğal afetler ve sonrasında neler yapması gerektiği, hangi sorunlarla karşılaşılabilceği üzerine önemli tespitler yapmıştır. Bu tespitler 1992 yılında yapılmasına rağmen pek çoğu hayata geçirilmiştir. (özellikle 1999 Marmara depreminden sonra) Yazıcıoğlu'nun eserlerinde ve söylemlerinde doğal afetlerle ilgili öne sürdüğü görüş ve fikirler şunlardır:⁶¹⁴⁻⁶¹⁵

- Kaymakamlar ve valiler doğal afetler konusunda gerekli bilgiye sahip olmalıdır. Bunun için gerekli eğitim programları verilmelidir. Ayrıca kaymakamlar ve valiler görev yapacakları il ve ilçelerin jeolojik yapısını ve konut yapı güvenliğini denetlemelidir. Yazıcıoğlu, Tokat valisi iken kendisi ile vali yardımcısı olarak çalışan Özgür Aydın Özmen, Yazıcıoğlu'nun doğal

⁶¹³ Turan Atlamaz ile yapılan mülakat metninden alınmıştır.

⁶¹⁴ Recep Yazıcıoğlu, "13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Çıkan Sonuçlar", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 51 s. 25-26.

⁶¹⁵ Recep Yazıcıoğlu, **Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma...** (Yeni Türkiye Dergisi) s. 47-48.

afetler karşısında yapı güvenliği ile ilgili hassasiyetini yaşadığı şu örneklerle açıklamaktadır:

Bir gün adliye lojmanlarının inşaatına gittik. Bu lojmanlar il özel idaresi vasıtası ile yapılıyordu. Yazıcıoğlu valimiz bir müteahhit gibi birebir bu yapılarla ilgileniyordu. Hatta bu konuda bir kooperatif kuruldu. Başında da ben vardım. 3500 üyesi vardı. Bir gün bir inşaatı beraber denetlemeye gittik. Baktım, inşaatta temel çok derin kazılıyor ve kullanılan demirler hem fazla hem de kalın. Ben şaşırdım ve bu durumu vali beye sordum. Vali bey bana: *"Tokat deprem bölgesi. Tokat'tan fay hattı geçiyor. Bu nedenle yapıları sağlam yapmalıyız. Bu nedenle normal yapılardan daha fazla malzeme harcıyoruz. "* dedi. Bu beni çok etkiledi. İleri görüşlü bir kişi idi. İşini dört dörtlük yapardı.

- Amerika ve Japonya gibi depremle beraber yaşamayı öğrenmiş ülkelerden teknik destek alınmalıdır.
- Deprem bölgesindeki güvenlik güçlerini tek bir otorite yönetmelidir.
- Deprem sonrası halkın büyük çoğunluğu travma yaşamaktadır. Bu nedenle deprem bölgesine, hızlı şekilde ulaşabilecek uzman psikolog bir ekip kurulmalıdır. Ayrıca afet kanunu yeniden düzenlenmelidir. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda bu konularla ilgili fikirlerini şu şekilde aktarmaktadır:⁶¹⁶

Büyük bir felaket yaşandı. 1939 depreminden sonra bir şehrin komple etkilendiğini görüyoruz. Enkaz haline gelen binaları ile beraber etkilenen tüm bürokrasi olayı çözme noktasında kaldı. Bizdeki afetler kanunu aslında bir ilin bir bölgesinde afet olacak ve oraya yardım edilecek şekilde tasarlanmış. Bütüncül bir afet yönetimi yoktur. Yasaların temel yapılış felsefesi budur. Yani kanun zaten oldukça yetersiz. Bakın Erzincan'da şu oldu: Olayı çözmesi gereken bürokratik kurumlar ve mekanizmalar depremden bire bir etkilendi. İnsanların psikolojisi bozuldu. Şok yaşadılar. Memurundan üst düzey bürokratına kadar herkes şok yaşadı.

- Erzincan Depremi'nde yaşanan en önemli sorunlardan birisi dinamit ile enkaz kaldırma uzmanının bulunmamasıdır. Bu konuda uzman yetiştirilmelidir.

⁶¹⁶ Recep Yazıcıoğlu, 1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...

- Sağlık Bakanlığı ve Kızılay işbirliği ile kullanışlı ve pratik seyyar hastaneler kurulmalıdır. Bu seyyar hastaneler her daim hazır durumda olmalıdır. Herhangi bir afet olayında kısa sürede kurulabilmelidir.
- Belediyelerin bina denetim ve ruhsatlanmasında tamamen kurallara uygun davranması gerekmektedir. Erzincan Depremi'nde belediyenin ruhsat almaması gereken sağlıksız yapılara ruhsat vermesi nedeni ile yıkımın olumsuz etkisi artmıştır.
- Her ilde mutlaka riskli konut planlaması yapılmalıdır. Bu planlamada ildeki bütün binaların depreme dayanıklı olup olmadığı belirlenmelidir.
- Deprem sonrası iyileştirme süreci il özel idaresi vasıtası ve mülki idare amirleri koordinasyonu ile tek elden yapılmalıdır. Aksi takdirde karmaşa ortaya çıkmakta sorunlar çözülememektedir. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda bu konu ile ilgili şu tespitleri aktarmaktadır:⁶¹⁷

...Bakın deprem sonrası yapılan 3 trilyonluk yardımın kullanılmasında il özel idaresi ve valilik yok. Bakanlığa bağlı bir birim ilde kurulacak. Depremden zarar gören yapıların onarım ihalesi ve takibi bu birimce yapılacak... Dünya bankası bazı şeyler şart koşuyor. Diyor ki: "tek otorite bu işleri takip etsin, yapsın." Ama hangi otorite söylemiyor. Bakın 1 yıl biz politikayı Erzincan'dan uzak tutmalıyız. Çünkü Erzincan olayı politikadan çok üstte bir olaydır. Ben bugün sayın başbakana da ilettim. Herkes gelip görmelidir. Bakın, 60.000 aile çadır talep etti. Bir ay içinde 20.000 çadır verdik. Standartlara uygun... Siz 20.000 çadırı bir ay içerisinde verirsiniz, bu çadırları da parça parça verirsiniz sorun çıkar. Tek yetkili olmalıdır. O da il özel idaresi ve vali.

- Konutlar ve iş yerleri için mecburi konut sigorta sistemine geçilmelidir.
- Depremi beklemekten riskli konutlar ve resmi binalar takviye edilmelidir.
- Sivil savunma yeniden organize edilmelidir. Özellikle personel, araç-gereç ve teçhizat açısından eksik kalmamalıdır.
- İlgili bakanlıklar afetler için hazırlıklı hale getirilmelidir.

⁶¹⁷ Recep Yazıcıoğlu, 1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programı...

- Kızılay'ın çadır stokları iki milyonun altında olmamalıdır. Çadırlar riskli bölgelere yakın stoklanmalıdır.
- İl Kurtarma ve Yardım Komitesi yalnız bürokratlardan ibaret olmamalıdır.

Recep Yazıcıoğlu, Erzincan valiliği döneminde terör sorununa yönelik çeşitli gözlemler yapmıştır. Yazıcıoğlu, yapmış olduğu gözlemleri hem katıldığı programlarda hem de eserlerinde aktarmıştır. Yazıcıoğlu öncelikle terör sorununun sadece silahla çözülebilecek bir sorun olmadığına dikkat çekmektedir. Bu sorunun sosyolojik, ekonomik ve kültürel boyutlarının olduğunu savunmaktadır. Yazıcıoğlu terör olgusuna çok boyutlu bakılmadığı sürece bu sorunun çözülemeyeceğini savunmaktadır. Yazıcıoğlu katıldığı bir programda terör sorunu ile ilgili şu tespitleri yapmaktadır:⁶¹⁸

... Bu terör sorunu çok boyutlu, karmaşık bir olay. Bu nedenle çözüm de çok yönlü olmalı. Ekonomik, yönetsel, kültürel pek çok farklı yönü var. Benim en çok dile getirdiğim: Yerelleşme, sistemin yeniden yapılandırılması ve halkın yönetime katılması. Ben bunları ne zaman söylesem hemen: *"Efendim doğudaki problem ne olacak?"* sorusu ile karşı karşıya gelirim. Bunlardan ne zaman bahsetsem hemen insanların aklına, "Eyalet Sistemi" gelmektedir. Hâlbuki alakası yok. Benim söylediğim ilde, köyde, kentte, beldede yani yönetimin her kademesinde halkın yönetime katılmasıdır. Yani bugünkü belediye, köy ve il özel idaresi yapısının geliştirilmesidir. Özellikle yerel meclislerin geliştirilmesi ile yerel sorunların yerelde çözülmesidir. Peki, bu neyi sağlar? Bir kere bu eyalet sistemi değil. Bu anlattığım "yerel idare modelidir." Bu sistemde, sistemin dışında olan halkı sistemin içine alıyorsunuz. Halk kendi sorunlarının sahibi haline geliyor. Şu anda doğuda ve batıda her yerde, her şey devlete fatura ediliyor. Yani bütün eksiklikler: Sağlık, eğitim, altyapı vd. Bir de doğunun ayrı bir sorunu var: Aşırı nüfus artışı. Buna paralel olarak ekonomik kaynaklardaki azlık, yetersiz beslenme, yetersiz eğitim vd. İşte bunların hepsi terörü desteklemektedir.

... Bizim toplumumuzda eşkıyalar da sevilir. Eskiden bir eşkıya varmış: Koçero. Halk bu eşkıyanın yakalanmasını istememiş. Çünkü sistemle kavgalı olan insanlar sisteme başkaldırmak için bir şeyler yapan ve başarı elde eden insanları severler. Hatta kahramanlaştırırlar. Halk sisteme başkaldıran kişilerin nezdinde

⁶¹⁸ Vedat Yenerer, **Recep Yazıcıoğlu ile Röportaj 1...**

kendilerinde bir moral, bir motivasyon bulur. Bu psikolojik bir şeydir. Bu psikolojik durumu kırmak için halkı sisteme dâhil etmek gerekmektedir. Bakın Doktor Sekban vardır. Kürt hareketinde önemli bir kişi. Bu kişi eserinde şunu söylüyor: *"Kürtlerde Türkler gibi Turani'dir. Böyle bağımsızlık vs. Böyle bir şey olamaz. Fakat, Kürtçe bir okul açılrsa örneğin ilkokul. Bu çocuk ortaokulda, lisede ve üniversitede nasıl okuyacak?"* Günümüzde herkes çocuğuna İngilizce öğretmekle meşgul. Devlet neslinde Kürtçe eğitim veren okul açılmaz. Fakat özel bir okul açılabilir. Bunun bir yasağı yok. Fakat kaç kişi gider? Sorun burada. Yani bu Kürtçe eğitim ki bu çağda artık engellemek mümkün değil. Yani bu okullar açılınca sorunlar bıçak gibi kesilip çözülecek mi? Tabii ki hayır.

... Bakın devlet doğuya çok iyi binalar yaptı. Okullar, hastaneler vs. Fakat bir şey yapamadı. O da iyi personel gönderemedi. Öğretmen yok, doktor yok, hemşire yok, ebe yok, veteriner yok! Vatandaş bunları istiyor, fakat yok! Bakın, Türkiye'nin batısında da personel var, tesis yok. Doğuda bina, tesis var; personel yok. Böyle garip bir durum. Batı ülkelerinde halk her şeyin faturasını devlete çıkarmıyor. Halk kendisi, elini taşın altına koyuyor. Şöyle dünyaya bir bakın! Otoriter devletler, merkeziyetçi devletler mi güçlüdür? Demokratik devletler mi? Bu dediğime bakıldığında demokratik, halka sorumluluk veren devletlerin daha güçlü olduğu açıkça görülecektir. Ülkenin yeniden yapılanması her açıdan önemlidir. Devletine, yönetimine yabancılaşan insanlar, devamlı şikâyet eder. Halkı tatmin etmek zordur. Doğunun şartları da zaten malum, çok zor. Bu şartlarda insanların aklının çelinmesi kolaydır. İşte bu insanlar eşkıya olur.

...Şimdi en önemli çözüm yolu ekonomiden geçmektedir. Bakın doğudaki teşvik sistemi işlememiştir. Teşvik sistemi değişmelidir. Ben doğuda vergi dairelerini kaldıralım diyorum. Hatta stopaj dâhil almayalım. Memurların maaşı iki kat artar. Erzincan'da bütün memurlar OHAL istiyor. İhtiyaçtan değil, özlük hakları, maaş vs. nedeni ile. OHAL sisteminde bir OHAL ekonomisi oluşmuş, bundan nemalanan çok. Bakın doğunun kalkınamamasının sebebi halktır. Devlet değil. Doğudaki müteşebbis ruhlu kişiler hep batıya göç etmiştir. Bakın, biz Erzincan'daki temel sorunları çözdük. Çözemediğimiz tek konu 'istihdam'. Biz özel idare yoluyla bir fabrika açtık. Fakat 200 tane irili ufaklı işyeri açılması gerekmektedir. Organize sanayi bölgesi kurduk. En temel amaç bu. Bakın 700.000 Erzincanlı İstanbul'da, 300.000'i Erzincan'da. Bu göç nasıl duracak? Biz öncelikle bölge üzerine detaylı bir stratejik plan hazırlamalıyız. 10 yıllık, 15 yıllık. Bu plan hem il bazında hem de bölge bazında olmalı. Stratejik kalkınma planları çok önemli. Biz Erzincan'da bu planı hazırladık. Erzincan'ın 15 yıllık kalkınma planı. Merkeziyetçi yapı bu illeri yeterince desteklemediği için bugün

bu sorunlarla karşı karşıyayız. Bu PKK'ye benzer yapılar sadece Türkiye'de değil dünyanın farklı yerlerinde de var. Acaba onlar bu işi nasıl çözmüşler? Ne yapmışlar? Bakmak lazım.

Yukarıda Yazıcıoğlu'nun katıldığı programda söyledikleri terör sorununa bakışını özetler niteliktedir. Bu görüşlerine ek olarak Yazıcıoğlu'nun eserlerinde güvenlik (terör) sorunu ile ilgili öne sürdüğü görüş ve fikirler şunlardır:⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²²

- Yazıcıoğlu, merkeziyetçi anlayışın terör sorununun ortaya çıkmasındaki rolüne dikkat çekmektedir. Yazıcıoğlu, merkeziyetçi anlayış nedeniyle bir dönem “Kürtçe kaset yasağı” olduğunu fakat, bu yasağın kaldırılması ile hiç de korkulanın olmadığını belirtmektedir. Aksine yasak kalkınca Kürtçe kasete olan talep düşmüştür.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesine çeşitli suçlar nedeniyle sürülmüş personel değil nitelikli personel atanmalıdır.
- Devletle vatandaş barışık değil aksine çatışktır. Bu durumda terör dâhil pek çok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle devlet ile vatandaş arasındaki bağlar kuvvetlendirilmelidir. Özellikle devlet, bu görevi mülki idare amirleri vasıtasıyla gerçekleştirmelidir.
- Terörler mücadele çok boyutlu bir olgudur. Bu olgunun ekonomik, sosyal ve siyasal pek çok boyutu mevcuttur. Türkiye uzun yıllar askeri operasyonlarla sadece “teröristle” savaşmış, terörle savaşmamıştır. Terörle mücadele için geniş çaplı bilimsel çalışmalar yapılmalıdır. Ayrıca terörü besleyen unsurlar pasifize edilmelidir.
- Yazıcıoğlu, sıklıkla Türkiye'deki terör sorununun temelinde de merkeziyetçiliği ve yereli dışlayan anlayışın yattığını vurgulamıştır. Yazıcıoğlu, Erzincan valiliği döneminde terör sorunu ile ilgili önemli gözlemler yapmıştır. Yazıcıoğlu eserde şöyle bir örnek vermektedir: “1991 yılında Erzincan cezaevi PKK sorumlusuna şu soru yöneltilmiştir: ‘Siz

⁶¹⁹ Recep Yazıcıoğlu, **Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma...** (Yeni Türkiye Dergisi) s. 45-46.

⁶²⁰ Recep Yazıcıoğlu, **Türkiye Nereye Gidiyor? İdari ve Siyasi...** s. 254-264.

⁶²¹ Recep Yazıcıoğlu, “Türkiye Nereye Gidiyor?” **Yeni Türkiye**, Cilt:4, Sayı:41, [Ekonomik Kriz I Özel Sayısı], 2001, s. 378-382.

⁶²² Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...**, s. 164-169.

Kürdistan'ı kurabilerseniz, Ege ve İstanbul'daki Kürtler Güneydoğu'ya gelecek mi? ' PKK'li sorumlu şöyle bir cevap vermiştir: 'Neden gelsinler ki oradaki ekonomik avantajları neden bıraksınlar?' Bu sefer sorumluya şu soru sorulmuştur: 'O zaman Kürdistan'ı nasıl kuracaksınız?' PKK'li sorumlu: "Biz zaten Kürdistan'ı kurmak istemiyoruz! Devlet bizi (Kürtleri) hareketimizi tanısin istiyoruz."⁶²³ Yazıcıoğlu bu olayı örnek göstererek terörün çözümünde devletin askeri yöntemlerden daha farklı (yerel halkın dinlenerek) yöntemler izlemesi gerektiğini savunmaktadır.

- Yazıcıoğlu yerelleşmenin, yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin terör üzerine olan etkisini şu örnekle açıklamaktadır: Yazıcıoğlu Erzincan valiliği döneminde teslim olan bir PKK'li üst düzey yöneticiye: *"Ben yıllardır yerel meclisleri (il, ilçe, belde ve köy) savunuyorum. Halk bu meclisler yoluyla yönetime ortak olsun, sisteme dâhil olsun diyorum. Bu dediğim olursa PKK bundan nasıl etkilenir? PKK'li sorumlu şu cevabı verir: "Bu durumda zeminimiz kayar."⁶²⁴ Bu örnek, terör sorunun çözümünde göz ardı edilen bir yönü açıkça ortaya koyar niteliktedir. Yazıcıoğlu, demokratik yerel yönetim modeli ile terör sorununun giderilebileceğini, katıldığı bir programda şu şekilde açıklamaktadır:⁶²⁵*

Demokratik yerel yönetim modeli dediğimiz, merkezi küçültecek, merkezin kaynaklarını ve yetkilerini yerel meclislere devredecek, ilde il meclisine, ilçede ilçe meclislerine, köylerde köy meclislerine devretme hadisesidir. Halkın yönetime katılma hadisesidir. Yerel vergilerle bütçe sağlanacak. Yerelde yaşayan vatandaşlar sorumluluk sahibi olacak, bahanelerden kaçınılacaktır. Siz en iyi doktoru, en iyi öğretmeni sözleşme ile yerelde istihdam edebilirsiniz. Tüm personel sözleşmeli olacak. Yani devletin kapısından içeri girdi mi artık ölene kadar çıkılmayacak diye bir şey olmayacak. Yani çalışmayan, işini savsaklayan işten çıkacaktır. Çalışan baş üstünde tutulacaktır. Bakın bugün memur vatandaşı tersliyor, 'git işine' diyor. Şimdi bir kamu görevlisi bile böyle yapsa iş hemen devlete havale ediliyor. Hemen devlet suçlu oluyor. Sözleşmeli personelin olduğu personel

⁶²³ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...** s. 165.

⁶²⁴ Recep Yazıcıoğlu, **Popülist Politikaya, Sil Baştan...** s. 169.

⁶²⁵ Vedat Yenerer, **Recep Yazıcıoğlu ile Sistem Üzerine (Demokratik Yerel Yönetim Modeli) Röportaj...**

alımlarında yerel idarelerin sorumlu olduğu bir sistemde her şeyin faturası devlete çıkmaz. Biz, 1988’de Avrupa Yerel İdareler Antlaşması’nda: (Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı) *"Yurttaşların Kamu Hizmetlerine Katılma Hakkı"* bakın bir hak diyor. Yerel düzeyde, halka yakın yerel idareler eliyle ve yerinde. Biz bunu imza etmişiz. Bu bağlayıcı bir metindir. Fakat uygulaması yoktur. Bakın doğu sorununa ilişkin, Güneydoğu Anadolu Projesi olsun ya da başka projeler olsun pek çok girişim yapıldı. Fakat en önemli sorunlardan birisi yetişmiş insan ve personel sorunudur. Kendi insanı bile doğu da çalışmak istememektedir. Doğunun cazibesi artırılmalıdır. Her açıdan. Oraya kamu personeli sadece sürgün için gönderilmemelidir. Bakın ben Hakkari'ye gitmiştim. Zap suyuna girdik. Hakkari'nin o dönemki durumundan şimdiki durumuna geleceğine kimse inanmazdı. Bu durumdan masum halkta etkileniyor. İnsanlar perişan oluyor. Bakın bizim sistemi tartışmamız lazım. Biz sadece zihniyet tartışması yapıyoruz. Biz ayrıca liyakat sistemini de kaybettik. Hem doğuda hem batıda kamu görevlileri paraşütle hop bir anda geliveriyor. Sabah bakıyorsunuz birisi akşam bakıyorsunuz değişmiş. Bu da çok yanlış.

Sonuç olarak Recep Yazıcıoğlu Türkiye’de kronik hale gelmiş iki sorun üzerinde hem tespitler yapmış hem de çözüm önerileri getirmiştir. Yazıcıoğlu, hem doğal afetler hem de terör sorununa farklı açıdan bakmayı başarmış bir bürokrattır. Yazıcıoğlu yaşadığı deneyimler sonrasında hem terör sorununun hem de doğal afetler nedeniyle yaşanan sorunların temeline merkeziyetçi yönetim anlayışını koymuştur. Yazıcıoğlu, Erzincan Depremi sonrasında yaşanan toparlanma sürecinde yaşadıkları bütün sorunların merkeziyetçi anlayıştan kaynaklandığını savunmuştur. Yazıcıoğlu, deprem sonrasında acil ihtiyaç duyulan temel temizlik malzemelerinin alımı için merkeze danışılması gerektiğini belirtmiştir. Yazıcıoğlu, il idaresinde terör ve diğer sorunların çözümünü yerelleşmede [özellikle yerel meclislerin aktif şekilde çalıştırılmasında] görmektedir. Yazıcıoğlu, yerelleşme ile anlatmak istediği, sorunların yerinde hemen orada müdahale edip pratik bir şekilde çözülmesidir. Deprem yaşayan bir ilde yaşanan sorunları en iyi o ilde yaşayan kişiler ve o ilde çalışan kamu görevlileri bilmektedir. Merkezden, Erzincan’ı bilmeyen (hatta Erzincan’a daha önce hiç gelmemiş) kişilerin görevlendirilip sorunların çözümünün bu kişilerden beklenmesi sadece zaman kaybına neden olmaktadır.

4.2.6. Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri

Recep Yazıcıoğlu'nun bir mülki amir olarak sergilediği tutum ve davranışların anlaşılması için karakteristik özelliklerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak sahip olduğu karakteristik özellikler, Yazıcıoğlu hakkında yazılan eserlerde açıkça görülmektedir. Çalışma sürecinde Yazıcıoğlu hakkında yazılan eserler incelenirken iki önemli esere ulaşılmıştır. Bu eserlerden ilki Mehmet Emin Ulu tarafından 1987 yılında kaleme alınan “Hızır Paşa⁶²⁶” adlı iki perdelik tiyatro oyunudur. Bu oyun Yazıcıoğlu hakkında yazılan ilk eserdir.⁶²⁷ Diğer eser ise, Cemal İncesoyluer'in 1988 yılında yazdığı “Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum⁶²⁸” adlı kitaptır.⁶²⁹ Bu iki eserde de Yazıcıoğlu'nun karakteristik özellikleri ile ilgili bilgiler verilmektedir.

Mehmet Emin ULU'nun kaleme aldığı tiyatro oyunu, Yazıcıoğlu'nun, Tokat valiliği döneminde sergilediği karakteristik özellikler yalın bir dille anlatılmaktadır.⁶³⁰ Eserde, ütopya adlı bir yere (burası esasen Tokat'tır) yeni atanan Paşa (yani valinin) mevcut çarpık düzene karşı verdiği mücadele anlatılmaktadır. Eserde temel olarak dört konu üzerinden eleştiri yapılmaktadır. Bunlar sağlık sistemi, memurların keyfi davranışları, kahvehanelerde geçirilen boş vakit ve siyasi kayırmacılık. Ulu'nun eserinde Yazıcıoğlu şu şekilde tasvir edilmektedir:

⁶²⁶ Mehmet Emin Ulu, **Hızır Paşa**, 2 Perdelik Tiyatro Oyunu, Yayınlanmamış Eser, Tokat, 1987.

⁶²⁷ Bu tiyatro oyununa Yazıcıoğlu hakkında hazırlanan hiçbir çalışmada yer verilmemiştir. Bu tiyatro oyunu analiz edildikten sonra Yazıcıoğlu'nun Tokat valiliği döneminde sergilemiş olduğu tutum ve davranışları aktaran önemli bir eser olduğu anlaşılmıştır.

⁶²⁸ Cemal İncesoyluer, **Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum**, Ankara, Çankaya Basım Yayıncılık, 1988, s. 6-10.

⁶²⁹ Bu kitap, Yazıcıoğlu hakkında yazılan ilk kitaptır. Bu kitaba daha önce Yazıcıoğlu ile ilgili hazırlanan çalışmalarda yer verilmemiştir.

⁶³⁰ “Hızır Paşa” adlı tiyatro oyununa ulaşmak için gerekli araştırma ve online kütüphane taramaları yapılmıştır. Fakat eserin gerek eski tarihte kaleme alınması gerekse basılıp basılmadığının bilinmemesi üzerine eserin yazarına ulaşılması kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede yapılan araştırma sonucunda Sayın Mehmet Emin Ulu'nun telefon numarasına ulaşılmıştır. Ulu ile yapılan telefon görüşmesinde kendisi eserin herhangi bir yayınevi tarafından basılmadığını belirtmiştir. Eserin yazılmasının üstünden uzun bir süre geçmesi ve Ulu'nun kendisinde eserin tam metninin olup olmadığını ilk etapta hatırlamaması esere ulaşma konusunda ümitsizliğe düşülmesine neden olmuştur. Fakat sonrasında Sayın Ulu'nun üstün gayreti ile eser bulunmuş ve çalışmanın yazarına ulaştırılmıştır.

- “Genç, zayıf, 35 yaşlarında birisi geldi. Biz kelli felli birisini bekliyorduk. Fakat bu nasıl Paşa (vali) anlamadık gitti! Ötekilerine hiç benzemiyor! Durmadan emirler yağıdırıyor. Ne sözü bitiyor ne icraatı. Tembelliğe, yolsuzluğa, bürokrasiye, kırtasiyeciliğe savaş açmış!”
- Kamu hizmetlerine hassasiyet göstermesi. Bu konu ile ilgili eserde, yeni valinin vatandaşların işlerini yapmayan ve işten kaytaran memurlara karşı aldığı önlemler aktarılmaktadır. Yeni vali, vatandaşlara hizmet edilirken ortaya çıkan sorunların hemen oracıkta çözülmesini istemektedir. Yeni vali, sıklıkla halkın kendi işini kendisinin yapması gerektiğini belirtmektedir. Köylüye malzemeyi verip kendi işlerini kendilerinin yapmasını teşvik etmektedir. Eserde, valinin mesai saatlerinde çay ve sigarayı yasakladığı belirtilmektedir. Vali, kamu dairelerinde sigara içilmeyecek diye emir vermiştir. Vatandaşın işlerini görmeyen, yerine getirmeyen memurlar hakkında hemen tahkikat yapmaktadır. Ayrıca lokantalara içki içme sınırı getirmiştir. Memurları toplayıp sık sık “İşini takip etmeyeninin soluğunu keserim.” diye uyarmaktadır.
- Sosyal sorunlara duyarlı olması ve halkla iç içe olması. Yazıcıoğlu’nun bu özelliğini betimleyen bir olay tiyatro oyununda şu şekilde anlatılmaktadır:

Tokatlı bir ev hanımı: “Allah razı olsun! Evet, Allah razı olsun, o Paşa’dan! Bir eli yağda bir eli balda olsun. (Kocasına hitaben) Yıllardır işten çıkar kahvelerde sürtersin. İlk defa eve erken geldin de şu sabilerin yüzü güldü. Hızır Paşa sayesinde, şükürler olsun, devlet dairelerinde itilip kakılmaktan, beklemekten, asık suratlı gurur abidesi insanlardan bıkip usanmıştık, kurtulduk. Devlet büroları dedikodu yuvasına dönmüş, sigara dumanından girilecek gibi değildi. Herhangi bir devlet kurumunda iş yaptırmak için adamın olacak yoksa bekle Allah bekle! O da olmazsa bugün git yarın gel, bugün git yarın gel... Nefret ettik, çirkef içinde yaşamaktan, aşağılanmaktan, horlanmaktan... Nerdeyse ülke bile nefret etti... Hızır Paşa sayesinde kurtulduk.

Sonuç “Hızır Paşa” adlı bu oyunda Yazıcıoğlu’nun hızlı karar veren, halkın yanında olan, halka inanan, toplumsal sorunlara duyarlı, atik, sert, alışkan, dürüst, kararlı ve halkın gücüne inanan bir vali olduğu betimlenmektedir.⁶³¹

Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerinden bahseden bir diğ r eser, 1988 yılında Cemal İncesoyluer⁶³² tarafından yayımlanan: “Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum⁶³³” dur. Bu eser çok bilinmemekle birlikte Yazıcıoğlu’nun Tokat valiliğı döneminin farklı yönleri ile ele almaktadır. Eserde, Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özellikleri şu şekilde betimlenmiştir:

- Toplumsal sorunlara parmak basıp çözmeye çalışan,
- Çalışkan, cesur, dürüst,
- Kamu kurumlarında sık sık ziyaret edip iş analizi yapan,
- Halk ile iç içe,
- Kamu hizmetleri konusunda hassas,
- İleri görüşlü.

Recep Yazıcıoğlu’nun karakteristik özelliklerini betimleyen bir diğ r eser Turan Yalçın tarafından yazılmıştır.⁶³⁴ Yalçın’ın 2013 yılında yayımladığı “Recep

⁶³¹ Hızır Paşa adlı bu oyun Yazıcıoğlu’nun felsefesini, yapmış olduğu icraatları açık ve sade bir dille anlatmaktadır. Eserin kurgusu ve Yazıcıoğlu’nun eserde sergilediğı karakteristik özellikler hem Yazıcıoğlu’nun çalışma arkadaşları ile yapılan mülakatlardaki metinlerle hem de hakkında yazılan diğ r eserlerle uyumaktadır. Bu esere ulaşma sürecinde bazı önemli noktalar tespit edilmiştir. Örneğinin bu eser maalesef basılı hale getirilememiştir. Eserin bulunup incelenmesi bile bir şans olarak görülmektedir. Eserin incelenen yazılı versiyonu 1987 yılında daktilo ile yazılan bir versiyonudur. Bu eser değıerlendirilip basılı hale getirilerek gelecek nesillere aktarılmalıdır.

⁶³² İncesoyluer, **a.g.e.** s. 6-10.

⁶³³ Kitapta Yazıcıoğlu’nun ilk valilik deneyimi olan Tokat’ta yapmış olduğu icraatların çoğunun farklı anlaşıldığı belirtilmektedir. Yazıcıoğlu, Tokat’ta kapalı alanlarda ve devlet dairelerinde sigara içilmesini yasaklamıştır. Buradaki amaç kapalı ortamda sigara içmeyen çalışanlar ve vatandaşların sigaranın olumsuz etkilerinden kurtarılmasıdır. Yine Yazıcıoğlu içki satma ruhsatı olmayan yerlerin (restoran, bayi ve market) sıkı denetimini sağlayarak bu yerlere çeki düzen vermiştir. Özellikle kaçak yollarla yapılan içkinin sağlığa zararlı olduğunu belirten Yazıcıoğlu, dönemin bazı gazeteleri ve yazarları tarafından “Yasakçı Vali” ve “4. Murat” şeklinde lanse edilmiştir. Kitapta bu durumun Yazıcıoğlu’nun yanlış anlaşılmasından kaynaklandığı örneklerle açıklanmıştır.

⁶³⁴ Yalçın, Yazıcıoğlu ile ilgili ilk eserini 2010 yılında “Hizmetkâr Vali Recep Yazıcıoğlu” adı ile çıkarmıştır. Sonrasında 2013 yılında “Recep Yazıcıoğlu’nun Liderlik Sırları” adlı kitabı yayımlanmıştır. 2010 yılında çıkarılan kitap ile 2013 yılında çıkarılan kitap içerik olarak hemen hemen aynıdır. Bu nedenle Yalçın’ın “Hizmetkâr Vali Recep Yazıcıoğlu” kitabı içerik yönünden incelenmeyecektir. İçeriğinin aynı olması nedeni ile “Recep Yazıcıoğlu’nun Liderlik Sırları” adlı eser incelenecektir.

Yazıcıoğlu'nun Liderlik Sırları” adlı eserinde Yazıcıoğlu'nun karakteristik özellikleri şu şekilde betimlenmiştir:⁶³⁵

- Dürüst, çalışkan ve samimi olması,
- Kişisel çıkarlarından çok, halkın ve ülkenin çıkarları için mücadele etmesi, (bu mücadele için çok sevdiği çocuklarının eğitimi dahi istemeyerek ihmal etmiştir)
- Alışılmışın dışında takım elbiseli, kravatlı ve halkta tepeden bakan vali algısını yerle bir ederek valinin de halktan bir insan olduğunu göstermesi,
- Doğruları söylemekten çekinmemesi. Yüksek sesle düşünüp devlet yönetiminde görülen sorunları açıklıkla dile getirmesi,
- Makam ve mevki kaygısı olmadan kendisini hizmete adanması,
- Tevazuu elden bırakamayarak ilk gün nasılsa vefat edene değin aynı şekilde davranması,
- Okumaya ve okullaşmaya önem vermesi,
- Okumayı çok sevmesi. Her türlü kitabı okuması ve okumaya teşvik etmesi,
- Görev sahasındaki bütün köy, mahalle ve kasabalara uğrayarak halk ile konuşması, sorunları bizzat yerinde dinlemesi, devamlı halkla iç içe olması,
- Oturarak ili ya da ilçeyi yönetmek yerine “gezerek, sorunları yerinde görerek yönetme” anlayışına sahip olması,
- Ekip çalışmasına önem vermesi ve çalışanlarını takdir etmesi,
- Ön yargılı olamaması ve eleştiriye açık olması. Kendisine getirilen en ufak eleştiriye dâhil göz önünde bulundurması,
- Teorik olarak öğrendiği bilgileri pratiğe başarılı bir şekilde uygulaması,
- Bilgi paylaşmayı ve insan yetiştirmeyi seven bir kişi olması,
- İletişim gücü ve hitabet yeteneği yüksek bir kişi olması,
- Sporu ve sporcuyla seven bir kişi olması,
- Edebiyat ve şiiri çok sevdiğini her fırsatta belirtmiştir. Tokat'ta görev yaparken yerel sanatçı, şair ve ozanları sık sık ziyaret etmesi ve desteklemesi,
- Zararlı alışkanlıklara (sigara ve alkol) savaş açması ve insanların bu alışkanlıklardan kurtulması için mücadele etmesi,

Yazıcıoğlu'nun karakteristik özellikleri ile bilgiler veren son eser Ayşe Kulin'in “Köprü⁶³⁶” adlı romanıdır. Eserde Yazıcıoğlu'nun karakteristik özellikleri şu şekilde betimlenmektedir:

⁶³⁵ Turan Yalçın, **Recep Yazıcıoğlu'nun Liderlik Sırları**, İstanbul, AZ Kitap, 2010, s. 7-182.

⁶³⁶ Recep Yazıcıoğlu'nun Türkiye genelinde tanınmasını sağlayan faktörlerden birisi de bu romandır. Kulin, bizzat Yazıcıoğlu ile görüşerek, Erzincan Kemaliye'ye gitmiş, derlediği bilgiler çerçevesinde romanı kaleme almıştır. Bu roman kısa sürede dikkat çekmiştir. Kitabın ilk basımı Nisan 2001'de

...Az mı zılgıt yemiştik vali beyden vatandaşa sual ettiğimiz için. Tutturmuş her gelen ille de engellenmeden merdivenleri çıkıp yanına gidecekmiş. Acayip adam bu vali. Her gelen hışır hışır giriyor makama. İlk geldiğinde kimse söylediklerini ciddiye almamıştı. Fakat zamanla herkes anladı. Atik tavırları, cin bakışlı gözleri, kızıla çalan kahverengi saçlarıyla, aceleci genç bir tilkiyi andıran adam, her sözünün arkasında duruyor! Emirlerine kesin itaat istiyordu. Asabiydi, biraz da çatlak! Kesin. Bu valinin tek bir iş yaptığı görülmemiştir. On işi bir arada yürütür.⁶³⁷

...Kayaları delmek, dağlardan fişkırmak, imkânsız başarmaktı onun işi. Zor işlerin adamıydı o. Kendi değil miydi Bahçe Kaymakamı iken, kimselerin tercih etmediği Doğu Bölgesi'nde, sorunları çok ama aynı zamanda geleceği olan bir ilçeye atanmak için dilekçe veren? Başvurusu kabul edilince kendisini Ağrı'nın Hamur ilçesinde bulan. Hakkında: 'Hamur'a genç ve sorunlu bir kaymakam atadık! Hamur onun son şansdır.' diye not düşülen kaymakam.⁶³⁸

Sonuç olarak incelenen eserlerde Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özellikleri olarak şu şekilde tespit edilmiştir: Halka yakın olması, halkın gücüne inanması, dürüst olması, çalışkan olması, hızlı hareket etmesi, kamu hizmetlerine ve sosyal sorunlara duyarlı olması.⁶³⁹

yapılmıştır. Aradan geçen 3 ayda yani Temmuz 2001'de kitabın 18. baskısı yapılmıştır. Bu başarı dizi ve film yapımcılarının da dikkatini çekmiştir. Bu nedenle 2006 yılında 65 bölüm olmak üzere "Köprü" adında bir dizi çekilmiştir. Dizi, Star TV'de yayımlanmış ve ilgi ile izlenmiştir. Ayrıca 2009 yılında yine Yazıcıoğlu'nun hayatı ile ilgili olan "Vali" adında bir film çekilmiştir. Bu filmi de yaklaşık 500 bin kişi izlemiştir.

⁶³⁷ Ayşe Kulin, **Köprü**, 18. bs., İstanbul, Remzi Kitapevi, 2001, s. 12.

⁶³⁸ Kulin, **a.g.e.**, s. 69. Bu alıntıda Yazıcıoğlu'nun, Ağrı'nın Hamur ilçesindeki kaymakamlığı anlatılmaktadır. Dönemin Ağrı Valisi Adnan Darendililer'dir. Yazıcıoğlu ile beraber çalışmış olan Beşiktaş Kaymakamı Sayın Abdullah Kalkan, Yazıcıoğlu'nun Adnan Darendililer için: "*Çalışmaya doyamadığım vali*" dediğini iletmiştir. Darendililer, Yazıcıoğlu'na: "*Buzlar çözülmeden*" demektedir. "*Buzlar Çözülmeden*" Cevat Hilmi Başkut'un kaleme aldığı bir tiyatro oyunudur. Bu oyunda iki tane akli dengesi yerinde olmayan kişi, akıl hastanesinden kaçarak bir ilçeye giderler. Bu ilçede akli dengesi bozuk kişilerden birisi kendisini kaymakam olarak tanıtır. Bu kişi "deli cesaretiyle" bütün işleri yoluna koyar. İlçedeki hırsızlık, kayırmacılık, sahtekârlık vb. her şeyi engeller. Deli kaymakam her şeyi hızla yapar. Çünkü buzlar çözülünce gerçek kaymakam gelecek ve yalanları ortaya çıkacaktır. Buzlar çözülünceye kadar deli kaymakam ilçede her işi yoluna sokar. Buzlar çözülünce de gerçek kaymakam ilçeye gelir. Fakat bu deli kaymakamı herkes çok sever. Çünkü yıllardır çözülemeyen sorunları adil bir yaklaşımla çözmüştür. Romanda Ağrı valisi, Yazıcıoğlu'na "*Sen bu oyundaki deli kaymakama benziyorsun.*" deyince Yazıcıoğlu da valiye: "*Teşekkür ederim efendim, bu bana taktığınız bu isme layık olmaya çalışacağım.*" demiştir.

⁶³⁹ Prof. Dr. Mete Yıldız, 2005 yılında yayımladığı makalesi için Recep Yazıcıoğlu ile vefat etmeden kısa bir süre önce bir mülakat gerçekleştirmiştir. Mülakatta Yazıcıoğlu'na: "*Vali Recep Yazıcıoğlu olarak geleceğe yönelik nasıl bir miras bıraktığınızı düşünüyorsunuz? Nasıl hatırlanacağımızı*

4.3. Recep Yazıcıoğlu Bir Vali Olarak Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramına Göre Değerlendirilmesi: Mülakat Metinleri Analizi

Çalışmanın kuramsal çerçevesi olan Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı'nın ölçek sorularından elde edilen yarı yapılandırılmış mülakat formu⁶⁴⁰ Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış 30 mülki idare amirine uygulanmıştır. Bu çerçevede 20.04.2018 tarihinden itibaren görüşmeler için randevular alınmaya başlamıştır. 07.05.2018-30.11.2018 tarihleri arasında (6 aylık süreçte) sırası ile İstanbul (Zeytinburnu, Beşiktaş, Eyüpsultan, Fatih, Bakırköy, Pendik, Sarıyer ilçeleri), Ankara (4 kez), Çanakkale, Yalova (2 kez), Afyon, Aydın, İzmir (2 kez), Balıkesir, Balıkesir-Gönen, Sakarya (2 kez), Samsun-İlkadım ve Yozgat'a gidilerek görüşmeler yapılmıştır. 30 Mülki idare amiri ile yapılan görüşmelerde toplamda 1100 dakika ses kaydı alınmıştır. Kayıtlar, çalışmanın yazarı tarafından bizzat çözülmüştür. Çözülen kayıtlar word belgesine aktarıldıktan sonra ilgili mülki amire gönderilip düzeltme ve ekleme için onay alınmıştır. 5 mülki amirin isteği üzerine, mülakat formları posta yolu ile kendilerine gönderilmiş ve formlar doldurulmuştur.⁶⁴¹

Tablo.12'de görüşme yapılan mülki idare amirlerin isimleri, görüşme yerleri ve tarihleri verilmiştir. 6 aylık süreçte ilki 01.09.2018, ikincisi 28.10.2018 tarihinde yayımlanan kararnameler ile vali ve kaymakamların yeri ve unvanları değiştirilmiştir. Bu nedenle Tablo.12'de, görüşme yapılan kişilerin, görüşme yapıldığı esnadaki sıfatları ve görev yerleri belirtilmiştir.

düşünüyorsunuz? Nasıl hatırlanmak isterdiniz?" sorusu sorulmuştur. Yazıcıoğlu da bu soruya şu cevabı vermiştir:

1.Yüksek sesle düşünen, 2.Sistemle kavgalı, 3.Halkla diyalogu iyi olan, 4.Halkla bütünleşmiş, 5.Bürokrasiye karşı olan, 6.Spor yapan, 7.Sorunlarla boğuşan, 8.Halkla sıcak ilişki içinde olan.

⁶⁴⁰ Bu yarı yapılandırılmış mülakat formları KMK ölçek soruları göz önüne alınarak hazırlanmıştır. Bu süreçte sorunlar hazırlanılarak KMK konusunda uzman olan Seul Ulusal Bilim ve Teknoloji Üniversitesi'nden Prof. Dr. Sangmook Kim'e mail yolu ile gönderilmiş ve kendisinden fikir alınmıştır. Yapılan görüş alışverişi sonrasında sorular nihai halini alarak ilgili kişilere uygulanmıştır.

⁶⁴¹ Yüz yüze görüşme yapılmayan, posta yolu ile mülakat formunu dolduran kişiler: MGK Genel Sekreteri Seyfullah Hacımüftüoğlu, İzmir Vali Yardımcısı Uğur Kolsuz, Emekli Mülki Amir Sinan Yağsan, Kayseri Vali Yardımcısı Mustafa Çek ve Mamak Kaymakamı Ziya Polat'tır.

Tablo.12: Mülakat Yapılan Kişiler Hakkında Bilgi

Görüşülen Kişi	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi
İstanbul Vali Yardımcısı Bahadır Karakaya	İstanbul -Fatih	07.05.2018
Eyüpsultan Kaymakamı Abdullah Dölek	İstanbul-Eyüpsultan	07.05.2018
Zeytinburnu Kaymakamı Ali Taşkın Balaban	İstanbul-Zeytinburnu	09.05.2018
Merkez Valisi Orhan Öztürk	İstanbul-Pendik	10.05.2018
Mülkiye Başmüfettişi Atilla Şahin	İstanbul-Sarıyer	11.05.2018
Yozgat Valisi Kemal Yurtnaç	Yozgat-Merkez	12.05.2018
İlkadım Kaymakamı Turan Atlamaz	Samsun-İlkadım	14.05.2018
Mülkiye Başmüfettişi Hamit Yüksel	Ankara-Merkez	15.05.2018
Mülkiye Başmüfettişi Ahmet Göçerler	Ankara-Merkez	15.05.2018
Göç İdaresi Genel Müdür Yardımcısı Salih Bıçak	Ankara-Merkez	15.05.2018
Afyon Valisi Mustafa Tutulmaz	Afyon-Merkez	04.07.2018
Aydın Valisi Yavuz Selim Köşger	Aydın-Merkez	05.07.2018
Beşiktaş Kaymakamı Abdullah Kalkan	İstanbul-Beşiktaş	22.06.2018
Yalova Vali Yardımcısı Ahmet Kurt	Yalova-Merkez	27.06.2018
Çanakkale Vali Yardımcısı Cezmi Batuk	Çanakkale-Merkez	28.06.2018
Merkez Valisi İsmail Fırat	İstanbul-Sarıyer	05.08.2018
Emekli Mülki Amir Natık Vahit Abbasoğlu	Yalova-Merkez	13.09.2018
Danıştay Üyesi Osman Tural	Ankara-Merkez	20.09.2018
Emekli Mülki Amir Ata Aksoy	İstanbul-Bakırköy	02.10.2018
Ankara-Mamak Kaymakamı Ziya Polat	Mail yoluyla	12.10.2018
Gönen Kaymakamı Faruk Bekarlar	Balıkesir-Gönen	16.10.2018
Emekli Mülki Amir Özgür	Balıkesir-Merkez	16.10.2018

Aydın Özmen		
Emekli Mülki Amir Nazmi Kahraman	İzmir-Karşıyaka	17.10.2018
Kaymakam Fatih Genel	İzmir-Bornova	17.10.2018
Sakarya Valisi İrfan Balkanlıoğlu	Sakarya-Merkez	22.10.2018
Emekli Mülki Amir Dünder Gültekin	İstanbul-Bakırköy	25.10.2018
Emekli Mülki Amir Fatih Sinan YAĞSAN	Mail yoluyla	31.10.2018
İzmir Vali Yardımcısı Onur Kolsuzlar	Posta Yoluyla	15.11.2018
MGK Genel Sekreteri Seyfullah Hacımüftüoğlu	Posta Yoluyla	18.11.2018
Kayseri Vali Yardımcısı Mustafa Çek	Mail yoluyla	30.11.2018

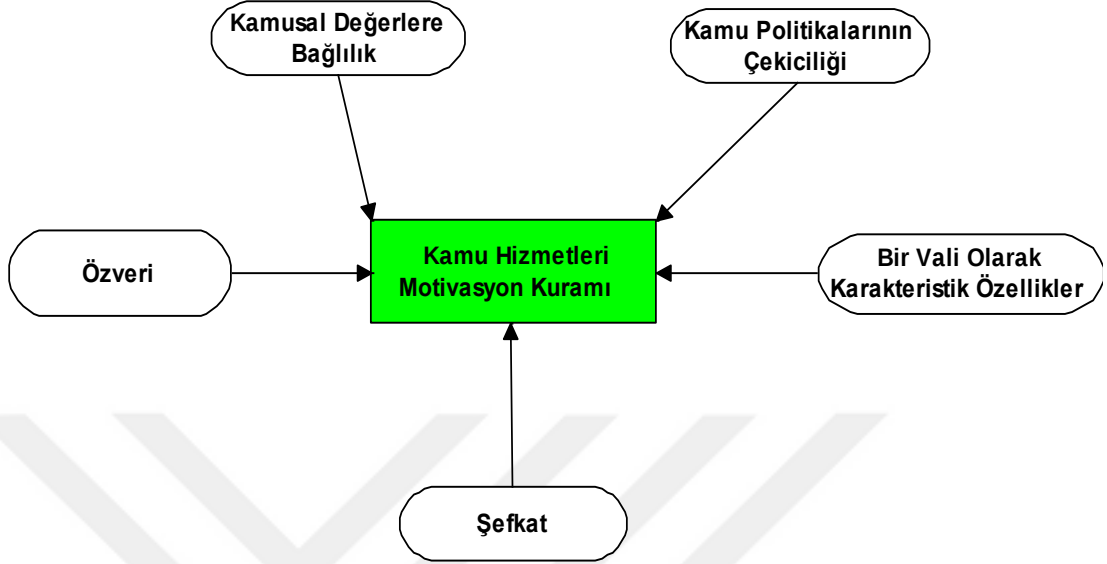
Çalışmanın 3. bölümünde de belirtildiği gibi merkez valiliği uygulaması kaldırılmıştır. Görüşmelerin yapıldığı dönemde bu uygulama devam ettiği için “merkez valisi” unvanını taşıyan kişiler yine bu unvanla Tablo.12’de belirtilmiştir. Tablo.12’de belirtilen mülakat sıralaması, görüşme yapılan en erken tarihten en ileri tarihe göre hazırlanmıştır.⁶⁴²

Çalışmanın bu bölümünde de Recep Yazıcıoğlu ile çalışmış 30 mülki idare amiri ile yapılan mülakatlar analiz⁶⁴³ edilmiştir. Mülakatlar, KMK’nin dört ana boyutu ve bu boyutların ölçümünde kullanılan alt ölçek soruları çerçevesinde analiz edilmiştir. Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak tutum ve davranışlarının anlaşılabilmesi için mülakat sorularına KMK’nin dört ana ölçeğine ek olarak “Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikler” başlıklı ölçek eklenmiştir. Bu ana ölçek altında belirlenen sorularla, mülakat yapılan kişilerin gözünden Yazıcıoğlu’nun bir mülki amir olarak sergilediği tutum ve davranışlar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede Şekil.5’teki kategorizasyon ortaya çıkmıştır

⁶⁴² Çalışmanın ekler kısmında yapılan mülakatların tam metni bu sıraya göre verilmiştir. Bu mülakatlarda hem yakın dönem Türk Siyasi Hayatı ile ilgili hem de Recep Yazıcıoğlu ile ilgili daha önce hiçbir kaynakta yer alamayan bilgiler verilmiştir.

⁶⁴³ İçerik analizi yapılırken NVivo-12 adlı nitel araştırma programından yararlanılmıştır. Ayrıca içerik analizi sürecinde Nuri Bilgin’in ve Hüseyin Bal’ın eserinden yararlanılmıştır. Eserler için bkz: Nuri Bilgin, **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, 2. bs., Ankara, Siyasal Kitapevi, 2006. Hüseyin Bal, **Nitel Araştırma Yöntemi: Görüşme, Odak Grup, Sözlü Tarih, İçerik Analizi, Söylem Analizi**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2013.

Şekil.1: Mülakat sorularının KMK'ye Göre Kategorize Edilmiş Şekli

Şekil.1’de görüldüğü gibi mülakat soruları 5 boyutta kategorize edilmiştir. Bu kategorizasyon soruların hazırlanması sürecinde yapılmıştır. Mülakat soruları hazırlanırken KMK’nin ölçümünde kullanılan bütün ölçek soruları incelenmiştir. Bu kategorizasyon yapıldıktan sonra soruların her ana başlık altındaki dağılımı, Tablo-13’teki gibi yapılmıştır.⁶⁴⁴

Mülakatlar, 5 boyut için ayrı ayrı analiz edilmiştir. Mülakat sorularının analizinde NVivo-12 programı kullanılmıştır. NVivo-12 programı ile mülakat metinlerinde, mülki amirlerin sıklıkla kullandığı kelimeler analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Tablo.14 ortaya çıkmıştır.

Tablo.13: Mülakat Sorularının Ana Başlıklar Çerçevesinde Dağılımı

1. Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği
• Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?
• Recep Yazıcıoğlu, çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?
• Recep Yazıcıoğlu, kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?
• Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?

⁶⁴⁴ Tablo. 13’teki KMK boyutları ve altındaki sorular hazırlandıktan sonra konunun uzmanı Prof. Dr. Sangmook Kim’den soruların dağılımı ve uygunluğu için görüş alınmıştır. Soruların çalışmanın amacına uygun verileri ölçebileceğinden emin olduktan sonra görüşmelere çıkmıştır.

2. Kamusal Değerlere Bağlılık
- Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı? - Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız? - Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz? - Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?
3.Özveri
- Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı? - Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu? - Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir? - Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?
4.Şefkat
Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?
5. Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikler
- Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıkla mısınız? - Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir? - Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız? - Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz? - Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?

Tablo.14 oluşturulurken mülakat metninde en çok tekrar edilen 150 kelime tespit edilmiştir. Tablo.14 incelendiğinde Yazıcıoğlu'nun hem eserlerinde hem de katıldığı programlarda sıklıkla değindiği konuların mülakat sürecinde kendisi ile yakinen çalışan mülki amirlerin söylemleri ile birebir uyduğu tespit edilmiştir.

Mülakat sürecinde dikkat çeken bazı noktalar tespit edilmiştir. Öncelikle Yazıcıoğlu ile çalışan mülki idare amirleri, uzun yıllar geçmesine rağmen, Yazıcıoğlu ile yaşadıkları olayları net bir şekilde hatırlamaktadırlar.

Yazıcıoğlu ile çalışan mülki amirler, mülakat sürecinde sorulan sorulara çok net ve keskin cevaplar vermiştir. Örneğin, “*Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?*” sorusuna verilen cevaplar, Yazıcıoğlu’nun katıldığı programlar deşifre edilirken katılımcıların verdiği örneklerin ne kadar yerinde olduğunu göstermiştir. Mülakat metinleri analiz edilirken, katılımcıların, Yazıcıoğlu’nun görüşlerini, fikirlerini, düşün dünyasını, karakteristik özelliklerini tasvir etmede [aradan uzun zaman geçmesine rağmen] ne kadar başarılı oldukları görülmüştür.

Tablo.14: Mülakatlarda Geçen Sözcüklerin Frekans Ölçümü

Sözcük	Sözcük Uzunluğu	Frekans	Kapsam (%)
Halk ⁶⁴⁵	4	386	0,50
Hizmet ⁶⁴⁶	6	183	0,33
Yerel ⁶⁴⁷	5	121	0,17
Devlet	6	106	0,18
Hemen	5	87	0,16
Merkezi ⁶⁴⁸	7	75	0,13
Çalışkan	8	69	0,14
Sistem	6	62	0,10
İdare	5	61	0,08
Görev	5	58	0,08
Mülki	5	49	0,09
Farklı	6	43	0,06
Siyasi	6	43	0,08
Motive	6	39	0,07
Siyaset	7	38	0,07
Belediye	8	37	0,07
Sosyal	6	36	0,07
Proje	5	35	0,06
Sıra dışı	8	35	0,03
Güzel	5	34	0,06
Yönetim	7	34	0,06
Sağlık	6	34	0,06
Soruşturma	10	32	0,06

⁶⁴⁵ Tarama, halk; halka; halkı; halka; halkın, halktan; sözcükleri ile bağlantılı olarak yapılmıştır.

⁶⁴⁶ Tarama, hizmet, hizmetler, hizmeti, hizmete, hizmetler sözcükleri ile bağlantılı olarak yapılmıştır.

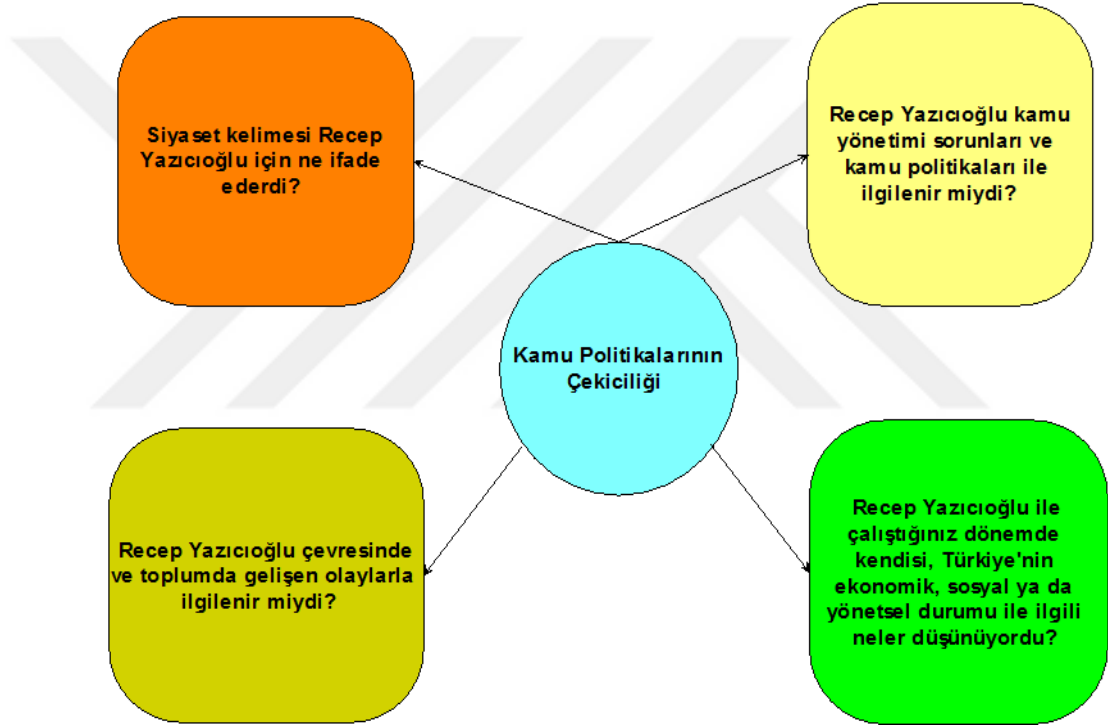
⁶⁴⁷ Tarama, yerel, yerelleşme, yerelde, yerel yönetim, yerele sözcükleri ile bağlantılı olarak yapılmıştır.

⁶⁴⁸ Tarama, merkez, merkezi, merkeze, merkezde, merkezden sözcükleri ile bağlantılı olarak yapılmıştır.

Yatırım	7	32	0,06
Eğitim	6	30	0,05

Mülakat metinleri öncelikli olarak “Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” açısından değerlendirilmiştir. Bu boyut çerçevesinde Şekil.2’de belirtilen dört soruya verilen cevaplar analiz edilmiştir.

Şekil.2: Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği Boyutu ve Ölçüm Soruları

Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği boyutu altında ilk soru: “*Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?*” sorusudur. Bu soruya katılımcıların 28’i, Yazıcıoğlu’nun siyasetle ilgilendiğini ve gündemi takip ettiği, cevabını vermiştir. İki katılımcı ise bu konuda bir şey hatırlamadıklarını belirtmiştir.

Katılımcıların 13’ü Yazıcıoğlu’nun “siyaset” hakkında olumsuz bir görüşe sahip olduğunu belirtmiştir. 13 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun özellikle yerel siyasetçilere olumsuz baktığını verdikleri örneklerle açıklamışlardır.

13 katılımcı, Yazıcıoğlu'nun, yerel siyasetçileri, kamu menfaatlerinden çok kendi menfaatlerine hizmet eden, vali ya da kaymakam gibi davranan, kayırmacılığı artıran, popülist politikalarla kamu kaynaklarının israf edilmesine neden olan kişiler olarak gördüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca 13 katılımcı, Yazıcıoğlu'nun siyaseti genel olarak merkeziyetçiliğin ve bürokrasinin bir aracı olarak gördüğünü belirtmişlerdir.

Katılımcılardan 15'i de Yazıcıoğlu'nun siyaset kavramına olumlu anlamda baktığını belirtmişlerdir. Bu kişilere göre Yazıcıoğlu, siyaseti şu şekilde betimlemektedir:

- Kamu hizmetlerinin görülmesi ve ülkeye hizmet etme aracı
- Özgürlüklerin gelişmesi ve fikirlerin daha ileri taşınma aracı
- Demokratik ortamın güzelleştirilmesi için bir araç
- İnsanlığa hizmet aracı
- Birlikte hareket etme ve oluşturulacak sinerji ile halka istediği hayat şartlarını kavuşturacak müessese.

Bu soru ve verilen cevaplar analiz edildiğinde, Yazıcıoğlu'nun “siyaset” kavramı ile yakından ilgili olduğu anlaşılmıştır. Yazıcıoğlu, “siyaset” kavramını iki farklı anlamda değerlendirmiştir. İlki, kendisinin meslek hayatı boyunca sık sık karşı karşıya kaldığı, siyasetçi istekleri ve baskısıdır. Yerel siyasetçilerin kayırmacı istekleri, kişisel menfaatlerine uygun hareket edilmesini istemeleri bu isteklerin aksi yönde hareket edilmesi sonrasında merkezdeki siyasilere yaptıkları baskılar... Bu durumda mülki amirler bağlı bulundukları mevzuata ve adalete göre hareket edememektedirler. Bu durumla sık sık karşılaşan Yazıcıoğlu, (katıldığı programlar ve eserlerinde bu durumu sıkça eleştirmektedir) siyaset kavramına karşı olumsuz bir anlam yüklemiştir. Yazıcıoğlu, siyaset kavramına, ideal anlamda “halka hizmet aracı” olarak olumlu yönde de bakmaktadır. Mülakat yapılan kişilerin 15'i, Yazıcıoğlu'nun siyaseti, “*kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde verilmesi, temel hak ve özgürlüklerin geliştirilmesi*” noktasında bir araç olarak gördüğünü belirtmiştir.

“Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” boyutu altında ikinci soru: “*Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?*” sorusudur. Bu soru [en net şekilde] 30 katılımcının da aynı yanıtı verdiği sorudur. Bu soruya bütün katılımcılar: “*Evet İlgilenirdi.*” cevabını vermişlerdir. Hatta pek çok

katılımcı: *“Çok ilgilenirdi, kesinlikle ilgilenirdi, her zaman ilgilenirdi, ilgilenirdi hatta bu konularda eserler yazardı.”* gibi pekiştirici ifadeler kullanmışlardır.

“Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” boyutu altında üçüncü soru: *“Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?”* sorusudur. Bu soruya katılımcılardan 29’u ‘İlgilenirdi.’ cevabını vermiştir. Bir katılımcı ise *“İşine odaklanıyordu. İşinin dışında pek bir şeyle ilgilenmiyordu.”* cevabını vermiştir. Katılımcılardan 19’u *“Kesin ilgilenirdi, çok ilgilenirdi, kesinlikle ilgilenirdi, yakından ilgilenirdi, elbette ilgilenirdi.”* gibi pekiştirici ifadeler kullanmışlardır. Katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun güncel kitap, dergi, televizyon programları ve gazeteleri yakından takip ettiğini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılara göre, Yazıcıoğlu’nun devamlı halk ile beraber olması güncel gelişmelere vâkıf olmasını, kamuya yararlı kampanyalar yapmasını, güncel olay ve sorunlar üzerine fikir yürütmesini sağlamıştır.

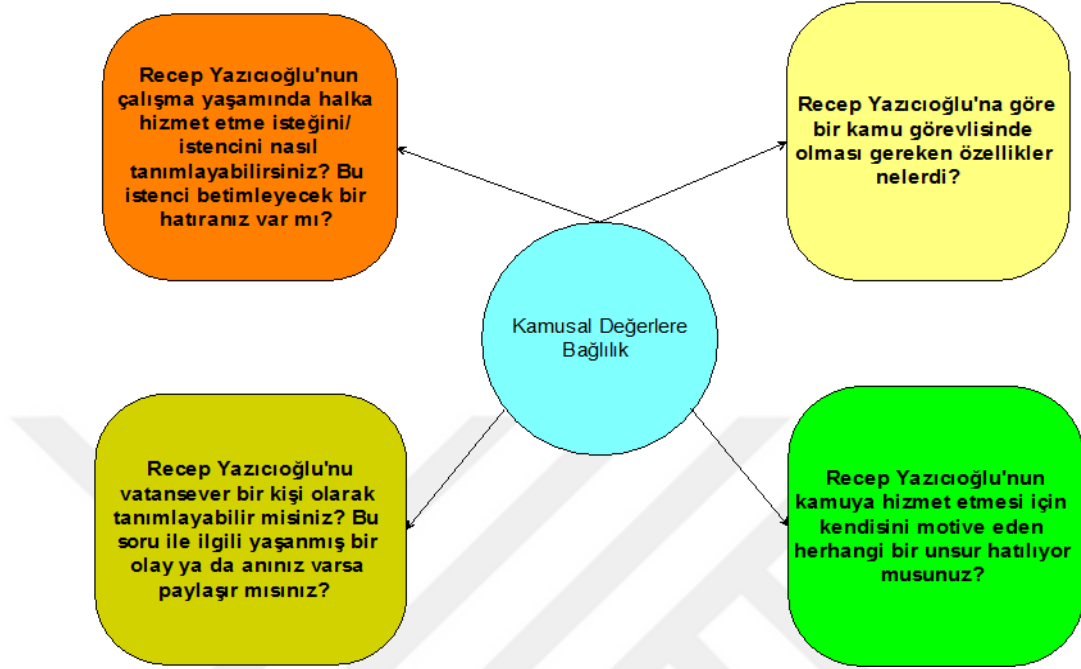
“Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” boyutu altında dördüncü soru: *“Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye’nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?”* sorusudur. Katılımcılardan bir tanesi bu soruya: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 29 katılımcı ise Yazıcıoğlu’nun Türkiye’nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgilendiğini belirtmişlerdir. 29 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun Türkiye’nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili hemen hemen her ortamda görüş ve fikir belirttiği ifade edilmiştir. Katılımcılardan 19’u Yazıcıoğlu’nun Türkiye’nin merkeziyetçi yönetim yapısından kaynaklanan sorunları dile getirdiğini belirtmişlerdir. 19 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun Türkiye’nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel sorunlarının temelinde merkeziyetçi anlayışın bulunduğunu sık sık söylediğini belirtmişlerdir. Yine 14 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiği yönünde fikir beyan ettiğini belirtmişlerdir. 6 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun, merkeziyetçi anlayış nedeni ile idari işlerin aşırı şekilde hantal ve verimsiz yapıldığını dile getirdiğini, belirtmişlerdir. Yine katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun; yönetimin yeniden yapılandırılması, başkanlık sistemi, lüks kamu binalarının yapılması ve israf, liyakate önem verilmesi, halkın yönetsel süreçlerde daha aktif olması, bürokratik işlemlerin hızlandırılması konularında görüş belirttiğini iletmışlerdir. Bu soru ve verilen

cevaplar analiz edildiğinde Yazıcıoğlu'nun özellikle Türkiye'nin idari yapısı ile yakından ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Mülakatlarda, Yazıcıoğlu'nun, Türkiye'deki ekonomik ve sosyal sorunların nedeni olarak merkezi yönetim anlayışını gördüğü anlaşılmaktadır. Yazıcıoğlu yine mülakatta verilen cevaplara göre bu sorunun çözümünde kilit aktör olarak yerel yönetimleri görmektedir. Mülakatlarda, Yazıcıoğlu'nun, merkeziyetçi yapının neden olduğu sorunların giderilmesi için yerel yönetimlerin yetki ve mali açıdan güçlendirilmesi gerektiğini sık sık vurguladığı belirtilmiştir.

Mülakat metinlerinin analiz edileceği bir diğer boyut: Kamusal değerlere bağlılıktır. Bu boyut çerçevesinde Şekil.3'te belirtilen dört soruya verilen cevaplar analiz edilmiştir.

“Kamusal Değerlere Bağlılık” boyutu adı altında ilk soru: *“Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?”* sorusudur. Bu soruya, katılımcılardan bir kişi: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. Üç katılımcı da bu konuda Yazıcıoğlu'nun tutum ve davranışlarına eleştirel bir yorum getirmiştir. Katılımcılardan birisi: *“Hizmet konusunda bazı handikapları vardı. Özgün bir çalışmasına rastlayamadım. O söylem adamıydı, eylem adamı değil!”* cevabını vermiştir. Bir diğer katılımcı ise: *“Recep Yazıcıoğlu böyle tipik, alışılmış, halkçı anlamda bir insan değildi. Bu yüzden halka hizmet edeyim, halka hizmet götüreyim, halkın hayat seviyesini yükselteyim gibi bir çabasının olduğunu ben görmedim.”* cevabını vermiştir. Başka bir katılımcı ise: *“Yazıcıoğlu'nun halka hizmet etme isteği, gördüğüm kadarıyla, yer yer halka rağmen halka hizmete dönüşüyordu.”* ifadesini kullanmıştır. Diğer 26 katılımcı ise Yazıcıoğlu'nun temel amacının halkı daha iyi şartlarda ve kalkınmış ülkeler standartlarında yaşamasını sağlamak olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, Yazıcıoğlu ile yaşadıkları olaylar çerçevesinde bazı tespitler yapmışlardır.

Şekil.3: Kamusal Değerlere Bağlılık Boyutu ve Ölçüm Soruları

26 katılımcı, Yazıcıoğlu ile yaşadıkları olaylar çerçevesinde kendisinin halka hizmet etme istencini şu ifadelerle tasvir etmişlerdir: *“Kuvvetli bir halka hizmet etme aşkı, halka hizmet etmeyi ibadet gibi görmesi, halka hizmetin kendisinde bir tutku olması, halka hizmetten zevk alması, halka hizmete kendini adanması, halka hizmet için ailesini dâhil ihmal etmesi, gece gündüz demeden halk için çalışması, oturduğu makamın hakkını en iyi şekilde vermek istemesi, her zaman halkla beraber olup onların sorunlarını dinlemesi, görevli olduğu alandaki bütün yerleşim birimlerini gezmesi.”* 26 katılımcı, verdikleri örnekler ve kullandıkları ifadelerle Yazıcıoğlu’nda kuvvetli bir halka hizmet etme istenci olduğunu vurgulamışlardır.

“Kamusal Değerlere Bağlılık” boyutu adı altında ikinci soru: *“Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?”* sorusudur. Bu soruya katılımcılardan iki tanesi: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. Diğer 28 katılımcı da Yazıcıoğlu’nu motive eden unsurları şu şekilde belirtmiştir: Ülkesini, halkını sevmesi, (6 katılımcı) entelektüel duyarlılığı, karakteristik özellikleri ve kişisel yapısı (5 katılımcı); hayır duası alma, halka hizmet hakkı hizmettir anlayışı, maneviyatı ve inancı (5 katılımcı); halkın daha modern ve sağlıklı şartlarda yaşaması isteği (4 katılımcı); halka hizmet

aşkı, (2 katılımcı) yapılan bir hizmet sonrası halkın yüzünde gördüğü mutluluk, (3 katılımcı) ülkenin durumu ve geri kalmışlığı nedeniyle halkın çektiği sıkıntılar, (2 katılımcı) sistemsal sorunlar nedeni ile halkın zor durumda kalması.

“Kamusal Değerlere Bağlılık” boyutu adı altında üçüncü soru: *“Recep Yazıcıoğlu’nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?”* sorusudur. Bu soruya verilen cevaplarda 29 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun vatansever bir kişi olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcı ise bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir. Bu soruda, katılımcıların verdiği cevaplar ve anlattıkları olaylar neticesinde “vatanseverlik” kavramının iki farklı anlamı ortaya çıkmıştır. Katılımcılardan 26’sı Yazıcıoğlu’nun vatanseverliğinin temelinde: *“Vatanını en çok seven, görevini en iyi yapandır.”* fikrinin yattığını belirtmiştir. Yazıcıoğlu’nun vatanseverlik anlayışının, KMK’nin kavramsal temelinde önemli bir yeri bulunan “hayırsever vatanseverlik” anlayışı ile tamamen uyumlu olduğu görülmektedir. Katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun “şabloncu ve söylemci” bir vatansever olmadığını, vatan sevgisinin halk için gece gündüz demeden çalışmasında görüldüğünü belirtmişlerdir. Katılımcılardan üçü de Yazıcıoğlu’nun vatanseverlik anlayışını “korkusuzluk” ile özdeşleştirmiştir. Yazıcıoğlu, görev yaptığı bölgede terör saldırılarının şiddetli olduğu dönemlerde korkusuzca gidip dolaşmıştır. Bu bölgelerdeki halk ile buluşmuştur. Güvenlik güçlerinin yaptığı uyarılara rağmen korkusuzca o bölgelere giderek halka moral vermiştir.

“Kamusal Değerlere Bağlılık” boyutu adı altında dördüncü ve son soru: *“Recep Yazıcıoğlu’na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?”* sorusudur. Bu soru çalışma arkadaşlarının gözünden Yazıcıoğlu’nun bir kamu görevlisinde aradığı ve değer verdiği özelliklerin anlaşılması açısından önemlidir. Bu soruya 2 katılımcı: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 28 katılımcı ise çeşitli özellikler belirtmişlerdir. Her katılımcı birden fazla özellik belirtmiştir. Bu özellikler şunlardır:

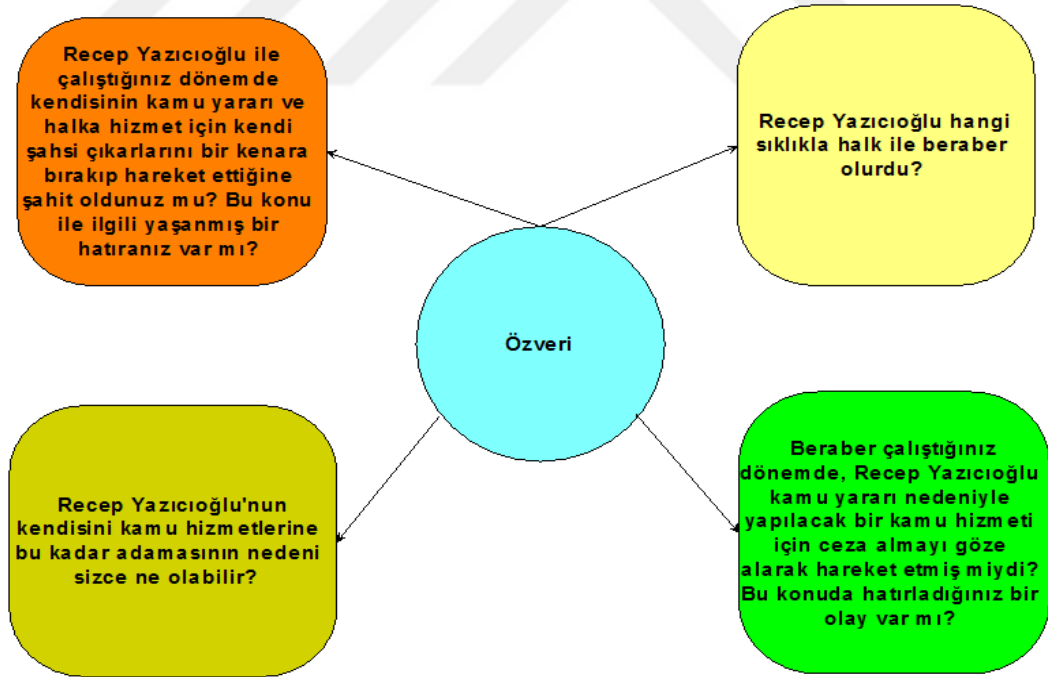
- Dürüst (10 katılımcı)
- Çalışkan (7 katılımcı)

- Halka hizmeti ön planda tutan, halka yakın, halkın sorunlarını çözen (10 katılımcı);
- Sonuca endeksli, hızlı ve işini en iyi şekilde yapan (7 katılımcı)
- Okuyan, bilgili (4 katılımcı);
- Zamanı ve parayı iyi yöneten (2 katılımcı)
- Adaletli, tarafsız, görev yaptığı alanı iyi bilen.

Katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplarda, dürüstlük, çalışkan ve halka hizmete önem veren (halka hizmeti ön planda tutan, halka yakın, halkın sorunlarını çözen) kamu görevlilerinin Yazıcıoğlu tarafından önemsendiği gözlemlenmiştir. Özellikle katılımcılar, Yazıcıoğlu'nun 'dürüstlüğe' çok önem verdiğini sıklıkla dile getirmişlerdir.

Mülakat metinlerini analiz edileceği bir diğer boyut "Özveri" dir. Bu boyut çerçevesinde Şekil 4'te belirtilen dört soruya verilen cevaplar analiz edilmiştir.

Şekil.4: Özveri Boyutu ve Ölçüm Soruları

"Özveri" boyutu altında katılımcılara sorulan ilk soru: *"Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?"* sorusudur.

Bu soruya 3 katılımcı: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 27 katılımcı da Yazıcıoğlu ile çalıştıkları dönemde, kendinin şahsi çıkarları çerçevesinde hareket ettiğine şahit olmadıklarını belirtmişlerdir. 27 katılımcı, anlattıkları olaylarda Yazıcıoğlu’nun halka hizmet etmek için şahsi çıkarlarını gözetmek bir yana ailesini dahi ihmal ettiğini belirtmişlerdir. Katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun gece gündüz demeden gösterişe önem vermeksizin kamu yararına çalıştığını belirtmişlerdir.

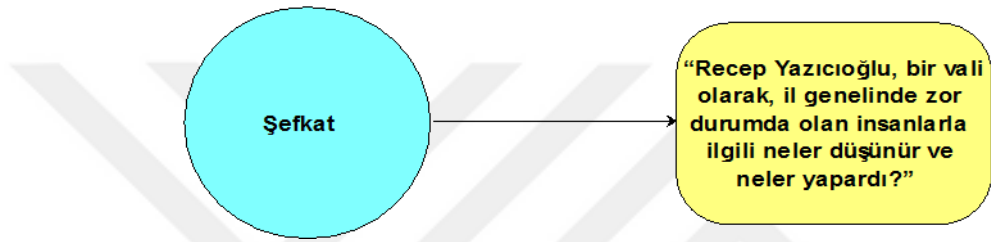
“Özveri” boyutu altında katılımcılara sorulan ikinci soru: *“Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?”* sorusudur. Bu soruya 30 katılımcı da: *“Yazıcıoğlu her zaman halkla birlikte olurdu.”* cevabını vermiştir.

“Özveri” boyutu adı altında katılımcılara sorulan üçüncü soru: *“Recep Yazıcıoğlu’nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?”* sorusudur. Katılımcılardan bir kişi bu soruya: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 29 katılımcı ise şu cevapları vermiştir: Halka hizmet aşkı (8 katılımcı), ülkesini ve milletini sevmesi (11 katılımcı), ülkesini çağdaş medeniyet seviyesine çıkarma isteği (3 katılımcı), idealist olması, hayır duası alma isteği, karakteristik özellikleri (Karadenizli oluşu, müftü çocuğu olması, zor şartlarda büyümesi, aile terbiyesi) (8 katılımcı), entelektüel duyarlılık.

“Özveri” boyutu adı altında katılımcılara sorulan dördüncü soru: *“Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?”* sorusudur. Katılımcılardan 8’i bu konu ile ilgili herhangi bir örnek ya da bilgi hatırlamadığını belirtmiştir. 22 katılımcı ise Yazıcıoğlu’nun yaptığı her işin ceza alma riskini taşıdığını belirtmiştir. 22 katılımcı da Yazıcıoğlu’nun bir kamu hizmetini gerekli görmesi halinde ceza vb. yaptırımları göze alarak hareket ettiğini belirtmişlerdir. 22 katılımcı, Yazıcıoğlu’nun en önemli iki uygulaması olarak ‘torba bütçe ve istim arkadan gelsin prensibini’ göstermişlerdir. Bu iki uygulamanın da amacı kamu hizmetlerinin hızlıca görülüp vatandaşların mağdur olmamasını sağlamaktır. Bu nedenle Yazıcıoğlu, yapmış olduğu bütün işlerde mevzuata takılmadan kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için hareket etmiştir. Bu durum sonucunda da pek çok kez soruşturma geçirmiştir.

Mülakat metinlerini analiz edileceği bir diğer boyut “şefkat”tir. Bu boyut çerçevesinde şekil.5’te belirtilen soruya verilen cevap analiz edilmiştir. “Şefkat” boyutu altında katılımcılara sorulan soru: *“Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve neler yapardı?”* sorusudur. Bu soruya iki katılımcı, Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili bir şey yaptığını görmediklerini belirtmiştir.

Şekil.5: Şefkat Boyutu ve Ölçüm Sorular

28 katılımcı ise Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla yakından ilgilendiğini belirtmiştir. Ayrıca 28 katılımcıya göre Yazıcıoğlu özellikle yaşlılarla yakından ilgilenmektedir. Yazıcıoğlu, zor durumda bulunan insanların sorunlarına çözüm olması için çeşitli projeler üretmiştir. Örneğin; yalnız ve yaşlı olan kişileri evlendirilmesi, her kamu kurumuna bir ayakkabı boyacı sandığı konulması suretiyle istihdam yaratması, onun bu yönüne örnek gösterilebilecek projeleri arasındadır. Katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun huzurevleri ve çocuk esirgeme kurumunu sık sık ziyarete ederek yaşlıları ve çocuklarla ilgilendiği belirtilmişlerdir.

Son olarak Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak tutum ve davranışlarını ölçebilmek için mülakat sorularının içerisine *“Recep Yazıcıoğlu’nun Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri”* ana başlıklı, şekil 6’da görülen 5 soru eklenmiştir. Bu soruların eklenmesindeki amaç, bir vali olarak Recep Yazıcıoğlu’nun sergilediği tutum ve davranışların anlaşılmasıdır.

Recep Yazıcıoğlu’nun “Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri”, ana başlığı altında katılımcılara sorulan ilk soru: *“Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız? ”* sorusudur. Bu soruya verilen cevaplar şekil.10’daki diyagramda verilmiştir. Bu soruya katılımcıların tamamı cevap vermiştir. Katılımcılardan 18’i,

Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak karakteristik özelliğini, '*pratik ve hızlı*' olarak belirtmişlerdir. Yine 18 katılımcı, Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini, '*halka çok yakın, halk ile iç içe*' olarak belirtmişlerdir. 15 katılımcı Yazıcıoğlu'nun '*farklı, nev'i şahsına münhasır*' bir mülki amir olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 7'si, Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini, "*entelektüel ve eleştirel*" olarak belirtmişlerdir. Yine 4 katılımcı '*mütevazı*', 4 katılımcı '*cesur ve korkusuz*', 4 katılımcı da '*çalışma arkadaşlarına ve insanlara güvenen*' olarak Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini belirtmişlerdir. Zaten Tablo.14 ve Şekil 9'daki diyagramda da görüldüğü gibi mülakat metinlerinde en çok tekrar edilen kelimeler, hemen (%0,16), sıradışı (%0,03), farklı (%0,06) ve halktır. (%0,5)

Şekil.6: Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri

Ayrıca mülakat yapılan katılımcıların, Yazıcıoğlu hakkında yaptıkları tespitler birbirine oldukça benzemektedir. Bu durum da Yazıcıoğlu'nun çalışma arkadaşları üzerinde benzer etkiyi bıraktığını göstermektedir.

Recep Yazıcıoğlu'nun "Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri", ana başlığı altında katılımcılara sorulan ikinci soru: "*Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?*" sorusudur. Bu soruya verilen cevaplar şekil.11'deki diyagramda verilmiştir. Bu soruya, 15 katılımcı, Yazıcıoğlu'nun '*her zaman halkla beraber olması*' cevabını vermiştir. 14 katılımcı ise Yazıcıoğlu'nu diğer valilerden ayıran en belirgin özelliğin "entelektüel ve sistemi eleştirel yapısı" olduğunu belirtmişlerdir. Yazıcıoğlu'nun düşündüğünü yüksek sesle söylemesi, sistemi eleştirmesi, kendisini diğer valilerden ayıran en önemli özellikler olarak katılımcılarca vurgulanmıştır. Yine 4 katılımcı, '*çalışanlarına güvenmesinin*'; 4 katılımcı '*mevzuatı es geçmesinin*'; 3 katılımcı '*idealist oluşunun*' Yazıcıoğlu'nu diğer valilerden ayıran belirgin özelliklerden olduğunu belirtmişlerdir.

Recep Yazıcıoğlu'nun "Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri", ana başlığı altında katılımcılara sorulan üçüncü soru: "*Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?*" sorusudur. Bu soruya 7 katılımcı: "*Hatırlamıyorum.*" cevabını vermiştir. 23 katılımcı da şu cevapları vermiştir:

- İstim arkadan gelsin (6 katılımcı)
- Mevzuat hazretleri (4 katılımcı)
- Bürokrasi hazretleri/bürokrasi hastalığı (4 katılımcı)
- Gidemediğin yer senin değildir. (4 katılımcı)
- Şerefü'l-Mekân Bi'l-Mekân (2 katılımcı)
- Demokrasi (2 katılımcı)
- İbrikçi başı (2 katılımcı)
- Toplum kalkınması (2 katılımcı)
- Bu ülkenin idaresinde icra-i sorumluluk vardır; ihmali sorumluluk yoktur.
- Günü kurtaralım diye yaşamayın.
- Yerel parlamenter
- Atanmış ve seçilmiş diktatörler
- Mülki amirin mesaisi olmaz.

- Her şeyi devletten beklemeyeceksin.
- Yetkisiz sorumlu ile sorumsuz yetkili
- Devlet halkın hizmetkârıdır.
- Biz zora talibiz, kolay olanı herkes yapar.
- İzin kullanmayan memur hep izindedir. Ondan hayır gelmez.
- Bu sistem değişmeli.
- Bunca yıllık Kâni olur mu Yani
- Bakanlar siyasi parti teşkilatının esiridir.
- Adam gibi demokratik bir ülkede yaşayamadan gitti.
- Çarıklı erkân
- Fi sebilillah
- Mamudizm

Yazıcıoğlu'nun sıklıkla kullandığı söz ve cümlelere bakıldığında büyük çoğunluğunun idari sistemle alakalı olduğu görülmektedir. Yazıcıoğlu'nun görev süresince yaşadığı sorunlar söylemlerine de yansımıştır.

Recep Yazıcıoğlu'nun “Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri”, ana başlığı altında katılımcılara sorulan dördüncü soru: “*Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?*” sorusudur. Bu soruya 3 katılımcı fikir beyan etmemiştir. 27 katılımcı ise farklı fikirler beyan etmiştir. 13 katılımcı Yazıcıoğlu'nun vizyon ve misyonunun, “*ülkesinin gelişmesi*” olduğunu belirtmiştir. 12 katılımcı, “*halkın daha iyi şartlarda yaşamasının*” Yazıcıoğlu'nun vizyon ve misyonu olduğunu belirtmiştir. Son olarak Yazıcıoğlu'nun vizyon ve misyonu hakkında: 5 katılımcı “*geleceği planlama*”, 3 katılımcı “*demokratik bir ortamın sağlanması*”, 4 katılımcı “*yeni bir sistem kurma*”, 4 katılımcı “*merkeziyetçi/otoriter devlet anlayışını yok etme*”, 2 katılımcı da “*yerel yönetimlerin güçlendiği bir yapı kurma*” fikirlerini belirtmişlerdir.

Recep Yazıcıoğlu'nun “Bir Vali Olarak Karakteristik Özellikleri”, ana başlığı altında katılımcılara sorulan beşinci ve son soru: “*Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a*

örneği verebilir misiniz?” sorusudur. Bu soruya 2 katılımcı, “Hatırlamıyorum.” cevabını vermiştir. Diğer 28 katılımcı da sırası ile şu örnek olayları vermiştir:

- Kemaliye Başbağlar Köprüsü (8 katılımcı)
- Kemaliye Taşyol projesi (7 katılımcı)
- Tokat'ta kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasaklanması, içkiye sınır getirilmesi (2 katılımcı)
- Derslikler ve sağlık ocakları yapımı; köylere içme suyu, altyapı, kanalizasyon hizmetlerinin götürülmesi (3 katılımcı)
- Tokat Havaalanı projesi (2 katılımcı)
- Erzincan'ın deprem sonrasında yeniden yapılandırılması sürecinde sarf edilen emek (2 katılımcı)
- İnsan sağlığı ile ilgili sosyal projeler (2 katılımcı)
- Erzincan'da kafe ve restoranlarda masaların üstüne örtü örtme zorunluluğu getirmesi
- Yamaç paraşütü, rafting sporunun yaygınlaştırılması, sağlıklı yaşam projeleri.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Recep Yazıcıoğlu'nun bir mülki idare amiri olarak sergilemiş olduğu tutum ve davranışların kamu hizmetleri motivasyon kuramına göre anlamlı olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bu çalışmada bazı sonuç ve önerilere ulaşılmıştır.

Öncelikle çalışma sürecinde yapılan araştırmalar neticesinde bazı konular tespit edilmiştir. Bu konularla ilgili öneriler geliştirilmiştir. Bu önerilerin çalışmadan sonra yapılacak araştırmalar için yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Kuramsal ve Yöntemsel Yaklaşım” incelenmiştir. Bu bölümde yapılan araştırmalarda Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı ile ilgili Türkçe literatürde yazılan eserlerin azlığı dikkat çekmiştir. Avrupa, Uzak Doğu ve ABD’de yaygın bir şekilde çalışılan kuram, Türkiye’de de araştırılmalıdır. Birinci bölümde yapılan literatür incelemelerinde KMK’nin Avrupa, Uzak Doğu ve ABD’de kamu kurumlarında işe alım süreçlerinde kullanıldığı görülmüştür. KMK düzeyi yüksek kişilerin kamu hizmetlerine girdiklerinde başarılı sonuçlar elde ettikleri yapılan çalışmalarda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle KMK’ye yönelik çalışmalar teşvik edilerek artırılmalıdır. KMK, Türkiye’de de kamu kurumlarına personel alınırken kullanılmalıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Sözlü Tarih” yönteminin sosyal bilimlerde açısında sahip olduğu önemin farkına varılmıştır. Çalışma sürecinde, Recep Yazıcıoğlu ile çalışan mülki amirlerle mülakat yapılmadan önce Sözlü Tarih üzerine hem eğitim alınmış hem de ilgili literatür taranmıştır. Bu süreçte elde edilen birikim mülakat sürecinde kullanılmıştır. Sözlü Tarih disiplininin, mülakat sürecinde nasıl davranılması gerektiğine dair görüşleri, mülakatların sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlamıştır. Fakat Türkiye’de Sözlü Tarih yeni yeni uygulanmaya çalışılan bir yöntemdir. Bu yöntemin araştırmacılar tarafından kullanımının yaygınlaşması, sosyal bilimlerin gelişmesine önemli katkılar sunacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde “Literatür Taraması” yapılmıştır. Bu bölüm, üç temel sacayağı çerçevesinde hazırlanmıştır. Bunlar: Mülki İdare Amirleri Hatıraları, Kamu Yönetimi Reform Raporları ve Mülki İdare Araştırmaları’dır. Mülki idare

amirleri hatıraları, incelendikten sonra bu eserlerin sahip olduğu değer anlaşılmıştır. Hatıralar incelendiğinde her mülki amirin “Genç Mülki Amirler Tavsiieler ve Mülki İdarenin Sorunları” başlıklı yazılar yazdığı tespit edilmiştir. Hatıralarda mülki amirler, genç mülki amirlere şu tavsiyeleri vermektedir:

- Mülki amirler, halkla iç içe olmalıdır. Halkın sorunlarını ilk ağızdan dinlemelidir.
- Mülki amirler, kamu hizmetlerini kişisel çıkarlarının üstünde tutmalıdır.
- Mülki amirler, çalışanlarını motive etmelidir. Çalışan ve çalışmayan personeli ayırmalıdır.
- Mülki amirler, yabancı dil bilmelidir. Kendilerini devamlı geliştirmelidir.
- Mülki amirler, tarafsız ve bağımsız olmalıdır.
- Mülki amirler, halkı yönetimin her alanına katmalıdır.
- Mülki amirler, adil olmalıdır, verdiği sözü tutmalıdır, tarafsız olmalıdır, doğruları söylemelidir.
- Mülki amirler, görev yapacağı yerin sosyolojik yapısını ve inanç değerlerini iyi bilmelidir.
- Mülki amirler, görevlerinde başarılı olabilmeleri için görev alanlarını iyi tanımalıdır.

Hatıralar incelendiğinde, bu eserlerle ilgili bir akademik çalışmanın yapılmadığı fark edilmiştir. Hâlbuki hatıralarda hem mülki idare ile ilgili sorunlar hem de mülki amirlerin meslek yaşamlarında karşılaştıkları sorunlar açıkça ortaya konmuştur. Bu nedenle mülki amirlerin hatıraları başta, kaymakamlık kursları olmak üzere üniversitelerde de okutulmalıdır. Hatıralar incelenirken bazı sorunların farklı dönemlerde farklı mülki amirlerce yaşandığı tespit edilmiştir. Hatıralarda, mülki amirlerin gözünden, mülki idaredaki sorunlar şu şekilde belirtilmiştir:

- Siyasetçilerin mülki amirler üzerindeki baskısı
- Siyasi kayırmacılık ve nepotaj
- Mülki idare amirlerinin eğitimi ve sosyal hakları ile ilgili sorunlar
- Mülki idare amirlerinin görev süreleri ile ilgili sorunlar
- Mülki idare amirlerin liyakatsizlik nedeniyle (özellikle personel alımlarında) yaşadığı sorunlar
- Kamu kurumlarındaki yozlaşma
- Yatırımlar için kaynak bulmada çekilen sorunlar
- Mevzuattan kaynaklanan sorunlar
- Kamu personelinden kaynaklanan sorunlar

Sonuç olarak mülki amirlerin hatıraları birer “deneyim hazinesine” benzetilebilir. Bu eserler derinlemesine incelenerek akademik çalışmalarda ve mülki idare amirlerin eğitim sürecinde kullanılmalıdır.

Literatür taraması bölümünde, Kamu Yönetimi Reform Raporları incelenmiştir. Bu raporlar yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapıldıkları dönemin idari yapısının [adeta] röntgenini çeken çalışmalardır. Yerli ve yabancı uzman raporları incelendiğinde, bu raporlarda tespit edilen sorunların birbiri ile olan benzerliği dikkat çekmektedir. İlk rapor, 1933 yılında hazırlanmıştır. 1933’ten itibaren belirli aralıklarla yapılan raporlarda kamu yönetimi ile ilgili tespit edilen sorunlar şunlardır:

- Bürokratik yapının hantallığı
- Merkeziyetçilik
- Yetki devrinin kullanılmaması
- Kamu personel sisteminin her alanında yaşanan sorunlar

Bu sayılan dört sorun, hem yerli hem de yabancı uzman raporlarında sıklıkla tespit edilmiştir. Raporlarda merkeziyetçi yapı ve kamu personelindeki sorunların Türkiye’nin ekonomik gelişmesinden kalkınmaya kadar her alanı olumsuz şekilde etkidiği belirtilmiştir. Fakat bu sorunların farklı zamanlarda yapılan araştırmalarda aynen yer alması, sorunların kronik hale geldiğinin göstergesi olarak okunabilir. Yerli ve yabancı uzman raporları araştırılırken bu raporların detaylı bir şekilde incelenmesi gerektiği anlaşılmıştır. Bu raporlarla ilgili yapılan çalışmalarda, Leimgruber raporu gibi bazı raporlara ulaşamadığı, araştırmacıların bu raporlara ulaşp literatüre önemli katkılar yapması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca Türkiye’de yaşanan sistem değişikliğinden sonra uygulanan Partili Cumhurbaşkanlığı Sistemi’nin kökenlerinin de bu raporlarda olduğu, yapılan araştırma sonucunda tespit edilmiştir. Son olarak bu raporların, Türkiye’de kamu yönetimi alanındaki dönüşümün tarihsel arka planının anlaşılması için incelenmesi gerektiği fikrine ulaşılmıştır.

Literatür taraması bölümünde son olarak Mülki İdare Araştırmaları incelenmiştir. MİAR’lar yapıldıkları dönemde mülki idarenin sorunlarını ortaya

koyan çalışmalardır. Bu çalışmalara hem mülki amirler hem de akademisyenler dâhil olmuştur. MİAR’larda mülki idarenin sorunları şu şekilde belirtilmiştir:

- Popülist politikalarla il ve ilçe yapılan yerler
- Mülki amirlerin üzerindeki siyasi baskı
- Mülki amirlerin maaş ve sosyal haklarındaki sorunlar
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde yerel dilleri bilmemekten kaynaklanan sorunlar
- Mülki amirlerin eğitim sorunları
- Mülki amirlerin kamu yatırımları için kaynak bulmadaki sorunları
- Mevzuattaki eksikliklerden kaynaklanan sorunlar
- Kamu kurumlarındaki personel, araç ve gereç eksikliği nedeniyle karşılaşılan sorunlar
- Yetki ve imza devrinde cimri davranılması nedeniyle yaşanan sorunlar

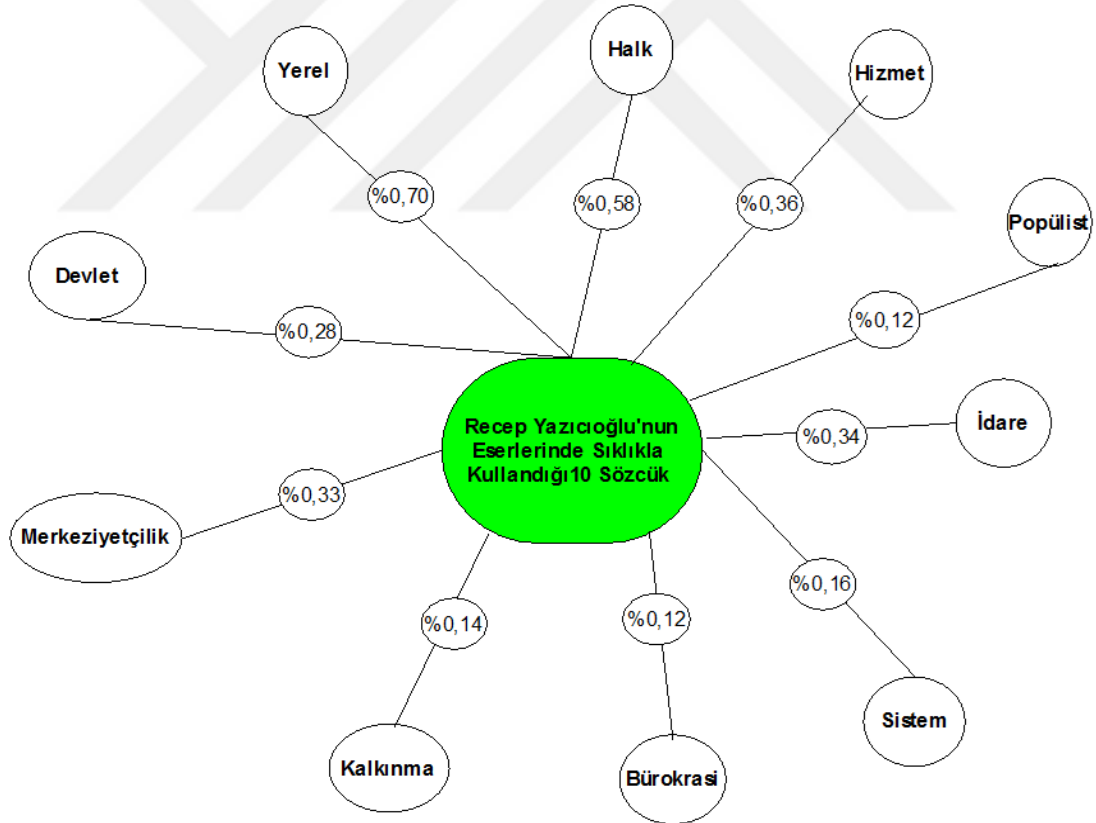
MİAR’lar mülki idare konusunda yapılan geniş kapsamlı araştırmalardır. Bu araştırmalar sonucunda elde edilen bulgular mülki idarenin yaşadığı sorunları açıkça tespit etmektedir. MİAR’lar sonucunda tespit edilen sorunlar ile mülki amirlerin hatıralarında belirtilen sorunlar büyük ölçüde birbirine benzemektedir. Bu nedenle en son 2013 yılında yapılan MİAR’lar belirli periyotlarla tekrardan yapılmalıdır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde “Tarihsel Arka Plan” incelenmiştir. Bu bölümde mülki idaredeki dönüşüm, Tanzimat sürecinden günümüze kadar olan periyotta tartışılmıştır. Bu bölümde, Tanzimat’tan itibaren oluşturulmaya çalışılan idari yapının içinde mülki idarenin konumu tartışılmıştır. Tarihsel arka plan incelendiğinde bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Yapılan inceleme sonrasında farklı dönemlerde, merkezi idarenin taşrayı kendisine bağlamak için mülki idareyi kullandığı tespit edilmiştir. Tarihsel süreç içerisinde mülki idare konjonktürel duruma göre şekillenmiştir. Fakat mülki idare her ne kadar konjonktürel duruma göre şekillendirilse de merkezi idare, taşrayı gözetiminde tutmak için mülki idari yapıdan vazgeçememiştir. Son olarak Türkiye’de kamu yönetimi yapısının kökeninin ve kronik hale gelmiş sorunların anlaşılabilmesi için, tarihsel arka planın iyi okunması gerektiği anlaşılmıştır. Bu nedenle kamu yönetimi bölümlerinde lisans ve lisansüstü derslerde idare tarihi okutulmalıdır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde öncelikle Recep Yazıcıoğlu'nun düşün dünyası anlaşılmasına çalışılmıştır. Bu nedenle Yazıcıoğlu'nun eserleri ve katıldığı programlarda yapmış olduğu konuşmalar 6 ana başlık çerçevesinde incelenmiştir. Ayrıca Yazıcıoğlu'nun eserlerinde ve katıldığı programlarda yaptığı konuşmalar NVİvo-12 nitel araştırma programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda şekil.7 ve şekil.8'deki diyagramlar ortaya çıkmıştır.

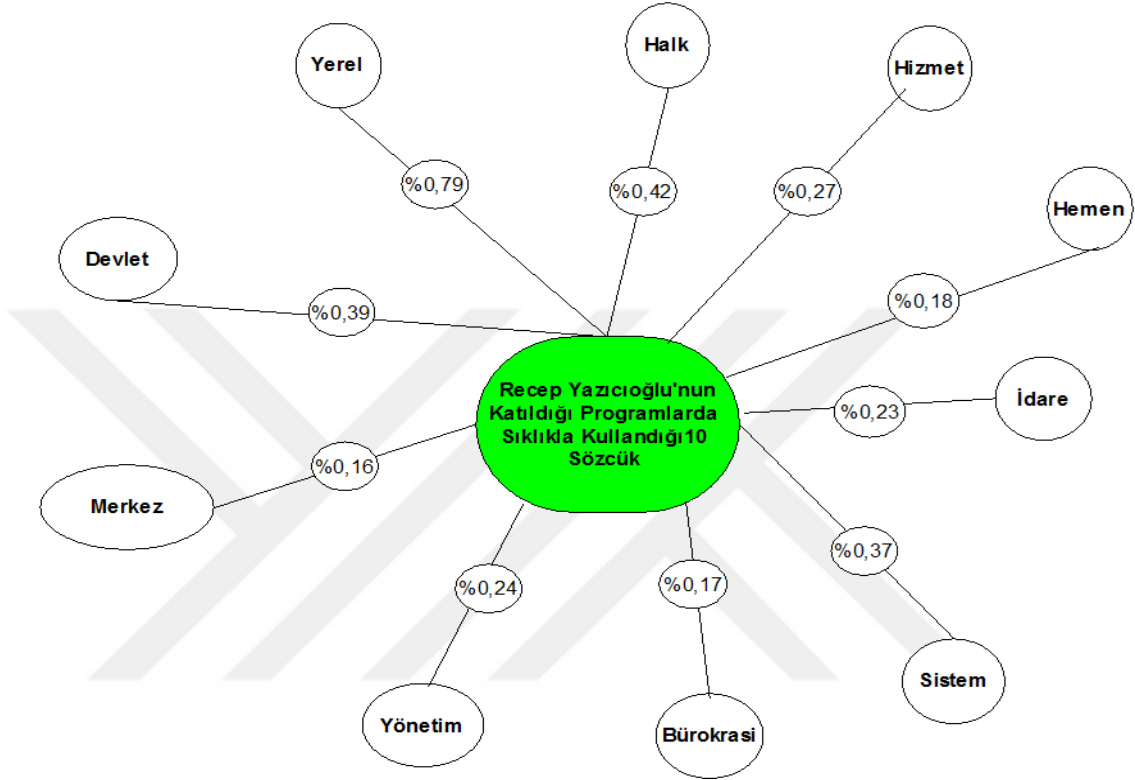
Şekil.7'de Recep Yazıcıoğlu'nun makale ve kitaplarında sıklıkla kullandığı 10 sözcük tespit edilmiştir. Yapılan analizde, kelimelerin kullanım sıklığı şu şekildedir: Halk (%58), Hizmet (%36), Yerel (%70), Devlet (%28), Popülist (%12), İdare (%34), Sistem (%16), Bürokrasi (%12), Kalkınma (%14), Merkeziyetçilik (%33).

Şekil.7: Recep Yazıcıoğlu'nun Eserlerinde Sık Kullanılan Sözcükler

Şekil.8'de ise Recep Yazıcıoğlu'nun katıldığı programlarda sıklıkla kullandığı on sözcük tespit edilmiştir. Yapılan analizde kelimelerin kullanım sıklığı şu şekildedir: Halk (%42), Hizmet (%27), Yerel (%79), Devlet (%39), Hemen (%18), İdare (%23), Sistem (%37), Bürokrasi (%17), Yönetim (%24), Merkezi (%16).

Şekil.8: Recep Yazıcıoğlu'nun Katıldığı Programlarda Sık Kullandığı Sözcükler

Recep Yazıcıoğlu'nun hem eserleri hem de yaptığı konuşmalar dördüncü bölümde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Fakat Yazıcıoğlu'nun hem eserleri hem de yaptığı konuşmalar incelendiğinde hakkında bazı “doğru bilinen yanlışlar” olduğu anlaşılmıştır. Çalışma sürecinde bu konu ile ilgili şu tespitler yapılmıştır:

- Recep Yazıcıoğlu, hakkında yazılan kitaplarda sıklıkla belirtildiği gibi yerel yönetimlerin tamamını savunmamaktadır. Yazıcıoğlu'nun eserleri ve katıldığı programlar incelendiğinde, kendisinin belediye başkanları hakkındaki görüşleri açıkça ortaya çıkmaktadır. Yazıcıoğlu, belediye başkanlarının seçimle iş başına gelmelerine rağmen “seçilmiş derebeyi” olmaktan öteye gidemediklerini eserlerinde belirtmiştir. Yazıcıoğlu, il idaresinde tek meclisli bir yapı önermektedir. Yazıcıoğlu'nun yerel yönetimlerle ilgili önerdiği model “Geliştirilmiş İl Genel Meclisi” modelidir. Yazıcıoğlu, il yönetiminde

halkın tamamının temsilcilerini içeren, ilin yönetiminde tek söz sahibi olan bir il genel meclisi tasvir etmektedir.

- Recep Yazıcıoğlu hakkında yazılan eserlerde kendisinin bürokrasiye tam anlamı ile karşı olduğu belirtilmektedir. Yazıcıoğlu'nun eserleri ve söylemleri incelendiğinde kendisi Weber'in tasnif ettiği ideal bürokratik mekanizmayı yadsımadığı görülmektedir. Yani Yazıcıoğlu, liyakate dayalı, yozlaşmamış, işlerin rasyonel bir şekilde yürütüldüğü bir bürokratik modeli yadsımamaktadır. Yazıcıoğlu, Türkiye'deki bürokratik yapının zamanla ideal sıfatını kaybettiğini ve bambaşka bir niteliğe büründüğünü belirtmektedir. Yani Yazıcıoğlu ideal anlamda bürokrasiye değil, zamanla köhnemiş, hantallaşmış ve verimsiz hale gelmiş bürokrasiye karşıdır.
- Recep Yazıcıoğlu özellikle Tokat valiliği döneminde sosyal sorumluluk projeleri kapsamında içki ve kumara benzer oyunları yasaklamıştır. Bu nedenle Yazıcıoğlu'na "4. Murat ve Yasakçı Vali" gibi sıfatlar verilmiştir. Fakat bu sıfatların haksız yere verildiği görülmektedir. Özellikle Yazıcıoğlu hakkında yazılan ilk eser olan "Hızır Paşa" adlı tiyatro oyununda ve hakkında yazılan ilk kitap, "Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum" da bu durum tasvir edilmektedir. Yazıcıoğlu'nun Tokat valiliği döneminde kahvehanelerde parasına oynanan okey vb. oyunlar nedeni ile birçok kişi evine geç saatlerde gitmektedir. Oynanan kumar nedeni ile evdeki eşyalarını dahi satan insanların olduğu hem "Hızır Paşa" adlı eserde hem de "Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum" adlı kitapta belirtilmektedir. Yazıcıoğlu, aile yapısını korumak ve insanları bu kötü alışkanlıklardan alıkoymak için içki içilmesine sınır getirmiş, kumar oynanmasını yasaklamıştır. O dönem Tokatlı kadınlar bu uygulamadan çok memnun kaldıkları için Yazıcıoğlu'na defalarca teşekkür etmişlerdir.
- Recep Yazıcıoğlu'nun savunduğu Başkanlık sisteminin temelinde, güçler ayrılığı ilkesinin tam anlamıyla sağladığı bir yapı mevcuttur. Yazıcıoğlu, sert kuvvetler ayrılığı ilkesinin yanında halkın sistemi denetleyeceği etkin yolların açılması gerektiğini belirtmektedir. Yani Yazıcıoğlu'nun tahayyül ettiği

siyasal sistemin temel unsurunu, sert kuvvetler ayrılığı ve etkin halk denetimi oluşturmaktadır.

- Recep Yazıcıoğlu'nun tahayyül ettiği reform anlayışı, bir mehdi hareketi ya da bir lider hareketi ile kısıtlı değildir. Yazıcıoğlu, Türkiye'de mevcut sorunların defalarca iyi bir şekilde tespit edildiğini hem eserlerinde hem de konuşmalarında belirtmiştir. Yazıcıoğlu'nun esas vurgulamak istediği konu öncelikle halkın demokratik süreçlere katılmasının sağlanması sonrasında ise köklü bir sistem değişikliğidir. Yazıcıoğlu esasında sistemi kökten değiştirmek gerektiğine inanmaktadır. Yazıcıoğlu'nun siyasete girmemesindeki en önemli neden, sistemi kökten değiştirecek, herhangi bir kişiye bağlı olmayan bir hareketin kendince olmamasıdır.
- Recep Yazıcıoğlu'nun merkeziyetçilikle bahsettiği aslında vatandaşların, memurların ve bürokratların zihinlerinde içselleştirdikleri merkeziyetçi anlayıştır. Yazıcıoğlu, halkın pasifize olmuş, kaderci anlayışı terk etmedikçe merkeziyetçilikten kurtulamayacağını belirtmektedir.
- Recep Yazıcıoğlu ile ilgili yapılan çalışmalarda, kendisinin bizzat kaleme aldığı makalelere yer verilmemiştir. Yazıcıoğlu, değişik dönemlerde makaleler yazmıştır. Yazıcıoğlu ile ilgili bir çalışma yapılırken sadece yazmış olduğu kitaplar göz önüne alınarak yapılan çalışmalar eksik kalmaktadır. Bu durum, Yazıcıoğlu'nun bazı konularda yanlış anlaşılmasına neden olmaktadır. Yazıcıoğlu'nun düşün dünyasının anlaşılabilmesi için bu makalelerin kesinlikle okunması gerekmektedir.
- Recep Yazıcıoğlu bazı konuşmalarında “Seçimlik Vali” üzerine görüşler bildirmiştir. Fakat bu durum kamuoyunda Yazıcıoğlu'nun, “Seçimlik vali sistemini destekliyor.” gibi algılanmasına neden olmuştur. Yazıcıoğlu hem katıldığı programlarda hem de eserlerinde yerel siyasetçilerin vali veya kaymakam gibi davrandıklarından şikâyet etmektedir. Yazıcıoğlu, yerel siyasetçilerin vali ve kaymakam gibi davranmasını eleştirmek amacıyla “Valiler de seçilsin.” ifadesini kullanmıştır. Burada Yazıcıoğlu, seçimi kazanan bir belediye başkanının partisinin politikaları çerçevesinde hareket etmesini örnek göstererek “*madem yerel siyasetçiler vali ve kaymakam gibi*

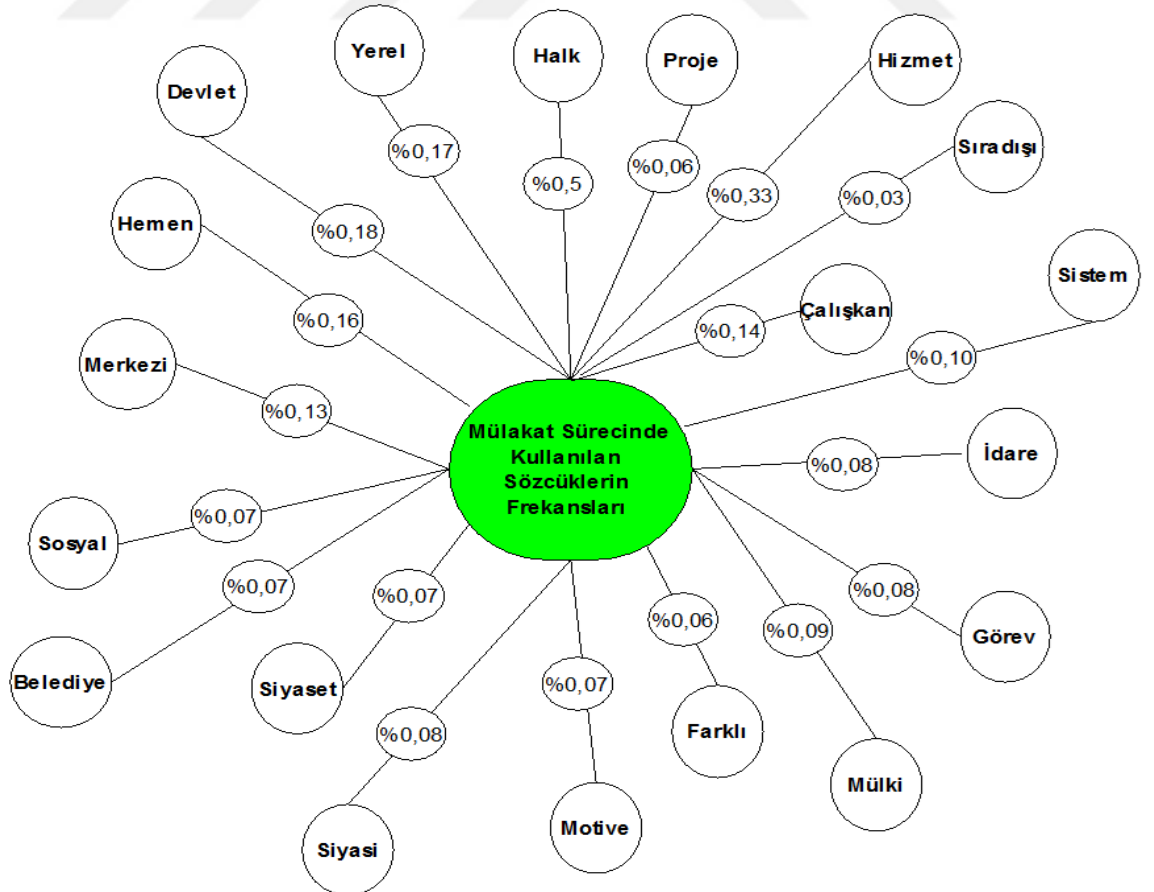
davranıyor, o zaman vali ve kaymakamların atanmasının bir anlamı yok, onları da belediye başkanları gibi seçin olsun bitsin.” demektedir. Yani Yazıcıoğlu seçimli valiliği savunmamakta verdiği mecazi örneklerle yerel siyasetçileri eleştirmektedir.

- Çalışma sürecinde, Yazıcıoğlu’nun halkın zihninde yer edinmesine sağlayan iki faktör belirlenmiştir. İlk faktör, kendisinin korkusuzca, her ortamda dürüst bir şekilde sistemi eleştirebilmesidir. Yazıcıoğlu, özellikle merkez valisi iken il il gezip pek çok kongre, konferans, açık oturum ve röportajlara katılmıştır. İkinci faktörse düşüncelerini yazıya aktarıp kitap ve makaleler yazmasıdır.
- Recep Yazıcıoğlu, sanılanın aksine, yapılacak bir kamu hizmeti için mevzuatı tümünden göz ardı eden, bildiğini okuyan, kanun tanımaz bir mülki amir değildir. Mülakatlar sürecinde kendisi ile çalışan mülki amirlerin de belirttiği gibi Yazıcıoğlu mevzuatı her zaman dikkate almıştır. Kaymakamlarına ve yardımcılarına da bu konuda telkinlerde bulunmuştur. Fakat Yazıcıoğlu, acil olarak gördüğü kamu hizmetleri için ayak bağı olan bazı mevzuatı göz ardı etmek zorunda kalmıştır. Yazıcıoğlu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi mezunu bir hukukçudur. Eserlerinde (özellikle makalelerinde) Türkiye’deki mevzuatın yurt dışından ithal edildiğini belirtmektedir. Yazıcıoğlu, faşist Mussolini İtalya’sından alınan ceza kanununun Türkiye’de başarılı olmadığını ve olamayacağını savunmaktadır. Yazıcıoğlu, mevzuat sisteminin doğasından kaynaklanan sorunları kendince aşmaya çalışmıştır. Bu durum kendisinin kanunları dikkate almadığı anlamı gelmemektedir. Yazıcıoğlu, sadece kamu yararı ve kamu hizmetlerinin hızlandırılması amacıyla mevzuatın neden olduğu engelleri kaldırmak için formalite gerektiren mevzuat işlemlerini ötelemiştir.
- Recep Yazıcıoğlu’nun vefatından sonra “Vali” isimli, kendisinin hayatını anlatan bir dizi yayımlanmıştır. Çalışma sürecinde bu dizinin 65 bölümü de izlenmiştir. Dizi büyük oranda kurmacadan ibarettir. Bu dizi ve Yazıcıoğlu hakkında kulaktan kulağa gezen yanlış bilgiler nedeni ile kendisinin hakkında pek çok “Şehir Efsanesi” uydurulmuştur. Çalışma sürecinde Yazıcıoğlu ile ilgili yazıların olduğu blog siteleri, haber yazıları, sosyal medya paylaşımları

ve kişisel web sayfaları incelendiğinde, Yazıcıoğlu'nun, hiç uyumayan, devamlı çalışan, sık sık tebdili kıyafet kamu kurumlarını gezip memurlara ceza kesen, olağanüstü güçleri olan biri kişi olarak tasvir edildiği görülmüştür. Yazıcıoğlu, her şeyden önce bir insandı. Kendisinin yapmış olduğu hatalar ve yanlışlarda mevcuttur. Bu konuda kendisi sıklıkla eleştirilmiştir. (mülakat metinlerinde de bazı mülki amirler kendisini eleştirmiştir) Bu nedenle Recep Yazıcıoğlu'nu kulaktan dolma bilgilerle aşkınlıktırmak yanlıştır. Bu eserde bu yanlışla düşmemek için Recep Yazıcıoğlu tarafsız bir şekilde incelenmeye çalışılmıştır.

Son olarak çalışmanın dördüncü bölümünde Recep Yazıcıoğlu'nun bir mülki idare amiri olarak sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar elde edilen mülakat verileri çerçevesinde KMK'ye göre analiz edilmiştir. Mülakatlarda alınan ses kayıtları, yazıya dökülerek NVİvo-12 programında analiz edilmiştir.

Şekil.9: Mülakat Metinlerinde Sık Kullanılan Sözcükler

Yapılan analiz sonucunda şekil.9'daki diyagram ortaya çıkmıştır. Şekil.9'daki diyagramda, mülakat metinlerinde en sık kullanılan kelimelerin: Halk (%50) , Hizmet (%33) , Yerel (%17) , Devlet (%18) , Hemen (%16) , Merkezi (%13) , Çalışkan (%14) , Sistem (%10), Soruşturma (%0,06) olduğu görülmektedir.

Şekil.7, şekil.8 ve şekil.9 beraber okunduğunda Recep Yazıcıoğlu'nun düşün dünyası ortaya çıkmaktadır. Öncelikle bu üç şekildeki diyagramlarda en çok vurgulanan beş sözcük: halk, hizmet, yerel, devlet ve merkeziyetçilik.

Yazıcıoğlu'nun eserlerinde, katıldığı programlarda ve kendisi ile çalışmış mülki amirlerle yapılan mülakatlarda sıklıkla halktan bahsetmektedir. Yazıcıoğlu halka tepeden bakan, halk ile sadece resmi törenlerde beraber olan mülki amirleri eleştirmektedir. Yazıcıoğlu'nun katıldığı bütün programlar ve yazdığı bütün eserlerde mülki amirlerin kesinlikle halkla beraber, halkla iç içe olmaları gerektiğini belirtilmiştir. Zaten mülakat sürecinde, mülakata katılan mülki amirlerin tamamı (%100) Yazıcıoğlu'nun devamlı halkla beraber olduğunu ve kendisini diğer valilerden ayıran en belirgin özelliklerden birisinin halkla iç içe olmasını örnek göstermişlerdir.

Yazıcıoğlu'nun eserlerinde, katıldığı programlarda ve kendisi ile çalışmış mülki amirlerle yapılan mülakatlarda sıklıkla yerel ve hizmet sözcüklerini kullanmıştır. Yazıcıoğlu, Türkiye'de halkın kamu hizmetlerinden verimli bir şekilde faydalanmadığını her fırsatta dile getirmiştir. Yazıcıoğlu, kamu hizmetlerinin, yerelde yani hizmete en yakın yerde sunulması gerektiğini savunmuştur.

Yazıcıoğlu'nun eserlerinde, katıldığı programlarda ve kendisi ile çalışmış mülki amirlerle yapılan mülakatlarda merkez/merkeziyetçi sözcüklerini sıklıkla kullanmıştır. Yazıcıoğlu, aşırı merkeziyetçi yapı nedeni ile halkın sorunlarının net olarak tespit edilemediğini her fırsatta belirtmiştir. Bu nedenle kamu hizmetleri rasyonel bir şekilde planlanamamaktadır. Bu süreçte olan halka olmaktadır. Temel bazı kamu hizmetlerinden (yol ve kanalizasyon gibi) mahrum kalan halk, ilkel koşullarda yaşamaktadır. Yazıcıoğlu, bu sorunların dönemsel sorunlar değil, sistemsal sorunlar olduğunu açıklamaktadır. Bu sorunların yönetsel sistemin sil baştan yeniden yapılandırılması ile aşılabileceğini savunmaktadır.

Mülakat metinleri, kamu hizmetleri motivasyon kuramına göre analiz edildiğinde dört boyutta ayrı ayrı sonuçlar çıkmaktadır. Öncelikli olarak Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği boyutu çerçevesinde sorulan sorular ve katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- **“Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?”** Bu soruya katılımcıların 28’i Yazıcıoğlu’nun siyasetle ilgilendiğini ve gündemi takip ettiğini belirtmiştir. 2 katılımcı ise bu konuda bir şey hatırlamadıklarını belirtmiştir. Katılımcıların %93,3’ü Yazıcıoğlu’nun siyasetle ilgilendiğini ve gündemi takip ettiğini belirtmiştir.
- **“Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?”** Bu soruya bütün katılımcılar (%100) Recep Yazıcıoğlu’nun kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilendiğini belirtmiştir.
- **“Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?”** Bu soruya katılımcılardan 29’u *‘İlgilenirdi.’* cevabını vermiştir. Bir katılımcı ise *“İşine odaklanıyordu. İşinin dışında pek bir şeyle ilgilenmiyordu.”* cevabını vermiştir. Katılımcıların %96,6’sı Recep Yazıcıoğlu’nun kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilendiğini belirtmiştir.
- **“Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye’nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?”** bu soruya, katılımcılardan biri: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. Katılımcıların %96,6’sı (29’u) Recep Yazıcıoğlu’nun Türkiye’nin sosyal, ekonomik ve yönetsel durumu ile ilgilendiğini belirtmişlerdir.

Sonuç olarak “Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” boyutundaki dört soruya katılımcıların verdiği yanıtların aritmetik ortalaması alındığında $[\%93,3 + \%100 + \%96,6 + \%96,6] / 4 = \%96,625$ gibi bir oran ortaya çıkmaktadır. Bu orana göre Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak tutum ve davranışlarında, KMK’nin “Kamu Politikalarının Yapımının Çekiciliği” boyutunun kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KMK ölçümündeki bir diğer boyut olan “Kamusal Değerlere Bağlılık” boyutu çerçevesinde sorulan sorular ve katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- **“Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?”** Bu soruya, katılımcılardan bir tanesi: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. Üç katılımcı da bu konuda Yazıcıoğlu'nun tutum ve davranışlarına eleştirel bir yorum getirmiştir. Üç katılımcı Yazıcıoğlu'nun halka hizmet etme isteğini/istencini kuvvetli bulmadıklarını verdikleri örneklerle açıklamışlardır. 26 katılımcı (%86,6) verdikleri örnekler ve kullandıkları ifadelerle Yazıcıoğlu'nun kuvvetli bir halka hizmet etme istenci/isteği olduğunu vurgulamışlardır.
- **“Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?”** Bu soruya, 29 katılımcı (%96,6), Yazıcıoğlu'nun vatansever bir kişi olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcı ise bu konuda fikrinin olmadığını belirtmiştir.
- **“Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?”** Bu soruya katılımcılardan ikisi: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. Diğer 28 katılımcı da Yazıcıoğlu'nu motive eden unsurları şu şekilde belirtmiştir:
 - Ülkesini, halkını sevmesi (6 katılımcı)
 - Entelektüel duyarlılığı; karakteristik özellikleri ve kişisel yapısı (5 katılımcı)
 - Hayır duası alma, halka hizmet hakka hizmettir anlayışı, maneviyatı ve inanıcı (5 katılımcı)
 - Halkın daha modern ve sağlıklı şartlarda yaşaması isteği (4 katılımcı), halka hizmet aşkı (2 katılımcı)
 - Yapılan bir hizmet sonrası halkın yüzünde gördüğü mutluluk (3 katılımcı)
 - Ülkenin durumu ve geri kalmışlığı nedeniyle halkın çektiği sıkıntılar (2 katılımcı)
 - Sistemsel sorunlar nedeni ile halkın zor durumda kalması.
- Bu boyutta bir diğer soru ise **“Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?”** sorusudur. Bu soruya iki

katılımcı: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 28 katılımcı is çeşitli özellikler belirtmişlerdir. Bu özellikler şunlardır:

- Dürüst (10 katılımcı)
- Halka hizmeti ön planda tutan, halka yakın, halkın sorunlarını çözen (10 katılımcı)
- Çalışkan (7 katılımcı)
- Sonuca endeksli, hızlı ve işini en iyi şekilde yapan (7 katılımcı)
- Okuyan, bilgili (4 katılımcı)
- Zamanı ve parayı iyi yöneten (2 katılımcı)
- Adaletli, tarafsız, görev yaptığı alanı iyi bilen.

Sonuç olarak Recep Yazıcıoğlu bir vali olarak tutum ve davranışlarında, KMK’nin kamusal değerlere bağlılık boyutunun kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KMK ölçümündeki bir diğer boyut olan ‘Özveri’ boyutu çerçevesinde sorulan dört soru ve katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- **“Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?”** Bu soruya 3 katılımcı: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 27 katılımcı (%90’ı) da Yazıcıoğlu ile çalıştıkları dönemde, kendisinin şahsi çıkarları çerçevesinde hareket ettiğine şahit olmadıklarını belirtmişlerdir.
- **“Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?”** Bu soruya, 30 katılımcı (%100) Yazıcıoğlu’nun her zaman halkla birlikte olduğunu belirtmiştir.
- **“Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?”** 8 katılımcı, bu soru ile ilgili, herhangi bir örnek ya da bilgi hatırlamadığını belirtmiştir. 22 katılımcı ise Yazıcıoğlu’nun yaptığı her işin ceza alma riskini taşıdığını belirtmiştir. 22 katılımcı (%73,3) da Yazıcıoğlu’nun bir kamu hizmetini gerekli görmesi halinde ceza vb. yaptırımları göze alarak hareket ettiğini belirtmişlerdir.

- **“Recep Yazıcıoğlu’nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?”** Bu soruya katılımcılardan bir kişi: *“Hatırlamıyorum.”* cevabını vermiştir. 29 katılımcı (%96,6) ise çeşitli cevaplarla Yazıcıoğlu’nun halka hizmet noktasında kendisini adanmasının nedenlerini gözlemledikleri kadarı ile açıklamışlardır. 29 katılımcıya göre Yazıcıoğlu’nu kamuya hizmete motive eden unsurlar şunlardır:

- Ülkesini ve milletini sevmesi (11 katılımcı)
- Halka hizmet aşkı (8 katılımcı)
- Karakteristik özellikleri (Karadenizli oluşu, müftü çocuğu olması, zor şartlarda büyümesi, aile terbiyesi) (8 katılımcı)
- Ülkesini çağdaş medeniyet seviyesine çıkarma isteği (3 katılımcı);
- İdealist olması, hayır duası alma isteği
- Entelektüel duyarlılık.

KMK’nin özveri boyutu açısından hazırlanan sorulara verilen cevaplara bakıldığında Yazıcıoğlu, sıklıkla halk ile beraber olduğu anlaşılmıştır. Katılımcıların %100’ü Yazıcıoğlu’nun her zaman halkla beraber olduğunu belirtmişlerdir. Hatta 27 katılımcı anlattıkları olaylarda, Yazıcıoğlu’nun ailesini dahi ihmal edecek kadar kamuya hizmet etmeye kendisini adadığını belirtmişlerdir. Yine katılımcıların %90’ı Yazıcıoğlu ile çalıştıkları dönemde kendisinin kişisel çıkarları için herhangi bir harekette bulunmadığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %73,3’ü Yazıcıoğlu’nun herhangi bir kamu hizmeti eksiği nedeni ile halkın zor durumda olduğunu anlar anlamaz ceza almayı dahi göze alarak [hiç düşünmeden] hareket ettiğinde defalarca kez şahit olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar, anlattıkları olaylarda Yazıcıoğlu’nun kendi çıkarlarını düşünmek yerine her zaman halkın ve çalışanlarının menfaatlerini düşündüğünü belirtmişlerdir. Son olarak Yazıcıoğlu’nun kamu hizmetlerine kendini adanmasının sebepleri olarak katılımcıların %90’ı görüş bildirmiştir. Bu görüşlere bakıldığında Yazıcıoğlu’nun, halka hizmeti ve ülkesini sevmesi en önemli neden olarak (20 katılımcı- %66,6) gösterilmiştir. Yine Yazıcıoğlu’nun karakteristik özellikleri de kendisini kamuya hizmet etmeye iten nedenler arasında sayılmıştır. (8 katılımcı-%26,6) Sonuç olarak Recep Yazıcıoğlu bir vali olarak tutum ve davranışlarında, KMK’nin özveri boyutunun kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

KMK ölçümündeki bir diğer boyut olan ‘Şefkat’ boyutu çerçevesinde sorulan soru ve katılımcıların verdikleri cevaplar şu şekildedir:

- **“Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?”** Bu soruya iki katılımcı Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili bir şey yaptığını görmediklerini belirtmiştir. 28 katılımcı (%93,3) ise Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla yakından ilgilendiğini belirtmiştir.

KMK’nin şefkat boyutu açısından hazırlanan soruya verilen cevaplara bakıldığında, Yazıcıoğlu’nun il genelindeki zor durumda olan insanlarla ilgilendiği görülmektedir. Katılımcıların %93,3’ü anlattıkları çeşitli olaylarda Yazıcıoğlu’nun bir mülki amir olarak etrafında bulunan zor durumdaki insanlarla bizzat ilgilendiği hatta bir katılımcının ifadesi ile: *“onların dertleri ile dertlendiği”* anlaşılmıştır. Yazıcıoğlu, özellikle ekonomik açıdan zor durumda olan insanların bu sorunlarını gidermek amacı ile çeşitli projeler üretmiştir. Sonuç olarak Recep Yazıcıoğlu bir vali olarak tutum ve davranışlarında, KMK’nin şefkat boyutunun kuvvetli olduğu fikrine ulaşmıştır.

Mülakatlar ile ilgili genel bir değerlendirme yapılacak olursa 30 mülki amirle farklı mekânlarda süresi 15 ila 128 dakika arasında geçen görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler analiz edilmiştir. Yapılan analizlerde [şaşırtıcı bir şekilde] sorulan sorular katılımcıların çoğu benzer cevaplar vermişlerdir. Bu durum Yazıcıoğlu’nun çalışma arkadaşları üzerinde benzer etkileri bıraktığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Yapılan inceleme sonrasında [çalışma arkadaşlarının gözünden] Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak tutum ve davranışları KMK’ye göre kuvvetli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Son olarak Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini anlamak amacı ile katılımcılara beş adet soru sorulmuştur. Bu sorulardan iki tanesi Yazıcıoğlu’nun karakteristik özelliklerinin anlaşılması noktasında önemlidir. Bu sorular şunlardır:

- **“Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?”**
- **“Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?”**

Bu iki soruya verilen cevaplar, ayrı bir belgeye aktararak NVivo-12 programı vasıtasıyla analiz edilmiştir. Çıkan sonuçlar çerçevesinde şekil.10 ve şekil.11’deki diyagramlar oluşturulmuştur.

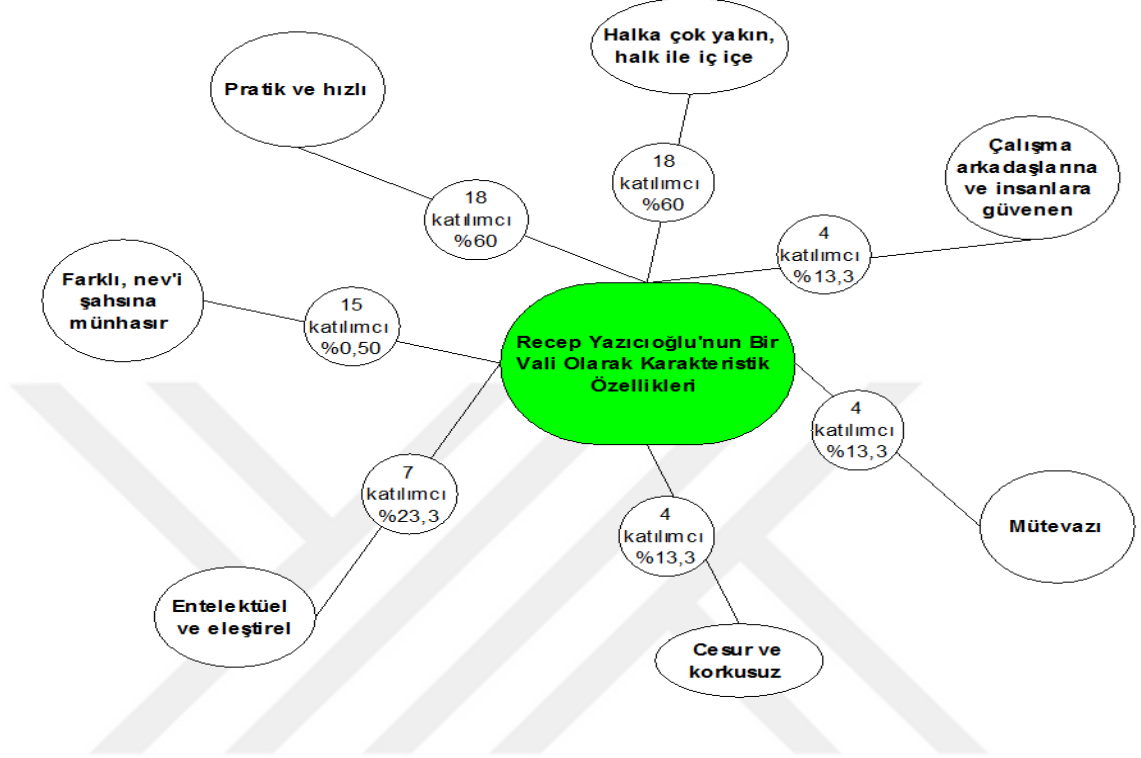
Şekil.10 ve Şekil.11’de de açıkça görüldüğü gibi Recep Yazıcıoğlu’nun bir mülki amir olarak en belirgin özelliği her zaman halk ile beraber olmasıdır. Mülakat sürecinde katılımcıların hepsi Yazıcıoğlu’nun kapısının devamlı açık olduğunu belirtmişlerdir. Makama önceden randevu alarak değil çat kapı gidilerek Yazıcıoğlu ile rahatça görüşülebileceği, katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Yine katılımcılar, Recep Yazıcıoğlu’nun en belirgin özelliğinin, mevcut sistem hakkında çok okuması ve sistemi korkmadan eleştirmesi, olduğunu belirtmişlerdir. Mülakat sürecinde katılımcıların hepsi Yazıcıoğlu’nun entelektüel kişiliğini her ortamda çekinmeden sergilediğini belirtmişlerdir. Hatta bazı katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanların yüzlerine karşı çekinmeden eleştiri yaptığını belirtmişlerdir.

Yazıcıoğlu’nun bir diğer belirgin özelliği çalışanlarına ve insanlara olan güven duygusudur. Yapılan mülakatlarda, Yazıcıoğlu ile çalışan mülki amirler, Yazıcıoğlu’nun kaymakam ve vali yardımcılara koşulsuz güvendiğini belirtmişlerdir. Yazıcıoğlu’nun bu güveni neticesinde yetki devrini oldukça geniş tuttuğunu katılımcılar sıklıkla dile getirmiştir.

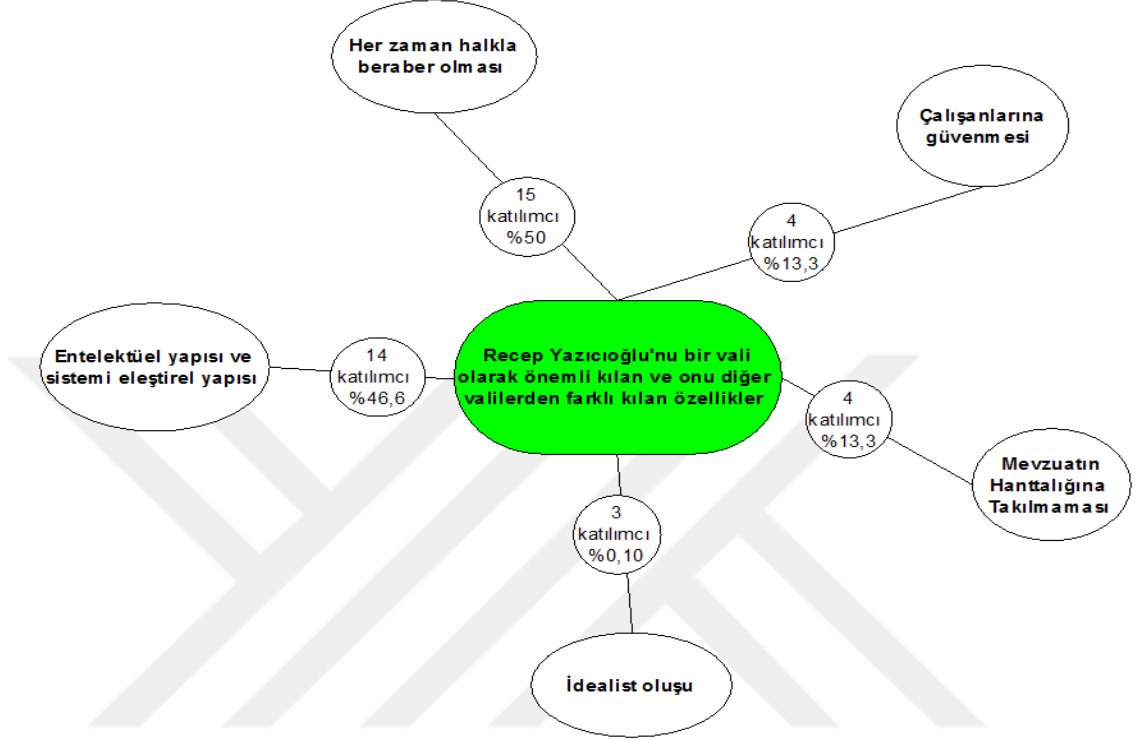
Yine katılımcılar, Yazıcıoğlu’nun herhangi bir kamu hizmetinin aciliyetine göre hızlı bir şekilde karar verip uygulamaya geçtiğini belirtmişlerdir. Mülakat sürecinde bazı mülki amirler (Sinan Yağsan gibi) Yazıcıoğlu’nun gerekli gördüğünde aldığı ani bir kararla ‘yol’ bile açtığını belirtmişlerdir.

Şekil.10: Recep Yazıcıoğlu'nun Bir Mülki Amir Olarak Karakteristik Özellikleri

Yazıcıoğlu, hem mülakat sürecinde anlatılanlar hem de katıldığı programlarda bizzat kendisinin anlattığı gibi yasal-bürokratik işlemlere takılmadan kamu hizmetlerinin görülmesini sağlamaya çalışmıştır. Yazıcıoğlu'nu diğer valilerden ayıran en belirgin özelliklerden birisi de budur. Yazıcıoğlu, hem katıldığı programlarda hem de eserlerinde verdiği örneklerde, mevzuat sürecinin takip edilmesi nedeniyle bir kamu hizmetinin yapımının aylar hatta yıllar sürdüğünü belirtmiştir. Mülakat sürecinde, katılımcılar, Yazıcıoğlu'nun bu görüşünü destekleyen açıklamalarda bulunmuşlardır. Bu konuda Mülkiye Başmüfettişi Atilla Şahin, Elazığ'da yapılmaya çalışılan bir köprü'nün (Elazığ'ın Ağın ilçesinde) devlet eliyle 20 yılda yapıldığını aktarmıştır. Yazıcıoğlu, mesleğe başladığı ilk andan itibaren bu sorunu görmüştür. Bürokrasi ve merkeziyetçi yapısı nedeniyle ortaya çıkan sorunlar Yazıcıoğlu'nun entelektüel kimliğinin oluşmasına yardımcı olmuştur.

Şekil.11: Recep Yazıcıoğlu’nu Diğer Mülki Amirlerden Farklılaştıran Özellikler

Mülakat sürecinde katılımcılara Yazıcıoğlu’nun sık olarak kullandığı söz ve söylemler sorulduğunda ilk sırayı : “İstim arkadan gelsin.” ifadesi almıştır. Bu söylem Yazıcıoğlu ile adeta özdeşleşmiştir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi Yazıcıoğlu merkeziyetçi, katı, hiyerarşik idari düzenin yarattığı sorunları maiyet memuru iken görmüştür. Yazıcıoğlu, kamu hizmetlerinin bu katı hiyerarşik yapıya takılmaması için ceza almayı da göze alarak hareket etmiştir. Yazıcıoğlu, fiziki işleri başlatmış yasal-bürokratik prosedürün sonradan uyarlanmasını sağlamıştır. Yine Yazıcıoğlu’nun sıklıkla kullandığı: Mevzuat hazretleri, bürokrasi hazretleri/bürokrasi hastalığı, ibrikçi başı ve Mamudizm kavramları, merkeziyetçi yönetim anlayışının neden olduğu sorunlardan kaynaklanmaktadır.

Sonuç olarak yapılan bu çalışmada, Recep Yazıcıoğlu’nun bir mülki idare amiri olarak tutum ve davranışlarının, kamu hizmetleri motivasyon kuramının dört boyutu açısından hem anlamlı hem de kuvvetli olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acaroğlu, İrem: **Toplum Kalkınması Teori ve Uygulaması**, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayını, 1966.
- Adalet ve Kalkınma Partisi: “2002 Seçim Beyannamesi”, **TBMM Kütüphanesi**,(Çevrimiçi), <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/954/200304063.pdf?sequence=1&isAllowed=y>, 5 Mart 2017.
- Adalı, Sacid: **Doğuda Hizmet Gören Mülki İdare Amirleri**, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 538, 1978.
- Adıgüzel, Şenol: “6360 Sayılı Yasa’nın Türkiye’nin Yerel Yönetim Dizgesi Üzerine Etkileri: Eleştirel Bir Değerlendirme” **Toplum ve Demokrasi**, Yıl: 6, Sayı: 13-14, s. 153-176.
- Akcagündüz, Emre: “Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye Üzerine Olan Etkisi Üzerine Bir İnceleme”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 2, 2010, s. 29-35.
- Akıncı, Abdulvahap: “Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 15, 2010, s. 39–58.
- Akkaya, Rukiye: **Prens Sebahaddin**, Ankara, Liberte, 2005.

- Albayrak, Süha,O.: “Güçlü ve Merkezi Devletin Yönetim Bilgisi: Kameralizm”, **AÜSBF-YBAD Lisansüstü Seminer Çalışmaları**, No: 9, Mayıs 2010, s. 1-21.
- Aldan, Mehmet: **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 1**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1990.
- Aldan, Mehmet: **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 2**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Aldan, Mehmet: **İz Bırakan Mülki İdare Amirleri Cilt 3**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Aldan, Mehmet: **Yönetici Gözüyle Ülke Sorunları: Gözlemler-Öneriler-Anılar**, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 2002.
- Altan, Yakup: “Türk Kamu Personel Rejiminde Reform İhtiyacı: Reformu Gerektiren Dış Etkenler Ekseninde Bir Değerlendirme”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2016, Sayı: 8, Cilt: 15, s. 381-398.
- Anderfuhren-S., at al.: “Motivating Employees Of The Public Sector: Does Public Sector Motivation Matter?” **International Public Management Journal**, Vol: 13, No: 3, 2010, pp. 213–246.
- Andersen,L.-Heinesen,E.-L.Pedersen: “How Does Public Service Motivation Affect Performance in Schools?” **Journal Of Public Administration Research & Theory**, Vol:24, No:3, 2014, pp.651-671.

- Apan, Ahmet: “Bütünşehir Modeli ve Taşra Yönetimine Etkileri” **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 25, Sayı: 1, 2016, s. 1-24.
- Apan, Ahmet: **Türkiye’de Mülki İdare: Tarihsel Gelişim ve İşlevsel Dönüşüm**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2005.
- Arslan, Mustafa: **Kamu Hizmeti Motivasyonu**, Ankara, Akademisyen Kitapevi, 2008.
- Arslan, M.- Karacaoğlu, K.: "Kamu Görevlilerinin Kurumsal İtibar Algılarının Kamu Hizmet Motivasyonlarına Etkisi: Nevşehir İlçe Belediyeleri Üzerinde Bir Araştırma", **Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 1, 2018, s. 14-29.
- Atabek, Gürbüz: **Unutamadıkları İle Valilerimiz-2: Tam 30 Yıl Dile Kolay**, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, 2000.
- A.Ü. SBF -New York University : **Kaza ve Vilayet İdaresi Üzerine Bir Araştırma (Müşterek Yayın)**, Ankara, Yayın No:8, Ajans Türk Matbaası, 1957.
- Avaner, Tekin: “Türkiye’de Kamu Yönetimi Reform Raporları”, (Çevrimiçi) kayaum.politics.ankara.edu.tr, 15 Ekim 2017.
- Aydın, A. – Özcan, S.: “Yazmaya Değil Yapmaya Memur Olan Vali: Recep Yazıcıoğlu”, **Uluslararası**

- Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı,**
Cilt: 2, 2016, s. 883-891.
- Aydın, Güngör:
- Vali: D   nd  klerim, Ya adıklarım,**
Ankara,  mge Yayınları, 2012.
- Aydın,  nayet vd.:
- “Kamu Hizmeti Motivasyonu  l eğinin Geliştirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, Cilt: 50, Sayı: 2, 2017, s. 105-125.
- Aydın,  m r:
- “Anayasa Mahkemesi Kararlarında İdari ve Siyasi  zerklik Kavramları”, **Uluslararası XI. Kamu Yönetimi Forumu**, Samsun, 2013, s. 952-964.
- Ayhan, Ahmet T.:
- Hizmete Adanmış Bir  m r Galip Demirel**, Malatya, Malatya Valiliği Malatya Kitaplığı Yayınları, 2013.
- Ayık, Mustafa:
- “Mülki İdare   rası”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 435, 2002, s. 1-32.
- Ayman Güler, Birgül:
- “Otuzlu Yıllarda Yönetim”, **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940 – 1949**, Editör: Birgül Ayman Güler vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007, s. 1-20.
- Aytaman, Lale:
- İğneli Koltukta Dört Buçuk Yıl: Türkiye’nin İlk Kadın Valisi Anlatıyor**, İstanbul, Turkuaz Kitap, 2008.
- Baade, Fritz, Vd.:
- F.A.O. Türkiye Raporu**, Ankara, Ziraat Bankası 100. Yıl Dönümü Yayını, 1962.

- Bal, Hüseyin: **Nitel Araştırma Yöntemi: Görüşme, Odak Grup, Sözlü Tarih, İçerik Analizi, Söylem Analizi**, Isparta, Fakülte Kitabevi, 2013.
- Balcı, Mahmut: **Halkın Valisi Recep Yazıcıoğlu**, İstanbul, Gündem Yayınları, 2003.
- Balcıoğlu, Burhan: **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi**, İstanbul, Der Yayınları, 1997.
- Baltaoğlu, Ali G.: **Atatürk Dönemi Valileri (1923-1938)**, Ankara, Ocak Yayınları, 1998.
- Başa, Şafak: “İl İdaresi Kanunu Ne Durumda?”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 127, 2008, s. 39-44.
- Başa, Şafak- Yıldız, Mete: “Birinci Sınıf Mülki İdare Amirliği Düzenlemesi Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, Cilt: 2, 2011, s. 34-64.
- Bayramoğlu Özügurlu, Sonay: “1929:Yönetimde Merkeziyetçiliğin İnşası”, **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940 – 1949**, Editör: Birgül Ayman Güler vd., Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 2007, s. 21-106.
- Bedük, Saffet Arıkan: “Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s. 6-10.

- Bilgin, Nuri: **Sosyal Bilimlerde İçerik Analizi Teknikler ve Örnek Çalışmalar**, 2. bs., Ankara, Siyasal Kitabevi, 2006.
- Bilgin, S. -Altunok, H.: “Yönetmelik ve Mali Boyutlarıyla Köy Kanunu Tasarı Taslağı”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 22, Sayı: 3, 2013, s. 79-96.
- Birey Yayıncılık: **Recep Yazıcıoğlu: Neden Sıra dışı Bir Valiyim? Söyleşiler ve Yorumlar**, 5.bs., İstanbul, Birey Yayıncılık, 2000.
- Boztepe, Mehmet: “Valilerin ‘Siyasi Yürütme Sıfatı’ ve Bu Çerçeve de Bürokrat-Siyasetçi İlişkisi Üzerine Bir Analiz”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 2, 2004, s. 57-69.
- Boztepe, Mehmet: “Danıştay Kararları Işığında Vali Atamalarında İdarenin Takdir Yetkisinin Sınırları”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 481, 2015, s. 335-360.
- Bulut, Çağdaş Engin: “Çağdaş Devletin Taşradaki Eli: Umumi Müfettişlikler”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 2015, Yıl: 11, Sayı: 21, s. 83-110.
- Canyurt, Dilek: “Recep Yazıcıoğlu’nun Söylemlerinde Müzakereci Demokrasi”, **Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiri Kitabı**, Cilt: 2, 2016, s. 793-802.

- Coşkun, Bayram: “Türkiye’de Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma Tarihsel Geçmiş ve Genel Bir Değerlendirme”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 448, 2005, s. 13-47.
- Coşkun, Selim: “Kamu Hizmetleri Motivasyon Kuramı: Bir Literatür Taraması”, **Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 11, 2015, s. 61-74.
- Çadırcı, Musa: Osmanlı İmparatorluğunda Eyalet ve Sancaklarda Meclislerin Oluşması 1840-1864, **Tanzimat Sürecinde Ülke Yönetimi**, Editör: Tülay Coşkun, Ankara, İmge Kitapevi, 2007.
- Çadırcı, Musa: **Tanzimat Sürecinde Türkiye: Ülke Yönetimi**, Ankara, İmge Kitapevi, 2007.
- Çakan Hacııbrahimoğlu, Işıl: “Erken Cumhuriyet Döneminde Türk Kamu Yönetiminin Modernleşmesi: Merkezileşme”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 39, 2006, s. 45-73.
- Çalışıcı, Kadir: **Valilerinde Öyküleri Vardır**, Ankara, Bilgi Yayınları, 2007.
- Çapar, Selim: **Türkiye ve Fransa’da Neo-Liberal Dönemde Mülki İdare**, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2011.
- Çiner, Can Umut: “Fransız Yönetim Düşüncesinin Gelişimi: Polis Biliminden Örgüt Bilimine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı: 1, 2009, s.1-22.

Çiner, C. U. - Karakaya, O.:

“Merkez-Yerel İlişkileri ve Mülki İdarenin Dönüşümü”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 68, Sayı: 2, 2012, s. 63-93.

Çukurçayır, Mehmet A.:

“Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi Paneli Konuşması”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s. 20-23.

Danacıoğlu, Esra:

Geçmişin İzleri: Yeni Başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt yayınları, 2001.

Davison, Roderic.H.:

Osmanlı İmparatorluğunda Reform, 1856-1876, 2.bs., İstanbul, Agora Kitaplığı, 2005.

Demirci, A. G.:

“Bir Politika Transferi Örneği Olarak Türkiye’de Kadro Sisteminin İnşası”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 8-9-10, 2010, s. 143-168

Demiröz, A. Nafiz:

“Bölge Valiliği Üzerine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt: 24, Sayı: 4, 1999, s. 55-70.

Dinçer, Ö. – Yılmaz, C.:

Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma: 1 Değişimin Yönetimi İçin Yönetimde Değişimi, Ankara, Başbakanlık Yayınları, 2003.

Dinçer, Nabi:

“Toplum Kalkınması Kavramı”, **Toplum Kalkınması Notları**, Ankara, Köy İşleri Bakanlığı Yayınları, Yayın No: 19, 1965.

Dirik, Doğan:

Atatürk'ün İzinde Vali Paşa Kazım

Dirik, İstanbul, Gürer Yayınları, 2008.

Doğan, Cabir:

“Tanzimat Dönemi Osmanlı Merkezizyetçi Bürokratik Yapısının Kurulması ve Karşılaşılan Bazı Güçlükler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 33, 2014, s. 55-68.

Doğru, İsmail:

“Büyükşehir Belediyeleri ve Yeni Büyükşehir Kanununun Sisteme Etkileri”, **Sasam Online Sitesi**, (Çevrimiçi) <http://Sahipkiran.Org/2013/06/06/Buyuksehir-Belediyeleri-Kanununun-Sisteme-Etkileri/>, 11 Ekim 2017.

DPT:

İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu Kitabı, Tokat, DPT Yayınları, 1987.

Ekiz, Durmuş:

Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara, Anı Yayıncılık, 2013.

Emre, Cahit vd.:

İyi Yönetim Arayışında Türkiye’de Mülki İdarenin Geleceği, Ankara, Türk İdari Araştırma Vakfı Yayınları, Yayın No: 1, 2002.

Emre, Cahit vd.:

Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Davranışları, Ankara, İçişleri Bakanlığı Strateji Merkezi Başkanlığı Yayın No: 1, 2003.

Emini, F. Tufan:

“Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformunun İç ve Dış Dinamikleri”, **Celal Bayar Üniversitesi Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 16, Sayı: 2, 2009, s. 31-48.

Erdumlu, Güngör:

Bir İl Özel İdare Uygulaması: Tokat Örneği, Ankara, DPT Yayınları, Yayın No: 418, 1989.

Ertürk Keskin, Nuray:

“Mülki İdare Sistemi: Genel Yönetimden Esnek Gözetime”, **Kamu Yönetimi: Yapı-İşlev-Reform**, Ed. Barış Övgün, Ankara, AÜSBF KAYAUM Yayını, 2009, s. 117-128.

Ertürk Keskin, Nuray:

Türkiye’de Devlet’in Toprak Üzerine Örgütlenmesi, Ankara, Tan Yayınları, 2009.

Eryılmaz, Bilal:

“Türk Belediyeciliğinde Demokrasi Geleneği”, **Türkler-Osmanlı Ansiklopedisi**, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 731-735.

Feyzioğlu, Elvan:

Vali: Uçan Kuşlar Gülümser, İzmir, Yazıcı Yayınevi, 2001.

Fidan, Serdal vd.:

“Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi, Osmanlı Modernleşmesinde Bürokrasinin Etkinliği ve Önemi” **Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 23, 2011, s. 113-128.

Findley, Carter:

Osmanlı İmparatorluğu'nda Bürokratik Reform - Babıali 1789 – 1922, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2014.

Fişek, Kurthan Vd.:

Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sistemi ve Sorunlar, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 1976.

Gan, Kaipeng, Linghua L, Qiu W.:

“Public Service Motivation Measurement: A Test For Perry's Proposed Scale In China” **2013 International Conference On Public Management**, Atlantis Pres., 2013, pp. 8-12.

Gençoğlu, Mustafa:

“1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnamelerine Göre Osmanlı Taşra İdaresinde Yeniden Yapılanma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2011, s. 29-50.

Geray, Cevat:

“Toplum Kalkınmasında Örnek Olay Araştırmaları Konusunda Bir Deneme, **Ankara SBF Dergisi**, Cilt: 23, Sayı: 4, 1969, s. 183-214.

Giauque, David, Et Al.:

"Public Service Motivation: First Empirical Evidence in Swiss Municipalities", **Sgvw Yearbook**, Zürich, 2010, pp.159-169.

Gökçe, Orhan vd.:

Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı-1, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014.

Gökçe, Orhan vd.:

Toplumda İçişleri Bakanlığı ve Mülki İdare Amirleri Algısı (Medya Analizi Rapor-2), Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014.

Gökçe, Orhan vd.:

Toplumun Farklı Kesimlerinin Algısı Rapor-3, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014.

Gökçe, Orhan vd.:

Mülki İdare Amirleri Algısı Rapor-4, Ankara, Türk İdari Araştırmalar Vakfı Yayınları, 2014.

Gölpınar, Hacı Hasan:

“Bir Kaymakamın Gözünden Mülki İdaredeki Dönüşüm”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 160, Mart-Nisan Sayısı, 2014, s. 51-55.

Güler, Birgül Ayman:

Türkiye’nin Yönetimi-Yapı, Ankara, İmge Yayınevi, 2009.

Güler, Birgül Ayman:

“Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Adem-i Merkeziyetçilik mi?” **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Sayı: 9, Cilt: 2, 2000, s. 14-29.

Günay, Ö.Faruk:

Vali Atanlarına İlişkin Yeni Bir Model, Sivas, Özemek Matbaası, 1999.

Güneş, İhsan:

Türk Parlamento Tarihi: Meşrutiyete Geçiş Süreci: 1. ve 2. Meşrutiyet, TBMM Vakfı Yayınları, Cilt:1,1998.

Güneş, İhsan:

“II. Meşrutiyet Dönemi Hükümet Programları (1908-1918)”, **Osmanlı**

- Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 1990, s. 171-269.
- Gürbüz, Satılmış:
“Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi Paneli Konuşması”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s. 34-35.
- Gürkan, C.:
“Kameralizm: Modern Yönetim ve Maliye Düşüncesinin Doğuşu ve Gelişimi”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 110, 2007, s. 25-40.
- Gürkan, C.:
“Kameralizm: Merkantilizm ve Fizyokrazi İle Bir Karşılaştırma”, **Ekonomik Kurumlar ve Kavramlar Sözlüğü**, Editör: Fikret Başkaya & Aydın Ördek, Ankara, Özgür Üniversite, 2008, s. 625-650.
- Güzel, Hasan Celal:
“Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi Paneli Konuşması”. **İdarecinin Sesi Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s.12-15.
- Hanson, A.H.:
Türkiye’deki İktisadi Devlet Teşekküllerinin Bünyesi ve Murakabesi, Ankara, TODAİE Yayını, 1954.
- Hatipoğlu, İbrahim Sıtkı:
Mülki İdare Amirliği ve Parlamentoda Geçen Bir Ömür, Ankara, Erk Yayınları, 1999.

Hines, Walker vd.:

Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki, Ankara, Mehmed İhsan Matbaası, 1936.

Hocaoğlu, Durmuş:

“Demokrasi, Kameralizm ve Osmanlıdaki Etkileri”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 8, 1997, s. 375-381.

Ireland Public Admin. Ins.:

“Report: Public Service Motivation”, **State of The Public Service Series**, 2013, pp. 1-36.

İçişleri Bakanlığı:

Birinci İdareciler Kongresi 20 Ocak 1947-31 Ocak 1947, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, 1947.

İçişleri Bakanlığı:

25 – 27 Nisan 2002 Tarihli Mülki İdare Şûrası İhtisas Komisyonu Raporları, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayını, 2002.

İncesoyluer, Cemal:

Bir Kent, Bir Adam, Bir Yorum, Ankara, Çankaya Basım Yayıncılık, 1988.

İzci, Ferhat – Turan, Menaf:

“Türkiye’de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 Sayılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi Sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 18, Cilt: 1, s. 117-152.

Kara, Bülent:

“Türkiye’de Personel Reformu Çalışmalarının Altyapısı: 1930-60 Yılları Arasında Yabancı Uzmanların Kamu Yönetimine İlişkin Hazırladıkları

Raporlar”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 30, Cilt: 2, s. 149-162.

Karahanoğulları, Onur:

“Fransa”, **Kamu Yönetimi Ülke İncelenmeleri**, Editör: Birgül Ayman Güler, Ankara, KAYAUM Yayınları, 2004.

Karasu, Koray:

“İdarenin Mülkle Bağının Kurulması: Mülkileşme”, **Vilâyet Nizamnamesini 150. Yılı Sempozyumu Kitabı**, Editör: Erkan Tural-Selim Çapar, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015, s. 345-368.

Karasu, Koray:

“Vali Atamalarında Çok Bilinmeyenli Denklem”, **Prof. Dr. Oğuz Onaran’a Armağan**, Editör: O. Zengin-Ş. Özkan Erdoğan, Ankara, KAYAUM Yayınları, 2016, s. 397-416.

Karatay, Özcan - Kapusızoğlu, M:

“Rüşvet ve Yolsuzlukla Mücadele: Kamu Yönetiminde Bir Örnek Vali Recep Yazıcıoğlu”, **Uluslararası Erzincan Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, Cilt: 2, 2016, s. 871-883.

Kaşkan, Yüksel:

“Osmanlı Devleti’nde “1913 Tarihli İdare-i Umumiye-i Vilâyat Kanun-i Muvakkati” İle Vilâyet Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması”, **Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2016, s. 78-98.

Keçeciler, Mehmet:

“Yeni Büyükşehir Belediye Yapılanmasının İl Özel İdareleri ve İl İdare Sistemine Etkisi Paneli Konuşması”, **İdarecinin Sesi**

- Dergisi**, Mayıs-Haziran Sayısı, 2012, s. 16-19.
- Keleş, Erdoğan: “Cebel-i Lübnan’da İki Kaymakamlı İdari Düzenin Uygulanması ve 1850 Tarihli Nizamname”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 27, Sayı: 43, 2008, s. 133-135.
- Keleş, Ruşen - Özgür, Can G.: “Belediye Organlarına ‘Kayyım’ Atamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 72, Sayı: 2, 2017, s. 299-313.
- Kim,S.–Vandenabeele,W. Et All: “Measuring Public Service Motivation: Developing An Instrument For International Use”, **Annual Conference Of The European Group For Public Administration**, Toulouse, France, September 8-10, 2010, pp. 1-29.
- Kim, S. –Vandenabeele,W.: “A Strategy For Building Public Service Motivation Research Internationally”, **Public Administration Review**, Vol: 70, pp. 2010, s. 701-709.
- Kitapçığıl, Vefik: **Anılarım**, İstanbul, Lebib Yalkın Yayınları, 1993.
- Knoke, D.-Wright-Isak, C.: “Individual Motives and Organizational Incentive System”, **Research in the Sociology of Organizations**, Volume: 1, Issue: 2, 1982, pp. 209-254.

- Koçak, Cemil: **Umumi Müfettişlikler (1927-1952)**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 2010.
- Köksal, Cihangir: “Türkiye’de, ABD’de ve Fransa’da Valilik Sistemleri ve İç Güvenlik Yönetiminde Valilerin Rolü”, **Türk İdare Dergisi**, Sayı: 480, s. 85-120.
- Kulin, Ayşe: **Köprü**, İstanbul, Remzi Kitapevi, 2001.
- Kural,Orhan : **Unutamadıkları İle Valilerimiz**, İstanbul, Ünal Ofset Yay., 1994.
- Lewis, G. B.-Frank, S. A.: “Who Wants to Work for the Government?”, **Public Administration Review**, Vol: 62, No: 4, 2002, pp. 395-404.
- Mamur Işıkçı, Y.: “Türkiye’de İdari Reform Çalışmalarının Tarihsel Perspektif Açısından Değerlendirilmesi”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 1, 2013, s. 167-191.
- Mamur Işıkçı, Y.: “Vali Recep Yazıcıoğlu’nun Anlayışında Mülki İdare Sistemi: Sorunlar ve Çözümler”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 8, Sayı: 20, 2017, s. 79-96.
- Mardin, Şerif: **Türk Modernleşmesi: Makaleler-4**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1991.
- Martin, James-.Cush, Frank : **Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Çalışma Hakkında Rapor**, Çev. Haluk Demirtaş, Ankara, Damga Matbaası, 1952.

- Moynihan, D. P., & Pandey, S. K.: “The Role of Organizations in Fostering Public Service Motivation”, **Public Administration Review**, Vol: 67, No:1, 2007, pp. 40-53.
- Mutlu, Sevda: “Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: “Dilek Sistemi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı: 86, 2013, s. 53-102
- Nalbant, Atilla: **Üniter Devlet: Bölgeselleşmeden Küreselleşmeye**, 2.bs., İstanbul, XII Levha Yayıncılık, 2012.
- Neumark, F.: **Devlet Daire ve Müesseslerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkında Rapor**, Ankara, Başbakanlık Devlet Matbaası, 1949.
- Norris, Pippa: “Still a Public Service Ethos? Work Values, Experience and Job Satisfaction Among Government Workers”, Edt. John D. Donahue, and Joseph S. Nye, Jr., **For the People: Public Service in the 21st Century**, Brookings Institution, 2003.
- Orhun, Hayri Vd.: **50 Meşhur Valiler**, İçişleri Bakanlığı Merkez Valileri Bürosu Yayınları, Ankara, 1969.
- Ortaylı, İlber: **Defterimden Portreler**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.
- Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2008.

- Ortaylı, İlber: **Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840 -1880)**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Ortaylı, İlber: **Türkiye Teşkilatı ve İdare Tarihi**, 3. bs., Ankara, Cedid Neşriyat, 2008.
- Öğütçen, Hüseyin: **Cumhuriyet Aydınlığında Bir İdarecinin Zamanla Yarışı**, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 2009.
- Önen, Nizam -Reyhan, Cenk: **Mülkten Ülkeye: Türkiye’de Taşra İdaresinin Dönüşümü (1839-1929)**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.
- Önen, Nizam -Reyhan, Cenk: “Osmanlı Mülki İdaresinde Tanzimat Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme (1839-1859)”, **Kök Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi**, Sayı: 11, Cilt: 1, 2009, s. 9-23.
- Özcan, L. -Aksoy, A.: “Tanzimat Dönemi Taşra Politikalarının Cebel-İ Lübnan Örneğinde Analizi”, **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 26, 2013, s. 95-116.
- Özen, Necati: **Gökler Köyünün Büyüsü, Emekli Vali Necati Özen’in Görev Anıları**, İstanbul, Gökyüzü Yayınları, 2008.
- Özer, Ahmet: **Bir İdarecinin Onur Savaşı: Anılar Sorunlar ve Çözümler**, Ankara, Gözlem Yayıncılık, 2007.
- Özkaya Duman, Olcay: “Bir Orta-Doğu Buhranı Cebel-i Lübnan Olayları (1860-61)”, **Mustafa Kemal**

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 5, 2006, s. 1-15.
- Öztürk, Ali Haydar: **Devletin Güler Yüzü Mustafa Malay**, İstanbul, Özener Matbaacılık, 2014.
- Pabuççu, Köksal: **Adam Gibi Vali**, 6. bs., İstanbul, Nesil Yayınları, 2010.
- Panagiotis, M.,A., S.-George, P.: “Organizational Culture And Motivation In The Public Sector. The Case Of The City Of Zografou”, **Procedia Economics And Finance**, Vol: 14, 2014, pp. 415-42.
- Payashoğlu, Arif: **Merkezi İdarenin Taşra Teşkilatı Üzerine Bir İnceleme**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1966.
- Perry,James L.- Wise,Lois R.: “The Motivational Bases of Public Service”, **Public Administration Review** Vol: 50, No: 3 (May/June), 1990, pp. 367-373.
- Perry, James L.: “Antecedents of Public Service Motivation”, **Journal of Public Administration Research And Theory**, Vol: 7, No: 2, 1997, pp. 181-197.
- Perry, James: “Measuring Public Service Motivation: an Assessment of Construct Reliability and Validity”, **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol: 6, No: 1, 1996, pp. 5-11.
- Podol, Richard: “Bir Yabancı Gözüyle Yirminci Yüzyılın Ortasında Türk Kamu Yöneticisi”, Çev.

- Cahit Tutum, **Amme İdaresi Bülteni**, Sayı: 10, 1967, s. 10-15.
- Poggi, Gianfranco: **Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği**, 2. bs., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Poyraz, Vefa: **Bir Cumhuriyet Valisinin Anıları**, İstanbul, Bizim Kitaplar, 2008.
- Rainey, Hal G.: “Reward Preferences among Public and Private Managers: In Search of the Service Ethic”, **American Review of Public Administration**, Volume: 16, Number: 4, 1982, pp. 288-302.
- Reyhan, Cenk: “1864-1871 Vilâyet Nizamnamelerinde İdare Meclisleri: Osmanlı Taşrasında Birörnek Yönetim Modelinin Kurulması Sorunu”, **Vilâyet Nizamnamesini 150. Yılı Sempozyumu Kitabı**, Editör: Selim Çapar-Erkan Tural, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015.
- Reyhan, Cenk: “Yerel Yönetim Metinleri XX: 1913 Tarihli Vilâyet Genel İdaresi Geçici Kanunu”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 1, 2000, s. 129-154.
- Sabahaddin, M.: **Teşebbüs-i Şahsi ve Tevsi-i Mezuniyet Hakkında Bir İzah**, Dersaadet, Matbaa-i Kütüphane-i Cihan, 1908.
- Sarı, Muhammed: “442 Sayılı Köy Kanunu Çerçevesinde Cumhuriyet Dönemi Köye Yönelik

- Çalışmalar”, **Tarih Okulu Dergisi**, Yıl: 7, Sayı: 19, 2014, s. 509-534.
- Sayar, Leyla: “Türkiye’de Toplum Kalkınması Pilot Çalışmaları”, **Toplum Kalkınması Notları**, Ankara, Köy İşleri Bakanlığı Yayınları No: 19, 1965.
- Scalieri, Georges C.: **Le Régénération Constitutionnelle-La Décentralisation et La Réforme Administrative**, Constantinople l'Orient, 1911.
- Sencer, Muzaffer: **Türkiye’nin Yönetim Yapısı**, Ankara, Alan Yayıncılık, 1986.
- Sezen, Seriya: **Devletçilikten Özelleştirmeye Türkiye’de Planlama**, Ankara, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Yayın No: 293, 1999.
- Shahda, E. A.: “The Effects of Political Factors on Public Service Motivation: Evidence from the Lebanese Civil Service”, **Journal of Political Sciences & Public Affairs**, Volume: 4, Issue: 4, 2016, pp. 1-8.
- Shaw, Stanford J.: “The Origins Of Representative Government in The Ottoman Empire: An Introduction to the Provincial Councils, 1839-1876” , **Near Eastern Round Table, 1967-1968**, Ed. R. B. Winder, New York 1969, pp. 53-142.

- Solak, Yaşar: "Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 1" (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=i7ahcNQ7eEw>, 08 Eylül 2018.
- Solak, Yaşar: "Süper Vali Recep Yazıcıoğlu 2" (Çevrimiçi) <https://www.youtube.com/watch?v=x2U5IkRXe4k&t=8s>, 08 Eylül 2018.
- Sönmez,-Veysel- Alacapınar, F.: **Örneklendirilmiş Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 2.bs., Ankara, Anı Yayınları, 2013.
- Şaylan, Gencay: "Mülki İdare Amirliği Sisteminin Belirleyici Özelliği: Merkezcilik", Editör: Kurthan Fişek vd., **Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Türkiye’de Mülki İdare Amirliği Sistemi ve Sorunlar**, Ankara, Türk İdareciler Derneği Yayınları, 1976.
- Şaylan, Gencay: **Devlet Reformu: Kamu Personel Yönetiminden İnsan Kaynaklarına Geçiş**, İstanbul, TESEV Yayını, 2000.
- Şentürk, Nazır: **İstanbul Valileri**, İstanbul, Doğan Kitap, 2008.
- Tanılır, Niyazi: "İl Özel İdarelerinde Valinin Konumu Yeniden Düzenlenmelidir", **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 22, Sayı: 127, Mart-Nisan 2008, s. 45-46.

- Tanör, Bülent: **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri: 1789-1980**, 4. bs., Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- Tanör, Bülent- Yüzbaşıoğlu, N.: **1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku**, İstanbul, Beta Yayınları, 2010.
- Tayşi, İsmet: “Bölge Valiliği Neden Ve Niçin Kurulmuştur?”, **İller ve Belediyeler Dergisi**, Sayı: 622-623, 1997, s. 476-487.
- Thompson, Paul: **Geçmişin Sesi: Sözlü Tarih Kuramı**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999.
- Thornburg, Max: **Türkiye Nasıl Yükselir?**, Çev. Semih Yazıcıoğlu, İstanbul, Nebioğlu Yayınevi, 1950.
- Tikveş, Özkan: “Anayasada On beş Yıllık Dönemde (1961-1976) Yapılan Değişiklikler ve Ekler”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, 1977, s. 19-60.
- TODAİE: **Merkezi Hükümet Teşkilatı Kuruluş Ve Görevleri: Merkezi Hükümet Teşkilatı Araştırma Projesi Yönetim Kurulu Raporu Kitabı**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1966.
- TODAİE: **Kamu Yönetimi Araştırması Genel Rapor**, No: 238, Ankara, **TODAİE Yayınları**, 1991.
- Tokat Şairler ve Yazarlar Derneği: “Kümbet Dergisi Recep Yazıcıoğlu Özel Sayısı”, **Kümbet Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 12, 2008, s. 3-50.

- Tosun, Mustafa: **Türkiye’de Valilik Sistemi**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1970.
- Tönük, Vecihi: **Türkiye’de İdari Teşkilatı**, Ankara, İçişleri Bakanlığı Yayınları, Seri: 3, Sayı: 1, 1945.
- Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye’de Siyasal Partiler-1: 2. Meşrutiyet Dönemi**, 2 bs., İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1988.
- Tural, E.-Çapar, S. : **Vilâyet Nizamnamesini 150. Yılı Sempozyumu Kitabı**, Ankara, TODAİE Yayınları, 2015.
- Tural, Erkan: “Bir Belge:1861 Hersek İsyanı, 1863 Eyalet Teftişleri ve 1864 Vilâyet Nizamnâmesi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 13, Sayı: 2, Nisan 2004, s. 93-123.
- Tural, Erkan: “Minyatür Bir Tanzimat Ülkesi: Lübnan ve 1861 Vilâyet Nizamnamesi”, **Çağdaş Yerel Yönetimler**, Cilt: 14, Sayı: 2, 2005, s. 65-91.
- Tutum, Cahit: “Yeni Personel Rejimi Üzerine”, **Amme İdaresi Dergisi**, Sayı: 3/3, 1973, s. 11-29.
- Türkdoğan, Orhan: **Toplum Kalkınması**, Erzurum, Dede Korkut Yayınları, 1977.
- Türk İdareciler Derneği: “Türk İdareciler Derneği’nin İl Özel İdare Yasası Hakkındaki Görüşleri”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 107, Ankara, Kasım-Aralık Sayısı, 2004, s. 4-5.

Tüten, M.Şerif:

Yazıkça Hatırlamak: Bir İdarecinin Acı, Tatlı Anıları İçerisinde Türkiye'nin Kaderi, İzmir, Ege Üniversitesi Yayınları, 1987.

Ubicini, M.A. :

Osmanlıda Modernleşme Sancısı, İstanbul, Timaş Yayınları, 1998.

Ulu, Mehmet Emin:

Hızır Paşa, 2 Perdelik Tiyatro Oyunu, Yayınlanmamış Eser, Tokat, 1987.

UNDP:

“Motivation Of Public Service Officials Insights For Practitioners”, **UNDP Global Centre For Public Service Excellence Note**, 2014, pp. 1-22. (Çevrimiçi) http://www.Undp.Org/Content/Dam/Undp/Library/Capacitydevelopment/English/Singapore%20centre/Gcpse_Psm_Brief.Pdf?Download, 08.03.2016.

Vandenabeele, W.–Walle, S.:

“International Differences in Public Service Motivation: Comparing Regions Across The World”, **Motivation in Public Management: The Call Of Public Service Journal**, Oxford University Press, 2007, pp. 223-244.

Vandenabeele, W. Et. Al.:

“Past, Present, and Future of Public Service Motivation Research”, **Public Administration**, Vol: 92, Issue: 4, 2014, pp. 779-789.

Vandenabeele, Wouter:

“Government Calling: Public Service Motivation as an Element in Selecting Government as an Employer of

- Choice”, **Public Administration**, Vol: 86, No: 4, 2008, pp. 1089-1105.
- Van Loon, Nina Mari: “Public Service Motivation of Local Government Employees in the Netherlands And Belgium: The Effect of National Value-Systems on PSM”, **Research Master In Public Administration And Organizational Science F.T**, Utrecht University, 2010, pp. 1-21.
- Wheeland, Craig M.: “Gregory G. Smith: A Township Manager Effectively Managing Ethical Dilemmas”, **Public Integrity**, Vol: 15, No: 3, pp. 265-282.
- Yalçın, Turan: **Hizmetkâr Vali Recep Yazıcıoğlu**, İstanbul, Akis, Kitap, 2010.
- Yalçın, Turan: **Recep Yazıcıoğlu’nun Liderlik Sırları**, İstanbul, AZ Kitap, 2013.
- Yaman, Talat Mümtaz: **Osmanlı İmparatorluğu Mülki İdaresinde Avrupalılaşma Hakkında Bir Kalem Tecrübesi**, İstanbul, Cumhuriyet Matbaası, 1940.
- Yavuz, Fehmi: **Memleketimizde Toplum Kalkınması (Köy Kalkınması)**, Ankara, TODAİE Yayınları, 1969.
- Yavuz, Fehmi: **Türk Mahalli İdarelerinin Yeniden Düzenlenmesi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, 1966.

Yayman, Hüseyin:

Türkiye’de Devlet Reformu ve Başkanlık Sistemi, İstanbul, Doğan Kitap Yayıncılık, 2016.

Yayman, Hüseyin:

“Türkiye’nin İdari Reform Politikası”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Yönetim Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara, 2005.

Yayla, Yıldızhan:

Anayasalarımızda Yönetim İlkeleri Tevsii Mezuniyet Ve Tefriki Vezayif, 2 bs., İstanbul, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1984.

Yazıcıoğlu, M.Said:

Ne Yan Yana Ne Karşı Karşıya Anılar, İstanbul, Alfa Yayıncılık, 2013.

Yazıcıoğlu, Recep:

Sempozyum Açılış Konuşması, **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu Kitabı**, Tokat, DPT Yayını, 1987, s. 1-8.

Yazıcıoğlu, Recep:

“Aydın Marangozlar Odasının Düzenlediği ‘Yarınlara Ümitle Bakalım’ Adlı Seminerde Yaptığı Konuşma” (Çevrimiçi), https://www.youtube.com/watch?v=dVUT0d_yFFY, 14 Eylül 2018.

Yazıcıoğlu, Recep:

“Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 1, Sayı: 4 [Yönetimde Yeniden Yapılanma Özel Sayısı], 1995, s. 34-49.

- Yazıcıoğlu, Recep: “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Üretim Dünyası**, Cilt: 1, Sayı: 10, 1995, s. 52-53.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Demokratik Katılım ve Yeniden Yapılanma”, **Ekonomik Denge**, Cilt: 3, Sayı: 13, 1998, s. 55-57.
- Yazıcıoğlu, Recep: “İl ve İlçe Enflasyonu”, **İdarecinin Sesi**, Cilt: 9, Sayı: 53, 1995, s. 29-30.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Mahalli İdareler Reformu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Sayı: 4, 1987, s. 53-55.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Mahalli İdareler Reformu”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 3 Sayı: 1, 1989, s. 20-27.
- Yazıcıoğlu, Recep: “06.02.1998 tarihinde Kanal 7'deki “Mayın Tarlası” Programında Yapmış Olduğu Konuşmalar”, Kanal 7 Özel Program Arşiv Videosu, 25 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Polis Devleti”, **Yeni Türkiye**, Cilt: IV, Sayı: 21 [İnsan Hakları I Özel Sayısı], 1998, s. 536-540.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Taşra Yönetiminin Yeniden Düzenlenmesi: Mahalli İdareler Reformu, Kalkınma ve Bürokrasi”, **İl Özel İdareleri Başta Olmak Üzere Mahalli İdareler ve Toplum Kalkınması Sempozyumu Kitabı**, Tokat, 1987, s.197-209.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Toplum Kalkınması ve Toplam Tasarruf”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 5, Sayı: 26, 1999, s. 131-139.

- Yazıcıoğlu, Recep: “Türkiye’nin Bin Yıllık Hastalığı Bürokrasi”, **Yeni Türkiye (Cumhuriyet V Özel Başlık)**, Sayı: 23-24, 1998, s. 3639-3647.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Türkiye Nereye Gidiyor? İdari ve Siyasi Yozlaşma”, **Yeni Türkiye**, Cilt: 3, Sayı: 13 [Siyasette Yozlaşma I Özel Sayısı], 1997, s. 254-264.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Türkiye Nereye Gidiyor?”, **Yeni Türkiye**, Cilt: VII, Sayı: 41 [Ekonomik Kriz I Özel Sayısı], 2001, s. 378-382.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-1”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, 1992, s. 7-24.
- Yazıcıoğlu, Recep: “Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi-2”, **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, Mayıs, Cilt: 1, Sayı: 3, 1992, s. 5-26.
- Yazıcıoğlu, Recep: **Yönetim Sistemimizin Yeniden Düzenlenmesi**, Erzincan, Ermat Ofset Matbaacılık, 1992.
- Yazıcıoğlu, Recep: “1989 Yılı TRT 1 Hodri Meydan Programında Yaptığı Konuşma ”, TRT Özel Program Arşivi, 27 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “1992 Yılı TRT 1 Açık Oturum Programında Yaptığı Konuşma ”, TRT Özel Program Arşivi, 01 Ekim 2018.

- Yazıcıoğlu, Recep: “13 Mart 1992 Erzincan Depremi ve Çıkan Sonuçlar”, **İdarecinin Sesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 51, 1995, s. 25-26.
- Yazıcıoğlu, Recep: “1994 Yılı Türkiye Ekonomisinin Dar Boğazları Adlı Programında Yaptığı Konuşma” TRT Özel Program Arşivi, 17 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “1994 Yılı TRT Zirveye Ulaşanlar Adlı Programda Yaptığı Konuşma” (Çevrimiçi), <https://www.trtarsiv.com/izle/74579/zirveye-ulasanlar-51-bolum>, 10 Ekim 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “23-25 Mayıs 1997 Tarihli Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler Sempozyumu Konuşması” (Çevrimiçi), <https://www.dailymotion.com/video/xkujo>, 05 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “2000 Yılı TRT Kulis Programında Yaptığı Konuşma” TRT Özel Program Arşivi, 15 Ekim 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “20.04.2001 Tarihli Ceviz Kabuğu Programı’nda Yaptığı Konuşmalar” ATV Özel Program Arşivi, 25 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “2001 Yılı TRT-2 Kamuda Kariyer Programı Konuşması” (Çevrimiçi), https://www.youtube.com/watch?v=f_Dx9TbPF70&t=1468s, 10 Eylül 2018.
- Yazıcıoğlu, Recep: “2003 Yılı Denizli Valisi İken Katıldığı Çeşitli Toplantı ve Açılış Törenlerinde

- Yaptığı Konuşmalar”, Orhan Öztürk Arşivi Videosu, 12 Eylül 2018.
- Yenerer, Vedat: “Recep Yazıcıoğlu ile Röportaj 1” (Çevrimiçi), <https://www.dailymotion.com/video/x1aixy0>, 01 Eylül 2018.
- Yenerer, Vedat: “Recep Yazıcıoğlu ile Sistem Üzerine (Demokratik Yerel Yönetim Modeli)” (Çevrimiçi), <https://www.izlesene.com/video/recep-yazicioglu-ile-sistem-uzerine-demokratik-yerel-yonetim-modeli/8839862>, 01 Eylül 2018.
- Yıldırım Ali - Şimşek, H.: **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Yıldız, Mete: “Kamu Yönetimi Reformu Ve Kamu Yöneticisi Davranışı: Recep Yazıcıoğlu Örneği”, **Mülkiye**, Cilt: 29, Sayı: 249, 2005, s. 97-120.
- Yıldız, M., Ömürgönülşen, U.: “Why Do Bureaucrats Push For Administrative Reform? Proposing A Model Of Bureaucratic Behavior”, **Journal Of Social Sciences**, Vol: 2, No: 1, pp. 113-140.
- Yılmaz, Ayfer Genç: “Devlet Kapasitesi ve Umumi Müfettişlikler Altyapısal İktidarın Yerelde İnşası”, **Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 1, 2013, ss. 43-65.

EKLER

EK-1 RECEP YAZICIOĞLU İLE ÇALIŞMIŞ MÜLKİ AMİRLERLE YAPILAN MÜLAKATLAR

1. İstanbul Vali Yardımcısı Bahadır Karakaya İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1996–1998 yılları arasında Erzincan’da Refahiye Kaymakamı olarak görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Farklı profilde bir vali idi. En temel özelliği ise bürokratik işlemlerin sebep olduğu hantallığa karşı çıkması idi. Herhangi bir kamu hizmetinin görülmesi sürecinde bu sürecin bürokratik nedenlerle gecikmesini engellemeye çalışırdı. Halka çok yakındı, hatta halktan biriydi. Bir örnek vereyim; ben ve eşim bir hafta sonu Erzincan'a gezmeye gitmiştik. Vali beyin koruma olmadan, çarşıda vatandaş gibi gezdiğini gördük. Bu tarz mütevazı bir yaşantı ve halk ile beraber olma halk nezdinde önemli kabul görüyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Temel odağına kamu hizmetlerini ve halkı almasıdır. Halk ile iç içe olması, idealist, vatansever, üretken olması; sistemi eleştirebilmesi, ülke için devamlı, *"Ben bu ülke için ne üretebilirim?"* diye düşünmesi ve cesur olmasıdır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Yerel parlamenter", bu kavramı İl Özel İdaresi’ndeki İl Genel Meclisi üyelerini belirtmek için kullanırdı. Bu söylem bir açıdan da kendisinin yerel

yönetimlere verdiği önemi göstermektedir. Kendisi yerel yönetimlerin önemini sıklıkla vurgulardı. Ayrıca "mevzuat hazretleri" kavramını da kullanırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Bu sorunun temel cevabı, Recep Yazıcıoğlu'nun halkı işin içine katarak kalkınma yolunu seçmesidir. Yazıcıoğlu, en çok eğitim ve sağlık konusuna önem verirdi. Köylerde derslik, sağlık ocağı yapılmasına önem verirdi. Amacı ve isteği, vatandaşların daha iyi şartlarda ve kalkınmış ülkeler standartlarında yaşaması idi. Merkezi yönetimin gönderdiği sınırlı kaynaklarla, işin içine halkı da katıp en iyi şekilde kamu hizmetini sağlamaya çalışırdı. Yani çok güçlü bir halka hizmet etme aşkı vardı. Bunu zaten gerek Kemaliye Köprüsü'nün yapımında, gerek yine Kemaliye'de bulunan Taşyol'un yapımında görebiliriz.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Kendisi farklı ve sıra dışı bir vali idi. Bu farklılığı ayrıca söyleminde vardı. Yani vizyonunu, kesinlikle söylemleri ile dile getirirdi. Fakat temel vizyonu, ülkenin halkı ile el ele vererek kalkınması yönündeydi. Ayrıca ülkede kronik hale gelmiş sorunları sıklıkla dile getirerek çözülmesine katkıda bulunmayı hedefliyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Recep Yazıcıoğlu, öncelikle kamu hizmetinde vatandaşı ön plana alıyordu. Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi sürecinde halkı da sürece katıyordu. Gerek benim ilçemde gerek Erzincan genelinde bir kamu hizmeti (okul, yol hastane, sağlık ocağı vb.) ihtiyacı olduğu zaman işi hemen merkeze havale etmezdi. Öncelikle o yörenin ileri gelenleri ile bir araya gelir, halkı toplar ve süreci bu şekilde başlatmaya çalışırdı. Benim görev yaptığım ilçede Vali Bey ile yaşadığımız bir olay yok, ancak yakından gördüklerim oldu. Daha önce de belirttiğim gibi Kemaliye Köprüsü ve Taşyol'un yapımı, en önemli örneklerdendir. Ben bu köprünün yapımında,

tamamlanmasında ve açılışında oradaydım. Kemaliye Köprüsü'nün üst tarafında bir yerde köprünün ayakları üzerine yerleştirilmesini izliyorduk. O anki heyecanını çok iyi hatırlıyorum. O köprünün yapımı eğer başarısız olsa idi sırf bu yüzden Vali Bey önemli ölçüde eleştirilecek ve yıpratılacaktı. Vali Bey, göz önünde olan popüler birisi idi. Yaptığı başarılar anlatılırdı. Dolayısıyla eğer bir başarısızlık yaşansa idi bu, kamuoyunda çok duyulacaktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Recep Yazıcıoğlu, tam bir vatanseverdi. Zaten vatansever olmasaydı bu hizmetleri yapamazdı. Kendisi bir "salon valisi" olarak da görevini yapabiliirdi. Kendisini hep vatandaşlarla dağlarda, köylerde, mezralarda görebilirdiniz. Yani bunu yapmayabiliirdi. Ayrıca korkusuzdu. Benim çalıştığım dönem bölgede terör olaylarının olduğu dönemdi. Köylere giderken ayrıca bir güvenlik önlemi almazdı, korkmazdı da. Bir defasında Vali Bey gelmişti, köylere gidecektik. Dönemin İlçe Jandarma Komutanı geldi ve tedbir alınması gerektiğini söyledi. Fakat Vali Bey: *"Hayır, gerek yok!"* dedi ve tedbir almadık. Sonra öğrendik ki, gittiğimiz o güzergâhta teröristler varmış.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

O dönemde Sosyal Yardımlaşma Vakıfları günümüzdeki kadar güçlü değildi. KÖYDES (Köy Alt Yapısını Destekleme Projesi) projeleri yoktu. Yerelde tamamen vali ve kaymakamların inisiyatifi ile hizmetler yürütülmekte idi. Vali Bey, kendi ya bizzat takip ederek ya da kendisine gelen bildirimler yolu ile yaşlı, engelli ve düşkünlere yardım ederdi. Bu yardımlaşma sürecine halkı da katardı. Zaten Vali Beyin halka en büyük yardımı, kapısının herkese açık olmasıydı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Recep Yazıcıoğlu, en çok idari işlemlerin yavaş yürümesinden ve merkeziyetçi yönetim anlayışından yakınırdı. Örnek olarak, bir yatırım ya da kamu hizmeti

yapılacak, bu durum önce merkeze bildirilir oradan onay alındıktan sonra yatırımın ya da kamu hizmetinin yapılıp yapılmayacağına karar verilir. Vali Bey buna çok kızardı. Kaynakların merkezden dağıtılmasına kızardı. Kamu hizmetlerinin hizmete en yakın birimlerce yapılmasını savunurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Bir kere şunu açıkça belirteyim. Ben Recep Yazıcıoğlu'nda şahsi çıkar diye bir şey görmedim. Kendisinin şahsi çıkarla ilgili bir kaygısı yoktu. Yani benim şahsi çıkarım şurada, şöyle davranırsam böyle olur, şöyle yaparsam çıkarıma olur, diye bir şey görmedim. Bütün çabası, çalışmaları hep kamuya yönelikti. Ben kesinlikle kendi çıkarına yönelik bir davranışını görmedim ve duymadım.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Benim doğrudan karşılaştığım olmadı. Fakat şunu biliyorum, o zamanlar Bayındırlık ve İskân Bakanlığı vardı. Şimdi adı değişti. Kendisi yapılan herhangi bir kamu binasını inşaattan itibaren takip ederdi. Kullanılan malzemenin kalitesini, yapılış şeklini vs. her şeyi denetlerdi. Örnek olarak, bir kamu binası yapılıyor. Bu binanın bir yerinde yapılan sözleşme gereği A malzemesi kullanılmış. Fakat bu A malzemesi yerine B malzemesi kullanılsa bina daha sağlam ve kaliteli olacak. Vali Bey, A malzemesinin değil B malzemesinin kullanılmasını ilgili müteahhite talimat vererek yaptırmıştır. Bu nedenle, Vali Beyin çeşitli sorunlar yaşadığını duymuştum. Vali Bey, yapılan kamu hizmetlerinin hem kaliteli hem de uzun ömürlü olmasını isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bakın, bizler mülki idare amiriyiz. Bu meslekte iki duygu, hayati derecede önemlidir. Birincisi ülkenizi sevmeniz, diğeri ise idealist olmanızdır. Bu ikisi

olmazsa olmazdır. Bir mülki idare amirinde bu özellikler olmazsa, o mülki idare amiri başarılı olamaz. "Günümü geçireyim, maaşımı alayım, başka işe karışmayayım." diyen sıradan bir kişi olur.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaset kelimesi, Yazıcıoğlu valimiz için kamu hizmetlerinin görülmesi ve ülkeye hizmet anlamına geliyordu. Tabii ki siyaset kelimesi, hem o dönemde hem de bu dönemde farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Recep Yazıcıoğlu, ideal olan siyasetten bahsedirdi. İdeal olan siyaset, daha çok halkın gelir ve refah düzeyinin daha iyi olması için mücadele eden anlamına sahiptir. Kişisel çıkarları, makamı ve mevkii önde tutan değil. Yazıcıoğlu vali, siyasetin ilk anlamda yani ideal anlamda olması gerektiğini vurgulardı. Bu nedenle özellikle yerel siyasetçileri ideal olma konusunda sık sık eleştirmiştir. Siyasileri eleştirme işi öyle kolay yapılacak bir iş değildi, o dönemde daha zordu.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Mutlaka ilgilenirdi. Zaten çevresinde ve toplumda gelişen güncel olayları takip etmese bu kadar hizmeti yapamazdı. Bu önemli bir durumdu. Çevrenizden, etrafınızdan haberiniz olacak ki ona göre kamu hizmeti önerebilirsiniz. Yani siz sorumlu olduğunuz ilde, gerekli araştırmaları yapmaz, her şeyi kâğıt üzerinden "idare-i maslahat" yöntemi ile yaparsanız kamu hizmetleri yürümez. Halkın da sorunları çözülmez.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Rahmetli vali, kaymakamlar için: *"Kaymakam kral gibi çalışacak, kral gibi de yaşayacak."* derdi. Bu, işini de adam akıllı, hakkı ile yapacak, yaşantısına da son derece dikkat edecek demektir. Bana bunu kendisi söylemişti. İşinizi dört dörtlük yürüteceksiniz, yaşantınızı da dört dörtlük yürüteceksiniz.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman, sık sık beraber olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Benim gözlemlediğim en önemli motivasyon unsuru; bir hizmetin yapılmasından sonra vatandaşların yaşadıkları memnuniyet ve mutluluktur. Yani vatandaşların bir "Allah razı olsun." demesi. Yani vatandaşların mutlu olması, onu çok motive ederdi. Bir yere gittiğinde o yerin kalkındığını, insanların daha medeni şartlarda yaşadığını ve orada mutlu olduğunu görmesi, kendisinin en önemli motivasyon unsuru idi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi, bu konularla ilgili sık sık konuşur ve bir şeyler de yazardı. Özellikle bürokratik mekanizmanın hantallığından bahsederdi. Buna çok kızardı. Kararların yerelde verilmesini savunurdu. Kamu hizmetleri için kararların merkezden alınmasına karşı çıkardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

“Hizmet ve Halk Adamı Recep Yazıcıoğlu”.

2. Eyüpsultan Kaymakamı Abdullah Dölek ile Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1994–1996 yılları arasında Erzincan’ın Çayırılı ilçesinde kaymakam olarak beraber çalıştık.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Atık, seri karar alan bir kişi idi. Sayın valimiz devamlı halkla beraber olurdu. Mesela ilçemize geldiğinde en az iki gün kalır, bütün köyleri gezerdi. Çalışanlarına

yetki veren (özellikle vali yardımcılara) bir kişi idi. Kendisi ayrıca insanlara çok güvenirdi. Devlet-vatandaş işbirliği ile kamu hizmetlerinde yaşanan sorunlara pratik çözümler üreten, idarecilik yaşamımda beni de derinden etkileyen bir kişiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Halk adamı profili çizirdi ve uygulardı. Devamlı halk adamı profilini önde tutardı. Halkla hep beraberdi. Gelir, köyleri tek tek gezerdi. Erzincan'ın tüm köylerini belki de üçer defa, dörder defa gezdiği olmuştur. Erzincan ilinin tanıtımı için elinden gelen her şeyi yapardı. Sporcu kimliği ve özellikleri vardı. Sanatsever kimliği de vardı. Eğitimci kimliği de vardı. İnşaatçı kimliği de. Şehrin, yani valisi olduğu ilin imarından planına kadar her şeyi ile ihya olması için çalışan bir kimliği vardı. Yani kısaca "halkın valisi" imajı vardı kendisinin.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Kendisinin, kendine has bazı söylemleri vardı. Mesela yerel siyasetçilere: *"Biz bu işi bıraksak da siz vali kaymakam olsanız! Biz de kurtulsak, siz de!"* derdi ve gülerdi. Bu yerel siyasetçilerden çok şikâyet ederdi. Bize de sıklıkla, *"mevzuat hazretleri"* tabirini kullanırdı. Kaymakamlara derdi ki: *"Arkadaşlar işlerinizi yapın ama mevzuat hazretlerini es geçmeyin."* Bir de *"Hammurabi Kanunları"*, bunu çok kullanırdı. Bize derdi ki: *"Arkadaşlar, Hammurabi döneminden kalmış kanunlar var. Bunlara dikkat edelim."* derdi. Yani bazı kanunların eski ve işlemezliğinden dem vururdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Sayın valimiz ana-baba duası alan bir kişiydi. Ben 130 km mesafede Erzincan'ın Çayırlı ilçesinde görevli idim. Sayın valimizle her gün görüşmüyorduk. Ben fırsat oldukça sayın valimizin muhabbetinden yararlanı, tavsiyelerinden faydalanırdım. İlçe olarak ben Çayırlı'ya atandığımda kendisi ile görüşmek için

valiliğe gittim. Gittim baktım, valilik çok sessiz, kapıda makam arabası falan yok. Bana şunu dediler: *"Sayın kaymakamımız siz en iyisi bugün burada kalın, yarın sabah erkenden 08.30–09.00 gibi gelirsiniz, görüşürsünüz."* dediler. Ben o gece Erzincan'da kaldım. Neyse ben sabah 08.30'da gittim. Vilayet çok hareketli, Vali Bey gelmiş. Sonra özel kalem müdürü beni içeri aldı. Ben de teke tek Vali Bey'le konuşacağız sanıyorum. İçeri bir girdim makam dolu, 13–14 kişi var içerde. İçeri girdim, ortam aynen şöyle; bir muhtar, köyündeki minare ile ilgili bir sorundan bahsediyor. Vali Bey, hemen müftüyü arayıp *"Falanca köyde caminin minaresinde bir sorun var, giderip bana bilgi veriniz sayın müftü."* diyor. Sonra başka bir vatandaş, köylerinde köprü olmadığından bahsediyor. Vali Bey hemen Köy Hizmetleri'ni arayıp gerekli talimatları veriyor. Sonra da, bana bu konu ile ilgili bilgi verin diyor. Yani ortam böyle. Sonra sıra bana gelecek diye beklerken, Vali Bey birden ayağa kalktı. Köşeden montunu alıp dışarı çıkmaya yöneldi. Tabii herkes peşinden gitti. Derdi olan yaklaşık altı kişiyi de özel kalem vasıtasıyla vali yardımcılarına yöneltti. *"Sorunlar çözülsün, bana geri dönüş yapılsın!"* dedi. Bana da: *"Kaymakam bey, hayırlı olsun sen ilçeye geç ben geleceğim."* dedi. Neyse aradan iki ay geçti. Bir gün telefon çaldı. Ben de açtım. Birisi konuşuyor, ama makine gibi. Dediği de anlaşılmıyor. Ben de dedim: *"Arkadaş dur, biraz motorun soğusun. Kimsin sen?"*. O da: *"Abdullah benim benim! Vali, vali!"* dedi. Ben hemen esas duruşa geçerek *"Emredin Sayın Vali'm!"* dedim. Bana: *"Abdullah yarın geliyorum, köyleri gezeceğiz ona göre bir program yap!"* dedi. Ben de: *"Tamam Sayın Vali'm."* dedim. Ben de özel kalem müdürüme sorarak bir program yaptım. Tahminimizce Vali Bey en fazla 10–15 köy gezer dedik. Çünkü ortam kötü idi o zamanlar. Terörist faaliyetler hat safhada idi. Vali Bey ertesi gün geldi. Bizim ilçenin 68 köyü var. Vali Bey bunların hepsini iki günde gezdi. Şaşırdık, kaldık. Bizim program da boşa gitti. Muhtarla görüştü. İhtiyacı olanlara ihtiyaçlarının giderilmesi konusunda gerekli emirleri bana verdi. Temel felsefesi şuydu; *"Bir kamu hizmeti için gerekliyse demiri, çimentoyu ben veririm geri kalan sizden!"* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Ben kendisi ile çalıştığım dönemde genç bir kaymakamdım. Mesleğimin henüz başında idim. Benim şansım acemilik döneminde iyi bir valinin yanında çalışmam oldu. Bir kere en belirgin özelliği, kendisinin vizyonu ve misyonu hakkında geleceği planlayan ve öngören bir yönü vardı. Bir şehrin 20–30 yıl sonrasını planlayan bir düşünce yapısı vardı. Vali Bey, her türlü yapının detayları ile uğraşırdı. Mesela Erzincan'daki Terzi Baba Camii'nde durum bu şekilde oldu. Bu camiinin kubbesinde kırılmaz bir malzemeden oldukça sağlam ve gelecek nesillere aktarılacak bir malzemem kullanılmasını sağladı ve bunu takip etti. Vali Bey, zamanında bir öğretmenevi yaptırdı. Bu o dönem oldukça eleştirildi. Vali Bey'e "lüksü vali" denildi. Fakat daha sonra Türkiye genelinde yaptırılan bütün öğretmenevleri valimizin çizdirdiği yapıda yapılamaya başlandı. Yani kendisi ileri görüşlü bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Öncelikle ben yeni atandığımda, Vali Bey bizi çekti ve bir konuşma yaptı. Dedi ki: *"Bakın arkadaşlar bir kaymakam kolay yetişmiyor. Siz burada devletin ve hükümetin temsilcilerisiniz. Bu nedenle öncelikli olarak kötü arabaya binmeyin. Araç bir kaymakam için önemlidir. Ayrıca kötü evde oturmayın bu tür ihtiyaçlarınızı hemen giderin. Makam odanız güzel, bir kaymakama yakışır olsun."* Kısacası, *"Lojmanınız ve aracınız çok iyi olsun."* derdi. Kendisi bizlere: *"Tüm gücünüzle devletin işine, kamu hizmetine yönelin."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesiklikle kendisi vatansever bir insandı. Mesela köyleri gezmek için geldiğinde bizdeki telsizlerden terörist unsurların bizim hakkımızda anons yaptıklarını duyuyorduk. Kesinlikle insan ayırmaz, hatta bazı akrabaları teröre bulaşmış kişilere dahi gider, hal hatır sorardı. Mesela Paşayurdu diye bir köyümüz vardı. Ben tayin

olduğumda o köy terör örgütüne yardım ve yataklıktan dolayı çeşitli süreçler yaşamış bir köydü. Vali Bey, o köye çoğu kez gidip sorunlarını dinlemiştir. Yani Vali Bey vatan evladı, insancıl bir kişi idi. Herkesi dinlerdi. İnsanları ayıplamaz, hor görmezdi. Kalp kırmazdı. Mesela bir ordu komutanına bizi bir anlatırdı... Ben derdim kendi kendime: “Allah Allah bu ben miyim?” Bizi hep över, takdir eder, motive ederdi. Biz de elimizden gelenin en iyisini yapmaya çabalarıldık.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Şimdi Vali Bey herkesin derdiyle dertlenirdi. Size bu kadar söyleyeyim.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Yönetimin yeniden yapılandırılmasına çok kafa yorardı. “Mevzuat hazretleri” diye tabir ettiği bürokratik yapıya çoğu zaman uyulduğunda kamu hizmetlerinin kilitlendiğini söylerdi. Vali Bey -eskiden Köylere Hizmet Götürme Birlikleri vardı- o birim üzerinden, kısa yoldan önemli kamu hizmetleri yapmak isterdi. Yönetimin yeniden yapılanması, merkeziyetçilik bunlara çok kafa yorardı. İşte belki Başkanlık Sistemi'nin (Türkiye'deki tartışmalarda) temelinde Yazıcıoğlu valimizin görüşlerinin önemi büyüktür. Bir de artık mülki idare adeta bir temsil makamına dönüştü. O dönemde valimiz hem özel idareler aracılığı ile hem de Köylere Hizmet Götürme Birlikleri ile önemli işler yapmıştır. Fakat şimdi özel idareler, Büyükşehir Belediyesi olan yerlerde kapatıldı, biliyorsunuz.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani bu diyeceklerimi bizzat eşinden dinledim. Kendisi de rahmetli oldu. Bana: “Kaymakam Bey, bu Vali Bey'i ne yapacağız? Vali Bey 2-3 günde, bazen 4 günde bir eve uğruyor. Bilmem ne yapacağız?” dedi. Vali Bey, meşhur Kemaliye Köprüsü için çok çabaladı. Kendini o köprü için çok paraladı. Kemaliye'ye gidip evine 3-4 gün sonra döndüğünü ben bilirim. O denli kendisini kamu hizmetlerine

adamıştı.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Bu köprü olayında şöyle bir şey yaşanmıştır. Vali Bey, o dönem Bayındırlık Bakanlığı'ndan köprü için bir ödenek istedi. Fakat Bakanlık'tan bu ödenek çıkmadı. Vali Bey de kolları sıvadı ve *"Ne olursa olsun bu köprü yapılacak."* anlayışı ile işe girişti. Vali Bey, Türkiye'nin her yerindeki Erzincanlıları harekete geçirerek halk-devlet işbirliği ile köprüyü yaptı. Tabii ben kendisi ile çalışırken herhangi bir soruşturma geçirdiğini duymadım. Ama sonradan bazı soruşturmalar geçirdiğini duydum. Ama soruşturmaların içeriğini bilmiyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bence daha önce toplumun görmediği bir vali imajı çizmek için bunu yapmış olabileceğini düşünüyorum. Son derece doğal bir insandı. Bence bu davranışlarının arkasında anne ve babasından aldığı terbiye ve yine ana-baba duasına bağlıyım. Yani milletin yararına iş yapılması onu motive ederdi. Bir de insanların duasını almak.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Bu soruyu bir örnekle açıklayayım. Bir gün Sayın valimizle aynı ortamdayız. Birisi dedi ki: *"Sayın valim siyasete girmiyor musunuz?"* O da: *"Ben şu anda valiyim. Bir ilin cumhurbaşkanıyım, başbakanıyım. Burada kararlarımı alıyorum, uyguluyorum. Zaten ben siyasete girsem bana oy vermezsiniz. Ben size olması gerekeni gerçekleri söylerim. Bu hoşunuza gitmez, bana vereceğiniz oy % 1 geçmez."* dedi. Zamanında rahmetli Adnan Kahveci ile çok yakınlarmış, ikisi aynı köylü imiş. O dönemde çoğu zaman ikisinin birlikte ayrı bir parti kurmaları yönünde çok istek gelmiş. Siyasete uzaktı, *"Benden siyasetçi olmaz."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Şimdi bir olay anlatayım. Benim ilçemin sınırlarında Keşiş Dağları vardı. Bu dağların eteklerinde de yedi tane göl vardı. Buraya Yedigöller denilmekteydi. Bu bölge, vatandaşlar tarafından kutsal olarak kabul edilmekteydi. Vatandaşlar buraya bir yol yapılmasını istediler. Biz de açtık. Hem bu yolun açılışı hem de halkın Sayın valimize bir teşekkürü mahiyetinde bir yemek düzenledik. Sayın valimizi aradım. Durumu anlattım. *"Sayın Vali'm!"* dedim, *"Vatandaşlar sizi görmek istiyorlar, hem de bir piknik yapacağız."* dedim. Vali Bey de: *"Tamam bu işi hafta sonu yapalım, hem Dağcılık Federasyonu'ndan bir ekip var, ben onları da alırım Erzincan tarafından geliriz, siz de Çayırılı tarafından harekete geçin dağın zirvesine yakın göllerin orda buluşalım."* dedi. Ben de kabul ettim. O gün geldi, hazırlığımızı yaptım. Biz çıktık, Vali Beyi bekliyoruz. Daha Vali Bey'in gelmesine iki saat var. Biz acıktık. Hâkim, savcı bir 50–60 kişilik ekip var. Neyse biz bir tane koyunu kestik ve yemeye başladık. Bir ara bir uğultu duyduk. Biraz da sis çöktü. Ne olduğunu anlamadık. Bir ara Yazı İşleri Müdürü bana geldi ve dedi ki: *"Sayın Kaymakam'ım, şu oturan valiye benziyor."* dedi. Bir baktık birisi oturuyor; kafasında "DYO" yazan bir boyacı şapkası, sırtında mont. Gittim hemen bir baktım, bizim vali. Hemen dedim: *"Sayın valim nasıl geldiniz anlamadım?"* Bize dedi ki: *"Arkadaşlar terörist gelse haberiniz olmayacak."*, kendisi gelmiş askerlere de işaret etmiş, *"Ben valiyim susun!"* diye. Neyse o duyduğumuz uğultu da Vali Beyin sesiymiş, kendisi bağıırıyormuş: *"Oradan gitmeyin, buradan gelin yolu uzatmayın!"* diye. Kendisi kafiyele bağıırıyormuş. Yani bu örnekte görüldüğü gibi Vali Bey ilin tanıtımı ile ilgili her şeyle, her olayla ilgilenirdi. Sivil toplum kuruluşları ve spor kuruluşları ile iyi ilişkileri vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler nelerdi?**

Çalışanlarının sonuca ve icraata endeksli kişiler olmasını isterdi. Sorumluluk sahibi, zaman yönetimini iyi bilen, sorumlu olduğu alanla ilgilenen ve alanı iyi bilen idarecileri severdi. Ayrıca parayı iyi harcayan idarecileri severdi. Parayı ve zamanı iyi harcamak, kendisi için çok önemliydi. Kendisi özellikle, yapılacak bir işte

kesinlikle mevzuata dikkat etmemizi söylerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her daim halkla iç içeydi. Halktan ayrılmazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

İmanıydı, vicdanıydı, ana-baba duasıydı. Yani benim anlayabildiğim kadarıyla helal süt emmişliği idi.

- **Recep Yazıcıoğlu, kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Vali Bey bu konulara karşı kesinlikle ilgiliydi. Zaten televizyon programlarında, kitaplarında da bu konuları sık sık işlemiştir.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız, adını ne koyardınız?**

“Hedef On İki” ya da “İyilik Yap, Dua Al”, aklıma ilk gelenler bunlar.

3. Zeytinburnu Kaymakamı Ali Taşkın Balaban İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1995 Haziran ayı ve 1998 Aralık ayları arasında, Erzincan’da vali yardımcısı olarak görev yaptım. Ben ara kararname ile gittim, buna sürgün kararnamesi de denir. O nedenle Erzincan'a gittiğimde -aniden gidince- bana Basın Müdürü’nün odasına verdiler. Odada bilgisayarlar var. Ama ben hayatımda hiç bilgisayar kullanmamışım, merak sardım. İşte dosya şöyle açılır, böyle okunur diye gösterdiler. Ben de bilgisayarın içindeki dosyalara bakıyorum. Dosyaların hepsi Vali hakkında açılmış soruşturmalar ve Vali’nin bu soruşturmalara verdiği savunmalar. Yaklaşık 15–20 dosya var. Bunlar hep Vali Bey’in savunmaları. İşte soruşturmaların genel içeriği şöyle; Sosyal Yardımlaşma Dayanışma Vakfı (SYDV) kaynaklarıyla çeşitli firmalar kurulmuş deprem sonrası. Hep aynı bir kişi müdür yapılmış, sonra çeşitli

harcamalar yapılmış. Yapılan harcamalar sonrasında sorunlar çıkmış, sonra şikâyet olmuş ve soruşturma açılmış. Yaklaşık olarak dosyalar hep bu nitelikte. Şimdi bu dosyaları okuyunca Vali Bey ile ilgili kafamda bir şablon oluştu. Daha tanışmamıştık Vali Bey'le. Kendisi izinliydi. Neyse sonra geldi, tanıştık falan yaşam biçimimiz birbirine çok örtüşüyordu. İkimiz de sporu ve doğayı seviyoruz falan dolayısıyla sabah erkenden ben evine giderim, Vali'nin bahçeden biraz sebze alırsız, yürüyüş yaparız. Akşama geliriz. Bana dedi ki, *"Ali sana iş vereyim."*, ben de dedim ki: -bu arada savunma dosyalarını okumuşum- *"Sayın Vali'm, ben o eski Türk filmlerinde kolluk takan memurlar var ya ben onun gibiyim. Yani ben yönetmelik ne diyor, kanun ne diyor ona bakarım."* Sayın valimizin meşhur bir sözü vardı, Süleyman Demirel'in sıklıkla kullandığı *"İstim arkadan gelsin."* Dedim ki: *"Sayın Vali'm, sizin tarzınızla benimkisi uymaz, size sıkıntı veririm, beni bu işlerden azad edin."* Yani kısaca, *"Akçalı (para ile ilgili) işlerden beni azad edin."* dedim.

Yine aynı günlerde ben Erzincan Vakıf Müdürü'nü iade-i ziyarete gittim. Sabah gittim Vakıf Müdürü'ne, karşıladı. Bana dedi ki: *"İşte efendim içeride Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden bir müfettiş var, isterseniz bir merhaba deyin."* dedi. Ben de: *"Tamam."* dedim, içeri girdim, sabah saat 9 civarı. Sabah sabah o kadar çok sigara içmiş ki müfettiş, oda duman altı olmuş, halen içiyor. İçeri girer girmez sordum, dedim: *"Hayırdır üstat bir sorun mu var?"* Vakıflar müfettişi bana aynen şunu söyledi: *"Sana bir soru soracağım hemen cevap vereceksin. Bu adam hırsız mı?"*, kastettiği kişi Vali Bey. Ben de dedim ki *"Yani daha bir aydır buradayım, kendisi ile ilgili herhangi bir kanaatim yok. Kendisini doğru dürüst görmedim. Hiçbir fikrim yok."* Adam, yani müfettiş bayağı bir sıkıntı içerisinde. Her yer evrak. Kendisi bir yere, bir şeye yönelecek de neye yönelecek bilemiyor. Ben de sordum müfettişe: *"Dedim bu olayda seni bu kadar zorlayan ne?"* Müfettiş: *"Bak!"* dedi hemen bir kâğıt verdi. Kâğıt bir belge. Belge, uçak alımı/kiralaması ile ilgili. Rusya'dan bir uçak alınmak ya da kiralanmak istenmesine dair. O sırada deprem sonrası bu Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yüksek miktarda para gelmiş. Buradan ayrılan para ile Rusya'dan galiba uçak kiralama idi, tam hatırlayamadım, yapılmaya çalışılmış. Vali başkanlığında Vakıf'tan alınan para ile yine bir kişi görevlendirerek uçak kiralanmaya çalışılmış. Fakat görevlendirilen kişi

kaçmış ya da bir şey olmuş, bu kişi ile ilgili suç duyurusunda bulunmuşlar. Para gitmiş. Yine bu uçak kiralamak için aracı olan kişi, bu sefer Güney Afrika'dan bir gemi kömür almak için görevlendirilmiş. Önce parayı yatırmışlar büyük bir meblağ, sonra gemi gelmiş İskenderun'a, içinde kömür ile fakat sair işler yapılamamış. Yani ithal edilirken izlenecek prosedür yapılmamış. Kömür bu sefer alınamamış, İskenderun'da bir antrepoya yüklenmiş. Bu sefer başa bela olmuş çünkü o antrepoya kira ödemişler. Bu olaydan sonra o işle görevlendirilen kişi hakkında suç duyurusunda bulunulmuş. Sonra malum soruşturma açılmış.

Bu ve benzeri olaylar nedeni ile ben akçalı işlere pek karışmadım. Ben kendisi ile hep mesafeli kaldım. Çok birbirimizin özeline girmemeye gayret ettik. Şöyle ki, üç buçuk yıl beraber çalıştık. Sonra yine bir ara kararname ile benim tayinim çıktı. Bana dedi ki: "*Ya Ali sen neden gelmiştin buraya?*" dedi. Bana üç buçuk yıl önce sorması gereken soruyu sordu. Sonra Allah var kararnameyi durdurmaya çalıştı, çünkü çocuklar okuyor, ama başarılı olamadı. Sonra da ilişkim kesildi, gittim.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Entelektüel bir kişi idi, memleket meselelerine kafa yorar, çözüm önerileri getirirdi, sistem eleştirisi yapardı.

Bir de kendisi teşkilatçı değildi. Bu konu ile ilgili bazı yaşanmış olaylar anlatayım. Bir gün özel kalem müdürünü kovdu. Biz o müdürle ilgili pek çok kez şikâyetle bulunmuştuk. Önce bir şey demedi, sonra o müdürün vukuatları artınca onu görevden almaya karar verdi hatta kovdu. Sonra bana sordu: "*Bu özel kalem müdürlüğüne kimi alalım?*" Şimdi burada önemli bir durum var. Yaklaşık sekiz senedir valilik yapan bir kişi kimi özel kalem müdürü atayacağını bilmeli. Şimdi özel kalem müdürleri önemlidir. Çünkü makamın mahremiini bilir. Sonra ben ona birkaç isim önerdim ve içlerinden birisini özel kalem olarak atadı. Yani teşkilatçı olmaması nedeni ile vermemesi gereken görevleri bazen başkalarına verdiği oluyordu. Mesela kötü bir örnek olarak kendimden vereyim. Bana Organize Sanayi Bölgesi için kredi bulunması konusunda bir görev verdi. Bu fikri kendisine verenler, bu işin duayeni yönetici adamlar. Organize Sanayi Müdürü ile beni gönderdi. Ama bu yanlış bir

seçimdi. Benim gibi klasik yönetim tarzını benimsemiş, tabiri caizse koluna kalem mürekkepliği takacak nitelikte bir adam, bir uluslararası finans şeyine gönderilmez. Yanlış! Şimdi olay şu; ben gittim görüşme için ABD'den ve Almanya'dan bazı kuruluşların temsilcileri var, bir de bizim Hazine'den yetkililer. Hazine yetkilileri ile konuştum. Bana sordular: *"Sizin Organize Sanayi kaç parsel?"* diye, işte dedim ki: *"300 parsel."* Peki, *"Kaçını sattınız?"* dediler. Ben de: *"Daha satamadık, üç tane ön talep aldık."* dedim. Bana dediler ki: *"İyi güzel de, siz Sanayi Bakanlığı'nın kredilerini kullandınız mı?"*, ben de: *"Hayır."* dedim. *"Siz daha yapmanız gerekenleri yapmamışsınız yabancı kuruluşlarla anlaşma yapmak için sizden teminat isterler, devlette size vermez."* dediler. Sonuç olarak tabii ki olmadı iş. Yani bir de dediler ki, bu Sanayi Bakanlığı'ndaki uzmanlar: *"Eğer bunu uluslararası bir kurumla sözleşme imzalarsanız ve bir sorun çıkarsa bu iş tahkime kadar gider, başınız ağrır."* dediler.

Sonra yine beni sağlıkla ilgili bir şey için görevlendirdi. Beni Mehmet Haberal'a gönderdi. Amacımız, şimdiki bölge hastanelerine benzer bir yapı oluşturmak. Kısaca özerk hastaneler. Neyse gittik görüştük vs. Sonra öğrendik ki, bu bizim sisteme benzer sistemi Ankara'da -Ankara Yüksek İhtisas Hastanesi'nde- uygulamışlar ve çok kötü sonuçlar almışlar. Oranın yani Ankara'da deneme yapılan hastanenin çok da meşhur bir başhekimiyi vardı Kemal Beyazıt diye. İlk kalp ameliyatı yapan kişi. Ben Ankara'ya gidince araştırdım, raporları getirdim bu iş olmaz diye. Rahmetli bana çok kızmıştı. Yani bu göreve beni değil başka birini görevlendirse idi belki kendi istediği bir sonuç ile karşılaşabilirdi. Yani kısaca teşkilatçı değildi.

Kendisi laik ve liberal bir kimliğe sahipti gözlemlediğim kadarı ile. Mesela bu başörtüsü mevzusu çıktığında hemen müdahil olmuştu. O zaman biz dağda idik, kayak yapıyorduk. Kendisi bana dedi ki: *"Ya bu başörtüsü uygulamasına hemen başlayalım."* dedi. Ben de dedim ki ona: *"Sayın Vali'm senin bu muhafazakâr camiada bir adın var, isimin var. Bu işe hemen atlamayalım. Bırakalım önce başkaları atlasınlar biz sonra duruma göre bakarız."* dedim. Dedi ki, *"Biz hemen yarın başlayalım bu uygulamaya."*, başörtüsü ile ilgili öncü olmaya çalıştı. Dedim ki: *"Bugüne kadar etrafa verdiğin intiba bu hareket ile çelişiyor."* Hatta arkasından bir toplantı yaptı, ben de toplantıda bir şeyler söyledim, bana kızmıştı rahmetli.

Karakteristik özelliklerinden birisi, kendisi tez canlı idi. Her Karadenizli gibi. Çabuk bağırır ve sinirlenirdi. Bir de çok konuşurdu. Saatlerce konuşurdu. Ama bir diksiyon dersi almamıştı. Konuşmalarını muhtemelen izlemişsinizdir. Mesela yukarıya bakarak konuşurdu, ama insanın gözünün içine bakarak konuşun derler. Kendisi pek çok konuda aktifti, fakat bu eylemlerin ya da uğraşların eğitimini almadan riskli bir şekilde yapıyordu. Özellikle spor konusunda. Çok riskli bir hayatı vardı. Yine sporla ilgili bir gün elimden tuttu beni, arabaya çekti. Raftinge gittik. İşte bindik gidiyoruz yanımızda Kültür Bakanlığı'ndan birisi var. Bu şahıs, bizi kameraya çekecek. Sonra bu adam, rafting yaptığından bahsetti. Ben de hemen dedim ki: *"Tamam gel, rol değişimi yapalım. Sen rafting yap, ben kameraya çekeyim."* Sonra adam kabul etti, gittik. Neyse, ben çok gönüllü değilim. Vali Bey'e karşı çıkamadığım için gittim. Çünkü geçmişte yine sporla alakalı bir olumsuz olay yaşadık. Çekingenim yani. Neyse gittik. Tam rafting botlarına binerken raftingden anlayan, Bakanlık'tan gelen kişi dedi ki: *"Yav durun ne yapıyorsunuz, bota yanlış biniyorsunuz!"* dedi. Yani düşünebiliyor musunuz, bota öne oturulacak yere, arkaya ters oturuyorlarmış. Bu durum da tehlike arz edebilirmiş. Adam deyince farkına vardık. Adam: *"Bu tarz binme ile mümkün değil gidemezsiniz."* dedi. İkincisi, nasıl oturulması gerekiyor onu da bilmiyorlar. Adam dedi ki: *"Bakın şu altta halat var, ayaklarınızı oraya kilitleyin vs. vs."* anlattı. Bunlar çok önemli kurallarmış. Yani bilgisiz spor yapma ile çok önemli tehlikeler atlattı rahmetli. Mesela bir gün üst düzey bir askeri yetkili ile yine rafting için bota biniyorlar. Bot alabora oluyor. Zor güç kıyıya çıkıyorlar. Hatta Paşa, 1,5 dakika suyun altında kalmış. Vali Bey kurtarmış. İşin ilginç tarafı, Paşa ile Vali nehrin öbür tarafına yani Tunceli tarafına çıkmışlar. Çıktıkları yerde bir grup PKK'li varmış. Vali Bey'le Paşa, balık adam kıyafetine benzer bir kıyafetle. PKK'li teröristler onları görünce, SAT komandoları geldi zannedip kaçmışlar. Teröristler yemek yiyorlarmış, işte sigara falan içiyorlarmış. Ateşleri halen sıcakmış, kumanyalar falan duruyormuş. Bu durumu korumaları anlattılar. Zaten bir hafta içinde Paşa'yı başka göreve naklettiler. Yani burada vurgulamak istediğim, çok ani karar verir ve gerekli olduğu kadar altyapıyı sağlamadan, düşünmeden hareket ederdi. Bu durum da onu ve çevresindekileri zora sokacak olayların yaşanmasına neden olurdu.

Farklı bariz bir özelliği de, alt kademeye koşulsuz güvenir ve yetki devri yapardı. Kişisel kaprisi ve külfeti hiç olmamıştır. Beraber çalıştıklarına ve özellikle meslektaşlarına karşı aşırı iyi, candan davranışlar sergilerdi, bu açıdan tekti.

• **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Vali olarak çok belirgin bir özelliğine rastlayamadım. Ama genel olarak acil karar veren, hızlı hareket eden bir yapısı vardı. Ben kendisi ile çalıştığım dönemde sanırım 50’li yaşlardaydı. Ama biraz kendisinde "hiper ergenlik sendromu" var gibiydi. Yaşı ve makamı açısından aşırı hareketleri vardı. Mesela yapılan işlerde mevzuat ayağının ihmal edilmesi. Böyle bir dünya yok. Kanun nizam ne ise o yapılmalıdır. "İstim arkadan gelsin!" falan. Yani ben buna biraz “ergenlik sendromu” diyordum. Yani düşünün, “*Bir uçak şirketi kuralım mı?*” diyorlar, “*Tamam kuralım!*” diyor. Var mı böyle bir şey? Uçak şirketini kurdum demekle kurmak. Bu ciddi bir iş. Paralar veriliyor, alınıyor. Bunun bir sürü uluslararası mevzuat işlemleri var. Ama olur mu olur denip işe girişiliyor ve çok hata yapılıyor. Mesela birisi geliyor, “*Bu hastaneyi özerkleştirelim mi?*” diyor. Olur mu olur. Hadi başlayın bakalım diyor. Yani vali ve kaymakamlar resmi adamlardır. Önce Resmi Gazete’ye bakarlar. Tamam, o kadar olmaya gerek yok da mevzuata da bakılır. Ben kendisini çok “*romantik ve duygusal*” olarak tanımlıyorum. Söylemleri de biraz âfâki idi. Ama söylenmesi gereken laflardı o ayrı bir konu. Toplumda ufkun gelişmesi gerekir. Bu nedenle âfâki şeyler söylenmelidir. Bu ayrı bir konu. Ama uygulamaya yönelik âfâki işler yapıldığında çeşitli sorunlar çıkartabilir. Bu davranışları "romantik ve ergenvari" davranışlar olarak gördüm.

Kendisi entelektüeldi, ufuk veriyordu. İnsan olarak iyiydi. Kendisinin bir ekol yarattığını söyleyemem, ama hoş bir seda bıraktı mülki idareye.

Vali olarak değil ama meslekte entelektüel olarak farkı vardı. Vali Beyin gazeteci ve akademisyen dostları vardı. Sık görüştüğü bir kişi de Mehmet Altan’dı. Kendisi ile birçok konuda hemfikirdi, hatta pek çok tartışmaya beraber katılmışlardır. Bu kişiler Liberal görüşlü kişiler. Yani kendisi bir entelektüeldi. Ben onun en belirgin özelliği olarak onu gördüm. Kitap okumaya çalışıyordu kalan işlerden sonra.

Vali Bey’e çok kitap gelirdi. Hatta ben kıskanırdım onu. Bu kitaplar benim olsa diye. Ama görüş olarak Mehmet Altan’dan çok farklı değildi. İdare anlamında sorarsanız, meslektaşlarına fark atacak bir yanını göremedim. Şimdi bana göre kamu hizmetinde mesai önemli. Ben buraya gelmişim bakın saat kaçta⁶⁴⁹. Mesai önemli çünkü birisi gelir bir hizmet yapılacaktır, bu önemli. Yazıcıoğlu’nu “Vali ilinde durmuyor.” diye şikâyet etmişler. Sonra Cezmi Batuk’la oturduk hesapladık. Vali Bey, bir yılda 180 gün ilde olmamış. 185 gün ilde imiş. Yetkiyi herkese verirdi, istediğiniz kadar. Yetki herkeste idi. 180 gün ilde yok! Bulunduğu 185 günün de 90 günü Kemaliye’de. İşte bir köprü bir de Taşyol var, onlarla uğraşıyor. Zaten Taşyol’un da bir anlamı kalmadı şimdi. Çünkü daha kısa başka bir yol açıldı. İstenilen amacı artık gerçekleştiriyor, daha çok turizm amaçlı kullanılıyor. Köprü konusu zaten ayrı bir olay, ona girmeyeyim.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

“Demokrasi, insana güven, toplumsal sorumluluk, halka güvenmek, ‘gidemediğin yer senin değildir’, ‘istim arkadan gelsin’. Bunları sık kullanırdı. Yalnız bunu belirtmek gerek, bu "istim arkadan gelsin" anlayışı çok sıkıntılı bir anlayış. İş yapılsın, evrak sonra halledilir düşüncesi insanları idari anlamda oldukça büyük sorunlarla karşı karşıya getirmektedir. O nedenle Vali Bey çok soruşturma geçirmiştir, onunla çalışanlar çok sorunla karşılaşmıştır.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Klasik valilik görevleri ve bazı sosyal kampanyalar dışında vizyonuna rastlamadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak’a örneği verebilir misiniz?**

Kemaliye'deki köprü ve tünel çalışmaları çok konuşuldu ve yerelde epey

⁶⁴⁹ Zeytinburnu Kaymakamlığı saat: 09.00.

eleştirildi. Hakeza Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı, otel, kömür ve uçak alım işleri de. Bir de Vali olarak hep *"İstim arkadan gelsin."* prensibini dile getirirdi. Bu uygulama belki bazı bürokratik süreçleri kısalttı, lakin uygulayıcıların başına sıkıntılar da getirdi. Bana da benzer hareketler önerdiğinde kendimin kolluk takan eski zaman memurları gibi olduğumu tarif ettiğimde anlayışla karşıladı ve akçalı işleri bana vermedi, çok rahat ettim.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Hizmet konusunda bazı handikapları vardı. Özgün bir çalışmasına rastlayamadım. O söylem adamıydı, eylem adamı değil! Tüm ülke adına temennileri vardı. İyi bir bilim insanı veya danışman olabilirdi. Ben onun halka hizmet istencini vurgulayamayacağım ama belirttiğim gibi daha önce söylemleri vardı. O dönemde hakikaten baskılar vardı. 12 Eylül'den çıkılmış, Özal bazı açılımlar yapmak istemiş başarılı olamamış, sonra Demirel gelmiş. Yazıcıoğlu'nun söylemleri ve etrafa verdiği mesaj çok kabul gördü. Hep o mesajlar zaten onu basında popüler yaptı, yoksa yaptığı işlerden dolayı değil. Zaten yaptığı işleri bütün vali ve kaymakamlar yapıyor. İşte şu kadar derslik vesaire, bunları zaten pek çok mülki amir yapıyor ama bilinmiyor. Ama onu en çok popüler yapan, olumlu intiba bıraktıran söylemleri. Kendisi sistemi ve yapıyı açıkça eleştirirdi. Yani Sayın Yazıcıoğlu vefat ettiği için insanlar yapacağınız görüşmelerde hep olumlu yönlerinden bahsedebilir. Ama unutmamak gerekli, o da bir insandı. Hataları, korkuları ve yanlışları vardı.

Bu soru ile bağlantılı bir örnek verelim. Seçim olduğu zaman kamu görevlilerinin bir istifa etme süresi olur, o sürenin son günü Sayın vali görevinin başında olur ve beklerdi. Biz de beklerdik, Sayın vali aday olacak mı diye. Her seçim dönemi bekleriz. Ama olmazdı aday. Birileri arar aramaz falan. O dönem gittim kendisine dedim ki: *"Yani siz kendinizi pek oraya ait görmüyorsunuz ama muhalif partiler boş."* dedim. *"Neden iktidardakileri bekliyorsunuz?"*. Kendisi ya Tansu Çiller'den ya da Mesut Yılmaz'da telefon beklerdi. Bir de dedim ki, *"Siz ancak muhalif bir partide iş yaparsınız."* Öteki türlü mesela Mesut Yılmaz'ın partisine

girse sistemi eleştirse kendisine barınma şansı partide vermezler.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesinlikle vatanını severdi, bu ülke insan ve kaynaklarının diğer ülkelerden aşağı olmadığını, çabalarsak bizimde başarabileceğimizi hep ifade ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Rutin valilik görevleri dışında bir faaliyetine rastlayamadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Bence entelektüel duyarlılık. Ayrıca konjonktür. 12 Eylül'den çıkmış, baskılanmış bir yapı vardı. Kendisi 1984'te ilk vali atandığında 12 Eylül yeni bitmiş ve Türkiye karanlık bir ortamda idi. Aşırı vesayet, insan haklarının yok sayılışı ve pek çok sıkıntı ve haksızlıkların yaşandığı bir dönemdi. O dönemde yaptığı çıkışlarla iyi bir hava yakaladı. Bu onun için bir başarı. Tabii bu entelektüel duruşu ile alakalı. Mesela ben Yazıcıoğlu'nun çok iyi bir siyaset bilimci olabileceğine inanıyorum. Söylemleri itibari ile.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Türkiye'nin potansiyelini biliyor ve yönetsel olarak ıslah edildiğinde depara kalkacağına işaret ediyordu. Deprem sonrası çalışmaları hep anlatılır. Kriz zamanında “istim arkadan gelsin” ve “hızlı karar süreci”, onu süper koordinatör konumuna yükseltmiş ve halkın yaralarının sarılmasında işe yaramış.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Hiçbir zaman şahsi çıkar hesabı yaptığina rastlamadım, kişisel olarak temizdi, ama kamu kaynağına göz kulak olmada aynı başarıyı sağlayamadığına da şahitliklerim oldu maalesef. Kendisine bazı kamu yararına kampanyalarında karargâh hizmeti sundum, bu konularda metaliptir (ilk yapandır), çok zaman halkın içinde olması nedeniyle problemlere yaklaşım önceliği yakalayabiliyordu. Mesela bu kampanyalara örnek olarak şunlar verilebilir:

1. Sigara ve alkol karşıtı kampanya. Bilimsel temellerini kurduk, başka kurum ve kuruluşları da besledik. O zamanlar HBB TV, bu işin bayraktarı oldu. Vali Beyle de paslaşıyor, beraber çalışıyorlardı. Hakeza zamanın Sağlık Bakanı Bülent Akarcalı da bu çalışmalara ilgi duydu, daha sonra yasal düzenlemeler geldi. Valimizin bu konudaki durumu, öncüdür ve bu işin pilot paydaşıdır. Uygulamada da ilkleri gerçekleştirdi; 5442 sayılı Kanun çerçevesinde il genelgeleri çıkartıldı ve ilde tüm iş yerlerinde 18 yaş altına alkol ve sigara satma yasağı getirildi ve uygulandı. Bu uygulamanın getirilmesinde Vali Bey'in sokak aralarında yaya gezerken, okul yakınlarında, küçük çocukların sigara içtiğini görmesi, yine küçük çocukların içki vb. zararlı maddeleri kullandıklarını, aldıklarını görmesi etkili olmuştur.

2. Vali Bey, Ankara'da bir markette (Beğendik Mağazası) alışveriş yaparken bir hanımefendinin önerisi üzerine, kepekli, tam buğday ekmeği tüketelim, rafine un ve ekmekten kaçınalım kampanyası yapıldı. Bu hanımefendi, Vali Bey'e *"Biz beyaz ekmek yiyerek zehirleniyoruz, siz bu tür durumlara karşı duyarlısınız buna bir el atın."* demiş. Bu konu, ilk kez Vali Bey'in sayesinde Türkiye gündemine gelmiş, tartışılmıştır. İlk tam buğday ekmek de -bu yaklaşım sonucu- Erzincan'da Vali Bey'in bir dostu fırıncı tarafından imal edildi.

3. Bazı önderlerin bazı kampanyalarında aile yakınlarının tahrik ve teşvikleri olduğu bilinir. Vali Bey kola başta olmak üzere 'Gazlı içeceklere hayır, süt ve ayran içelim!' kampanyası istemişti. Başlangıçta bu nereden çıktı dedim? Bu süt ürünleri kampanyası da kamuoyunda etki bulmuştur. Vali Bey'in bir gün THY uçağında tepki

vermesi üzerine ilk kez THY menüsüne ayran dâhil edilmiştir. Vali Bey için bu kola meselesi önemli bir mesele idi. Hatta sonradan öğrendim oğlu Mehmet çok kola tüketmekte imiş.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Şimdi Vali Bey çok konuda ceza kovuşturmasına muhatap olduğu için bu sorunun cevabı açık. "İstim arkadan gelsin." stratejisi riskli bir kamu yönetimidir. Bu nedenle kendisi ve özellikle asli sorumlu mesai arkadaşları pek çok sıkıntılar yaşadılar ancak arkadaşlarını buna zorlamazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Hızlı karar veren, kendi ile uyumlu işleri yapan, kendine ayak uydurabilen nitelikli çalışanları severdi. Herkesin sorumluluk almasını, azami yetki kullanmasını isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Sıklıkla beraber olurdu. Çarşıda, sokakta her yerde. Etrafında koruma ordusu olmaksızın valiyi görebilirdiniz. Sevecen, herkesle ilişki kurar. Şimdi bir örnek vereyim, halkla yakın olduğuna dair. O zamanlar Erzincan'da Alevi kesimin sevdiği bir kişi vardı. Lakabı Kaleci Zamora (adı Nurettin) diye. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Erzincan'ı ziyarete geldi. Tam Demirel vilayetten ayrılıp arabaya binerken Zamora, Demirel'e: "*Baba nasılsın, hoş geldin.*" dedi. Demirel de: "*O Nurettin hoş bulduk.*" dedi. Zamora, Demirel'e şöyle dedi: "*Baba sen bu valiye iyi bak, Allah da sana baksın.*". Sonra gittim ben Nurettin'e sordum: "*Sana vali mi dedirtti bunu söylemeni?*" Zamora dedi ki: "*Hayır, içimden geldi.*" Şimdi bu çok önemli bir olay. O adam Erzincan'da Alevi kesim tarafından çok sevilen bir kişi. Bu önemli bir intiba.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Entelektüel duyarlılığı.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Özgürlüklerin gelişmesini, savunduğu fikirlerin daha ileri taşınma aracı olarak görüyordu. Vesayetin kalkması, halkın egemen olması, millet iradesi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız, adını ne koyardınız?**

Konuşan Adam.

4. Merkez Valisi Orhan Öztürk İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1993–1999 Eylül’üne kadar Erzincan, 2003 yılı Haziran-Eylül ayları arasında da Denizli’de vali yardımcısı sıfatıyla beraber çalıştık. Kendisiyle en uzun süre çalışan mülki idare amiri oldum. Denizli’ye İçişleri Bakanlığı Personel Genel müdürlüğüne söylemesi üzerine ben ve Kemal YURTNAÇ ara kararnamede tayin edildik. O sırada TODAİE’de master yapıyordum yarıda bırakıp gidip 1 Haziran’da başladım. Kemal de 15 Haziran’da geldi. İyi ki Ağustos da bitmesini beklememişim çünkü kazada vefatı sebebiyle hiç olmazsa aradan geçen üç buçuk seneden sonra üç ay daha birlikte olma fırsatını yakaladık.

- **Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Fikri takibi olan, hitabeti inanılmaz ölçüde yüksek ve ikna edici, gündemi çok iyi takip edip yorumlayabilen, okumaya düşkün birisi idi. Ziyaretine gidenler masasındaki kitaplardan, raporlardan, kesilmiş dergi ve gazete yazılarından kendisini görmekte bazen zorlanırdı. Bu arada masası dağınık da değildi.

İnatçı, korkusuz (her insan korkar, fakat korkak değildi). Korkmakla korkusuzluk farklıdır. Terörün en yoğun olduğu zamanlarda bütün köylere özellikle gidip gelmişti. Alanda gezen teröristler varken devletin valisinin de alanda onlardan daha fazla dolaşması gerektiğine inanmıştı. Erzincan’da haritada yer alan köylerin hepsine gitmiştir. Valilik yaptığı, kendisi ile çalıştığımız dönemde gözlemlediğim en önemli özelliklerden birisi de çalıştığı ilin her metrekaresine ayak basmasıydı. Ayak basmadığı köy, mezra yoktur. Sivas eski valisi Halil Rıfat Paşa’dan bahsederdi sık sık.

Mülki idare amirliğinin diğer mesleklerden farklı pek çok özelliğe vardır. Örneğin, bizim mesleğimizin sorumluluk alanı çok geniştir. Mülki idare amirinin sorumluluğunun başlangıç ve bitiş noktası belli değildir. Mülki idare amirleri, kendilerini her şeyden sorumlu tutan bir anlayışa, zihniyete sahiptir. Recep Bey de bu anlayış çok yüksek derecede olup bu sebeple yaptığı faaliyetler ve harcamalardan dolayı maalesef epey sıkıntı çekmiştir. İdare tarihimizde onun kadar soruşturma geçiren ikinci bir valiyi ben bilmiyorum. Ancak ceza aldığını da görmedim, duymadım. İyi niyeti ve şahsi hesaplara girmemesi, kamu yararını gözetmesinin bunda etkisi olmuştur.

Yazıcıoğlu, özellikle fakir fukarayı, mağdurları önemserdi. Bu mağduriyet, bazen bir emniyet görevlisinin, bazen bir doktorun, bazen resmi bir kurumdaki sıradan memurdan, bazen de gerekli düzenleme ve denetimleri yapmayan yerel yöneticilerden kaynaklanabilirdi. Hamur kaymakamı iken vatandaşa köyden gel-git muamelesi yaparak egosunu tatmin eden nüfus memuruna vatandaşın yol, yemek harcamalarını tazmin ettirdiğini anlatırdı. Yine ilinde yatırım yapan, üretim ve buluş anlamında ilini geliştirecek herhangi bir projeyi hayata geçiren kişilere ayrı önem verirdi. Bu kişileri, bulunduğu sohbet ortamlarında ve katıldığı medya programlarında takdirle anlatırdı. Bu onu farklı kılan en önemli özelliklerdendir. Bu tür kişileri ilgiyle dinlerdi. Orijinal güzel ya bu “çok harika iş” deyip de yatırım, sosyal faaliyet ve proje anlamında güzel bir şey gördüğü her konuda mutlaka bir şeyler yapardı. Bir şekilde katkı sağlar, müdahil olur destekler, moral verir, ilgilinin reklamını yapardı. Kendisinin inanılmaz bir ilişki ağı ve sosyal zekâsı vardı. Hiç bizim bilmediğimiz, tanımadığımız kişilerle teması olurdu. Her kesimden, meşrepten

insanla teması vardı. İlişki kurduğu kişilerin ideolojik, siyasi, dini ya da mezhebi duruşları sebebiyle herhangi bir ayrımı gözetmezdi. Bunda samimi olduğunu da karşısındakiler anlardı. İlin ve ülkenin yararına olabilecek her türlü işte bir yerinden katılırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) hangileridir?**

Mevzuatın dar kalıplarında takılmadan çözülmesi gerekli bir problemi çözmenin yolunu bir şekilde bulurdu. Hukuk Fakültesi mezunu olmasının bunda payı var sanırım. Fakat Yazıcıoğlu bir bürokrat olarak hiyerarşik ilişkiler içerisinde çalışan bir devlet görevlisi olarak, ülkenin genel problemleri ve geleceğine yönelik toplumun duymadığı, alışık olmadığı, ilk bakışta ‘Ya böyle şey olur mu?’ deyip tepki gösterdiği ama dünyanın gidişatı itibarıyla olması gereken şeyleri medyanın da kendisine duyduğu ilgiyi değerlendirerek anlatmaya çalışırdı. Mantık ve felsefi anlamda, sağdan soldan çekinmeden ya da kim ne der demeden Türkiye'nin geleceğine ilişkin bir vizyonunun ne olması gerektiğini anlatırdı. Medyanın bu açıdan ilgisi üzerinden hiç eksik olmadı. Taşrada olan birisi için bu önemlidir.

Yazıcıoğlu, Türkiye'nin iyileşmesi için gördüğü sorunları o kadar yapıcı bir üslupla dile getirirdi ki aynı şeyleri söyleyip senelerce cezaevinde yatan insanlar olmuştur. Fakat kendisinin yapıcı, ikna edici, orijinal söylem tarzı ve iyi niyeti özellikle halkça dikkat çekmiş ve takdir edilmiştir. Eleştirileri olumlu anlamda, yapıcı ve alternatiflerini de sıralayarak yapardı. Mevcut düzendeki aksaklıkları hiciv sanatı ile dile getirme becerisi yüksekti. On saat konuşsa usanmadan, bıkmadan dinleyebilirdiniz. Bu anlamda çok iyi bir idareci olduğu kadar sanatkâr da sayılmalıdır. Yapmak zorunda kaldığı bürokratik uygulamaları mizahı maharetle kullanarak tenkit edebilirdi. Eleştirilerini bir takım uygulama ve yaşanmış örneklerle desteklediği için sözleri toplum nezdinde ve kamuoyunda kabul görmüştür.

Yazıcıoğlu'nu esas Türkiye'nin tanınmasına neden olan şey üst düzey bir bürokrat olarak mevcut düzenin aksaklıklarını ve yetersizliklerini alternatifleriyle beraber dile getirmesidir. Medya da bunları sık sık gündemine taşırdı. Türkiye’de medyayı en iyi kullanan bürokratlardan biriydi. Çünkü medya onda her zaman

orijinal demeçler, bilgiler, tenkitler vs. bulurdu. Sohbetleri, konferansları ve medya programları vatandaşı her zaman heyecanlandırmış, ‘Hah işte.’ dedirtmiş, halkın bam teline dokunabilmiştir.

Yazıcıoğlu, "toplum kalkınması" fikrini ortaya atmış ve bu fikir çerçevesinde önemli işler başarabilmişti. Tokat valiliği dönemindeki uygulamaları DPT tarafından örnek model olarak değerlendirilmişti. Bu durum Özal'ın bir dönem Türkiye için yapamaya çalıştığı vizyon ve misyonun taşradaki izdüşümü gibidir. Mesela Özal, iktidara geldiğinde, kendisinden beklenen şeylerden birisi belediyeleri kapatmasıydı. Çünkü 80 Darbesi öncesinde belediyeler ideolojik kamplaşmaların merkezi, militan yuvası haline dönmüş, hizmet ve yatırım yeri olmaktan çıkmış gibiydi Türkiye’de. Fakat Özal ne yaptı? Tam tersine belediyeleri kapatacağına yerel yönetimleri, kadro, finans, görev ve yetki anlamında daha da güçlendirdi. Bu dönemden itibaren baba devlet, kutsal devlet kavramları yerine devletin hizmet ve adalet görevi olduğu öne çıkarılarak “Devlet millet içindir.” anlayışı temellenmeye başlamıştır.

Fak Fuk Fon gibi uygulamalar gündeme geldi. İlk başta çok şiddetli tenkit edilmesine rağmen sonra gelen hiçbir hükümet bunu kaldırmamış, dışlamamıştır. Maalesef bizim ülkemizde, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, kutuplaşma ve terör sorunu nedeniyle hep farklı algılanmıştır. Bu durum da kutuplaşmayı daha da artırmıştır. Bu nedenle Türkiye’de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi fikrini savunanlar ya hor görülmüş ya da törpülenmiştir. Yazıcıoğlu, bu noktada konunun yanlış algılandığını, ‘*hükümet uzaktan, yönetim yerinden*’ olur diyerek yerel üstünlük ve karar alma süreçlerinin ülkenin birliği ve bütünlüğüne ters olmadığını hatta bunu daha da pekiştirdiğini (özellikle medyada) dile getirmişti. Merkezîyetçi yapıların, devlet toplum ilişkilerinde kopukluğa ve duyarsızlığa yol açtığına dair trajikomik örnekleri kurşun gibi sıralardı.

Toplumun her kesimi, Alevi’si, Sünni’si, Kürt’ü, Türk’ü, dindarı, laiki vs. Yazıcıoğlu’nda kendinden bir şeyler bulmuştur. Örneğin, vefatından önce İbn-i Sina hastanesinde sekiz gün kaldı. Yakından tanıdığım biri gelene gidene bakınca çok şaşırmıştı. O kadar farklı insanlar ziyaretine gelmişti ki yanımdaki kişi: “*Acaba bu kadar farklı insan nasıl oldu ve neyi gördüler de bu valiyi bu kadar benimsediler?*”

sorusunu sormuştu. Hastaneye üst düzey askeri yetkililer, sarıklı ve cübbeli insanlar, hippı tarzında saçı-sakalı dağınık gençler, alevi dedesi olarak bildiğimiz kişiler, ülkücüsü, solcusu vs. hemen hemen toplumun bütün kesiminden insanlar geldi. Bazılarının ziyaret defterine yazdıkları yazılar klasikler arasına girecek derinliği, irfanı ve bilgeliği yansıtıyordu sanki.

şimdi bu durumu önemli kılan nokta şudur: Biz Osmanlı İmparatorluğundan Cumhuriyet'e geçişi süreci ve devamında merkezıyetçi yapının taşırayı ve toplumu tepeden inme biçimlendirme reflekslerinden dolayı kategorize olduk, kutuplaştık. Bu kutuplaşmada hem merkezıyetçi yapının hem de devletin tercihlerinin önemli bir rolü vardır. İşte böyle bir yapıda merkezi bürokrasinin temsilcisi olan bir vali çıkıyor ve toplumun farklı kesimlerine hitap ediyor ve [nasılsa] kabul görüyor. Bu çok önemli bir noktadır. Bu ülkede bu kadar değişik kesimin üzerinde ittifak edebildiği çok az sayıda kişi hatta lider vardır. Bugün [klasik sağ ve sol görüşte olan] arkasından gitmeye değer liderlerin kıtlığını görüyoruz. Özellikle gençler için... Yazıcıoğlu, dindarları, Kürtçüsü, Alevi'si, millıyetçisi, sosyalisti vs. her kesim için merakla karışık saygı uyandırmıştır. Yazıcıoğlu, fikirleri tartışmış, yeni anlayışlar ve bir vizyon sergilemiştir. Hâlbuki bizde bürokratlar fikir beyan etmez, tartışmaz, emir verir, kanunu uygular vs. Bu oldukça önemli bir konu. Bu nedenle Yazıcıoğlu'nun ismini taşıyan bir enstitü kurulmalı ve bu durumlar incelenmelidir. Yabancı ülkelerde olsa bu olurdu. Üniversitelerimizin [bazı istisnalar dışında] yüksek lise haline gelmesi sebebiyle böyle bir arayışa şahit olamadık maalesef.

Yazıcıoğlu, bürokratik merkezıyetçi ve halkı dışlayan yönetim anlayışına karşı çıkan bir nevi bu sistemde ezilen halkın kahramanı sözcüsü gibiydi. Bu durum, onun, toplumun bütün ezilen kesimleri nezdinde sevilmesine yol açtı. Bu ülkede, devletten dayak yemeyen, eziyet görmeyen, şikâyet etmeyen çok az kişi vardır. Devletin geleneksel yapısından kaynaklanan emredici ve tahakküm edici yapısından herkes hoşnutsuzdur. Fakat onun gibi bunu yüksek sesle dile getiren üst düzey bürokratlar fazlaca olmamıştır. Bazen belli çıkışlar yapan bazı meslektaşlar bile ona benzetilmektedir. Düşündüğünü yüksek sesle söylemekten çekinmeyen bir vali idi.

Vefat ettiğinde, Denizli Tugay Komutanlığı subayları en üst seviyede katılarak, cenazesini, selam durarak uğurlamışlardır. Genelkurmay'ın bilgisi dışında bir hareketi bu. Hâlbuki siyasiler ve bazı akademisyenler hariç, devletin askeri vesayet altında olduğunu seslendiren nadir bürokratlardan birisiydi. Demek ki askerler, onu siyasetçilerden daha iyi anladılar.

Recep Yazıcıoğlu'nun bu kadar popüler olmasının arkasında halktan bir kişi olmasının önemli bir etkisi vardır. Elbette hepimiz halktan geldik, orta sınıf mensubuyuz, ama onun yaşam tarzını, tüketim alışkanlıklarını, paylaşmayı kastediyorum. Örneğin, Yazıcıoğlu'nun maaşı borcuna yetmezdi. Gerçek anlamda mütevazı kişiliği ve kendisiyle dalga geçebilme özelliğine sahipti. Ayrıca ileride herhangi bir makam ya da mevki sahibi olurum diye kendisinin herhangi bir şey yaptığına ya da yapılması gerekeni yapmaktan kaçındığına ben hiç şahit olmadım. Doğru olduğuna, yapılması gerektiğine inandığı şeyleri yaptı. Makamları hep bir hizmet mercii olarak görmüştür. Örneğin, merkeze geldi, yani merkez valisi oldu. Daha da aktifleşti. Fikirlerini, düşüncelerini, ülkenin geleceğine yönelik önerilerini, konferanslar yoluyla anlatmak için bütün Türkiye'yi dolaşmıştır.

Kendisine milletvekili olması için çok önemli teklifler geldi. Bir gün ben yanımdayken bir siyasi parti genel başkan yardımcısı, genel başkan adına aradı. Kendisine milletvekilliği teklif etti ancak kabul etmedi. Hatta bizde biraz sitem ettik bu teklifi kabul etmemesine. Abdullah Gül ile Recep Tayyip Erdoğan, Recep Bey: "*Siyasette sizinle birlikte olmak istiyoruz.*" diyerek davet ettiler. Siyasi parti ve seçim sisteminden kaynaklanan sistematik problemlerden dolayı kabul etmedi. Kardeşi Mustafa Said Bey'i önerdi. O da milletvekili sonra bakan oldu.

Parlamentar nitelikli, yürütmenin yasamayı ve yargıyı adeta gasp ettiği siyasi yapı, Türkiye'de bizim gibi merkeziyetçi, üniter yapıya ve ideolojik anlamda birtakım angajmanlara sahip devletlerde, toplumu gereğinden fazla kutuplaştırmaktadır. Ekonomik açıdan gelişmiş, kalkınmış batılı ülkelerde güçlü yerel yönetim geleneklerinin, başkanlık sisteminin ve tarihi temeli olan federatif yapılanmaların etkisiyle kutuplaşma bizdeki kadar keskin ve kalıcı olmuyor.

Yani kendisi bir siyasi partiye girerek sadece o partinin taraftar ve seçmenlerine yönelik duruşlardan kaçındı. Çünkü ülkemizde parti sistemi maalesef hem iktidar hem de muhalefet olmak üzere bir kutuplaşma aracıdır. Bu nedenle siyasete girmede. Hatta biz, “Neden girmiyorsunuz?” diye sorduğumuzda: "Siyaset sadece bir partide yapılan faaliyet değildir, vatandaş aydınlatmaya çalışmak da siyasettir." demiştir. Grigori Petrov’un “Beyaz Zambaklar Ülkesinde”ki kahramanı Snelman gibi halk önderi olmak ona pek çok makamdan cazip geldi kanaatimce. Merkez valisi iken küsmek yerine görüş ve önerilerini daha aktif ve korkusuzca söylemiştir. Valiliği esnasında sadece ülke sorunlarına değil halk sağlığına yönelik olarak örneğin sigaraya, ölçüsüz alkol tüketimine, olur olmaz yerlere verilen içkili lokanta ruhsatlarına, beyaz ekmeğe, kolalı ve boyalı içeceklerle, iyotsuz rafine tuza karşı çıkan kampanyaları ilk başlatan kişidir. Bunlar birer sosyal sorumluluk projesidir. Kapalı alanda sigara yasağını ilk o başlattı. Adı 4. Murat’a çıkmıştır.

Yazıcıoğlu için bir benzetme yapılacak olunursa kendisini "*vakıf insanı*" diye tabir edilen karakterlere benzetebiliriz. Bu tip insanlar kendisini, geleceğini ve ailesini düşünmeyen, varını yoğunu toplumun gelişmesi ve iyi bir yere gelmesi için harcayan kişilerdir. Kamu hizmetleri için maalesef ailesini biraz ihmal etmiştir. Mesela oğlu Kemal bana söylemişti: "*Sekiz ay Denizli’de kaldı, sekiz ayda biz sekiz kere akşam yemeğinde birlikte olamadık.*". Ailesini ve çevresini kamuya hizmet için ciddi anlamda ihmal eden bir yapıya sahipti. Ailevi ve parasal açıdan perişanlık, düzgün devlet ve siyaset adamlarının genel özelliğidir bu memlekette... Vefatından sonra ailesine bıraktığı miras bir ev ve maaşıydı.

• **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Vardı. Özellikle bürokratik yapı ve siyaset üzerine vardı: "*Bakanlar, siyasi parti teşkilatlarının esiri.*" sözünü çok kullanırdı. Erzincan’da Foto Baydaş ve Sürveyan Bektaş gibi kişiler üzerinden sıklıkla kullandığı bir söylem mevcuttu. "*Ülkeyi bu Foto Baydaş ve Sürveyan Bektaş gibiler yönetiyor.*" sözünü çok kullanırdı. Burada vurgulamak istediği, siyasi partilerin il ve ilçe başkanlarının ihalelerin kime verileceğinden, kimin nereye atanacağından, kimin defterinin

dürüleceğinden başka bir işe yaramayan insanlar olduklarıdır. Bu kişiler vali gibi davranmak istemişlerdir. Yazıcıoğlu buna hiçbir zaman izin vermemiştir. Bir de özellikle belediye başkanlarını kastederek *"seçilmiş diktatörler"* tabirini çok kullanırdı. Türkiye'deki seçimlerin gerçek anlamda bir seçim olmadığını, gerçek anlamda seçilerek gelmeyen insanların Türkiye'de bir diktatoryal tavır içerisinde olduklarını anlatırdı. Yazıcıoğlu, siyasi partiler kanunu ve seçim sisteminin çarpıklıkları ile ilgili ciddi eleştirileri [medyada] yüksek sesle dillendirirdi. Sabah erken kalkanın müdür olduğu, Foto Baydaş ve Sürveyan Bektaşların etkisiyle kamuda liyakatin yok edildiğini anlatırdı her konferansında... Kendisi dar bölgede ve doğrudan insanların belediye başkanı ve milletvekili adaylarını seçmesini savunurdu. Bu delege sistemi ve merkezden yoklama sistemi ile bu işin olmayacağını savunurdu. Mesela çoğu zaman ve gittiği konferanslarda: *"Tercihli oy sistemi kaldırıldı haberiniz var mı?"* diye dinleyicilere sorardı. 1991'de tercihli oy sistemi ile genel merkezlerin belirledikleri birçok aday seçilememiştir. Alt sıralardaki birçok insan, partilerin tercih etmemelerine rağmen, siyasete girdi. Sonra siyasi parti genel merkezlerinin işine gelmediği için bu sistem kaldırıldı. *"Defter dürme"* tabirini çok kullanırdı. Siyasilerin bürokratlar üzerindeki baskısını tanımlamak için. Bir de *"ihale ve havale"* sözlerini çok kullanırdı. Toplumun pasifist yapısı nedeni ile her karşılaştığı zorluğu [boş vermişlik edası içinde] ya Allah'a ya da devlete havale ettiğini, bu durumun da ülke açısından kötü olduğunu belirtmiştir. Allah kerim, devlet rahim anlayışı üzerinde dururdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Öncelikle iddiası olan birisiydi. Kendisi, devlet ve siyasi yapıların eskidiğini, çürüdüğünü görüp bunun yenilenmesi, değiştirilmesi yani güncellenmesi gerektiğini görmüştü sanırım. Bunu 1980'li yıllarda idrak ederek [özellikle medyada] belirten çok az kişi vardı. Şimdi herkesin aynı şeylerden bahsettiğine bakmayın Recep Bey bu konuda Turgut Özal gibi öncü ve misyoner bir fonksiyon icra etmiştir. O dönemlerde bunları usturupluca söyleyebilmek aynı zamanda cesaret ve yürek işiydi. Tarihi yapan kahramanlar serisi içinde zikre değer birisi olduğuna inanıyorum. Türk

toplumu da sahip olduğu birikim, gelenek ve kùltür sebebiyle böyle birisine ilgisiz kalamazdı. Halkın gündemine bu sebeple girebildi. Kendisi hakkında inanılmaz dedikodular, çarpıtmalar, soruşturmalar cereyan etti. Üst düzey bürokrasi ve siyasilerin kıskançlığının ne kadar dehşetli bir risk olduğu hepimizin malumudur.

Toplumda iddiası olan, bir gelecek perspektifi olan insanların kendilerini ideal olana vakfetme özelliğı vardır. Yazıcıoğlu, devlet yapısının, idari yapının ve sosyal yapının kötü olması ve bu yapıların daha iyiye gitmesi amacıyla varını yoğunu ortaya koyardı. Yazıcıoğlu, ülkenin, dünyada iddialı bir yere gelmesine yönelik bir vizyonu olduğu için buna hizmet etmeyi bir ibadet gibi [namaz kılmak gibi] gören yapısı vardı. Örneğın, ilde, sağıkçılar ve güvenlik mensupları ile yakından ilgilenir ve bu kişilerin görev esnalarında yapmış oldukları hatalarla yakından ilgilenirdi. Görev yaptığımız dönemde maalesef bu iki meslek grubundan (sağıkçılar ve güvenlik mensupları) çokça şikâyet gelirdi. Özellikle insanların mağdur olmaması için bu iki meslek grubunun işlerini adam akıllı yerine getirilmesi için canla başla çalışırdı. Yazıcıoğlu, bir yerde bir yanlış, istismar, art niyet görüp de buna kayıtsız kalmayı, kendisine saygısızlık olarak gören bir anlayışa sahipti. Mutlaka müdahale eder, sorunu çözmeye çalışırdı. Yanlışlığa seyirci kalmaması [onun yapısal yönü] biraz da Karadenizliliğı ile ilgiliydi. Mesela kendisi Hamur kaymakamı iken uğraştığı işlerden birisi evlere birer adet tuvalet yapmak olmuştur. Hamur'a kaymakam olduğunda insanların modern anlamda tuvalet ihtiyacını karşılayamamaları onu rahatsız etmiş ve bu konuda önlem almaya itmiştir. Rahatsız olduğu her konuda mutlaka o konuya yönelik müdahalesi olmuştur. Yazıcıoğlu'nun lüğatinde bir kamu hizmeti ya da sorunla ilgili "*Bana ne beni ilgilendirmez.*" sözcükleri yoktu.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Yerel halk inisiyatifinin geliştirilmesi, halkın karar organlarına hür iradesiyle aktif katılımı, bürokrasinin devletle halk arasında bir köprü olarak işlev görmesi, siyasi sistemin halkın gerçek iradesini doğrudan yansıtacak bir yapıya kavuşturulması, görüş ve inanç farklılıklarına saygı duyulup değeri verilmesi, demokrat, sağıklı bir toplum, sağıklı çevre özlemi. Bu saydıkların genel vizyonunun

özellikleri idi. Bir gün, öldüğümde mezar taşıma *'Adam gibi demokrat bir ülkede yaşayamadan öldü gitti.'* diye yazın dediğini [esprisini] hatırlıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Yazıcıoğlu ile yaşadığımız pek çok örnek olay mevcut, aklımda. Yazıcıoğlu vatandaşın yaşadığı sorunların en kısa yoldan ve en etkili şekilde çözülmesini isterdi. Mesela derdi ki: *"Eğer bir vatandaşın sorununu siz (kaymakamlar ya da vali yardımcılar) çözecekken o vatandaş bana gelirse ve ben bu soruna el attığımda çözülebiliyorsa siz görevinizi yapmıyorsunuz demektir."* Yazıcıoğlu'na göre önemli ve asli olan vatandaşın sorunlarının çözülmesi idi. Mesela beraber çalıştığımız dönemde biz Bosna'ya gittik sene 1997. Döndüğümüzde bize: *"Orada ne gördünüz?"* dedi. Oradaki yetkililere ben bir şey sordum dedim: *"Sizde devlet dairelerinde iş nasıl yapılır?"* Çünkü ben bir sene ABD'de kaldığım için bir devlet dairesinde işin nasıl yapıldığını biraz gördüm, yani bu konu ile ilgili bir fikrim vardı. Şöyle dediler: *"Bizde bir vatandaş gelir, ilgili birime müracaatını yapar. O birimdeki memur, o evrakı alır, ilgili yerlere götürür, evrakı takip eder."* Ben dedim ki: *"Sizin geleceğiniz parlak sizde ümit var."* Bizde vatandaşın elinde evrak oradan oraya dolaşır. Yok, oraya mühür bastır, yok oraya imza attır. Düşünün, Bosna savaştan çıkmış ama bizim ülkenin bürokratik uygulamaları onlardan daha vahim. Ben, Yazıcıoğlu'na bu olayı anlatarak dedim ki: *"Adamlar savaştan çıkmış ama bürokratik yapıları bizimkinden daha iyi!".* Bu konuya çok ilgi duydu ve dikkatlice dinledi. Sonra, *"Bu bürokratik mekanizmadaki sorunların giderilmesi için adımlar atmalıyız."* dedi. Örneğin, interneti kamu hizmetlerinde ve binalarında ilk kullanan il olma yolunda 1997 yılında adımlar attık. Yani Yazıcıoğlu yeniliklere açık bir kişi idi. Karşısındakini dinler ve karşısındakinden faydalanırdı. Biz kamu hizmetlerinin daha hızlı ve verimli verilmesi için teknolojiden yararlanmaya çalıştık.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Bir gün Erzincan'da köyün birisine PKK'liler sızmış, köylüyü toplayıp propaganda yapmışlar. Yazıcıoğlu, bunu duyar duymaz şoförü ve korumasıyla eline

de bir tane silah alıp akşam karanlığında hemen köye intikal etti. Yazıcıoğlu, *"Teröristin gittiği köye benimde devletin valisi olarak gitmem gerekir."* diyerek akşamın kör karanlığında hemen o köye gitti. Gidişte ve dönüşte o bölgedeki pek çok köye de uğradı. Köylülerle konuştu. Yazıcıoğlu, *"Eğer biz teröristin gittiği yere devletin valisi olarak gitmezsek bizim devlet olarak varlığımızın bir anlamı yok."* dedi. Çok korkusuz ve gözü kara bir yapıya sahipti. Yani terörün çok yaygın olduğu bir ortamda tek koruma ile hareket eden bir vali oldukça ilginç bir örnektir. Yazıcıoğlu, *"Teröristin gittiği köye en geç yarım saat içinde devletin valisi gitmez ise oraya bir daha devletin var olduğunu hatırlatamazsınız."* demişti.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

İdarecilik öyle bir şey ki, bazen maslahat esastan önce geliyor, yani bir problemi çözmek kanunen mümkün olmayabilir. Ama siz, gerçekten burada bir problem var, bunu çözmem lazım diyorsanız bunu çözmek için bazen kanuna aykırı gibi gözüken şeyleri de yapmanız gerekebilir. Yazıcıoğlu, bu nedenle çoğu kez usulü by-pass etmiştir. Bundan dolayı da çok soruşturma geçirmiştir. Usul ile esas arasında önemli bir çizgi vardır. Bu dışarıdan bakıldığında farklı ve olumsuz şekilde görülebilir. Yazıcıoğlu, zor durumda bulunan insanları bizzat takip ederdi. Özellikle sağlık ve emniyet ile ilgili konularda mağdur ve zor durumdaki insanlar hakkında gereken ne ise hemen yapardı. Bununla ilgili çarpıcı bir örnek geldi aklıma anlatayım. Erzincan da görev yaparken hamile bir kadın geldi, kadın doğum yapacak. Fakat doğum biraz riskli ve doktor "bıçak parası" adı altında hastadan haksız bir para istemiş. Yazıcıoğlu: *"Siz gidin doktora, acil sıkıntıyı atlatın, doktorun parasını ben vereceğim."* dedi. Kadın, kocası ile beraber valilik makamından gitti ve ameliyatını yaptırdı. Yazıcıoğlu, bıçak parasını bir yerden tedarik ederek kocası vasıtasıyla doktora verdirtti. Ardından doktoru açığa alıp meslekten ihracını isteyerek soruşturma başlattı. Doktor o parayı hastaya iade etmek zorunda kaldı ve istifa etti.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Bu sorunun detaylı cevabı eserlerinde (kitap ve makalelerinde) mevcuttur. Sizde zaten derinlemesine eserlerini incelediğini söylediniz. Öncelikle, Yazıcıoğlu, halkın daha aktif olmasını isterdi. Halkın, daha hesap soran, daha bilinçli bir kesimden oluşmasını temenni ederdi. Vatandaşların çevresi ve kendisiyle ilgilenmesi gerektiğini belirtirdi. Sıkla şunu belirtirdi: *"Bir apartman toplantısına katılıp orada apartman yönetimi ile ilgili görüşlerini dahi söyleyemeyen insanlar nasıl ülke yönetimine katılsın?"* Kendisi pek çok tartışma programı, sempozyum ve konferansa katılmıştır. Bu faaliyetlerin hepsinde şunu belirtmiştir: *"Bizi ancak biz kurtarıyoruz. Halkı ancak halk kurtarabilir."* derdi. *"Bize bürokratlardan, üst düzey yöneticilerden, parti başkanlarından, babalardan, ağalardan bize hayır gelmez, bize bizden başkası yardım edemez."* derdi. Kısacası "Kurtuluşumuz halktadır." derdi. *"Bu ülkede toplum ne zaman kendi kendinin sorunlarını çözer o zaman bu ülke kalkınır."* derdi. Yazıcıoğlu, "kurtar bizi devlet baba" vs. yaklaşımları eleştirirdi. *"Bu ülkede halk kendisini birilerinin kurtarmasını beklediği müddetçe bu ülkeden bir halt olmaz."* derdi. Yazıcıoğlu, özellikle yönetsel yapının halkı pasifize ettiğine inanırdı. Kamu yönetiminin aşırı merkeziyetçi yapısı, sabah erken gelenin müdür olduğu, liyakate önem verilmeyen, liyakat yerine sadakatin esas alındığı, partizanca yapılan tayinlerle düzgün bir kamu yönetimi yapısının olamayacağını, bu durumunda halkın pasifize olması sonucunu doğuracağını belirtirdi. Mesela bize hep Aydın Devlet Hastanesi'nin durumunu anlatırdı. Kendisi Aydın'da görev yaparken Aydın Devlet Hastanesi ile ilgili devamlı şikâyetler gelirmiş. Kendisinin, devlet hastanesini denetlerken bir birimin diğerlerinden çok farklı olarak gayet çağa uygun, temiz ve verimli bir şekilde dizayn edildiğini görmüş ve bu birimin sorumlusunu başhekim yapmış. Hastaneden gelen şikâyetler de bitmiş. İşte bu bir liyakat örneği.

Yazıcıoğlu görevini menfaatlerinin üstünde tutan kişileri hem sever hem de desteklerdi. Bazı devlet daireleri tarafından ihmal edilmiş ya da mağdur edilmiş

vatandaşlarla mutlaka ilgilenir sorunlarını bir şekilde çözerdi. Bizim toplumda imtiyazsızlık bir haksızlık gibi görüldüğünden bu fikri oldukça karşı çıkardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Öncelikle kendisi hem mali açıdan hem de makam açısından yükselme kaygısı ile bir işe girmezdi. Bu anlamda çok örnek var aklımda. Öncelikle şunu belirtmek gerekiyor. Makam ve mevki peşinde olan bir bürokrat, mevcut idari sistemi bu kadar keskin bir şekilde eleştirmez. Herhangi bir beklentisi yoktu. Bundan dolayı dokuz sene Erzincan'da kaldı. İsmi pek çok yer için geçti (vali olarak) Bursa, Zonguldak, İstanbul vs. ama Yazıcıoğlu herhangi bir makam ya da mevki beklentisi olmadığı için sözünü esirgemezdi. Hatta Cumhurbaşkanı'nın huzurunda il müdürlerinin atanması konusunda eleştirilerini açıkça dile getirmiştir. Kanuna göre il müdürleri atanırken valinin görüşü alınmak zorundadır. Yazıcıoğlu, Cumhurbaşkanı'nın huzurunda: *"İl müdürlerinin atanması konusunda kanuna uyulmuyor, sabah erken gelen müdür oluyor, valiye soran yok, sonra da hesabı valiye kesiyoruz."* diye eleştirilerini cesaretle söylemişti.

Kendisinin halk nezdinde önemli bir popülarlığı vardı. Bu nedenle siyasiler ona pek de karışmak istemezdi. Örneğin bir İçişleri Bakanı, yanındakilere: *"O (Recep Yazıcıoğlu) konuşur siz konuşmayın!"* dermiş. Onun söylediklerini başkası söylese önemli yaptırımlarla (özellikle siyasiler tarafından) karşı karşıya kalabilirmiş. Belki Yazıcıoğlu'nun söylemleri siyasiler nezdinde halkın gazını almak olarak görülürdü.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu, kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Çok yapmıştır. Acil bir kamu hizmetinin yapımı için ceza almayı göze alarak hareket ettiği olmuştur. Kendisi ilk olarak özel idarede havuz uygulamasını yapan kişidir. Özel idare ile köylere hizmet götürme birliklerinin yapmış oldukları faaliyetler nedeni ile çokça soruşturma geçirmiştir. Mesela bunlardan birisi Köylere

Hizmet Götürme Birliği'nden aldığı "kaza kırım aracı" olayıdır. Araç trafik kazalarında sıkışan araçlardaki vatandaşları kurtarmak için kullanmak üzere Emniyet Müdürlüğü'ne tahsis edildi. Bu sebeple soruşturma geçirdi. Kaza kırım aracını almak, köylere hizmet götürme birliğinin görevlerinden değildir, dediler. Fakat bu araca acil ihtiyaç vardı. Trafik kazalarında insanlar araçlarda sıkışıyor, acı çekiyor ve ölüyorlardı. Bu önemli bir durum, pek çok kamu yöneticisi bunu yapmaz. Yazıcıoğlu eğer bir yerde bir kamu hizmetinin aksadığını görürse hemen müdahale eder ve o sorunu en kısa yoldan çözmeye çalışırdı. Bunun sonucunda bana soruşturma açarlar mı açmazlar mı diye düşünmezdi. Ben yanında altı sene çalıştım bu süreçte yaklaşık 60-70 soruşturmada beraberdik. Benim dâhil olmadığım bir bu kadar daha soruşturması vardı. Vali yardımcısı olarak en önemli işlerimden birisi de beraberce savunma yazılarını hazırlamaktı.

Türkiye'de mevzuat ve ödenek, bütçe sebebi ile acil ihtiyaçları zamanında karşılamazdı. Depremde depo olarak kullanılan stadyumun tahrip olup çimlendirilmesi, deprem sonrası iyileştirme açısından önemli görülmüş ancak para yok, geleceği de yok. Emin Çölaşan bir yazısında, dönemin İçişleri Bakanı'na hitaben: *"Vali Fuk Fuk Fon parası ile stadyuma çim ettirdi ya da falanca aracı aldı."* diye haber yapılmıştır. Emin Çölaşan'ın uğraştığı bir kişi idi bu nedenle bir müfettiş geldi ve soruşturma yaptı. Mesela deprem zamanında aşırı şekilde bir hizmet ihtiyacı doğdu. Bu süreçte, Yazıcıoğlu nerede hangi birimde kaynak buldu ise onu acil ihtiyaç nerede ise orada kullandı. Bu nedenle de soruşturma geçirdi. İzah ettik soruşturmalarda tek tek. Sonuç olarak bir şey demediler. Üst düzey bürokratlar Recep Yazıcıoğlu'nu aslında pek beğenmezler ve sevmezlerdi. Yani her ödeneği birbirine karıştırıyor ve usule uygun hareket etmiyor diye. Üst düzey siyasetçi ve bürokratlar bu tip adamları içlerinden takdir eder ama dıştan kıskanırlardı. Birçok bürokrat ve siyasetçi Recep Bey'i rakip olarak görürdü. Erzincan'da dokuz yıl kalışı ve merkeze alınmasında bunun büyük payı vardır.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun, kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Çetin coğrafyada, birçok mahrumiyetlerle yetişmiş insanlar için zorluklara göğüs germek kolaydır. Yazıcıoğlu'nun, Karadenizli oluşu, kişiliği, yetişme tarzı ve özellikle babasının haksız-yanlış uygulamalara karşı isyankâr tavırlarını çocukluğunda görmesi, bu sorunun cevabı olabilir. Bundan dolayı da ailece karşılaştıkları sıkıntılar, onu kamçulamıştır, sanırım. Adaleti teessüs duygusu insanlarda en büyük motivasyonlardan birisidir. Babasının lakabı "gâvura" çıkmış ama adam müftü. Babasından aldığı bir eğitim var. Bir de yokluk toplumlarındaki gençlerde bir nosyon vardır. Bu nosyon, toplumu refaha, zenginliğe kavuşturma idealidir. Özellikle bu tip toplumlarda gençlikte toplumu daha zengin seviyeye taşıma hatta devleti kurtarma duyguları daha yaygındır. Gençlerin solcu, ülkücü, İslamcı olma refleksleri biraz da buradan kaynaklanıyor. Mesela zengin insanların çocuklarından pek farklı bir şey yapan çıkmaz. *"Mahrumiyet maharetin anasıdır."* yetişme tarzından kaynaklı bir durum.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Yazıcıoğlu, siyasetin topluma hizmet etme anlayışına uzak oligarşik bir yapıda olduğunu sıklıkla söylerdi. Delege demokrasisi, siyasi parti genel başkanlarının hegemonyası, seçim sistemi... Yani bu anlamda mevcut siyasi yapıya, sisteme bakışı pek olumlu değildi. Siyaseti, bürokrasiye lüzumlu lüzumsuz çok fazla müdahalesi olan bir kavram olarak görürdü. Siyasetin kadro ve ihale konusundan öteye gitmesi gerektiğini söylerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen güncel olaylarla ilgilenir miydi?**

Kesinlikle ilgilenirdi. Hiçbir olaya sessiz kalmazdı. Mesela PKK konusunda konuşurdu. Örneğin bir konuda herhangi bir bürokrat ya da siyasi kişi olumlu bir şey yaparsa hemen arayıp tebrik ederdi. Örneğin Muhsin Yazıcıoğlu'nu uçakta tanımış. Muhsin Yazıcıoğlu, partisi yeni kurulduğunda neyi yapmaya çalıştığını anlatınca Recep Yazıcıoğlu biraz da şaşırarak: *"Sizin yapmaya çalıştığınız büyük bir iş!"*

demiş. Bunu anlatırdı. İnsanları tanımanın önemini vurgulardı. Yine bir örnek anlatayım. Ahmet Necdet Sezer, Anayasa Mahkemesi Başkanı iken bir demeci vardı. Bir konu ile ilgili mesela onu arayıp tebrik etmişti, cesaretlendirmek anlamında. Ancak insanlar söylediklerini belli makamlara gelince yapamıyor, hatta tersini yapıyorlar. Bu ülkede, mevcut sistemin, insanları bu şekilde çarpıtabildiği bir ruhu var maalesef... Sadece ilin sorunları ile ilgili değil ülke sorunları ile de ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu için bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler nelerdi?**

Bir kere işine sahip çıkan, işi ile ilgilenen, sorumluluğu üstlenen, sorunların çözümü noktasında kaytarmayan, mesaisine dikkat eden, çalışkan, olabildiğince uzlaşmacı, problem çözen... Onun için önemli olan, var olan bir sorunun çözülmesi idi. Maiyetindekilerin bu sorunu hemen çözmelerini isterdi. Sonuca odaklı çalışanlarını isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Pek makamında olmaz, sıklıkla çarşı esnafının, ildeki fabrika ve işletmecilerin ziyaretine gider, mesai arkadaşlarını da yanında götürürdü. Staj için yanına gönderilen kaymakam adaylarını arabasına alır, birlikte dolaşırdı. Öğretmen edasıyla bilgi ve tecrübelerini sürekli aktarmaya çalışırdı. Onu, bir gece saat 12’de korumasız yaya olarak yolda yürürken görmüştüm. Recep Bey olduğunu sonradan anladım. Çünkü çok sade bir vatandaş kıyafetindeydi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi? Bu konu ile ilgili bir hatıranız var mı?**

İlgilenirdi. Valiliğini zaten bu konularla ilgili bir araç olarak değerlendirirdi. Bu konuları sıklıkla medyada dile getirirdi. Bu konularla ilgili düşünür ve kafa yorardı. Eserlerinde de bu konular ve görüşleri mevcuttur.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu kamuya hizmet etmesi için motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz? Yazıcıoğlu'nu motive eden unsurlar nelerdi?**

Gelişmiş demokrat bir ülke ve sağlıklı toplum yapısına dair İnsanların sorunlarının ve sıkıntılarının çözüldüğünü görmesi onu motive eden en önemli unsurdur. Dua almak, insanların memnuniyeti için çalışmak, insanların memnuniyeti kazanmak. Sadece beğenilmek arzusu için çalışan bir kişi değildi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi? Bu konu ile ilgili bir hatıranız var mı?**

İlgilenirdi ve bu konular hakkında hem okur hem de yazardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**
“Sıra Dışı Vali”, “Milletin Valisi”.

5. Mülkiye Başmüfettişi Atilla Şahin İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1992–1994 yılları arasında Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde kaymakam olarak görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Bir vali olarak en önemli karakteristik özelliği kendine çok güvenirirdi. Düşündüklerini çok açık bir şekilde ifade ederdi. Personelini çok iyi motive ederdi. Personelini küçümsemez onlara değer verirdi. Günlük işlerden ziyade proje bazlı işlerle uğraşırdı. Halka güvenir ve inanırdı. Halkla bir şeyler yapılacağına inanırdı. En büyük ideali de yeni bir yönetim modeli ortaya koymaktı. Mesela derdi ki: *"Bu Kemaliye bizim için bir laboratuvar olabilir."* Yönetimde yeni bir modele inanırdı. Bu modelin temelinde halka inanan, halka güvenen bir anlayış hâkimdi. Bu modelde her şeyi halktan bekleyen anlayış terk edilip, her şeyde halkın egemen olduğu bir yapı hâkim olacaktı. Mesela bir kamu hizmeti yapılırken, o kamu hizmetinin

yapılacağı il ya da ilçedeki halkın sürece dâhil edilmesini savunurdu. Sadece o yerde yaşayan halkı değil, çeşitli nedenlerle doğduğu topraklarından göç etmiş, göç ettiği yerde muvaffak olmuş kişilerden de kamu hizmetlerine katılmasını sağlayacak bir sistem kurmak istemekteydi, sayın valimiz. Yani devletle milleti birleştirerek, halkla birlikte birtakım sorunların aşılabacağına inanan bir yapısı vardı. Mesela, pek çok yönetici zaman zaman kendisi ile çalışan başarılı ve parlak yöneticilerin önünü kesmek isteyebiliyor. Fakat Yazıcıoğlu valimiz, kendisinde en ufak bir azim gördüğü kişi o kadar över ve teşvik ederdi. Astları bu durumdan dolayı kendilerini iyi hissederler ve başarılı işler yaparlardı.

Yazıcıoğlu valimiz, kaymakamlarına sonuna kadar destek ve imkân verirdi. Türkiye'de pek çok vali bunu yapmaz. Yeter ki ona bir proje götürün. Kendisi çok hızlı hareket ederdi. Hatta bu nedenle bazen mevzuatsal işlemler sonradan yapılması gerekirdi. Çünkü mevzuat, işleri ağırlaştırmakta idi. Bu nedenle *"istim arkadan gelsin"* anlayışını benimsemişti, sayın valimiz. Bu anlayış kamu hizmetlerinde yaşanan sorunların çözümüne müthiş bir hız getirmişti. Bir gün İstanbul'dayım, bana telefon etti. Kemaliye'nin meşhur Taşyol projesi ile köprü projesi var. O dönemde Kemaliye nüfusu yaklaşık 2000 civarıydı, ama Kemaliye'ye den göç etmiş [özellikle İstanbul'a] pek çok kişi vardı. Biz özellikle bu göç etmiş ve maddi gücü iyi olan insanlardan para toplayıp, malzeme alıyorduk. Beni aradı: *"Neredesin Atilla dedi?"*, dedim: *"Sayın valim İstanbul'dayım."* *"Kaç gündür ordasın Atilla?"* dedi. *"Yaklaşık kırk gündür sayın valim!"* dedim. Bana *"İlçeyi nasıl yönetiyorsun?"* dedi. Ben de: *"Sayın valim ilçenin 2000'i Kemaliye'de 200.000'i İstanbul'da, faksla idare ediyoruz."* dedim. Dedi ki: *"Şu, şu iş nasıl oldu nasıl gidiyor?"* dedi. Ben de: *"İyi gidiyor, tıkr tıkr gidiyor."* dedim. *"İyi."* dedi. *"Avrupa'ya gidersen haberim olsun, gözlerinden öperim!"* dedi. Bakın, başka valiler, iki gün izin vermezler. Bize derdi ki: *"Haber bırakın gidin. Madem ben valiyim sizde kaymakamsınız, o ilçeden sorumlu olan sizsiniz, görevlerinizi aksatmadan yapın yeter."* derdi. Kim izin aldı, almadı, buna bakmaz, icraata ve çalışkanlığa bakardı. *"Mülki amirlik bir memurluk değil. Mülki amirin mesai saati olmaz."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Güven. Vali Bey hem kendine çok güvenirdi hem de çalışanlarına. Astlarına her daim imkân verirdi. Özellikle kaymakamlara her yönde destek verirdi. Çalışmalarını çok iyi motive ederdi. Siz bir iş yaparken bilirdiniz ki arkanızda vali var. Mesela ilçede bir okul ya da kütüphane yaptınız, kendisi gelir kurdeleyi keser fakat konuşmada *"Bunu kaymakam yaptı."* der. Hatta kurdeleyi size kestirirdi. Bu müthiş bir özgüven ve personeli motive etme olayıdır. Mevzuata uyardı, ama mevzuatın da hantallığına kapılmıyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Bürokrasi hazretleri", bunu çok kullanırdı. Bu bürokrasiye ve hantallığına çok kızardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/ isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Çok net bir şey söyleyeyim. Yıl 1992, 10 Eylül günü. Kangal Kaymakamlığı'ndan Kemaliye Kaymakamlığına tayinim çıktı. Ben Malatyalıyım. Gittim, anne ve babamın elini öptüm. Yola çıktım. Jandarma komutanı da beni karşıladı. Sabah saat:10.00. Jandarma komutanı bana dedi ki: *"Kaymakam Bey, Sayın Valimiz de geliyor."* Ben de dedim ki: *"Tamam Sayın valimizi karşılayalım öyle gidelim."* Sayın valimizi karşıladık. Benim makama çıktık. Beni makamıma oturttu. Bana: *"Kaymakam Bey ıvır zıvır işlerle uğraşma. Bırak onları müdürlerin, yazı işlerin yapsın. Onlara yetki devret. Sen sadece tepeden kontrol et. Zamanını tüketme. Küçük işlerle zamanını tüketme. Bu ilçenin iki hayali var. Birisi Taşyol diğeri Başpınar Köprüsü dedi. Taşyol'a 130 yıl önce başlanmış ama sonuç yok, köprü ise 74 yıldır yok. Halk da bu iki projeyi çok istiyor. Bunları yaparsan tarihe geçersin. Ben de sana her türlü desteği veririm."* dedi. Bu konuşmayı hiç unutmuyorum. Şimdi bu olay şu açıdan önemli, bir vali ya da bir kaymakam görevli olduğu yere gidince öncelikli olarak o yerin en önemli sorunlarını tespit etmeli. Saçma sapan

işlerle uğraşmamalı. Yazıcıoğlu, bana böyle bir hedef gösterdi, her zaman arkamızda durdu, sonuçta bu iki proje de gerçekleşti. Ben de çok çalıştım yukarda Allah var. Gece gündüz çalıştım, fakat Yazıcıoğlu vali olmasa bu projeler olmazdı.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Bir kere şunu açıkça belirteyim; çoğu valide, Yazıcıoğlu'ndaki vizyon yoktu. Onun dünyaya bakış açısı farklıydı. Bir kere çok okuyordu. Vali Beyi mesela herkes çok sağda ve muhafazakâr bir insan olarak bilirdi. Vali Bey, Cumhuriyet'in kuruluş felsefesine son derece bağlı, günlük Cumhuriyet gazetesi okuyan, Anayasa tarihini çok iyi bilen bir yapısı vardı. Bakın bu önemli. Kendisi hukukçuydu, özellikle 1921 Anayasası'nı çok iyi bilirdi. Mesela size bir örnek vereyim. Bağımsız yargıya çok önem verirdi. İlçeye geldiğinde bizden önce hâkimlerin yanına giderdi. Onları ayağına çağırılmaz, onların yanına kendi giderdi. Yargı bağımsızlığına, hukukun üstünlüğüne, demokrasinin gelişmesine bunlara büyük ilgi duyar ve değer verirdi.

Türkiye'nin çağdaş ve modern bir ülke olmasını istiyordu. Mesela kanalizasyonu olmayan köylere çok üzülürdü. Suyu olmayan köylere çok üzülürdü. *"Şu yüzyılda bu olacak iş mi?"* diyordu. Köy köy gezerdi, bizimle. Tabii en önemli özelliği, şekil şartlarına önem vermezdi. İlçeye gelirdi, biz kendisini kravatla karşılardık. Bana derdi ki: *"Git evden tişört vb. rahat şeyler giy gel. Köyleri gezeceğiz."* Çok bir şey yemezdi. Çok mütevazıydı. Çok ucuz ve basit şeyler giyerdi. Hiç para harcamazdı, hatta para taşımazdı. Biz çoğu kez beraber İstanbul'a da gittik. Şunu unutmayın, Yazıcıoğlu'nun para ile işi yoktu. Kendisinin bir bacanağı vardı. İstanbul Bahçelievler'de otururdu. Bazen ben bırakırdım. Bazen derdi ki: *"Ben taksiyle gideyim."*, sonra: *"Yav bende para yok sen bana 20 lira ver ben sana veririm."* derdi. Para taşımazdı. Tüm maaşını rahmetli eşine verirdi. Anlı şanlı, gösterişli sofraları sevmezdi. Toplumda ayırım yapmazdı. Herkese kucak açmıştı. Herkesin valisiydi. Vali öyle olmalı. Bakın size bir olay daha anlatayım. Bir gün Ankara'ya gittim. Bestekâr Sokaktayım. Bir baktım sürat motoru satıyorlar. Hep de bahsederdi Vali Bey: *"Yav şu Fırat ne güzel akıyor!"* diye. Kemaliye çok güzel bir ilçe... İlçenin önünden Fırat Nehri akıyor. Kemaliye, Anadolu yüzüğünün kaşısıdır.

Hem kültürel olarak hem medeniyet olarak... Kemaliye, tam bir Selçuklu kasabasıdır. Benim çalıştığım yerler içerisinde iyi hatıralarımın olduğu yegâne yerdir. Yani meslek hayatımda yıldızı yakaladığım yer Kemaliye Kaymakamlığı dönemimdir. Neyse ben motoru görünce hemen Vali Bey'i aradım, dedim ki: *"Sayın valim burada sürat teknesi var. Alıp geleyim mi?"* Bana dedi ki: *"Al gel. Ver arabaya gelsin."* Yani karar marar, para pul hiçbir şey yok. Bana dedi ki: *"Al, gel!"*. Adam 280.000 istedi. Hiç unutmuyorum, 240.000'e her şeyiyle pazarlık ettim. Kamyona yükledim, Kemaliye'ye getirdik. Bu işin kararını yani bürokratik işlerini sonra yaptık. Sürat motoru müthiş işe yaradı. Spor yaparken özellikle kayak yaparken Vali Bey bu motordan çok yararlandı. İlçenin tanıtımında da müthiş etkili oldu. Vali Bey sıklıkla Kemaliye'ye gelirdi, özellikle hafta sonları. Gece 01.00'e kadar işlerimizi yapardık. 01.00'de ayrılırdık. Sonra sabah 07.00'de tekrar buluşur, çalışırdık. Çok az uyur, çok ama çok çalışırdı.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Vali Bey'in temel hedefi idare ettiği toplumun refah seviyesinin yükselmesi idi, halkla birlikte olmaktı. Mesela bir örnek. Bizim ülkede 1950'den itibaren hep sağ iktidarlar geldiğinden Alevi vatandaşlar dışlanmıştı. Bizim bir Ocak köyümüz vardı. O köyde Hıdır Abdal Sultan Dergâhı vardı. O köyün çok müstesna insanları vardı. O köy halkı ile müthiş bir diyalog sağladı, Vali Bey. O köye bir helikopter pisti, çocuk bahçesi, müze, yolların asfaltlanması, köye içme suyu getirilmesi, köy meydanının düzenlenmesi, türbenin düzenlenmesi, misafirhane yapılması... Köy, o dönem, Türkiye'nin en modern köyü yapıldı. Diğer köylerimize de yani hangi köyün ne eksiği varsa yapıldı. Çok yerde şunu yapardı; köylülerle görüşür, demir, çimento, boru ne lazımsa verir, eksik kalanı halk tamamlar ve halk kendi işini kendi görürdü. Bu felsefe ile kanalizasyonsuz, susuz köy bırakılmadı. Yani halkın fiziki anlamda medeni yaşamasını istiyordu. Bakın şunu belirtmek isterim, sayın vali kesinlikle insan ayırmazdı. Türkiye'de pek çok vali ilindeki seçim sonuçlarını alır saklar. Bir yerden hizmet talebi geldiğinde ilk önce verilen oy oranına bakar, ona göre hizmet götürüp götürmeyeceğini belirler. Yazıcıoğlu'nda bu yoktu. Zaten bu anlayışa çok kızardı. Yazıcıoğlu'nda temel gösterge bir yerin hizmete ihtiyacının olup

olmamasıydı. Ben meslek hayatımda hiç kamunun malına bu kadar sahip çıkan, kamu kaynağı boşa gitmesin diye uğraşan vali görmedim. Yani tabii ki bütün valilerimiz böyle ama Yazıcıoğlu farklıydı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Hani bir söz vardır ya, *"Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır."*, işte bu söz Yazıcıoğlu valiyi anlatmaktadır. Onun kadar memleketini seven bir insan az bulunur. Burada belirttiğim vatan sevgisi göstermelik, şekli bir sevgi değil. Yazıcıoğlu'nun vatan sevgisi, gece gündüz demeden *"Ben vatanıma nasıl hizmet ederim?"* düşüncesine sahip olan bir sevgiydi. Çok çalışkandı. Bitmez tükenmez bir enerjisi vardı. Mesela kaymakamların çoğu tek tek köylerini gezmiyor. Özellikle son yıllarda genç nesil kaymakamlarda bu durum daha da bariz. Bunun nedeni ise liyakatten uzak, bazı gruplara üye kişilerin kaymakam olarak alınması. Bu devleti ve mülki idareyi çok zayıflattı. Şunu da söylemek istiyorum, ben 15 yıldır mülkiye müfettişiyim. Belediyeleri denetliyorum. OHAL yönetimi neticesinde doğuda pek çok yere mülki idare amirleri atandı. Bu demokratik değil gibi gözüküyor, ama mülki idare amirleri kayyum olarak belediyelerde tarih yazdılar. Parayı çok iyi kullandılar. Çok hizmet ürettiler bu süreçte. Bu konu da bence incelenmesi gereken bir konu. Çünkü yerel yönetimlerde özellikle belediyelerde çok israf var.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kendisi zor durumda olan insanlarla birebir ilgilenirdi. İlçeye gelir esnafı gezerdi. Makamı her daim açıktı. Birisi bir derdim var dedi mi onu anında çözerdi. Eğer mülki amir, halkla arasına bir perde koyarsa o perdeyi aşmak için vatandaşlar aracı koyar. İşte en kötü yönetim budur. Yazıcıoğlu ile vatandaş arasında aracı yoktu. Vatandaş doğrudan makama gelir derdini anlatırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Beraber çalıştığımız dönemde mevcut sistemi eleştirirdi. O dönemki şartların

demokratik olmadığını belirtirdi. İdari sistemde bir hantallığın olduğunu belirtirdi. Kamu hizmetlerine mutlaka halkın katılması gerektiğini belirtirdi. Yani şöyle düşünün, ben Çorum'da da kaymakamlık yaptım. Örneğin, Çorum'da 750 köy var. Senede 5 köyün kanalizasyonu yapılıyor, mevcut kaynaklarla. 750'yi 5'e böldüğünde 75 yıl ediyor. Yani 75 yılda mı çözülecek Çorum'un kanalizasyon sorunu? Yani bu merkezden kaynak beklemek yerine halkı işin içine sokarak, kanalizasyon alt yapısı oluşturmak hem daha pratik hem de daha ucuzdur. Yani bunlar küçük şeyler. Daha büyük projelere girerdi. Mesela Başpınar Köprüsü. Bu köprünün hikâyesini anlatsam...

Şimdi bu köprü olayının evveli 1974 yılındaki Keban Barajı'na dayanır. Baraj yapılıncı insanların Fırat Nehri üzerinden karşıdan karşıya geçme şansları kalmış. Çünkü geçişi sağlayan köprüler sular altında kalmış. Şimdi Kemaliye ilçesine bağlı Munzur Dağları'nın eteğinde 22 köy vardı. Başbağlar köyü de orda idi. Ulaşım yıllarca bir feribot ile sağlanıyor. Ama akşam 5'ten sonra gene geçilmiyor. Çünkü feribotçu evine gidiyor. Özal, zamanında bu konu çok tartışılıyor. Hatta Özal bizzat talimat veriyor: *"Buraya köprü yapın!"* diye. Karayolları verilen talimata karşılık, *"Bu köprü yaklaşık 5.000 kişinin yaşadığı bir yerleşim için yapılacağını bu nedenle buraya asma köprü gerekli, bütün köprü ödeneklerini buraya ayırsak bu iş olmaz. Ayrıca rantabl değil bu proje."* demişler. Bu nedenle köprü projesi kalmış. Vali Bey aklına koymuş projeyi. Neyse biz başladık. Fakat ne para var, ne proje var, ne başka bir şey... Şimdi bir de şu var, 1974–1992 aradan 18 yıl geçmiş. Halk artık ümidini yitirmiş. Önce halkın ümidini yeşertmek gerekli. Sonra gel zaman git zaman orada Hüseyin Sipahi isimli sanat okulu mezunu kişi Vali Bey'e fikirler veriyor. Sonra Tiflis Üniversitesi'nden bir grup geldi. İstanbul Teknik ve Yıldız Teknik üniversitesi ile görüştük. Firmalarla görüştük. Ben burada Kemaliyeli önemli kişilerle irtibata geçtim. Mesela Gelirler Genel Müdürü Hasan Basri Aktan, İstanbul Müftüsü Selahattin Başar, Eskişehir Valisi Ali Fuat Güven, bunlar hep Kemaliyeliydi. Bu Hüseyin Sipahi adlı sanat okulu mezunu kişi önemli bir fikir verdi. Dedi ki: *"Şu karşı dağı patlatalım, burayı dolduralım. Buraya asma köprüye gerek yok. Buranın en dar yeri 160 metre. Doldurmayı yapalım. İki kayaya ayak oturtalım. 100 metresini dolduralım. Onun önüne fore kazık çakalım. 60–70 metresini de panel köprü ile*

geçelim." Kara yolları, "Bu proje olmaz! Bir kere [bu köprü işi] bizim işimiz. Bunu nasıl böyle kafanıza göre yaparsınız? Proje yok, etüdü yok bir şeyi yok! Nasıl yapacaksınız?" dedi. Neyse aradan bir süre geçti. Ben köyleri gezerken Hüseyin amcanın köyüne gittim. Bu proje fikrini bize veren. Neyse gittim. Köy meydanında topladım herkesi ve dedim ki: "Arkadaşlar bu köprüyü yapacağız." O zaman 14.000 lira maaşım var. Hiç unutmuyorum. 1000 lirayı çıkardım ben verdim. Neyse başkaları da verdi. Parayı topladım, Hüseyin amcaya verdik. Hüseyin amcanın iki kamyonu ve kepçesi vardı. Sen kepçeyle dağı yavaş yavaş patlatmaya başla. Hatta o dağı patlatmak için alınması gereken dinamitlerin alım sürecinde, çok zorluklar yaşadık. İşin içine Vali Bey girmek zorunda kaldı. Neyse biz dolguya başladık. Devlet Su İşleri (DSİ) dedi ki: "Kanunsuz iş yapıyorsunuz. Siz suları dolduramazsınız. Su bizim suyumuz." Neyse DSİ müdürünü aradım, dedim ki: "Kim engelleyecek beni? Sen engellemek için kaymakamlığa yazacaksın. Bunu da polis, jandarmayla engelleyecek. Bunu engellemiyorum. Eğer engellemeye gelersen seni de ilçeye almam." Kendisi bana: "Tamam arkadaş ne yapıyorsan yap!" dedi. Neyse biz başladık bu işe. Bu arada iş, rahmetli Bülent Ecevit'e kadar gitmiş. Ecevit beni çağırdı. Yetkili kişiye dedi ki: "Bu çocuk ne istiyorsa ver!" dedi. Tabii biz başladık köprü'nün yapımına, başlayınca müthiş bir heyecan oluştu. İstanbul'da bir toplantı yaptık. 1993 yılıydı. Çok iyi para topladık. İnanın Türkiye'nin herhangi bir yerinde yaşayan dul bir kadın bile bize para gönderdi. Süleyman Çetinsaya, Ahmet Çetinsaya var. Avrupa Konutları'nı yapıyorlar şimdi. Bu kişiler sağ olsunlar o zaman 100 milyar lira para verdiler. Sağ olsunlar. Bu çok büyük para. Bu kişiler dediler ki: "Siz bu kadar çalışıyorsunuz bu da bizden olsun." Ben ne toplarsam Yazıcıoğlu valimiz bana iki katını veriyordu. Biz o köprüyü toplamda beşte bir maliyetine bitirdik. İşte halen bugün kullanılıyor. Fırat'ın üstüne bu köprüyü yaparak iki yakayı birleştirdik. Bakın burada olay köprü yapmak değil. Burada esas olan olay 2000 nüfuslu bir yerde, inanmış bir kaymakam ve vali ile işin içine halkı da katarak bu işi yapmak. Sonra bu durumu merkezi yönetim de anladı ve bize yardımcı olmaya başladı. Bakın, bu köprü'nün yapımında hatta başlamasında benim çok emeğim var. Size teşekkür ederim hem valimiz ile ilgili bu çalışma vasıtasıyla hatıralarımızı size aktarıyoruz. Zaten ben bu köprü ile ilgili hatıralarımı da yazdım. Fakat şimdiye kadar kimse gelip bu konu ile ilgili bana bir şey sormadı. Hâlbuki ki bu köprü meselesinde en aktif

alışan kişi ben idim. şimdi bakın bu köprü "toplum kalkınması" açısından bir rol model alışma. Mesela Elazığ'ın Ağın ilçesi var. O ilçe de Kemaliye gibi Fırat Nehri'nden yapılan baraj sonrası mağdur oldu. Onlar devletin yani merkezi hükümetin kanalı ile köprü yapmaya çalıştılar, yirmi yıl sürdü, yirmi yılda yaptılar. Yine aynı şekilde Taşyolu. 130 yıllık hayal. Kemaliye, Ergenekon gibi kayalıkların içerisinde bir yer. Biz 11 kilometre kayayı deldik, yaptık. şu anda ilçenin turizm açısından tanınmasına müthiş katkı sağlıyor. Ayrıca ilçeye ulaşımda önemli bir tasarruf sağladı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

şimdi şöyle, "alternatif maliyet" denen bir şey var iktisatta. Siz gelip Kemaliye'de ya da farklı bir ilçede halkın sorunları ile gece gündüz ilgilendiğiniz zaman özel hayatını hatta çoluk çocuğunuzu ihmal ediyorsunuz. Yani bir şahsi çıkarınız olmuyor, olamaz. Çünkü vaktinizin tamamını halka ve halkın sorunlarına ayırıyorsunuz. Rahmetli İstanbul'a gelip kapı kapı gezip projeleri anlatıyordu. Kaynak toplamaya çalışıyordu. En önemli sosyal etkinliğimiz, bulunduğumuz yörenin insanları ile bir lokanta da yemek yemekti. Bakın size bir şey anlatayım. Bize Ahmet etinsaya adlı iş adamı, İstanbul, Beyazıt, Gedikpaşa, Tiyatro Caddesi'nde bir beş yıldıızlı otelde bize bir davet gönderdi. Bize dedi ki: *"Yav sizden Allah razı olsun. Siz Kemaliye için gece gündüz çalışıyorsunuz. Ben sizi bu otelde ağırlayayım. Para da istemem, otel benim."* dedi. Ben de dedim ki: *"Bakın Ahmet bey öncelikle iyi niyetiniz ve davetiniz için teşekkür ederim. Fakat biz burada, bu beş yıldıızlı otelde kalırsak bu duyulur. Sonra vali ve kaymakam halkın parası ile beş yıldıızlı otelde kalıyorlar, diye bir söz çıkarsa bu köprü işinin sihrini bozar. Halk da bize güvenmez."* Biz orada kalmadık. Aksaray'da yine Kemaliyeli bir hemşerimiz olan Osman Bey'in "Ural Otel" adlı bir oteli vardı. Bu otelde kaldık. Otelde ben Yazıcıoğlu vali ve benim şoför, üçümüz aynı odada kalıyorduk. şimdi günümüzde hiçbir devlet yetkilisi şoförüyle aynı odada yatmaz. Bakın, biz topladığımız her kuruşun makbuzunu kesiyor hemen kayıt altına alıyorduk. Halkın parasının bir kuruşuna dahi dokunmamız mümkün değildi. Yok, biz otelde kaldık, yok bizim

yöneticilik hakkımız, yok huzur hakkı... Bunlar asla yok! Bakın, bunları yapmazsanız halk size o parayı vermez. Bu çok önemli bir durum. Yine bir olay anlatayım size, çalışma ve sorduğunuz soruyu betimleyecek şekilde. İlçede gittim, 10 Eylül'de başladım. Bir ay sonra falan da Ramazan. Türkiye'de Ziraat Bankası'nın ilk açılan beşinci şubesi Kemaliye'dedir. Birde Kemaliye'de bir halıcılık şirketi var. 100 yıllık bir mazisi olan bir kurum. Neyse, 15 gün sonra Ziraat Bankası müdürü bana geldi ve dedi ki: *"Kaymakam bey sizin hesabınıza yüklü bir miktar para geldi."* dedi. Ben de dedim ki: *"Bir yanlışlık olmasın. Bana yüklü para gönderecek kimse yok. Ne ailemden ne de başka birinden gelmez bu kadar para."* Sonra bu parayı bir araştıralım diye bir kaç kişi görev verdim. Sonra bulduk parayı yollayanı. Bir iş adamından gelmiş para. Ertesi gün oldu. Bir posta geldi. Postayı açtım. Bir baktım içinden güzel bir dolma kalem çıktı. Bir de güzel bir kravat. Postada birde mektup vardı. Mektubu açtım ve okudum. Kısaca içeriği şuydu: *"Sayın kaymakamım ben iş adamı...⁶⁵⁰ Size para gönderdim. Bu benim zekâtımdır. Sizden isteğim, bu zekât ile aç, yoksul, dul, asker, öğrenci gibi ihtiyaç sahibi kim varsa dağıtınız. Mümkünse bu parayı ilçede harcayınız. Bir de yardımları akşam yapınız. Fakat benim bu parayı gönderdiğimi kimse bilmesin. Bir de ben yardım edilenleri bilmeyeyim."* yazıyordu. Ben dediği her şeyi harfiyen yaptım. Sonra bir teşekkür mektubu yazdım. İlçenin balından vs. koydum yolladım bu iş adamına. Bu iş adamı sağ olsun, Kemaliyeli idi. Ben kendisine ulaştım, projelerimizi anlattım. Bu emeğimizi gördü ve her aşamada her proje için bize çok yardımları dokundu. Şuna geleceğim, bu Kemaliye'deki halı fabrikasının mütevellî heyeti başkanı yaptılar beni. Fabrikanın bir aracı vardı, ben kesinlikle kullanmazdım. Yine ilçede bir çuval fabrikası vardı. Orada da görev aldık. Bir kere şunu unutmayın, efkâr-ı umumiye de şahsınızı yıpratmayacaksınız. Çünkü halkın parası- pulu- namusu size emanet. Yani mülki amirlik bu kadar zor bir meslek... Bakın, 25–35 yaşları arasında kaymakam oluyorsunuz. Herkesin gözü üzerinizde! Gezmeden, eğlenmeden, istediğiniz gibi davranamadan yaşıyorsunuz. Bu çok önemli bir fedakârlık! Mesela üniversiteden bir grup arkadaşımız, bankacı oldu, finansçı oldu, maliyeci oldu. Bağdat caddesinde yaşadılar, tatile Bodrum'a, Paris'e gittiler. Bizde en genç çağlarımızda kapı kapı dolaşarak, zor şartlar altında köprü

⁶⁵⁰ Bu kişinin adı etik ilkeler gereği verilmemiştir.

yapalım, Taşyolu yapalım, köylere su, kanalizasyon götürelim diye kendimizi feda ettik. İşte Vali Bey de böyle idi. Yani, Yazıcıoğlu valimiz ömrü boyunca hep halk için çalıştı. Yani kişisel hazları zevkleri dahi bir kenara bırakarak hareket etti.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Bakın bu köprü meselesinde Karayolları Bölge Müdürü dedi ki: *"Sizi asarlar! Vali ile seni asarlar! Bu köprüyü yapıyorsunuz, hani projesi? Hani onayı?"* dedi. *"Bu köprü yarın öbür gün yıkılır da birisi ölürse sizi asarlar!"* dedi. Alın size örnek. Bu soruya verilebilecek en iyi örnek bu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Yaradılış ve Karadenizli oluşu. Bu Doğu Karadeniz bölgesinde doğup yaşayan insanlar çok mücadeleci ve enerjisi yüksek insanlardır. Bu bölgenin insanları hem çalışkan, hem de zeki oluyorlar. Bu bölgeden çıkmış devlet adamı çoktur. Vali Bey çok zekiydi. Özellikle pratik zekâsı çok iyiydi. Bir de çok çalışkandı. Bakın size yaşadığım bir olay anlatayım. Bir gün Munzur Dağı'nda sıcak çatışma var. Teröristlerle sıcak temas sağlanmış. Ben aradım Vali Bey'i: *"Sayın valim teröristlerle sıcak temas sağlanmış. Ben bölgeye gidiyorum. Bir emriniz var mı?"* dedim. Bana dedi ki: *"Bekle ben de geliyorum!"* Gittik bölgeye beraber. Gece oldu çatışma bitti. Sonra biz geri dönerken işte bir ağanın koyun sürüsü var. Neyse biz gittik çobanların çadırda oturduk. Yemek yedik. Ayran içtik. Yaklaşık 1000'e yakın koyun var. Sonradan öğrendik teröristlerin bir kısmı, o koyunların içine saklanmış. Çobanları tehdit etmişler. Çobanlar da korkmuş. Söylememiş. İşin ilginç tarafı vali bana dedi ki: *"Kaymakam bey, gel seninle Munzur Dağı'nda kalalım bu akşam. Yılanın, çıyanın içinde."* dedi. Ben de dedim ki: *"Sayın valim burası yaklaşık 3200 metre. Ayrıca soğuk. Hasta oluruz. Kalmayalım."* dedim. Sonra ikna ettim kendisini. İndik, ilçede kaldık. Yani korkusuz bir insandı.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Recep Yazıcıoğlu, siyasilere "mahşerin dört atlısı" derdi. Mahşerin dört atlısını, dört parti lideri için söylüyordu. Hatta bu duyuldu. Yıldırım Akbulut bu söze çok bozulmuştu. Bir de şunu çok söylerdi: *"Bu siyasi parti il ve ilçe başkanları, her türlü filmi ve fırıldığı çeviriyorlar, fakat her şeyinde gerisinde durmaya çalışıyorlar."* derdi. Bu yerel siyasetçilere çok kızardı. Onların il ve ilçe yönetimine karışmalarına çok kızardı. Vali Bey: *"Yerel siyasetçiler, dışına göre bürokratları severler. Her türlü işlerini bürokratlara yaptırırlar. İmzaları bürokratlar atar. Sorumluluğu onlar alır. Fakat işin kaymağını, siyasi partilerin il ve ilçe başkanları yer."* derdi. Onlardan çok şikâyet ederdi Vali Bey. Şimdi Vali Beye bir şey yapamıyorlardı. Çünkü Vali Bey ürettiyordu. Mesela siyasetçi geliyor diyor ki: *"1000 nüfuslu köydeki hemşireyi al, 100 nüfuslu yere ver."* Çünkü yüz nüfuslu yer ona oy vermiş. Adamın derdi oy, hizmet değil ki. Vali Bey bunu yapmıyordu. Ama birçok vali ya da kaymakam bunu yapmak zorunda kalıyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Çok ilgilenirdi. Bu nedenle birçok konferansa davet edilirdi. Hatta ben Çorum/Mecitözü kaymakamıyım. Kendisi İskilipli Atıf Hoca ile ilgili bir konferansa geldi. Bizim dönemin Çorum valisi: *"Bizim Recep gelmiş seyyar vaiz gibi vaiz verecekmiş."* dedi. Yani güncel olayları takip eder, analiz eder ve görüşlerini çekinmeden söylerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Öncelikle Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olmaması gereken özelliklerden bahsedelim. Bir kere koltuk amirini sevmezdi. Yani bir şey üretmeyen, yemeklere katılan, gidip geleni ağırlayan kaymakamları valileri sevmezdi. İş, derdi halka hizmet olan memurları severdi. Mesela Erzincan'da kaç köy var. Misal 550 köy. Bunların kaçında kanalizasyon yok, işte 300'ünde. Derdi bu, 300 köye kanalizasyon getirmek olan memurları severdi. Yani idealist ve çalışkan.

- **Recep Yazıcıoğlu, hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Hemen hemen her gün beraber olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Rahmetli valimiz halka hizmet etmeye âşıktı. *"Halka hizmet, hakka hizmettir"* düşüncesi ile hareket ederdi. Temel felsefesi ve onu motive eden yegâne unsur, *"halka hizmet"*ti. Bir de Allah'ın rızasını kazanma boyutu da vardı. Bakın ben iyi valilerle de çalıştım. Bazı valiler derdi ki: *"Yav bizim Recep gene konuşmuş!"* Bu valiler genelde daha kıdemli ve rahmetliyi çekemeyen valilerdi. Ama söylenenler kaldı geriye. O dönemde bir şey söylemeyip susanlar, bir hoş seda bırakmayanlar gitti. Mezarlıklar yeri doldurulmayacak insanlarla doludur. Çok vali geldi geçti, ama bakın biz yıl 2018'de Recep Yazıcıoğlu'nu konuşuyoruz.

- **Recep Yazıcıoğlu, kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Çok ilgilenirdi. Mesela otururdu bizimle 1921 Anayasası'nı tartışırdı. 1921 Anayasası'na çok önem verirdi. 1921 Anayasası'nda yerel yönetimler nasıldı? Bunu sorardı. Tartıştık. Tartışmayı günümüze getirirdi. Yerel yönetimler konusuna özellikle bir merakı vardı. Bu yapıların daha çok güçlendirilmesi gerektiğini söylerdi. Şimdi ben yönetim şekillerini bitkiye benzetiyorum. Bir bitkinin büyüüp gelişmesi, toprağının yapısına bağlıdır. Yani toprak da o ülkenin kültürel yapısıdır. Batıda çok iyi işler yapan bir kurum bizde kurulduğunda aynı etkiyi vermiyor. Yazıcıoğlu valimiz, bu konu üzerinde dururdu. Ama şunu belirteyim Sayın Yazıcıoğlu bu günleri görse kahrolurdu. O günlerdeki sistemi çok eleştiriyordu, bugünü görse kim bilir ne derdi?

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Kendisi bir işi gerçekleştirmek için mücadele eden, her şeyini ortaya koyanlara "savaşçı" derdi. "Savaşçı" koyardım.

6. Yozgat Valisi Kemal Yurtnaç İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Şimdi bu soruyu biraz açmak gerekli. Zira ne zamandan beri tanıyorsunuz sorusu daha uygun olur. Ben Vali Beyin, 1997–1999 yılları arasında Erzincan’da ve 2002–2003 yılları arasında Denizli’de vali yardımcılığını yaptım. Bizim aslında kendisi ile tanışıklığımız 1984 yılından başlar. Ben Tokatlıyım. Kendisi 1984 yılında Tokat valisiydi. Ben o zaman tabii yaş olarak küçüktüm ama kendisini ve yaptıklarını iyi bilmekteydim. Yani şunu açıkça söyleyeyim; ben Recep Yazıcıoğlu ile 1984–2003 yani Tokat’ta vali olduğundan, vefatına kadar tanırım. Bu tanışıklık kendisi ile zaman zaman yan yana, diğer zamanlarda ise dolaylı yollarla oldu.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Halka açık, pratik, sonuç odaklı.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Olmazların arkasına saklanmazdı. Bir yere gittiğinde sorardı: "*Buranın yıllardır çözülmeyen sorunu neyse bana onu söyleyin.*" derdi. Örneğin Erzincan Kemaliye’deki Taşyol. Yine aynı yerdeki köprü. Bu köprü olayının hem filmi çekildi hem de romanı yazıldı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"*Adam gibi demokratik bir ülkede yaşayamadan gitti.*" mezar taşıma bunu yazın derdi. Hatta bu söylemini Ayşe Kulin ile sohbet ederken de söyledi. Bize de sıklıkla söylerdi. Zira o döneme bakıldığında Vali Bey’in bunu neden söylediğini açıkça görürsünüz. Başörtüsü sorunu, temel hak ve özgürlüklerdeki sorunlar, anti-demokrat bir polis devleti görünümü vardı o dönemde. Koalisyon dönemleri, peşine gelen 28 Şubat süreci. Sayın valimiz ile ilgili bir şey anlatayım. Vali Bey her

konuşmasını kendisi bizzat yapardı. Sadece 28 Şubat dönemindeki Cumhuriyet Bayramı'nda yapılan konuşmayı yazılı olarak yaptı. Müthiş bir konuşmaydı, şikâyet edileceğini biliyordu. Yazılı konuşmada kişi haklarına, temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına dem vuran bir tepki konuşmasıydı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Recep Yazıcıoğlu bir kere halkın içerisinde bir adamdı. Bir bakmışsınız bir kahvehanede oturuyor, bir bakmışsınız tebdil-i kıyafet hastaneye gider. Tabii bunları reklam için değil doğal ve samimi olduğu için yapardı. Zaten bizim meslekte gerçekten samimiyseniz halktan size destek geliyor. Bir kere kendisi halktaki farklılıkları zenginlik olarak görürdü. Yani insanları, Alevi-Sünni vs. diye ayırmazdı. İnsanları, insan olduğu için severdi. Bir bakarsınız Alevi bir vatandaşın sofrasında yemek yiyor, bir bakarsınız en ileri sol görüşlü bir kişi ile samimi bir arkadaşlık geliştirmiş. Yani Yazıcıoğlu'nu bir şablon gibi "işte Yazıcıoğlu şudur." derseniz yanlış sonuca ulaşırsınız. Kendisi özellikle doğudaki terör olaylarını çok iyi analiz ederdi. Derdi ki: *"Terörün bitmesi için demokrasiyi daha çok geliştireceğiz. Halk meclisleri kuracağız. Halk meclislerini kurunca PKK'nin elindeki argümanları alacağız. Bölgede halkı hâkim kılacağız!"* Bunları hep vurgulardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Kendisinin odasında bir söz yazılı idi. Söz şuydu: *"Küçük beyinler kişileri, orta beyinler olayları, büyük beyinler fikir ve sistemleri tartışırlar."* Yazıcıoğlu, sistem kurmakla uğraşan bir adamdı. Sistem insanıydı. Yani şöyle düşünün ben şimdi Yozgat valisiyim. Benim dönemimde Yozgat çok iyi yere gitmiş. Fakat Yozgat benden sonra bozulacaksa bunun bir anlamı yok. Yani vizyonu, sistem kurmak üzereydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Köprü olayı bu soruya verilebilecek en güzel örnektir. Köprü olayı kısaca şöyle: Düşünün ki Kemaliye ilçesinde 30 köyün bağlantısını yapacak bir köprü yok! İlkel yollarla mesela sallarla ulaşım sağlanmaya çalışıyor. Fakat suyun debisi yükselince işler değişiyor. Ulaşım bitiyor. O dönemde merkezi yönetimden para isteniyor. Fakat merkezi yönetim köprüyü yapmak istemiyor. Bunun birinci nedeni, köprü'nün yapılması karlı değil bir diğer nedeni ise bütçede para yok. O dönem, Türkiye ekonomik sorunlarla boğuşuyor. Vali Bey kendisi gibi aykırı mühendisler ve mimarlar bularak o köprüyü yapıyor. Zaten Türkiye'de bir ilk, yani 50–60 metre arada köprü ayağı olmadan yapılan bir köprü. Karayolları herkes bu köprü çöker vs. gibi telkinlerde bulunuyorlar. Mühendis, köprüyü İstanbul'da tamamlıyor. Tekrar söküp tırlara yükleyerek Kemaliye'ye getiriyor. Orada köprü, yavaş yavaş ayaklarına oturuyor. Bu arada Karayolları yetkilileri de gelmişler. Süreci kayıt altına alıyorlar, esas amaçları köprü'nün düşmesi. Köprü, nehre düşecek ve sonra Vali Bey hakkında soruşturma açılacak. Temel istekleri bu. Çünkü onlar baştan beri bu köprü'nün yapılamayacağını savunuyorlardı. İşin garip tarafı şu; karayolları iki yıl köprü'nün bakımını yapmadı, köprü yıkılır diye.

Bir diğer önemli olay, Tokat Havaalanı projesidir. Sene 1984. Vali Bey Tokat'ta bir farklılık oluşturdu. Bir şeyler yapmak istiyor. Tokat'ta organize sanayi bölgesi var. Fakat bu bölgeler ulaşım olmadan yani havalimanı, tren yolu vs. olmadan çalışmıyor. Türkiye'de adam 100 milyon avro yatırım yapacak sonra pazarına gidebilmek için 7 saat 8 saat yol gidecek. Olacak iş mi bu Allah aşkına! Vali Bey düşünüyor ve diyor ki: *“Samsun'da, Merzifon'da havalimanı var. Tokat'ta neden olmasın? Hiç olmazsa hava taksi yapılır. Onar, on beşer kişilik.”* Sonra bu havalimanı işini konuşuyor ve düşünüyor. Tabii o dönemin Ulaştırma Bakanlığı'ndaki bürokratlar ve mühendisler böyle bir limanın Tokat'ta olamayacağını hatta Vali Bey'in böyle bir havalimanı yapması halinde diplomalarını yakacaklarını belirtirler. Velhasıl Vali Bey, 20–25 kişilik küçük uçakların inip kalkacağı küçük bir

havalimanını il özel idaresi kaynakları ile yapıyor. Uçaklar inip kalkıyor yıllardır bu havalimanına. Şimdi geçenlerde haberlerde vardı. Tokat'taki havalimanı yanlış yapılmış diye. İyi de o havalimanı Boeing tipi büyük uçaklar için yapılmadı ki! Küçük uçaklar için yapıldı. Sonra Bakanlık bu Tokat'taki alanı genişletti vb. işlemler yaptı artık büyük uçaklar da inebiliyor. Yani kısaca Yazıcıoğlu olmazların peşindeydi. Bu yapmak istediği şeylerde ütöpik şeyler değildi. Bakın günümüzde illerin çoğunda havalimanı var. Biz, sayın vali Tokat'ta organize sanayi bölgesi yaparken dedik ki: *"Zaten Tokat'ta sanayi çarşısı var. Sanayi bölgesine ne ihtiyaç var?"* Fakat sonradan anladık ki, bu sanayi bölgeleri illerin istihdam deposu. Şu an Tokat'ta iki tane organize sanayi bölgesi var. Tokat'a büyük Tokat otelini yaptı. O dönem dediler ki: *"Ne gerek var! Bu israf! Bunun yerine Ayçiçek yağı fabrikası yapsaydı."* O dönem Kültür Turizm Bakanlığı, ayçiçeği fabrikasına kaynak vermiyordu, otele veriyordu. Kaynağı aldı ve otel yaptı. Bu otelin yapılmasında da önemli bir püf nokta vardır. Bir yere müteşebbisin gelmesi için iki şey önemlidir. Bunlardan birincisi ulaşım, ikincisi konaklamadır. Mesela Tokat'a bakanlar gelirdi. Turhal'da konaklamaya giderlerdi. Yani bakın bu örnekler çok önemli. Yazıcıoğlu valimizde, bir il için geleceğe yönelik vizyon oluşturma misyonu vardı. Fakat o dönemdeki yöneticiler ve halkta bu vizyon olmadığı için yaptıkları hep eleştirildi. Bakın bir olay anlatayım. Bir gün, Vanlı bir tekstilci kişi Tokat'a gelmiş. Sena Tekstil adlı işletmenin sahibi. Bu firmanın sahibi olan kişi, bir gün tesadüf eseri yolculuk yaparken Tokat yakınlarında kalması gerekmiş. Soruyor: *"Buralarda iyi bir otel var mı?"* diye. Diyorlar ki: *"Evet efendim çok iyi bir otel var."* O kişi geliyor. Kalıyor otelde. Tokat kebabı yiyor. Sonra soruyor: *"Burada organize sanayi bölgesi var mı?"* Diyorlar ki: *"Var efendim."* O kişi, Sena Tekstil'e bağlı Tokat Organize Sanayi'de bir fabrika açıyor. Bu fabrika tam 3000 kişiyi istihdam ediyor. Bu fabrika 90'lı yıllar ile 2000'li yılların başında yaşanan kriz nedeni ile iflas etti ve gitti Tokat'tan. Bakın bu örnek önemli. Bir iş adamı öncelikle kalacak yer, ulaşım ve altyapı bunlara bakıp karar veriyor ve yatırım yapıyor.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Yani kendisinin vatanseverliği konusunda şüphe yoktur. Ama bakın şablonla

vatansever bir kişi değildi. İcraatlarıyla vatanını ne kadar sevdiğini gösteren bir kişi idi. Kendisi icraatla, üretimle vatanseverliğini gösterirdi. Yazıcıoğlu valimiz kimseyi ayırmazdı. Fakat yanlış yapana da cezasını verirdi. Bizim Erzincan'daki Milli Eğitim Müdürümüz, Erzincan'dan milletvekili oldu. Beraber çalıştığımız arkadaşımızdı. Ben de o dönem Sosyal Yardımlaşma Vakfı'na bakıyorum. Adam bizi devamlı arıyor. İşte şuna yardım, buna yardım diye. Ben de bıktım bu durumdan ve durumu Vali Beye aktardım. Dinledi beni. Ben kendisinden şunu demesini bekliyordum: *"Ya bu siyasetçiler böyledir zaten, idare et!"* Fakat bana öyle bir şey söyledi ki şaşırdım kaldım. Vali Bey bana: *"Kemal başında bulunduğun kurum ve yönettiğin sistemde bir kaçak var, tıkanıklık var dikkat et!"* dedi. Sonra ben tabii bu telkini dikkate aldım ve hemen araştırmaya koyuldum. Sonra anladım ki bu sosyal yardımlaşma kurumunda bu işe bakan bir kadın memur vardı. Bu kadının çeşitli sebeplerden psikolojisi bozulmuş, halk ile ağız dalaşına ve tartışmaya giriyor. Vatandaş, sorunlarını iletemiyor. Sorunlarını iletemeyen halk da milletvekilini arıyor. İşte sorun bu. O kadını görevden aldık başka yere verdik. Sonra oraya bu işi iyi yapabilecek bir personel atadık. Baktım ki milletvekili aramamaya başladı. İşte Yazıcıoğlu böyle bir adamdı. Yani bir sistem adamıydı. Kişilerle değil sistemle ilgilenirdi. Bu hikâye benim idarecilik yaşamımda çok önemli bir olaydır. Bana özellikle yaptığımız konuşmalarda Aydın'da öğrencilik yıllarında yaşadığı yokluk nedeniyle yaşadığı sıkıntıları anlatırdı. Bana her zaman devletin malının çok değerli ve kutsal olduğunu boşa hiçbir kaynağın harcanmaması gerektiğini anlatırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Fakir fukaraya karşı çok duyarlıydı. Sosyal Yardımlaşma Vakfı'nın çalışmalarına çok önem verirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Kendisi bir sistem adamıydı. Sistemin değişmesinden yanaydı. Merkezîyetçilikten uzak, yerel yönetimlerin güçlü olduğu bir sistemden yanaydı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yazıcıoğlu'nun hiçbir zaman şahsi çıkarı olmamıştır. Beraber çalıştığımız dönemde kendisinin şahsi çıkarına yönelik hareket ettiğini hiç görmedim. Hatta şöyle söyleyeyim; kamu hizmetleri için çocuklarını dahi ihmal etmiştir. Bunu söyleyeyim size. Devletin-milletin hizmetine koşmaktan kendi çocuklarının yetişmesine dahi vakit ayıramamıştır. Bunu söylesek yeter de artar bile.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Tabii ki var. Beraber yaşadığımız da var. Fakat ben kendisinin hayatını bizzat kendisinden duyduğum için. Size birkaç şey anlatayım. Kendisi Rize Kalkandere Kaymakamı iken (ki bu ilk görev yılları) bir yol açılması gerekiyor. Köylüler istemiyor. Bu nedenle köylüler kendisinin evini basmaya geliyor, fakat kendisi evde yok. Rahmetli hanımı silahla köylüleri kovalıyor. Bu bir örnek. Hayatına mal olması işten bile olmayan bir olay için hayatını hiçe sayarak bütün risklere rağmen ilgili yolu yapıyor. Yani bu sorunun bir cevabı da şu; Yazıcıoğlu valimiz, merkeze alındıktan sonra hakkındaki iddialar nedeniyle tam 38 müfettiş geldi. Erzincan'da kendisinden sonra gelen vali, Yazıcıoğlu valimizi kışkırdı. Onun da etkisi ile Vali Bey hakkında çok soruşturma açıldı. Ayrıca şunu da belirteyim, Yazıcıoğlu valimiz merkeze alındıktan sonra yeni gelen vali ile bir yıl çalıştık. Bu süreçte ben gördüm, Yazıcıoğlu valimizin hep hataları arandı. Yapılan hizmetler göz ardı edildi. Zaten ben meslek hayatımda hangi vali ile çalıştıysam hep 90 üzeri sicil notu aldım. Hayatımda bana tek 68 sicil notunu veren kişi o vali oldu. Nedeni de Recep Yazıcıoğlu ile olan ilişkimiz. Yani bu meslekteki babamız, önderimiz Recep Yazıcıoğlu, ben ondan çok şey öğrendim. İdarecilik hayatımın çoğunu ondan esinlendim. Vali Bey'i hiçbir zaman satmadım satmam da.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Deli bir adam olması (cesur manasında). Akıllı bir adam yapmaz zaten. Cidden delidir yaptıkları. Bir düşünün, valisiniz, sisteme karşı çıkıyorsunuz, sisteme itiraz ediyorsunuz, yanlışları belirtiyorsunuz ve bunu yaparken her şeyi göze alıyorsunuz. Canınızı dahi tehlikeye atıyorsunuz. Deli dolu bir valiydi. Bunun nedeni de ülkesini çok sevmesiydi. İnsanları çok severdi.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Demokratik ortamın güzelleştirilmesi için bir araç olarak görürdü siyaseti. Siyaseti önemserdi, ama politize hareketler etmezdi. Politize hareketleri olmazdı. Çevresindeki olaylarda objektif nasıl davranılması gerekiyorsa öyle davranırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Çok... Kesinlikle ilgilenirdi. Yani mesela kampanyalar yapardı. Alkol, sigara kullanmayın, kepek ekmeği yiyin, spor yapın, sağlıklı yaşam üzerine kampanya yapardı. Haftada üç gün spor yapardık. Cumhuriyet Bayramlarında 20 kilometre yürürdük. Erzincan'dan Ekşisu'ya yürürdük.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Adaletli, vatandaşa önem veren ve çözüm odaklı.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman. Halktan ayrılmazdı. Kapısı devamlı açıktı. İsteyen gelir kendisi ile görüşürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Sistemin tıkanıklığı. Sistemin tıkanıklığından vatandaş mağdur oluyordu.

Vatandaş mağdur olunca da idare çalışmaz hale geliyor. Bir memnuniyetsizlik doğuyor. Halkın memnuniyetini sağlamak ve sistemin tıkanıklığını gidermek onu motive eden unsurlardı.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Zaten temel amacı kamu yönetimindeki sorunları çözmek ve işleyen bir sistem yaratmaktı. Bu nedenle güncel konuların hep içindeydi. Bir bakarsınız bir bakanlığın uygulamalarını eleştirirdi. Hatta bakanları dahi eleştirdiği olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**
Halkın Valisi.

7. Samsun İlkadım Kaymakamı Sayın Turan Atlamaz İle Yapılan Mülakatın

Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**
1994–2000 yılları arasında Erzincan'da vali yardımcısı olarak görev yaptım.
- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Bir defa vatandaşı çok iyi dinliyordu. Beraber köy ziyaretlerine gittiğimizde yaşlı teyzeleri dinlerdi. Hatta kadınların anlattıkları karşısında gözleri dolar, vatandaşlara göstermeden gözlerini silerdi. Yani duygusal bir insandı. Vatandaşları çok ama çok severdi. Aktif bir insandı. Spor yapardı. Ekibine yani çalışma arkadaşlarına çok güvenirdi. Kendisi ile çalışmak hem çok kolaydı hem de çok zordu. Mesela çoğu zaman ben kendisinin bir bakışından ne demek istediğini anlar, kalkar gider yapılması gerekeni yapardım. Astlarına çok güvenir ve onlara çok yetki verirdi. Çok hızlıydı. Meşhur sözü vardır: *"Vur kazmayı, istim arkadan gelsin."* Bu yönetim anlayışı pratik düşünmeyi ve hızlı hareket etmeyi beraberinde getirirdi. Ayrıca bu çok riskli bir yönetim anlayışıdır. Bu nedenle Yazıcıoğlu ile çoğu kez

soruşturma geçirdik, hatta yargılandık. Ha şunu da açıkça belirteyim, sayın valimizle yargılanmak, soruşturma geçirmek benim için onurdur. En sonunda hakkımızda verilen karar şuydu; suç olmadığı için karara ve cezaya gerek olmadığına...

• **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Adem-i merkeziyet fikrini benimsemişti. Bütün karar ve uygulamalarında bunu görürdünüz. Herhangi bir yerde bir kamu hizmeti sorunu varsa bu sorun, ilgili yere en yakın birimce çözülmeli. Vali Bey'in temel idarecilik anlayışı bu idi. Bu yönetim anlayışı ile sayın valimizin icraatları, mevzuat, geçmişten gelen teamüller ya da idari alışkanlıklardan iki adım önde gitmekte idi. Çok yüksek bir enerjisi vardı. Beraber çalıştığı arkadaşlarını iyi motive ederdi. Vali Bey halkın her kesimine seslenir ve kesinlikle ayırım yapmazdı. Mesela yaşlı bir insan, akli dengesi bozuk bir kişi, bir Alevi dedesi ya da bir Sünni şeyhi... Herkese eşit davranır, herkesi kucaklardı. Halkla birebir irtibata geçerdi. Halka aracısız ulaşırdı. En önemli özelliği bu idi. Çok yürekli ve içten bir insandı. Bir örnek vermek gerekirse; bir gün İl Jandarma Komutanı beni aradı. Dedi ki: *"Efendim bir bölgemize terörist saldırısı var."* Ben hemen pijamalarımın üstüne bir parka geçirdim. Gittim. Durumu sayın valimize ilettim. Sayın valimiz: *"Turan geçerken beni de al dedi."* Ben olay yerine İl Jandarma Komutanı ile gideceğimi düşünürken lojmandan çıkana kadar sayın valimiz hazırlanmış. Neyse biz çatışma alanına yaklaştık. Tabii bu süreçte özel harekâtçılar sağlıklı sollu pusu atmışlar. Biz araçla olay mahalline direkt girince bize, *"Efendim çatışma devam ediyor! Çok riskli!"* dediler. Bu sözü duyunca Yazıcıoğlu patladı: *"Siz bu işin özel eğitimini almış insanlar, köstebekler gibi köprülerin altına girdiniz güvenliğinizi sağladınız. İyi güzel de oradaki vatandaşlar için risk yok mu?"* dedi. Sonra ağır bir hakaret etti. *"Ben gidiyorum."* dedi. Biz gittik yaralıları (içlerinde vatandaşlarda var) bizzat taşıdık. Askeri birimleri ve polis özel harekât birimlerini olay yerine bizzat ben yönlendirdim. Vali Bey ile ben güvenlik birimlerinden çok çok önce çatışma yerine gittik. Hatta sıcak çatışmanın ortasındaydık. Yani bakın halkı için ölümü göze alarak hareket eden bir vali idi. En önemli özelliği halka yakın ve halkın yanında oluşudur.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Vur kazmayı, istim sonradan gelir!", "Vatandaşa camdan bakmayın, candan bakın." Bu son söylediğimle ilgili bir hatıra var meşhur. Erzincan Depremi döneminde halk ayaklanmış, valiliğe doğru yürüyüşe geçmiş. Herkes bağırıyor: *"Vali istifa, vali istifa!"* diye. Yazıcıoğlu vilayetten çıkar ve bir pikap aracın üstüne çıkarak o da: *"Vali istifa, vali istifa!"* diye bağırır. Sonra halka dönerek: *"Ben istifa edeyim hem de 1000 kere! Fakat ben istifa edince ne olacak? Hangi işleriniz çözülecek?"* dedi. Sonra kalabalıktaki çoğu kişiye ismi ile hitap ederek: *"Gelin, zaman boş durma vakti değildir! Gelin hep birlikte çalışalım! Zaman çalışma vaktidir!"* dedi. O anda halkın gösterisi biter ve herkes dağılır. İnanın o halktan gelen kişilerle ve uzmanlarla sabahın dördüne beşine kadar çalıştık. Erzincan'ı masaya yatırdık. Çoğumuz masada uyurduk. Hatta bir gün Yazıcıoğlu vali ile kafa kafaya verip uyuyakalmışız.

Bir kere kendisinde kesinlikle mesai kavramı yoktu. Kendisi: *"Mülki amirin mesaisi olmaz."* derdi. Çünkü mülki amirin gecesı gündüzü halkın sorunlarını çözmekle geçer. Rahmetli valiyi en çok kızdıran, onu en çok rahatsız eden şey "mevzuat hastası bürokratlar"dı. İşte efendim mevzuata uyalım, şöyle yapalım, böyle yapalım. Fakat bu mevzuata takılanlar, bürokratik işlemler nedeni ile kısa sürede yapılacak işlerin haftalarca hatta yıllarca sürebileceğini bilmiyorlardı. Ya da biliyorlardı, fakat işlerine gelmiyordu. Kamu hizmetlerini pratik yoldan çözenleri takdir ederdi. Hiç unutmam bir gün valilik vekâleti bende. Sayın valimiz yurt dışındaydı. Turizm otelcilik okulu öğrencilerine Sakaltutan Kayak Merkezi'ni staj için vermiştik. Bu çocuklar kentin bir hayli dışında olan bir yere staja gidiyorlar. Bir gün Vali Bey okul müdürüne: *"Müdür Bey bu çocuklar bunca yolu nasıl gidip geliyorlar?"* dedi. Sonra bana dönüp *"Turan ben sana diyecektim, fakat unuttum."* dedi. Ben de: *"Sayın Vali'm ben bir araç alıp çocuklara tahsis ettim. Bu araçla gidip geliyorlar."* dedim. Bana, *"Aferin Turan!"* dedi. Bakın bu çok önemli bir örnek. Bakın tarihte hiç bir vali kendisinden bu şekilde habersiz yapılan bir işi kolay kolay övmez. Yani iş yapan, inisiyatif kullanan insanları çok severdi. Ben Köylere Hizmet Götürme Birliği'nden sorumlu idim. İl Genel Meclisi'nde de karar çıkması zordu bazı siyasi nedenler dolayısıyla. Sayın valimiz para aktarırdı oraya böylece kamu

hizmetleri görülürdü. Tabii bu arada tam iş sezonu başlayacak. Araç alımı vs. eğer süreci normal akışına bırakırsanız hiçbir şey alınmadan sezon bitiyor. Bir şey yapamadan sezonu kapatıyorsunuz. Bizim en büyük sıkıntımız, Sansa Boğazı diye adlandırılan yerde sıklıkla trafik kazası olmasıydı. Özellikle İranlı turist otobüsleri, Karasu'ya düşer ve ölümlü vakalar meydana gelirdi. Bu bölgeye acil müdahale edilmesi gerekiyordu. Vali Bey dört araçlık para çıkarmıştı birliğe. Ben Ankara'ya araçları almaya gittim. Ankara'da bir firma buldum. Bu firmanın önemli bir özelliği var. Bazı konularda vergiden muafmış. Ben dört minibüs yerine beş minibüs aldım. Hatta bu firma sahipleri ile sonradan yakın ilişkilerimiz oldu. Bizim siren sistemlerini, kaza kırım seti montajını vs. bedava yaptılar. Bu bedava yaptıkları işler esasında yüklü bir paradır. Neyse minibüsleri aldık. Hatta birinin direksiyonuna ben geçtim. Ankara'dan Erzincan'a öyle geldik. Sonra bu fazladan gelen minibüsü valiliğe tahsis ettik. Vali Bey şöyle dedi: *"Arkadaşlar birisi çağırıyor. Hepiniz ayrı makam araçları ile gidiyorsunuz. Bu israf. Sizler bundan sonra müdürleri de alın bu minibüs ile nereye gidilecekse toplanıp gideriz."* Peki, sonra ne oldu biliyor musunuz? Bizi anlamadan dinlemeden, Ankara'da yargılayıp taşrada asmaya çalıştılar. Erzincan'a bir grup müfettiş geldi. Bana, *"Dört araçlık para çıkarılmış sen nasıl beş araç aldın?"* diye sordular. Bu nedenden dolayı görevi kötüye kullanmaktan ifade verdim. Bu olaydan kısa bir süre önce devletin kıt imkânları ile büyük işler başardığım için bir takdirname aldım. Vali Bey de İçişleri Bakanlığı'ndan benzer bir ödül almıştı. Bana dedi ki: *"Yaz Turan! Bu ne garip memlekettir ki ihmal-i vazifenin sorumluluğu yok ifa-i vazifenin sorumluluğu var. Biz bu yılın idarecisi ödülleri hak etmemişiz."* Sonra bu İçişleri Bakanlığı'ndan verilen ödülleri paketleyip Ankara'ya geri yolladık. Sonra İçişleri Bakanı aradı. Ben de yanındayım sayın valimizin. Bakan, Vali Bey'e: *"Sen bize sövüyor musun? Sen bize küfür mü ediyorsun?"* dedi. Sayın valimiz ise: *"Hayır efendim, ne münasebet! Eğer siz bizi bu konuda yargılıyorsanız biz bu ödülü hak etmiyoruz. Bu nerde görülmüş! 4 araçlık para ile 5 araç alındı diye bir idarecinin soruşturmaya çekildiği? Biz burada kıt imkânlarla olağan üstü işler başarmaya çalıştık. Bize bu yüzden ödül verdiniz. Fakat sonra bu konudan soruşturmaya alındık. Ben nasıl kabul edeyim bu ödülü?"* dedi. Yani şunu belirtiyim, Vali Bey'in idarecilik anlayışına bürokrasi ayak uyduramazdı. Yani şöyle bir hikâye var; bir Kızılderili kabilesi savaşa giderken

şefleri çok hızlı gittikleri için bir an durmuş ve *"Durun çok hızlı gittik. Ruhlar arkada kaldı."* demiş. Yani, Yazıcıoğlu valimizin yönetim anlayışında da bürokratik işler geride kalıyordu. Durup beklemememiz gerekiyordu. 28 Şubat sürecinde 32 müfettiş geldi. Turan Atlamaz ve Recep Yazıcıoğlu hakkında soruşturma için tam 32 müfettiş. Bilmiyorum, başka bir şey söylemeye gerek var mı?

• **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Bir kere Yazıcıoğlu'nun toplumun her kesiminden arkadaşları, dostları vardı. Onların yanına mutlaka uğradı. Bir gün gene Kemaliye'den Erzincan'a geliyoruz. İliç bölgesindeyiz. Çok yaşlı bir amca bastonunu arabanın önüne sallayarak *"durun"* diye işaret etti. Ben vardım, bir koruma, birde şoför vardı, birde Vali Bey. Yazıcıoğlu adama: *"Ohh hacım selamın aleyküm. Buyur."* dedi. Yaşlı adam aynen şunu söyledi: *"Yavrum buralar terör kaynıyor! Biz sizi çok seviyoruz. Siz bizi üzeceksiniz! Yakacaksınız! Ne olur! Allah aşkına böyle korumasız gezme!"* dedi. Tabi Yazıcıoğlu, kucakladı hacı amcayı ve şunu söyledi: *"Hacı amca sizin dualarınız bizim korumalarımız."* İşte bakın bu çok önemli bir olay. Yazıcıoğlu, halkı çok severdi. Halk için her şeyi göze alırdı. Bir gün Yazıcıoğlu, saçta ekmek yapan iki kadının yanında. Saçtan çıkan sıcak ekmeği yiyor. Bu arada tabii fotoğraf çektik. İnanın o iki kadının Yazıcıoğlu'na bir bakışı var, sanki kendi öz evlatları. İşte böyle bir halk adamı idi. Yani Yazıcıoğlu, fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür bir insandı. Silik ve baskılar altında yetişmiş bir insan değildi. Ekibine çok güven verirdi. Şimdi bakın kendisinin nasıl insan sever bir kişi olduğuna dair bir örnek anlatayım. Ben o zaman Muş-Varto Kaymakamı idim. Sene 1992 olabilir. O zaman bana bir mektup geldi. Mektubu yazan Haydar Aliyev. O zaman kendisi Nahcivan bölgesinin valisi gibi bir şeydi. Mektupta aynen şöyle diyordu: *"Türkiyeli gardaşlarımız sabah çöreklerinin (yani kahvaltıdan bahsediyor) gırıntılarını gönderseler bizim balalar acından ölmeyecek."* Tabii bunu duyunca beynimden vurulmuşa döndüm. O zaman Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) daha dağılmamış. Ben hemen Yazıcıoğlu valimizi aradım. Durumu anlattım. Sonra Vali Bey, *"Turan, vallahi çok iyi yaptın haber vermekle. Hemen birkaç tır malzeme yardımı toplayıp yardım yapalım."* dedi.

Ben de ilçemden toparladım, sayın valimizde toparladı. Asıl ağırlık Erzincan merkez olmak üzere biz Nahcivan'a yardımı yolladık. Hatta Nahcivan'a girişte SSCB askerleri kapıdaydı. Onlara bir kaç içki vererek yardımları Nahcivan'a soktuk. Sonra Haydar Aliyev Dışişleri Bakanlığı'na bu yardım için teşekkür yazmış. Sonra Dışişleri Bakanlığı'ndan bir yazı geldi. Bir daha sakın bizden habersiz yurt dışı işlere girmeyin diye. Sonra ben Varto'dan Cizre'ye kaymakam olarak gittim. Bir gün beni aradı, sayın valim ve şunu dedi: *"Turan neredesin? Çabuk Erzincan'a gel! Erzincan yerle bir!"* dedi. Sonra kısa sürede içinde Erzincan'a vali yardımcısı olarak atandım. Ekibine çok güvenirdi, fakat ekibine herkesi sokmazdı. Mesela bazı vali yardımcılarını ya da diğer kişileri, eğer tembellerse, görmezden gelirdi. Onlar yok gibi davranırdı. Nitekim böyle pek çok kişi vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Demokrasiye gönlünü vermiş bir insandı. Vizyonu ve hedefi demokratik bir yönetimin, ülke genelinde egemen olmasıydı. Hatta zaman zaman şunu derdi: *"Demokratik bir ülkede yaşayamadan öldü! Yazarsınız mezar taşıma."* Çok duygusal ve halkını düşünen bir insandı. En önemli düşüncesi-isteği, ülkede hukukun üstün olmasıydı. Yönetimin denetlenmesini [özellikle şeffaf bir şekilde] çok istemiştir. Dar siyasi tartışmalarla ülkenin enerjisinin boş yere harcandığını söylüyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Yani Kemaliye Köprüsü, bu konudaki en önemli örnektir. Yani bu köprünün ne kadar önemli olduğu Başbağlar katliamında da ortaya çıkmıştır. Fakat şunu açıkça belirteyim, ben Başbağlar katliamının olduğunda oradaydım. Fakat bu olay bir terör olayına nazaran daha derinlikli bir olaydır. Bu olayda bir üst aklın ve toplum mühendislerinin ortaklaşa hareket ettiklerini düşünüyorum. Sivas olayları bahane edilerek yapıldığı belirtilmiştir. Fakat bu olay derinlemesine incelenmelidir. Birde biz o dönemde, bu olaydan sorumlu olduğu düşünülen bazı kişileri yakalayıp ilgili birimlere teslim ettik. Fakat daha sonra salındılar. Yani bu olay öyle basit bir terör

olayı değildir. Daha derin nitelikli ve planlanmış bir olaydır.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesinlikle vatansever bir insandı. Bu terör zamanlarında [daha önce de anlattığım gibi] kendisi bizzat giderek o bölgeleri denetlerdi. Bakın bu Kemaliye Köprüsü yapılmadan önce insanlar karşıdan karşıya çekilmiş bir halat ve bu halatın ucundaki tabuta benzer bir şeyle karşıya geçiyorlardı. Halatın yerden yüksekliği oldukça fazla idi. Yani mecbur olmayan binmez. Yine sallarla ve bir botla karşıdan karşıya geçiş sağlanıyordu. Neyse bir gün bu tabuta benzer şeyle karşıya geçmek için gittik. Yazıcıoğlu: *"Hadi bakalım binin geçiyoruz karşıya!"* dedi. Önce kendisi geçti, sonra biz. Ben bindim, geçene kadar bütün bildiklerimi unuttum. Hatta indikten sonra dizlerimin bağı çözüldü. Sonra Vali Bey bize dedi ki: *"Arkadaşlar! Bu insanlar burayı sürekli kullanıyor. Ben sizi bu garip alete bindirdim ki vatandaşların neler çektiğini görün diye."* İşte bu olay amirin astını motive etmesidir. Yazıcıoğlu ekibini çok iyi motive ederdi. Yeri geldiğinde onurlandırır ve gururlandırır. Fakat Vali Bey ile çalışanları en çok zora sokan konu, yapılan işlerde mevzuatın biraz geriden takip edilmesidir. Yani iş yapılma sürecinde işlerin mevzuata uydurulması. Bir gün bir telefon geldi. Sayın valim aradı ve: *"Turan, sana birini gönderiyorum. Bu çok farklı bir bey. Munzur Dağı'nın kayak projesini bu kişiye yaptıracağız. Yanına geliyor gereğini yapın."* dedi. Bu kişi Erzincan'a geldi. Bakın proje yok, teklif yok, bilirkişi yok yani hiçbir şey yok. Sonra ben Vali Bey'i aradım. Dedim ki: *"Sayın valim bakın ortada bir şey yok. Nasıl para verelim?"* Yani yaklaşık 80.000 mark o zamanın parası ile ödeme yapmamız gerekiyor. Böyle deyince bana biraz ağır konuştu sayın valim. Neyse ben Vali Bey gelince durumu detaylıca anlattım. Bu projenin bu şekilde olamayacağını ancak teklif vs. sürecin tamamlandıktan sonra yapılabileceğini anlattım. Vali Bey bana, *"Aferin Turan. En iyisini yapmışsın."* dedi. Yani Vali Bey öyle başkalarının dediği gibi saçıp savuran bir kişi değildi. Yani iş, ekibinde bitiyordu. Kendisi ani bir karar verebilirdi. Çoğu zaman da vermiştir de. Fakat siz o verdiği emri iyi araştırıp kendisine iyi bir sunum yaptıktan sonra eğer o proje verimli değilse vazgeçerdi. Böyle bir özelliği vardı. Yani kendisi ile çalışmak

hem çok kolaydı hem de zor. Bir de rahmetli, vatandaşın gelen taleplere karşı çok duyarlı idi. Bu nedenle vatandaşın bir talep geldiğinde hiç düşünmeden gerekli araç gereç var mı yok mu demeden emir verirdi. Kendisinin en hassas noktası buydu. Acele karar verirdi. İşte bu durum, yanında çalışanları çok sıkıntıya sokardı.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

O zamanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı vardı. Bu vakfın imkânlarını en iyi şekilde ve sonuna kadar kullanıyorduk. Yani kendisi daha çok balık vermek yerine balık tutmayı öğretme taraftarı idi. Zor durumdaki insanlar için projeler üretilirdi. Bu proje sözünü çok severdi. Zor durumdaki insanlarla ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Rahmetli: *"Bizim milletimiz Köroğlu'nu sever. Ben şimdi hükümeti eleştiriyorum, sistemi eleştiriyorum, yerden yere vuruyorum. Ama beni alıp yargılasalar, inanın bu millet: İşin gücün yok mu? Kör müydün valiliğine baksaydın! Sana mı düşmüştü!"* derdi. Ama şunu söyleyeyim, Vali Bey bir şeyi eleştiriyorsa onu mutlaka açıkça her yerde söylerdi. Merkeziyetçiliği ve bürokrasinin hantallığını eleştirirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Bakın deprem sonrasında bizler en iyi lojmanlarda kalıyorduk. İnanın en kötü lojman da Vali Bey'in lojmanıydı. Kendisi ekibinin en güzel şartlarda yaşaması için çaba sarf ederdi. Kendisini önemsemezdi. Aynı şekilde halk içinde bunu yapardı.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Çok oldu bu tip olaylar. Bunun nedeni ise bürokratik işlemlerin oldukça fazla

zaman alması ve halkın hizmetten mahrum kalmasıdır. Rahmetli valimiz hedefe kitlenince gözü hiçbir şeyi görmezdi. Her şeyin üstüne gider, yok şöyle olacak yok ceza alınacak vs. hiç bir şeyi dinlemez ilgili kamu hizmetini yapardı. Yani her işte hemen hemen risk alırdı. Örneğin, köy hizmetlerinin bir kısım alımlarında, emniyetin hizmetlerini halka götürmede, bir kısım örnek işletmeler kurmak suretiyle tarımı vb. sektörleri desteklenmiştir. Bu işlerden oldukça verimli sonuçlar da almıştır. Fakat yeri geldiğinde hesaba da çekilmiştir. Yani sayısını söyleyemeyeceğim kadar hakkında soruşturma açıldı. İnanın o kadar çok. Bakın benim tayinim Erzincan'dan Amasya'ya çıktı. Bir gün bir baktım Vali Bey gelmiş. Dedim ki: *"Sayın valim neden haber vermediniz?"* Bana, *"Turan biz sevdiklerimizi unutmayız. Zaten bize acı çektiirmek için sevdiklerimize acı çektiriyorlar."* dedi. Yani özellikle kendisi merkeze çekildikten sonra bilinçli olarak hakkında ve benim hakkımda onlarca soruşturma açıldı. Ben bu nedenle çok sıkıntılar çektim. Fakat hiç birinden bir şey çıkmadı. Çünkü bir suçumuz yoktu. Ben kendisine aynen şöyle dedim: *"Sayın valim. Hırsız, soysuzu, namussuzu bu kadar cesurken bu ülkede, sizin ve benim gibi milleti için mücadele eden kişiler, hizmet üretmeyi şeref bilen bizler dışarda boş boş duracağıma sizinle içerde yatmayı bir şeref bilirim."* Kendisi ağlamaklı oldu ve gözlerini sildi. Çok mutlu oldu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Yazıcıoğlu, bulunduğu yerin hakkını vermeye çalışmıştır. Bu nedenle hiç bir zaman güçlünün yanında olmadı. Kendisi kimseye makam ya da mevki için el etek açmadı. Kendisinin hayat prensibi buydu. Yani amacı, bulunduğu mevkinin, makamın hakkını verebilmek.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Rahmetli vali vefat etmeden bir hafta önce beni aradı. O zaman Çorum belediye başkanıyım. Bana aynen şunu söyledi: *"Ya Turan, sen iyi ettin, uygun yaşta iken siyasete geçtin. Ben geç kaldım. Belirli bir yaştan, olgunluktan ve tecrübeden sonra partiler taşıyamıyor insanı. Partiler riske girmek istemiyor."* Yazıcıoğlu, birinci sınıf bir insandı. Hiçbir siyasi parti birinci sınıf insanla çalışmak istemez.

Yani kendisi şunu derdi: *"Ben parlamenter olsam kesinlikle grup kurallarına uymam."* Bir gün Hasan Celal Güzel geldi. Erzincan'da kendisini ağırladık. Oturduk kahve içiyoruz. Sayın Güzel'in biraz yorgun ve bıkmış bir hali vardı. O zaman yeni bir partisi var uğraşıp duruyor. Vali Bey'e döndü dedi ki: *"Yav Recep, gel şu işin başına sen geç."* Vali Bey bir kahkaha attı, *"Hasan bey, bu sizin dediğiniz siyaset aha şu yanınızdaki koca çantadan ibaret. O çantadan benim de var."* dedi. Siyasete bir amaç gözü ile hiç bakmamıştır. Siyaset kendisi için insanlığa hizmetten başka bir şey değildi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Tabii ki ilgilenirdi. Yani odasına gittiğinizde, bir "Olacak O Kadar" programının yorumunu yapabiliirdi. Bazen de çok detay bir konuyu ele alırdı. Kendisi olaylara ya da kişilere takılmaz, sistemle ilgilenirdi. Bize, *"Küçük beyinler kişileri, orta beyinler olayları, büyük beyinler ise fikir ve sistemleri tartışır."* derdi. Yani ülkenin yönetsel, siyasal sistemi ile ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

İşlerini hızlı ve pratik yapan, eldeki mevcut kaynakları en verimli şekilde kullanan, kamu hizmetleri için sıra dışı, pratik kararlar alan kişileri çok severdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman halkın içindeydi. Korumaları da yollar, halkın içinde gezerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Halka yakın olması. Halk ile birebir irtibata geçtiği için halkın sorunlarını iyi biliyor ve kendisini bu sorunların çözümüne odaklıyordu. Bu durum kendisini çok motive ediyordu. Bakın size bir olay anlatayım. Vali Bey kendisini, halkın isteklerine çok kaptırırdı. Özellikle görevini yapmayıp halka zarar veren kamu görevlilerine çok kızardı. Bir gün beni aradı. Sesinden anladım çıldırmış, çok kızmış. Bana: *"Turan!*

Çabuk o doktorun defterini düürin! Çabuk!" dedi ve telefonu kapattı. Ben anlamadım. Öncelikle hangi doktor ve ne oldu? Hemen özel kaleme gittim sordum dedim ki: "Vali Beyi son zamanlarda kim ziyaret etti? Neden çok kızgın?" Bana gerekli bilgiyi verdiler. Kadının birisi hamile, doğumu zormuş. Doktor bıçak parası istemiş, aile vermeyince kadıncağız yolda başka hastaneye giderken çocuğunu kaybetmiş. Bu durumu şikâyet için valinin yanına gelmişler. Vali Bey olayı duyunca tam anlamı ile çıldırmış. Ben hemen durumu öğrendim ve ilgili doktoru bulup açığa alıp gerekeni yaptım.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Kesinlikle ilgilenirdi. Hatta bu sorunları gözlemler ve çözümler üretmeye çalışırdı. Birçok yere de konferans vermek için gitmiştir.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Samimiyet" koyardım.

8. Mülkiye Baş Müfettişi Hamit Yüksel İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Ben kendisi ile iki yerde görev yaptım. 1986 yılında kendisi Tokat valisi iken Tokat'ın Almus ilçesinde kaymakam vekili olarak beş ay çalıştım. 1992–1993 yıllarında Erzincan'da çalıştım, Kemah kaymakamı olarak.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Kararlı, heyecanlı, sorunları yerinde tespit edip anında çözümünü üreten birisiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Çok girişken ve çalışkan olması, halkla doğrudan temasa geçmesi, yani bunlar

en önemli özellikleri idi. Mahalle, köy, kasaba demeden gezer, herkesle birlikte olurdu. Halkın kendisine gelmesini beklemeden, halka kendisi giderdi. Kapısı devamlı açıktı. Bütün vatandaşlar kendisi ile rahatça görüşebilirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Halil Rıfat Paşa'yı çok severdi kendisi. Onun sözlerini çok kullanırdı. *"Gidemediğiniz yer sizin değildir."* gibi. Zamanın boşa harcanmasını ve ölü zamanı hiç sevmezdi. Yolda geçen zamana acırdı. Kendisi, *"Bu işinlame ne zaman çıkacak?"* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Çok hatıramız var yaşadığımız. Tokat'tan başlayayım. O yıllarda Tokat'ta köylerin okullaşması, yani bütün köylerde okul, öğretmen ve sağlık evinin kurulması amaçlanıyordu. 12 Eylül sonrası Kenan Evren bu şekilde bir planlama yapmıştı. Bu proje kapsamında Yazıcıoğlu bir kampanya başlattı; inşaat kampanyası. İlçe merkezlerinde yatılı okullar. Ben Tokat Almus'a gittiğimde, Vali Bey bu kampanyayı başlatmıştı. Durum şöyleydi kısaca, malzemeyi il özel idaresi veriyor, işçilik köylülerden. Malzemenin de %40 ila %60'ını il özel idaresi veriyor, geri kalanı köylülerde. Ben Almus'tayım, yolu olmayan bir köy var. Köyde bir inşaat yapılacak, belli bir yere kadar geliyorsunuz, sonra yürüyerek gitmek zorundasınız. Köylüler çimento, demir vs. ne varsa kendileri taşıyor, sırtlarında. Çünkü okul yapılacak köye. Köyde de "Devlet Ana" adında bir kadın var. Bu adı o kadına Vali Bey koymuş. Sonra o köyde okul bitmiş açılışa gidilmiş. Ben de Erzincan'da iken bana anlattı. Bana: *"Senin Devlet Anan bana ne dedi biliyor musun? Köye açılışa gittik. Ben dedim ki: 'Burada konuşmak bana düşmez açılışı ve konuşmayı Devlet Ana yapsın.'* Devlet Ana aldı mikrofonu ve *'Sayın Vali Paşam, deniz dururken dere çağlamaz "'dedi ve mikrofonu bana verdi."* Vali Bey bunu anlattı bana. Bunu anlatırken Vali Bey'in gözleri doldu ve duygulandı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Vali Bey bunca icraatının yanında okumaya çok zaman ayırmaya çalışırdı. Çok okurdu. Yani bu yoğunlukta bu kadar şeyi nasıl okuyor diye merakta ederdim ben. Yani ben kaymakamdım, benden az vakti vardı. Benim kendisine nazaran vaktim daha çoktu, fakat benim iki katım okurdu kendisi. Entelektüel bir adamdı. Hedefi, bulunduğu yeri, yani çalıştığı ve sorumlu olduğu ili ve halkı kalkındırmaktı. Halkın refah seviyesini yükseltmekti. Bize derdi ki: *"Kalkınma için bize çok görev düşüyor. Biz bu işin motoru olmamız lazım."*

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Tabii çok vardır, ama şu an aklıma gelmiyor.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Tabii ki yani bu anlattıklarımızda da görülüyor. Bundan büyük vatanseverlik olmaz. Bir kere baştan beri anlattığımız bir vatanseverlik hikâyesi. İnsanı ile ilgilenmesi, onların sorunlarını çözmesi, halka hizmet için çırpınması. Bunlar hep vatan sevgisinin göstergeleri. Ben Kemah'ta görev yaparken, Kemah, Munzur Dağı'nın eteğinde. Terör unsurları vardı. Kendisi bizzat operasyonları izler, inceler hatta yönetirdi. Din istismarcılarını hiç sevmezdi. Mesela bir gün yolda durduk. İki rekât namaz kıldı. Ben de dedim ki: *"Sayın valim namaz dört rekât."* Vali Bey dedi ki: *"Ben ikametgâhımdan 90 kilometre uzaktayım, seferiyiz."* Sonra dedi ki: *"Bizim dinimiz kolaylık dinidir. Sen bizim ülkedeki din istismarcılarına bakma. Onlar saçma sapan kendilerince şeyler üretiyorlar. Sen onlara bakma."* dedi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kendisi müşkül durumda olan, zor durumda olan insanlara yardım ederdi. Ayrıca onların meslek sahibi olması için faaliyetlerde yapardı. Mesela zor durumda

bir kişi var, ona hem yardım eder hem de meslek sahibi olmasını sağlardı. Onun alışması için iş olanağı da sağlardı. Mesela ona bir ayakkabıcı yeri, ayakkabıcı dükkânı açmaya çalışırdı, açardı da. Yazıcıoğlu vali, il özel idaresinin imkânlarını kullanarak zor durumda olan insanların iş edinmesi için projeler yapardı. İşte bir kişi bir meslek erbabı. Onun mesleğini devam ettirmesi için gerekli olan malzemeleri ayni olarak sağlar ve desteklerdi. İnsanlara para yardımı yerine ayni yardımlar yaparak onların kendilerini geçindirebilecek seviyeye gelmelerini sağlardı.

• **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde, kendisi, Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

şimdi size önemli bir konu anlatayım mülki idare ile ilgili. Vali Bey konuşmalarında falan bazen: *"Valiler seçimle gelsin."* derdi. Fakat bu söylem hep yanlış anlaşıldı. Vali Bey burada şunu söylemek istiyordu: *"Valinin ya da kaymakamların işlerine herkes karışıyor. Bakanlar, milletvekilleri, siyasi partilerin il ve ilçe başkanları... Madem bunlar, mülki idarenin her işine karışıyor, bırakalım o zaman vali seçimle gelsin."* Vali Bey bunu belirtmek için mecazi anlamda: *"Valiler seçimle gelsin."* diyordu. Yoksa gerçek manada değil. Mesela kendisi şunu da derdi : *"Bir odacı tayini yapacağız, 30 kişi devreye giriyor."* Bu konudan çok şikâyet ederdi. Yani bu yönetsel sorunlarla ilgili düşünür, yazar ve izerdi. Güçlü merkeziyetçi anlayışa karşı idi. Yerel yönetimlerin özellikle akçalı yönden güçlendirilmesini isterdi. Vali Beyin merkezi bütçenin paylaştırılması konusunda da fikirleri vardı. Mesela bir ilde bir okul yapılacak. Bu okul için ilk önce Milli Eğitim Bakanlığı'na bütçe ayrılıyor. O bütçe de sonrasında ihtiyaa göre illere dağıtılıyor. Süreç hem uzun hem de verimsiz işliyor. Vali Bey bu bütçenin doğrudan ile gönderilmesini, ihtiyaçların ilde belirlenip, ona göre yapılmasını savunuyordu. Vali Bey her şeyin Ankara'dan yapılmasına kızardı. Mesela günümüzde de durum aynı hatta daha kötü. şimdi ayrı bir merkeziyetçilik anlayışı var. Yazıcıoğlu valimiz şu anki durumu görse tabiri caizse ıldıırırdı. Rahmetli şu an yaşasaydı, ilk önce il özel idarelerinin kaldırılmasına karşı çıkardı. Çünkü Yazıcıoğlu vali, il genel meclislerini demokrasinin ilk yapısı, ayağı olarak görürdü.

Bir de mesela Erzincan'da havalimanı projesi vardı Vali Bey'in. Ben Kemah

Kaymakamı iken Kemah yakın olduğu için vali yardımcılarını izne gidince beni vali yardımcılarının yerine çekti. Birkaç ay vali yardımcılığı görevinde de bulundum bu vesile ile. Bu havalimanı projesi ortaya atılırken ben ordaydım. Bu projenin kaynağını da kendisi buldu. Bakan, başbakan, cumhurbaşkanı kim varsa gezdi onları rahatsız ede ede Erzincan İl Özel İdaresi ve belediyelerin gelirlerinin artırılmasını talep etti. Deprem nedeni ile bu fikri olumlu görüldü ve il özel idaresi ile belediyelerin gelirleri üç katına çıkarıldı. Geçici bir süre bu kabul edildi. [Galiba üç ya da beş yıllığına] O dönemdeki Erzincan kanununun yapımında bizzat Vali Bey bulunmuştur. Biz de katılıyorduk. Bir de Vali Bey işi yazıda bırakmazdı. *"Bizim burada yaşadığımız heyecanı Ankara da yaşamalı!"* deyip gider her şeyi Ankara'daki bürokratlara anlatırdı. Bu hareketi ben de benimsedim. Yani ben kaymakamım, aklımda bir proje var. Çok heyecanlıyım bunu üst makamlara yazıyorum. Fakat bu makamlar bendeki heyecanı sadece okuyarak anlayamıyorlar. Bu nedenle heyecanı karşınızdakilere hissettirmelisiniz.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Vali Beyin zaten kendi şahsi çıkarı diye bir şeyi yoktu. Hep kamu yararı için halka hizmet için çalışırdı. Bakın size çok önemli bir olay anlatacağım, bizzat yaşadığım. Vali Bey bu size anlattığım Erzincan havayolu projesini tamamlamak için çok uğraştı. Fakat bu projede yer alan diğer kişilerin beceriksizliği nedeni ile Vali Bey maddi olarak önemli derecede zarar gördü. Bu projenin yapılması için çeşitli siparişler verildi, teminatlar yatırıldı. Fakat altında çalışan kişilerin beceriksizliği nedeni ile proje aksadı, verilen siparişler iptal oldu. Ayrıca verilen teminat yandı. Vali Bey'e bu yanan teminatlardan "kişi borcu" çıktı. Bir gün kendisi ile Ankara'da karşılaştık. Bu konu açıldı. Bana dedi ki: *"Hamit, bu kişi borcunu Ankara Dikmen'de iki kooperatife girmişim. Onları satıp ödeyeceğim. Ne yapalım! Satıp kapatacağım."* dedi. Yalnız aklımda evlerin yeri yanlış kalmış olabilir. Biri Dikmen'de birisi farklı yerde olabilir. Ama bana bunları söyledi.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Vali Beyin temel felsefesi şuydu: Bir işi yapalım, bürokrasi arkadan gelsin. Yani "İstim arkadan gelsin." Bu Vali Beyin felsefesi idi. Şimdi bakın Vali Bey bana bir iş verirdi. Ben de verdiği işi yerine getirirdim, ama işi yasal mevzuata oturtur yapardım. Maalesef bizden sonra gelen ekip bunu yapamadı. Mesela rahmetli Fikret Çuhadaroğlu, Vali Beyin söylediği her şeyi yasal mevzuata oturtur yapardı. Keşke Fikret Çuhadaroğlu yaşasaydı çok önemli şeyler anlatırdı. Üç vali yardımcısı vardı. Ama işi götüren Fikret Çuhadaroğlu idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Halk çocuğu olması. Tertemiz bir ailenin çocuğu bence bunun etkisi var. Ülkesini, toprağını, vatanını, vatandaşını, insanını candan yürekten seven ve kucaklayan bir kişi idi. Akli dengesi bozuk insanlarla bile sarılıp öpüşürdü. Bizim Kemah'ta akli dengesi bozuk birisi varmış. Bu kişi gidiyor vali ile görüşmeye. Vali Bey köyleri gezerken herkese diyor ki: "*Kapım açık gelin derdiniz olursa.*" Bu kişi de gidiyor. Neyse varıyor vilayete. O sırada da terör olayı nedeni ile 3. Ordudan komutanlar gelmiş, gizli bir toplantı var. Valiliğin makam odasının kapısı kapalı. Sonra acil bir haber geliyor. Dağda bir çatışma var. Heyet hemen atlıyor alelacele çıkıyorlar gidiyorlar. Bu akli dengesi bozuk kişi özel kaleme diyor ki: "*Vali nerde?*" Özel kalem diyor ki: "*Vali Bey gitti.*" Adam şaşırıp kalıyor. Neyse aradan zaman geçti. Kemah'ta bir açılış var. Bazı binaların açılışı. Vali Bey geldi. O arada bu akli dengesi yerinde olmayan arkadaş geldi. Valinin karşına geçti ve dedi ki: "*Yav Sayın valim, senin makamın iki kapısı varmış. Biri açık diğeri kapalı. Birinden girip ötekinden çıkıyormuşsun. Bizi de kandırıyorsun kapım açık diye.*" Vali Bey orada sarıldı bu arkadaş: "*Kusura bakma, hakkını helal et!*" dedi. Sonra dedi ki: "*Söz seni Erzincan'a özel davet edip ağırlayacağım.*" Yani bakın halkın, her kesimi ile yakından ilgili bir kişi idi.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaset kelimesinin iki anlamı vardır. Bunlarda ilki olumsuz anlam yani bir kişinin çıkarı için hareket etmesi. Yani siyaset cambazı. Bir de ülkenin yönetiminde yerinizin olması, yani siyasi sürece katılma. Yazıcıoğlu bu tanımlardan ikincisini benimserdi. Daha önce de söyledim, bu yerel siyasetçilerle ilgili. Rahmetli derdi ki: *"Davul bizde, tokmak onlarda. Bu iş olmaz."*, yerel siyasetçiler için derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Hem günceli takip eder hem de gelecek ile ilgili öngöründe bulunurdu. Çok okur ve yazardı. Her çeşit şeyi okurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Halka hizmet için var olduğunu bilen, topluma örnek olan, dürüst, temiz ve ahlaklı, verdiği sözü unutmayan, halka hizmet eden hizmetkâr memurlar isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halkın içindeydi her zaman. Ben Tokat Almus'ta görev başladığımda kendisi Tokat'ta görev alalı iki yıl olmuştu. İki yılda Tokat'ın bütün köylerini üç kez gezmiş. Çoğu kaymakam köylerini üçer kez gezmez. Esnaf toplantıları yapardı. Muhtarlar toplantısı yapardı. Kaymakamlar, belediye başkanları toplantısı vb. herkesi dinlerdi. Sıkıntıları yerinde tespit etmek için gezerdi. Bir de yaptığı yatırımları takip etmek için gezerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Kişiliği, yani karakteri, insani yapısı. Vali Bey'in tek hedefi vardı o da halka hizmetti.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Devletin hantal yapısı, merkeziyetçilik, bunlardan çok yakındı. Mahalli idarelerin, yerel yönetimlerin güçlenmesine çok önem verirdi. Mesela derdi ki: *"Memurlar Doğu ya da Güneydoğu'ya atanıyor. İlk tayin yerleri. Tecrübe yok. Tecrübe kazanana kadar tayinleri çıkıyor. Yerel yönetimler, kendi ihtiyacı olan personeli alabilmeli ve yetişen personel kalıcı olabilmeli."* derdi. Mesela, *"Trafik işini yerel yönetimler götürebilir. Bu merkezin işi olmamalı."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Bir Fedakâr İnsanın Anıları" veya "fedakârlık, cesaret ve yürek", bu üç kelimeden birini kullanırdım.

9. Mülkiye Başmüfettişi Ahmet Göcerler İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1993 Kasım–1995 Ağustos tarihleri arasında Erzincan ilimizin Tercan ilçesinde kaymakam olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıkla mısınız?**

Pratik, çalışkan, okuyan, entelektüel, mevzuata hâkim, sorunlara pratik çözümler üretebilen, kararlı, hızlı hareket edebilen, insanlara güvenen bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Çalışkanlığı, kamuya ve vatandaşlara hizmet aşkı, halkla ilişkilerinin iyi ve üst düzeyde olması, kapısının herkese açık olması. Kendisi halkla iç içe olmasından dolayı gösterişe önem vermezdi. İnsanlara değer verirdi. En belirgin özelliği de hoşgörüsü idi. Hoşgörülü bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Atanmış ve seçilmiş diktatörler" sözünü çok kullanırdı. Yani ülkeyi atanmış

ve seçilmiş diktatörler yönetiyor. Özellikle bu söylemlerini dönemin Tercan'daki bazı belediye başkanları yanlış algıladı. Belediye başkanları, Vali Bey'e: *"Efendim biz diktatör müyüz?"* diye sorduğunda; Yazıcıoğlu da onlara şu örneği verirdi: *"Belediye başkanı olduğunuzu söylemeden gidin büyük bir kentte herhangi bir belediye başkanı ile görüşmek isteyin. O zaman ne demek istediğimi daha iyi anlarsınız. Görev yaptığınız kasabalar 3000 nüfuslu yerler. Tercan'da halk size ulaşabilir. Fakat büyük belediyelerde gidin bakalım başkanla görüşebilecek misiniz?"* Ya da merkezde herhangi bir üst düzey bürokratla görüşebilecek misiniz?" biçiminde verdiği örneklerle aslında kendisinin de bir özelliğini vurguluyordu. Kendisi yerine başka bir vali ya da herhangi bir bürokratla rahatça görüşülemeyeceğini vurgulardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Gayesi halka hizmet etmektir; halk ile her zaman iç içeydi. Kamu hizmetlerini, halkı da sürecin içine dâhil ederek yapılmasını desteklerdi. Yani her şeyi devletten bekleyen bir vatandaş algısını yok etmeye çalışırdı. Mesela bir gün, bir köyde, mezarlık duvarının yapımı için kendisine başvurulmuş. O köye gerekli malzeme yardımı yapılmış. Sonra o köy halkı kendisinden "tabut" istemiş. Bu olayı anlatıp vatandaşların her şeyi devletten beklemek gibi bir yanlış anlayışa mahkûm olduğunu vurgulardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Vatandaşların yaşam şartlarının ve refahının yüksek olması, toplum kalkınması yoluyla halkın kalkınma sürecine dâhil edilip halkın yaşam standartlarının yükseltilmesi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Kendisi kamu hizmetlerinin devamlılığından yanaydı. Size bir örnek vereyim. Mesela Tercan ilçesindeki incelemeleri esnasında Yatılı İlköğretim Bölge Okulu yemekhanesinin yerinin değiştirilmesi konusu kendisine iletilti, ancak mevsim şartlarından dolayı inşaat yapamıyorsunuz, sonrasında belli bir süre geçiyor. Hatta bu durumu unutuyorsunuz. Bir gün bir bakıyorsunuz bayındırlık müdürlüğünden yetkililer gelmiş. Kendilerini Vali Bey'in gönderdiğini ve yatılı ilköğretim bölge okulu yemekhanesinin yerinin değiştirilmesi için geldiklerini ve ne yapılması gerektiği konusunda bir ön çalışma yapacaklarını belirterek sorunun çözümüne başlanıyor. Yani kendisi kamu hizmetlerini önemser ve takip ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kendisi vatansever bir kişi idi aksini düşünmek yanlış olur. Örnek bir olay vermek gerekirse, Tercan'ın kurtuluş yıl dönümü törenlerinde yaptığı bir konuşmada teröristlerin yoğun olduğu bir bölgeyi göstererek: *"Terör inlerinde bitirilecektir. Terör bitecek biz de buralarda en güzel şekilde yaşayacağız."* demiştir. Bu konuşması ile halka moral vermiştir.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Zor durumdaki herkese yardımcı olmak isterdi. Kimsenin zor durumda kalmasını istemezdi. Pratik çözümler üreterek insanların zor durumda kalmasını engellemek isterdi. Mesela bir örnek vermek gerekirse, bir garibanın hükümet konağının girişinde ayakkabı boyamasına imkân vererek ona bir gelir kapısı oluşturabilirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Bir kere yetkilerin yerele devredilmesi, mahalli idarelerin güçlendirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının aktif bir şekilde devrede olması, ekonomik anlamda yerel dinamikleri harekete geçirerek ekonominin canlandırılması, [mesela Erzincan'da

mermer işinin desteklenmesi], sosyal anlamda da sosyal etkinliklere çok değer verirdi. Turizm açısından bulunduğu şehrin tanıtımına önem verirdi. Mesela Erzincan özelinde yamaç paraşütü, rafting, su kayağı vb. etkinliklere bizzat katılırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Kendisi şahsi çıkarlarını düşünmezdi.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Çalıştığımız dönemde böyle bir olay hatırlamıyorum. Ancak göz göre göre mevzuata aykırı bir iş yapacak birisi değildi. Genel anlamda söylemem gerekirse, soruşturma geçirdiği olaylar baz alınırsa hakkında açılan soruşturmalarda sorumlusunun kendisi değil de alt kademedede bulunan kişilerin sorumlu olduğu söylenebilir. Yani kendisi bir emir veriyor. Bir işin yapılması için. Alt kademe bu işin altyapısını ve hukuksal mevzuatını hazırlamadan işe giriştiği için düzenleyici işlemlere aykırılıklar yaşanmış olabilir. Misal bir örnek vereyim. Mesela Yazıcıoğlu: "*Şu okulun binası boyansın.*" diyor. Bu emiri verdikten sonra alt kademedeki görevlilerin, verilen emri yerine getirdik demek için, ["Efendim yaptık.", "Boyadık." diyerek herhalde takdir edilmek için] o işin yapılması ile ilgili mevzuatı ötelemelerinden kaynaklanan hatalar, sonradan valiye ihale ediliyor. Yani Yazıcıoğlu: "*Gidin şunu yapın!*" derken gidin de mevzuatı boş verin demiyordu. Yazıcıoğlu valimiz, mevzuata hâkim bir kişi idi. Bütün olay şu aslında; Yazıcıoğlu'nun kamuoyundaki imajı nedeni ile meslektaşları tarafından da yanlış değerlendirilmesi olayı var. Recep Yazıcıoğlu, yol yapar, köprü yapar, inşaat yapar, bina yapar, okul yapar... Ondan sonra da arkasından bu yaptığı işlerin toplanması gerekir. Aslında Yazıcıoğlu'nun böyle bir niyeti hiçbir zaman olmamıştır. Yazıcıoğlu, mevzuata uygun hareket edilmesini isteyen bir kişidir. Fakat alt

kademede onunla çalışanlar bunu anlayamadığından sorunlar buradan kaynaklanıyordu diyebilirim.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamu hizmetlerine kendisini bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Hizmet aşkı, vatanını çok sevmesi, halka hizmet, ülke kalkınması, bu tip şeyler. Yani kamu hizmetlerinin yapılmasına çok önem verirdi. Mesela bir gün [tam hatırlamıyorum] bir futbol takımı şampiyon oldu ya da Avrupa'da bir başarı elde etti. Tabii bu başarıya sevinenlerin yaptığı eğlenceler karşısında (gece sokaklarda korna çalmalar gibi); ertesi gün yapılan bir açılıştaki konuşmasında Vali Bey şöyle dedi: *"Ben de dün akşam Erzincanlılar Erzincan'a üniversite kuruldu diye seviniyorlar sandım. Hâlbuki durum farklıymış."* Yani burada da halka hizmete verdiği önemi iğneleyici bir dille belirtmiş oldu.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Bir kere kendisi siyaset üstü bir insandı. Bütün siyasi partilere olan yakınlığı eşit mesafedeydi. Bir özel sohbetimizde; bir siyasinin kendisine yaptığı adaylık teklifine: *"Ben valilik yaptığım yerde gidip vatandaştan oy isteyemem."* dediğini belirtmişti.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Ayrıca da çok okur bu konularla ilgili fikir yürütürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Çalışkan, pratik çözümler üretebilen, ileri görüşlü.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halkın içindeydi devamlı, en önemli özelliklerinden birisidir bu. Halkla iç içe olması. Yani bir de şu yönü var. Yaptığı işlerin tanıtımına önem verirdi. Fakat kendisi gösteriştan uzak ve mütevazı bir yaşamı vardı. Mesela, Ankara'da bir törende

valilere plaket verilecekti. Kendisi ve bazı valiler bu törene gidecekler fakat makam aracı yok. Valilerden bazıları: *"Makam aracı yok nasıl gideceğiz?"* derken. Yazıcıoğlu: *"Şuradan bir taksiye atlar gideriz."* deyince, diğer valiler: *"Tamam gidelim de millet seni tanıyor. İşte Yazıcıoğlu geldi derler, Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ne girersin, fakat bizi kimse tanımıyor."* demişlerdi. Yani mütevazı bir kişi idi fakat yaptığı işleri halka ve ülkeye tanıttırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Ülkenin durumuydu. Ülkenin geri kalmışlığı. Yani ülkenin daha gelişmiş ve yaşanabilir olması için daha çok çalışmak ve daha çok hizmet etmek gereklidir. Halkın yaşam standartlarını düşüren bir engelin ortadan kaldırılması onu motive eden en büyük unsurdur. Mesela "köprü" olayı. Yıllardır çözülememiş bir sorun. Bu sorun nedeni ile halk tam anlamı ile büyük bir sıkıntı içinde. İşte bu sıkıntının giderilmesi onu motive eden en önemli unsur.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Hem okurdu, hem gözlem yapardı hem de yazardı. Yerel yönetimler, kamu yönetimi nasıl olmalı? Sorunlar nelerdir? Okuyan, yazan, çizen bir insandı. Mesela ben çok defa şunu yaşadım. Hafta sonlarında bir nedenle kendisini aradığımda; telefona çıkan koruma polisine; Vali Bey'in müsait olup olmadığını sorduğumda; görevli polis memuru: *"Vali Bey kitap okuyor."* diye çoğu kez beni cevapladığı olmuştur. Bize de mesela, şu şu yayınları alın okuyun diye tavsiyelerde bulunurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Vali" koyardım.

10. Göç İdaresi Genel Müdür Yardımcısı Salih Bıçak İle Yapılan Mülakatın

Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1996–1998 yılları arasında iki yıl Erzincan Çayırılı Kaymakamı iken beraber çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Hatırladığım kadarıyla sıra dışı bir vali olarak tanımlayabilirim. Diğer valilerle kıyasladığımızda sıra dışı diyebilirim. Kaymakamları dinliyordu. Kaymakamların sorunlarına çözüm bulmak için çabalıyordu. Hatta ben kaymakamlığımla onun yanında yaşadım diyebilirim. Halkın içindeydi, devamlı. Sıradan bir vatandaş gibi. Özellikle halka yakın oluşu benim karakterime de çok uygundu bu özelliği bende kalıcı oldu.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Mevzuat, Yazıcıoğlu için sonradan gelen bir husustu, diğer valilere nazaran. Önemli olan işin yani halkın problemlerinin çözülmesi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde, kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Hatırlayamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu’nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Hatırlayamıyorum. Çünkü biz Yazıcıoğlu valimiz ile pek sık bir araya gelemedik. İlçede idik, kendisi telefon yolu ile bize ulaşırdı. Yani çok fazla yanında kalmadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Recep Yazıcıoğlu esas olarak problemlerin yerelde yani probleme en yakın birimde çözülmesinden yanaydı. Mahalli idarelerin güçlendirilmesi taraftarı idi. Hatta mahalli idarelerle ilgili birde kitapçık hazırlamıştır.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Hatırlayamıyorum, çok özel bir şey yaşamadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Yani valilerin hiçbirisine vatansever değil diyemeyiz. Hepsi vatanseverdir. Yazıcıoğlu valimiz de vatansever bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Zor durumda olan insanlarla ilgilenirdi. Mesela yalnız yaşayan yaşlıların evlenmesi için bir proje başlatmıştı diye hatırlıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani gecesi gündüzü yoktu. Devamlı çalışırdı. Ne zaman ilçeye geleceği belli olmazdı. Hiç haber vermeden aniden gelirdi. Mesela bir gün bir haber geldi. Vali Bey geliyor diye. Haberi aldım aşağı indim, kendisi gelmişti. Mesela o dönemde teamüller gereği valiler ilçenin sınırında karşılanırdı. Ama Yazıcıoğlu valimiz bu tür

şeylere takılmazdı. Alçak gönüllüydü. Kendisi ile bir amir gibi değil de arkadaş gibi konuşabiliyorduk. Kaymakamlarla arasındaki iletişim çok iyiydi.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Hatırlamıyorum. Kendi ilçemle alakalı böyle bir şey yaşamadık.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini, kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Memleket sevdalısı idi. Ben öyle biliyorum, öyle gözlemledim. Nedeni bu.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Çevresi ile ilgiliydi. Çevresindekilerin yaşadıkları problemlerle ilgilenir, çözmeye çalışırdı. Hem birlikte çalıştığı kişiler hem de vatandaşlar olsun herkesin sorunu ile ilgilenir, sorunları çözmeye çalışırdı. Mesela ben görev yaptığım sürece ne zaman gitsen valiliğin makam odasının kapısı hep açıktı. Bir taraftan girersiniz bakarsınız, içerde birileri var. Kamuda çalışan ya da özelde çalışan hiç fark etmez, herkes gider derdini anlatırdı. Oraya girer, derdinizi anlatırdınız, orada çözülecek bir sorunsu çözülür, çözülemeyecek bir yere havale edilecek bir sorunsu havale edilir, ilgili birim çözmesi sağlanırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Ben ilçemden biliyorum. Ama bunu Erzincan'daki vali yardımcılarını daha iyi

bilir. Kendisi ilçeye gelince hep halkla oturur konuşurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Kamu yönetimini özellikle devlet memurluğunu eleştirirdi. Mesela bir örnek anlatırdı. Şöyle derdi: *"İyi süt veren bir ırktan olan ineği devlet memuru yapmışlar süt verme verimi yarı yarıya düşmüş. Nedenini sormuşlar ineğe, 'E artık memurum, çalışsam da çalışmasam da maaş geliyor.' demiş."* Bunu anlatırdı. Devletteki memurların durumunu betimlemek amacı ile. Bunu hatırlıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Sıra Dışı" olabilir çünkü onu en iyi betimleyen kavram bu.

11. Afyon Valisi Mustafa Tutulmaz İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1995 yılının Ağustos ayı ile 1998 yılının Ağustos ayı arasında yaklaşık üç yıllık bir süreçte Erzincan'ın Tercan ilçesinde kaymakam olarak görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Bir kere çok açık bir insandı. Gönlü de açıktı, kapısı da açıktı. Açık bir insandı. Ekstra bir gündemi yoktu. Yani bu önemli. Hep halkla beraberdi. Sözü her zaman, her yerde geçerli idi. Vatandaş ile konuştuğu ile bir bürokratla konuştuğu arasında hiçbir fark yoktu. Bir örnek anlatayım size. Ben kaymakam olarak bir gün vilayete gittim. İlçenin sorunlarını anlatacağım. Kapısı devamlı açıktı. Dışarda bekleyen olmazdı. Sekreter gelene "Buyur." derdi. Geldim bir şeyler anlatacağım ama oda

dolu. Bir şeyler anlatmam mümkün değil. Çünkü bazı terör konuları falan da vardı. Yani gizli bir şeyler de var. Anlatamadım. İşte, bekledim falan. Bana dedi ki: *"Sen ayrılma yemeğe birlikte gidelim."* Rahmetlinin öyle bir huyu vardı. Genelde dışardan gelen bir kişiyi yalnız bırakmazdı. Şimdi ben tabii arabaya bindim dedim ki: *"Sayın valim anlatmam gereken birkaç özel konu vardı anlatamadı."* Dedi ki : *"Bizde özel bir şey yok. Eğer anlatacağın şeyin çok özel olduğunu düşünüyorsan sabah erken gel anlat."* Bu çok önemli, bir kamu idarecisinin ne kadar şeffaf bir yapısının olduğunu kavramak için.

Bir diğer özelliği, sevgiye dayalı bir otoritesi vardı. Ben üç yıl çalıştım bana hiç kızdığını hatırlamıyorum. Biz her şeyi çok iyi mi yaptık. Tabii ki hayır. Bizim de pek çok yanlışımız oldu. Benimle ilgili de şikâyetler gitmiştir valiye. Siyaseten gitmiştir, birileri tarafından söylenmiştir. Ama hiç şahsıma kızdığını hatırlamıyorum. Yani böyle de bir hoşgörüsü vardı. Söyleyeceklerini söylerdi. Şunlara, şunlara, şunlara dikkat edin diye belirtirdi. İnsani yönü çok iyiydi. Ben kendim valilik yaşamımda da bu özelliği uygulamaya çalışırım.

Kaymakam olduğum ilçe yol üzeri idi. Bir gün öğleyin ben kaymakamlık dışındayken ilçeye habersiz gelmiş, kaymakamlığa çıkmış. Bana *"Vali Bey geldi."* dediler. Ben de koşa koşa çıktım. *"Efendim özür dilerim falan dedim."* Kendisi bana: *"Yok canım öyle şey mi olur, ben haber vermedim zaten geçerken uğradım."* dedi. Şimdi bu olay bundan yaklaşık yirmi sene öncesinde olmuş bir olay. O dönemde valiler böyle afurlu tafurlu sert karakterler. Yani bu yönü beni çok etkilemiştir. Sanki Yazıcıoğlu'nu bir amir değil de bir abi gibi görürdük.

Çok destekleyici bir rolü vardı ve kaymakamları çalıştırdı. Yeter ki bir projem var deyin. Bize: *"Önemli bir projeniz varsa gelin, halktan az bir para bulun gerisini ben desteklerim."* derdi. Yani şu açıktır ki yönetim, parayı harcama sanatıdır. Bizlere köylere hizmet götürme birlikleri vasıtası ile kaynaklar çıkararak iş yapmamızı sağlardı. Yatırımcı idi, yenilikçi idi. Fakat bir özelliği vardı kuralları yani mevzuatı biraz es geçerdı. Yani *"Kural arkadan gelsin!"* derdi. Hızlı hareket ederdi. Mesela özel idareye şu şu yapılacak derdi. Sonra o yapılmaya başlanır, mevzuat kısmı sonradan çözülmeye çalışılırdı.

Bir de şunu çok yapardı. Mesela A kurumuna bir para geldi, fakat B kurumunun ihtiyacı var. Bu A'ya gelen parayı B'ye harcardı. Yani kaynakları ihtiyaca göre kullanırdı. Yani bu havuz bütçe sistemini uygulardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Vali Bey'i diğer valilerden ayıran özellik şuydu; ilk defa bir vali eleştirel ve protest konuşmaları ile sisteme meydan okumaktaydı. Bu önemli bir özellikti. Vali Bey bunu yapan ilk valiydi. Bu nedenle toplum kendisini benimsemişti. Söyledikleri dikkat çekiyor, fakat yadırganmıyordu. Mesela onun söylediklerini başka bir bürokrat söyleseydi kesin soruşturma geçirirdi. Ama Vali Bey, halkın nazarından öyle benimsenmişti ki siyasetçiler de onu öyle kabul etmişlerdi. Yani Yazıcıoğlu'nun söylediği şeyleri başka bir vali söyleseydi soruşturma geçirirdi. Yani Yazıcıoğlu protesttir, yani eleştireldi. Baştan beri kendisini böyle kabul ettirdi. Kendisi basın yayın organlarında hiç çekinmeden sistemi eleştirebilirdi. Hatta yeri gelir bakanlarla tartışırdı. Astlarına çok güvenen bir valiydi. Astlarına özellikle kaymakamlara çok karışmazdı. Kaymakam eğer il dışına çıkacaksa buna ihtiyacı varsa izin verirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Şunu belirteyim. Biz kaymakamdık, o nedenle Vali Bey ile çok beraber olamıyorduk. Ayda iki kere toplantı olur ya da ilçeye geldiğinde görüşürüz. Bu soruya daha çok vali yardımcılarını cevap verir. Şu an aklıma gelmedi yaklaşık yirmi yıl geçti.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Tabii bu durumu açıklamak biraz zor çünkü sayın valimizin bu konuya örnek teşkil edecek pek çok hatırası var. Mesela Sayın valimiz halkın, muhtarın ya da kaymakamın bir sorunu olduğunda eğer o sorun kendisine iletilmişse kesinlikle

çözmek için harekete geçerdi. Hiçbir sorunu atlamazdı. Yine bir örnek vereyim. Bir gün sayın valimiz ilçeye geldi. Köyleri geziyoruz. Kendisi bir köye gitmeyi talep etti. Ben de kendisine gitmek istediği köyde gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmadığını söyledim. O da bana: *"Güvenlik alınan yere herkes gider, önemli olan güvenlik alınmayan bölgeye gitmek. Ben Recep Yazıcıoğlu'yum. Her yere giderim."* dedi. Ve gitti, o köye. Tabii biz tedirgin olduk. Yani bu olay bu soruya iyi bir örnek.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Hedefi, otoriter devlet anlayışını kırmaktı. Yani bunu Avrupa Birliği de savunur, bir hizmeti o hizmete en yakın birim yapsın. Sayın valimizin temel hedefi buydu. Merkeziyetçiliği kırıp daha yerel bir yönetim anlayışını sisteme entegre etmektir. Mesela biz geleneksel yönetim anlayışı gereği, yapılacak en ufak bir şeyi kendisine iletirdik. O da: *"Aman kaymakam bey bu senin işin, yap bana söylemene gerek yok."* derdi. Bakın bu merkeziyetçiliğin zararları ve sayın valimizin bu merkeziyetçiliği eleştirmesine dair çok önemli bir örnek anlatayım. Bir gün makamdayım, bir köy muhtarı aradı beni. Dedi ki: *"Sayın kaymakamım bizim köye içme suyu hattı yapmak üzere bir müteahhit geldi. Fakat köyde herkes göç etti. Bir ben yaşıyorum. Bu israf olur. Yapmayın!"* Ben de hemen Vali Bey'i aradım ve gerekli bilgiyi verdim. Sayın valimiz hemen Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nü aradı. İlgili bakanı aradı. Fakat ne yaptık, ne ettiyse bu duruma engel olamadık ve o boş köye su altyapısı yapıldı. Sayın valimiz buna çok kızdı. Hatta bu olayı her yerde anlatırdı. Yani bu örnekle merkeziyetçi anlayış ile kaynakların nasıl israf edildiğini anlatırdı. Valimiz kaynak israfına çok kızardı. Kendisi ilde yapılacak bir hizmetin, İl Genel Meclisi ve vali tarafından yapılmasını belirtirdi. Kendisi şatafata da karşıydı. Sade gösterişten uzak bir yapısı vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Az önce verdiğim örneklerde kendisinin hedef ve amaçlarını kavrayacak yaşadığımız olaylar mevcut.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kendisi vatanseverliğin en üstünde bir insandı. Onun vatanseverliği bütün enerjisini ülkenin ve toplumun kalkınmasına verisi ile belliydi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kendisi özellikle yaşlılarla çok ilgilenirdi. Hatta duymuşsunuzdur. Yaşlıların evlenmesine yönelik bir kampanyası da vardı. Yani valimiz halktan birisi olduğu için düşkün durumdaki insanların halini bilir ve onlara yardım ederdi. Valimiz her ne kadar halka yakın bir kimse olsa da halk ile arasındaki mesafeyi iyi ayarlar, suistimalin oluşmasını engellerdi. Valilik makamının onurunu korurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkeziyetçilik eleştirisini çok yapardı. Sistemi sorgulardı. Konuşmalarının ana teması merkeziyetçilik ve bu sistemin neden olduğu sorunlarla ilgiliydi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Hatırlamıyorum.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Hatırladığım bir olay yok ama çok da bürokratik kurallara uymazdı. Eğer bir kamu hizmeti, mantığına yattıysa onu yapardı. Mesela bir ödenek var, boş âtil duruyor, ama bir okul yapılması gerekli. Okulu yapması gereken birimin parası yok. O atıl duran parayı okul yapımında kullanırdı. Bu nedenle çeşitli idari soruşturma niteliğinde sorunlar yaşadığını duydum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bence bunun nedeni kendisinin yönetim anlayışı. Bu anlayışın temelinde de öncelikle bir insan olmasıdır. Belki yetişme tarzı, aile yapısı, yönetimin odağında insanı görmesi.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaseti, beraber çalıştığımız dönem itibari ile olumsuz bir anlamda algıladı. Çünkü siyaset kendisi için o günün şartlarında merkezîyetçilikti, bürokrasi idi, kayırmacılıktı, kaynakların israfıydı. Kendisinin tavırlarından anladığım buydu.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Çok okuyan bir insandı. Sanat dünyasıyla ilgilenirdi, entelektüel bir yapısı vardı. Entelektüel kesimle de çok yakın ilişkileri vardı. Bu yapıda bir insanın güncel olaylarla ilgilenmesi mümkün değildir.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Halka yakın, vatandaşları dinleyen kişileri severdi. Bu yönde bizlere telkinlerde bulunurdu. Çünkü Vali Bey vatandaşların problemlerinin bir kısmının dinleyerek çözülebileceğine inanırdı. Bize, “Kesinlikle vatandaş dinleyin!” derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halktan hiç ayrılmazdı. Hep halkın içindeydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Halkın sevgisi, insan sevgisi diyebilirim. Yani bundan öte anlatacak bir şey yok. Çünkü kendisi paraya önem vermezdi. Makam mevki istenci ya da ihtiyacı da yoktu. Bu soruya insan sevgisinden öte söylenecek bir söz yok.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Evet ilgilenirdi. Bütün yaptıkları zaten bununla ilgiliydi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Nev'i Şahsına Münhasır Bir Kişilik" ya da "Farklı Bir İdareci".

12. Aydın Valisi Yavuz Selim Köşger İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Erzincan, Kemaliye'de kaymakam olarak 1996–1998 tarihleri arasında görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Öncelikle Yazıcıoğlu valimiz, mülki idare amiri olarak sıra dışı bir insandı. Sadece mülki idare amiri olarak değil insan olarak da sıra dışıydı. Kendisinde Karadenizli olmanın getirdiği özellikler de vardı. Mesela daha atak, sözünü sakınmayan bir yapısı vardı. Bürokraside bürokratlar, genelde sözlerini yutarlar. Bürokratlar düşüncelerini dolaylı yoldan anlatmaya çalışırlar. Rahmetli valimizin en önemli özelliği sözlerini esirgemezdi. Düşündüğünü doğrudan söylerdi. O dönemde Vali Beyin söyledikleri halkı cezbediyordu. Yazıcıoğlu sisteme eleştiri yaparken kendine has üslubu ile yapardı. Her düşündüğünü her yerde söyledi. Yazıcıoğlu ne söylediyse çoğunu tatbik etmeye çalıştı, yani söyledikleri sadece sözde kalmadı. Yazıcıoğlu, Türk idari yapısındaki geçmişten günümüze gelen bazı sorunların çözümü hakkında, kendine has bazı çözüm önerileri geliştirdi. Örneğin merkezi, hantal bürokrasiden çok şikâyet ederdi. Örneğin, günümüzdeki modern kavramlar; “yerelleşme”, “yerinden yönetim”, “subsidiarty” gibi ilkeleri kendince anlatıyordu. Özellikle kaynakların yerele aktarılması gerektiğini açıkça söylemekteydi. Bir hizmette sorun çıkmış ise o sorunu o hizmete en yakın birim çözmelidir. Mesela ilde il özel idaresi vasıtasıyla bazı hizmetler yapılıyordu, fakat ilçelerde kaymakamların

böyle bir şansı yoktu. Bu nedenle ilçede kaymakam pasif kalıyordu. Yazıcıoğlu, köylere hizmet götürme birliklerini, daha sonra geldiği konuma, ilk önce soktu. Bu birimlere kaynak aktararak, kaymakamların aktif şekilde çalışmasını sağladı. Kaymakamlar adeta şantiye şefi gibiydi.

• **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Yani bu söylediğim şeyler. Sıra dışı bir valiydi. Sıra dışı bir insandı. Kaynak oluşturma konusunda mücadele ediyordu. Sorunları halının altına süpürmek yerine, onları ötelemek yerine sorunları çözerek ilerliyordu. Bizim bürokraside böyle bir şey vardır. Başınızı ağrıtabilecek nitelikte bir sorun varsa o sorunla uğraşıp çözmek yerine etrafından dolaşıp öteleyerek kurtulmak tercih edilir. Türkiye’de bürokraside maalesef bu yaygındır. Yazıcıoğlu’nda öyle bir şey yoktu. Kendisi bir sorun görmüşse onu çözmek için mücadele ederdi. Bir de Yazıcıoğlu eğer bir kamu hizmetinin yapılması zorsa bu hizmetin yapımı onu cezbederdi. Örneğin ben kaymakam iken Kemaliye’nin iki sorunu vardı. Bu sorunlar oldukça da medyatikti. Bunlardan birincisi meşhur köprü, ikincisi ise Taşyol’du. Taşyol, 300 yıldır çözülememiş bir konu idi. Diğerleri ise 1974 yılında Keban Barajı’nın su tutması ile sular altında kalan köprüler nedeni ile iki yaka arasında insanların ulaşım sağlayamaması idi. Yazıcıoğlu hem yerel halkın desteği ile hem de İl Özel İdaresi’nden kaynak alarak bu iki projeyi yapmaya çalışıyordu. Bunlardan Başpınar Köprüsü halen faal. Geçenlerde gittim ve geçtim üzerinden. Hatta bugün 5 Temmuz, Başbağlar katliamının yıl dönümü. Bugün anma törenleri var. Beni davet ettiler, fakat izinlerdeki sıkıntılar nedeni ile gidemedim. Mesela o köprü yıllarca yapılamamış bir şeydi. Bu tarz yapılamamış bir şeyi yapmak Vali Beyi cezbediyordu. Taşyol’un yapımı bitti ama amacına ulaşmadı. Şimdi başka bir amaç için daha çok turizm amaçlı kullanılıyor. Bingöl valisi iken gittim orayı da gördüm. Taşyol’a gittiğimde şunu gördüm, insanların hafızası zayıf. Taşyol’u gezerken orayı görmeye gelen insanlardan duydum. Diyorlar ki: *"Burayı 300 yıl önce yapmışlar."* Hâlbuki alakası yok. İnsanlar 300 yıl önce teşebbüs etmiş, 1 metre gidememişler.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Kendisinin pek çok söylemi vardı. Mesela "ibrikçibaşı" söylemini çok kullanırdı, bürokrasideki bazı kişileri vurgulamak amacıyla. Yine, "İstim arkadan gelir.", "bürokrasi hazretleri", "şerefü'l-mekân bi'l-mekân" bunları kullanırdı. Bir de bazı kişilere eleştiri olsun diye bazı kelimelere takılır ve onu bilerek yanlış telaffuz ederdi. Mesela birine kızdığında soyadını bilerek farklı telaffuz ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Kendisinin bir adanmışlık duygusu içinde olduğunu söyleyebilirim. Aslında şöyle, mülki idarede, valilik makamına geldiğinizde artık varabileceğiniz başka makam yoktur. Bu makamda artık vatandaşa hizmet edip onlardan dua almak dışında çok da fazla gerçekleştireceğiniz şey yoktur. Vatandaştan bir "Allah razı olsun!" duymak yeterli. Rahmetlide de öyle bir şey vardı. Bir kere kendini adanmışlığın en önemli göstergesi, ne gecesi vardı ne gündüzü. Para pulla da işi olmazdı. Ben yanında para taşıdığını hiç görmedim. Paranın yanında yemek vs. bunları da önemsemezdi. Biz, mesela kendisi ilçeye gelince "Valimiz geldi!" diye hazırlanırdık, ama o istemezdi. Gece gündüz sürekli "Ben halka nasıl hizmet ederim?" derdi içerisinde idi. Yani tam anlamı ile adanmışlık duygusu içindeydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Kendisi söylemi ve eylemi ile sıra dışı bir adamdı. Kendisi idareciliği ve tarihini iyi bilirdi. Özellikle merkezi yönetimin taşra teşkilatı ile ilgili yapılması gereken reformları açıkça belirtildi. Merkezden, taşra yönetim birimlerine hem kaynak hem de yetki aktarılması gerektiğini sıklıkla vurgulardı. Kararların sorunlara en yakın yerde alınması gerektiğini belirtirdi. Merkezi bürokrasinin bu konudaki direncini iyi biliyordu. Ayrıca taşra bürokrasinin sorunlarını da iyi biliyor ve çözüm üretmeye çalışıyordu. Rahmetlide sıklıkla gördüğüm şey şuydu; hep sorunları

çözmeye çalışırdı. Pek çok sorunu çözmeye çalıştı, fakat bazılarında başarılı olamadı. Mesela sağlık sistemi ya da polislerin [o zaman ki güvenlik güçlerinin] içindeki bozulmayı tek başına önleyemedi. Zaten bunları tek başına yapamazdı, çünkü sistem baştan bozuktu. Yapısal sorunlar vardı. Kendisi, sabahın erken saatlerinde, aniden hastanelere gider, denetim yapardı. Fakat bu tabii üç gün beş gün, bilemedin bir ay devam ederdi. Ama adamların bir alışkanlığı var, bir çark var, mekanizma var. Hastane sistemi işlemiyor. Doktorların hepsinin dışarda muayenehanesi var. Hastayı özel muayenehanelere sevk ediyorlar. Mesela "bıçak parası" mevzusu gibi. Bunlarla uğraşır, mücadele ederdi. Doktorlar hiç sevmezdi rahmetliyi.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Taşıyol ve köprü, bu sorunun en iyi yanıtı. Mesela köprü, başlı başına bir olay. Köprü için yapılan ilk girişimlerde, karayolları yapılamaz diye rapor vermiş. Gerekçe olarak fizibil değil, ekonomik değil vs. Yazıcıoğlu, yerel aktörlerden de destek alarak bir formül buldu. Köprü yapılacak yerin bir kısmı dolgu ile dolsun sonrasını çelik konstrüksiyon bir yapı ile geçelim, diye bir öneri getirmişler. Karayolları kendilerine sunulan projeyi bu olmaz diyerek reddetmiş. Bu süreçte, ben gelmeden önce dolgu yapılmış, köprünün ayakları oturtulmuş fakat bir yıl köprünün üzerine çelik kısmı sürülememiş.

Şimdi köprü ile ilgili yaşanan süreci ve köprünün tamamlanma anını anlatayım. Şimdi köprü şöyle, iki ayak arasında çelik bir konstrüksiyon sürerek köprü tamamlanacak. Şimdi ayağın birinden çelik konstrüksiyonu itiyorsunuz. Çelik konstrüksiyon, baştan ortaya gelene kadar sorun yok, önemli olan ortadan sonra çünkü o zaman düşme tehlikesi yüksek. Bu nedenle çelik yapının ortaya gelmesinden sonra ağırlığın alınıp diğer ayağa bağlanması gerekiyor. Bu nedenle ağırlığın bertaraf için Çemişgezek feribotunu getirdik. Feribotun üzerine bir aparat yapıldı. Hidrolik bir aparat. Aparat ile feribot yüzer duba gibi bir şey oldu. Ayrıca çelik halatlarla ankraj yapıldı ve feribot güçlendirildi. Çelik halatların başında duran adamların elinde telsiz var. Bir kişi merkezden idare ediyor. Köprünün bir yanından dozer ile çelik konstrüksiyon itiliyor, feribot yana doğru kayıyor, çelik halatları iki-üç-beş diş

gevşet diyor, birisi gevşetiyor, bu arada köprü itilince karşı taraftakiler çelik halatı tekrar sıkıyorlar. Çünkü feribot yani duba sabit kalabilsin diye. Çok riskli yani. Rahmetli vali ile beraberiz, yanımda kendisi ve çok heyecanlıyız. Çünkü en ufak hatada köprü yıkılacak. Bu arada bütün ulusal kanalların ana haber muhabirleri orda. Ama orda olmalarının esas nedeni: "Acaba köprü yıkılır da bize iyi bir haber çıkar mı?" Temel istekleri bu. Yani köprü yıkılsa flash haber olacak. Hepsi tetikte beliyorlar. Bazı gazeteciler tekne kiralamış suyun yüzünde bekliyorlar. Normalde bunu planlayan mühendis arkadaşlar sıfır rüzgâr ortamında bu sürülme işinin iki saatte yapılacağını planlamışlar. Yani bu süreçte rüzgârın getireceği yük, akıntının debisi, yağmur vs. her şey bir risk unsuru. Biraz rüzgâr çıktı hemen halatlar geriliyor. Yani iki saatte falan bitmedi. Esas ilginç olan akşama doğru oldu. Hiç hesapta olmayan bir şey oldu. Çelik halatların başındaki kişilerin telsizlerinin şarjı bitti. Bu kişiler haberleşmeden köprünün bileştirilmesi imkânsız. Dağın başındayız, telsizleri şarj edecek yer yok. Telsizlerin tamamının şarjı bitti. Çokta az kaldı, yaklaşık 5 metre. Bu arada yanımızda askerler var, güvenlik için gelmişler. Elllerinde telsizler var. Onlardan telsizleri istedik, vermediler. Kaldık öylece. Dozeri, itilecek kısmın arkasına dayadık, bıraktık gittik. Yapılacak bir şey yok. Çünkü telsizsiz olmaz. İki saate bitmesi gereken şey sabaha kaldı. Ben hiç uyuyamadım, valimiz zaten uyuyamadı. Sabah ilk şafak atmaya yakın hemen gittik. Neyse, gittim bir baktım gazeteciler benden önce gelmiş oturmuşlar. Bu arada ilginç bir şey olmuş. Gece rüzgâr dinmiş. Halatların üzerindeki rüzgâr yükü kalkınca halatların gerginliği azalmış arka taraf boşalmış. Arkadan dayadığımız dozerin önünden köprü yıkılmadan 2-3 metre daha ileri doğru kendiliğinden gitmiş. Bunu görünce dedim: *"Bu iş olacak Allah bizimle!"* Kendi kendine çelik halatların çekmesi ile köprü gitmiş ileri doğru. Dedim Allah'ın izni ile bu iş olacak. O sırada valimiz de geldi. Bu arada bineceğimiz motorlardan birine gazeteciler oturmuş, bir de kameralarını koymuşlar, binecek yer kalmamış. Ben de gazetecilere: *"Kaldırın şu zimbirtılarınızı biz de binelim."* dedim. Gazeteciler rahmetliye beni şikâyet etmişler. Geldi bana dedi ki: *"Bu gazetecilerin bilmem kaç paralık kameralarına ıvırtı zıvırtı demişsin."* Ben de durumu anlattım, *"Tamam."* dedi. Kendisinin gazetecilerle arası iyiydi, ama kaymakamını da kimseye ezdirmezdi. Bu arada basın mensupları köprü düşecek diye beklerken köprü düşmedi ve iki yaka kavuştu. Bu sefer gazeteciler birbirleri ile

kavga ettiler. Hatta bazı gazeteciler suya düştü. O köprü, başlı başına bir olay. Köprü birleşir birleşmez Vali Beyle ikimiz başımızdaki şapkaları havaya fırlattık. Sarıldık birbirimize. O an anlatılmaz. Biz köprünün altında sandaldaydık.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz, yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Valimizin vatan sevgisi kamu hizmetlerinde görölür. Kendisinin yaptığı bütün hizmetler vatan sevgisinden. Onun vatanseverliği kamu hizmetlerinde görölür. “Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır.” düşturu ile hareket ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Tabii ki bütün düşkünlerle ilgilenirdi. Hatta duymuşsunuzdur yaşlıların evlenmesine dahi el atmıştı. Fakir fukaranın durumu ile ilgilenirdi. Ama bu konuyu daha detaylı olarak Erzincan’daki vali yardımcıları bilebilir. Biz Kemaliye’de iken daha önce anlattığım konularla ilgilendik.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkezi bürokrasinin hantallıklarını, yetki devri olayının genişlemesini, yerele kaynak ve yetki aktarılmasını belirtirdi sıklıkla.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Valimizin zaten hayatı bu şekildeydi. Mesela Kemaliye'deki işlerin takibi için gelirdi, en az 3–4 gün kalırdı. Onun iyi giyineyim, iyi yaşayım, rahat yaşayım gibi bir derdi yoktu. Tek amacı halka hizmet edelim, sorunları çözelim. Tek derdi buydu. Kendi çıkarı için bir şey yapmazdı. Halk için çalışırdı.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Bu dediğim bütün projeler: Köprü olayı ya da Taşyol. Çünkü bu projeler rantabl bulunmadığı için yapılmamış. Mesela köprünün yıkılma ihtimali yüksekti. Eğer yıkılsa idi kamu kaynaklarını israftan hakkında soruşturma açılabilir, hatta ağır cezalar alabilirdi. Bu önemli bir olaydır. Bu kadar riski her vali almaz. Mesela, kimse, bir bürokrata hiçbir şey yapmadığı sürece, evrak trafik memuru gibi çalıştığı sürece hesap sormuyor. Ama iş yaparsanız, bu iş usulüne uygun mu değil mi, ortaya çıkan şaibe ve dedikodunun haddi hesabı yok. Bakın bir örnek vereyim. Sayın valimizle ben bir konuda soruşturma geçirdik. Zamanında, Kemaliye'de bir çuval fabrikası kurulmuş. Halı fabrikası diye yola çıkmışlar sonra çuval fabrikası olmuş. Bu bir şirket, valilik de işin içinde. Bu fabrikanın muhasebe defterleri her yıl notere tasdik ettirilmesi gerekiyormuş. Bununla ilgili görevliler var ama yapılmamış. İhmal edilmiş. Yönetim kurulunda rahmetli ile ikimiz de varız. Ama burada önemli bir durum var, bu olay valimiz merkeze alındıktan sonra yapıldı. Yani yıllar sonra. Bizim amacımız o fabrikayı işlevsel tutup Kemaliye'de istihdam yaratmaktı. Çok uğraşıldı. Kemaliye dağın başında bir yer. Vatan toprağı parçası. İnsanlar orada yaşasın, bir istihdam olsun, göç engellensin diye faaliyet gösterilmesi desteklenen bir fabrika. Burada nüfusun azalmaması, güvenlik açısından da önemli. Yani dağın başında fabrika çalıştırmaya çalıştığımızı, gayretimizi kimse görmüyor.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini, kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Rahmetli Yazıcıoğlu, bir müftünün oğlu. Ailede de dini duygular ve inanç yönü kuvvetli. Ben Allah rızası için yaptığını düşünüyorum. Belki biraz kamuoyunda tanınma isteğı olabilir. Para ile işi, alakası yoktu. Maaşını muhtemelen eşi çekerti. Para ve pulla işi yoktu. Hatta kamu hizmetlerine kendisini o kadar adanmıştı ki ailesini bile bu yönde ihmal etmiştir.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Yani siyaset konusunda kendisinin nötr durduğunu hissediyordum. Yani siyasetçilerle bazı noktalarda tartışır ve takışırdı, ama genel olarak uyum gösterirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Tabii ki ilgilenirdi. Hatta güncel olaylara ve sorunlara yorum ve çözüm önerisi de sunardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Çalışkanlığa çok dikkat ederdi. Çalışkan idarecileri severdi. Kendi temposuna ayak uyduran idarecileri severdi. Kendisi giyeme, törene vs. önem vermezdi. Yapılan işe bakardı. Mesela onu ilk karşılarırken ben takım elbise ile karşıladım. Kendisi keten pantolon ve tişört ile geldi. Sonradan ben de kendisini tanıyınca o şekilde giyindim. Hatta keten pantolon ve tişört aldım. Yoktu benim. Kendisi çalışan ve iş yapan kişileri severdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Kendisi hep halkın içindeydi. Gezerdi. Pek çok köye beraber giderdik. Hatta bazen kendisini tanımazlardı. Her ne kadar tanınan bir kişi olsa da. Çünkü bir valinin köylere dahi gidebileceğini düşünmezdi halk.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Başarmak, bir şeyler yapmış olmak. Özellikle düşüncelerini eyleme geçirmek. İnsanlara örnek olmak. Bir de önce de söylediğim, işin manevi boyutu var. Allah rızasını almak için de yapardı.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Kamu bürokrasinin hantallığı ile ilgili çok şey söylemiştir. Merkeziyetçilik,

yerel yönetimler... Bu "ibrikçibaşı" hikâyesi. Yani kendisi bu konularla ilgilenir ve fikir üretirdi. Bir de şu nokta var. Kendisi ülkedeki konularla da ilgilenirdi. Mesela 28 Şubat döneminde başörtüsü konusunda çok sıkıntı çekildi. Benim eşim de başörtülü idi ama sayın valimizin bana karşı tavrında hiçbir değişiklik olmadı. Hatta idarecilik hayatımda bana en çok takdir veren kişidir. Sonra ben başka yere gittim, başka ilçeye, Kemaliye'den tayinim çıktı. Oradaki vali beni idareci olarak başarılı buluyordu ta ki eşimin başı örtülü olduğunu öğreninceye kadar. Bu valinin eşimin başı örtülü olduğunu duyunca bana karşı tavrı değişti. Yazıcıoğlu'nda böyle bir tavır kesinlikle olmadı. 28 Şubat döneminde, valiler Ankara'ya çağırıldı. Yazıcıoğlu dönüşte bizi toplayıp kısa bir toplantı yaptı. Başörtüsü konusunda kısa bir telkinde bulundu, ama bu konunun çok üstünde durmadı baskı uygulamadı. Hatta Yazıcıoğlu, başörtüsü konusunda bana hiçbir baskı uygulamadı, hatta ilişkilerimiz daha da gelişti. Çünkü onun tek referansı çalışkan olmaktı. Bana 3-4 tane takdirname verdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Vali" koyardım.

13. İstanbul Beşiktaş Kaymakamı Abdullah Kalkan'la Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde, kendisi vali iken görev yaptık. Ben 1990-1992 yılları arasında Kemaliye'de kaymakam olarak görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıkla mısınız?**

Samimi, karşısındaki insana güven duygusu veren, çalışkan, bitmez tükenmez derecede enerjik, muhakeme yeteneği çok kuvvetli, empati yeteneği çok kuvvetli, kafasına koyduğu bir şeyi mutlaka yapan bir kişiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Başkasının dertleriyle dertlenen, empati yeteneği çok gelişmiş, insana güven veren bir kişiliği vardı. Bu özellikleri onu farklı kılardı. Özellikle karşısındaki insana güvenirdi ve güven duygusu verirdi. Mesela ben göreve başladığımda Vali Bey bize şunu söyledi: *“Arkadaşlar siz kaymakamsınız benden sadece ülke sınırlarının dışına çıkarken izin alacaksınız. Bir yere gidecekseniz özellikle ilçenizdeki bir köye ya da kasabaya özel kaleme bilgi verin ve gidin, benden ayrıca izin almanıza gerek yok.”* dedi. Şimdi bu bir güven duygusu ifadesidir. Bizler yani kaymakamlar bu sözleri duyduktan sonra kesinlikle bu durumu suistimal edici bir davranışta bulunmadık. Pek çok vali bir kaymakamın en yakın yere gitse bile kendisinden izin almasını talep eder fakat Yazıcıoğlu'nda bu yoktu. Personeline çok güvenirdi. Ayrıca personeline güven verirdi. Olayları çok kolay kavrar ve pratik çözüm kararları verirdi. Halkın karşılaştığı her sorunu kendi sorunu gibi çözerdi.

Bir de Yazıcıoğlu valimiz bir insandı. Yani bu ne demek? Sayın valimiz sıklıkla kendisi kaymakam iken çalıştığı bir validen bahsederdi, Adnan Darendeliler. Bu vali ile çalışmaya doyamadığını sıklıkla vurgulardı. Adnan Darendeliler'in bir sözü varmış. Dermiş ki: *"Bir idareci ne olursa olsun önce insan olmalı!"* İşte Recep Yazıcıoğlu, böyle bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Şerefü'l mekân bi'l mekân" sözünü sıklıkla zikrederdi. Makamlardan şeref alınmaz makamlara şeref verilir. Bu söylem ile makama ait şerefın ve saygının o makama oturan kişi tarafından sağlanacağını vurgulardı. "Çarıklı Erkan" sözünü de çok kullanırdı. Bu söylem ile yerelde geçmişte çeşitli nedenlerle (toprak ve zenginlik gibi) söz sahibi olan, siyasilerle iyi ilişkiler kurmuş, kaymakam ya da vali gibi davranmak isteyen kişileri vurgulardı. "Fi sebilillah" kelimesini de çok kullanırdı. Kamu hizmetlerini yani halka hizmeti maddi çıkarlar için değil Allah rızası için yapıldığını vurgulamak için kullanırdı. Bir de "mamudizm" kavramını çok kullanırdı. Bürokrasinin devasa şekilde büyüyüp işlerin içinden çıkılmaz hale gelmesini bu

kavram ile ifade ederdi. Bir sözü daha aklıma geldi bu sözü de kullanmıştır. Bir gün kendisi ile sohbet ederken bir soru sordum. Sayın valimiz olumlu anlamda çok konuşurdu. Konuştuğu konular da çok mantıklı ve bilgiye dayalı idi. Bir gün ona, *"Sayın valim bu kadar çok mantıklı konuşuyorsunuz iyi güzel de düşünmeye ve okumaya nasıl vakit ayırıyorsunuz?"* diye sordum. O zaman çok gencim 26 yaşında falanım. Dedi ki: *"Abdullah Hz. Adem'den itibaren dünyaya milyonlarca hatta milyarlarca insan gelmiş. Filozoflar, âlimler, bilim insanları binlerce söz söylemişler. Yani söylenecek söz kalmamış. Ben sadece onların söylediği bazı sözleri tekrar ediyorum."* Bir de bir sözü vardı Vali Bey'in: *"İki çeşit idareci vardır: Birincisi idare-i maslahat eden, bir de bizzat idare eden. İkinci olmak en iyi olan."*dır.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Yazıcıoğlu'nda hiçbir bürokratta görülemeyecek denli bir halka hizmet etme istenci vardı. Size birkaç olay anlatayım, bu soru ile paralel, konu daha iyi anlaşılacaktır. Birisi Çorum-Alaca Kaymakamlığı sırasında (Çorum ili Alaca ilçesi), sene 1979 civarı. Tabii Çorum karışık o dönemde. O dönemde Alaca'da bir Alevi dedesi köyden ilçe merkezine alışveriş için gelmiş. Alaca'daki bir grup genç, adama saldırıp dövmeye kalkışmış. Yazıcıoğlu o esnada aynı yerde yürürken olayı görmüş. Koşmuş o yaşlı Alevi dedesinin üstüne kapanmış. Kalabalığa: *"Beni dövün, adamı bırakın!"* demiş. Gençler haliyle kaymakamı görünce uzaklaşmış. Sonuç olarak Çorum olayları sırasında Alaca'da olayların çıkmaması ve can kaybının yaşanmamasında Yazıcıoğlu'nun önemli bir etkisi olduğunu söyleyebiliriz. Bu olayı anlatmasının nedeni, ikimiz konuşurken: *"Çorum merkezde bu kadar olaylar olurken Alaca'da neden olmadı?"* diye sormam üzerine bu olayı anlattı. Yazıcıoğlu, kendini ortaya atınca kalabalık çekilmiş. Yine bir olayda Adana-Bahçe Kaymakamlığı döneminde yaşanmış. Ben ayrıca Adana-Bahçe Kaymakamlığı (1994–1998 yılları arası) yaptım. Vali Bey Çukurova Üniversitesi'nde bir konferansa gelmiş. Vali Bey beni aradı. Geleceğini söyledi. Ben de valimizin Adana-Bahçe'de çalıştığı dönemde onunla çalışan kime varsa (ulaşabildiğim) davet ettim. Sayın valimizin geleceğini

belirttim ve onunla çalışan kişileri valimizle buluşsunlar diye bir organize ettim. Vali Beyi en iyi şekilde, ilçenin bütün çalışanları ile karşıladık. Vali Bey geldi, tabii sarıldık öpüştük. Fakat ilginç olarak Vali Bey herkesi tanıdı. Kendisi ile çalışan herkesi [hatta adıyla] tanıdı. Bir de şunu söyledi: *"Burada Muttalip diye biri olacaktı?"* dedi. *"Nerde o?"* dedi. Muttalip de ilçede yaşayan gariban, tabiri caizse "meczip" nitelikli birisi. Akli dengesi pek yerinde olmayan birisi. Asker postalı giyer. Botları aşırı temizdir. Fakat pantolonu ve üzeri aylardır, hatta yıllardır yıkanmamıştır. Bu nedenle üstü ve cildi kirlidir. Hatta on metre yakınına kokudan yanaşamaz. Muttalip eğer ilçede yalnız bir kadın ya da kız görürse onu alır evine kadar takip eder güvenliğini sağlar. Kesinlikle dilenmez ve yardım almaz. Kendisine ancak hükümet binasının kirası adı altında para verirsiniz parayı alır, o parayı da trenlerin kenarına sıkıştırır güya askerdeki oğluna yollar. Vali Muttalip'i görür görmez ona sarılıp bir öptü... Yani kendi babası, kardeşi, çocuğu gibi. Kokudan kirden yanaşamayan adama, sarılışı ve candan öpüşü inanılmazdı. Bu ona verdiği değeri gösterir. Vali Bey dedi ki: *"Ya bu adam deli değil, veli veli..."* Sonra Vali Bey anlattı; bir gün Bahçe Kaymakamı iken içinde sıkıntılı bir durum varmış. Vali Bey lojmandan çıkmış. Derken bir anda Muttalip çıkmış karşısına, Vali Bey'e dönmüş ve demiş ki: *"Yav takma kafana geçer."* Sonra kaymakamlık odasında muhabbet etmeye devam ettik. Ama o kadar çok insan var ki Vali Bey'i görmeye gelen. Gelen insanlar dışarı taşmıştı. Sonra Vali Bey aniden bir şey söyledi. Dedi ki, *"Yav burada Çarıklı Erkan'dan ... adlı kişiler⁶⁵¹ vardı, onlar gelmedi mi?"* dedi. Bu kişiler o yörenin Düziçi'nin köklü ailelerine mensup kişiler. Hatta bu kişilerden birisi sonra Düziçi'de önemli bir görev yapmış. O zaman Düziçi bir ilçe değil Bahçe'ye bağlı bir birim. Valimiz şunu talep etti: *"Mümkünse ... isimli kişi⁶⁵² de gelsin, onunla görüşmek isterim."* Ben de aradım dediği kişiyi, dedim ki: *"... Bey müsaitseniz Sayın Valimiz Recep Yazıcıoğlu geldi sizinle görüşmek ister."* İlgili kişi dedi ki: *"Ben rahatsızım mümkünse telefonda görüşelim."* Sonra telefonda görüştüler. Vali Beyin telefon konuşmasının şahidiyim. Zamanında Vali Bey Bahçe Kaymakamı iken hakkında bir şikâyet dilekçesi verilmiş. Vali Bey de bu durum ile ilgili bu telefondaki

⁶⁵¹ Bu kişilerin isimleri kişilik hakları nedeni ile verilmemiştir.

⁶⁵² Bu kişinin ismi de kişilik hakları nedeni ile verilmemiştir.

kişi ile zamanında görüşmüş. Bu kişi şikâyet dilekçenin kendisi ile ilgisinin olmadığını belirtmiş. Vali Bey bir gün Ankara'ya gidince ilgili dilekçeyi ve dilekçeyi kimin verdiğini görmüş. şikâyet konusu kısaca şu; Düziçi Öğretmen Okulu var, okul o dönemde sol görüşlü, Düziçi de sağ görüşlü. Bir gün ilçede, bazı yerlere (ev kapıları, dükkânlar gibi) kırmızı boya ile insanların göreceğı şekilde orak ve çekiç figürleri çizmişler. Yazıcıoğlu valimiz de o dönem kaymakam. Bu işi araştırmış. Yılmamış, aramış taramış ve bu figürleri bu telefonda görüşmek istediğı kişinin de içinde olduğı bir grubun yaptırdığını ortaya çıkarmış. Bunlar deşifre olunca da Vali Bey için bir şikâyet dilekçesi yazmışlar. Dilekçede, "*Alın bu yeşil komünisti.*" falan yazılıymış. Vali Bey yanımızda bu kişi ile telefonda görüşürken şunları dedi: "*Yeşil komünist yazmışsın yeşil ne? Yeşil yazmışsın komünist ne? Dilekçede bu kaymakamı meslekten atın demişsiniz. Peki, ben meslekten atılsam çoluk çocuğumun rızkını siz mi temin edeceksiniz?*" Yani şimdi burada vurgulanması gereken bir şey var. Daha Çorum Maraş olayları olmadan önce 70'lerde bu Alevi-Sünni olaylarını kaşmak isteyen birileri var. Burada Vali Beyin keskin zekâsı ve işin peşini bırakmayışı, çıkabilecek olası olayları engellemiştir. Bu olay yakın tarihimizle ilgili de önemli bir olaydır. Vali Bey telefonda ilgili kişiye o dönemle ilgili sitemlerini belirtti.

Valimiz göreve başladığının ikinci ya da üçüncü günü Kemaliye'ye geldi. Gelir gelmez üç gün durmadan bütün köyleri gezdik. Başpınar Köyü'ne gittik, saat akşam üç civarı. Gittik çaldık kapıyı, Tanrı misafiriyiz dedik. Vali Bey, ben, bir de şoför. Başka kimse yok. Orası bir sene sonra maalesef basıldı ve katliam yapıldı. Köy odasında Vali Bey bir sedir buldu yattı. Ben duruyorum. Sonra, "*Abdullah sen de yat.*" dedi. Geç saatlere kadar köyleri gezerdik. Bazen halka, "*Bakın bu vali Recep Yazıcıoğlu!*" derdik. Fakat halktan çoğı kişi buna inanamazdı. Çünkü bir valinin gecenin o saati orada ne işi olur diye düşünürlerdi.

Yazıcıoğlu, Kemaliye'ye gelir gelmez iki konu hemen dikkatini çekti. Birincisi köprü meselesi, diğeri ise Taşyol'un yapımı. Taşyol'un yapımı önemli, çünkü Erzincanlıların pek çoğı İstanbul'da yaşamaktadır. Bu yol yapılırsa İstanbul-Erzincan arası mesafe yaklaşık iki saat kısılacaktır. Vali Bey bana bu iki proje için şunları söyledi: "*Abdullah, sen bu projeler için ilçeden ne kadar para toplarsan sana*

özel idareden o kadar para veririm." dedi. Bu yolun yapımı ve köprünün yapılması için yer tespit çalışmaları yapılırken aniden Erzincan depremi oldu ve işler değişti. Deprem sonrasında yine bu projelere odaklanıldı, fakat Başbağlar Köprüsü için bir türlü ödenek ayrılmadı. Vali Bey tamamen kendi azmi ile tabiri caizse günlerce uyumadan çalışarak projeyi yapmak için çalıştı. Köprünün projesini dışardan hazırlattı. Bu iki proje onun halka hizmet istencini ve derecesini iyi anlatır ve betimler. Bu iki proje için de çok çalıştı, hatta zamanın çoğunu ailesi yerine Kemaliye'de geçirdi. Köprünün yapılması süreci hayli zor bir süreçti. Tabii köprü yapılırken ben orada değildim ama gelişmelerden haberdardım. Köprünün yapılıp yani iki yakayı birleştirdiği gün o dönem ilçe yazı işleri müdürü beni aradı ve dedi ki: "Efendim gözümüz aydın köprü yapımı sona erdi." Ben de dedim ki: "Yazıcıoğlu ne yaptı?" Müdür şöyle dedi: "Ellerini açtı ve köprü iki yakaya ulaşana kadar dua etti. Köprü bitti an olduğu yerde ağlamaya başladı." dedi. Ben hemen Vali Beyi aradım, ulaşamadım. Ertesi gün o beni aradı. Telefon görüşmemizde sordum: "Sayın Vali'm köprünün yapımı bitti ama bu olayı hiçbir televizyon vs. de görmedim. Kimse yok muydu?" dedim. Yazıcıoğlu "Yav Abdullah köprü suya düşse, başarısız olsak haber yaparlardı. Bu ülkede başarı haber olmaz." dedi. Yani burada sorduğunuz soruya cevaben bir düşünün, Yazıcıoğlu'na kadar oraya kaç tane vali, kaymakam, DSİ müdürü, Karayolları müdürü gelmiş! Hatta Başbakan Yıldırım Akbulut dahi oralı. Ama bu işi Yazıcıoğlu kendi emeği, azmi ve istenciyle yaptı. Bu onun halka hizmet etme istencini açıkça göstermektedir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Öncelikle zamanına nazaran çok geniş bir vizyonu vardı. Milletin ve devletin refahının, yaşam şartlarının yükselmesi, ülkenin gelişmesi için planlar ortaya koyardı. Genel vizyonu yani hedefi buydu. Bir de bir olay anlatayım. Ben Kemaliye'deyim evde oturuyoruz. Birden yerin altından güm diye bir ses geldi. Biz ne olduğunu anlayamadık. Sonra bunun deprem olduğunu fark ettik. Ama depremin merkez üssü neresi onu bilemedik. O dönemde cep telefonu falan da yok. Sonradan edindiğimiz bilgiye göre depremin merkez üssü Erzincan'mış. Hemen ertesi gün erkenden yola çıktık ve Erzincan'a ulaştık. Durum çok kötü idi. Şehri kötü bir koku

kaplamıştı. Vilayete gittim. Vilayetin önü ana baba günü gibiydi. Vilayetin önünde bir kamyon vardı, içinde çadır olan. Yazıcıoğlu valimiz beni gördü ve şunu dedi: *"Abdullah çabuk götür bu kamyonu buradan yoksa sorun çıkacak."* Çünkü vatandaş nerdeyse çadır kamyonunu tekerleri ile söküp götürecekti. Sonra kendimi tanıtırak kamyonun üstüne çıktım. Herkes birbiri ile çadır çekiştiriyordu. Tam anlamı ile bir karmaşıklık söz konusu idi. Sonra bazı çadırları aşağı atarak, bazılarını da kamyonun üstündekilere vererek kamyonun üstünü ve etrafını boşalttım. Sonra kamyoncuya işaret vererek hareket etmesini söyledim. Sonra kamyon ile giderken beş-on kişinin bir kişiyi dövdüğünü gördüm. İşin ilginç tarafı dayak yiyen kişi bir milletvekili idi. Yani bu önemli bir olay, yaşanan olayların insanlarda oluşturduğu psikolojik etkiyi betimlemek amacıyla, bu önemli bir olay. İnsanlar o psikoloji ile hem canları yanmış hem de bir suçlu arıyorlar tabiri caizse deşarj olmak için.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Bu sorunun cevabıyla bağlantılı bir olay anlatayım. Öncelikle kendisi kriz zamanlarında hızlı ve etkili kararlar verebilen bir kişi idi. Deprem olduğunda Erzincan'da önemli işler yapıldı. Bu süreçte ben, sayın valimiz ile bire bir çalıştım. Ben ilde, çadır dağıtımından, çadırların istif edilmesine kadar pek çok görevde bulundum. Bu süreçte, halk, zaten deprem nedeni ile psikolojik olarak zor durumda, çalışan memur kesim ise hızla Erzincan'da tayin isteyip gitme peşinde. Bu süreçte, sayın valimizin, günlerce ya hiç uyumadan ya da sadece günde 2-4 saat arası uyuyarak çalıştığına şahit oldum.

• **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Bu soruya şöyle cevap vermek gerekir. Sayın valimiz hücrelerine kadar vatansever bir kişi idi. Onun vatanseverliği sadece sözde değil halka ettiği hizmette de gizli idi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Vali Bey herkese yardım ederdi. Yolda kalmış, düşkün, ihtiyaç sahibi olanlara gerektiğinde elini cebine atar ve yardım ederdi. Kendisi tıpkı özel sektördeki müşteri memnuniyetini sağlamaya çalışan zihniyet gibi halkın memnun olması için çalışırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Vali Bey en çok “merkeziyetçi yönetimin” ülkeye getirdiği zararlar üzerine konuşurdu. Vali Bey, yerel ihtiyaçların merkez tarafından bilenemeyeceğini belirtirdi. Hizmetlerin hizmete en yakın birimce çözülmesi gerektiğini belirtirdi. Vali Bey Başbağlar Köprüsü ve Taşyol'un da yıllarca yapılmamasının nedenini merkeziyetçi anlayışa bağlardı. Yerel yönetimlere, yerele önem verilmesi gerektiğini, yerelin güçlendirilip yetki devri ile merkeziyetçiliğin azaltılması gerektiğini vurgulardı. Bir de valimizin çok ileri görüşlü bir yönü vardı. Mesela Prof. Dr. Kenan Mortan ile Türkiye’de ilk defa sayılabilecek şekilde Erzincan için bir stratejik plan hazırlanmıştır. Bu, Vali Beyin hem yerel hem de ülkenin genel sorunlarına dair ürettiği çözüm önerilerine güzel bir örnektir.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Bir kere Yazıcıoğlu’nda şahsi çıkar diye bir şey yoktu. Para taşımaz, para ile işi olmazdı. Makam, mevki, statü umurunda değildi. Tek şey umurundaydı; halka hizmet. Halka hizmet için aç kalırdı, uykusuz kalırdı, evine gitmezdi... Size bir örnek anlatayım. Deprem oldu. Tabii lojmanlar yıkıldı. Valilik konutunda vali yardımcılar ve aileleri de kalıyor. Zaten durum sıkıntılı. Vali Beyin eşi benle görüşerek bir çadır istedi. Çadırı isteme amacı, misafir gelen çocukların ve ailelerin daha rahat kalmaları için. Çünkü vilayet konağında birden fazla aile kalıyor ve tabii ki sıkıntılı bir durum. Çadır kuruldu. Derken Vali Bey bunu gördü. Bana durumu sordu. Ben de aktardım. Vali Bey hemen eşini arayarak bir daha böyle bir talepte

bulunmamasını söyledi. Sonra çadır söküldü ve ihtiyaç sahibi bir aileye temin edildi. Bakın, burada düşünün Vali Beyin kendi ailesinin ihtiyacı olan bir çadırı Vali Bey almayarak bu çadırı kendilerinden daha çok ihtiyacı olan bir aileye gönderiyor. Bu örnek bu sorunuza en güzel cevabı içeriyor.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Bu konuyu, genel olarak onunla çalışmış vali yardımcılarını daha iyi bilir. Fakat şunu belirtmek lazım, Yazıcıoğlu valimiz eğer bir hizmeti vatan için millet için halk için zaruri olarak yapılmasını düşünmüşse ve buna inanmışsa her şeyi göze alarak bu işi yapmaya çalışırdı. Tabiri caizse, halka hizmet için bir şey yapılacaksa o konuda gözü kara bir liderdi. Yeter ki kafasında o işi yapacağına inansın, o işi çözsün yeterdi. Tabii ki de valimiz tutup da suç olan bir işi yapmaz, ahlaksız bir işi yapmazdı. Mevcut şartlar içinde bir kamu hizmetini her şeyi ile planlar ve elindeki imkânlarla hizmeti yapmaya çalışırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

İş tatmini olabilir. Halka hizmet aşkı olabilir. Memleket ve halk yararına bir iş yapma olabilir. Kendi nefesine değil. Kısacası kendisini, ülkesine, milletine kamu hizmetlerine, halkına hizmete vakfetmişti. Bu durumu herhangi bir çıkar elde etmek için de yapmış değildi. Vali Beyin en sık kullandığı kelimelerden birisi "fisebilillah"tı. Bu söylemi çok kullanırdı. Yani, Allah rızası için.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Vali Bey siyaset kelimesini dar anlamda değil de daha geniş anlamda yorumlamaktaydı. Yani onun için siyaset, ülkenin insanına en iyi şekilde hizmet etme anlamına gelirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Vali Beyin sadece ülke sorunları ve görev alanları ile ilgili değil evrensel konularla da ilgilenen birisi olduğunu düşünüyorum. Bir kere kendisi entelektüel bir kişi idi. Yani kendisinin çevresi ile değil ülke ile ilgili her konuda bir şeyler yapmak istediğine/yaptığına dair şöyle bir örnek vereyim. Trabzon'da heyelan olmuş, halen bulunamayan toprak altında kalan insanlar var. Vali Bey heyelan yerine Trabzon valisinden önce gitmiş. Bu çok önemli bir olay, düşünün kendisi Erzincan valisi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Dürüstlük, samimiyet, üretkenlik ve çalışkanlık.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman yani halktan ayrılmazdı. Yani bu soruya çok sık cevabı verilmez, çünkü karşılaşmaz. Halktan ayrılmazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Muhtemel ki halkın, annelerin, babaların duasını almaktır onu motive eden. Çünkü dünyevi hazlarla işi yoktu. Para ile işi olmaz hatta para bile taşımazdı. Maaşını çeker olduğu gibi eşine verirdi. Dua alma, halk için yararlı bir şey yapmak ve sonucunda halkın mutluluğunu görmek onu çok motive ve mutlu ederdi. İnsanların sevgisi, hayır duası almak, herkesi kendi ailesi gibi görürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Vali Bey olayları bütüncül görmeye çalışan, yani fotoğrafın bütününe görmeye çalışan bir insandı. Yönetimde eksik nerde, sorun nerde bunları iyi tespit ederdi. Zaten onun kadar kamu yönetimi sistemi ile ilgili eser yazan idareci yoktur. Özellikle terör konusuyla ilgilendi. Terörün kaynağının neler olduğunu düşündü, bu konuya kafa yordu. Eserlerinde de bu durum görülmekte. Ayrıca kamu yönetimi sorunları ile

hem ilgilenir hem teşhis ve tespit yapar hem de çözüm üretirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Yazıcıoğlu ne bir kelime ile ne de cümlelerle anlatılacak, betimlenecek bir kişi değil. Onun hakkında sayfalarca şey yazılsa bile anlatılması zor bir kişi. Bu nedenle onu tek kelime ile anlatamam. Çünkü çok yönlü bir kişi. Ben onu kimsenin tek kelime ile anlatacağını tahmin etmiyorum. Yazıcıoğlu valimiz, Çanakkale gibidir. Çanakkale Savaşı'nda her bir er, asker, subay, sargı saranı, kazma kürek çalışanı, her bir karakter Çanakkale Savaşı'nda ayrı bir kahramandır, birer filmin başrol oyuncusudur. Hepsi ayrı bir senaryo konusudur.

14. Yalova Vali Yardımcısı Ahmet Kurt ile Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Erzincan'da 1994–1996 yılları arasında, iki yıl süreyle vali yardımcısı olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Aslında ben Sayın Yazıcıoğlu'nu, beraber çalışmadan önce, kendisini gıyabında tanıyordum. Kendisini tanımam Akçakoca Kaymakamı olduğu döneme dayanır. Kendisi Akçakoca Kaymakamı iken kahvehanelerde kitap bulundurulması zorunluluğu getirmişti. Ben o zamanlar kaymakam adaylığı görevine yeni başlamıştım. Bu haber için özgürlüğe aykırı mı değil mi şeklinde o dönem tartışmalar olmuştu. Fakat kıraathane kavramının nereden geldiğini öğrenince, bizim insanımızın kahvelerde ne kadar boş zaman harcadığını da düşününce, bu hareketi olumlu bulmuştum.

Kendisi heyecanlı, bir şeyler yapmak, bir şeyler üretmek isteyen bir kişi idi. İçinde yer aldığı bürokratik kamu yönetimi sistemini değiştirmek istemekte idi. Bürokrasinin neden olduğu tıkanıklıkları gidermek isteyen bir düşünce yapısı vardı. Fakat sayın valimiz her ne kadar sistemin değişmesini savunsa da sisteme can veren

ekonomik ve sosyal alt yapıyı yeterince irdelemiyordu. Kendisi daha çok kişilerin ön planda olduğunu, siyasetin ön planda olduğunu ve bunların önemli etkenler olduğunu düşünüyordu. Yani tespitleri daha çok gözlemlendi. Vali Bey sistemin ana besin kaynağı olan ekonomik ve sınıfsal ilişkilerin analizi yerine, gördüğü sorunlar üzerine yoğunlaşıyordu. Bu sorunların ekonomik ve sınıfsal temellerini iyi analiz edemiyordu. Fakat çok iyi gözlemler yaparak pratik çözümler üretmeye çalışıyordu. Vali Bey, bürokrasiye yön vererek ya da personel seçiminde, atamasında birtakım düzenlemeler yaparak sistemin iyileştirilebileceğini düşünmekte idi.

Vali Beyin en belirgin ve hoş diye tabir edebileceğim yönü, eğer siz bir şey yapmak istiyorsanız yolunuzu, önünüzü sonuna kadar açmasıydı. Sizi teşvik ederdi. Çok teşvik edici idi. Çalışanlarına çok iyi güven verirdi. Mesela bir iş yapacaksınız. Her işte olduğu gibi sorunlar çıkabilir. Ama siz bilirsiniz ki bir sorun çıkarsa Recep Yazıcıoğlu arkanızda. Bu bir idareci için çok önemli. Herkes hata yapar. Siz bir kişiye ilk hatasında hemen ceza verirsiniz, o kişinin şevki kırılır. Yazıcıoğlu, valimiz personeline güvende haddinden fazla cömertti. Mesela bir kamu görevlisi iyi niyetle yaptığı bir iş nedeni ile kamuyu zarara uğratsa dahi o, çalışanından, bürokratından yana tavır alırdı. Tabii bu hoşgörüsü suiistimale uğradı. Örneğin bir kaymakam ailesi ile beraber Erzincan'dan İstanbul'a gezmeye kamu aracı ile gider kaza yaparsa gerekli cezayı almalıdır. Eğer gereken yapılmazsa normal bir davranış olmaz. Devletin yani kamunun aracı ile bir kaymakam gezmeye gitmez. Bu aşırı hoşgörüdür. Yani böyle bir olay olmuştu. Ben de duyup üzülmüştüm.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Bir kere ön yargılı bir insan değildi. Hoşgörülü idi. Herkesle iyi ilişki içerisindeydi. Neşeli ve sportmendi. Bu özellikleri hem ruh güzelliğine hem de işine yansımaktaydı. Herkesle rahat konuşurdu. Herhangi bir dini ya da etnik olarak insanları ayırmazdı. Şöyle bir avantajı da vardı. Vali Beyin babası eski müftü idi. Kendisi de sağ görüşe yakın olarak bilinirdi. Bu nedenle arkasında önemli bir kitle desteği vardı. Bu kendisine bazı rahatlıklar sağlıyordu. Mesela sosyalist bir vali olsaydı daha dar bir kesimin desteğini alacaktı. Bu durumu olumlu kullanıyordu.

Toplum nezdinde destek görmesi onu güçlendiriyordu. Bir de dini ayırım yapmazdı. Mesela Alevi vatandaşlarla arası çok iyi idi. Hatta Erzincan'da iki köyde, kültür evi adı altında Cemevleri yapıldı. Alevi köyleri maalesef tarih boyunca dışlanmıştı. Fakat Yazıcıoğlu Vali, kesinlikle herhangi bir ayırım yapmadan Alevi köylerine de hizmet götürürdü. Demokrat bir kişiliği vardı. Herkesi dinliyordu. Sabırlı idi.

• **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"İbrikçi başı", "Gidemediğiniz yer sizin değildir.", "mamudizm"; özellikle "ibrikçi başı" söylemini çok kullanırdı. Yani bu "ibrikçi başı" söylemi ile alt kademedeki memurların kendilerini halka kanıtlamak için halka zorluk çıkarmalarını betimlemek için kullanırdı.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Yazıcıoğlu valimizin çalışkanlığı tartışma götürmezdir. İşten kaçmazdı. Bir de, Yazıcıoğlu valimizin mülki idare yaşamını dönemsel olarak düşünmek gerekmektedir. Tokat valiliği başka, Erzincan valiliği başkadır. 1994-1996 yılları arasında beraber çalıştığımızda popüler bir kişi idi. Yaptığı işlerde reklama, tanınmaya, kendisinden bahsedilmesine önem verirdi. Karizmatik bir lider olma yolunda bir çabası vardı. Gazete ve televizyonlara çok çıkardı. Şimdi bu popülerliği, kamu hizmetlerinin takibinde kendisine zorluklar çıkarırdı. Örneğin, beraber çalıştığımız iki yıl boyunca bir kurum hakkında etkin bir araştırma ya da rapor hazırlandığını ben görmedim. Kendisi çok denetçi bir vali değildi. Yani benim gözlemim, beraber çalıştığımız dönemde, valilik kendisini tatmin etmiyordu. Büyük düşünüyor, sistemsel analizler yapıyordu. Ben çalıştığımız dönemde, kendisinin daha karar alıcı, daha büyük mevkilerde görev almak istediğini sezinledim. Valilik kendisini tatmin etmiyordu gözlemlediğim kadarı ile. Mesela 1986 yılında ben Tokat'a bir seminere gittim. Mesela Tokat'taki heyecanı kendisinde Erzincan'da göremedim. Kamuya hizmet etme aşkı ile ilgili ise, kendisinin yapmış olduğu eserlerde bu aşk gözükmektedir. Kamuya hizmet etmek, Yazıcıoğlu vali için önemli bir konu idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Vatandaşların medeni şekilde yaşamasını hedeflemekte idi. Bu nedenle altyapı konusunda önemli çalışmalar yaptı. Özellikle su ve kanalizasyon. Sonra sanata ve kültüre meraklı idi, çevre ile ilgilenirdi. İnsanların temiz bir çevrede yaşamasını isterdi. Hatta Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı ile işbirliği yapılarak bazı projeler yapma girişimi oldu, gerçekleşemedi. Kısaca insanların medeni bir şekilde yaşaması, kamu hizmetlerinin vatandaşa en iyi şekilde sunulması, Vali Bey'in temel amacıydı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Recep Yazıcıoğlu görev yaptığı ilin tüm kaynaklarını ve imkânlarını kullanarak gelişmesini, kalkınmasını amaçlardı. Bu nedenle 1990'ların başı itibariyle, henüz gelişmiş ülke kamu kurumları için çok yeni bir araç olan, "stratejik planlama" kavramına ve yaklaşımına yatkınlık göstererek, 1991 yılında Prof. Dr. Kenan Mortan'a beş yıllık Erzincan Stratejik Planı'nı yaptırtmıştı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Buna hiç şüphe yok. Kendisi iyi bir vatansever ve halkını çok seven bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Zor durumdaki insanlarla ilgilenirdi. Mesela yaşlı ve yalnız yaşayan kadın ve erkeklerin evlenmesi için bir proje başlatmıştı. Bu konu basında oldukça geniş bir şekilde yer aldı. Mesela zor durumda olan kişilerin istihdamına yönelik, iş bulma kurumu ile bazı projeler üretilirdi. Bu projeleri Vali Bey desteklerdi. Ben de bir keresinde böyle bir projeyi hazırladım. 10 tane kamu kurumuna birer tane "ayakkabı boyacısı" yerleştireceğiz. Projeyi hazırladım. Bu proje için Gaziantep'ten boyacı sandığı getirilecek. Ben projenin maliyet tablosunu vs. her şeyini çıkardım. Bu

projeyi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'nun Ankara'daki merkezine sunduk. Fondan ödenek geldi. Sandıklar Antep'ten alınıp getirildi. Kurumlara dağıtıldı. Böylece 10 kişiye istihdam sağlandı. Yine aynı şekilde 20 kız öğrenci için bir halı dokuma kursu açtık. Yani zor durumdaki insanların daha iyi yaşamaları ve geçim sıkıntısı çekmemeleri için projeler yapıldı. Vali Bey bu konuda çok hassas ve duyarlı idi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

1994–1996 yılları koalisyon dönemi idi. Bakanlıklar paylaşılmıştı. Buna paralel olarak illerdeki müdürlük vs., kademeler bu koalisyon ortağı partilerin yandaşlarına göre dağıtılmıştı. Vali Bey siyasi yapının yereldeki temsilcilerinden çok şikâyet ederdi. Bunlara "çarıklı erkân" derdi. Bu kişiler siyasi bağlantıları vasıtasıyla vali gibi hareket etmeye çalışırlardı. Bu kişilerin kişisel ve vizyonsuz talepleri, kamu hizmetlerinde istikrarı bozduğu için bu kişilerden çok şikâyetçi olmuştur. Yazıcıoğlu o dönemdeki siyasi partilerin vizyonsuzluklarından da şikâyet ederdi. Kendisinin de sanıyorum politik emelleri vardı. Yani kendisine bir teklif gelmesini bekliyor gibiydi, yani bir siyasi partinin lider kadrosunda yer alması gerektiğini veya büyükşehirlerden birisinde belediye başkanı olmak gibi. Daha aktif ve kendisini gösterebilecek pozisyonları düşünüyor gibi geliyordu bana. Yani benim gözlemim valilik artık Yazıcıoğlu'nu tatmin etmiyordu. Yani gözlediğim kadarı ile artık şarkı dinlemek değil de şarkı söylemek istiyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Bu konu ile ilgili bir olay hatırlamıyorum.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yazıcıoğlu Valimiz, doğru olduğunu düşündüğü işi yapmaktan çekinmezdi. Yazıcıoğlu Valimiz yapılacak bir işi kafasına koyduğu zaman ceza vs. bakmaz yapardı. Fakat yaptığı bir işten dolayı alacağı cezaları elimine ediyordu. Nasıl? Kendisinin güçlü imkânları vardı. Arkasında geniş bir sağ kitle mevcuttu. Yani bu kesimdeki siyasi partilerin ve düşünsel bazdaki insanların desteğini almıştı. Bir kere özgüveni yüksek bir insandı. Bu özgüvenini besleyen ve destekleyen bir geçmişi vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Ülkeyi çağdaş uygarlık seviyesine çıkarma isteği kendisinde mevcuttu. Böyle bir hedefinin olduğunu bize söylemezdi, ama davranışlarından bu gözlemleniyordu. Yani bu isteği kendisine bir motivasyon unsuru olabiliyordu. Keza dinsel konulardaki hâkimiyeti dolayısıyla yani kendisinin dinsel inancının getirdiği bazı değerlerin de onu motive ettiği söylenebilir. Yine halkı ve insanları sevmesi bir diğer motivasyon unsuru olabilir. Halka bir şeyler verdikçe mutlu oluyordu. Kendisini göstermek bir şeyleri başarmak ve popüler olmak da onu motive eden unsurlardandı.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaseti genel olarak olumsuz yönde algıladı. Kendisinin başını ağrıtan, sürekli bir şeyler talep eden bir yapı olarak görürdü siyaseti. Özellikle yerel siyasetçileri.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Özellikle güncel politik gelişmeleri yakından takip ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Halka yakın olmak. Halkı dışlamamak. Halk ile doğrudan ilişkili olmak. Önyargılı olmamak.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halktan hiç ayrılmazdı. Halkla birlikte olduğunda neşelenir, yerine göre başından geçmiş veya tanık olduğu komik veya şaşırtıcı, ilgi çekici olaylar anlatırdı. Toplantılarının somurtkanlıkla sonuçlandığına hiç tanık olmadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Mizacı kıpır kıpırdı. Yerinde duramazdı. Bu hareketliliğini kamu hizmetlerine de yöneltiyordu. Yani mizacı, bir şey üretmeyi sevmesi. Bir de kendi kişiliğini tatmin etme duygusu. Bu kendisini motive ediyordu. Bir işi başarıp bu iş nedeni ile başkalarından iyi sözler duymak. Bu kendisini motive ederdi. Halkın sorunlarının çözülmesi, halkın daha iyi şartlarda yaşaması, Yazıcıoğlu'nu motive ederdi. Yazıcıoğlu'ndan ne öğrendiniz diye sorarsanız, kendinizde üretmek için çok güçlü bir enerji bulmak ve her an yeni bir işe, projeye başlamak için yüksek bir motivasyon yakalamak diyebilirim. Bir anlamda kendi kimliğinizi bulma diyebilirim.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Hatta zaman zaman bazı yazılarını ilgili bakanlıklarla paylaştığını söylerdi. Merkezi yönetim ve taşra yönetimi ile çok ilgilenir, bu kademelerde yaşanan sorunların çözülmesi için çalışırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Zıpkın" ya da "Fişek" koyardım.

15. Çanakkale Vali Yardımcısı Cezmi Batuk İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1993–1997 arasında Erzincan'da vali yardımcısı olarak çalıştım. Erzincan depremi sonrasında göreve başladım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Bir kere bir tabir vardır; *"adam gibi adam"*, bu tabire uyuyordu. Vatanını, milletini, vatandaşını, bayrağını seven, çevresindekilerle ilişkilerini sıcak tutan, görev yaptığı yeri sevdirmek amacıyla çalışan, kötü alışkanlıkların bertaraf edilmesi için çalışan bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

İnsanlara ve çalışanlara değer veren, güvenen ve çalışmaya teşvik eden bir yapısı vardı. Kendisini diğer valilerden ayıran en önemli özelliği, çalışanlarının arkasında durmasıdır. Güvendiği ve çalıştığı insanların mutlak surette arkasında dururdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"İstim arkadan gelsin."

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini/isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Size çok basit bir olay anlatayım. Vali Bey mevzuata rağmen "adalet" konusunda çok hassas idi. Ben Erzincan'a gittiğimde depremin etkileri devam ediyordu. O dönemde 7269 sayılı Afet Kanunu vardı. Bu yasanın ve bu yasaya ait yönetmeliğin ilgili hükümlerinde şöyle der: *"Hak sahipleri istediği kadar evi olsun,*

istediği kadar dükkânı olsun (tapulu, kayıtlı) yasa bu kişiye bir dükkân ve bir ev verir. Bundan başka veremez." Bu verilecek olan ev ya da dükkânlarında bir verilmiş usulü vardır. Evler bir torbaya konur, dükkânlar bir torbaya ve noter huzurunda kura yolu ile bu evler ve dükkânlar dağıtılır. Mesela bir vatandaş var. Dükkânı şehrin en rantabl yerinde. Giriş dükkân ve caddeye bakıyor. Bu kişi deprem sonrasında kura ile eski dükkânından daha kötü yerdeki bir dükkânı çekip buna sahip olabilir. Ya da bu durumun tam tersi. Kötü yerde dükkânı olan kişi, iyi bir yerden dükkân alabilir. İş tamamen şans işi. Ve noter huzurunda bu iş yapılıyor. Sayın valimiz bir komisyon kurulup, bu komisyonda vatandaşın dükkânları, evleri hangi semtte hangi caddede olduğunu tespit ederek hakkaniyete uygun bir dağılım yapılmasını sağlamaya çalıştı. Bir aylık çalışma sonrasında, tapu kayıtları da incelenerek, kimin nerede, hangi dükkânı var ortaya çıktı. Biz de o dönemki mevcut yasanın ortaya çıkarabileceği adaletsizliği bu komisyon ile bertaraf etmeye çalıştık. O dönemde yanlış hatırlamıyorsam üç adet iş merkezi yapılmıştı. Bu iş merkezindeki dükkânların dağıtımı, bu komisyon vasıtası ile hakkaniyete uygun olarak dağıtılmaya çalışıldı. Bu örnekte Vali Beyin adalet hassasiyeti açıkça görülmektedir. Yani bu örnekte Vali Beyin halkı ne kadar düşündüğü ve halk için hizmet etmeye olan isteği açıkça görülmektedir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Temel vizyonu şu idi: hantal ve verimsiz bürokrasi kaldırılmalı. Halka götüreceğiniz bazı hizmetler o kadar ivedidir ki hemen yapılması gerekir, fakat bürokrasi buna izin vermez. Bu duruma karşıydı Vali Bey.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Şimdi, bakın, Vali Beyde önemli bir liderlik vizyonu vardı. Her kesimle muhatap olurdu. Erzincan'da deprem olduğunda kendisi Erzincan dışında imiş. Depremi öğrenince hemen Erzincan'a gidiyor. Bir de bakıyor ki halk ayaklanmış yürüyor. Hemen kendisi vilayetin önündeki bir traktöre çıkıp halka sesleniyor. Diyor ki: *"Derdiniz nedir? Varsa haklı bir derdiniz hep beraber çözelim."* Bunu söyleyince

halk protestoyu bırakıyor ve duruluyor. Bakın bu çok önemli bir liderlik özelliği. Çıkabilecek olası bir kargaşayı önlüyor. Vali Bey her açıdan farklı bir insan idi. Örneğin memleketi için herhangi bir iş dalında ya da sporda başarılı olan kimseleri görünce çok sevinirdi. Bu sporcu olur, sanatçı olur. Ayrıca topluma yararlı projeler üretti. Özellikle depremden sonra pek çok proje üretmiştir kendisi. 1993 yılında terör artmıştı. Vali Bey hem bölgedeki depremin izlerini silmek hem de terörle psikolojik olarak savaşmak için kayak, termal turizmi, rafting, yamaç paraşütü yapardı. Erzincan'da uluslararası standartlara uygun bir kayak merkezinin yapılmasını, ayrıca yine termal sıcak suların çıktığı bir kaplıcanın da yapılmasını düşünüyordu. Bu projeler ile Erzincan'ın ileri gideceğini, gelişeceğini öngörmüştür Vali Bey. Bu nedenle bir kamuoyu oluşturmak için elinden geleni yapardı. Bu projenin hayata geçirilmesi ile ilgili bir fizibilite raporu da hazırlanmıştı. Tabii ki bu proje ile ilgi pek çok bürokratik sorun çıktı. Hatta ben de bir soruşturma geçirdim. Mülki idare amirliği hayatım boyunca geçirdiğim tek soruşturmadır. Fakat Vali Bey bu projeler için soruşturma vs. gibi konulardan korkmazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Bu soruyu kime sorarsanız sorun, vatanını, milletini, halkını, bayrağını seven birisi idi. Yaptığı icraatları ve söylemleri ile zaten bunu belli etmiştir. Yani sadece "evet vatanseverdir" demek yavan kalır, icraatları ile bunu gösteriyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Sene 1993–1994. Eskiden Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları vardı. Bakın bu vakıftan yararlanacak, gerçek manadaki ihtiyaç sahipleri, yapılan titiz bir araştırma ile belirlendi. Bu vatandaşların ayağına hizmet götürüldü. Bu kurum suiistimal edilmedi. Vatandaşın, vakfın önüne gelerek kuyruk oluşturması gibi çirkin bir durum yaşanmadan gerçek ihtiyaç sahiplerine yardım yapıldı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Kendisi Türkiye'nin yönetsel yapısı hakkında önemli eleştiriler yapmıştır. Kimseden çekinmezdi. Kamu yönetiminin hantallığından, merkeziyetçiliğinden çok yakınırdı. Birde daha önce belirttiğim gibi "ibrikçibaşı" ifadesini çok kullanırdı. Bana kendisinin anlattığı bir olayı anlatayım. Kendisi bir gün Erzincan'da hastaneyi kontrole gider. Mesai bitimine yakın gidiyor hastaneye. Örneğin mesai 17.00'de bitiyorsa o saat 16.30'da gidiyor. Vali Bey de zaten normal giyimli. Tam Vali Bey hastanenin merdivenlerini çıkarken hizmetli arkasından bağırmış: *"Hop hop hemşerim! Nereye böyle?"* diye. Rahmetli valinin ayağı havada kalmış ve durmuş. Vali Bey bir şey dememiş, o temizlikçiyi rencide etmemiş. Sonra çıkmış gitmiş. Sonra Vali Bey dedi ki: *"İşte bu adam ibrikçibaşı. Kamuya hizmet vermesi gereken bir yer. Mesai bitmemiş. İnsanları o hizmet altına sokmuyor."* Vali Bey kesinlikle bu kamu binalarında yapılan hizmetin mesai saatleri sonrasında yapılmasını isterdi. Zaten makam odasında da değişik bir düzen vardı. Makam odalarında makam masasına bitişik iki koltuk vardır. Bir de küçük masa. Gelene içecek ikram edilir. Vali Bey'in makam odasında bu tip misafirlerin içecek masaları vs. şeyler çalışma masasının uzağında bulunurdu. Kendisi bir kişi geldiğinde hemen makam masasından kalkar ve masadan uzakta bulunan koltuklara geçer ve misafirlerle orada görüşürdü. Ben size yine yaşadığım bir olayı anlatayım. Erzincan'da iken çok sigara içerdim. Özellikle çalışırken çok içerdim. Bir gün yine sigara içiyorum, aniden geldi oturdu odaya. Ben de ayağa kalktım, elimde sigara. Sonra dedim ki: *"Sayın Valim, kusura bakmayın. Ben sigarayı içiyorum."* Vali Bey de bana biraz yandan nükteli bakarak: *"Sen İç! Sen onu değil o seni bırakacak!"* dedi. Ben de gayri ihtiyari kendine dikkatlice bakınca o da bana: *"Yanlış anlama. Sigara seni öldürür, zararını elbette ki sen de bilirsin."* dedi. Yani hep anlatırlar ya, Sayın Vali, 4. Murat gibi yasakçıdır diye. Bunlar hep abartma. Çok nazik bir insandı. İnsanlara değer veren bir kişi idi. Fakat bilerek hata yapar ve hoşgörüyü suiistimal ederseniz kendisi bunu affetmezdi. Amir-memur saygınlığına önem verirdi. Personeline değer verirdi. Onları onore ederdi. Çalışanın hakkını verirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Depremden sonra konutlar yıkıldığı için Erzincan'da belediyenin orada bir park alanı vardır. Onun hemen arka tarafında 4 tane dubleks lojman yaptı, özel idare. Bunlar vali yardımcılarının lojmanlarıydı. Bunun dışında yine çelik malzemeden yapılı 6 lojman daha var. Bu lojmanlar dağıtıldı. İşte Emniyet Müdürü, o dönemki Meslek Yüksekokulu Müdürü [profesör bir hoca] gibi bu şekilde dağıtıldı. Neyse biz bu lojman dağıtım işi sürecinde Vali Bey'le konuşurken şunu söyledi: *"Yav benim lojmanı boş verin sizinkiler iyi olsun."* Bu örnek bence bu soru için yeterli. Kendini değil halkını ve çalışanını düşünen bir vali idi.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Şimdi deprem zamanından bir örnek vereyim. Deprem bittiğinde çeşitli konutlar yapıldı. Bu konutların arasında kamu konutları da var. Kamu konutları yapıldı, bitti. Ama boş duruyor. Boş durmasının nedeni bürokratik işlemler. Bu işin bir sürü bürokratik prosedürü var. Bu prosedür yani tüm iş ve işlemlerin tamamlanmasını beklerseniz, bitmiş olan konutlar boş bir şekilde belki de birkaç yıl bekleyecek ve bu konutlar içinde oturanlar olmadığından yıpranacak ve artı yeni masraflar yapılmasına neden olacaktır. Vali Bey, bir komisyon kurularak, bu komisyon marifetiyle gerekli çalışmanın yapılarak, tahsisi kurum adına yapılan kamu konutları ile birlikte tahsisi yapılmamış konutların da tüm kamu kurumlarına ve dolayısıyla kamu personellerine tahsislerin yapılmasını istemiştir. Kamu konutları, ilgili kanun ve yönetmelik uyarınca kamu personellerine tahsis edilmiştir. Personeller tüm kamu konutlarına girip oturmuşlar; kurum konutları ada bazında ve genel üst ada bazında yönetim ve üst yönetim konutlarda oturanlar tarafından oluşturulmuştu. Kamu konutlarının, yıl içinde mali bütçede belirlenen, kamu konut kira bedellerinin bir bankada açılan hesapta toplanması sağlanmıştı. Konutlar oturanlarca korunmuş ve muhafaza edilmişti. Yani birkaç yıl sürecek işi risk alıp hızlıca yapmış ve

mağduriyetleri gidermişti. Bu çok önemli bir liderlik özelliğidir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatanını, milletini ve devletini sevmesidir.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Kendisi pek olumlu karşılamazdı siyaset kelimesini. Şöyle derdi: *"Beni Sivas'tan beriye göndermezler."* Çünkü konuşur ve sistemi eleştirirdi. Siyasette çok konuşanı sevmezdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Takip ederdi. Gazete, kitap ve dergileri takip ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Kendisi için bir kere dürüstlük her şeyden önemli idi. Liyakat önemli idi. İş bilirlilik, iş bitiricilik, işleri yokuş yukarı sürmeyen, sorunlara pratik çözümler bulan kişileri sever ve bu özellikleri bir kamu çalışanında isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman. Koruma bile almazdı yanına. Çıkar kendi gezerdi esnafı falan.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Bir kere, Karadeniz çocuğu, yani Karadeniz'deki doğal zorluklara karşı yetişme şartlarının kendisine verdiği bir mücadeleci yönü var. Çok sakin bir yapısı varken bir anda sinirlenebilen bir yapısı vardı. Ailesi, yetiştiği yöre ve yapmış olduğu iş ve işlemlerde en güzelinin olması. Yapılan işlerle birebir ilgilenirdi. Yapılan işleri en ince teferruatına kadar izler ve takip ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Hem de yakinen. Zaten sistemi devamlı eleştiriyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Adam gibi adam" koyardım.

16. Merkez Valisi İsmail Fırat İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1992 Ağustos–1995 Temmuz yılları arasında Erzincan'ın Üzümlü ilçesinde kaymakam olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Çok çabuk karar veren, kararların uygulanmasında da çok sıkı takibi olan bir vali idi. Mesela bir iş söyledi, o işi yakından takip ederdi. Bir iş konuşulur, o işi 15 gün sonra sorardı. Çok insancıl bir yapısı vardı. Bir iş kamu yararını gerektiriyorsa *"O işi hemen yapın, mevzuat kısmını siz ayarlayın."* derdi. Mesela acil bir okul ya da yol yapımı gerekli. Bu işi hemen *"Yapın."* derdi. Yani yapacağınız okulun yeri uygun mu, şusu var mı busu var mı deyip, detaylarda boğulup hizmeti aksatmazdı. Bence bu çok doğru bir özelliği idi. Biz idareciler zaten bir işi yaparken hep detayda boğuluyoruz. Detayla uğraşmaktan iş yapamıyoruz. Ya da 6 ayda yapacağımız işi 3 senede yapıyoruz. Aldığı kararlarda risk alırdı. Sıra dışı bir vali olmasının en önemli özelliği hızlı karar vermesi ve uygulamasıdır. Bir işe bakardı, eğer halkın ihtiyacı varsa, bu ihtiyaç çok ivedi ise yapıp geçer mevzuata boğulmazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Mevzuata çok takılmaması, pratik çözümler üretilip hızlı uygulaması. Yani benim de anlayışım şudur: Eğer boğazınızdan bir haram şey geçmemişse, kamuyu

zarara uğratmamışsanız, kamu hizmetini hemen yapmalısınız. Mevzuat vs. onlar arkadan yapılır. Çabuk karar vermesinin yanında bunu yani aldığı kararları ve düşüncelerini dile getirirdi. Bu durumda basın ilgisini çekerdi. Vali Bey, özellikle il müdürlerinin atanmasına çok kızardı. Çünkü il müdürleri atanmadan önce mutlaka valiye sorulması gerekiyor. Zaten mevzuat da bu yönde. Fakat rahmetli Vali: *"Sabah kalkıyorum yeni bir il müdürü gelmiş. Böyle idare olmaz."* derdi. Siyasetçilerle ilişkisi de farklıydı. Gelen gideni ağırlardı, fakat gene bildiğini okurdu. Bakın, gerek o dönemde gerekse şimdi dahi pek çok vali pek çok uygulamayı gidip sorsanız eleştirir. Ama hiç biri bunu açık yüreklilikle söylemez. Korkar! Sayın Valimizin böyle bir derdi hiç yoktu. Yazıcıoğlu Valimiz "Sıra Dışılığı" nedeniyle medyatik olmuştu. Medyayı bir güç olarak kullanıyordu. Gerek yaptıklarının halkça bilinmesi gerekse doğru bildiklerini açıkça söylemesi medya tarafından yoğun ilgi ile karşılanıyordu.

Size Yazıcıoğlu Valimizin diğer valilerden olan farkını bir örnek ile açıklayayım. Ben Erzincan'dan döndüm. Çorum'un Alaca ilçesine kaymakam oldum. İlçede bir Anadolu Lisesi var. Fakat lisenin bodrumunda eğitim görülüyor. Okul imkânları yerinde değil. Okul heyeti ile görüşüp daha önceden tahsis edilen bir yere Anadolu Lisesi yapma kararı aldım. Bu süreçte bazıları beni şikâyet etmiş. İşte okulu bizim tarafa değil başka tarafa yapıyor diye. Bir gün dönemin valisi beni aradı: *"Kaymakam bey ne yapıyorsun sen? Anadolu Lisesi yapıyormuşsun."* dedi. Ben de: *"Evet, sayın valim Anadolu lisesindeki velilerle birleştik. Bir okul yapmayı planlıyoruz. Tahminen 200 milyona da biter."* dedim. Çorum Valisi bana: *"Sen ya sayı saymayı bilmiyorsun ya da hiç bu işlerden anlamıyorsun. 200 Milyona okul mu yapılır? Okul 1 trilyon civarı. Kafayı mı yedin sen!"* dedi. Yani derdi şu: Bu okulu yapma yetkisi Milli Eğitim Bakanlığının sen nasıl yapıyorsun, gibi. Bana bir sürü sorun çıkardı. Bakın alın size örnek. Bu durumda Sayın Vali Recep Yazıcıoğlu olsa beni destekler, tebrik eder, bir de halktan topladığım para kadar para verirdi. Fakat ben okulu 200 milyona (1995 yılı fiyatıyla) işin içine halkıda katarak bitirdim. İşte Yazıcıoğlu Valiyi farklı kılan buydu. Kamu hizmetini önde tutması, iş yapmak isteyeniyi desteklemesi ve onurlandırmasıydı. İşte size en iyi örnek. Yazıcıoğlu neden farklı. Birisi yapacağınız işte moralinizi bozup engel oluyor, diğeri işe canını veriyor,

iş i yap diye. Çoğu vali astlarının çok sivrilmesini istemez. Yani, Vali Bey, bir iş yapacağınız zaman her zaman arkanızda dururdu. Diğer tip valiler ise size anca sorun çıkartır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Mevzuat arkadan gelsin", "Mevzuat hazretleri", *"Bu ülkenin idaresinde icra-i sorumluluk vardır; ihmal-i sorumluluk yoktur."* Bu son söylediğim çok önemlidir. Bu söylem bizim idareyi temsil eder. Yazıcıoğlu Valiyi tarif eder. Onu tanımlar. Bu söylem ile şu anlatılmak istenir: İcra ettiğiniz zaman yani iş yaptığınız zaman, mutlaka hata yaparsınız. Hepimiz insanız, mevzuatın kuralları var. İcra yaptığınızda hata yaparsınız. Sonra müfettişler gelir, soru sorarlar, uğraşır durursunuz. Ama hiç bir şey yapmazsanız size gelip bir şey soran olmaz, rahat rahat yaşarsınız, terfi alırsınız, başınız ağrımaz. İşte temel sorun bu. Ya icracı olup uğraşacaksınız ya da hiçbir şey yapmadan öylece oturacaksınız.

Bakın size bir olay anlatayım. Şair Eşref bir yerde kaymakamlık yaparken bir gün özel kalemi gelmiş; *"Efendim müfettişler geldi."* demiş. Şair Eşref de o esnada oyun oynuyormuş ve hiç istifini bozmamış. Oyununa devam etmiş. Sonra özel kalem tekrar kulağına eğilerek, *"Efendim İçişleri Bakanlığı müfettişleri geldi."* demiş. Şair Eşref'te gene bir kıpırdama yok. En sonunda özel kalem: *"Efendim kaymakamlığı denetlemeye geldiler."* deyince; Şair Eşref özel kaleme: *"Oğlum ben kaç yıldır buradayım?"* diye sormuş. Özel kalem: *"Efendim 3 yıldır."* demiş. Şair Eşref sonra: *"Oğlum, ben 3 yıldır taş taş üstüne koydum mu?"* demiş. Özel kalem: *"Hayır efendim."* demiş. Şair Eşref'te: *"E o zaman kafamda ne dikiliyorsun, bir şey yapmadık ki müfettişten korkalım."* demiş. Bu örnek Yazıcıoğlu Valinin: *"Bu ülkenin idaresinde icra-i sorumluluk vardır; ihmal-i sorumluluk yoktur."* sözünün uygulamaya dökülmüş halini anlatan bir anekdot. Bu hep anlatılır. Vali Bey'in *"İstim arkadan gelsin."* anlayışı, tamamen kamu hizmetlerinin öncelemesi anlamını taşımaktadır. Mevzuatın neden olduğu karmaşa ve hantallıktan kurtulmanın bir yoludur. Normalde bir iş e başlanmadan önce mevzuat yerine getirilir. Bu da zaman alır. Fakat Vali Bey iş e başlar, başladıktan sonra mevzuat uyardı. Bu çok zaman

kazandırıcı bir anlayıştır. Vali Bey'in en önemli özelliği sorumluluk almaktır. Bu ülkede idarenin en büyük sorunudur, sorumluluk almamak. Yani bu ülkede iş yapmazsanız başınız ağrımaz, müfettişle uğraşmazsınız, terfi alır işinize bakarsınız. Vali Beyde bu yoktu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Vali Beyin en temel söyleminden birisi: "*Oturduğunuz makamın hakkını verin.*" idi. Yani oturduğunuz makamdan şeref almayacaksınız, siz o makama şeref vereceksiniz. Bir makama şeref vermek kolay bir iş değildir. Hele ki bu makam mülki idare ise. Yani benimde bir anlayışım var, Vali Beyin görüşleri ile paralel olarak. Mülki idare amirliği makamları, bu milletin oturma salonudur, kendi evidir. Yani halk o kapıdan rahatlıkla girip çıkılabilmelidir. Vali Bey "*Kapıyı çalmadan giriniz.*" derken aslında şunu belirtmek istiyordu: İnsan kendi evinin kapısını çalarak girmez. Mülki idareye bu açıdan bakarsanız, halkın sorunları çözülür. Bizim toplumumuz, belki belli konularda cahil olabilir ama ariftir. Yani bir şeye ya da neye ihtiyaç olduğunu çok iyi bilir. Çünkü halk yaşanan kamu hizmeti sorununun bizzat içinde. Halk sorunu çok net görüyor, biliyor, fakat nasıl çözüleceğini bilmiyor. Eğer halk size ulaşırsa siz çözersiniz. Yani bu son dönem kamu yönetimi yaklaşımında da buna "Yönetişim" diyorlar. Bu anlayışta yöneten ve yönetilenlerin birlikte karar aldığı bir yapı mevcut. Yani halkın size ulaşabilecek iletişim kanallarını açarsanız işler kolay çözülür. Vali Bey bunu yapıyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Ben depremden hemen sonra Erzincan'a gittim. Bu dönemde Vali Beyin temel amacı, yerle bir olmuş bir kenti ayağa kaldırmaktı. Çünkü kamu hizmetlerinin çoğu çökmüştü.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Size bir olay anlatayım. Erzincan'da Tercan ile Mercan arasında Erzurum

karayolu üzerinde kavaklar var. Zamanında bir kaymakam diktirmiş. Kavaklar çok büyümüş nerdeyse çürüme aşamasında. Bir kısmı karayolları sınırında bir kısmı ise hazine sınırında. O dönemde de birisi bizim ilçede okul yaptırıyor. Para bağışladı. Ben de destek oluyorum kaymakam olarak. Keresteye ihtiyaç oldu. Fakat kereste alacak paramız yok. Vali Beyi aradım: *"Sayın valim bu Mercan'la Tercan arasında kavaklar var. Bu okul yapımı için onları kesebilir miyiz? Okul yapımı için."* dedim. Vali Bey bana: *"Tamam İsmail gerekli ise sen bu işi halledersin, gerekirse bir gecede istediğin kereste kadar kesim yap."* dedi. Yani Vali Bey bana, yok mevzuat ne der, yok bu kavaklar kimin, yok nasıl alınacak vs. bir şey sormadı. Sorumluluğu bana devretti. Ben de hızlı bir şekilde mevzuata uygun olarak işlemi gerçekleştirdim. Sonuç olarak hızlıca kavak kesme işlemi yaptık ve okulu bitirdik. Hatta kalan bazı keresteleri de o dönem bir cami yapılıyordu orada kullandık. Bakın bu önemli ve ilginç bir olaydır. Vali Beyin en önemli özeliği çalışanlarına güvenirdi. Çok güvenirdi. Bu özeliği kendisinin bazı sorunları yaşamasına neden oldu. Fakat İdarede güven esas, kontrol şarttır. Vali Bey'in güvendiği insanların yaptığı bazı ufak tefek hatalar sonradan bir sürü müfettiş ve soruşturma ile kendisine döndü.

• **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Vali Bey çoğu bükrattan daha vatanseverdi. Vatanseverliği nasıl algıyorsunuz? Bence işini en iyi yapan insan, vatanını en çok sevendir. İşini en iyi yapan insan, o milletin milliyetçisidir. Yine devletin ya da milletin size verdiği maaşı hak etmek. Kul hakkından korkmak. Vali Bey, birinci derecede işini iyi yapmaya çalışan bir insandı. Bir de Vali Bey'de mesai kavramı yoktu. Yani çalışanlarını standart dar kalıba sokup sabah 08.00, akşam 05.30'a hapsetmezdi. Ben de aynı görüşteyim. Önemli olan işini yapmak. İşini yap, ama nerde yaparsan yap. Mesela bir gün İstanbul'a gitmem gerekti. Aradım dedim ki: *"Sayın Valim İstanbul'a gitmem lazım yaklaşık 10 gün."* Bana dedi ki: *"Tamam İsmail git, işlerini aksatma gerekirse ilçeyi faksla idare edersin. İşler aksamasın git."* dedi. Yani bu çok önemli bir davranış. Çünkü Vali Bey'in bu hareketi ile size olan güvenini anlıyorsunuz. Bu durum sizi motive ediyor. Zaten bir söz vardır: *"Marifet iltifata tabidir."* diye. İnsanların bilgi ve becerilerini ortaya dökebilmeleri iltifata tabidir. Yani bir kişinin marifetlerini ortaya

çıkarmak lider nitelikli insanların işidir. İnsanları motive eder, onlara imkân verir ve güvenirsiniz, insanların içindeki cevheri bulabilirsiniz. Vali Bey de bunu yaptı. Kaymakamlarına çok güvenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yaptı?**

Mülki idare makamları halkın evi gibi olur, halk buralara rahat girip çıkarsa siz zor durumda olan insanlara ulaşırsınız. Veya onlar size ulaşır. Bu sosyal yardımlaşma dayanışma vakıfları ile bu yardımlar yapılıyordu o dönem. Fakat eğer siz kapınız halka açmazsanız bu vakfın kaynakları partizanca ya da popülist şekilde kullanılabilir. Bu nedenle halkla iç içe olma önemlidir. Yani Vali Bey yolda yürürken bir teyze yanına gelip derdini anlatabilirdi. Eğer siz halk ile aranızdaki iletişimi koparırsanız halk başka yollardan size ulaşmaya çalışır. Yani ya siyasi parti milletvekillerini arar ya da il ve ilçe siyasi parti başkanlarını arar vs. O zaman da asıl gerçek ihtiyaç sahiplerini gözden kaçırabilirsiniz. Bu nedenle halkla beraber olmak en iyisidir.

"Fukara-yı sabirin" denen bir grup vatandaş vardır. Bunlar fakirliğine sabreden, biraz da yardım almaktan utanan bir kesim. Bu kesim önemli. Bir de cazgır ve menfaatçi bir grup var. İhtiyacı olmasa da gelip devletten bir şeyler koparmaya çalışan bir kesim. İşte bu son bahsettiğim kesimin içinde ihtiyacı olmayıp da yardım alan çok kişi vardı. Bunları engellemek ancak halka inip gerçek ihtiyaç sahiplerini belirlemekle olur. Ama siz kapılarınızı bir idareci olarak açarsanız bu "fukara-yı sabirin" denilen grup size güvenir ve ulaşır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Kendisi kesinlikle bu konularla ilgilenirdi. Ankara ile devamlı atışırdı. Siyasete çok kızardı. Lüks kamu binalarının yapılmasına çok kızar ve eleştirirdi. Yani israfa karşı idi. Siyasi mekanizmaların idari yapıya çok karışmalarına kızardı. Özellikle siyasi partilerin il ve ilçe başkanlarının vali ya da kaymakam gibi hareket etmelerine kızar ve eleştirirdi. Vali Bey yerinden yönetime taraftardı, yerel yönetime değil.

Güçlü bir vali ile yine güçlendirilmiş bir il genel meclisi. Bu ikisinin beraber çalışarak merkezde alınan kararların yerelde alınmasını isterdi. Ama her iktidar yerel yönetim ya da yerinden yönetim der; Bunları geliştireceğiz der. Ama gene bütün yetkileri kendinde toplar. Bizim üst bürokratomuz yetki ile büyük olduğunu düşünür. Yaptığı işle ilgili değil. Merkezi bürokrasi ne kadar yetkisi varsa o kadar güçlü olduğunu savunur. Ben ve Sayın Valimiz, aksini düşünürdük. Asıl olarak ne kadar çok üretirseniz o kadar önemlisiniz. Çok yetki insanlara bir şey üretirmez. Az yetkiniz vardır ama çok iş yaparsınız, önemli olan bu. Ben de valilik dönemimde Ankara bürokrasisi ile çok kavga etmişimdir. Vali Bey daha çok ederdi. Hatta kendisi Denizli'ye atandığında yanına uğradım. Bana dedi ki: *"İsmail hani beraber çalışacaktık?"* Tabii o zaman ben merkeze alındım Vali Bey Denizli'ye atanmıştı. Ben de: *"Sayın Valim ikimiz Ankara'ya ağır geliriz kaldıramaz. Bir siz çarparsınız bir ben çarparım. Kaldıramaz Ankara. En iyisi bir ben, bir siz."* demiştim. Gülmüştük. Hatta şunu söyleyeyim: Vali Beyin bütün ömrü, Ankara'yla savaşıyor geçti.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Vali Beyin genel olarak yaptığı bütün işler ve aldığı kararlar bu soru ile ilgili. Çok riskli işler yapardı. Amacı kesinlikle kamu yararı idi. Kamu yararı için bu kadar risk alan kimsenin şahsi çıkarı olmaz. Yani bu şu demek: Risk alan idareci aslında kendinden feragat eder. Risk alan idareci aynı zamanda fedakarlıkta bulunuyor. Bakın köprü olayı bunun en somut örneğidir. O köprünün yapımı başlı başına bir risk faktörü idi. Eğer köprü yapılamayıp, başarıya ulaşmasaydı Vali Bey belki hapse bile girebilirdi. Büyük risk aldı. Yani bu risk işi bugün idarede göremeyeceğiniz bir şey.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yani bu verdiğim "Kavak" örneği bu durumu açıklar. Vali Bey bana: "Kamu yararı için gidip o kavakları kesmemi, gereğini hemen yapmamı" söyledi. Gerekirse: *"Git bir gecede hallet."* dedi. Yani şu mevzuat, şu detay, bunlarla uğraşma dedi. Yani

bu da bir risk. Tekrar belirteyim. Risk almak demek zaten ceza almayı göze almak demek. Rahmetli Valiyi bugün sizin tez yapmanız ve onu bugün hala konuşuyor olmamızın nedeni budur. Risk alması. Vali Bey, her risk alışında aslında ceza almayı göze alıştı. Yaptığı bütün işlerde bu vardı sayın valimizin. Yani haram yemeyip (rüşvet vs.) kamu yararı için bir şey yapıyorsanız yapın! Ceza almak önemli değil.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Makam ve mevkiler aslında ateşten gömlektir. Bir toplumda makam ve mevkilere ne kadar talipli insan varsa, bu taliplileri bir kenara bırakıp talip olmayan fakat bu işi en iyi şekilde yapacak insanlara görev verilmelidir. Kime sorsan her işi en iyi kendisi yapar. Fakat bu işi yaparken kendine şu soruları soran kaç kişi vardır: Ben bu işi en iyi şekilde yapabilirim miyim? Aldığım maaşı hak edebilir miyim? Yani kısaca helal ve haramı bilmesi lazım kamu görevlisinin. Bu çok önemli. Bana göre rahmetli Valimizin temel motivasyon unsuru, halkının, toplumun daha iyi ve daha güzel şartlarda yaşayabilmesinin sağlanması idi. Vali Bey bu amaçla çok çalışır ve emek sarf ederdi. Yani Vali Beyin, gurur ve kibirden uzak, tamamen yönünü halkın en iyi şekilde yaşamasına hedeflenmiş bir düşünce yapısı vardı. Bu düşünceleri, onu kamu hizmetlerinin yapımına bu kadar kendini adanmasını sağlıyordu.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaseti de siyasetçiyi de hiç sevmezdi. Yani siyaset kelimesi kendi kafasında olumsuz bir anlama sahipti kanaatimce. Siyasetçilerin kamu yararına yönelik değil de kendi yandaşları, yani parti yandaşlarına yönelik çalıştığına inanırdı. Vali Beyin düşüncesinin temelinde adil olmak yatardı. Siyasetçiler de adil olmadıkları için siyaseti sevmezdi rahmetli. Mülki idare amirleri adil olmak zorundadır. Fakat siyasetçi adil olmak zorunda değildir. Taraf olma zorundadır. Çünkü oradan beslenir.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Hem çevresi ile hem de toplumu ilgilendiren konuları dikkatle incelerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Çalışkan olması, üretken olması. Birde şunu belirtmek isterim; bir kişi çalışkan değilse ona ara sıra laf çarpar, ama bir şey demezdi. Fakat çalışkan insana görev verir, onore ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Devamlı halkın içindeydi. Halktan ayrılmazdı. Valilik makamına çok gitmezdi. Ben de bu yönünü örnek almışımdır. Halkla hep iç içe olmasını. Ben de iki gün aynı saatte makama gittiğimi hatırlamıyorum. Yani sabah kalkıp afra tafra ile önde eskort, arkada eskort valiliği gitmek valilik değildir. Sabah erken kalkarsınız, esnafın birinin çayını içersiniz, döner öteki esnafla konuşursunuz, imzalanacak bir acil evrak varsa gerekirse telefon eder getirtir imzalatırsınız. Yani benim Yazıcıoğlu'ndan da gördüğüm şey şu: Toplum sizi ne kadar yakın görürse derdini o kadar rahat söyler. Tabi bu halkla yakınlık konusunun bir sınırı olmalıdır. Halkla ilişkileri belli seviyede tutmalısınız. Bu ilişkiyi suiistimal ettirmemelisiniz. Tatlı-sert bir yönetim tarzı gibi düşünün. İnsanlar sizi bilecek. Halk size her derdini anlatacağını bilmeli ama cıvıtınca çarpılacağını da bilmeli.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Yani kendisinin oturduğu makama bakış açısı ile ilgilidir. Yani Vali Bey makamdan şeref alınmayıp makama şeref verileceğini belirtirdi. Makama şeref vermek de büyük işler yapmakla olur. Bu hedef onu motive ederdi. Kazandığının helal olmasını istemesi, aldığı parayı hak etme isteği onu motive ederdi. Millete hizmet etme aşkı başka bir motivasyondur. Bir de Allah rıza için bir şeyler yapma isteği. Bir de Vali Beyde bizim eski Türk geleneğinde olan bir yön vardı. Eski Türk geleneğinde **"Devlete talip olan, servete ve marifete talip olmayacak."** Yani mala mülke de talip olmayacak, tarikata şuna buna da talip olmayacak. Servete talip olan ticaretle uğraşacak, o kazandığını Allah yolunda harcayacak. Bu servete talip olanlar devlete ve marifete talip olmayacaklar. Bu onların işi değil. Marifete talip olan yani

Allah dostluğuna talip olan, servete ve devlete talip olmayacak. Bu bizim bir devlet geleneğimizdir. Biz bu geleneğe sahip çıkarsak başarılı oluruz. Yazıcıoğlu devlete talipti. Yani kendisinin en büyük motivasyon kaynağı kazandığını hak etmekte.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Mülki idareye ve yerinden yönetime çok önem verirdi. Bu konularla ilgili yazarçizerdi. Bir de merkeziyetçi anlayışı çok eleştirirdi. Yani bir tuvalet yapacaksınız, acil ihtiyaç, Ankara'ya sormanız gerekli. Hâlbuki yerinde beş dakikada karar alınıp yapılacak bir şey. Yani mevzuatın sorunlarına takılmazdı. Ben de ondan bu konuda çok örnekler aldım. Mesela Osmaniye valisi iken ile 10 tane ilkokul yapılacak. Acil ihtiyaç var. Ankara'ya program olarak yazdım. Encümenin kararını aldım, ihalesini bile yaptım. Özel idare vasıtası ile yapacağım. Bir gün Milli Eğitim Müdürü geldi. *"Efendim bizim okul yatırımlarını reddetmişler."* dedi. Şimdi 10 tane okul. Ben de Müdür Bey'e: *"Bu parayı kim verecek? İl özel idaresi yani biz. Yapın gitsin, vermezlerse vermesinler."* dedim. Ankara'daki bir bürokrat ya da bir uzman ne bilir Osmaniye'deki okul ihtiyacını. Yapın dedim ve yapıldı. İşte bu kadar. Vali Bey de benim gibi bu bürokrasiden yılmıştı. Çünkü daha önce de söyledim, bürokrasi ne kadar yetkisi olursa o kadar güçlü olduğuna inanıyor. Hâlbuki çok yanlış bir ifade.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Aykırılık" koyardım.

17. Emekli Mülki İdare Amiri Natık Vahit Abbasoğlu İle Yapılan Mülakatın

Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1984–1986 Yılları arasında Tokat ili Erbağ ilçesinde kaymakam olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Maalesef bizim ülkemizde halk bütün sorunlarının devlet tarafından çözülmesini ister. Bu nedenle süreç uzun bir hal alır. Recep Bey de pratik bir insandı. Sorunları pratik şekilde çözen, çözüm odaklı bir insandı. Biraz da Karadenizli oluşundan kaynaklanan pratik bir yönü vardı. Kamu görevlerinin yapılmasına dikkat eden bir yönü vardı. Kamu görevlerinin en iyi şekilde yapılması için çalışırdı. Ayrıca çok dürüst ve namuslu bir insandı. Benim görebildiğim kadarı ile devletin yücelmesini isteyen bir yönü vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Recep Bey bir halk adamıydı. Bir kere en önemli özelliği halkın sorunlarını bizzat giderek kendi gözleri ile görür ve çare bulurdu. Kapısı herkese açıktı. Lüzumsuz yemeleri, içmeleri sevmeyen bir idareci idi. Halkın faydasına iş yapmak isteyen bir idareci idi. Politikacılardan medet uman, çare arayan bir yapısı yoktu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Recep Beyin işi gücü hizmet üretmektir. Bürokrasiye ve getirdiği hantallığa kızardı. Bu duruma yönelik söylemlerde bulunurdu. Ama şu an özel bir sözü ya da söylemi hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Kuvvetli bir isteği vardı. Zaten işi gücü, her şeyi halka hizmetti.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Halkın sosyal adalet içinde yaşamasını isterdi. Halkın daha medeni şekilde yaşamasını isterdi. Yani bütün insanların mutlu olmasını isterdi. Bir de dinsel bazı

yönleri vardı. Bir müftü çocuğu idi. Ben, Tokat'ta babası ile tanıştım. Yani inanç yönünden de insanların iyi yaşaması için çalışmayı kendisine bir görev biliyordu. Fakat dini kesinlikle istismar etmezdi. Çağdaş bilime ve teknolojiye inanırdı. Eğitime çok önem verirdi. Çoğu kez kendisinden eğitim ile ülkenin kalkınacağına dair söylemler duymuşumdur. Yani şunu belirteyim: O dönem Tokat'ta insanlar hizmete açtı. Dönemin belediye başkanı, okul müdürleri herkes Vali Beyi destekliyordu. Vali Bey de onları. Benim en verimli kaymakamlık yıllarım Tokat ve Ankara Polatlı'da geçti. Çünkü bizleri de çok destekliyordu. Böyle müstakil bir kaymakamlıktı benim Erbağ kaymakamlığım. Halkın dertlerine, sorunlarına çare arayan, sorunları halkla çözmeye çalışan bir idarecilik hayatını ve hazzını orada aldım. Bu hazzı Recep Bey ile tattık.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Özel bir yaşanmış olay hatırlamıyorum. Fakat bizim işimiz gücümüz toplum kalkınması idi. Yani halk, özel idare ve belediye hep beraber çalışırdık. Mesela bir şey geldi aklıma. Ben Erbağ kaymakamı iken kaymakamlık lojmanlarına çok yakın bir yere özel idare hizmet binası yapıyordu. Ben, Yazıcıoğlu valimden önceki Tokat Valisine çıktım. Ve dedim ki: *"Sayın Valim lojmana çok yakın bir yere özel idare hizmet binası yapılıyor. Eğer bu hizmet binası kaloriferli yapılırsa biz de lojmana kalorifer çekeriz. Rahat ederiz. Çünkü Erbağ soğuk bir iklime sahip biz kışın zorlanıyoruz."* Sonra bana Vali Bey dedi ki: *"Yav Kaymakam Bey, biz o bina işini ihale ettik, o iş bitti."* Sonra bu Valimiz, Kırklareli'ne tayini çıkarak gitti. Sonra Yazıcıoğlu Tokat valisi oldu. 1984'ün bir Mayıs günü haber aldık ki Yazıcıoğlu Vali Tokat'a geliyor. Biz o anda yaylada idik. Hemen haberi duyunca geri döndük. Karşıladık kendisini. Yazıcıoğlu Vali geldi. Gerekli denetlemelerini yaptı. Sonra kaymakamlık lojmanlarının yanına geldik. Ben dedim ki: *"Sayın Valim, bu lojman ile hizmet binasının arasında 10 metre mesafe var. Durum böyle. Ben bu hizmet binasının kaloriferli yapılmasını ve sonrasında buradan lojmana kalorifer çekilmesini istiyorum."* Vali Yazıcıoğlu bana döndü : *"Kaymakam bey, bu binanın temel ve hafriyat çalışmasını sen yapacaksın gerisi bizden. Bu hizmet binasını biz yapacağız."* dedi. Ben de: *"Yaparım Sayın Valim."* dedim. Sonra belediye başkanı ile

görüştüm. Kendisinin kamyonları vardı. Bir de tuğla fabrikası olan bir arkadaş vardı. Onu da aradım. Ondan da bir kepçe aldım. 96 Metrelik bir alanın temel hafriyatını yaptırdım. Sonra iş bitince Vali Beye gittim. Yanıma belediye başkanını da aldım. Gittik makama oturduk. Kendisi zile bastı, kapıcı geldi ve dedi ki: *"Uzaktan gelenlere çay getir, yakından gelenlere bir şey yok. Sıkıntısını anlatan görevinin başına dönsün."* Ben durumu anlattım. Dinledi. Hemen Bayındırlık Müdürünü aradı. Dedi ki: *"Müdür Bey yanımda Erbağ Kaymakamı var. Orada özel idare hizmet binası yapılacaktı. O bina kalorifersiz yapılacaktı mutlaka kaloriferli yapılsın. Hemen projeyi yapın yarın gidin."* Sonra o bina kaloriferli yapıldı, ben de lojmana oradan kalorifer çıktım. 1984 ve 1985 kışını rahat ve kaloriferli bir lojmanda geçirdik. Şimdi bu olayı anlatmamın nedeni iki vali arasındaki farkın görülmesi içindir. Yazıcıoğlu öncesindeki vali işi bir kuruluşa ihale ettiğini söyledi ve yapılan ihalede bu işin kalorifersiz olduğunu, bu nedenle bir şey yapamayacağını belirtti. Fakat Yazıcıoğlu Vali geldi, işin içine bizi de katarak daha az bir maliyetle ve istediğimiz gibi işi halletti. Kendisi çok pratik ve iş bitiren bir insandı. Bunu hiç bir vali kolay kolay yapmaz.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kendisi çok vatansever bir insandı. Onun vatanseverliği, halka ve ülkesine hizmet etme ile kendisini gösteriyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kendisi zor durumda olan insanlarla bizzat ilgilenirdi. Kendisi şehri ve ilçeleri bizzat gezerdi. Bu nedenle zor durumdaki insanlar da onu bulurdu. Kendisi bu sosyal yardımlaşma fonu olmadan önce de özel idare kaynakları ile zor durumdaki insanlara yardım ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Yerel yönetimler konusunda devamlı söylemlerde bulunurdu. Yerel

yönetimlerin gerektiğinde güçlü olmadığını bütün yetkilerin daha çok kaymakam ve valilerde olduğunu belirtirdi. Fakat şunu da belirtirdi: Özellikle kaymakamların ellerinde bir bütçe olmadığı için evrak takip memuru gibi çalıştıklarını. Hatta bugünkü bazı düzenlemelerde Yazıcıoğlu Valimizin görüşlerinin etkisi açıkça görülmektedir.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani kendisinin herhangi bir şahsi çıkarı olduğunu ben zaten görmedim. Gecesi gündüzü yoktu.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yazıcıoğlu yaptığı bütün işlerde ceza almayı göze almıştır. Çünkü mevzuata takılmadan ve daha önce de uygulanmamış bir yöntem kullanıyordu. İşin içinde halk var. İşler daha da pratikleştiriyorsunuz. Mesela okul yapılacak. Ne lazım? Tuğla, demir, çimento vs. Bunun bir kısmı özel idareden veriliyor; diğerlerini muhtar, kaymakam karşılıyor. Şimdi o tarihteki mevzuatta bu yöneme dair bir ibare yoktu. Yani bu hukuki açıdan sıkıntılı. Yani ben mülkiye müfettişlerinin geldiğini duydum. Fakat bu denetimlerden bir iş çıkmayacağını ben biliyordum. Nitekim çıkmadı da zaten.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Başarılı olmak için. Yani bir mülki amir başarılı olmak için çalışmak zorundadır. Mülki amirler sorunu olan insanlara çare olmalıdır. Yani bugün, bu sosyal yardımlaşma vakıfları nasıl ki pek çok kişinin derdine çare oluyorsa mülki amir de bu fonları iyi değerlendirmekle görevli. Bir de bakın, geriye sadece sizin yaptıklarınız kalıyor. Ben bugün şöyle bir geriye dönüp bakıyorum, pek çok yerde görev yapmışım. Geriye sadece yaptığım hizmetler kalmış.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Yani siyasetin çok başarılı olmadığına inanırdı. Bu konuda çok konuşmadık kendisi ile ama böyle bir düşüncesi olduğunu sezerdim. Özellikle siyasetin yerel yönetimlerin güçlendirilmesi yoluyla başarı kazanabileceğini sıklıkla dile getirirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Kesinlikle ilgilenirdi. Özellikle bir sorun varsa, sorun nedir, nereden kaynaklanıyor, çözüm yolları nelerdir bunlar üzerine çok düşünür ve kafa yorardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Bir devlet memuruna yakışan bir yaşam tarzı isterdi. Mesaiye uyan, vatandaşa iyi ve eşit davranan, dürüst olan, gece gündüz halka hizmet için çalışan kişileri isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman, her gün. Sabahları vilayete yürüyerek korumasız giderdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Hizmetin gittiği yerdeki vatandaşların mutluluğu, vatandaşların hazzı, kendisine edilen teşekkürler.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Özellikle merkeziyetçi yönetimi eleştirir, yerel yönetimleri savunurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Adam Gibi Adam" koyardım.

18. Danıştay 14. Daire Üyesi Osman Tural İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1987 Yılında Tokat'ta kaymakam adayı olarak görev yaptım. 6 aylık vilayet stajımı yanında yaptım. Bir de kaymakam refikliği stajımı yanında yaptım. Yani 8 ay bilfiil yanında kaldım. Fakat zaman zaman bu 8 ayın dışında da valimizin yanında bulundum.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

İş odaklı ve sonuç odaklı düşünen ve çalışan bir kişiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

İş odaklı olması. Gittiği ilin ihtiyaçlarını tespit edip o ilin ihtiyaçlarını nasıl gideririm çabasına düşen bir insandı. Ödenek ya da bürokrasiyi bekleyip kamu hizmetlerinin beklemesini istemezdi. Kamu hizmetlerini ihtiyaç önemine göre sıralayıp, ödeneklerin bir an önce çıkarılıp, kamu hizmetlerinin hızlı bir şekilde yapılmasını sağlardı. Yani biz şöyle yapardık: Sabah 08.30'da hazır olurduk. Vali Bey ve üç kaymakam adayı. Bizzat gidip bütün kamu hizmeti yatırımlarını denetliyorduk. Gece 23.00'te dönüyorduk. Yani Vali Bey işi telefonda sormazdı, bizzat gidip denetlerdi. Bu nedenle herhangi bir kamu yatırımı konusunda herhangi bir görevli Vali Bey'e yanlış bir bilgi veremezdi. Bürokratik işlemleri olabildiğince azaltırdı. Bürokrasinin, yapılacak bir işi yok etme alışkanlığını ortadan kaldırmaya çalışmıştır. Kapısı herkese çıktı. Bu Vali Beyi diğer valilerden ayıran en önemli özelliktir. Kısacası halk adamıydı. Vatandaşla iç içe idi. Vatandaşla devleti buluşturan, vatandaşla devleti barıştıran bir yapısı vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Maalesef şu anda aklımda kalan bir şey yok. Aradan çok uzun zaman geçti. Ama genel olarak kamu hizmeti ve iş bitirme odaklı sözler söylerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Yani halka hizmet etmekten zevk alırdı, Vali Bey. Mesela köy köy gezerdi. Sorunları dinlerdi. Sorunların çözümüne halkı da katardı. Mesela bir köye gittiğimizde, örneğin köyde bir eksiklik var, derdi ki: *"Bu işin yarısı bizden yarısı da sizden olsun. Öteki türlü bu işi devlete bırakırsanız bu iş bitmez. Yani malzemenin, araç gerecin bir kısmı bizden, diğerleri sizden."* derdi. Bir de şunu söylerdi: *"Eğer siz bir kamu hizmeti yaparken işin içine halkı katmazsanız o hizmet halkın değil devletin olur. Eğer halkı katarsanız o hizmet devletin yanında halkın da olur. Yani örneğin bir okul yapacaksınız. Eğer o okulu sadece devlet yaparsa o hizmet sadece devletin olur. Fakat işin içine halkı da katarsanız bu sefer halk onu benimser ve korur."* Vali Bey bunu sıklıkla belirtirdi. Bakın biz sabah saat 08.30 da üç kaymakam adayı ve vali başlıyorduk gezmeye ve çalışmaya gece 23.00'e kadar. Bu arada devamlı çalışıyoruz. Öyle yeme içme vs. yok. Baktık olmayacak. Biz aç kalıyoruz. Köye gittiğimizde de bir şey yemiyoruz doğru düzgün. Sonra biz yanımızda köfte ekmek vs. götürüp yemeğe başladık. Vali Bey çok çalışır ve çok az yemek yerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Klasik bir vali vizyonundan öte bir kişilikti. Tek amacı halka hizmetti. Gecesi gündüzü halka hizmetle geçerdi. Yani vizyonu bulunduğu ili kalkındırmaktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Mesela Tokat'a yaptığı hava limanı. Bu havalimanı çok eleştirilmiştir de. Fakat bu küçük uçakların inip kalkması için yapılan bir hava limanı idi. Bu olmadan oraya

akademisyen, yatırımcı vs. gelmiyordu. Bu havaalanı, Türkiye'de özel idare tarafından yapılan ilk hava alanıdır. Yazıcıoğlu Valimiz vizyon sahibi ve ileri görüşlü bir insandı. Bu havaalanı örneği de bunun bir sonucu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Vatan hizmet etmek, en büyük vatanseverliktir. Yazıcıoğlu da ileri derecede vatanseverdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Zor durumda olan insanlara yardım etmek ve onları bu zor durumdan temelli kurtaracak çözümler üretmeyi isteyen bir vali idi. Zor durumdaki insanlarla ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Bürokrasinin çok yavaş çalıştığından bahsederdi. Klasik kamu hizmeti anlayışından ve klasik kamu yönetimi anlayışından hoşlanmazdı. Bu konularda sık sık söylemlerde bulunur, bir şeyler yazardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani Yazıcıoğlu Valinin bir şahsi çıkarı yoktu. Zaten az evvel söylediğim gibi sabah çıkıp gece yarısına kadar çalışırdı. Böyle çalışan bir insanın şahsi çıkarı olmaz. Gittiği yerlerde de ne bir şah şahı yemek vs. Hiçbir şey olmazdı. İşi gücü kamu hizmeti ve vatandaşların dertlerine derman olmaktı. Bunların hepsi Yazıcıoğlu'nun kendi çıkarı yerine kamu ve devletin çıkarlarını savunduğunu gösteren kanıtlardır.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yaptığı yatırımların çoğu ödenek vs. beklenmeden, mevzuata takılmadan yapılan yatırımlardı. Özel idare kaynakları ile yapılan yatırımlardı. Yani Vali Bey hakkında yapılan soruşturma, ceza vs. neyse hep bunlarla ilgiliydi. Yani kendisi bir kamu hizmetinin gerekliliğini görürse ceza alma vs. bunları gözü görmez, kamu hizmetine yönelirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bu insanın tabiatı ile alakalı bir durum. Bu Recep Yazıcıoğlu'nun özellikle yaptığı bir şey değil. Bir kişinin içinden halka, kamuya hizmet etmek geliyordur; o da yapar. Bu içsel bir şey. Sistemin dışında bir kişi olması ve bu kişiliğin özelliklerini halka hizmete yöneltmenin bir hazzı da vardı. Yani bir kamu hizmetinin tamamlandığının görülmesi, vatandaşların memnuniyeti Yazıcıoğlu'na yetiyordu.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Bilemiyorum bu konu ile ilgili bir şey hatırlamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Her şeyle ilgilenirdi. Meraklı bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Klasik devlet memuru olmamak. Yani mesai saatleri dışında işi ile ilgilenmeyen bir kişi değil, her zaman halk ile birlikte olan. Yani halkın derdini kendisine dert eden, halkın sorunlarına çözüm üreten bir kaymakam olun derdi. Bir de dürüstlüğe önem verirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman. Halktan ayrılmazdı. Kapısı herkese açıktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Başarı. Elde ettiği başarıları. Mesela bir köye gittiğinde bir hizmetin gerçekleştiğini görünce çok mutlu olurdu. Bu onu motive ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Bu konularla sürekli ilgileniyordu. Sadece ilgilenmekle kalmıyor, bir şeyler de yazıyordu. Klasik kamu yönetimi anlayışının ülkenin sorunlarını çözmekten uzak olduğunu, klasik yönetim anlayışı ile ilerlemenin sağlanamayacağını sıklıkla belirtirdi. Mesela derdi ki: *"Bir şeyi yazıya döktünüz mü onu öldürmüşsünüz demektir."* Yani bu söylemi ile bürokrasinin yavaşlığından yakınırды. Bu nedenle işlerini ilk elden takip eder kısa sürede sonuçlandırırды.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Hizmet Adamı" koyardım.

19. Emekli Mülki İdare Amiri Ata Aksoy İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1988–1992 yılları arasında Tokat'ın Turhal ilçesinde kaymakam olarak görev yaptım. Ben o dönemde Afyon'un bir ilçesinden Tokat Turhal'a tayin edildim. Tayinim çıkınca da çok sevindim. Çünkü Tokat valisi Recep Yazıcıoğlu'nu basından biliyordum. Basında devamlı kendisi hakkında 'çalışan ve üreten' bir vali olarak haberler çıkıyordu. Kendi kendime: *"Tamam."* dedim. *"Tam benim kafamda bir insanı buldum, onunla çalışmaya gidiyorum."* dedim. Ben atandıktan sonra Vali Beyle tanışmak, emirlerini ve görüşlerini dinlemek için Tokat'a gittim. Kendisi vilayette idi. Gider gitmez farklı bir vali ile karşılaştığımı anladım. Yaşlarımız aşağı

yukarı aynı idi. Beni kırk yıllık arkadaş gibi karşıladı. Çok sıcakkanlı hatta fazla sıcakkanlı bir şekilde karşıladı. Oturduk konuştuk. En sonunda Vali Bey: *"Boş ver gel sana Tokat'ı gezdireyim."* dedi.

Vali Bey: *"Önce Büyük Tokat Otelini gezdireyim"* dedi. A'dan Z'ye bana her şeyi anlattı. Yapılan binalarla ilgili çalışanlara sorular sordu. Bana da: *"Soru sorabilirsin"* dedi. Bana bu geziden sonra şunu sordu: *"Nasıl buldun?"* Ben doğrucu Davut yapım ile aklımdan geçen, inandığım şeyleri söyledim. Dedim ki: *"Gezdiğimiz binalar gayet güzel. Söylenecek söz yok! Otelin yeri de güzel! İnşaatlar güzel! Fakat Vali Bey bu bina ne işe yarayacak?"* dedim. Vali Bey: *"Ne demek neye yarayacak! Yıldızlı otel işte!"* dedi. Ben de: *"Sayın Valim Tokat'a yıldızlı otel yapıyorsunuz, Tokat'ın 4 yıldızlı otele ihtiyacı var mı? Ben onu bilmiyorum. Eğer varsa çok isabetli bir şey yapıyorsunuz. Gerçekten Tokat'ta insanlar böyle bir yer arıyorsa ve böyle bir ihtiyaç varsa çok iyi. Ama böyle değilse yazık olur bu yatırıma, israf olur."* dedim. Ben bunu söyleyince şaşırdı Vali Bey. Anladım ki kendisine kimse böyle bir eleştiri getirmemiş. Vali Bey adeta dondu kaldı. Fakat bu eleştirici sözlerime karşı bana hiç bir zaman düşmanca tavır almadı. Vali Bey: *"Nasıl olur canım! Ne güzel otel! Burada kalsın gelen insanlar. Daha insan ne ister ki! Güzel bir otel."* dedi. Sonra Tokat'ta doktor olan bir kişinin tek yıldızlı oteline yemek için gittik. Vali Bey otel sahibine: *"İşler nasıl?"* dedi. Ömer Bey de: *"Sayın Valim işler kötü! Tokat'ta kimse böyle yıldızlı otellere gelmiyor."* dedi. O yıldızlı otel de tek yıldızlı. Şimdi yapılan Büyük Tokat Oteli 4 yıldızlı, diğeri tek yıldızlı! Tek yıldızlı otel bile müşteri bulamıyorsa 4 yıldızlı nasıl bulacak? Ben de duramadım ve şunu söyledim: *"Sayın Valim, size getirdiğim eleştiriye bu konuşma doğruluyor."* Vali Bey dedi ki: *"Olmaz canım! İnsanların yaşam seviyesini ve kalitesini yükseltmek lazım, bu nedenle bu otel yapılıyor."*

Neyse orada yemek yedik ve kalktık. Beni Tokat'ta tepede "Devlet Konuk Evi" diye yine özel idare imkânları ile yapılan bir yere götürdü. Ben o tarihe kadar ki kaymakamlıklarımda (maiyet memurluğumu da İstanbul'da yapmış olmama rağmen) gördüğüm en lüks yerdı. Ben İstanbul'da maiyet memuru iken beni ağırlama ve resmi törenlerde görevlendirmişlerdi. Benim de bu vesile ile İstanbul'da görmediğim lüks yer kalmadı. Neyse çıktık bu yere gerçekten çok lükstü. Sadece Tokat'a göre değil o

dönem ülke şartlarına göre de çok lükstü. Bu konuk evindeki bütün mobilyalar İtalya'dan özel getirtilmiş. Vali Bey kendisi bunu gururla söylüyordu. Bir de bu yapı yapılırken il özel idaresi vasıtasıyla yapılıyor. Fakat bütçe aşıldığı için borçlanılıyor. Ben dedim ki Vali Beye: *"Bu konukevine neden ihtiyaç duydunuz?"* Vali Bey dedi ki: *"Devlet adamları geliyor. Bakanlar, bürokratlar ya da vekiller. Tokat'ta kalmaya, onları ağırlamaya yer yok. Bu açıdan çok sıkıntı çekiyor ve utanıyoruz. Gelenleri Turhal'a şeker fabrikasının misafirhanesine gönderiyoruz. Bu çok ayıp bir şey! Bu nedenle burayı yaptık."* dedi. Ben de dedim ki: *"Gelenler gitsin Turhal'da yatsın. Ne olacak ki?"* Vali Bey de: *"Olmaz, bundan sonra gelenler burada kalacak. Tokat'a yakışır şekilde."* dedi.

Sonra Almus baraj gölü var. Orada gölün kenarında, çamlıkların arasında bir konut daha yaptırıyor. Yapı bayağı büyüktü. Köşkten de büyük bir yapı. Bu yapıyı da valinin yazlığı ya da sayfiye evi gibi kullanmak amacı ile yapıyormuş. Bana öyle söyledi. Tabi bilmiyorum şimdi ne amaçla kullanılıyor. Şimdi şunu belirtmek isterim: Ben idarecilik hayatımda da tasarrufa çok önem vermiş bir insanım. Devletin bir kuruşunu harcarken kırk kere düşünen bir yapım var. Bana bu gezi sürecinde yaptığı eserler çok gereksiz ve israfkâr geldi. Halbuki bizim basında Vali Bey hakkında edindiğim izlenim çok daha farklı idi. Ben Recep Yazıcıoğlu'nu severim. Bende olumlu anıları vardır. Kendisini dost olarak kabul ederim. Ama kimseyi eleştirmekten geri kalmam. Benim inandığım görüşler ne ise onu söylerim.

Sonra ayrılma vakti geldi. Vali Bey bana: *"Sana bir liste vereceğim. Bu listedeki köylerde okullar bitirilmedi. Gidip o köydeki okulları bitirteceksin"* dedi. Listeyi aldım ve Turhal'a döndüm. Gittim unutmuyorum, Tatlıcak köyü. Turhal'a yakın bir köy. Oraya gidince çok şaşırdım. Köyün meydanında çok güzel bir okul var. Taş okul. Zamanında yapılmış. 5 derslikli bir bina. Öğretmen lojmanı var. Ben daha önce bir köyde böyle güzel bir bina görmemiştim. Bina çok güzel bir binaydı. Neyse orada öğretmenlerle konuştum. İşte öğrenci yokluğundan ancak iki derslik zar zor dolduruluyormuş. Diğer derslikler boş. Bakın bu köye ihtiyaç olmadığı halde 12 yeni derslik yapıldı. Bakın, dikkat! 12 derslik! Bakın olay şöyle: Bu derslikler bir aşmaya kadar yapılmış. Ben gittim baktım. İnşaat yapılmış bina gözüküyor. Bakın, dikkat! Tokat'ta okul yapılmadı, derslik yapıldı. Okul farklı, derslik farklı! Recep

Bey de bunlara derslik derdi, fakat basın bunlara okul derdi. Şimdi bakın Tokat'ta 3000 derslikten bahsediliyor. Tamam, yapılmış olabilir ama esas soru bu derslikler doğru yerlere mi yapıldı? Esas soru bu. Bir yerde bir şey yapmak önemli değil! Bir yerde bir soruna cevap verecek bir şey yapmak önemli. Bu Tatlıcak Köyü'ne dönelim. Köyde dediğim gibi 5 derslikli mükemmel mimariye sahip bir yapı var. Fakat köyde yeniden 12 derslik yapılmaya çalışılıyor. Zaten bu 12 derslikli binaya başlanmış. Bina belli bir seviyeye gelmiş, sonra kalmış. Özel idareden malzeme yardımı yapılmış, işçilik köylülerden. Fakat köylüler, inşaata başladıktan bir süre sonra acaba bu dersliklere ihtiyacımız var mı diyerek derslikleri yarıda bırakmışlar. Bir de o köy büyük bir köydü. Köy, Turhal'a yakın olduğu için pek çok kişinin Turhal'da evi vardı. Bu köye 4 katlı, 12 derslikli bir yapının yapılması tamamen yanlış. Sonra ben muhtarı çağırdım ve dedim ki: *"Muhtar! Sen neden bu durumu Vali Beye aktarmadın? Köyünüzde okul binası var. Bu yeni dersliklere ihtiyaç yok."* Muhtar bana dedi ki: *"Kaymakam Bey Tokat'taki bütün köyler özel idareden malzeme alıp bir şeyler yapıyordu. Bana da köylüler: 'Sen ne biçim muhtarsın bak millet neler yapıyor!' dediler. Ben de onların gazıyla gittim Vali Beyden istedim. O da beni sıraya yazdı."* Ben de Muhtara dedim ki: *"Madem başladın bitirsene! Ne bekliyorsun?"* Muhtar da dedi ki: *"Biz malzemeyi aldık, bu seviyeye binayı getirdik. Sonra köylüler dediler ki: Yav biz bunu bitirsek ne olacak? Herkes böyle deyince, inşaat kaldı."* dedi. Ben de bir şey diyemedim. Kızdım kendisine. Ben yine sordum: *"Peki siz bu işe başlamadan Kaymakam Beye gitmediniz mi?"* Muhtar da: *"Yok. Biz doğrudan Vali Beye gittik. Herkes öyle yapıyordu. Biz de öyle yaptık."* dedi. Sonra öğrendim ki Vali Bey kaymakamları devreden çıkarmış. Bu yanlış bir uygulama olmuş. Çünkü bir ilçenin derdi kaymakamın derdidir. Kaymakam bir ilçenin bütün dertlerini bilir. İlçenin derdiyle hemhal olur. Burada şu yanlış yapılmış: Bir derslane sayısına kitleninmiş. O sayıya ulaşılmaya çalışılmış fakat dersliklerin ihtiyaç durumu gözden kaçırılmış. Mesela bazı fakir köylerde ihtiyaç olduğu halde derslik yapılmamış. Açıkçası bu olaylarla karşılaşınca çok üzüldüm, moralim çok bozuldu. Çünkü ben Tokat'a bir umutla gelmiştim. Fakat basında aktarılanla mevcut durum arasındaki uçurumu görünce çok üzüldüm. Sonra köylüye bir şey demedim. Çünkü moralim bozuldu. Bir şey demeden sinirlenip Turhal'a döndüm. Burada şunu belirtmek isterim: Turhal'ın bazı dağ köylerinde hiç okul yoktu. Fakat merkez

köylerde ihtiyaçtan fazla derslik yapılyordu. Sonuca geleyim. Ben Turhal kaymakamı olarak 45 dersliğin ihtiyaç dışı yapıldığını (Turhal'da) tespit ettim. Turhal'da da 35 dersliğe ihtiyaç vardı. Bu derslik ihtiyacının çoğu hiç dersliği olmayan köylerdi. Eğer bu derslikler belli bir plana ve ihtiyaca göre yapılsaydı bu israf önlenebilirdi. Ben bunu kendisine (Vali Beye) bizzat gidip anlattım. Vali Bey dinledi, notlarını aldı. Sonra o okulsuz köylerle ilgili çeşitli faaliyetler yapıldı. Bazılarına okul yapılması konusunda girişimler yapıldı, ihaleye çıkıldı. Ben Turhal'dan gitmeden o 35 dersliği tamamlayıp gittim. Böylece Turhal'da derslik sorunu kalmadı. Fakat burada şunu belirtmekte fayda var. Ben Vali Beye açık açık raporlarla, yapılan israfı ve eksiklikleri belirttim. Bana kesinlikle bir kin beslemedi. Beni dinleyip notlarını aldı ve yapılması gerekenleri yaptı. Vali Beyin bu yönü çok iyiydi. Çünkü ben bazı bakanların yardımı ile vali olmuş, bir şey bilmeyen çok insanla çalıştım. Recep Bey kesinlikle böyle değildi. Anlatılanı dinlerdi ve bana hiç kin duymadı.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Nev'i şahsına münhasır bir kişi idi. Kanunlar (geniş anlamda) Recep Bey için uyulması gereken bir zorunluluk değildi. Kendisi mevzuatı, ayak bağı gibi görürdü. Eğer sadece bu açıdan değerlendirilecek olunursa yasalara uymayı ilke olarak kabul etmeyen birisiydi. Recep Bey için kendi inandığı doğrular önemliydi. Aceleci bir insandı. Mülki amir olarak da öyleydi. Zaten size demin anlattığım, bu boş yere yapılan derslikler de kendisinin aceleci bir insan olduğunu göstermektedir. Ben insan olarak Recep Yazıcıoğlu'nu severim, rahmetle anarım. Kendisi çok iyi bir insandı. Kaymakamlarına içten davranırdı. Ölümünde kahroldum, çok üzüldüm. Ama bana bir mülki amir olarak yaptığı işler isabetli mi, dersiniz cevabım: Hayır. Açıkçası bu soruya evet demem mümkün değil.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden**

farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?

Recep Beyi diğer valilerden ayıran en belirgin özellik, kendisinin kanunları pek dikkate almamasıydı. Tabiri caizse kanun manun takmazdı. Bildiği yolda giderdi. Sonunda ne olacak? Başıma ne gelecek? vs. böyle bir korku taşımazdı. Şimdi insanlar şöyle de düşünebilir: Arkası çok kuvvetli! Kardeşi Diyanet İşleri Başkanı, babası emekli bir müftü, bir de Özal zamanı... “Arkası kuvvetli, o nedenle kanun falan dinlemiyor.” diyen olabilir. Fakat bu konu ile kesinlikle alakası yoktur. Kendisi kaymakamken de öyleymiş. Recep Beyin kaymakamken yakın ilçelerinde çalışan arkadaşlar söylerlerdi, o zamanda öyleymiş. Bu özellikleri tamamen doğal ve içten gelen özellikler. Aceleci ve çabuk karar veren bir kişiydi.

Şimdi bakın size bir olay anlatayım. Bu olay Yazıcıoğlu Valinin neden farklı olduğunu açıklar. Şimdi ben kamu yönetimi alanında TODAİE’de yüksek lisans yaptım. Ben yüksek lisans yaparken hep şu konuyu tartıştık: Türkiye’deki il ve ilçe sayısı. Yapılan bütün tartışmalarda hocaların ve kaymakamların ortak görüşü şu idi: Türkiye’de il ve ilçe sayısı çok fazla. İl sayısı yaklaşık 40 tane olmalı, ilçe sayısı ise yaklaşık 500 bundan fazlası kesinlikle israftır. Sonuç olarak yapılan bütün tartışmalarda çıkan sonuç bu idi. Mesela Kilis’in il yapılışı. Kilis il yapılırken, dönemin Genelkurmay Başkanı Kilisli olması nedeni ile ve dönemin başbakanına da bu durumu iletmesi ile [ya da iletmemesi ama tam bilemiyorum!] Kilis il olmuştur. Hatta Kilis il olunca ona bağlanacak ilçe bulunamamıştır. Bazı komşu ilçeler bağlanılmak istenmiştir. Fakat ilçeler ayaklanmış ve Kilis’e bağlanmak istememişlerdir. Bu nedenle bazı köyler ilçe yapılarak Kilis’e bağlanmıştır. Bu çok büyük bir israftır. Kilis il olurken bu furyadan benim görevli olduğum Turhal’ın bir nahiyesi olan Pazar da yararlanmış ve Pazar ilçe yapılmıştır. Pazar’ın ilçe yapılışı nedeni ile dönemin İçişleri Bakanı Pazar’a geldi. Bakan konuşma yaptı. Konuşmasında Pazar’ın ilçe yapılarak ne kadar önemli bir hizmet yaptıklarını anlattı. Sonra Tokat Valisi olarak Recep Yazıcıoğlu konuşmaya çıktı. Herkes Vali bu olayı övecek diye beklerken bir şok yaşandı. Yazıcıoğlu konuşmasında bu yapılan işin ne kadar saçma olduğunu, kamu kaynaklarının ne kadar israf edildiğini, bu kadar yersiz ilçelere gerek olmadığı vs. verdi veriştirdi. Bir tek “*Yav siz manyak mısınız?*” demediği kaldı. Burada önemli olan şu: Yazıcıoğlu’nun doğruları açıkça söylemesi.

İşte bu onu farklı kılan özellikti.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Net bir şekilde hatırlayamıyorum. Fakat söylemleri genellikle ağır dozdaydı. Devlet sistemini ve kamu yönetimi yapısını çok eleştirirdi. Eleştirilerinde sistemi yerin dibine geçirirdi. Çok korkusuz bir adamdı. Önünü, sonunu, arkasını düşünmezdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Recep Yazıcıoğlu böyle tipik, alışılmış, halkçı anlamda bir insan değildi. Bu yüzden halka hizmet edeyim, halka hizmet götüreyim, halkın hayat seviyesini yükseltiyim gibi bir çabasının olduğunu ben görmedim. Mesela ben bu konularda çeşitli çabalar gösterdim, fakat kendisi bana destek vermedi. Kendisi gösterişli işler yapmayı çok severdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Bunu bilemiyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Anlatayım. Bu olaylardan siz gerekli çıkarımları yaparsınız. 1989 yerel seçimleri. Bizim ilçenin belediye başkanı Anavatan Partisi'nden (ANAP). Ben bu arada vilayete gittim. Vali Bey bana: *"Kaymakam Bey, yakında biliyorsunuz mahalli idare seçimleri var. Bu seçime bir mahalli idare seçimi gözüyle bakmayacaksınız. Bu seçim doğrudan doğruya Turgut Özal Bey'in seçimi! Bu seçim Turgut Bey için oldukça önemli. Elinizden gelen bütün çabayı gösterin."* dedi. Bunu bizzat bana söyledi. Ben bir şey demedim. Ben kendimi biliyorum. Valinin bu şekilde dediği şeyleri yapacak bir insan değilim. Ben kalktım ilçeye geldim. Bir şey yapmadım. Valinin isteği kısaca şu: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı var. Bu vakıflara

o dönemde seçim nedeni ile normalden yüksek miktarda para aktarıldı. Bu vakıftaki parayı, belediye başkanının, bana vereceği listedeki isimlere göre dağıtmamı istedi. Bana Yazıcıoğlu aynen şöyle dedi: *"Sana başkanın vereceği listeye göre yardımı dağıtacaksın."* Sonra ben kendisine: *"Beyefendi ben bunu yapamam, kusura bakmayın."* dedim. Çok şaşırdı. Böyle bir şey beklemiyordu. Sonra devam ettim: *"Efendim ben, seçim vs. bakmadan gerçek ihtiyaç sahiplerine yardımları dağıtıyorum. Benim bilmediğim bir yardıma ihtiyacı olan biri varsa zaten belediye başkanı vakfın üyesi. Söylesin o kişilere de yardım edelim. Ben kesinlikle seçim için yardım dağıtmam. Benim vicdanım bunu kaldırmaz"* dedim. Vali Bey bana: *"Ne demek canım! Sana söyledik işte! Turgut Beyin seçimi bu işte! Bu mahalli seçim değil!"* Ben bir şey demedim. Çıktım geldim ilçeye. Belli bir zaman sonra, Vali Bey Turhal'a geldi. Bu gelişinde bana: *"Yav ben sana ne demiştim? Bu seçimin Turgut Bey için çok önemli olduğunu, seçimi kaybederse Turgut Bey'in çok zor durumda kalacağını söylemedim mi?"* dedi. Ben sanki Turgut Özal'ı seçtirme bakanıyım. Bana ne! İster seçilsin, ister seçilmesin. Seçim halkın bir teveccühüdür. Ben böyle bir davranışı kesinlikle yapamam. Yapsaydım, şimdi aynaya bakamazdım. Yapmadım. Bu olay bence önemli bir olay. Siz bu olaydan gerekli çıkarımları yaparsınız.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Bu konu yoruma dayalı bir konu. Benim elimde bir vatanseverlik ölçme makinesi yok. Bu nedenle yorum yapamayacağım.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Hayır. Görmedim. Şimdi bir olay anlatmak istiyorum. Ben özel olarak ekonomi ve ekonomik kalkınma üzerine araştırmalar yapıyorum. Bir kitabım da var. Şimdi ben Turhal'da görev yaparken pek sanayi denilecek bir şey yoktu. İşte bir şeker fabrikası vs., onlar da kısıtlı istihdam sağlıyorlar. Şimdi ben Turhal'da bir gözlem yaptım. Turhal'da önemli bir kesim, aşırı muhtaç durumda idi. Bu kişilerin istihdama ihtiyacı var. Bu kişilere yapılacak en önemli şey istihdam yaratmak. Bu kişiler [ekonomik durumda çok kötü olan] bana dert oluyordu. Ben ne yapsam, ne

etsem de bu kişilerin sorunlarına çözüm bulsam diye düşünüyordum. Bakın valilerin elinde o dönem il özel idareleri vardı. Fakat kaymakamların elinde bir şey yoktu. Kaymakamın yaptığı işler sınırlıydı. İlçe özel idareleri kurulmalıydı. Yazıcıoğlu da bunu sıklıkla dile getirirdi. O dönem Maliye Bakanı Adnan Kahveci idi. Kahveci, yerel kalkınma için yapılacak projelerin destekleneceğini belirtmişti. Benim de Turhal için bir projem var. Her şeyi hazırladım. Gittim Sayın Valiye projemi anlattım. Proje, düşük bir maliyetle çok insanı istihdam edilebilecekti. Proje halıcılıkla ilgiliydi. O zamanki para ile 100 milyon liraya ihtiyacım var. Vali Bey Adnan Kahveci'yi aradı. Çok samimi bir şekilde selamlaştı ve durumu anlattı. Kahveci: *"Gelsin verimiz."* dedi. Ben gittim, Sayın Kahveci ile görüştüm. Kahveci bana: *"Tabii verimiz. Biz böyle şeyleri destekliyoruz. 100 milyonu da vereceğiz."* dedi. Sonra Turhal'a döndüm. Paranın gelmesini bekliyorum. Fakat uzun bir süre geçti, ne gelen var ne giden. Sonra o dönem ki Tokat vali yardımcılarında birisi bana, benim proje için 40 milyon geldiğini söyledi. Vali Beyin de gelen bu parayı havuza attığını belirtti. Vali Bey merkezden gelen parayı ne için geldiğine bakmadan, bir havuzu vardı, oraya aktarırdı. Sonra bu parayı istediği gibi harcardı. İşte bu otel, konuk evi, Almus baraj gölündeki konak vs. paralar bu şekilde harcanırdı. Ben bu sisteme de karşı idim. Çünkü bu örnekte görüldüğü gibi Turhal'da onlarca kişiye istihdam yaratabilecek bir projenin parası, farklı yerlerde kullanılıyordu. Sonra ben Vali Beyin makamına çıktım. Durumu anlattım. Vali Bey ilgili kişiyi çağırdı ve *"Kaymakam beye gerekli ödemeyi yapın"* dedi. Bana 19 milyon lira [zamanın parası ile] ödeme yapıldı. 40 milyon gelmiş, 19 milyon lira aldım. Geri kalan para, o torba bütçede kim bilir nereye harlandı. 40 milyon olsaydı, ben o işi çok kolay yapardım. 19 Milyon proje için çok düşük bir rakam. Ben bir heyecan ile işe başladım. Önce piyasadan tezgâh almak için fiyat aldım. Halı dokumak için çelik tezgâh baktım. Çelik tezgâh çok önemli idi. Hem sağlam hem de daha kullanışlı idi. Fakat o dönemde çelik tezgâh bulamadık. Paramız var ama tezgâh yok. Sonra aklıma bir şey geldi. Bu Turhal'da şeker fabrikası yakınında bir makina fabrikası vardı. Dedim ki kendi kendime, buradaki mühendisler bu işi yapar. İki tane çelik tezgâh örneği aldım. Makina fabrikası müdürüne gittim. Dedim ki: *"Müdür Bey bu tezgâhlardan yapabilir miyiz?"* Dedi ki: *"Kaymakam Bey bu bizim için çok kolay bir iş! Yaparız."* hatta daha da sağlamlaştırarak yapabileceklerini söyledi. Diğer mühendisleri de çağırtıp durumu

anlattı. Sonuç olarak daha az maliyetle, daha kaliteli ve daha büyük hali dokuma tezgâhları yapıldı. Çok mükemmel tezgâhlar yapıldı. Bu tezgâhlar piyasada o dönemki maliyetin 1/4'üne yapıldı. Hem de piyasadakilerden daha sağlam ve daha kullanışlı. O tezgâhın ismi Tural Halı Tezgâhı oldu. Öğretmenler bulundu ve halka [özellikle zor durumda olan kesime] eğitim verilmeye başlandı. Önemli bir talep oldu. Hereke halısının yapımına önem verdik. Çünkü bu halı piyasası ile ilgili önemli araştırmalar yaptık. Baktık ki talep Hereke halısına daha fazla. Biz de bu halının dokunmasına önem verdik. Gerçekten bu işten önemli gelirler elde edildi. Pek çok insan bu sayede gelir elde edip evine ekmek götürdü. Sonra bir gün Yazıcıoğlu Vali geldi. Bana dedi ki: *"Sizin böyle bir tesis varmış beni gezdir."* Ben de: *"Tamam Vali Bey."* dedim, gezdirdim. Bana gezdikten sonra: *"Burayı kapat."* dedi. Ben de: *"Neden Beyefendi. Bakın burada önemli bir başarı elde ettik."* dedim. Vali Bey: *"Bırak! Bırak! Kapat."* dedi. Tabii ben aldırmadım. Devam ettim. Sonra bana gene: *"Yav sana kapat dedik! Dinlediğin, taktığın yok!"* dedi. Ben kapatmadım. Yaklaşık 400 kişinin çalıştığı bir yer. Sonradan bu sayı 750'ye çıktı. Bu kadar önemli bir yer! Ben kesinlikle kapatmadım. Sonucu ne olursa olsun. Fakat bakın bana her ne kadar bu işletmeyi kapat dese de ben kapatmadım. Bu nedenle Vali Bey bana bir kin bağlamadı. Kindar bir insan değildi. Bu yönüyle çok sevdiğim bir insan. Bir de bakın, bu kurduğum sistem benden sonra da devam etti. Ben bu halıların pazarlanması için Amerikalı bir iş adamı buldum. Onun vasıtasıyla halılar daha geniş pazara yayıldı. Bu sistemden istihdam edilen pek çok kişi emekli oldu. Hatta beni ararlar halimi hatırlamı sorarlar.

Bir örnek daha vermek istiyorum. Turhal büyük bir ilçe. Turhal'ın bir yerinde güzel bir tepelik, kayalık var. Manzarası çok güzel. Bakınca tepeden Yeşilırmak, Kazova falan gözüktüyor. Ben dedim ki devlet bize az bir para gönderse de şuraya halkın da girebileceği bir polis evi yapsak. Devlet az bir para verse çevreden de toplarız. Bu polis evini yaparız. Çok güzel olur. Biz bu işe giriştik. Bu arada dönemin Emniyet Genel Müdürü Turhal'a geldi. Ben kendisine durumu anlattım. Kendisi projeyi çok sevdi ve yardım edeceğini ilettili. Emniyet Genel Müdürü bir müddet sonra bize bir miktar para gönderdi. Dönemin parası ile 32 bin lira. Bu para, o proje için çok ama çok azdı. Sonra ben Turhal'ın iş adamları ile görüştüm. Herkes projenin

bir yerinden tuttu ve polis evi bitirildi. Bu projede çok kaliteli mermerler kullanılmıştır. Bu mermerleri, sonradan milletvekilliği de yapmış bir işadamı olan Sayın Cevat Atılğan hibe etti. Sonuç olarak bu proje başarı ile bitti. Fakat Yazıcıoğlu Vali projenin ortalarında Turhal'a geldi ve *"Bu projeyi durduracaksınız"* dedi. Gerekçe falan söylenmiyor. Ben İlçe Emniyet Müdürüne dedim ki: *"Daha da hızlandırın! Hatta polisleri bile çalıştırın gerekirse"* dedim. Neyse en son Vali Bey geldiğinde proje bitmişti. Vali Beyin neden bu projeye karşı olduğunu anlamadım.

Şimdi şöyle bir durum var: Tokat'ta iki tane halıcılık okulu var. Devletin parasını verip kurduğu. İki taneye neden gerek var? Onu da anlamadım. Bu okulların durumu da tartışmalı. Okula eğitim için 8–10 tane kadın geliyor. Fakat okulun içinde 10–15 tane öğretmen var. Devletten maaş alıyorlar. Okulda verimli bir şeyin öğretildiği falan yok. Bizim Turhal'daki atölyelerde halı üretimi çok iyi seviyede devam ediyordu. Ben oradan ayrılmadan 400 m² Hereke halı tezgâhtan çıkmış duruyordu. Ben o sırada halıları satmaktan da korkuyordum. Çünkü acaba daha fazla fiyat veren çıkar mı diye düşünüyorum hep. Çünkü böyle işlerde insanın adının kirlenmesi riski yüksektir. O nedenle ince eleyip sık dokuyorum. Sonra bana birisi söyledi: *"Kaymakam bey çok iyi niyetlisiniz! Tokat'ta iki tane halıcılık okulu var. İçinde doğru düzgün üretim olmuyor. Her birinde 15 tane öğretmen var. Maaş alıyorlar. Ama ortada bir şey yok! 7–8 Kişi geliyor, oyalanıyorlar orada sonra gidiyorlar. Birisi gelse Turhal'daki halıcılık işine baksa bir de Tokat'takine her şeyi görür."* dedi. Ben neden Vali Beyin bu iki projeyi engellemek istediğini anlayamadım. Fakat çeşitli görüşler yükseliyordu. Ben bu görüşleri çok da belirtmek istemiyorum sonuçta hepsi yorum. Fakat ben gerçekten anlamadım Vali Beyin bu davranışını.

Bir olay daha var anlatmak istediğim. Turhal'da bazı etnik bölünmüşlükler vardı. Bu bölünmüşlüklerin yanı sıra dinsel ve mezhepsel bölünmüşlükler de vardı. Bu bölünmüşlük her ortama yansıyor. 1989 yerel seçimlerinde 3 aday yarışmaktaydı. Birisi eski ANAP'lı belediye başkanı, birisi Adalet Partisi döneminde başkanlık yapmış, diğeri de Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) den aday olan bir kişi. Seçimi SHP'nin adayını kazandı. Fakat bu adayın bir özelliği vardı. Bu aday hem Alevi hem de Alevi dedesi idi. Bu nedenle özellikle diğer sağcı kesim bu kişiyi

görevden aldirmek için elinden geleni yapıyordu. Bakın ne kadar acı ve ilginç bir durum. Adam, Alevi dedesi diye görevden alınmak isteniyor. Fakat bu seçilen kişi, farklı bir kişiliğe de sahipti. Hakkında olumsuz şeyler söyleyen çok kişi vardı. Bu kişi belediye başkanı seçildikten sonra ilk iş olarak 100'ün üstünde kişiyi işten çıkardı. Gerekçe olarak da bu kişilerin belediyeye mali olarak fazla yük getireceğini göstermişti. Fakat işin ilginç yanı işten çıkarılanların yerine yeni personel alınmış. Kendi adamlarını işe almış. Gerekçe maliyetse, neden yerlerine başkaları alındı? Bu işten çıkanlar ve diğer muhalif partilerin insanları yeri göğü inletiyorlar. Bana geliyorlar. Benim yapabileceğim bir şey yoktu. Çünkü olaylar hep benim dışımda. Sonra bana diğer muhalif gruplar ve işten çıkarılan işçiler gösteri yürüyüşü düzenleyeceklerini söylediler. 12 Eylül askeri darbesinden sonra yapılan ilk gösteri yürüyüşü Turhal'da yapılmıştır. Belediye başkanı geldi. Bana dedi ki: *"Sayın Kaymakamım izin vermeyeceksiniz değil mi?"* Ben de: *"Vereceğim, bu onların en doğal hakkıdır. Ama herhangi bir taşkınlık vs. olursa devlet buna müdahale edecektir. Merak etmeyin."* dedim. Yürüyüş yapıldı. Bu yürüyüş o kadar önemsendi ki, Milli İstihbarat Teşkilatı'ndan gelip izlediler. Sonra bu belediye başkanından rahatsız olanlar, siyasileri kullanarak başkanın görevden alınıp yerine başka birisinin atanabileceğini öğrenmişler. Bu yönde çalışmaya başlamışlar. Ben böyle saçma bir şeyin olabileceğine ihtimal bile vermiyorum. Sonra Yazıcıoğlu Vali ile görüştük. Yazıcıoğlu bana: *"Kaymakam Bey, beni İçişleri Bakanı aradı. Bu adamın görevden alınması lazım. Bu adam Alevi ayaklanması yapacakmış. Danıştay'ın kararına göre görevden alınma mülki idare amirinin kanaatine göre yapılmaktadır."* Ben de kendisine: *"Sayın Valim. Eğer bu adam herhangi bir ayaklanma yaparsa ben devlet olarak gerekeni yaparım. Siz merak etmeyin. Ayaklanma vs. kesinlikle yok. Bunlar uydurma."* dedim. Vali Bey bana *"Bu dediklerine gerek yok! Sen bir mütalaa yaz yeter."* dedi. Ben de *"Efendim, ben inanmadığım şeyi yazmam."* dedim. Bakın o dönemde de o belediye başkanı ile aramız hiç yok. Kafasından bir şeyler kurguluyor. Sağda solda konuşuyor. Konuştukları da tutarsız, alakasız ve mantıksız şeyler. Fakat ben onun için mücadele ediyorum. Neyse bir süre sonra merkezden bir mülkiye müfettişi geldi. Özel olarak bu iş için görevlendirilmiş. Müfettiş geldi. Ben müfettişi ve dönemin İçişleri Bakanı'nı tanıyorum. İkisi de arkadaşım. Müfettiş bana her şeyi anlattı. Ben de zaten bu konuları bildiğimi söyledim. Sonra ben müfettişe: *"Bakın.*

Burada ayaklanma vs. bir şey yok. Olsa zaten ben gereğini yaparım." Müfettiş de: "*Yav sen de böyle yazma! Bir şeyler yaz. Zaten Bakan Bey senin için iyi şeyler düşünüyor."* dedi. Açıkça seni vali olarak düşünüyorlar demeye getirdi. Fakat bilmiyor. Ben Muş Bulanık'ta kaymakamlık yaptım. Efsane bir kaymakamlıktı. Bakın halen daha beni hatırlarlar. Bana Muş Milletvekili Sayın Erkan Kemaloğlu bir gün telefon açtı. Vekil Bey bana dedi ki: "*Ata Bey biz başkanla da konuştuk. Seni Muş'a vali düşünüyoruz."* dedi. Ben de kendisine: "*İlginize çok teşekkür ederim. Fakat ben istemiyorum."* dedim. Bu şaşırdı. Benim de en çok istediğim şeydi Muş'a vali olmak. Fakat istemememin nedeni şu: Beni bir milletvekilinin vali yapmasını kendime yediremedim. Vekil Bey, ertesi gün gene aradı. Bana dedi ki: "*Ata Bey bakın bir kez daha sorayım. İstiyor musunuz Muş valiliğini?"* dedi. Ben yine "*Yok, istemiyorum, sağ olun."* dedim. Bana "*Neden?"* diye sordu. Ben de "*Efendim, ben Atatürkçü bir adamım, ben size yaramam."* dedim. Vekil bir şey demedi. Telefonu kapattı. Bunu şundan anlatıyorum, müfettiş bilmiyor. Ben zaten valiliği reddetmişim. Ben mülkiye müfettişine "*Siz sorun ben doğru neyse onu yaparım, söylerim."* dedim. Müfettiş işini yaptı ve gitti. Sonuç olarak belediye başkanını görevden almadılar, alamadılar. Sonra Yazıcıoğlu beni çağırdı. Gittim. Bana anlatmaya başladı: "*İşte bakın bu belediye başkanı şöyle çıbanbaşı, şöyle ayaklanma çıkartacak vs."* Ben de: "*Beyefendi bakın, böyle bir şey yok. Ayaklanma falan yok. Lütfen! Ha Alevi olmasına tahammül edilemiyorsa onu ben bilemem. Fakat bu konuya da alet olmam."* dedim. Yazıcıoğlu vali çok bozuldu. Ama yukarda Allah var, bundan dolayı bana takmadı. Benim için iki satır yazsaydı, bu kaymakamla anlaşıyor muydum deseydi, beni her yere gönderirlerdi. Ama yapmadı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

İlgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka**

hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?

Bu zor bir soru. Çalışkan ve gözü kara bir insandı. Kimsenin cesaret edemediği işleri yapardı. Ama böyle şahsi çıkar konusunda ben bir şey hatırlamıyorum.

• **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Kendisinin yaptığı işlerin 3/4'ü ceza almayı gerektirecek işlerdi. Özellikle mevzuat açısından.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bilemiyorum.

• **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Benim kendisi hakkındaki kanaatim şöyle: Çok ciddi ve baskın bir siyasi tarafı yoktu. Yazıcıoğlu'na kesinlikle solcu denmez, ihtiyatla sağcı denebilir. Çünkü bariz bir siyasi tarafgirliği yoktu.

• **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi.

• **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Ben böyle bir konuda görüş bildirdiğini hatırlamıyorum. Böyle standart rafine bir düşüncesi yoktu.

• **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halkla içi içeydi. Halkla hep beraberdi.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden**

herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?

Bilemiyorum. Kendisini neyin motive ettiğini. Derin ve zor bir soru bu. Bence bu insanın kişiliği ile ilgili bir şey.

• **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi.

• **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Nevi şahsına münhasır adam" koyardım.

20. Gönen Kaymakamı Faruk Bekarlar İle Yapılan Mülakatın Metni

• **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Ben 1994'te Sivas Koyulhisar'da kaymakam vekili idim. Burada yaklaşık 8 ay görev yaptım. Koyulhisarlı bir Erzincan vali yardımcısı vardı: Yurdakul Önen. İlçeye geldiğinde beni ziyaret etti. Ben de konuşma esnasında ilçede bir okulun kaynak yetersizliği nedeni ile tefrişatını yapamadığımızı belirttim. Yurdakul Bey de bana: *"Erzincan'da deprem sürecinden kalan malzemeler var. Erzincan'a gelin, bu okul için size gerekli malzemeleri verelim."* dedi. Ben de Koyulhisar'ın o zamanki belediye başkanı ile bir program yaptım. Erzincan'a gittik. Sene 1995. Ben giderken yanıma "Kaymakamlık Tezimi" aldım. Tezimin konusu yerel yönetimlerin yeniden yapılandırılması idi. Ben Yazıcıoğlu'nu gıyabında tanıyordum. Hatta bu tezimde Yazıcıoğlu'nun bazı eserlerine de atıf yaptım. Erzincan'a gittik. Yurdakul Bey bizi aldı ve Vali Beyin yanına götürdü. İlk karşılaşmamız böyle oldu. Ben tezimi götürdüm, belediye başkanımız da bir hayırsever tarafından projesi de özel olarak hazırlanmış okulun projesinden takım halinde Vali Beye hediye olarak götürmüştü. Bunları Vali Beye takdim ettik. Vali Bey ellerini iki yana açarak: *"Benim gibi valiye böyle hediyeler getirilir."* dedi. Hemen okul projesini açtı ve inceledi. Hatta hemen İl Milli Eğitim Müdürünü çağırdı. Dedi ki: *"Şu bir yerimiz vardı. Oraya bu projeyi uygulayabiliriz proje çok güzel."* dedi. Sonra bizi çok iyi ağırladı.

Sonradan 1998–1999 yılları arasında Erzincan ili Çayırılı ilçesi kaymakamı olarak tayin oldum. Bu dönemde Vali Beyi ilk ziyaretimde: *"Sayın Valim beni hatırladınız mı?"* dediğimde, Vali Bey: *"Tabi ki hatırladım. Koyulhisar'dan gelmiştiniz. Projeniz vardı. Ben de sevinmiş, 'Böyle valiye böyle hediye gelir demiştim.'"* diyerek ilk karşılaşmamızı şaşırtıcı bir şekilde tüm detaylarıyla anlatmıştı.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Öncelikle adam gibi adamdı. Sporu çok seven, cesur, nitelikli, dirayetli bir adamdı. Öz eleştiriden kaçınmayan, halkla bütünleşmeyi seven, bir kişi idi. Ayrıca çok bilgiliydi. Şöyle bir örnek vereyim: Bir gün ilçemizde bir kısım tesisin açılışı için gelmişti. Ramazandı. Program bitti. Vali Beyi akşam iftar yemeğinde ilçemizde misafir edecektik. İftar için bir saatten fazla zaman vardı. Vali Bey dedi ki: *"Boş durmayalım, zaman değerli. Bari bir köye ziyarete gidelim."* Yakında bir köye gittik. Valinin geldiğini duyan köylüler geldi. Toplandılar. Vali Bey başladı köylülere hayvancılığın nasıl yapılacağını anlatmaya. Şaşırdım. Bir de halka çok yakındı. Halkla iç içeydi. Gene bir gün "Esence Yürüyüşü" adıyla yürütülen bir etkinliğimiz var. Vali Bey ilçemizde etkinliğe katılacaktı. Sporcularla birlikte, otobüsle geldi. Ben de beraberimdekilerle kendilerine katıldım. Yürüyüşle başlayacağımız programın başlangıç yerine gittik. Bayağı yukarıda, dağlık bir yerde, bir gezici arıcı varmış. Adam Ordulu aslen ama bu bölgeye gelip arıcılık yapıyor. İlçe merkezinden bir hayli uzakta bir köy. Adam Vali Beyi gördü ve dedi ki: *"Vali paşam hoş geldin"*. Vali Beye sarıldı. Yani dağın başındaki bir adam dâhi onu tanıyordu. Ona sarılabiliyordu. Çalışanlarına karşı çok samimi idi.

Bir gün makamına gittim. Özel kaleme, *"Vali Beyle görüşmek istiyorum müsaitse."* dedim. Bana *"Buyrun Kaymakam Bey."* dedi. Ben de şaşırdım! Kapısı devamlı açıktı. Bir gün yine makama gittim. Baktım Vali Bey yok, korumalara sordum. *"Bir yere gitti."* dediler. Dedim; *"Ne zaman ve nasıl gelir? Siz almaya gideceksiniz değil mi?"* Korumalar, *"Yok efendim, kendisi yürüyerek gelir."* dediler. Böyle bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Halka yakın olması ve cesur olması Yazıcıoğlu Valiyi diğer valilerden ayıran en belirgin özelliklerdir. Bir diğer ayırt edici özelliğini aktarabilmem için bir örnek anlatmam gerekli. Bir gün vilayete gittim. Tam ayrılırken Vali Bey bana: *"Dur gitme! Beraber yemek yiyelim."* dedi. Ben de *"Tamam."* dedim. Öğle saati. Sonra kalktık gittik. Yürüyerek "Erzincan Döviz" diye bir yere gittik. Bu döviz bürosunun sahibinin bir de konfeksiyonu varmış. Bu konfeksiyonun bodrum katında da bir yemekhane. Gittik bu yemekhanede bulgur pilavı, makarna, çorba ne varsa yedik. İşçileri ne yediyse biz de aynısını yedik. Sonra çıktık. Gene yürüyerek. Vali Bey yürürken koluma girdi. Bir şeyler anlattı. Bakın bu çok önemli. Ben böyle bir samimiyeti ve mütevazılığı hiçbir valide görmedim. İşte bu yönleri nedeniyle Yazıcıoğlu Vali farklı idi. Yazıcıoğlu Vali son derece doğal, öz güveni yüksek, komplekslerden uzak, sistemi eleştiren, eleştirdiği insanlar gibi davranmayan, inanan (dinsel açıdan inançlı) bir adamdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Bunca yıllık Kani olur mu yani." Bu söylemi şu nedenle söylüyordu: Benim bir duruşum var. Değişmez! Bakın size bir olay anlatayım. Bu olayda Vali Beyin bir özelliği gizli. 1999'da yerel seçimlerle genel seçimler bir arada yapıldı. Erzincan Çayırılı'da dönemin Anavatan Partisi il başkanı vardı, kendisi rahmetli oldu. Kardeşi Çayırılı belediye başkanı idi. Kendisi de il başkanlığından ayrılıp milletvekili aday oldu. 1. sıra aday olmasına rağmen seçilemedi. Bir gün kendisi ile Çayırılı'da denk geldik. Bana şunu söyledi: *"Ben bu seçimi neden kazanamadım biliyor musunuz? Bunun üç nedeni var: Birisi vali, diğeri emniyet müdürü sonuncusu ise polis okulu müdürüdür."* dedi. Şimdi şöyle bir algı var: İktidar partisi olunca, vali ve diğer bürokratların seçimlerde iktidar partisine çalışması bekleniyor. Vali Bey ve diğer bürokratlar bunu yapmadı. Bakın bu Vali Beyin tarafsız duruşunu sergileyen önemli bir örnektir. Sonra bir gün valilik makamına gittim. O sıra polis okulu müdürü görevden alındı. Ben de Vali Bey'e: *"Sayın Valim, Recai Bey vekil olarak"*

seçilememesinin sebepleri arasında 3 kişiyi sayıyor. Bunlar gidecek diyor, varan bir oldu haberiniz olsun.” dedim. Vali Bey bir kahkaha atarak *”15 yıldır valilik yapıyorum elbet bir gün bırakacağız. Ölene kadar yapacak değiliz ya!”* dedi. Bu konuşmadan bir süre sonra Çakırlı’daki hizmetimi tamamladım tayinim çıktı. Sene 1999 Eylül ayı. Ben ayrıldım Çakırlı’dan yeni görev yerime gittim. 20–25 gün belki bir ay gibi bir süre sonra Vali Bey merkeze alındı. Aradım kendisini. Erzincan sporun maçındaymış. Konuştuk *”Hayırlısı olsun.”* dedi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Tanıdığım Yazıcıoğlu halka hizmeti bir ibadet gibi görürdü. Kendisi halka hizmete sıkı sıkıya bağlıydı. Zaten bu nedenle gece gündüz çalışırdı. Onun için bir şeyler katabilmek fark yaratmak çok önemliydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Şimdi Vali Bey iyi kötü dünyayı bilen bir insandı. Ben Vali Beyin ülkesi için her zaman en iyisini düşündüğünü biliyorum. Fakat temel misyonu ve amacı kalkınmış ve en üst medeniyet seviyesine çıkmış bir ülkenin var olduğunu görmektir. Yani insanların çağdaş bir şekilde yaşadığı, yolsuz, kanalizasyonsuz vb. temel ihtiyaçlara ulaşamayan insanların kalmadığı bir ülke hayal ederdi. Bunun için de çok çalışırdı. Kendisini geliştirme gayretini hiç bırakmayan *”okuyan bir insandı.”* Bir keresinde şöyle bir öz eleştiri yaptı: *”Ben çocuklarımı büyütürken kitap okumadım. Fakat şimdi torunum için kitaplar okuyorum. Onu kitap okuyarak büyüteceğim. Doğru bildiğimiz yanlışları ancak okuyarak düzeltebiliriz.”* dedi. Bu beni çok etkiledi. Okumaya da çok önem verirdi. Bir de şunu çok belirtirdi: *”Biz okumadığımız için pek çok sorunla uğraşıyoruz. Örneğin, eğitim sistemimiz. Çocuk okula gidiyor öğretmenden şiddet! Askere gidiyor gene şiddet! Zaten en başta evde şiddet! Ondan sonra bu kişiler memur oluyor. Geçiyor masanın öteki başına! Vah vatandaşın haline!”* Bakın, Vali Bey ayrıca toplumun refah seviyesi ve yaşam kalitesini yükseltmek için de hareket ederdi. Mesela gazlı, şekerli ve boyalı içeceklerin içilmemesi için uyarılarda bulunurdu. Ayrıca kepek ekmek yemeği

önerirdi. Beyaz ekmekten uzak durulması gerektiğini söylerdi. Vali Beyin *"sağlıklı toplum"* vizyonu vardır. Vali Bey, gelişmiş ülkelerle ilgili şunu söylerdi: *"Gelişmiş ülkelerde çiftçiler, akşama kadar çiftlikte gübrelerle, hayvanlarla cebelleşiyor. Sonra akşam oluyor. Bu çiftçi ya da hayvancı gidiyor, duşunu alıyor, üstünü giyiniyor. Duşunu alıp, parfümünü sıkıp üstü açık arabasında 120 ile gidiyor."* Valimiz, gelişmiş ülkelerle bizim ülkemizi kıyaslar, fikir üretirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Erzincan'da kafe ve restoranlarda masaların üstüne örtü örtme zorunluluğu getirmesi, Tokat'ta kapalı alanlarda sigara içilmesinin yasaklanması, içkiye sınır getirilmesi. Bunların hepsinin amacı modern gelişmiş ülkelerde yaşanan hayat standartlarının ülkemizde de uygulanmasını istemesi idi. Bunları kendi anlatırdı. Yani amacı toplumun, halkın en iyi şekilde yaşamasını sağlamaktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Vatansever bir kişi idi. Kendisi vatanını ne kadar çok sevdiğini vatanına yaptığı hizmet ile gösteriyordu. Gece gündüz çalışmasının nedeni vatanını, ülkesini yaşanılabilir, en iyi yer haline getirme isteğiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

İlgilenirdi. Zor durumda olan kişilerin sorunlarının giderilmesi için çeşitli projeler üretmeye çalışırdı. Bir de Valimiz devamlı halkla iç içe olduğundan herkes kendisine ulaşabiliyordu. Bu nedenle sıkıntı da olan, zorda olan kendisine rahatlıkla ulaştığı için sorunlar çözülüyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal,**

ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?

Bir gün Yazıcıoğlu Valimiz, havalimanında Deniz Baykal ile karşılaşmış. Baykal kendisine, *"Vali Bey bu su işlerine, kayak işlerine devam edin."* demiş. Burada Deniz Baykal'ın *"Devam edin."* kavramı ile kastettiği terörle psikolojik savaştır. Doğu denilince akla gelen ilk şey terör iken bölgenin olumlu yüzü ortaya çıkarıldı. Bir Doğu vilayeti olan Erzincan, gündeme raftingle, su kayağı, yamaç paraşütü kayakla geliyor. Halk da bunu ilgi ile izliyor. Bu önemli bir durum. Baykal, *"Devam edin mücadelenize, bırakmayın!"* diyor.

Yazıcıoğlu Valimiz, siyasetin mülki idare üzerindeki etkisini eleştirmekte idi. Yerel siyasetçilerin vali ya da kaymakam gibi hareket etmelerine kızardı. Merkezi yönetimin israflarına kızardı. Bu konularda kitap ve makaleler yazardı. Yani bu görüşlerine Vali Beyin ben de katılıyorum. Ben kaymakam olarak 25 yıldır devlete hizmet ediyorum. Herhangi bir ceza almadım. 11 defa tayin oldum. Fakat bazen yersiz bir şekilde görev yerimden tayin ettirildim. Nedeni siyasetçilerdir. Benim Yazıcıoğlu valimden öğrendiğim şudur: Doğru olduğuna inandığın değerlerin arkasından gideceksin. Ben de gittim. Sonuç, 11 defa tayin oldum. İstanbul Siyasalın kapısından girdiğinizde kocaman duvarı kaplayan rölyefin altında yazar: *"Gerçekleri Söylemekten Korkmayınız."* Bunun tatbik edilebilecek bir gerçek olduğunu ben Yazıcıoğlu Valimde gördüm. Ben de korkmadım.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Vali Bey bir gün Kaymakamların da olduğu bir toplantıda dedi ki: *"Bakıyorsun 10–15 yıllık kaymakamın dosyasına incecik. Dosyanın içinde bir şey yok. Olmaz tabi. Adam bir şey yapmamış ki! Risk almamış, uğraşmamış! Bu adamın dosyası tabii ki tertemiz olur!"* Bu olayda Vali Bey icraat yapan adamın bazı sorumlulukları da göze alabilenini belirtmektedir. Şimdi, bakın bir olay daha anlatayım. Erzincan'ın Otlukbeli ilçesi var. Bu ilçeye merkezden planlanarak (mülki amirlere sorulmadan) bir hükümet binası yapılıyor. Ben gördüm. İnanın sadece koridoruna bir Otlukbeli sığar. Hatta Vali Bey projenin tamamına engel olamamış sadece bir katını iptal

ettirmiş. Binayı anlatırken Yunan parlamento binasından büyük derdi. Vali Bey israfı, kamu kaynaklarının harap edilmesini çok eleştirirdi. Yani bakın! Bunu şundan anlatıyorum: Vali Bey halkın, devletin, yani kamunun çıkarına çok önem verirdi. Halkın, devletin çıkarına bu kadar önem veren insanın kendi çıkarı ile işi olmaz. Daha önce de anlattım. Bir konfeksiyon mağazasının yemekhanesinde yemek yiyecek bir valiyi siz hayal edebiliyor musunuz? İnsanın en önemli zaatlarından birisi yemektir. Her insan en iyi yemeği yemek ister. Arzuları gereği. Vali Beyde bu yoktu. Zaten ben iyi biliyorum, onca yıl mülki amirlik yapmış adamdı, tam 30 yıl (Kaymakamlık dâhil); topu topu bir evi vardı. Ankara’da Turan Güneş Bulvarında. Kendisi demişti. Bu bence sorunun en iyi cevabıdır.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yani benim bu konuda bizzat yaşadığım somut bir örnek yok. Ancak benim tanıdığım Yazıcıoğlu, eğer işin içinde halkın yararı, kamu yararı varsa kimseyi tanımaz. Yapar geçer.

- **Recep Yazıcıoğlu’nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

İnsan sevgisi ve vatan sevgisi.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Olumsuz bir anlam uyandırırdu kendisinde. Daha önceki sorularda da cevap verdim. Özellikle yerel siyasetçilere çok kızardı. Onların vali ya da kaymakam gibi davranmalarına. Sıkça milletvekilleri güçlü ise güçlü vali istemez diye tekrar ederdi. Söz dinlemeyen memurun defterini siyasetçinin dürdüğünü belirtirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Yakından ilgilenirdi. Güncel yayınları (gazete, kitap ve dergi gibi) takip ederdi. Masasının üstü kütüphane gibi dolu olurdu. Koltuktan uzanma mesafesinde, yerlerde bile kitaplar olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Güler yüzlü olma, halkın sorunlarını çözme, dürüst ve çalışkan olma.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman halk ile beraberdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Bence yaptığı hizmetler sonrasında insanların yüzünde gördüğü mutluluk. Onu motive eden en önemli şeydi.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Bu konular hakkında kitap ve makaleler yazmıştı. Merkezden yönetimin sıkıntıları, yerel yönetimlerin önemi, bürokrasi ve başkanlık sistemi. Bugünkü başkanlık sistemi ve öncesinde yapılan tartışmaların hep Yazıcıoğlu'nun fikirleri ile benzeşmektedir. Tabi ki şimdiki sistemden farklı olarak. Yazıcıoğlu'nun başkanlık modelinde devlet sistemindeki pratikliğin sağlanması hedefleniyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Hiç düşünmedim, ama içinde "Adam" olan bir isim koyardım.

21. Emekli Mülki İdare Amiri Özgür Aydın Özmen İle Yapılan Mülakatın

Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1986'dan 1989'a kadar Tokat'ta Yazıcıoğlu Vali ile Hukuk İşleri Müdürü olarak görev yaptım. Ayrıca Vali Bey beni altyapı işlerinden sorumlu kişi olarak görevlendirmişti.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Siyasi farklılık gözetmeyen, herkese eşit davranan, tarafsız, bağımsız, çalışan ve becerikli olanı seven, yetenekli olanlara destek veren hiçbir şekilde ayrımcılık gözetmeyen bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Aksiyon ve görev adamı olması, düşündüğünü uygulaması, korkusuz olması, dosdoğru olması. Birde kendisini farklı kılan bir özelliği bilime önem vermesidir. Özellikle alanında uzman bilim adamlarından çok faydalanırdı. Onları Tokat'a davet ederdi. Kendilerinden istifade ederdi. Üst düzeydeki kamu görevlilerine yordakçılık yapmayı kesinlikle sevmezdi. Yani dalkavukluğu sevmezdi. Herkesle kucaklaşan bir yapısı vardı.

Bakın bu sorunuza cevap olabilecek bir olay anlatayım. Konu Yazıcıoğlu'nun nasıl vali olduğu ile ilgili. Bu olayı bana dönemin İç İşleri Bakanı Ali Tanrıyar anlattı. Kendisi eski Galatasaray Kulübü başkanıdır. Ali Bey çok asil bir insandı. Ben Tekirdağ'da görevli iken Turgut Özal'la kendisi parti çalışmaları için gelmişti. Orada ben kendilerini karşıladım. Orada konuşmuştuk. Bana Ali Tanrıyar'ın bire bir anlatması. Bir gün birisi gelmiş (gelen kişinin adını vermedi) demiş ki: *"Akçakoca'da bir kaymakam var. Şöyle iyi, böyle çalışkan şöyle dürüst... Korkunç derecede çalışkan, namuslu, haysiyetli, doğru, düzgün bir insan..."* Ali Bey'e bunu aktarıyorlar. Fakat yaşının genç olması nedeni ile bazı sorunlar çıkıyor. Bu gelenlerden bazı kişiler şöyle demiş: *"Tamam genç olabilir, fakat devlet bu yaşta yönetilir. Biz bu kaymakamı vali olarak atayalım."* Bu şekilde ısrar ediliyor. Bu ısrarlar karşılıksız kalmayıp Yazıcıoğlu Tokat'a vali atanıyor. Bu ısrar edenlerin adını vermedi Ali Bey. Bu nedenle bu kişileri bilemiyorum. Zaten Yazıcıoğlu Akçakoca kaymakamı iken namı duyuluyordu. Yani bu olayda vali olarak atanmasını isteyen kişilerin onun hakkında söyledikleri Yazıcıoğlu'nun karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır.

Bir de ilginç bir olay anlatayım size. Ben Yazıcıoğlu'nun babasını çok iyi tanırdım. Sohbetimiz vardı. Bana kendisi anlattı. Emekli bir müftü idi kendisi. Bir gün iki oğlunu kucağına almış severken Şöyle bir dua etmiş: *"Allah'ım bunlardan birisi diyanet işleri başkanı olsun diğeri de vali."* Bana *"O zaman o kadar içten dua etmişim ki, duam kabul oldu."* derdi. Yani ben kardeşi ile de tanıştım. O da çok enteresan birisi. Fransa'da doktora yapmış diğeri alışılmış diyanet işleri başkanları gibi kavuk takmaz, hatta devletin lojmanlarında dahi oturmaz, çok namuslu ve dürüst bir insan. Bu yönden Recep Beye benziyor, ama fitrat olarak farklı kişiler. Said Bey daha sakin yapıda bir insan.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Kendisinin çok söylemi vardı. Ama benim için en önemlisi ve aklımda kalan şudur: *"Atatürk köylüye değer vermiş. Atatürk'ten sonra bizim gibi köylü çocuklarına, köylülere "Kıçı yamalı" diye hitap ettiler."* derdi. Bu benim için çok önemli. Burada Yazıcıoğlu halkın hakir ve değersiz görülmesini, halkın ikinci hatta üçüncü plana itilmesini anlatmaktaydı. Çünkü kendisi halka çok güvenirdi. Bu nedenle kendisi hem toplum kalkınmasına hem de yerinden yönetime (mahalli idarelere) çok önem verirdi. Bir de, *"İstim arkadan gelsin."*, *"Günü kurtaralım diye yaşamayın."* sözlerini çok kullanırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Vali Bey kendisini halka hizmete adanmıştı. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum. Görev yaptığımız dönemde Tokat'ta yapmış olduğu bütün eserlerde önemli bir dikkat ve çaba sarf etmiştir. Mesela ben de bu yapıların bir kaçının yapımı ve denetlenmesi sürecinde Vali Bey ile beraber oldum. Bir gün adliye lojmanlarının inşaatına gittik. Bu lojmanlar il özel idaresi vasıtası ile yapılıyordu. Yazıcıoğlu valimiz bir müteahhit gibi bire bir bu yapılarla ilgileniyordu. Hatta bu konuda bir kooperatif kuruldu. Başında da ben vardım. 3500 üyesi vardı. Bir gün bir inşaatı beraber denetlemeye gittik. Baktım inşaatı temel çok derin kazılıyor ve kullanılan

demirler hem fazla hem de kalın. Ben şaşırdım ve bu durumu Vali Beye sordum. Vali Bey bana *"Tokat deprem bölgesi. Tokat'tan fay hattı geçiyor. Bu nedenle yapıları sağlam yapmalıyız. Bu nedenle normal yapılardan daha fazla malzeme harcıyoruz. "* dedi. Bu beni çok etkiledi. İleri görüşlü bir kişi idi. İşini dört dörtlük yapardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Bir kere bu verdiğim inşaat örneğinde de açıkça görüldüğü gibi ileri görüşlü bir insandı. Günlük düşünen bir insan değildi. Yani kendisi geçmiş dönemde Türkiye'de yapılan günü kurtarmaya yönelik eserlerden ziyade geleceği de kapsayan, uzun vadeli eserlerden bahsederdi. Mesela çok ilginç, Sokullu Mehmet Paşanın projelerinden bahsederdi. Mesela Süveyş kanalından. Atalarımızın ne kadar ileri görüşlü olduğundan bahsederdi. Yani anı, günü kurtaracak eserlerle değil ileriye dönük projelerden bahsederdi. Kısaca hedefi, kaliteli ve geleceğe yönelik hizmet üretmekti.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Çok geliyor. Çok yaşanmışlıklarımız var. Şimdi size çok önemli bir konu hakkında bilgi vermek istiyorum. Bir kere Yazıcıoğlu'na "Yasakçı Vali, 4. Murat" gibi lakaplar takılmıştı. Fakat bu işin aslı başkadır. Vali Beyin bu sıfatlarla alakası yoktur. Peki neden? Anlatayım. Bu anlattığımı da bana bizzat kendisi anlattı. Hatta bu konuda, dönemin yazarlarından Oktay Ekşi, çok sert bir yazı kaleme almıştı. Sonra Yazıcıoğlu Vali Oktay Bey ile görüşüp gerçekleri anlatınca Oktay Bey *"Sayın Valim siz haklısınız. Bundan sonra kalemim sizin için yazacak."* demiş. Burada önemli olan şu: Recep Yazıcıoğlu'nu tanımadan yazılan çizilen şeyler çoğunlukla yanlış. Şimdi o dönemde Tokat'ta kumar çok yaygın. Her yerde oynanıyor. Vali Bey Tokat'ta iken özellikle ev kadınları kumar konusundan çok şikâyetçi oluyorlar. Özellikle memurlarda kumar çok yaygınmış. Hatta Vali Bey kendisi anlattı, evdeki buzdolabını dahi kumarda kaybeden onlarca kişi varmış. Maaş, para vs. geçtik bakın dikkat; evdeki eşyalar dahi kumarda kaybediliyor. Bir başka örnek, memur taksitle

herhangi bir eşya alıyor sonra kumarda nakit para lazım! Gerisin geri bu eşyayı mağazaya götürüp parasını alıp kumar oynuyor. O dönemde özellikle Tokatlı kadınlar bu konuda Vali Beye şikâyetle bulunuyorlar. Fakat şikâyetler bir, iki değil onlarca! Vali Bey de bunu engellemek için kahvehanelere, kiraathanelere sıkı denetim getiriyor.

İçki konusu ise şu şekilde: Tokat'taki gençlerin aynen Avrupa'da ya da Amerika'da olduğu devletçe korunması gerektiğini düşündüğü için bu yasaklamaya gitmiştir. Çünkü o dönemde alkol nedeni ile yaşanan kazalar ya da alkol nedeni ile bozulan aile düzenini sağlama amacıyla bu kararı almıştır. Zaten tam anlamı ile yasaklama yoktu sadece belli bir miktar içileceğine dair bir kararı uyguluyordu. Yani böylece hem aile birliğini hem de genç nesli korumaya çalışıyordu. Yoksa yasakçılık vs. bir alakası yoktu. Zaten ben yanında yeri gelir içki de içerdim. Bana kızmazdı. Kimseye kızmazdı. Hatta gelen konuklar oluyordu. Bu kişilere içki ikram edilirdi. Sabahlara kadar içkili sofralarda muhabbet edilirdi. Kendi içmezdi, içene de karışmazdı. Eğer yasakçı olsa bunların hiçbirisi olmazdı. Kendisi son derece modern bir insandı. Ben biliyorum beş vakit namazını da kılardı. Fakat göz önünde olmadan, reklam yapmadan! Kimse onun namaz kıldığını görmezdi. Ben dâhil görmedim.

Kendisi bana bir olay anlatmıştı. Size aktarayım. Tokat'ın Niksar ilçesinde bir köy var. Adını şimdi hatırlayamadım. Bu köyde bir yer var. Böyle restoran gibi. Bu köye Tokat'tan içki içmeye insanlar giderdi. Fakat bu tesisin içki ruhsatı yok! Vali Bey bunu duymuş. Şoförünü almış, gitmiş. Arabasını köyün yukarısına bırakıyor. O restorana gidiyor. Restoran sahibine *"Bana yarım kilo et yap, bir de küçük getir."* diyor. Adam şöyle bir bakıyor. Kendi kendine *"Benim müşterilerim öğlen vakti gelmez. Bu adam kim?"* diyor. Restoran sahibi *"Bizde rakı falan yok!"* deyip geçiştiriyor. Yazıcıoğlu ısrar edince de *"Bak! Burada bir vali var! Seni de mahveder! Beni de! İçki falan yok!"* diyor. Fakat adam halen karşısındaki kişinin vali olduğunu anlayamıyor. Çünkü çok genç. Bu olayı bana Yazıcıoğlu kendisi anlattı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Vali Yazıcıoğlu, vatanseverliği, ülkeye hizmet etme şeklinde algılandı. Yani ülkesine hizmet etmeyen, taş üstüne taş koymayan, bir eser bırakmayan insandan vatansever olmaz. Yani Yazıcıoğlu'nun vatanseverliği öyle sözde bir vatanseverlik değildi. Ya da ırkçı bir vatanseverlik anlayışı yoktu. Kendisi vatanseverliği yalın ve basit bir tabir ile *"görevini en iyi şekilde yapan"* olarak tanımlardı. Yani üretken olmayan bir insanın vatansever de olamayacağını belirtirdi. Kendisi de zaten bu şiarla hareket eden bir vatanseverdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Bakın eş bulmak isteyen yaşlı insanlar dahi Recep Beye gelirdi. Bakın dikkat edin! Bu kişiler dahi! Kendisi her zaman zor durumda olan kişilerle görüşür ve yardım ederdi. Ben bir ara bu sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarına baktım. İhtiyacı için gelen herkese yardım edilirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Kendisi şöyle söylerdi: *"Bu kamu yönetimi yapısı ile ileri gidilmez. Batılı örneklerle bakılması, incelenmesi gerekli."* Yazıcıoğlu Valimiz çok entelektüel bir insandı. Kendisi özellikle yerel yönetimlere çok destek verirdi. Hizmetin yerinden görülmesi gerektiğini belirtirdi. Bürokrasinin (özellikle kırtasiyecilik boyutunun) kaldırılması gerektiğini belirtirdi. Bürokrasiye şiddetle karşı çıkardı. Çünkü nereye gitse bürokrasi duvar gibi karşısına çıkıyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Vali Beyin kişisel çıkarı diye bir şeyi yoktu. Hayatı halka hizmetle geçti. Bakın size bir olay anlatayım. O dönem çeşitli işlerde kullanılmak amacı ile iş makinası

alacağız. Bu makineyi almak için pek çok araştırma yaptık. Makineyi almak için yurt dışına gidip yerinde görmemiz gerekli. Yani bu gezmek ve yurt dışını görmek için büyük bir fırsat. Vali Bey beni çağırdı: *"Aydın sen gideceksin almaya."* dedi. Ben de: *"Sayın Valim sizin gitmeniz daha uygun olur. Hem de gezersiniz."* dedim. Vali Bey bana *"Aydın! Benim yapılması gereken işlerim var. İşler beklemez. Sen git. Ben gelemem aklım kalır."* dedi. Bakın o zaman Belçika, İspanya, Almanya'ya gidilecek. Böyle bir geziyi işleri için yani kamuya hizmet için geri çevirdi. Onun için halka hizmet her şeyden önemli idi. Böyle birisinin kişisel çıkarı olmaz. Ben iş makinasını almak için yurt dışına çıktım. Gelirken de tam anlamıyla iyi niyet çerçevesinde çok basit hediyeler aldım. İşte kravat gibi. Bakın inanır mısınız? O hediyeleri dahi kabul etmedi. Aramızın o kadar iyi olmasına rağmen ben o hediyeleri kendisine kabul ettiremedim. Böyle bir insandı kendisi.

Aklıma gelmişken belirtmek isterim. Yazıcıoğlu Valiyi çok konuda eleştirenler oluyordu. Mesela dışarıdan gelen kişileri (konukları) son derece lüks karşılıyor diye. Kendisi gelen kişileri en iyi şekilde ağırlardı. Bu doğrudur. Fakat bunu yapmasının nedeni Tokat'ı en iyi şekilde tanıtmaktı. Dışarıdan devamlı akademisyen, gazeteci, bakan, siyasetçi vb. kişiler gelirdi. Bu kişiler en iyi şekilde ağırlanırdı. Bunun sonucunda da bu kişilerden fayda sağlanırdı. Gerek Tokat'ın tanıtımında gerekse merkezden kaynak alımında bu karşılamaların etkisi olmuştur. Yani yaptığı her şeyde bir plan bir düşünce vardı. O dönemki Devlet Planlama Teşkilatı üyelerini çağırır, onları en iyi şekilde ağırlar, görüşlerini anlatırdı. Bunun sonucunda da gerekli araç, mühendis ve malzeme desteğini alırdı. Zaten ikili ilişkileri çok iyiydi.

Bakın son bir olay daha anlatayım. Rahmetli bu vefat ettiği kazayı yapmadan önce beni aradı. Görüştük. Bakın bu kazada şöyle bir ayrıntı var. Vali Bey Ankara'ya gidecek. Aynı zamanda Denizli Ziraat Odası Başkanı da Ankara'ya gidecek. Vali Bey *"İki araba gidip masraf etmeyelim. Siz gidiyormuşsunuz ben de sizinle geleyim. Makam arabasıyla gitmeyelim. Boş yere masraf etmeyelim."* demiş. Fakat bu Ziraat Odası Başkanı şoförü hızlı araba kullanan bir adammış. Neticede bu kaza oldu ve Vali Beyi kaybettik. Bakın! Kamunun malının yani devletin makam aracının benzini boş yere gitmesin! Hazır giden var! Ben de onunla gideyim! Bu düşünce ile o kaza yapılan araca biniyor. Burada bile şahsi çıkarını düşünmüyor, devletin, kamunun

çıkartını düşünüyor. Bu örnek her şeye bedel bence.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Vali Beyin yaptığı bütün işlerde ceza almayı göze alıyordu. Peki nasıl? Bu konu ile ilgili bir örnek vereyim. Mülkiye eski müfettişlerinden Halil Nimetoğlu var. Vali Beyin kendisine has bir yönetim tarzı vardı. Bu tarzda mevzuat geri planda kalırdı. Burada amaç işlerin daha da hızlanması idi. Halil Nimetoğlu beyle benim aramda farklı bir yakınlık var. Uzaktan bir vesile ile akrabayız. Halil Bey'e İç İşleri Bakanlığında talimat gelmiş. Demişler ki: *"Git bize Tokat hakkında detaylı bir rapor hazırla."* Halil Bey de gerçekten bütün harcamaları tek tek çıkarmış. Her şeyi en ince ayrıntısına kadar incelemiş. Sonuçta da bir rapor yazmış. Raporun içeriği mükemmel. Ben kendisi ile görüştüm. Raporda yapılan her şeyden bahsedilmiş. Yani rapor mükemmelmış. Bunu bana Halil Bey kendisi söyledi. Yani sonuç olarak kendisi kamu hizmetlerinin görülmesinde ceza almayı gerektirecek riskler alırdı. Fakat işlerinde temel amacı kamu yararı, kamu hizmeti idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bazı insanlar şan, şöhret hatta başkalarının sırtına basarak yükselmek isterler, Recep Bey ise kendine özgü bir insandır. Kamuya hizmeti kendine şiar edinmiştir. Bu sorunun cevabı bence Sayın Valinin "içinden" gelmesidir. Bu biraz da Allah vergisi. Bakın Deniz Baykal, deprem (Marmara depremi) olduğu bir dönem şunu söylemişti. *"O deprem yerine Recep Yazıcıoğlu gibi vali getirin."* İşte böyle bir insandı.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

"Kirlenmişlik" olarak tarif ederdi. Olumsuz bir anlam uyandırırdı kendisinde.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Son derece ilgilenir ve hassasiyet gösterirdi. Mesela herhangi bir kamu

alışanımızın ailesinden birisi vefat etti. Hemen bir yardım toplanmasına öncülük ederdi. Meslek dayanışmasına önem verirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Araştırmacı olma, dürüstlük, düzenli bir okuyucu olma, eylem adamı olma, icraat sahibi olma, vizyon sahibi olma, halka yük olmama, halkın sorunlarını çözme.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu**

Her an olurdu. Bakın yine bir olay anlatayım. Bir gün, bir cuma günü Tokat'ın dışında bir yerde cumaya gidecektik. Bulunduğumuz yerde camiye giderken bir de baktım Vali Beyin makam arabası orada. Ben Yazıcıoğlu'nun namaz kıldığını ve cumaya gittiğini biliyorum, ama kimse bilmezdi nerede kıldığını. Gösterişi sevmezdi. Bunu şundan anlatıyorum her zaman halk ile iç içe olurdu. Koruma vs. bunlarla uğraşmazdı. Kendisi gösterişi hiç sevmezdi. Özellikle din konusunda. Bir gün babası ve Yazıcıoğlu oturuyoruz. Bir kaymakamdan bahsettiler. Bu kaymakamın bir gün odasında bir leğen ve bir ibrikle pantolonunun paçasını sıyırıp yanlarında abdest almasını yadırgayarak anlattılar. Hem babası hem Yazıcıoğlu ibadetin gösteriş için yapılmayacağını belirttiler. Bu makamında yanlarında abdest alan kaymakamı beraber eleştirdiler. Gösterişi sevmezdi rahmetli özellikle dinsel konularda.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Yaptığı eserler ortaya çıktıkça motive olurdu. Bu eserlerden halk yararlanıp mutlu olun halkı görünce kendisi motive olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Çok ilgilenirdi. Hatta bu konularda kitap ve makaleler yazmıştır. Yerel yönetimler üzerine çalışmakta idi. Hatta bu konularda konferanslar da verirdi. Bakın ben bir görüşmemizde kendisine "*Sayın Valim. Sizi neden merkeze aldılar?*" diye

sordum. Bana dedi ki: "*Polisten vali olmaz, dedim. Bu nedenle aldılar.*" dedi. Bakın bu da önemli bir söz ve çözümlemedir. Polis kökenli valiler (benim tanıdığım) isim vermek istemiyorum! Bunların çoğu başarılı olamadılar. Yani bu dediğimi anlamak için geçmiş yılların haberlerine bakın. Ne demek istediğimi anlarsınız. Ben de bu görüşe katılıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Bu Ülkeden Recep Yazıcıoğlu Geçti"

22. Emekli Mülki İdare Amiri Nazmi Kahraman İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1984–1985 yılları yani iki yatırım yılı Tokat'ın Niksar ilçesinde kaymakam olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıkla mısınız?**

Çok aktif, nevi şahsına münhasır, karizmatik, liderlik vasıfları olan, iyi bir hatipti, kişilikli bir valiydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Bir kere yerel yönetimlere çok önem vermesi, halkın katılımıyla devletin gücünün bir araya geldiği takdirde çok daha ucuza ve etkin hizmetler yapılabileceğine inanan bir vali idi. Bir de kaymakamlarına çok güvenen, onları destekleyen bir vali idi. Bu özellikleri kendisi için çok önemli ve farklıdır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Toplum kalkınması", bu sözü ağızından düşürmezdi. Vali Bey, eğer toplumun

ihtiyaç duyduğu bir hizmeti görürse, cesaretle o hizmetin görülmesi için çalışır ve çabalardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Bir kere, Yazıcıoğlu Valinin, halka hizmet etmesi bir tutku gibiydi. Kendisi her şeyden önce halka inanan, halkın kamu hizmetlerine katılmasını sağlayan bir vali idi. Yani sadece bir idarecinin halka inanması değil halkın da idareciye inanması gerekir. Vali Bey'e halk da inanmıştı. Bu nedenle Tokat'ta önemli işler başarıldı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Yazıcıoğlu Valimizin temel amacı devletin gücü ile halkın gücünü bir araya getirerek kamu hizmetlerini çok daha etkin ve ucuza mal edebilmektir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Yani çok var. Ben iki yatırım yılı kendisi ile beraber çalıştım. Bu süreçte onlarca derslik, sağlık ocağı, öğrenci yurdu ve sosyal konut inşa ettik. Halkı da işin içine katarak bu hizmetler yapıldı. Vali Bey Tokat'a gelir gelmez Tokat ilindeki merkezin güdümünde olan eğitim yapılarının ihalelerini durdurdu. Vali Bey, artık devletin merkezden ihale yöntemi ile kamu hizmetlerinin yapılmayacağını, bunun yerine halkın işin içine katılarak hizmetlerin yapılacağını belirtti. Yani merkezden gelen para valilikçe alınıyor, il özel idaresi vasıtası ile toplu malzeme alınıyor, bu malzemeler de halka verilip halktan işçilik vs. hizmetler bekleniyordu. Bu yöntemle bir okul yapılacağına üç okul yapılıyordu. Yazıcıoğlu Valimiz, atanır atanmaz kaymakamları topladı ve bize bu yöntemi anlattı. Yani ben bu emanet usulü ile bir derslik parasına bazen üç bazen dört derslik yaptığım zamanlar oldu ilçemde. İşte toplum kalkınması budur. Eğer bu yaklaşım yani Toplum Kalkınması, Türkiye genelinde uygulansa idi durum çok farklı olurdu. Şunu da belirtmek isterim mesela

Köy Enstitüleri de bir toplum kalkınması ürünüydü.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Vatanını insan nasıl sever? Vatanına hizmet ederek. Yazıcıoğlu, hizmet aşığı bir insandı. Bu nedenle Yazıcıoğlu vali tam bir vatanseverdi. Çünkü hayatı halka hizmetle geçiyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kesinlikle ilgilenirdi. Bu kişilerin sorunlarını çözmek için elinden geleni yapardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Zaman zaman beraberken belirtirdi. Vali Bey, ülkenin daha demokratik şartlarda yönetilmesi için yerel yönetimlerin güçlendirilmesi gerektiğini belirtirdi. Bürokrasiye ve zaman kaybına çok kızar, bu yapıyı eleştirirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani görev yaptığımız süreçte ben kendisinin kendi çıkarı için bir şey yaptığına şahit olmadım. Kendisi devamlı hizmet için çalışırdı. Eylem adamıydı. Hatta kamuya hizmet için çalışmaktan başka bir şey yaptığını görmedim.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Ben şahsen böyle bir şeye tanık olmadım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatanını, milletini çok sevmesinden.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyasete gerekli bir oluşum olarak bakardı, fakat siyaset yaptığını vs. ben görmedim.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**
Elbette ilgilenirdi. Devamlı halkla iç içe idi. Bu süreçte etrafındaki her türlü olayla ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Çalışkanlık ve dürüstlük.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman. Kendisinin şöyle bir mesai anlayışı vardı: Öğleye kadar makamda bulunur, öğleden sonra halkla beraber olurdu. Hizmetleri yerinde görür ve denetlerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Bence kendi içinden gelen bir şeydi. İçsel şeyler. Vatan sevgisi, millet sevgisi, daha hızlı kalkınma, vatandaşların mutluluğu.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi, hatta bu konularda bazı eserler yazmıştı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Türkiye'nin yetiştirdiği ve arzu ettiği yönetici.

23. Bornova Kaymakamı Fatih Genel İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1994 Yılında Erzincan'da kaymakam adayı olarak Vali Bey ile çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

“Recep Yazıcıoğlu denilince aklınıza ilk gelen şey ne?” diye soracak olsalar, çalışkanlık ve cesurluk derdim. Hem çok çalışkan hem de çok cesurdu. Evrak imzalarken de çok cesurdu, bir idareci olarak da çok cesurdu, normal yaşamında da çok cesurdu. Yaptığı sporlardan yaptığı yürüyüşlere kadar her şeyde cesurdu. Kendisinde "korku hücresi" yoktu. Bir de kendisi çok dürüsttü. Çok edepli ve ahlaklıydı. Çok vatanperver bir insandı. Gerçekten bu ülkeye faydalı olmaya çalışıyordu. Kendisi her güne sanki bugün göreve başlamış gibi başlıyordu. Ben kendisi ile tanıştığımda 15 yıl kaymakamlık, 15 yıl valilik yapmış bir kişi idi. Bana göre Allah tarafından özel olarak kamuya hizmet etmek için yaratılmış bir kişi idi. Örneğin bir köy gezisinden gittik. Sabaha karşı saat: 03.00'te döndük. Ne olursa olsun sabah 08.00'de işinin başında olurdu. Yaptığı hizmeti çok iyi sunardı. Çok iyi bir hatipti. Çok bilgili bir insan değildi. Bir kitap kurdu değildi. Bunu tenkit amaçlı söylemiyorum. Normal bir insandı. Mesleğine hâkimdi. Yetki ve sorumluluklarının tam bilincinde bir insandı. Çok mütevazı idi. Kendisi hakkında "reklamcı" yakıştırmaları yapıldı. Buna katılmıyorum. Hakkıyla ve özveriyle yapılan işleri iyi sunuyordu. Bu önemli bir şey. Detaylarla uğraşmazdı. Yani herhangi bir kimsenin kılığına, kıyafetine, tipine bakmazdı. Kafanıza, beyninize, zihninize bakardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

En belirgin, farklı kılıcı özelliği, entelektüel yani eleştirel yapısı idi. Mevcut politik ya da idari sistemi, "Beni bu görevden alırlar mı?" korkusu taşımadan eleştirmesi idi. Bu çok rastlanan bir durum değildir. Yaptıklarını iyi sunabilen bir kişi idi. Geçmişte pek çok vali var. Hatta bazıları Yazıcıoğlu'ndan daha çok hizmet

yapmış olabilir. Fakat bilinmiyor. Şu anda Yazıcıoğlu'nu konuşuyoruz, onları değil. Ekstrem sporlar yapması da farklı kılıcı bir özelliği idi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Toplum kalkınması", "Devlet millet el ele", "Bürokrasi hastalığı", "Her şeyi devletten beklemeyeceksin." bu kavramdan çok bahseder ve devamlı dile getirirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Yazıcıoğlu halka hizmet etmeyi "ibadet gibi" görürdü. Eğer bir kişi, örneğin bir bağlama çalacak, eğer bunu ibadet eder gibi çalarsa başarılı olur. Eğer bir kişi at binerken bu işi ibadet gibi yaparsa çok iyi bir at binici olur. Bir günde 24 köy gezdiğimizizi bilirim. Bu bilgiyi değişik platformlarda aktardığımda insanlar inanamıyor. Nasıl bir günde 24 köy gezilir, diyorlar. Erzincan'ın 650 ye yakın köyü vardır. Bu köylerin tamamını 2 ayda gezmiştir. Köylere gidilince muhtarlar dinlenirdi. Örneğin bir köyde su yok. Vali Bey muhtara sorardı: "*Yakında su kaynağı var mı?*" Muhtar da "*Var.*" derse, malzemeyi Vali Bey verirdi. Geri kalan işçilik halktan sağlanırdı. Yazıcıoğlu işini ibadet gibi yapardı. Çok kuvvetli ve güçlü bir halka hizmet aşkı vardı. Aynı ibadet etme gibi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Hedefi Toplum Kalkınması idi. Bu modelin tüm Türkiye'de uygulanmasını isterdi. Devlet millet el ele mantığı ile ülke çapında kalkınmanın sağlanması en önemli hedefi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vak'a örneği verebilir misiniz?**

Yüzlerce köye içme suyu, altyapı, kanalizasyon hizmetlerinin götürülmesi, Başbağlar Köprüsü, Taşyol, yapılan onca okul, derslik, sağlık ocağı... Bunlar verilebilecek örnekler. Yazıcıoğlu hem Erzincan'ın hem de Türkiye'nin kalkınmış bir

ülke olmasını istiyordu. Bu yapılan hizmetlerin hepsi bu amaca uygun örneklerdir. Erzincan'da 650 tane köy 2 ayda gezildi. Ben stajyer kaymakam olarak en az yarısında bulundum. Çayırılı ilçesi tarafında bir köye gittik. Köyün muhtarı içme sularında sorun olduğunu söyledi. Vali Bey de dedi ki: *"Yakınlarda bir su kaynağı var mı?"* Muhtar: *"Var sayın valim. Yaklaşık 3-4 km uzakta."* Vali Bey: *"Size malzeme versem o suyu buraya getirebilir misiniz?"* Muhtar: *"Sayın Valim 1950'lerde Demokrat Parti suyu köye getirmiştir. Biz nasıl getirelim? Devlet getirsin!"* dedi. Vali Bey, *"O zaman geçmişte yıllarca beklediniz şimdi de yıllarca beklersiniz!"* dedi ve arabaya bindi gittik. Bakın bu önemli bir olay! Belki bu olayı okuyanlar Vali Beyi eleştirebilir. Fakat burada önemli bir şey var! Vali Bey diyor ki: *"Kardeşim her şeyi devletten bekleme! Sen de elini taşın altına koy!"*. Yani Vali Beyin hedefi ve amacı ne dersiniz deyin, halkı pasiflikten kurtarıp halk ile devletin el ele vererek ülkeyi daha iyi yerlere taşımaktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Bakın siz sormadan ilk soruda bu sorunun cevabını verdim. Kendisi çok çalışkan bir insandı. Vatanını çok severdi. Fakat sözde değil yaptığı icraatlarla. Kendisi bu vatana hizmet için yaratılmış, adeta "makine" gibi bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Bu kişilerle ilgili, hemen karşılaştığı anda çok pratik çözümler üretti. Özellikle Erzincan depreminde kendisi canla başla çalışıp zor durumdaki insanların sorunlarının giderilmesi için çalıştı. Deprem döneminde çok az uyumuştur kendisi. Depremden sonra öyle mükemmel yerlerde kalmadı, yeri geldi arabada kaldı yeri geldi çadırda. Yani halkla aynı zorlukları paylaştı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Mevcut idari ve siyasi sistemin pek çok sorunu olduğunu, bu sorunların giderilmesi için merkeziyetçiliğin azaltılarak yerel yönetimlerin güçlendirilmesini

öneriyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Ben Vali Beyin, gününün her saatinde, mesleğinin her aşamasında bir tane davası olduğunu düşünüyorum. O da “halka hizmet”. Kendisinin halka hizmeti en hızlı, en etkin, en verimli ve en uygun şekilde yapmayı amaçlamaktan başka bir isteği ya da çıkarı olduğunu zannetmiyorum. Kendisinin kişisel çıkarı yoktu. Yani bunu inanarak ve hissederek söylüyorum. Kendisinin evim olsun, arabam olsun vs. böyle hiçbir kaygısı yoktu.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Kendisinde kesinlikle ceza alma korkusu yoktu. Eğer bir kamu hizmeti yapılacaksa ve bu hizmet acil ise her şeyi göze alır yapardı. Yani kendisinde korku hücresi yoktu.

- **Recep Yazıcıoğlu’nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Belki de en can alıcı soru budur! Ben çocukluğumdan beri [yani yıllardır] bir konu üzerine düşünmekteyim. Özellikle kaymakam adaylığı dönemimde yurt dışı stajında da bunu araştırdım. Araştırma konum: "Avrupalılar bizden neden daha ilerde?" Ben bu konu üzerine hep kafa yordum. Sonra bazı sonuçlara ulaştım, hatta bu sonuçlarımı bir kitapta topladım. Kitabımın adı "Az daha çoktur". Özellikle yurt dışı stajımda şunu gördüm: İngiltere’de herhangi bir kamu görevlisi, örneğin bir hasta bakıcı ya da bir tezgâhtar. Bu kişiler işini ibadet gibi yapıyordu. Bakın bu çok önemli! İbadet gibi yapıyordu! Recep Yazıcıoğlu da işini ibadet gibi yapanlardandı. Uzağa gitmeye gerek yok! Yani başımızda bir örnek vardı. Ben de kendi kendime, *"Ben de ömrümün sonuna kadar işimi ibadet gibi yapacağım."* dedim. Bunu neden böyle yapacağım? Önce kendim için. Çünkü ben bu mesleğe girerken söz verdim. Bu

mesleği en iyi şekilde yapacağıma dair söz verdim. Çünkü ben bu ibadet gibi çalışmayı gördüm. Recep Yazıcıoğlu'nda gördüm. Demek ki yapılabilirmiş. Bugün ülkemizde birçok insan, işini ibadet gibi yapmak şiarıyla mesleğe başlar. Sonra *"Aman! Ülkeyi ben mi kurtaracağım?"* demeye başlar. Ben bu sözü söylemeyeceğime ant içtim kendi kendime. Çünkü Yazıcıoğlu'ndan çok etkilenmiştim. Yazıcıoğlu, konjonktürel bir adam değildi. Çünkü konjonktürel olan yani zamana ve duruma göre değişen kişilerden hiçbir şey olmaz. Yazıcıoğlu ilk gün neyse ölene kadar oydu. Adam gibi adamdı. Bu sorunun cevabı kısaca *"Yazıcıoğlu'nun yaptığı her işi ibadet gibi görmesi ve bir ibadet gibi yapması"* olarak verilebilir.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Bütün partilerden kendisine siyasete girmesi için teklif geldiğini biliyorum. Bunu kendi ağzından duydum. Siyaset kelimesine olumlu bakardı. Yazıcıoğlu siyaseti kötü olarak görmüyordu. Yazıcıoğlu herkes işini yapsın mantığında bir insandı. Yani siyasetçi siyasetini, vali valiliğini yapsın. Kimse kimseye karışmasın. Yazıcıoğlu sadece siyasi parti il başkanlarının valilik yapmak istemesine kızardı. Vali Bey siyasete karşı değildi, siyasilerin, siyaseti kendi çıkarları çerçevesinde kullanmasına karşı idi. Siyasetçilere yani seçilmişlere saygılı idi. Fakat kendi işine kimseyi karıştırmazdı.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Kesinlikle ilgilenirdi. Güncel gelişmeleri takip ederdi. Fakat odak noktası mesleği idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Dürüst, halka hizmeti ön planda tutan, halkın sorunlarına ve kamu hizmetlerine pratik çözümler üreten, mazeret üretmeyen, Mevcut imkânlarla bir şeyler yapabilen.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Halkın içinden çıkmazdı, yani halkla beraber olma ile ilgili bir zaman dilimi yoktu. Hep halkın içindeydi. Ben de Yazıcıoğlu Valinin bu özelliğini kendime örnek almışım. Yani şöyle bir söz vardır: "Halka inmek lazım". Bu çok aşağılayıcı bir sözdür. Sanki bunu söyleyen çok yüce, halka inecek! Bu uzun yıllar pek çok bürokratin kullandığı bir sözdü.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Aile terbiyesi, helal süt emmişlik, iyi bir vatan sevgisi, hakka, hukuka ve adalete olan inancı.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Bürokrasinin yol açtığı bütün olumsuzluklara karşı idi. Yani burada bürokrasi ile kast edilen gereksiz yazışma ve kırtasiyecilik.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Vali" koyardım.

24. Sakarya Valisi İrfan Balkanoğlu İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Erzincan Refahiye kaymakamı olarak 1992–1996 yılları arasında çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Kendisinin değişik bir çizgisi vardı. Alışılmış mülki idare amiri profilinin dışında bir kişi idi. Meslektaşlarına karşı öğretici, imkân tanıyan, müşfik (sevecen) bir insandı. Vali Bey, vatandaşlar için yapılan kamu hizmetlerinde formaliteden ve vakit kaybından uzak durulması gerektiğini söylerdi. Kaymakamlarına her zaman destek verirdi. Projelerden çok hoşlanırdı, desteklerdi projeleri. Sosyal faaliyetlere

önem verirdir. Muhtaçlar, fakirler ya da diğer zor kişilerle ilgilenirdi. Bize de ilgilenmemiz konusunda telkinde bulunurdu. Etraftaki güzellikleri ve imkânları değerlendirirdi. Mesela güzel bir soğuk su akıyor. Orada hemen: *"Acaba buraya bir alabalık tesisi kurulur mu?"* deyip proje üretti. Fakat çalışmayan, kaytaran, yolsuzluk yapan bir kişi olursa, bu kişilere karşı oldukça acımasızdı. Mesela bir il özel idaresi müdürü vardı. Bir olaydan dolayı kendisine: *"24 saat içinde ili terk et!"* dediğini biliyorum. Adam apar topar gitmişti.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Bugüne kadar gelen (ki bugün de bazıları için geçerli) vali algısı, halkın ulaşması ve erişmesi güç, tepe bir bürokrat. Gücünü halktan değil de kendini oraya atayan hükümetten aldığını zanneden valiler bu algıyı oluşturuyor. Valiler kamuya hizmette katı bürokratik kurallara sıkı sıkıya bağlı kalıyorlar. Bu nedenle halktan kopuk, şehirde sadece üç-beş eşrafla görüşen "Salon Beyefendileri", "Monşer" diye eleştirilen vali tipleri ortaya çıkmakta idi. Yani kısaca valiler, erişilmez, ulaşılmaz kişiler olarak görülüyordu. Yazıcıoğlu valimiz bu algıyı tamamen yıkan bir kişi olmuştur. Kendisi hiçbir koruma almadan, sivil kıyafetle, tek başına gezen, halkla sohbet eden, makam kapısı her daim açık olan bir valiydi. Yani yanına gittiğinizde özel, gizli vs. bir şeyle ilgilenmezdi. Derdi ki: *"Kardeşim bizim gizlimiz saklımız yok! Gel derdini anlat."* Yani halka bu denli yakın olması Vali Beyi farklı kılan en önemli özelliktir.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

"Yetkisiz sorumlu ile sorumsuz yetkili." Vali Bey bunu sıklıkla söylerdi. Bunu söylemesinin çeşitli nedenleri vardı tabii. Örneğin bir vali olarak bir yere atanıyorsunuz. Burada kendiniz hariç herkes eski. Yani kurulu bir düzene gidiyorsunuz. Mesela vali olarak il müdürleri ve vali yardımcılarının atanması sırasında valinin görüşünün alınması gerekli. Fakat buna çok uyulmuyor. Vali Bey de bu duruma karşı bu söylemi kullanırdı. Örneğin bir il müdürü bir şey yaptı. Hemen bu konu ile ilgili valiye soru soruluyor. Fakat vali burada yetkisiz. Çünkü o müdürün

atanmasında kendisine bir şey sorulmamış. Daha çok siyasi bağlantılarla yapılmış. Ya da düşünün, bir hizmet yapılacak, bakanlıktan yazı geliyor. Sorumluluk valide. Valinin herhangi bir kabahati ya da hatası olmamasına rağmen bakanlıkça gönderilen işte bir sorun çıkarsa sorumlu gene vali. Bakanlık sorumluluk kabul etmez. "Ben gönderdim, mevzuata bakıp yapsaydın" derler. İşte burada sorumsuz yetkili bakanlık ya da siyasiler, yetkisiz sorumlu da vali. Vali Bey bu konuda, *"Madem durum böyle, ilgili siyasi kişilere (milletvekili gibi) yetki verilsin. Bize yazılı olarak başvursunlar. Sorumluluk onlarda kalsın. Biz de gerekeni yapalım. Bunlarla ilgili mevzuatsal değişiklik yapılsın."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Kendisi zor şartlarda yaşamış, halktan gelen birisi idi. Bu nedenle halkın sorunlarını iyi biliyordu. Rahmetli valimiz halka hizmet etmeyi kendisine görev edinmişti; âdete halka hizmeti bir ibadet, öncelikli görev gibi görürdü. Halka hizmet etme isteği çok kuvvetliydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Hedefleri şu şekilde idi: Kurulu düzeni ve mevzuatın dayattığı birtakım şeylerin değişmesi gerektiğine inanıyordu. Vali Bey, yatırım için gelen paraları ayrı ayrı birimlerde değil de tek bir bütçede (torba bütçede) toplayıp ihtiyaç olunan hizmetlerin yapılması gerektiğini belirtirdi. Örneğin milli eğitim bakanlığından bir bütçe geliyor, sağlık bakanlığından ya da orman bakanlığından. Bunların hepsi kendi bakanlıklarının işleri için ile gelmekte. Fakat orman bakanlığı için gelen bütçe eğer harcanmaz ise geri gidiyor. Vali Bey bunları tek bütçede toplayıp kamu hizmetlerinin aciliyetine göre hizmetleri gerçekleştirirdi. Vali Bey bu uygulamayı Tokat'ta uyguladı (zorluk çekerek) başarıya da ulaştı. Yani Vali Bey, ildeki yerel otoritelerin ve halkın görüşlerine başvurarak il özel idaresi vasıtasıyla bütün kamu hizmetlerinin torba bir bütçe ile görülmesi taraftarı idi. Bir de Vali Bey il genel meclislerine de önem verirdi. Bu meclislerin daha da geliştirilmesini ve kamu hizmetlerinde fikir

veren bir yapıya dönüştürülmesini isterdi. En kızdığı şey kamu yatırımlarının yanlış, gereksiz ve plansız yapılmasıydı. Vali Bey," *Merkezden planlanan ve yanlış alınan kararlarla Türkiye'nin her yeri âtil kamu binaları ile dolu.*" derdi. Kendisi devasa kamu binalarını komünist ülkelerdeki binalara benzetirdi. Bu binaların içinde ne yapıldığını merak ederdi. Çoğunun gereksiz olduğunu düşünürdü. Mesela biz orada iken en çok eleştirdiği Tercan'daki adliye binası ve hükümet konağı idi. "*Adliye binasının gereksiz büyük olduğunu, personelin yazın güneş almayan kısımda kışın güneş alan kısımda oturduklarını*" söylerdi. Vali Bey bu binalarının yarısının boş olduğunu söylerdi. Vali Bey bu konuda haklı idi. Yani merkezi sistem genelde gücü kim elinde bulunduruyorsa yatırımı oraya kaydırıyordu. Mesela bir bakan ya da bürokrat nereli ise oraya yatırım yapılıyordu. Bakın bir örnek vereyim size: Ben Afyon valisi iken bir sağlık bakanı Afyonlu imiş. Afyon'un Dazkırı diye bir ilçesi var. İlçe çok küçük. Buraya büyük bir devlet hastanesi binası yapıyorlar. Bina bitme noktasına geldiğinde bakan değişiyor. Yeni gelen sağlık bakanı bu hastanenin gereksiz olduğunu belirtip inşaat tam bitmeden (bitmeye yakın), yarım bırakıyor. Bu binayı yüksekokul yapılması için üniversiteye devredilmek isteniyor. Üniversite de buraya öğrenci gelmez diyerek binayı istemiyor. Çünkü Dazkırı Afyon'a çok yakın değil. Bir de oraya hoca falan da gitmez. Bir de gitse orada nasıl bir bilimsel çalışma yapacak? Ne yapacak orada? Yani bu yanlış yatırımlar nedeni ile önemli miktarda israf yaşanmaktadır. Vali Yazıcıoğlu gereksiz kamu yatırımlarına ve liyakatsizliğe çok kızardı. Vali Bey bu tür yatırımlara mahallinde karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Yukarıda anlattığım olaylar bu sorunun cevabını vermektedir.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Görevini en iyi yapanların en iyi vatansever olduklarına inanırdı. Mesela adam görevini yapmıyor, fakat her yede vatan, millet vs. ahkâm kesiyor. Vali Bey bu tip insanlara kızardı. Vali Bey kendi üzerine düşen görevleri yapmayan, ailesini ihmal

eden, insan olarak üzerine düşen görevleri yapmayan fakat her fırsatta ahkâm kesen kişilere çok kızardı. Vali Bey görevini dört dörtlük yapardı. İlmîyle amel ederdi. Bayrağına, ezanına, inanç değerlerine çok bağlı bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Sürekli bu insanlarla ilgilenirdi. Ayrıca da bu insanlarla bizim ilgilenmemiz için telkinlerde bulunurdu. Vali Bey zor durumda bulunan insanların bize emanet olduğunu söylerdi. Vali Bey toplumun dezavantajlı kesimlerine karşı sürekli çaba içindeydi. Çocuk esirgeme kurumu, huzurevleri, bu yerleri sık sık ziyaret eserdi. Yaşlıların ellerinden öperdi. Yine sosyal yardımlaşma vakıflarını kullanarak zor durumdaki insanlara yardım ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkezi yönetimin sadece politika belirleyen, uluslararası ilişkilerle ilgilenen bir yapıda olması gerektiğini, hizmetlerin yerinde görülmesi gerektiğini belirtirdi. Yani merkezi yönetim daha makro ölçekli işlerle uğraşacak, diğer hizmetlerse yerel birimlerce kararları alınıp yapılacaktır. Merkezi yönetimin hantallığı ve plansızlığı ortadan kalkacaktır. Bu konular üzerine çok düşünür ve yazardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Bir örnek vermek gerekirse, Vali Beyin konağı çok mütevazı idi. Hatta kaymakamların lojmanları, Vali Beyin lojmanından daha iyiydi. Vali Beyin evi tek katlı eski bir evdi. Yine jipi eski, gösterişsiz fakat işe yarayan bir araçtı. Yani ben kendisinin, şahsının rahatlığını artırıcı bir faaliyet ya da eylem yaptığını görmedim. Tokat'ta bir yer yaptırdığı söylenirdi. Fakat onu da hizmet için yaptırdığını, misafirhane amaçlı yaptırdığını biliyorum. Çünkü eskiden Tokat gibi taşra illerinde insanların kalabileceği düzgün oteller yoktu. 4. sınıf pansiyon niteliğinde yerler vardı. Şimdi bir ili tanıtmak için dışarıdan gazeteci, bilim adamı ya da yazar

getirildiğinde düzgün bir yerde konaklasınlar, ili iyi tanıtsınlar diye bir tesis inşa ettirmiştir. Yani Vali Beyin, çok lüks mekânlarda yemekler yiyen, çok üst düzey insanlarla oturan bu nedenle halkı ve kamu hizmetlerini ihmal eden hiçbir davranışını görmedim.

• **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Var anlatayım. Bizim ilçede bir devlet hastanesi yapılıyordu. Bir hayırsever vatandaş başladı yapmaya. Bu hastanenin tamamlanması için Vali Bey, bana, köylere hizmet götürme birliği ve il özel idaresi vasıtasıyla, yardım aktararak hastane tamamlandı. Tabi bu yöntem müfettiş denetimlerinde bazı sıkıntılar çıkardı. Fakat bu sıkıntı çıkma konusuna çok önem vermezdi. Kendisi şuna inanıyordu: Hizmet ortada ise birileri bu işten çıkar (rüşvet vb.) ya da rant sağlamamışsa, kimsenin boğazından haram lokma geçmemişse gerisinin önemi yoktur. Vali Bey kamu hizmetlerini daha ucuza mal etmek isterdi. Bu nedenle yapılacak herhangi bir kamu hizmetinde ceza alma vs. bunlara çok takılmazdı.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vali Bey, Osmanlı devletinin son dönemlerinden itibaren vatandaşa üstten bakan, jakobence yaklaşan idarecilerin, kamu kaynaklarını yanlış kullandığını, halkı sömürdüğünü, halkın inanç değerlerine önem vermediklerini kendi düşüncelerini halka benimsetmek istediklerini belirtirdi. Vali Bey, özellikle Osmanlı'nın son dönemlerinde mülki idarede ve diğer yönetim kademelerinde elitist bir takımın, yönetim kademelerini ele geçirdiğini bu kişilerin kendi doğrularını halka kabul ettirmeye çalıştıklarını belirtirdi. Yani bu elitist kesim, kendi doğrularının halka fayda getireceğini sandıklarını fakat uzun vadede faydadan çok zarar getirdiğini görmüşlerdir. Vali Bey, dünyadaki ülkelere de bakar, örnekler verirdi. Türkiye ile aynı dönem kalkınma yarışına başlayan hatta dünya savaşlarında yerle bir olmuş ülkelerin geldikleri duruma bakar üzülmüştü Vali Bey. Türkiye Cumhuriyet tarihi boyunca pek çok şeyi başarmıştır. Ancak yarışa beraber başladığı birçok ülkenin

gerisinde kalmıştır. Bu duruma çok hayıflanırdı. Türkiye'nin bir ili büyüklüğünde olan ülkelerin Türkiye'den kat be kat üstün olmasına kızardı. Mesela Japonya ve Kore. Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda ağır bir yenilgi aldığını, bu ülkenin ekecek toprağının dahi olmadığını söylerdi. Fakat Japonya'nın Türkiye'de katbekat üstün bir ülke olduğunu bunun nedenlerini araştırmamız gerektiğini belirtirdi. Bakın kendisi araştıran, düşünen bir insandı. Kendi zekâsı ve okuduklarını harmanlayarak bir dünya görüşüne sahip olmuştu Vali Bey. Bu görüşleri çerçevesinde hareket ederdi. Yani halkını, ülkesini, en gelişmiş, en kalkınmış ve en iyi şartlarda yaşatma isteği, Vali Beyin kendisini kamu hizmetlerine adanmasına neden olmuştur.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaset ve siyasetçiye saygı duyardı. Bu insanlar seçilmiş insanlar sonuçta. Seçilmiş insanların da memleketi yönetmesi kadar normal bir şey olamaz. Seçime ve seçilmişlere çok önem verirdi. Kamu gücü kullanan herkesin seçimle gelmesini doğal kabul ederdi. Kendisine pek çok partiden milletvekilliği teklifi geldiğini (buna bizzat şahidim) biliyorum. Siyasetçilerle her zaman çatışırdı, fakat esas olarak onlarla uzlaşmak isterdi. *"Bizim işimiz çatışma değil."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Yazıcıoğlu zor günlerin adamıydı. Erzincan'a atanır atanmaz deprem oldu. Bu çok büyük bir sorundu. Çünkü depremde hep valiler sorumlu tutulur. Hatta her deprem sonrası valiler görevden alınır. Fakat Erzincan Depremi'nin o kriz günlerini Yazıcıoğlu çok iyi yönetti. Yani her şeyle ilgilenirdi kısacası.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Kendisi 'bilgi'nin gücüne inanırdı. Bu nedenle okumamızı, araştırmamızı önerirdi. Yapacağımız bir işe ilk önce kendimizin inanması gerektiğini söylerdi. *"Kamu hizmetini gösteriş ya da riya için yapmayın."* derdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Dini inançları yani maneviyatı. "Halka hizmet hakka hizmettir." fikri ile hareket ederdi. Yani ben halka hizmet edersem, "Allah razı olsun" derler. Dua eder insanlar. Bu Vali Beye moral, motivasyon ve güç verirdi. Halkın duaları sevgisi ve ilgisi. Bunlar motive ederdi kendisini.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenir ve bu konular hakkında eserler yazardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

“Bir Halk Kahramanı”

25. Emekli Mülki İdare Amiri Dünder Gültekin İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1985–1987 Yılları arasında Tokat’ın Niksar ilçesinde kaymakam olarak çalıştım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Bizim alıştığımız, geleneğin de empoze ettiği klasik vali ve bürokrat tipinin dışında bir yapısı vardı. Karadenizliydi. Bu özelliği kendisine ve davranışlarına çok yansımıştır. Atak, hızlı ve çalışkandı. Çabuk parlayıp, çabuk sönerdi. Mülki idareye bizlerin özlediği çalışma sistemini getirdi. Kaymakamlar olarak yetki istiyorduk, veriyordu. Ondan evvelki ya da sonraki valiler bu konuda cimri idiler. Yetki verirdi bizlere. Benim en verimli kaymakamlık dönemim Yazıcıoğlu Vali ile geçti.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Klasik mülki amir tipine aykırı olması. Standart dışıydı. Yani kendi sevdiği bir sözü vardı, "*Sağdan bakınca sağcı, soldan bakınca solcu*", yani çok yönlü bir insandı. Yani sağdan gelen bir insandı, fakat solculuğa doğru gidiyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Pek aklımda kalmadı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Halka hizmet etme isteği çok kuvvetli idi. Zaten çok çalışkan bir insandı. İşini severek yapmakta idi. Azimle çalışır ve halka hizmet etmek için gecesini gündüzüne katardı. Bu onun halka hizmet etme aşkını göstermektedir. Mesela biz Niksar'da Vali Beyin de desteği ile bir senede 40 köyde okul, lojman ve sağlık evleri yaptık. Halk ve devlet işbirliği yöntemi ile. İsteğe bağlı olarak halkı da işin içine katıyorduk.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

İdarede bir değişiklik yaratmayı hedefliyordu. Daha çok yerel yönetimleri öne çıkaran, halkın desteğini de yanına alan bir idare istiyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Halkın daha iyi şartlarda ve refah seviyesi yüksek şekilde yaşaması.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesinlikle. Vatanını en çok seven görevini en iyi yapandır. Bu fikirle, Yazıcıoğlu tam bir vatanseverdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

İlgilenirdi. Yani bir kişini sorununun olduğunu öğrendiğinde o kişinin sorununu çözerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönem de kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

İlgilenirdi. Bu konularla ilgili bir şeyler de yazmıştır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Yani ben şahsi çıkarı için bir şey yaptığını görmedim. Hep halk için çalışır ve savaşırdı.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Şimdi Yazıcıoğlu'nun yürüttüğü çalışma sistemine bakıldığında yaptığı bütün işler riskli idi. Yani kendisi çok ceza alabilirdi. Çünkü mevzuatın ayak bağından kurtulabilmek için çoğu zaman mevzuatı ötelirdi. İşler yapılır ve mevzuata sonradan uydurulurdu. Bu da çok riskli bir iş. Ama yapılan işlerin tek amacı vardı: halka hizmet. Yani bu ceza almamasında hükümetin onu tutmasının da önemli etkisi vardı. Hükümet Yazıcıoğlu'nu destekliyordu. Mesela bütçe kurallarına uymazdı. Bir torba bütçesi vardı. Onu ona katar, bunu buna katardı. Elinde bir torba bütçe vardı. Gelen kaynakları ona atardı. Sonra bu kaynaklarla hizmetleri yürütürdü. Tabi bunu yapmaya yetkisi yoktu. Mesela benim de Vali Beyin milli eğitim için verdiği parayı, sağlık için, sağlık için verdiği parayı milli eğitim için harcadığım olmuştur. Burada esas amaç hizmetlerin önceliği idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

İyi bir mülki idare amiri böyledir zaten. Kendini işine adar. Ama Yazıcıoğlu'nunki farklı idi. Daha belirgin bir adanmışlık vardı. Sabahın erken saatlerinden akşamın geç saatlerine kadar çalışırdı. Bu bir adanmışlık.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyaseti genel olarak sevmiyordu. Olumsuz bakardı. Siyaseti kamu yönetimine müdahale eden bir kurum olarak görmekteydi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

İşine odaklanıyordu. İşinin dışında pek bir şeyle ilgilenmiyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Tarafsızlık ve çalışkanlık.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her zaman. Yine açılış ve temel atma törenlerinde de beraber olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Kafa yapısı, yetişme tarzı.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi. Özellikle merkezi yönetimi çok tenkit ederdi. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini savunurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Aykırı" koyardım.

26. İzmir Valisi Yardımcısı Uğur Kolsuz İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1999–2000 Yılları arasında Erzincan ili Kemaliye ilçesinde kaymakam olarak görev yaptım.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Cesur, açık sözlü, vatandaşa kapısı her daim açık, yatırımcı, kırsal kalkınmaya önem veren, vatansever, büyük projeler yapmayı ve başarmayı seven, devlet ve vatandaş işbirliğine ve toplum kalkınmasına önem veren bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Recep Yazıcıoğlu’nu diğer valilerden ayırt edici, belirgin özellikleri, cesur olması, açık sözlü olması, sesli düşünmesi, düşündüklerini açıkça söylemesi, söylediklerini çeşitli eserlerle kaleme alması, her kesimi ayırt etmeden kucaklaması ve büyük projeleri yerel imkânlarla başlatması.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

“Devlet halkın hizmetkârıdır.”

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Bir gün Topkapı adlı bir köye gittik. Vali Bey de yanımızda. Köylünün talepleri ve sorunları dinleniyor. Köylüler derslik talebinde bulundular. Vali Bey, “*Derhâl yapalım.*” dedi. Ödenek yoktu o zaman. Vali Bey hemen ilgilenip ödeneği çıkarttı ve o köye en kısa zamanda derslik yapıldı. Vali Bey de açılışına katıldı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

İleri görüşlü, vizyon sahibi ve yapılması zor işlere girebilecek kadar cesur bir kişi idi. Örneğin hava alanı projeleri, kayak tesisleri, ulaşım projeleri yapmayı amaçlar ve bu yönde projeler geliştirirdi. Temel amacı bulunduğu yerin toplumsal kalkınmasını sağlamaktı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Devletle halkı bütünleştirmek için en uç dağ köylerine dahi korumasız giderdi. Halka, “Devletin burada” olduğunu göstermek isterdi. Hedefi tekrar ettiğim gibi halk ile toplumun barışık olması ve toplum kalkınmasının sağlanması idi. Bunu göstermek ve amaca ulaşmak için korkusuzca mücadele ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Büyük bir vatanseverdi. Hizmet adamı idi. Daima üretmeye odaklanmış bir zihniyeti vardı. Kemaliye’de hizmet etmediği köy kalmamıştır. Bundan büyük vatanseverlik olamaz.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

İlgilenirdi ve mutlaka zor durumdaki kişilere yardım edilmesini sağlardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkeziyetçi anlayışa karşı idi. Hizmetlerin yerinden yönetimler vasıtası ile görülmesini destekliyordu. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi taraftarı idi. Hizmetlerin yerine getirilmesinde yerindeliği savunuyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Kemaliye'deki köprü ve Taşyol'u çok büyük zorluklar içerisinde başarmıştır. Bu eserlerin yapımı sürecinde büyük özveri sarf etmiştir. Günlerce evine gitmemiş, çalışmaların başında durmuştur. Bu büyük fedakârlıktır.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Maalesef hatırlayamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatanseverliği, kişiliği, çalışma aşkı, hizmet adamı olması ve halka hizmet etmekten büyük keyif alması.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyasete inanan fakat siyasetin mülki idareye (özellikle yerel siyasetçilerin) karışmasına kızan bir kişi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Mutlaka ilgilenirdi. Bu olaylara yorum yapar, bir de sesli düşünürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Vatanseverlik, dürüstlük, çalışkanlık, yapıcı ve girişimci olmak, bol bol okumak, iş birliğine yatkın olmak.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Hemen her zaman.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Halkla olmaktan halka gitmekten çok zevk alır ve motive olurdu. Ayrıca yapılan projeleri yerinde görmekten de çok motive olurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Kesinlikle ilgilenir ve bu konular hakkında hem yazar hem de sesli düşünürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

“Cesur Yürek”, “Sesli Düşünen Vali”

27. Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri Seyfullah Hacımüftüoğlu İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

2003 yılında Denizli ilinin Serinhisar ilçesinde, kaymakamı olarak beraber çalıştık.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Hızlı, icraya yönelik hareket eden, iyi analiz yapan ve isabetli kararlar veren.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Ayırt edici özelliği hem yapan hem de yaptıklarını herkesin anlayabileceği dilde anlatan bir kişi idi. Bir şeyler üretmeden sadece konuşmak belli bir zaman sonra kişinin dinlenilmez hale gelmesine yol açar. Bir şey üretir ve anlatmazsanız yaptıklarınızdan kimsenin haberi olmaz. Yazıcıoğlu Valimiz hem yapar hem de anlatırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

“Biz zora talibiz, kolay olanı herkes yapar.”, “İzin kullanmayan memur hep izindedir. Ondan hayır gelmez.”

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

“Bitmeyen bir susuzluk” olarak tarif edilebilir Sayın Valimizdeki halka hizmet etme aşkı. Örneğin bir hatıra ormanı fidan dikimi sırasında zamanla bu alanın bir piknik alanı olarak nasıl düzenlenebileceğini anlatmıştı. Yani 15–20 yıl sonrasını düşünen ve planlayan bir insandı. İleri görüşlü idi. Bu olaydan çok etkilenmişim.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Hedefi her zaman “işini en iyi şekilde” yapmaktı. Ayrıca ülkenin dünyada söz sahibi olan bir ülke, milletimizin de dünyada söz sahibi olan bir millet olması için bıkmadan usanmadan çalışmak, en önemli vizyonu ve hedefi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Ben Sürmene kaymakamlığı da yaptım. Yazıcıoğlu Vali Sürmenelidir. Bu süreçte kendisi Tokat Valisi olmasına rağmen her zaman beni arar ve Sürmene'nin gelişmesi için fikirler verirdi. Özellikle Sürmene'de el sanatları eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Bu potansiyelin gelişmesi için bana fikirler vermiştir. Nerdeyse her hafta beni arar, cesaret ve moral verirdi. Yani sadece çalıştığı ili değil bütün ülkeyi düşünen bir insandı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Tanıdığım ve işini en iyi yapanlardan birisi idi. Ben vatanseverliği “işini en iyi yapan” şeklinde tanımlarım. Yazıcıoğlu da işini en iyi yapan bir vatanseverdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kendisi bizzat tespit ve takip ederdi. Ayrıca bu konularda ve diğer konularda ilçe kaymakamlarını çalıştırma ve onlardan verim alma konusunda çok yetenekli idi. Zor durumda kalmış insanların zorda kalmışlığını kendine dert edinir, yani kendi derdi gibi algılar ve kendi derdini nasıl çözüyorsa onların sorunlarını da öyle çözerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkezden yönetimden çok yerinden yönetimden yana bir tavrı vardı. Ancak yerinden yönetimin finansmanının da büyük oranda yerinden sağlanmasını isterdi. Herhangi bir kamu hizmeti için yapılacak planlanmanın yöre halkının katkı ve katılımı ile yapılmasının doğruluğuna inanırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Kendi için yaşadığını görmedim.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

İle gelen yatırım paralarını torba bir bütçe yapıp harmanlayarak kullanması en çok eleştirildiği konu idi. Fakat bundan vazgeçmezdi. Bu yöntemle yapılan her işinde sonunda ceza alma riski vardı.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatan ve millet sevgisi

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Vali Yazıcıoğlu siyaseti, “Birlikte hareket edilecek ve oluşturulacak sinerji ile millete arzu ettiği hayat şartlarına kavuşturacak müessese” olarak görürdü.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Dünya ile yapılan yarışta memleketi ileri götürecek her konu ilgi alanına girerdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Mazeret üretmemek, zamanında hizmeti yerine getirmek.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Bulduğu her fırsatta hafta sonları dâhil.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

“Millet bize görev verdi. Bu görevi zorla da vermedi. Talip olan bizdik. O halde, patronun (milletin) her derdine çare olmalıyız.” Bu sözler kendisine ait. Bu sözler kendisinin nelerin motive ettiğini açıklamaktadır.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Hem ilgilenir hem de bu konu ile ilgili yazılar kaleme alırdı. Yazdığı kitap, broşür, makale, verdiği konferanslar, çıktığı televizyon programları hep bu konularla ilgili idi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Zor bir soru. “Çıtayı Hiç Düşürmeden” koyardım.

28. Ankara Mamak İlçesi Kaymakamı Ziya Polat İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

1999–2000 Erzincan’da stajyer kaymakam olarak.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Kararlı tutumu, zaman mefhumu bulunmaması, hizmet öncelikli bir çalışma stili.

- **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Tam bir halk adamı, adem-i merkeziyetçi yapısı, 7/24 çalışma esası, halkla iç içe olması.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

“Halk ile beraber halk için”, “bürokrasi hastalığı”, “bu sistem değişmeli.”

- **Recep Yazıcıoğlu’nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Kendisi tam bir halk adamıdır. Son derece doğal bir insan. İş odaklı, risk almayı seven.

- **Recep Yazıcıoğlu’nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Hayalleri olan ve hayallerinin peşinden giden bir lider. Geleceğe yönelik vizyon sahibi idi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Yamaç paraşütü, rafting sporunun yaygınlaştırılması, sağlıklı yaşam projeleri.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesinlikle vatansever bir kişi olduğuna şahitlik ederim. Erzincan'ın sosyal, ekonomik tarımsal, kültürel gelişmesine sunduğu katkılar örnek verilebilir.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Kamu ve özel sektörün tüm imkânlarını sonuna kadar kullanır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Zaman zaman eleştirel yaklaşımlarda bulunuyordu. Yerel yönetimlerin güçlendirilmesini isterdi. Siyasetin bürokrasideki etkisini eleştirirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Devletin ali menfaatini her zaman kendi şahsi çıkarından üstün tutardı.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yaptığı pek çok işte mevzuatı engel olmaktan çıkartıp kamu hizmetlerine odaklandığı için hakkında soruşturma açılmıştır.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatan sevgisi.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Çok önemsemezdi. Sadece bir araçtı ve siyaset üstüydü.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Kesinlikle evet, ilgilenirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Atanmış değil adanmış kamu görevlisi isterdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Her gün.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Vatan sevgisi, Allah korkusu.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

İlgilenirdi ve bu konularla ilgili yazardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

"Dava"

29. Emekli Mülki İdare Amiri Fatih Sinan Yağsan İle Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Sayın Yazıcıoğlu ile Tokat İli Reşadiye İlçesi Kaymakamı olarak Kasım 1986-Ekim 1988 tarihleri arasında yaklaşık iki yıl süreyle çalıştım. Ancak, Valiliğinden hemen önceki dönemde, 1983–1984 yıllarında Bolu ili Akçakoca Kaymakamı olarak görev yaptığı sürede tanışmadan da yakından izlemek ve hakkında bilgi edinmek

imkânım olmuştu.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Karadenizlidir; öfkeli, patlamaya her an hazır, kontrolünü her an kaybedebilecek kadar coşkulu ve kırıcıdır. Çok heyecanlıdır, özellikle vatandaşı hizmete katılım konusunda motive etmek amacıyla yaptığı konuşmalarda, zaman zaman vatandaşın gazına gelerek amaçlanan hizmetin niteliğinin, kapasitesinin veya katılım miktar ve şeklinin değiştiği görülmüştür. İyi bir hatiptir, konuşmaları etkileyici ve çok renklidir, asla sıkmaz, bitse de gitsek dedirtmez, ancak çoğunlukla mecrasından taşar, amacını aşar ve hatta sorun yaratacak boyutlara ulaşabilir.

1968 kuşağının milliyetçi/muhafazakâr kanadındandır; davranışlarından, konuşmalarından, hal ve hareketlerinden çizgisi hemen anlaşılır. Meslek hayatı boyunca bu kanatla ilişkilerini hep sürdürmüş, ANAP iktidarında bunun yararlarını yüksek derecede görmüştür. Ön yargılıdır, kendisince tespit ettiği iyi ve kötülerini vardır; ısrarla bunları takip eder, uygular, gösterir, dile getirir. Tavizsizdir, asla ödün vermez, eğilmez, gerekirse saldırgan ifadelerle karşı çıkar, direnir.

Zorlayıcıdır, bir işin yapılması için ilgilileri yapılması gerekenleri zamanında ve tam olarak yapmaları konusunda zorlaması dışında; kendi yarattığı sistem (torba bütçe, malzeme havuzu, katkı payı toplama gibi) içinde ama yürürlükteki kuralların dışına çıkan bazı uygulamaları yapmaları konusunda da zorlar. Yerel siyasetçilerle hiç arası yoktur, Tokat Belediye Başkanı dışında onları sevmez, kıyasıya eleştirir, dolayısıyla siyasiler tarafından sevilmez. Sürekli şikâyet edilir. Küçüklerini korur, büyüklerini sayar, gariban, kimsesiz, moda deyimle "garip gurabanın" dostudur.

Çok çalışkandır, sağlığını, ailesini, mesleki kariyerini ihmal edecek derecede, adeta saplantı halinde çalışır. Takıntılıdır, illa yapmak ister, mazeret tanımaz, başaramazsa aşırı derecede rahatsız olur. Egosu güçlüdür, o bilir, o yapar, danışma veya önceden müzakere etme ihtiyacı duymaz. Dini konulara girmez; babasının müftü olmasına ve dini bilgisinin yüksek olmasına rağmen, gerek halkla ilişkilerinde, gerekse meslektaşlarıyla olan ilişkilerinde dini unsurları gündeme getirmez. Cemaat,

tarikat gibi örgütlenmeleri de hoş karşılamaz, o yıllarda pek meşhur olan Süleymancıların kurs ve okul talebelerine yardım derneklerinin yapacağı öğrenci yurtlarına yapı izni veren belediye başkanlarına kızar, azarlar, iptal etmelerini ister; bitirirlerse açılış izni vermeyeceğini açıkça söyler. Katıdır, ceza verecekse verir, azarlayacaksa azarlar, özür dileyecekse diler. İkiyüzlü veya eyyamcı değildir; sevmediyse sevmedim, sevdiiyse sevdim der; eleştirecekse yüzüne karşı her şeyi söyler, hiç acımaz, çekinmez, hatta sözlerinin sonucunu da düşünmez. Menfaat düşkünü değildir; canı pahasına çalışırken asla kişisel menfaatini düşünmemiştir.

Ayrımcı değildir, asla sağcı-solcu ayrımı yapmamıştır, Tokat özelinde hassas bir konu olan Alevi-Sünni ayrımı konusunda daima birleştirici davranmış, hatta Alevileri koruyan bir tutum göstermiştir. Yeniliklere, teknolojik gelişmelere açık ve meraklıdır, etrafını da bu konuda daima teşvik etmiş; "lüks düşkünü" dedikodularına aldırmadan, yenilikleri Tokat'a getirmeye çalışmıştır. Halkla ilişkiler ve tanıtımın önemini ilk kavrayan validir. "Kendi reklamını yapıyor." iddialarına aldırmadan, Tokat çapında yaptığı hizmetleri hem Tokatlılara hem de bütün ülkeye duyurmak ve halkı hizmete katmak amacıyla her türlü medya imkânını sonuna kadar kullanmıştır. Tarafgirdir, haklıdan, doğrudan ve kamudan yana her zaman tavrını koymuş; eleştirilere rağmen ısrarla kamu yararını savunmuş, korumuştur. Kamu hizmeti çerçevesinde, şahsi düşmanlık veya husumet duygusu taşımaz, işini bilen, teknik bilgisi olan ve bu nedenle itiraz edenleri hoşlanmasa da dinler; ikna olursa itiraz edenin haklılığını kabul eder, gereğini yapar ve ileride "az daha hata yapacaktık" diyerek ilgilinin adını da vermekten çekinmez. Mali konularda çok titiz ve dikkatlidir. Kamu kaynaklarının, gerek genel bütçeden aktarılan ödeneklerin gerekse halktan toplanan katkı paylarının sarfında son derecede dikkatli ve cimrilik derecesinde tutumludur; herkesten aynı hassasiyeti göstermesini bekler ve tasarruf konusundaki her türlü yeniliğe önem verir.

Hediye ve ikram kabul etmez, ağırlama ve protokol yemeklerinden hiç hoşlanmaz. Değerbilirdir, kadir kıymet bilir, çalışanı takdir eder; meslektaşlarını korur, sorunlarıyla ilgilenir, ama eksikliğini gediğini bulursa hiç acımaz. Sporcudur, başta karakucak güreşi olmak üzere sporla özel olarak ilgilenir, hem yapar hem de

yapanları teşvik eder. Bilgi ve fikir sahibidir, özellikle kamu yönetimi ve mülki idare sistemimiz hakkında yenilikçi ve çağdaş düşünceleri olan, bunları dile getirmekten çekinmeyen biridir; hatta bu konularda merkezi yönetimle birlikte toplantılar ve seminerler düzenler, sonuçlarını yayımlar.

• **Recep Yazıcıoğlu’nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Yukarıda sıralamaya çalıştığım karakter özellikleri, Yazıcıoğlu bağlamında bir bütündür. Bir veya birkaçının eksikliği, yaratılan Yazıcıoğlu efsanesinin sonu demektir. Onu diğer Valilerden farklı kılan bazı özelliklerini, karakteri dışında kalanları şöyle sıralayabilirim:

✓ Vali olmadan önce görev yaptığı iki ilçe Kırıkhan (Hatay) ve Alaca (Çorum) 12 Eylül öncesinin ve hemen sonrasının iki kritik ilçesidir. Burada edindiği tecrübe, valiliği döneminde izlediği her vatandaşa eşit yaklaşma, her köye gereken hizmeti götürme çabası, yani ayrımcılık yapmama özeni, aynı dertlerden yıllarca zarar gören Tokat’ta kısa sürede Vali Baba olmasını sağlamış, bu arada yapılan kusurların da görülmemesini sağlamıştır.

✓ 1968 kuşağının milliyetçi/muhafazakâr kanadından olması, 12 Eylül sonrasında iktidara gelen ANAP içerisinde güçlü olmasını, ANAP’ın ilk döneminin etkin isimlerinden Hasan Celal Güzel, Veysel Atasoy ve Namık Kemal Zeybek (üçü de hem kaymakamdır hem bakan olmuşlardır ve hem de Yazıcıoğlu’nun arkadaşlarıdır) ile Adnan Kahveci (ilkokuldan sıra arkadaşdır) valiliğe taşınmasını sağlamıştır. Yazıcıoğlu’nun valilik kararnamesi, Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından 3–4 ay kadar, çok genç olduğu (36 yaşında) öne sürülerek imzalanmamış, Başbakan Turgut Özal’ın ısrarı ve bir dizi pazarlık neticesinde Resmî Gazete’ de yayımlanabilmiştir. Bu kadar güçlü bir Vali pek görülmemiştir. Dolayısıyla görev sırasında istediğini yapabileceği bir ortama da kavuşmuştur. Öyle ya, kim nasıl görevden alabilecektir ki?

✓ Muhafazakâr bir ortamda yetişmiş olması, babasının dini bilgisi nedeniyle belli bir ağırlığının olması ve müftülük görevi sırasında Mehmet Keçeciler ile kurduğu

dostluk ANAP içindeki dinci kanadın da desteğini sağlamasını kolaylaştırmıştır. Bu da görevi üzerinde önemli bir etki yaratmıştır.

✓ Buna rağmen, cemaat-tarikat türü örgütlenmelerden hoşlanmadığını belli etmiş, Süleymancılara açmak istediği öğrenci yurtlarıyla uğraşmış, yapı izni veren belediye başkanlarını azarlamış, izinleri geri almalarını istemiş, hatta baskı yapmıştır. Öğrencilerin sadece resmi yurtlarda kalmasını sağlamak amacıyla, her ilçeyi Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Vakfı aracılığıyla, çok modern birer öğrenci yurdu yapmaya zorlamış, iki yıl içinde hepsini tamamlattırarak açılışlarını sağlamıştır. Bu gayret, halk nezdinde çok olumlu karşılanmıştır.

✓ 12 Eylül'le birlikte yerel siyasetin bitirilmiş olması, ANAP ve DYP'nin henüz yeni teşkilatlanıyor olmaları, Tokat özelinde solun neredeyse tamamen bitirilmiş olması gibi nedenlerle, Yazıcıoğlu, herhangi bir yerel siyasi baskıya maruz kalmadan ve hatta yerel siyasetçileri sık sık azarlayarak halk üzerinde esaslı bir güç oluşturabilmiştir.

✓ Tokat Özel İdaresi'nin, 12 Eylül döneminde görev yapan valilerin herhangi bir yatırım yapmaması, Özel İdare gelirlerini bankalarda faizde tutarak değerlendirmeleri sonucunda 1984 yılında Türkiye'nin nakit birikim açısından en güçlü idaresi olması, Yazıcıoğlu'na büyük bir hareket imkânı kazandırmıştır.

✓ Kullanılacak malzemelerin, çimentonun devlet tarafından işletilen fabrikadan, kerestenin ve doğramalık ahşabın devlet orman işletmelerinden, demirin Karabük Demir Çelik Fabrikasından, kum ve çakılın da Hazine malı dere ve çaylardan temin edilecek olması, İl Özel İdaresini ödemelerde çok rahatlatmış, piyasa fiyatlarının çok altında malzeme temini mümkün olmuştur.

✓ Yazıcıoğlu'nun halkla ilişkilerin ve medyanın önemini kavramış bir yönetici olması dolayısıyla İstanbul basınıyla kurduğu ilişkiler, düzenlediği ili tanıtma gezileri ile seminer ve sempozyumlar sayesinde kendisini kamuoyuna çok iyi ve olumlu bir şekilde tanıtabilmiş, her ne kadar merkez bürokratlarının ve siyasilerin tepkisini çekmişse de adeta bir dokunulmazlık elde edebilmiştir.

✓ Tokat halkının, 1968–1972 yıllarında, DPT'nin bir genelgesi kapsamında uygulanmaya çalışılan "toplum kalkınması" hamlesi sırasında, dönemin idarecilerinin üstün gayretleriyle, merkezi idare yatırımlarına yerel katkı (parasal katkı olabileceği gibi, işgücü, nakliye gibi ayni katkılar da olabilir) sağlaması, dolayısıyla "katkıda bulunarak hizmete erişebileceklerini" öğrenmiş olmaları ve 12 Eylül'de Kenan Eren'in "Kendi okulunu kendin yap." kampanyası da Yazıcıoğlu'nun işini çok kolaylaştırmıştır.

Yukarıda sıralananlar Yazıcıoğlu değerlendirilirken dikkate alınması gereken önemli noktalardır. İdare tarihimizde, bu kadar özelliği bir araya getirebilen vali sayısı kaç tanedir? Yazıcıoğlu şanslıdır, şansını iyi değerlendirmiştir.

• **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Hatırladığım özel bir söz yok... Sadece, her açılış töreninde, milletvekilleri olsa da olmasa da, *"Milletvekilleri ne işe yarıyor? Ankara'da ben koşturuyorum... Ne iş yapar bunlar..."* şeklindeki yüklenmesini hep hatırlıyorum.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini-isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Yazıcıoğlu'nun halka hizmet etme isteği, gördüğüm kadarıyla, yer yer halka rağmen halka hizmete dönüşüyordu. Örneğin, okul yapmak isteyen bir köye, işe başlamadan önce, mutlaka gitmek ve onları motive edecek bir konuşma/görüşme yapmak isterdi.

1987 yılının Mart ayında, o güne kadar nedense hiç yatırım yapılmamış, nüfusu neredeyse 2000'e yaklaşan bir köyümüze yapılacak okulu planlamak üzere gitmiştik. Muhtar daha önceki görüşmelerimizde, istiyoruz veya istemiyoruz demiyor; köy büyük olduğu için gerekli katkı payının çok zor toplanacağını iddia ediyordu. Köy geçimini İstanbul piyasasına halı dokuyarak temin ediyordu, tabii kadınlar çalışıyor, erkekler kahvede kâğıt oynayarak zaman geçiriyordu. Vali kâğıt oyunlarını yasaklamıştı, ama Osmanlı'nın bütün yasakları gibi üçüncü gün rafa kaldırılmıştı.

Yolda Vali Beyle, öğrenci sayısına göre, beş derslikli yeni bir okulun yeterli olacağını, eski okulun da onarıldıktan sonra ortaokul olarak kullanılacağını kararlaştırmıştık. Köyde, eski okulun bahçesinde epey bir kalabalık toplanmıştı. Klasik karşılamadan sonra Vali Bey, okulun merdiveninin birkaç basamağına çıktı, halkı etrafına çağırdı, ahali yarım ay şeklinde toplanmıştı.

Vali Bey okul işini görüşmek üzere geldiğimizi söyledi ve kalabalığa, kadınların bir tarafa, erkeklerin de diğer tarafa geçmelerini söyledi. Ahali biraz şaşırarak yeniden tertiplendi. Vali Bey, erkeklere dönerek *"Arkadaşlar, para işini konuşacağız, o halde, parayı kim kazanıyorsa sözümüz onlarıdır."* dedi. Bir an ortalık buz gibi olmuştu. Hemen ardından kadınlarda alkış sesleri yükseldi... Vali Bey bana doğru eğildi, *"Biz kazandık arkadaş."* dedi. Evet kazanmıştık.

Sonra Vali Bey, *"O zaman siz kadınlardan hane başına birer metrekare halı istiyorum."* diyerek alkışlar arasında o her zamanki zevkle dinlenen konuşmasına başladı. Ben ilk zaferden sonra frenin patlayacağını hissediyordum, nitekim beklediğim gibi oldu. Vali Bey coşkulu kalabalığa, *"Başka ne istiyorsunuz?"* diye sorunca ahali bir ağızdan *"Düğün salonu"* diye bağırdılar. Vali Bey de *"Verin birer metrekare daha..."* deyince kıyametler koptu, alkışlar, bağırışlar arasında, eski okulun üzerine bir kat çıkılarak ortaokul yapılmasına, giriş katının ise düğün salonu olmasına karar verildi. Ne yazık ki artık fren tutmuyordu... Vali Bey, *"Başka başka..."* deyince kadınlar bir ağızdan *"sağlık ocağı..."* diye bağırıştılar. Birer metre halı daha alındı, ardından öğretmenler için dört daireli bir lojman ve sağlık ocağı için de iki daireli bir lojman da yatırım kervanına katılmış oldular. Hava kararıp ortalık soğumaya başladığında bizim hararetimiz de düşmeye başlamıştı. Sonunda hane başına üç metrekare halı alınacak, lojmanlar ise esas hizmet binalarının tamamlanmasından sonra ikinci bir etap olarak yapılacaktı. Beş derslikli okuldan nerelere gelmiştik... Dönüş yolunda Vali Bey çok keyifliydi. Ben *"Çok yüklendik..."* dedikçe bana takılıyor, *"Yaparsın ya..."* diyordu. Sonra ne mi oldu? Bu kadar yatırım o yıl ilçe merkezinde bile yoktu. Allahtan işi öğrenmiştik, önce okul inşaatına başladık. Halılar dokunacak, İstanbul'a gönderilecek, parası alınacak, sonra da katkı payı toplanacaktı. Beş derslikli okulu ancak su basman seviyesine getirebildik. Eski okulun üzerine bir kat çıkılamadı, çünkü yapı tekniği buna izin vermiyordu; biz de

bir teknik elemana danışma gereği duymamıştık, dolayısıyla düğün salonunun ayrıca yapılması gerekiyordu bu da maliyeti ikiye katlıyordu, ayrıca genel bütçeden temin edilen ödeneklerle sadece okulları ve sağlık evlerini yapabiliyorduk. Sağlık evi en kolay halledilen konuydu. Sağlık ocağı nüfus 5 binin altında kaldığı için zaten imkânsızdı. Sağlık evi için ebe geldiğinde köyden bir ev muhtarlıkça kiralandı ve açılışı yapılarak köyün namusu kurtarıldı. Sonra kış geldi, ebe tayin olup memleketine gitmişti. Yeni atama yapılamadı. İnşaat yapmak da artık imkânsızdı. 1988 baharında yeni bir motivasyon için köye gitme teklifimi Vali Bey kabul etmedi. Beş derslikli okulun dış duvarları zar zor yapıldı, tabliyesi dökülmeden benim tayinim çıktı ve sonradan öğrendiğime göre, iş ortada kalmıştı, köylü çocuklarını okumak üzere İstanbul'a göndermeyi tercih etmişlerdi.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Yazıcıoğlu'nun herhangi bir vizyon veya hedef açıkladığına tanık olmadım. O yıllarda vizyon/misyon işleri yoktu. Sadece yaptığı sohbetlerden, Tokat'ı modern bir şehir, ili de genel olarak kamu hizmetlerinden yeterince yararlanan bir il yapmak istediğini biliyorum. Bir de ayrımsız bir kamu hizmeti sunumundan yanaydı.

O dönem için bize uçuk gelen Tokat Hava Meydanı inşaatına başladığında bıyık altından gülündüğünü hatırlıyorum. Hatta, "*Vali uçak almak için havaalanı yapıyor.*" diyeni bile duydum. Tokat'ı turizme açmak, Tokat yazmalarını ve halılarını tanıtmak, merkez ve Niksar'da bir kaç tarihi eseri restore ederek turizm amaçlı konaklama tesisi olarak kullanma istediğini biliyorum.

Yazıcıoğlu, sadece Tokat için değil, Türkiye'nin idari yapısı ve sorunlar konusunda da eleştirileri olan bir yöneticiydi. Bunları tartışmak için ilde merkezi idare kuruluşlarıyla birlikte seminer ve paneller düzenlemiş, sonuçlarını da yayımlamıştır. Ayrıca mahalli idarelerin güçlendirilmesi ve Valilerin seçimle gelmeleri, belediye başkanlığı ile valiliğin birleştirilmesi, yerel meclislerin (il genel meclisi ve belediye meclisleri) etkinliklerinin arttırılması yönünde düşüncelerini sık sık dile getirmiştir.

Düşünceleri AKP döneminde Başbakanlık Müsteşarlığı yapan Ömer Dinçer'in görüşlerine çok benzemektedir. Görüşleri, 70'ler Türkiye'sinde yaşananlar ve 12 Eylül fırtınasını ardından çok radikal geliyordu. Zaten o da bunları daha sakin bir söylemle ve bilimsel nitelikli toplantılarda dile getiriyordu.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

İlçede göreve başladıktan sonraki gün ziyaretine gitmiştim. Ben göreve başlamadan kısa bir süre önce, ilçede görev yapan hâkim, savcı, baş komiser ve PTT müdürü, bir telefon santrali görevlisinin adı geçenlerin telefonlarını birbirlerine dinletmek suretiyle, karşılıklı aleyhte sözlerini öğrenmelerini sağlayarak ortalığı karıştırması sonucunda, tarafların birbirlerine silah çekmeleri ve en sonunda da PTT misafirhanesinin silahla taranması üzerine, görevlerinden alınarak il dışına tayin edilmişler. Jandarma komutanı ve kaymakam da olaylara zamanında müdahale edemedikleri için valinin teklifi üzerine aynı akıbete uğramışlardı. Böylece ilçede devlet otoritesi sıfırlanmıştı. Ben de normal kararname beklenmeden bakan onayıyla apar topar ilçeye atanmışım.

Vali Bey ilçenin son durumunu anlattıktan ve benden beklediklerini açıkladıktan sonra, ilçenin genel durumunu özetlemiş; *"Senden en önce beklediğim bütün ağırlığını Alevi köylerine vermen..."* diyerek beni şaşırtmıştı. Sonra da bu köylere götürülecek hizmetler konusunda, her türlü isteğimi doğrudan kendisine iletmemi, hemen karşılanacağını da üstüne basarak belirtmişti.

İlçeye dönünce, eldeki verileri incelediğimde, gerçekten de ilçenin kamu hizmetleri yönünden en yoksun köylerinin bu köyler olduğunu görmüştüm. İlçenin diğer köylerinden farklı olarak, Alevi köylerinde gerçekten hâlâ yol, elektrik ve su yoktu. Okulları perişandı ve hiçbirinde sağlık evi ve ebe yoktu. Ancak hepsine merkezi idare cami yapmış, cemaatsiz bu camilere birer de din görevlisi atanmıştı.

Vali Beyin talimatı gereğince, önceliği bu köylerin yol ve elektrik sorunlarının halline vermiş, kısa sürede bu sorun ortadan kaldırılmıştı. Gerçekten de bu çalışma sırasında ne tür bir istekte bulunduysam anında karşılanmıştı. Su sorunları da su

kaynağı bulundukça halledilmişti. Öğrencisi olan köylerin okulları hemen onarılmış, geçici öğretmen görevlendirmesi yapılarak yeni eğitim yılında hizmete açılmışlardı. Ancak ikisine ebe görevlendirilebilmişti.

Bir pazar günü, bu köylere giden grup yolunda çalışan iş makinelerine bakmak üzere çalışma bölgesine yaklaşırken, bir tepenin üzerinde bir arazi aracının ve birkaç kişinin bulunduğunu fark ettim. Merakla yanlarına gittiğimde, Vali Beyin Adnan Kahveci ile birlikte çalışmayı seyrettiğini gördüm. Çok şaşırmıştım. O bölgeye, il merkezinden doğrudan gelmek mümkündü. Vali Bey benden biraz bilgi aldıktan sonra, bana, Niksar üzerinden Tokat'a gitmenin çok zaman kaybına neden olduğunu söyleyerek eliyle bir istikameti göstererek, *"Şuradan bir yol açıp Tozanlı Çayı'na inip Tokat'a gitmek varken neden dolaşıyorsunuz ki?"* demişti. Adnan Kahveci de, *"Hazır burada çalışırken açın gitsin, ben akaryakıt bulurum size..."* demişti. Ben hâlâ şaşkındım. Yol yapmanın çok teknik kuralları vardı; önce eski yol veya patikalar varsa tespit edilir, sonra jeolojik etüt yapılarak zemin ve heyelan durumları araştırılır, bir mutasavver güzergâh tespit edilir. Bu güzergâh yol şubesi mühendislerince adım adım yürünerek gerekli köprü ve menfez gibi sanat yapıları tespit edilir. Yolun eğim durumuna bakılır, projesi çizilerek maliyet hesabı yapılarak bir keşif raporu hazırlanır. Ayrıca yol güzergâhındaki arazinin mülkiyet durumu tespit edilir, şahıs arazilerinden geçiş için gerekli izin belgeleri, izin verilmiyorsa satış ve tapu işlemleri, eğer yatırım programında ise kamulaştırma işleri tamamlanır. Sonra tamamlanan yapım dosyası işleme konularak işe başlanırdı. Bütün bunlar o günlerde en az 4-5 yıl sürecek bir hazırlık aşaması demektir. Vali Bey şantiye şefini yanına çağırdı, istikameti gösterdi, şefin zaten dizleri titriyordu, kaç günde Tozanlı Çayı'na inebileceğini sordu, şef makine takviyesi yapılırsa ve kışın da çalışılırsa Nisan'da Çaya ulaşabileceğini söyledi. Adnan Bey, makine teminini hemen üstlendi, Vali Bey de bana işi takip etmemi, bir sorun olursa hemen bilgi vermemi söyledi, sonra da şoförüne azığı getirmesini söyledi. Şoförün uzattığı çıkını kaputun üzerinde açtı, Adnan Bey'in Trabzon'dan o gün sabah getirdiği mısır ekmeği ile Trabzon peynirini hepimize ikram etti. Şantiyeden koşturulan çay eşliğinde, en garip öğle yemeğini yemiştik.

Verilen sözler hemen tutulmuş, hafta içinde Ankara'dan bir dev tankerle mazot

gönderilmiş, o günlerde yurt dışından ithal edilen iş makinelerinden dört dozer ilçeye tahsis edilmişti. O hızla işe girilmiş, gerçekten de Mart ayı içinde Tozanlı Çayı'na inilmişti. O bölgedeki köyler için bu bağlantı o kadar önemliydi ki, ekili tarlalardan bile geçmemize izin verilmiş, en ufak bir engelleme ya da serzenişle karşılaşılmamıştı. Daha sonraki yıllarda bu yol iyice oturmuş, kullanılır hale gelmiş ve asfaltlanmış. Bu çalışma yapılırken ilçe merkezinde bir grup, ki kim oldukları tahmin edilebilir, Alevi köylerine neden bu kadar önem verildiğini kahve sohbetlerinde sorguluyor, inceden ve alttan alta eleştiriyorlardı. Vali Bey de ben de bunlara hiç aldırmadık. Bu çalışmadan dolayı bana "dozer" lakabını takmıştı. Tokat'a gelen gazetecilere ve misafirlere beni, *"Bu da bizim dozer kaymakamımız..."* diyerek tanıştırdı. Bu köylerde yaşayanlar ki çoğunluğu İstanbul, bir kısmı da Hollanda'ya gitmişlerdi, bu hizmetleri daima minnetle anmışlardır. O köylerde yaşanan bayram havasındaki açılış törenlerinin kayıt altına alınmamış olması büyük bir eksiklik. Yazıcıoğlu, vizyonunda bu ülkenin birlik ve beraberliğinin ilk sırada yer aldığı bir idareciydi. Daha sonraki yıllarda, sahte vatanseverleri gördükçe onu saygı ve sevgiyle andım hep.

• **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Yazıcıoğlu vatanseverdi elbette. Vatan sevgisinin temelinde eğitimin bulunduğunu biliyordu. Bu yüzden eğitime büyük bir ağırlık veriyordu.

En önem verdiği konu, köy çocuklarının orta öğretime devam edebilmelerinin sağlanmasıydı. Bu da ancak ilçe merkezlerinde barındırılmalarıyla mümkün olabilecekti. Çoğu yerde, ilköğretimi tamamlayanlar, eğer ilçede bir akrabaları varsa, onun yanına sığınarak orta eğitime devam edebiliyorlar, yoksa çocuk işçi olarak çalıştırılmak üzere İstanbul'a gönderiliyorlardı.

Vali Bey, bu durumdaki çocukların ilçe merkezlerinde sağlıklı, modern koşullarda kalmaları için bir yurt seferberliği başlatmıştı. Bu seferberlikte Reşadiye rol model olarak alınmıştı.

Reşadiye ilçe merkezinde, 1968–1972 yılları arasında Toplumsal Kalkınma

projesi kapsamında, köylüler tarafından, Köylere Hizmet Götürme Birliği öncülüğünde 100 öğrenci kapasiteli bir yurt yapılmış, o tarihten beri de başarıyla işletilmiştir. Vali Bey bu örneği herkese gösteriyordu, ayrıca 100 yataklı yeni bir yurt yapılmasını da emretmişti.

Bu yeni yurt, İller Bankası'nın köy kalkınma projelerini destek fonundan, üç köyün birlikte yapacaklarını taahhüt ettikleri otel için aktarılan kaynak, tefrişi için Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Fonundan sağlanan katkı ve İl Özel İdaresi'nin inşaat malzemesi katkısı ile Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından çok kısa bir sürede inşa edilmişti. Tam bir şapkadan tavşan çıkartma durumuydu, İller Bankasının, Sosyal Dayanışma ve Yardımlaşma Fonunun ve İl Özel İdaresi'nin Sayıştay tarafından yapılan denetimlerinde takibe alınmış, altı yıl süreyle mali yargıda ter dökmeme neden olmuştu. Sayıştay'ın ilgili dairesi, bu üç idarenin saymanlarıyla birlikte benim de şahsi mali sorumluluğuma karar vermişti ve dördümüzün birlikte, hesaplanan miktarı faizi ile birlikte ödememiz hüküm altına almıştı. Bu da Tokat fırtınasının sonuçlarından biriydi.

Yine Vali Beyin talimatıyla bu yurtlar en az üç yıldızlı otel konforuna ve işletmesine sahip olacaktı. Gerçekten de gerek tefrişinde gerekse işletmesinde bu emre uyulmuştur. Reşadiye yurdunun aşçısı ise Vali Beyin özel iltifatına mazhar olmuştur. İkram kabul etmeyen Vali Bey, fırsat buldukça, sabah kahvaltısı da dâhil olmak üzere sık sık yurdu ziyaret ederek öğrencilerle birlikte yemek yemiştir.

Vali Bey görev yaptığımız süre zarfında, o yıllarda çok popüler olan Süleymancılar cemaatine ait kurs ve okul talebelerine yardım derneğinin yurt açmasına şiddetle karşı çıkmış, inşaat ruhsatı veren belediye başkanını yanımızda azarlamış, ruhsatı iptal etmesi için çok zorlamıştır.

Vali Beyin ilden ayrılmasından sonra, bu resmi yurtlar nedense öğrenci bulamazken cemaat yurtları tam kapasiteyle çalışır konuma gelmişlerdir. Daha sonra da Reşadiye'deki yurdun önce ilçeye gelen seyyar jandarma komando taburuna geçici olarak tahsis edildiğini, ardından da devrinin yapılarak ebediyen tarihe gömüldüğünü öğrendim, çok üzuldüm.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları o yıllarda henüz yeni faaliyete geçmişti. Vali Bey, bu imkânın en yüksek derecede kullanılmasını, gelen ödeneklerin vakit geçirilmeksizin zor durumdaki insanlara aktararak yeni ödenek talebinde bulunulmasını istiyordu.

Tavsiyesi, geçici yardımlar yerine, şahısları üretime katabilecek ve sürekli geçimlerini temin edebilecekleri konulara öncelik verilmesiydi. Trikotaj ve çorap örme makineleri bu yıllarda vatandaşlara dağıtılmıştır.

Yine bu çerçevede, o yıllarda çok popüler bir figür olan Asil Nadir'in bir şirketi ile işbirliği yapılarak, öncelikle yardıma muhtaç kadınların yaptığı el örgüsü ya da makine örgüsü kazakların (desen, renk ve modelleri ile yün ipliği şirket tarafından belirlenip temin ediliyordu) İngiltere'de pazarlanması sağlanmıştır. Bu konuda, Vali Bey'in o dönemde Asil Nadir'in Türkiye Koordinatörü eski Emniyet Genel Müdürü Fahri Görgülü ile olan yakın dostluğunun etkisi büyük olmuştur. Sistem ilk iki yıl başarıyla yürümüş, hatta İstanbul'a giden ailelerin de sisteme dâhil olma istekleri gelmeye başlamıştı. Aynı kanaldan meşhur Niksar Ayvaz suyu da piyasaya sürülmüş, İl Özel İdaresi'nin oldukça büyük bir mali kaynağa sahip olması sağlanmıştı. Daha sonra Asil Nadir'in İngiltere'de yaşadığı bazı sorunlar bizi de etkilemiş, proje sona erdirilmek zorunda kalınmıştır.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Yazıcıoğlu'nun yönetsel yapımızla ilgili görüşleri, o yıllar için oldukça radikaldi. Öncelikle bürokrasiyi ve bürokratları (merkezi kast ediyorum.) çağdışı, aşırı tembel, hizmeti arzu etmeyen, milletten kopuk bir sistem ve çalışanları olarak görüyor, şiddetle eleştiriyordu. Başbakan Özal'ın "Halka hizmet Hakk'a hizmettir." söylemini benimsemişti.

Valilerin seçimle göreve gelmesini, belediye başkanlığı ile il valiliğinin, dolayısıyla il genel meclisi ile merkez belediye meclisinin birleştirilmesi gerektiğini

söylemekteydi. Güçlü bir mahalli idareden yanaydı. Bu yoldaki görüşlerini ilde düzenlenen çeşitli seminer, sempozyum ve toplantılarda dile getirmiştir.

Ekonomik ve sosyal konulardaki görüşlerini de bu çerçevede değerlendirebiliriz. Ancak ayrıntılı bir konuşmasını hatırlamıyorum...

• **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Reşadiye'nin özel bir durumu vardı. 1968–1972 yıllarında DPT'nin koordinatörlüğünde uygulanmaya çalışılan "Toplum Kalkınması" modelinin yıldızlarındandı.

O sırada ilçede görev yapan Kaymakam İsmet Hilmi Balcı'nın önderliğinde, bütün ilçe halkı, özellikle her haneden birer kuzu bağışlamak şeklinde bir aynı katkıyla kalkınma hamlesine katılmışlar, ayrıca bedenlen de çalışmışlardı.

Bu kampanyada, ilçede çok kısa bir sürede lise, bir ilkokul, 50 yataklı devlet hastanesi, kız pratik sanat ortaokulu ve 100 öğrenci kapasiteli bir öğrenci yurdu yapılmış, 1932 Erzincan Depremi'nde tamamen yıkılan ilçe adeta yeniden ayağa kaldırılmıştı. Ayrıca hemen bütün köylerin ilkokulları esaslı onarımdan geçirilmiş, gerekenler de yenilenmişti.

İlçe halkı o kadar mutluydu ki, kaymakamlarını milletvekili olarak Ankara'ya gönderme kararı almışlardı. Dönemin etkili partisi olan AP'nin mahalli ayak oyunları ve kısır çekişmeler sonucunda kaymakamlarını aday göstermemesine kızan vatandaşlar, bütün parti tabelalarını indirmiş, Kaymakamlarını bağımsız milletvekili olarak TBMM'ye göndermişlerdi. (O dönemde Reşadiye, seçmen sayısı itibarıyla, bir milletvekili çıkarabilecek durumdaymış. Ayrıca, Almus ve Niksar'ın komşu köyleri de Alevilik bağlantıları nedeniyle Reşadiye'ye bağlı olarak oy verdiklerinden seçilmek mümkün oluyormuş.)

Bağımsız Milletvekili Balcı, Ankara'ya gidince AP'ye katılarak siyasi yaşamına devam etmiş, ancak Tokat'a ve özelinde Reşadiye'ye beklenen hizmetleri

yapamamıştır.

Elbette bu olay, gelen bütün kaymakamlara anlatılıyordu, ama 1970'lerde ilçe halkının önemli bir kısmının İstanbul'a göç etmesi, diğer bir kısmının da Hollanda'ya yerleşmesi, seçmen sayısını çok ama çok altlara düşürdüğü için tatlı bir anıdan öteye geçemiyordu.

Bir gün, yanımızda Reşadiye Belediye Başkanının da olduğu sırada sohbet bu olaya gelmiş, Belediye Başkanı *"Vali Bey, zamanında biz, ilçeye hizmet eden kaymakamımızı nasıl milletvekili yaptıysak inşallah sizi de Tokat olarak milletvekili yaparız..."* türünden bir şeyle söyleyince Yazıcıoğlu adeta yerinden fırlamış, avaz avaz bağırarak Başkana *"Yapacak daha o kadar çok işim var ki, milletvekilliğiyle falan uğraşamam."* demişti. Sayın Vali ayrıldıktan sonra Belediye Başkanı, Eylül 1987 siyasi yasakların kaldırılması referandumunu takiben Kasım 1987'de yapılan baskın erken seçim öncesinde, Vali Beye bir gurup ANAP yöneticisinin milletvekili olmasını teklif ettiklerini, ama onun *"Benden kurtulamayacaksınız..."* diyerek kovaladığını gülererek anlatmıştı.

Ben kaymakam olarak Yazıcıoğlu'nun çok yakınında bulunmadığım için şahsi hal ve hareketlerini bilemiyorum. Ancak, yaptığı her yatırımda kaliteye ağırlık vermesini, düzgün bir arazi aracı satın almasını ya da hava meydanı yapmaya kalkmasını "lüks düşkünlüğü" ya da "menfaat düşkünlüğü" olarak göstermek isteyenleri de art niyetli gördüğümü söylemeliyim.

• **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Yazıcıoğlu'nun Tokat uygulaması, ilk adımdan itibaren mevcut sistemi bozan, zaman zaman hukuki ve idari kuralların dışına çıkan ve normal şartlar altında daha ilk ayı dolmadan idari ceza alınmasını ve takiben de adli davalara konu olmasını gerektirirdi.

Örneğin "torba bütçe" denen bir uygulama icat etmişti. Buna göre, merkezi idarenin yatırım programında yer alan yatırımlar için Tokat İl Özel İdaresi'ne

aktardığı yatırım ödenekleri ile İl Özel İdaresi'nin öz nakdi bir araya getiriliyordu. Bu torbadan, İlde yapılması gereken her türlü kamu yatırımı için, gereken malzeme (tuğla, demir, çimento, inşaat kerestesi ve fabrikalardan ilçelere kadar nakliye bedelleri gibi) satın alınıyor, Bayındırlık Müdürlüğünce hazırlanan keşif özetlerinde gösterilen miktarlarda, bu konuda mutemet tayin edilen ilçe milli eğitim müdürlüklerine teslim ediliyordu. Oradan da vatandaşlar tarafından temin edilen araçlar, işçiler yardımıyla inşaat sahasına götürülüyordu.

En çok yatırım ödeneği, yapılması gereken derslik sayısı çok olduğundan Milli Eğitim Bakanlığından aktarılıyordu. Sağlık evi sayısı çok azdı, bu nedenle Sağlık Bakanlığından çok az bir ödenek aktarılıyordu. İlk iki yıl için (1985 ve 1986) diğer bakanlıklardan ödenek gelmediği, bu dönemde İl özel idaresinin nakdinin kullanıldığı anlatılıyordu.

Kural, her bakanlığın aktardığı ödeneğin, o bakanlığın yatırım programında yer alan işler için kullanılmasıydı. Valilik, bakanlığa o yıl için örneğin 100 dersliğe ihtiyacı olduğunu bildiriyor, bakanlık Maliye Bakanlığından aktarılan ödenekle sınırlı olarak bütün Türkiye'yi dikkate alarak, derslik başına belirlenen bir miktar üzerinden örneğin 40 derslik yapabilecek bir miktarı il özel idaresine aktarıyordu. İl genel meclisi de bu çerçevede bir yatırım programı hazırlayıp uygulanması için karara bağlıyordu. Bütün bakanlıklarda yatırım programları bu şekilde uygulanıyordu.

Genel bütçe kanunu, yatırım programı ve bakanlıkların yatırım talimatları, taşra yönetimi için mutlak uyulması gereken emirlerdir, aksi düşünülemez bile...

O dönemde, Vali İl İdaresi Kanunu'na göre ilde devletin ve hükümetin temsilcisidir ve ilinde her Bakanı ayrı ayrı temsil eder. Yani bir Vali, bir Bakanın yatırım konusundaki talimatını reddedemez, değiştiremez ya da emrivaki yapamaz. Tokat'ta uygulama tam tersiydi... Bakanlık 40 derslik yapılacak talimatı veriyor, Vali, 200 derslik yapacağım, hem de 40 derslik parasına diyordu. Normal şartlarda böyle bir Vali, bırakın günü, saat geçirmeden görevden merkeze alınır, hakkında idari soruşturma açılırdı.

Bununla da kalınmıyor, aynı torbadan, örneğin sağlık bakanlığının yatırım programında yer alandan daha çok sayıda sağlık ocağı ve sağlık evi yapımına başlanıyor, Sağlık Bakanlığı'nın gönderdiği bir birim ödenek, milli eğitim bakanlığının aktardığı ödenek ve il özel idaresinin öz kaynağı da dâhil edilerek üç dört katına kadar harcanıyordu. Yani Sağlık Bakanlığı aslında yatırım programına almadığı ve dolayısıyla ödeneğini de göndermediği tesislerin sahibi oluyor, Milli Eğitim Bakanlığı da ödeneklerinin usulsüz harcandığı iddiasında bulunabiliyordu.

Reşadiye'de başlatılan İlçe Tarım Müdürlüğü Hizmet Binası ve 6 daireli lojman inşaatı bunun en güzel örneğidir. Vali'nin ilçeyi ziyareti sırasında, ilçe müdürlüğünde görevli ziraat teknisyenlerine "*Dairede oturacağınıza gidin kahvede oturun, hiç olmazsa vatandaşla sohbet eder belki bir şeyler anlatabilirsiniz...*" demesi üzerine, hizmet binası ihtiyacı gündeme getirilmişti. Bu sırada dairede görevli teknisyenlerin, bina yapacak yerimiz var, siz malzemeyi verin biz de işçiliğini yapalım demeleri üzerine, hemen orada inşaatı karar verilmiş ve üç gün sonra inşaat için gerekli malzemeler gönderilmişti. Ancak, bu arada İlçe Tarım Müdürlüğü'nün yeni binasını yapacak kendine ait tapulu bir yeri olmadığı anlaşılmıştı. Köylere Hizmet Götürme Birliğine ait dolayısıyla özel mülkiyete konu bir arsanın işgaline karar verilerek, korsan bir şekilde inşaatı başlanmıştı. Tarım Bakanlığı'nın o yıl için böyle bir yatırımı olmadığı için torba bütçeden diğer işler için temin edilen inşaat malzemeleri gönderilmiş, işçilik İlçe Müdürlüğü elemanlarınca yapılırken, inşaatın diğer ihtiyaçlarını (elektrik, su tesisatı malzemeleri, doğrama ve cam işleri gibi) karşılamak amacıyla, daireye gelen vatandaşın, verilen kamu hizmeti karşılığında makbuzla bağış alınmasına başlanmıştı.

Vali konuyu Tarım Bakanıyla konuştuğunu, ileride gerekli ödeneğin verileceğini söylemişti, ancak torba bütçe kullanılmaya devam etmişti. Bunu gören İl Jandarma Komutanı da ilçede dört eski karakolun yeniden inşası için validen izin almış, bunlara ait inşaat malzemeleri de aynı kaynaktan gönderilmişti. Vatandaşın kendi köyünde yapılan yatırım için para toplarken, bir de Jandarma Karakolları ve ilçe Tarım Müdürlüğü inşaatı için bağış yapmaya bir anlamda zorlanması tepki doğurmaya başlamıştı.

Bu inşaatlar başladıktan sonra, yeni yılda yatırım programına alınmış, ancak Jandarma Karakolları yatırım programına alınamadığı için, Jandarma Genel Komutanının örtülü ödeneğinden temin edilebilen çok cüzi bir ödenekle ve diğer kurumların ödenekleriyle ve vatandaşın bağışlarıyla inşaatlar yürütülmeye çalışılmıştır.

Sadece bu işler yapılmıyordu ki... İlçeyi ziyareti sırasında Cumhuriyet Savcısının cezaevinin tamiri için ödenek istediğini söylemesi üzerine Vali Bey bana dönerek: *"Savcı Beye gereken malzemeyi verelim, olmayanları da Köylere Hizmet Götürme Birliğinden alalım, parası neyse işçilikle birlikte ben sana gönderirim..."* demişti. Hakikaten de Savcının örnek gayreti ile çok güzel bir cezaevine sahip olunmuştu. O eski yıkık dökük taş bina adeta butik bir otele dönmüştü. İşimizin bittiği günlerde, memleketi olan Gümüşhane'ye karayolundan gitmeye çalışan dönemin Adalet Bakanı Oltan Sungurlu'nun aracının iki lastiği birden patlamış, yolda kalan Sayın Bakanı lastikler onarılan kadar cezaevinin bahçesinde misafir etmiştik. Çok beğendiği ceza evinde içtiği çaya karşılık hâkim ve savcı lojmanlarının yapılması talimatını vermiş, bir ay sonra da savcımızı İmralı'ya mümessil savcı olarak almıştı. Vali Bey lojman konusunu kendisine aktardığımızda heyecanla hemen başlamanız talimatını vermişti. Ancak yer sorunu vardı, bir türlü halledilemedi, lojmanlar için kamulaştırma da yapılamıyordu, vatandaşın istediği bedeli ise ödemek imkânsızdı. Sonra ne oldu bilmiyorum...

Bu tür bir çalışma sistemi mevcut idari sistemimiz ve hukuk sistemimiz çerçevesinde mümkün değildir. Ancak uygulanmıştır.

İdari yapımızda, taşradaki en tepe yönetici olan valinin, birinci dereceden sorumluluğu bulunmamaktadır. Sorumluluk zinciri yukarı doğru uzanırken valiye ulaşmamaktadır. Örneğin bu uygulamaların yapıldığı Tokat İlinde, İl Özel İdaresinin ita amiri, yani ödeyin emri veren amiri ilgili vali yardımcısıdır. Sayman, yani ödemede birinci derecede nakdi sorumluluğu olan şahıs İl Özel İdare Müdürü, bu işler yapılmıştır, karşılığı olan şu kadar lira ödenmelidir diyen tahakkuk amiri ise yatırımı yapan dairenin amiri, yani okul yapıyorsanız İl Milli Eğitim Müdürüdür. Uygulamanın bir alt kademesi, yani malzemenin nasıl sarf edildiği de ayrı bir

maceradır. İl bazında malzemenin örneğin çimentonun fabrikadan alınmasından sonra, Vali tarafından İl genelinde malzeme sorumlusu tayin edilen bir İl Milli Eğitim Şube Müdürü, kendisine ilçelerden ve il merkezinden iletilen çimento isteklerini, fabrikanın nakil servisine iletirdi. Onların temin ettiği ancak bedelini İl Özel İdaresinin ödediği kamyonlarla çimentoyu ilçelere gönderilirdi. İlçeye gelen çimento, ilçede mal sorumlusu tayin edilen İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Şube Müdürü tarafından teslim alınır ve aynı anda, yani kamyon üzerinde işin yapıldığı köyün muhtarına teslim edilirdi. Çoğunlukla muhtar da kamyoncuyla anlaşarak ilçe merkezinde hiç indirme yapmadan, bedelini ödeyerek çimentoyu köyüne götürür orada imece usulüyle boşaltırdı. İlçe malzeme sorumluları, kendi kuruluşları dışında, örneğin bizim ilçemizde İlçe Tarım Müdürlüğüne ya da Jandarma'ya malzeme teslim etmek istemiyorlar; malzeme vermek için ayrıca kaymakam imzalı emir istiyorlardı. Böyle bir halde sorumlu tabii ki Vali değil, imzalı emri veren kaymakam oluyordu.

Bir defasında İle gönderdiğimiz malzeme talep yazısına, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, *"İlçe Tarım Müdürlüğü inşaatı bize ait değildir, malzeme talebiniz reddedilmiştir."* yolunda Vali Yardımcısı imzalı bir yazıyla cevap vermişti. Tesadüf o gün, yazı postadan çıkmadan önce Vali aramış, inşaatın durumunu sormuş, ben de malzeme talebinde bulunduğumu, beklediğimi söyleyince, hemen ilgileneceğini söylemişti. Bu konuşmanın hemen ardında gelen bu olumsuz cevap beni şaşırtmıştı. Bizim Tarım Müdürlüğü inşaatına Vali Bey çok önem veriyor, her yerde ve her fırsatta ziraat teknisyenlerinin kendi binalarını kendilerinin yaptığını anlatıyordu. Diğer ilçeleri de buna zorluyordu. Zor durumda kalabileceğimi düşünerek ertesi gün sabah erkenden Vali Bey'in ziyaretine gittim ve yazıyı göstererek durumu anlattım. Bir anda patladı, öyle bir bağırmaya başlamıştı ki, Özel Kalem Müdürü ve koruma odaya koşmuşlardı... O arada yazıyı buruştururken yazının tutturulduğu iğne eline saplanmış, avcunu ve parmaklarını kan içinde bırakmıştı. Bu halde bile hiç birimiz müdahale edemiyor, donmuş halde onu seyrediyorduk. O sırada bir tesadüf eseri İl Sağlık Müdürü içeri dalmış, Valiyi öyle kan revan içinde görünce büyük bir soğukkanlılıkla bileğini yakalayarak elindeki kâğıdı ve iğneyi almış, mendiliyle ilk müdahaleyi yapmıştı. Zar zor kendine gelen Vali Bey, hemen Emniyet Müdürü'nün telefonla aranmasını ve yazıyı imzalayan Vali Yardımcısının çağrılmasını istedi. Vali

yardımcısına, kaymakamlara yazılacak her türlü olumsuz yazının mutlaka valinin imzasıyla gönderileceğini hatırlayıp hatırlamadığını sorduktan sonra, masanın üzerindeki kanlı yazıyı üzerine fırlatıp bağırarak odadan kovaladı. Telefondaki il emniyet müdürüne de il milli eğitim müdürünün hemen "yakalanmasını", bir polis ekibi tarafından Sivas İl sınırına götürülerek Sivas tarafına "atılmasını", ekibin oradan telsizle bizzat kendisini arayarak tekmil vermesini emretti. Sonra bana dönüp, hiçbir şey olmamış gibi, *"Arkadaş halimizi gördün işte..."* dedikten sonra kolumdan tutup adeta zorla çay içmek üzere il özel idare müdürlüğüne götürdü. Biz orada çayımızı içerken Sivas sınırında Topçam mevkiinden polis ekibi, müdürün sınır dışı edildiği tekmilini vermişti. Olan biten beni son derecede rahatsız etmişti. İnsanlara karşı asla bir art niyetle davranmamıştım. Ama Vali Yardımcısı ağabeyime, daha sonraki görüşmelerimizde, durumu defalarca anlattım ama hiç bir zaman ikna edemedim, rahmetli bana küs gitti bu dünyadan sanırım... İl Milli Eğitim Müdürünü de bir daha gören olmadı, kim bilir ne oldu...

Mali denetimi yapan en etkili kuruluş, o yıllar itibarıyla Sayıştay'dı. Sayıştay denetçileri denetimlerini TBMM'den aldıkları yetkiyle yapıyorlardı ve kamu kaynaklarının kullanımı konusunda çok katı davranıyorlardı.

Sayıştay Denetçileri, idari sorumluluk zinciri içinde, Tokat'ta yapılan yatırım harcamalarını denetlerken, yatırım programına göre yatırımı yapan dairenin müdürünü tahakkuk memuru, işin mali kısmını hazırlayıp ödeneğinin olduğunu beyan eden sayman İl Özel İdare Müdürünü ve ödeyin emrini veren ita amiri olarak ilgili Vali Yardımcısını muhatap alarak, usulsüz gördükleri bu uygulamada her üçü hakkında mali tazmin talebiyle rapor düzenliyorlardı. Burada vali yoktur... Mali sorumluluğu da yoktur.

Anayasamıza göre, amirin verdiği kanuna aykırı emri uygulamamanız, itiraz etmeniz, amirin emri yinelemesi halinde de eğer kanuna açıkça aykırı ise yine uygulamamanız gerekmektedir. Yazıcıoğlu öyle bir fırtınaydı ki, hiç bir babayiğit, *"Ben bunu yapamam."* diyemezdi. Buna karşılık valinin de bir sorumluluk üstlenmesi veya *"Ona ceza vermeyin, bana verin..."* falan demesi söz konusu olamazdı. Dolayısıyla onunla çalışanlar yani bu sistemde görev alanların hepsi Sayıştay'ın

gazabına uğramışlar, yıllarca süren mali yargılama ve soruşturmalara konu olmuşlardır. Ben de İller Bankası katkı payı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonunun iştiraki ve İl Özel İdaresinin malzeme katkısıyla Köylere Hizmet Götürme Birliği tarafından yaptığımız 100 yataklı yeni öğrenci yurdu inşaatının bir bilmeceyi andıran yapım şeklinden dolayı yaklaşık altı yıl süreyle her altı ayda bir Sayıştay'a savunma vermek durumunda kaldım. Sayıştay bütün mali sorumluluğu bana ve üç idarenin saymanlarına yükleyerek akıl almaz bir bedeli ödetmeye çalıştı, epey uğraştım, sonunda ikna etmeyi başardım... Ortada Vali Bey falan yoktu tabii...

Elbette konunun bir de idari soruşturma boyutu vardı. O yıllarda Tokat'ta en çok bulunan şey müfettişti. Ne zaman Polis evine gitsem, ki İl merkezindeki tek eli yüzü düzgün kalınacak yerdi, mutlaka bir ya da iki müfettişle tanışırdım. Sık sık *"Sizinle de görüşeceğiz..."* lafını duyardım. Ancak idari soruşturmaları atlatmak, işte burada Vali Bey'in hakkını teslim etmek gerekir, bizzat Vali'nin ilgili bakanı araması sonucunda nispeten kolay oluyordu.

Bir de özellikle kırsal kesimde dile getirilen önemli bir husus vardı, para toplanması ve İl ve İlçe merkezlerinde uygulanan yapım usulü. Para toplanması ile başlayalım. Köylerde yapılan bütün inşaatlarda, İl Özel İdaresinin verdiği malzemenin dışında kalanlar ile ustalık ve gerekli hallerde işçilik ücretleri köye aitti. Köy muhtarları, kendi belirledikleri bir miktarı, hane başına bölüyor, makbuz karşılığında toplamaya çalışıyordu.

Köy Kanunu'na göre köylerde ortak ve zorunlu hizmetlerin görülmesi amacıyla köylü bedenen çalıştırılabilirdi (imece) ya da senede hane başına 20 lirayı geçmemek üzere para toplanabilirdi (salma). İnşaatlar için para toplanması bunların ikisine de uymuyor, bağış adı altında toplanmaya çalışılıyordu. İmece ve salmanın kanuni yaptırımları ve itiraz yolları da vardı. Salmayı ödemeyene bir tür idari haciz uygulaması yapılabilirdi, ama hem salmanın koşullarına uyulması hem de miktarının yıllık 20 lirayı aşmaması gerekiyordu, dolayısıyla uygulanamıyordu. İstanbul ya da yurtdışında yaşayanlar için belirlenen bağışı ödemek nispeten daha rahattı, ama köyde kalanlar için epey önemli bir meblağ sayılabilirdi.

Bir diğer usulde de, inşaatın malzemesi "Torba Bütçeden" karşılanıyor, işçilik

işi de İlçede kurulan bir emanet komisyonu aracılığıyla taşeronla ihale ediliyor, ödemesi de İl Özel İdaresinden aktarılan ödenekten yapılıyordu. Bunun da vatandaşa bir eziyeti, külfeti yoktu. Bizde de yirmi derslikli lise ve devlet hastanesi ek bina inşaatları ile 100 öğrenci kapasiteli yurt inşaatları bu şekilde yapılıyordu. Hâlbuki 1968–1972 yıllarında uygulanan toplumsal kalkınma uygulaması sırasında, devlet hastanesi binası ile 100 öğrenci kapasiteli ilk yurt binası, hem bütün vatandaşlardan katkı payı toplanarak hem de para veremeyenlerin bedenen inşaatlarda *çalıştırılması* suretiyle yapılmıştı. Bu binalara yapılan eklerin para toplanmadan yapılıyor olması köylerde katkı payı toplanmasını olumsuz yönde etkiliyordu.

Bu konu toplantılarda kaymakamlarca dile getirildiğinde Vali Bey aldırılmaz görünüyor, İl ve İlçe merkezlerinde oturanları kast ederek, "*Canım onlar da vergi veriyorlar...*" gibi sudan bir bahane öne sürüyordu.

Şunu anlamak çok zor, bizlerin görevleri mevzuatta tanımlanmış durumdayken, neden şapkadan tavşan çıkarmaya çalıştık ki?

Daha sonra, yanlış hatırlamıyorsam 1988 yılı Bütçe Kanunu'na konan bir istisna maddesi ile DPT'nin denetiminde ve uygun göreceği şekilde, ancak İl Özel İdarelerinin nakdi katkısı olmak şartıyla, İl Özel İdarelerinde "Torba Bütçe" uygulamasına izin verilmişti, ancak Tokat'taki uygulamanın hızı epey düşmüştü.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Bunu anlamak çok zor. Bazı durumlar vardır, bir şeyler yapmak zorunda kalırsınız. Hatta kuralları zorlar, başınıza bir iş geleceğini düşünmezsiniz bile... Bu anlaşılabilir. Ancak Yazıcıoğlu'nun durumunu anlamak hakikaten imkânsız. Özellikle de inşaat aşkını daha doğrusu saplantısını... Çünkü yaptığımız köy okullarına öğretmen, sağlık evlerine ebe/hemşire, hatta karakollara Jandarma veremedik, bulamadık. İnşaatı bitirip öğretmenini, ebesini istemeye gelen muhtarlara ne cevap vereceğini bilememek hakikaten çok acıtıcı... Biz bu işleri yaparken Ankara'nın o "iş bilmez, halka yük olan" bürokratları, "yapmayın etmeyin, personel veremeyeceğiz, kamu kaynaklarını heba etmeyin..." dedikçe en ağır lafları

ediyorduk. Sonra boş binalarla baş başa kaldık, bir iki yıl içinde de tahrip olup gittiler zaten. Bu nasıl bir "kamu hizmeti" anlayışı? Ben Yazıcıoğlu'nun içindeki öfkenin, hayırlı bir duruma yönelmesi olarak görüyorum.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Daha öncede değindiğim gibi, siyaset hakkında, yerelde olumsuz görüşlere sahipti. Her konuşmasında mahalli siyasetçileri yerde yere vurmaya çok seviyordu. Bu iddialı lafları İstanbul basınının çok ilgisini çekiyor, hoşlarına gidiyor, hatta manşetlere çıkıyordu. Bilmiyorum, Vali Bey bunu *"Reklamın iyisi kötüsü olmaz."* bağlamında mı değerlendiriyordu. Yerel siyasetçilerin ona yardımcı olmamalarından, Ankara'da işleri, özellikle ödenekleri takip edip "para getirmediklerinden" sürekli şikâyet ediyordu. 12 Eylül'ün etkisinden yeni yeni kurtulan siyasetin henüz emekleme konumunda olması büyük bir avantajdı. Vali Beyin söylediklerine cevap verebilecek cesur ya da güçlü bir mahalli siyasetçi henüz görünmüyordu. Mahalli siyasetçilerin zayıf kalması, Vali Beyin "Valiler seçimle gelmeli..." görüşünü de epeyce destekliyordu. Öyle ya, her işi Vali Bey yapıyorsa, siyaseti de o yapsın, eğilimi ağırlık kazanıyordu.

Merkez siyaset konusunda ise, benim gördüğüm kadarıyla, bürokratlar üzerinden bir eleştirme durumu vardı. Yani yeterli ödenek alınamıyorsa, engel çıkaran bürokrati görevde tutan Bakan üzerinden siyaset eleştirisi yapıyordu. Bürokratların siyasetçileri esir aldıklarını, onlara doğruları söylemediklerini rahatça dile getiriyordu.

Siyasi yasakların kaldırılması konusundaki referandum sürecinde, Vali'nin ANAP çizgisinde bir faaliyet yürüttüğü, hatta Demirel için: *"Hala mı bu adam yahu, kurtulamadık mı?"* şeklinde konuştuğu dedikoduları ayyuka çıkmıştı. Daha sonra Demirel'den özür dilediğini de duymuştum.

Kendisi, başarılı bir kaymakam olduğu için değil, siyasi bağlantıları nedeniyle Vali yapılmıştı. Başarılı bir kaymakam olsaydı zaten hiç bir şansı olamazdı, bu bilinen bir durum. Kendisini Vali yapan sisteme yönelik eleştirileri içindeki çelişkiyi de açığa vuruyordu. Ancak ANAP'ın kadrolarıyla çok iyi, samimi ve yakın ilişkiler

içinde olduğunu yakından biliyorum. Elbette derin arkadaşlık ilişkilerinin bu duruma etkilerini de göz ardı etmemek gerekiyor.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Elbette her Vali gibi, çevresinde ve toplumda neler olup bittiğini ve gelişen olayları imkânlar ölçüsünde takip eder, sırası geldiğinde söz eder, hatta kendi düşüncelerini de söylemekten çekinmezdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

O işini yapan kamu görevlisinin peşindeydi. Benim gördüğüm kadarıyla, etrafında "kahramanlar, şövalyeler, Donkişotlar" değil, çalışkan, işini gerçek manada bilen, doğru dürüst kamu görevlileri bulunmasını istiyordu. Örneğin yatırımlar yüzünden hiç izin kullanmadığını söyleyen bir meslektaşımıza *"Sen gelmeden önce de işler yürüyordu, niye izin kullanmıyorsun?"* yolunda çıkmıştı.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Özel bir zaman dilimi yoktu. Bazı meslektaşlarımız, örneğin her Çarşamba gününü halk günü ilan eder, haftanın diğer günlerinde gelen vatandaşları bu güne yönlendirirler. Yazıcıoğlu'nda böyle bir uygulama yoktu. Zaten makamda olduğu süre de çok sınırlıydı. Örneğin ben onu mutlaka görmem gerekiyorsa, sabah çok erkenden merkeze gidiyor, ile girişte emniyet haber merkezine not veriyordum. O 24 saat telsizi dinlediğinden geldiğimi duyuyor, ya makama erkenden geliyor, ya da nereye gelmem gerektiğini söylüyordu. Onun dışında gün içinde makamda bulmak neredeyse imkânsızdı.

Vatandaşlar, valiyi sürekli ilçelerinde ya da köylerinde görüyorlardı. Derdini hemen söylemek ve çaresini de hemen bulmak çok kolaydı. Ayrıca telefonla da ulaşmak mümkündü, hatta gece yarısı bile. Evde çalan her telefonu doğrudan açar ve görüşürdü. Görüşmek için makama gelenler de asla bir engele takılmazlar, öncelikli olarak görüşürlerdi.

Burada bir sorundan söz etmek gerekiyor. Yazıcıoğlu bürokratlar/memurlar konusunda katı bir önyargıya hatta saplantıya sahipti. Hepimizi toptan, tembel,

kaytarıcı, iş bilmez, aylak ve halka düşman asalaklar olarak görüyordu. Kaymakamken de öyleydi rahmetli... Bu bağlamda, vatandaşın her müracaatını eğer çok mantıksız değilse gerçek kabul eder, işin önünü arkasını araştırmadan ya da ilgisine danışmadan ortalığı kırar geçirirdi.

En çok sorun sağlık sektöründen kaynaklanıyordu. O yıllarda doktorların muayenehane açma izinleri vardı ve bu nedenle öğleden sonraları hastanede veya sağlık ocağında doktor bulmak neredeyse imkânsızdı. Reşadiye'de Devlet Hastanesinde dört uzman tabip çalışıyordu. Bu çok özel bir durumdu ve hastaneyi neredeyse bir bölge hastanesi durumuna sokuyordu. Genel cerrah bulunduğu için küçük ve orta cerrahi müdahaleler de kolaylıkla ve başarıyla yapılabilirdi. Bu durumu kaybetmemek için doktorların mesaisinde esnek davranıyor, arandıklarında bulunmak ve çağrıldıklarında görevlerine gelmek şartıyla mesai konusunda çok sıkıştırmıyordum. Eğer biri tayin olur giderse, yerine bir başkasını bulmak imkânsızdı zaten...

Reşadiye'de Hollanda'da çalışan çok sayıda vatandaşımız vardı. Bunlar izne geldiklerinde ücretli izini uzatabilmek için iki haftalık rapor alıyorlardı. Ancak döndüklerinde raporlarını işverene ibraz ediyorlar, eğer şüpheli bir durum varsa tekrar muayeneye sevk ediliyorlar, Türkiye'de verilen raporun asılsız çıkması halinde Hollanda makamları o doktor hakkında ihbarda bulunuyor, bakanlık da bu tür hallerde çok katı ve acımasız davranıyordu. Raporla izin uzatmak bir usul haline getirilmişti ve epey yüksek bir ücret karşılığında veriliyordu. Devlet Hastanesinin Baştabibi, yeni mezun bir uzman tabipti, idealistti ve bu işi önlemek niyetindeydi. Ben de kendisine destek vereceğime söz vermiştim.

Bir gün köydeyken Vali Beyin görüşmek istediği telsizle bildirildi. Önemli bir şey olmalı düşüncesiyle hemen ilçe merkezine döndüm. Hükümet Konağının kapısında Emniyet Başkomiseri heyecanla bekliyordu. Hastanede görevli Baştabip de dâhil dört uzman doktorun görevden alındığını heyecanla anlattı. Hemen Vali Beye telefonda ulaştım. Çok kızmıştı, doktorların hastanede olmadıklarını, vatandaşın şikâyetçi olduğunu, doktorları görevden aldığını benim de savunmamı istediğini bağırarak söyledi. Öyle bağırıyordu ki, telefon olmasaydı da olurdu, yani... Hiç bir

şey anlamamıştım. Hemen Baştabibi bulup getirmelerini söyledim. O arada bir bölge trafik ekibi, Vali'nin savunmamı isteyen yazısını içeren sarı zarfı elden getirmişti.

Baştabip olayı anlattı, vatandaş muayenehaneye gelmiş, ücreti mukabilinde on beş günlük rapor istemiş, o da reddetmişti. Vatandaş muayenehaneden çıkarken ANAP ilçe başkanına gideceğini söylemişti. Hemen ilçe başkanını aradım, o da olayı doğruladı. Ancak vatandaşın parayla rapor istediğini değil de doktorların kendisine bakmadıklarını anlattığını, kendisinin de bana ulaşamayınca Vali Beyle görüşmesini söylediğini anlatmıştı. Olan olmuştu. Bu arada İl Sağlık Müdürü de ilçeye gelmişti. Konuyu zaten biliyordu. Ancak ben Vali Bey'e bunları anlatamam diyerek işin içinden çıkmıştı. Üç gün sonra, yani Vali Bey'in öfkesi yatıştıktan sonra gidip durumu anlattım. *"Öğrendim..."* dedi sadece... Sonra da *"Sen yine de bir savunma yaz, emrim cevapsız kalmış olmasın..."* dedi. Yazdım, özel kalem müdürüne teslim ettim. O sırada sürekli açık olan makam kapısından beni gördü ve *"Doktorları göreve iade edersin..."* dedi. *"Alanın iade etmesi kanun gereğidir..."* dedim ben de, çok ters bir ifadeyle baktı, sesini çıkarmadı. Ben ilçeye dönünceye kadar doktorlar göreve iade edilmişti.

Bu şekilde epey örnek vardır. Ne yazık ki vatandaşın her anlattığına inanıyor, olayın bir tarafı kamu görevlisi ise kırıp geçiriyor, sonra da bazen çok zor durumda kalıyordu.

• **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Yazıcıoğlu'nun bu konuda motive eden özel bir unsur var mıydı, bilmiyorum. Bende bıraktığı izlenim, kamuya hizmet etmek için herhangi bir motivasyona ihtiyacı olmadığı, adeta otomatik hareket ettiği yolundaydı. Daha öncede belirttiğim gibi, vatandaştan bir istek gelmesi veya merkezi idare tarafından talimat verilmesi gerekmiyordu. O bakıyor, ihtiyaç olduğunu görüyor ve yapmaya karar veriyordu. Bazen amacın aşıldığı da oluyor, beş derslikli okul yatırımı, düğün salonu, ortaokul, sağlık ocağı ve altı adet lojman haline dönüşüveriyordu. Belki, yaptıklarının basında yer alması ve takdir görmesi onu bir derecede motive ediyordu, ama bence içindeki o öfke ve heyecan her şeyden önde geliyordu.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Kamu yönetimine ve politikalara ilişkin görüşlerini sık sık dile getirirdi. Bu konuda merkezi idare ve üniversitelerle iş birliği yaparak sempozyum ve seminerler düzenlemiş, sonuçlarını da yayımlatmıştı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Yazıcıoğlu hakkında bir kitap yazmak istemezdim. Biz onu, her işimizde olduğu gibi, ya "milli kahraman" ya da "Dördüncü Murat" olarak görmeye, anlamaya ve anlatmaya çalışıyoruz. Ne yazık ki onu gerçek manada tanımaya, anlamaya, öğrenmeye hiç gayret göstermedik, göstermiyoruz. Ondan bir milli kahraman da yaratılamaz, bir Dördüncü Murat da... Enteresan bir insandı...

Ben, Onun Tokat'ta çalıştığı dönemi ele alıp gerçekten ne olup bittiğini araştırıp inceleyen bir çalışmaya tesadüf etmedim. Hakkında yazılanlar, dönemin gazetelerinden ve bazı şahısların anlattıklarından ibaret kalmıştır, bir de sayısal birtakım bilgilerden...

Neden Tokat'ta bu kadar yürekten çalışmıştır da aynı heyecanı veya cevvaliyeti Aydın'da gösterememiştir? Ya da meşhur "Torba Bütçenin" maliyeti ne olmuştur? Vatandaş ne büyüklükte bir külfetin altına girmiştir? Bir fayda maliyet analizi yapılabilmiş midir? Biten inşaatların boş kaldığını görenler neler hissetmişlerdir? O yıllarda Türkiye'nin en büyük nakdine sahip İl Özel İdaresinin bu gücü ekonomik bir faaliyete dönüştürülemez miydi? Neden hep inşaat yapmayı tercih ettik, örneğin beş-on öğrencisi olan köylerde iki derslik inşa etmek yerine boş bir ev kiralanıp hem okul hem de lojman olarak kullanılamaz mıydı? Cevaplarını bilmiyorum, sanırım hiç öğrenemeyeceğim.

Yazıcıoğlu'ndan sonra 1989–2003 yılları arasında Tokat'ta Valilik yapan dört meslektaşım daha sonra görüşmek imkânım oldu. Dördü de onlara ne korkunç bir enkaz bıraktığımızdan sitemle söz etmişlerdir. Çok ayrıntıya girmek istemedim onlarla görüştüğümde çünkü ben de altı yıl Sayıştay'la uğraşmıştım. Heyecanımız

vardı, ama planımız yoktu. Kimse de siz ne yapıyorsunuz demedi sanırım. Her ne ise, bir fırtınaydı geldi geçti. Allah rahmet eylesin.

30. Kayseri Vali Yardımcısı Mustafa Çek ile Yapılan Mülakatın Metni

- **Recep Yazıcıoğlu ile hangi tarihler arasında ve nerede görev yaptınız?**

Recep Yazıcıoğlu Valimizle Tokat Valiliği yaptığı dönemde, 1987 Haziran ayından itibaren 6 ay süre ile Kaymakam adayı olarak çalıştım. 6 aylık valilik stajından sonraki staj aşamalarında da zaman zaman irtibatımız oldu.

- **Beraber çalıştığınız dönemi göz önüne alarak, Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak karakteristik özelliklerini tespit ettiğiniz kadar açıklar mısınız?**

Mevcut sisteme olan itirazını her ortamda ifade eder, sistemin yanlışlarını ortaya koyar, başarmak için çalışmanın ve şartları zorlamanın zorunlu olduğunu ifade eder ve bizzat icra ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu bir vali olarak önemli kılan ve onu diğer valilerden farklı kılan noktalar (özellikler) nelerdir?**

Kaymakam adayı olarak göreve başladığımda açıkçası valilerin görev ve davranış tarzları konusunda fazlaca bilgim yoktu. Ancak şimdi 24 vali ile çalışmış ve belki 60 vali tanımış 32 yıllık bir mülki idare amiriyim. Şimdiki tecrübemle kıyaslarsam, Recep Yazıcıoğlu'nun kesinlikle klasik bir vali tiplemesinden uzak, idareciden ziyade karizmatik lider özelliği olan, halkın içinden ve halktan yana bir duruşu olan, iyi bir hatip, çalışkan bir yönetici, entelektüel bir aydın olarak tanımlayabilirim.

- **Recep Yazıcıoğlu ile beraber çalıştığınız dönemde kendisinin sıklıkla kullandığı bir söz ya da söylem var mıydı? Var ise paylaşır mısınız?**

Aradan uzunca zaman geçtiği için net hatırlayamıyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun çalışma yaşamında halka hizmet etme istencini- isteğini nasıl tanımlayabilirsiniz? Bu istenci betimleyecek bir hatıranız var mı?**

Tüm kamu görevlilerinin halkın patronu değil, hizmetkârı olduğu görüşüne inanan Valimiz halkın da aktif olarak kamu hizmetlerine katkı sağlamasını, mali veya bedeni olarak destek vermesini savunurdu. Onun tabiri ile 'uyuz uyuz' oturmayıp bir işin ucundan tutmak gerektiğini ifade ederdi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak vizyonu veya hedefleri hakkında ne düşünüyorsunuz?**

Klasik bir vali yerine sisteme eleştirileri olan ve yeni bir yönetim anlayışıyla merkez yerine yereli güçlendirmek isteyen anlayışının günümüzde kısmen de olsa uygulanmaya başlandığını düşünüyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun bir vali olarak hedef ve amaçlarını kavrayabilmemiz için yaşanmış bir olay ya da vaka örneği verebilir misiniz?**

Kaymakamların ve yöneticilerin gerekirse kazma küreği eline alıp halka önderlik etmesi ve yönlendirmesi gerektiğine dair birkaç örnek gördüğümü belirtebilirim.

- **Recep Yazıcıoğlu'nu vatansever bir kişi olarak tanımlayabilir misiniz? Bu durumu pekiştireceğiniz yaşanmış bir olay ya da anınız varsa anlatır mısınız?**

Kesinlikle vatansever ve vatan aşığı bir yapısı vardı. Vatanseverliğin nutuk atma değil vatan için ter dökmek olduğunu sık sık belirtirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu, bir vali olarak, il genelinde zor durumda olan insanlarla ilgili neler düşünür ve yapardı?**

Eli ayağı tutan kişilerin asalak gibi yardım için resmi kurumlara veya şahıslara müracaatını hoş görmez, ihtiyaç sahiplerine devletin imkânları ile destekler, hayırsever vatandaşlar ve sivil toplum kuruluşlarını devreye sokardı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisi Türkiye'nin sosyal, ekonomik ya da yönetsel durumu ile ilgili ne düşünüyordu?**

Merkezi öne alan ve her şeyi merkezden planlayıp icra eden yapıyı eleştirir, yerel dinamiklerin harekete geçirilmesini savunurdu.

- **Recep Yazıcıoğlu ile çalıştığınız dönemde kendisinin kamu yararı ve halka hizmet için kendi şahsi çıkarlarını bir kenara bırakıp hareket ettiğine şahit oldunuz mu? Bu konu ile ilgili yaşanmış bir hatıranız var mı?**

Şahsi çıkarını düşünen hiçbir hareketine rastlamadım. Hayatını vatan borcu olarak gördüğü görevi ile özdeşleştirmişti.

- **Beraber çalıştığınız dönemde, Recep Yazıcıoğlu kamu yararı nedeniyle yapılacak bir kamu hizmeti için ceza almayı göze alarak hareket etmiş miydi? Bu konuda hatırladığınız bir olay var mı?**

Vali olarak kalmayı veya daha yüksek makamlara gelmeyi hiç umursamadan doğru bildiğini yapardı. Bazen kamu yararına olduğunu düşündüğü konularda 'mevzuat hazretleri' dediği kuralları da bir kenara koyduğu da olurdu. Net olay aktaramayacağım.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kendisini kamu hizmetlerine bu kadar adanmasının nedeni sizce ne olabilir?**

Vatanına ve milletine olan aşkı ve sevgisi diyebilirim.

- **Siyaset kelimesi Recep Yazıcıoğlu için ne ifade ederdi?**

Siyasete atılması yönünde taleplerin olduğu ancak sıcak bakmadığını biliyorum. Siyasetçilerin memleket faydasına olmayan popülist kararlarla kamu kaynaklarını israf etmesinden yakınırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu çevresinde ve toplumda gelişen olaylarla ilgilenir miydi?**

Sadece kendi ili değil, ülkemizin tüm sorunlarına kafa yoran dünyadaki yönetim sistemleri ile kıyaslayan entelektüel bir yönü olduğunu düşünüyorum.

- **Recep Yazıcıoğlu'na göre bir kamu görevlisinde olması gereken özellikler ne idi?**

Memleketini seven, kamu görevlisinin çok çalışması gerektiğini millete efendilik taslamaması, hizmet etmesi, dürüst olması, ‘aman efendim, tamam efendim’ yerine iş üretmesi gerektiğini belirtirdi.

- **Recep Yazıcıoğlu hangi sıklıkla halk ile beraber olurdu?**

Benim izleyebildiğim kadarıyla her gün halkla iç içeydi. 6 aylık kaymakam adaylığı dönemimde bizim de birlikte gittiğimiz, tüm ilçeler ve en az 100 köy olduğunu söyleyebilirim. Bunun dışında da hep hareket halinde ve insanların içindeydi.

- **Recep Yazıcıoğlu'nun kamuya hizmet etmesi için kendisini motive eden herhangi bir unsur hatırlıyor musunuz?**

Memleketini sevmesi ve kalkındırma sevdası diyebilirim.

- **Recep Yazıcıoğlu kamu yönetimi sorunları ve kamu politikaları ile ilgilenir miydi?**

Şüphesiz evet. Sistem değişikliği merkez yerine mahallinden sorunların çözülmesi, kurumsal hantallığın ortadan kaldırılması, yerel yönetim reformu vb. birçok konuda fikirleri vardı ve her ortamda anlatırdı.

- **Recep Yazıcıoğlu ile ilgili bir kitap yazsanız adını ne koyardınız?**

Sanırım adını “Milletin Valisi” koyardım.

**EK-2 PROF. DR. METE YILDIZ'IN RECEP YAZICIOĞLU İLE YAPTIĞI
MÜLAKAT SÜRECİNDE ALMIŞ OLDUĞU NOTLARIN TEMİZE
ÇEKİLMİŞ HALİ**

Mete Yıldız: [Yönetim] Sistem[in]e yönelik eleştirilerinize ne zaman başladınız? Bu konuda tartışmalar var. Kimileri diyor ki: "Vali olduktan sonra başladı." Siz, "Kaymakamken de yapıyordum." diyorsunuz. Bu konuyu bir açıklığa kavuşturabilir misiniz?

Recep Yazıcıoğlu: Sistem ile ilgili ilk eleştirilerimi Çorum/Alaca kaymakamı iken yazılı olarak yapmaya başladım. Bu dönem 1980 Darbesi dönemi idi. O dönemde ilçe özel idaresinin kurulması amacı ile 450 üyeli kurucu meclise gerekçeleri ile bir mektup gönderdim.

Mete Yıldız: Kamu hizmetine girmenizde ne gibi etmenlerin payı var? Niye kamu hizmetini tercih ettiniz?

Recep Yazıcıoğlu: Babamın etkisi vardır. Bana ve kardeşime küçük yaştan itibaren "Recep sen Vali, Said sen Diyanet İşleri Başkanı olacaksın." derdi. Bir de hayatımda etkisi olan kişiler. Mesela eski Söke Kaymakamı Kadir Can ve Rize Belediye başkanı Ekrem Orhan. Babam aydın bir din adamı idi. Şatafata, gösterişe önem vermeyen bunları eleştiren, okuyan, titiz, kendini iyi yetiştirmiş, giyimine kuşamına dikkat eden birisiydi.

Mete Yıldız: Karakterinizi ve valiliğinizi, tavrınızı şekillendiren etmenler sizce neler? Aileden, babanızdan başka?

Recep Yazıcıoğlu: En önemlisi Karadenizlilik. Eğitim doğuştan gelen özelliklerle yoğurulur. Diğerleri de örnek aldığım bazı kişiler. Mesela Rize Belediye Başkanı Ekrem Orhan. Bu kişinin makam kapısında "Kapıya vurmadan giriniz" yazardı. Yine aynı şekilde solcu kaymakam diye bilinen Osman Can. Kendisi sonradan Adalet Bakanlığı da yaptı.

Mete Yıldız: Sisteme yönelik eleştirilerinizin, şu an geriye baktığınızda, nasıl bir etki yaptığını düşünüyorsunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Halkın eğitilmesine yardımcı olduğunu düşünüyorum. Çünkü halk sistemin çarklarını bilmiyor. Bu nedenle nerde tıkanıklık olduğunu bilmiyor. Bir nevi “Gezici Vaizlik” yaptım. Halkı bilinçlendirerek harekete geçirmeye çalıştım. Halk kamu hizmetine katılacak, para verecek, hizmeti takip edecek, otokontrol olacak, saha çalışmaları olacak. Örneğin, Tokat döneminde il özel idaresi ile büyük işler yapıldı. Dönemin şartları iyiydi. Halk güzel ve dinamikti.

Mete Yıldız: Medyayla ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Medyaya çok çıkan bir idarecisiniz. Bazı insanlar eleştiriyor sizi, medyaya çok çıkıyorsunuz diye. Siz nasıl değerlendiriyorsunuz medyayla aranızdaki ilişkiyi? Zaman zaman basında çıkan spekülatif haberlerin yaptığınız toplum kalkınması gibi işlerin önüne geçtiğini düşünüyor musunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Bir kere reklam medya ile oluyor. Reklamın iyisi kötüsü olmaz. İlginç bir olay oluyorsa medya hemen geliyor. Tekzip gönderdiğim bir olay dışında medya ile sorun yaşamadım. Medya olmazsa Doğu ve Güneydoğu nasıl tanıtılacak? Doğu ve Güneydoğunun güzellikleri medya ile tanıtılabilir. Bu terörle psikolojik savaştır. Doğunun sevimli ve güzel yönlerini göstermek bu bölgeyi insanların zihninde güvenli kılıyor.

Mete Yıldız: Yıllar süren eleştirilerinize rağmen neden daha önce görevden alınmadığınızı düşünüyorsunuz? Hiç yılgınlığa kapıldığınız olmadı mı?

Recep Yazıcıoğlu: Bir kişinin çırpınması ile sistemin değişmesi mümkün değil. Yaptıklarımın eleştirildim. Mesela 4. Murat lakabı. Reklamın iyisi kötüsü olmaz. Reklamda yapılmalıdır. Aksi takdirde yapılan hizmetler unutulur gider.

Mete Yıldız: Politikaya girmeyi düşünüyor musunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Adnan Kahveci, 1991 seçimlerinde Tokat’tan ya da Aydın’dan siyasete gir aday ol dedi. Diğer partilerden de teklifler ve istekler geldi. Düşünmüyorum. Üniter devlet içinde bürokratik, merkezci, elitist bakış açısında ülkede siyaset zor. Özal’ın bile çevresindekiler devletçi (merkezci) idi halkçı değil. Şimdi herkes yerelleşmeyi savunuyor.

Mete Yıldız: Söylemlerinizin hangi toplum katmanları tarafından desteklendiğini düşünüyorsunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Orta sınıf ve ortanın altı sınıfça.

Mete Yıldız: Söylemlerinizin hangi toplum katmanlarını rahatsız ettiğini düşünüyorsunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Seçkinlerin bir bölümü ve siyasetçiler.

Mete Yıldız: Sizin görevde olduğunuz süre boyunca valilik kurumunun ne yönde değiştiğini düşünüyorsunuz?

Recep Yazıcıoğlu: Valilik siyasi bir meslek, valiler siyasi temsilci haline geldi. İl başkanlarının valiliğe soyunmasını eleştirdim. Bu yönde hareket ediyorlar. Vali olmak için çok fazla siyasi kulis yapılıyor. Bu durum valiliği erozyona uğrattıyor. Hükümetin valilik kararnamelerini çok hızlı çıkarması gerekiyor. Çünkü son anda çok müdahale oluyor. Bu durum valilik kurumunu erozyona uğrattıyor. Bir ülkede ya polis devlettir ya hukuk devlettir, biz aradayız. Bu durum valileri de etkiliyor. Artık yerleşme savunuluyor fakat sorunlar Ankara’da çözülemiyor. Sonuçta her şeyde vali muhatap kalıyor.

Mete Yıldız: Sisteme yönelik eleştirilerinizin bütüncül bir reform programı olduğunu düşünüyor musunuz? Eğer düşünmüyorsanız bu duruma nasıl gelinebilir?

Recep Yazıcıoğlu: Reformla ilgili aksi bir durumu değil bir çerçeve sunuyorum. Örneğin kanunları ve Anayasayı uzamanlar yapsın. Ayrıca:

1. Başkanlık sistemi
 2. Yerleşme
 3. Kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına alma, özelleştirme, yerleşme, halkın sisteme ortak olması
- Bu üçü teker teker ya da cımbızla yapılmıyor, bütüncül program halinde yapılması gerekiyor.

Mete Yıldız: Söylemleriniz ve çalışmalarınız hakkında bilimsel çalışmalar yapıyor mu?

Recep Yazıcıoğlu: Evet, yapılıyor. Devlet Planlama Teşkilatınca çeşitli yayınlar yapıldı valilik yaptığımız yerdeki hizmetlerle ilgi. Bir de üniversitelerde sayısız konferans ve sempozyum yapıldı.

Mete Yıldız: Deneyimlerinize dayanarak gelecekte sisteme eleştirel yaklaşan genç kamu yöneticilerine tavsiyeleriniz nelerdir?

Recep Yazıcıoğlu: Çalıştığı insanları da eğitmeye çalışan, kamuya personel seçerken liyakate dayalı, kayırmacılıktan uzak duran, olağanüstü durumlardan kendisine dersler çıkaran, örnek insanlardan feyz alan birer kişi olmalıdırlar.

Mete Yıldız: Vali Recep Yazıcıoğlu olarak geleceğe yönelik nasıl bir miras bıraktığınızı düşünüyorsunuz? Nasıl hatırlanacağınızı düşünüyorsunuz? Nasıl hatırlanmak isterdiniz?”

Recep Yazıcıoğlu: Ayşe Kulin-Köprü romanı şükran borçluyum. Toplumsal hafıza bizim gibi ülkelerde uzun vadeli değildir. Bir şans, roman konusu olmak, çok güzel, bir toplum kalkınmasının romanlaştırılması. Nasıl hatırlanacak (hatırlanmak istemesi):

- 1.Yüksek sesle düşünen
- 2.Sistemle kavgalı
- 3.Halkla diyalogu iyi olan
- 4.Halkla bütünleşmiş
- 5.Bürokrasiye karşı olan
- 6.Spor yapan
- 7.Sorunlarla boğuşan
- 8.Halkla sıcak ilişki içinde olan

ÖZGEÇMİŞ

Emre Akcagündüz, 1986 yılında Çorum’da dünyaya gelmiştir. İlk, orta ve lise eğitimini Bursa’da tamamlamıştır. 2009 yılında Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünden birincilikle mezun olmuştur. 2009 yılında Trakya Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlamıştır. 2012 yılında “Türk Kamu Yönetiminde Denetim Anlayışının Dönüşümü ve Ombudsmanlık Kurumu” başlıklı tezi ile yüksek lisans derecesini almıştır. 2013 yılında İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde doktora eğitimine başlamıştır. Emre Akcagündüz, ulusal ve uluslararası olmak üzere yayımlanmış makale, bildiri ve kitap bölümleri mevcuttur. Kendisi evli ve bir çocuk babasıdır.